14674/c

BORSIERI G.

55350

INSTITUTIONUM

MEDICINÆ PRATICÆ,

QUAS

PRÆLEGEBAT

JO. BAPTISTA BURSERIUS

De Kanilfeld,

VOLUMEN QUARTUM

MORBOS PECTORIS, ET *IMI VENTRIS*

COMPLECTENS.

OPUS POSTHUMUM

IN DUAS PARTES DIVISUM.

MEDIOLANI MDCCLXXXIX.

Typis Imperialis Monasterii s. Ambrosii Majoris:

Superiorum permiſſu.

D. Luigi Zangrandi

WELLCOME HISTORICAL MEDICAL LIBRARY

IOHANNI . ALEXANDRO . BRAMBILLAE . DOMO . TICINO
IMP . CAES . IOSEPHI . II . AVG . CHIRIATRO . PRIMARIO
IN . EQVESTREM . ORDINEM . ADLECTO
CARPIANI . INSVBRVM . TOPARCHAE
CONSILIARIO . AVLICO . CVM . HONORE . ET . MVNIS
NEMINI . CHIRIATROR . ANTEA . DELATIS
MEDICO . CHIR . PRAETORIANORVM . NOVO . QVE
MVNERE . PROTOCHIRVRGI . EXERCITVVM . ORNATO
PRAEPOSITO . VALETVDINARIS . MILITVM . CVRANDIS
AVCTORI . ET . PRAESIDI . PERP . CAES . REGIAE . QVE
SODALITATIS . IOSEPHIANAE
NVPER . AVGVSTI . PROVIDENTIA . ET . LIBERALITATE
AD . TIRONES . CASTRENSES . VTRAQ . ARTE
MEDENDI . ERVDIENDOS
ARTEM . QVE . IPSAM . COMMENTARIS . INLVSTRANDAM
FVNDATAE . INSTITVTAE . DONATAE
SODALI . CHIRVRGO . PARISIENSI . ET . COLLEGI
MONTIS . PESSVLANI
LITTERATO . BONONIENSI . MANTVANO . FLORENTINO
HONORARIO . ARTIVM . VINDOBONENSIVM
VIRO . ANTIQVAE . PROBITATIS . ET . FIDEI
CVI . RECENS . IN . PATRIO . NOSOCOMIO
OB . INSTRVCTISSIMAM
ANATOMICAM . LIBRARIAM . CHIRVRGICAM . SVPELLECTILEM
AB . EO . IBI . DE . SVO . IN . ARTIS . COMMODVM . TIRONVM
ET . AEGROTANTIVM . EROGATAM
SIMVLACRVM . MARMOREVM . AERE . R . EST . CONSTITVTVM
VBALDVS . VIGILIVS . BVRSERIVS . IO . BAP . F . DE . K
PATERNAE . NECESSITVDINIS
OBSERVANTIAE . SVAE . MONIMENTVM
HAS . MEDICAS . PATRIS . LVCVBRATIONES . POSTHVMAS
DONO . DAT . DEDICAT . QVE . LIBENS . MERITO

UBALDI VIGILII BURSERII

JO. BAP. F.

PRÆFATIO.

Ex prima fronte libri quiſque perſpiciet, quale ſit præcipuum, de quo hic agitur, argumentum. Quænam autem in unoquoque capite peculiariter comprehendantur, ex utriuſque partitionis indiculis clarius innoteſcet. Uberiorem adhuc rerum cognitionem acquiret, ſi quis diſcendi cupidus ſingula quæque capita attente perlegerit. Quid plura? Reſtat modo, lector, ut certior de iis fias, quæ aliunde ſcire, aut ex libro conjicere non poſſes. Quare præmonitum te volo, hoc quartum volumen longe ab iis differre, quæ vel auctor edidit, vel mihi edenda commiſerat. Non enim elaboratas abſolutaſque continet prælectiones, uti fortaſſe ſunt, quæ tribus prioribus continentur voluminibus, ſed rudes eas ac informes, quales nempe illi tum e calamo exciderunt, cum primum eas de die in diem feſtinanterque in uſus ſcholaſticos exaraverat. Quanquam integrum novennium in ſchola ticinenſi docentis munere functus eſt, non tamen eas pluries auditoribus ſuis, ſed ſemel tantum tradidit excipiendas. Quod ſane mirum videri poſſet, ſi primo reſtitutæ academiæ anno MDCCLXX., quo ſimul & publice docere, & clinicen ad tironum inſtitutionem facere in valetudinario ipſe ſuſceperat, hæc illi provincia de medicina practica, ut ajunt, explananda demandata fuiſſet. Verum non hanc illico medicinæ partem, ad quam reapſe tradendam per legati litteras fuerat invitatus, ſed alias atque alias, ipſo quidem invito & diſcipulis ægre ferentibus, ad exitum uſque anni IV. tradere coactus eſt in gymnaſio. Cauſſas vero non reminiſcar, ob quas ei denegatum eſt, quod ſibi ipſe deberi contendebat jure promiſſi & conventi anno primo, quoniam culpa magis temporum calamitati quam aliorum invidiæ erit veroſimiliter tribuenda. Id unum fas mihi ſit animadvertere, munus hujuſmodi ei delatum poſtea fuiſſe, cum nempe primum ſtudiorum cura demandata eſt cl. v. equiti NICOLAO PECCIO, cujus recentis jacturæ minus dolendum, quod modo illuſtres fratres iique juris conſultiſſimi JACOBUS & JOHANNES DE BOVARIIS, alter

quidem in ejus locum ſuffectus prolegati inſubricæ præfecturæ, alter vero conſiliarii, reique litterariæ curatoris partes æquiſſima lance gerunt. Sub initium itaque anni quinti aggreſſus eſt ea methodo tradere prælectiones ad praxim medicam, qua ſcilicet ſcholaſticum curriculum intra triennium abſolveretur; & re quidem vera in fine ſeptimi primum idem abſolvit. Nono autem vertente ſive altero ſecundi curriculi anno, quo omnia clariori in lumine collocanda uti par erat ſibi ipſe propoſuit, ab incœptis ceſſare compulſus eſt medio veluti curſu abreptus, ut mediolanum concedens novo ei concredito regii archiatri fungeretur officio. Ab eo tempore prælectiones ad morbos pectoris & imi ventris ſpectantes, quas mox erat traditurus, in ſcriniis ſuis repoſuit, ibique repoſitæ ad ultimum fere vitæ terminum manſerunt. Etſi namque omnes ſubceſivas horas ſtudiis impertire ſolitus erat, has tamen ſibi vindicaverant tria priora volumina, eaque præſertim de febribus, morbiſque exanthematicis febrilibus: quorum poſtremum vix initio illius quo deceſſit anni in ordinem redegerat, & una edendum paraverat aliud, quod tertio loco de capitis morbis prodivit. Potiorem temporis partem, præter ſuum officium, quod etiam infirma valetudine fere ſemper uſurpavit, alienis curis, quibus domi foriſque diſtinebatur, donabat; minimam vero omnium ſaluti proſpiciendæ ſuæ, etiamſi moleſtiis invaleſcentis quotidie morbi affectus, acerbiſque doloribus conflictatus nec rheda vehi, nec pedes ire commode poſſet. Prima autem quæ ſe obtulit occaſio educendi in lucem, & contrectandi iterum prælectiones illas de morbis pectoris, imique ventris, hæc fuit. Æger ipſe, jam nulla ſpe reliqua de ſalute ejus, in lectulo jacebat, cum properaret ad exitum tertii voluminis editio. Mecum de ea re colloquens conqueſtus eſt, ſe non poſſe inſtitutiones medicas perficere, quas edendas ſuſceperat ſuadentibus ampliſſimis viris tum laudato NICOLAO PECCIO, tum vel maxime comite WILZECKIO, qui ſplendidiſſimos honores cæſareæ per italiam regiæque ſimul inſubricæ legationis florente adhuc ætate conſequutus, eoſdem aliquot ab hinc annis ſapientiſſime, ac integerrime tuetur. Cupiens tamen, quoad vires deficientes ſinerent, bene de tantis viris promereri, voluit ſibi adferri faſciculos earum prælectionum, quas mihi juſſit e ſcriniis depromere, ut ſupremam manum iis imponeret; meque peramanter

rogavit, ut ego ei ad eaſdem exſcribendas adjutor forem, ſingula quæque prout mihi ipſe indicaſſet adornando. Facere aggreſſus libenter ſum quod jubebat, at non ſatis fauſto felicique omine. Poſtquam duo capita de tuſſi, & cruenta exſpuitione, nec non diagnoſim phthiſeos pulmonaris, de qua tertio morborum pectoris capite diſputatur, omnia ab ore morientis excipiens ego conſcripſeram; ipſe vero ea mihi dictare inter ſummas anxietates & ſpiritus anguſtias, licet repetitis intervallis, plures dies conatus erat; tandem neceſſe fuit omnino deſiſtere, nam vires ejus fractæ penitus ſunt, & vox fere intercepta. Hinc dolenti mihi & querenti, quod idem fatum, quo dulci ejus conſuetudine privabar, nobis ejus lucubrationum fructum eriperet, ut ſolatium aliquod afferret, ſic me, leniter ſubridens, allocutus eſt: „ hæc rerum humanarum viciſſitudo eſt: opus ipſa ſuum eadem quæ coagmentavit natura diſſolvit: *æquo animo ferendum quod aliter fieri nequit. Si quid e meis ſcriptis in vulgus edidi, jam noſti non meo tantum quam aliorum judicio feciſſe, & præſertim ut legibus academicis obtemperarem, nulla ſane ſpe præmii allectus, nulla laudis cupiditate aut proſpiciendi poſteritati arrogantia permotus. Primum ſiquidem fruſtra exſpectaſſem; alterum vero ſibi polliceri poſt innumeras doctiſſimorum medicorum commentationes inſanientis hominis eſſet. Morte vero obrepente citius adhuc quam gravi ſenecta, vitio mihi non vertetur, ſi quod fueram aggreſſus non abſolverim. Nihil eſt ergo, quod te nimis reddat ſollicitum.„ Mihi vero petenti inſtantique quidnam agendum de reliquis prælectionibus decerneret? an eas evulgandas, & cui credendas eſſe exiſtimaret? Ipſe poſt breve ſilentium me iterum alloquens reſpondit: „ ſe nullo modo talium rerum editionem eſſe probaturum; nam manca & imperfecta plura cum ſint, lituris aliiſque vitiis non paucis commaculata, nec legi eadem recteque intelligi, nec periodos quandoque ſive orationis membra inter ſe parum interdum connexa colligari facile poſſe: præterea multa in uſum ſcholæ vix delibata (quæ tamen ipſe oretenus longiori ſermone explicare ſolitus erat tum ſcholæ, tum in valetudinario) majorem amplitudinem expoſcere ut lucem mererentur: quædam etiam fortaſſe tollenda, quædam addenda; perpolienda omnia, & ad priorum formam atque ordinem redigenda eſſe; ac id genus alia præſtanda, quæ nonniſi*

vel ipſemet, vel ſaltem aliquis non tam peritus homo, quam diligens; æquo animo præditus, & a partium ſtudio alienus perficere valeret: in hujus enim conſuetudine vitæ non rerum ſcientiam, ſed morum probitatem ſpectandam eſſe, quæ præſtantior omni doctrina eſt. Ipſum autem neminem noſſe, de quo proh! nimium diffidendum non eſſet; qui enim aptiores videntur, plerunque rerum innovandarum cupidos, vel plauſus aut gloriolam aucupantes ſuæ magis adaugendæ famæ, quam publicæ utilitati ſtudere, nec quæ vera ſunt, ſed quæ magis novi ſpeciem referunt non levi rei medicæ detrimento plerunque ſectari: omnes inſuper medicinam facientes quo peritiores habentur, eo minus ocium ſtudiis ſuppeditare poſſe, quod vix ſufficiat inviſendis curandiſque ægrotis; qui vero non ſatis periti, eos vel deſidiæ, vel oblectamentis deditos haud ita facile ad laborem & vigilias revocari; demum quoſcunque ſtudio partium teneri; ideoque malle ſua perpetuo deliteſcere, quam aut adulterata, aut turpiter mendoſa in lucem prodire. „ Multo plura tum protulit memorabilia, quæ veluti teſtamenti loco tradita excepi, alteque animo defixi. Interim ipſe morbi vi ad interitum ruens diem ſupremum obiit. Mala avi poteſtas mihi data non eſt penes me retinendi memoratos faſciculos. Etenim ſtatim a morte ejus una cum ceteris ſcriptis ac libris in cubiculum conjecti fuere, cujus oſtium ſigillis obſignatum eſt, ut heredum jura ſarta tectaque ſervarentur. Præter omnem exſpectationem accidit, ut idem reſignatum amplius non ſit niſi majo menſe ſuperioris anni MDCCLXXXVIII., *quo tempore duntaxat e latebris eductæ prælectiones ſunt, mihique concreditæ, ut ſi fieri poſſet in vulgus emitterentur, ſatiſque fieret noſtratium æque ac exterorum deſiderio, qui omnes vel a me, vel ab aliis hoc quartum ſiſcitabantur volumen tanquam jure ad idem acquiſito, poſtquam illud quam proxime proditurum eſſe ſpoponderat ambroſiani monaſterii typographus in epiſtola, quæ III. volumine edita eſt. Idipſum ego licet exoptarem (pudebat enim negligentiæ redargui), redibant in mentem optimi parentis monita, a quibus ſi diſceſſiſſem, mihi violatæ erga eum pietatis reus eſſe videbar. Verum nonnulli amicorum non dubitabant aſſerere, me pie magis cum eo facturum, ſi ego ipſe operi reſtituendo, ne infectæ inſtitutiones ad praxim manerent, manum ſedulo admoviſſem; nec quidquam officere*

quod medicinæ ſtudiis addictus non eſſem; quin immo omnem inde amoveri ſuſpicionem, quæ ſuboriri forte poſſet de minus vera auctoris ſententia, ſi ab aliquo artis medicæ quantumvis eximio cultore id præſtitum eſſe conſtaret; quoniam experientia comprobatum eſt, homines eamdem artem exercentes ſuas merces ſub alterius opificis nomine ſæpenumero venditaſſe, ut pluris venirent; quod ſane de filio non medico ſuſpicari a nemine poſſet. Etſi me pluribus ad id hortabantur, mihi tamen evolventi autographa auctoris exemplaria, & ſingula quæque attentius perſcrutanti nimis periculoſum opus videbatur. Oportebat enim non modo ea diligentiſſime exſcribi, quod abſque Œdipo conjectore fieri interdum poſſe diffidebam, ſed etiam partitionum rationem aliquanto immutari, ne a ſuſcepto priorum voluminum ordine hoc poſthumum diſcreparet; notulas præterea ad rerum ſeriem quolibet paragrapho contentarum indicandam ſingillatim in ſpatio marginis apponi; multos quoque fontes, unde auctoritates ſcriptorum erant depromptæ, innui; plurima adjici ad calcem paragraphorum latine reddenda, quæ vel innumeris ſchedis hinc illinc inter paginas inſertis adnotarat, vel in ſua conjecerat auctor adverſaria, quæque ut opportunis in locis collocarem, conjectura uti debuiſſem; quandoque vero ſi qua occurrerent in antecedentibus loca obſervanda, eadem ob oculos legentium poni; & demum alia hujuſmodi neceſſario perfici, ne vitio mihi vertendum eſſet totum diſcrimen, quod inter hoc & priora volumina intercedere videretur. Quibus omnibus perpenſis parum abfuit, quin omne de eodem evulgando conſilium abjecerim. Verumtamen ne privatum meum commodum publicæ utilitati (abſit verbo invidia) anteferre, aut amicorum ſollicitationes parvi pendere viderer, malui hunc ſubire laborem, & potius temeritatis notam, quam deſidis ingratique hominis incurrere. Libens itaque aggreſſus ſum, brevique temporis intervallo perfeci, otio enim àbundabam, quod nunquam abſoluturum fore credideram. Utinam pari diligentia ac celeritate uſus eſſem, atque hoc ſaltem nomine tum de patre deſideratiſſimo, tum de re medica mereri mihi licuiſſet! Nollem in eorum reprehenſionem incurriſſe, qui librorum inutilium numerum quotidie in immenſum adaugent. Spes tamen allicit, æquiores in me judices fore, qui nullo partium ſtudio ducti exploratas habere velint cauſſas, quibus permotus id

fecerim. Si quid vero, mi lector, utilitatis inde perceperis ex hujus IV. voluminis lectione, ſcito JOSEPHO GALEATIO, qui ſuis impenſis edendum illud curavit, acceptum id eſſe referendum. Sin minus, omnem mihi culpam tribuito, quam tamen ut ignoſcas, peto & rogo. Auctori tandem, quæſo, parcant omnes, ad cujus excuſationem aptiſſime uſurpari poſſunt OVIDII carmina:

Orba parente ſuo quicunque volumina tangis,

. . . .

. . . faveas: non hæc ſunt edita ab ipſo,

Sed quaſi de domini funere rapta ſui.

Et alibi:

Ablatum mediis opus eſt incudibus *iſtud*;

Defuit & ſcriptis ultima lima *ſuis*.

Quoniam autem laudari a laudato viro eximiæ laudi tributum ſemper fuit, fas mihi erit ultimo loco adjicere verſus * *horatianam venuſtatem redolentes, quibus laudationem auctori perhonorificam in ejus funere contexuit pro ſua erga eum ſingulari humanitate ampliſſimus S. R. E. Cardinalis DURINIUS ordinis mediolanenſis, non tam ſplendore generis & romanæ dibaphæ, quam præclaris legationibus functis, amore ſummo in ſciencias & artes earumque cultores, rara in omnes comitate & facilitate, doctis lucubrationibus editis, perſpicaciſſimi ingenii vi, ac præſtanti doctrina ſpectatiſſimus.*

* Poſt auctoris obitum eos edidit cl. v. JOSEPH AQUILA volumine VIII. *Diarii italici litterarii mediolanenſis*, ab eodem docte eleganterque conſcripti.

ANGELI CARD. DURINII
IN OBITUM
VIRI CLARISSIMI
JO. BAPTISTÆ BURSERII
DE KANILFELD
ODE ALCAICA.

Ciere pleƈtrum threicium tibi,
Boerhâve ſubrum mens jubet, inferos
Quo mulſit amnes, atque ab orco
Eurydicem repetebat Orpheus.
Imi ſed orbis te ſemel incolam
Nulli reducent heu citharæ ſoni,
Plutona quamvis ipſe MOLLO (1)
Sollicitet prece blandus. Aulæ
Scit quippe ſcit Dis illacrimabili
Qui acceſſit hoſpes, te & toties necis
Tardare pennas imminentis
Non humili ſolitum triumpho.
Deſerta ferme regna Proſerpinæ,
Atque otioſum viderat Æacum,
Umbraſque raras, te medente,
Elyſias penetrare valles.
Qua nempe doƈtam cumque dabas manum
Funus ſub ipſum cedit inefficax,
Et pene viƈtrix mors remittit
Egregiæ ſpolia ampla vitæ.
Securus artis præſidio tuæ
Æger nec æſtus, ſignaque ſirii
Fœcunda morbis, africumque
Corporibus metuit nocentem:
Non mortis ullum pertimuit gradum
Mortale corpus, non tacito phthiſis
Peredit igni, non tumenti
Dirus hydrops labefecit unda.
Quocunque ferret dira febris pedem,
Te mater omnis, te miſerabilis
Poſcebat uxor, ne caducum
Orba virum, pueroſque ploret;
Seu confluentes forte timet notas
Præclara virgo, tu faciem eripis
Periclitantem, protegiſque
Delicias juvenum futuras.

Iſthæc loquatur *Papia nobilis*
Tuis medelis freta potentibus,
Salubre numen quæ colebat
Te veluti, ſobolemque Phœbi.
Te jure talem, te hinc meritis vehit
Regina ſubrum laudibus. Invidæ
Voces recedant; nam medendi
Cuncta tibi ſuperaſſe virtus
Conceſſit. Alte tu phyſicæ impiger
Fontes perennes, tu penetralia
Rimatus aſpernaris unus
Vulgus iners volitante penna.
Qualem ergo honorem, quam ſtatuam (2) tibi
Ponemus? O cui non alium parem
In arte Phœbus, ſe remoto,
Aut oriens videt, aut recumbens!
Fecere nec te multiſcium ſcholæ,
Librique tantum; ſed ſapientia
Cognata rebus, menſque facti
Experiens, animuſque felix:
Non mille plantæ, mille vitra, & domi
Igneſque centum, aut *hypotheſis* placens
Profunt medenti, vel coercent
Sæva luis, mala ſæva febris;
Ni pectus adſit conſilii potens,
Ni plena rugis experientia,
Uſuſque naturam ſecutus,
Quid potius moneant in aurem.
Hæc *praxis* olim grande decus ſacræ
Adduxit arti. Sic veterum ſtetit
Secura fama, ſic præivit
HIPPOCRATES, meruitque cœlum.
Te ſic medendi munere nobilem
Effinxit ardor vividus ingeni;
Te mentis audax vis, ſagaci
Conſilio bene temperata;
Te cura morbos tollere pertinax,
Rerumque prudens experientia.
Sed dum laboras recreare
Inſtabiles hominum ruinas;
Dum perſpicaci lumine conſpicis
Cauſſas latentes, & vitia, & modos,
Viceſque morborum, neciſque
Inſidias retegis doloſæ,
Ægris mederi te bene ſedulum
Incauta morbi vis ſubiti occupat,
Et, te jacente, impune parcæ
Exitium inſubribus minantur.

Fruſtra quot herbas, terra parens alit
Sumis ſalubres, quot chymia exprimit
Sumis liquores, non caducam
Arte potes retinere vitam.
Quod ſi domantem cuncta Proſerpinam
Uſus medendi, aut pœonius labor
Domare poſſent, non peritum
Phœbigenam Jove fulminante
Merſiſſet orco dura neceſſitas;
Non & batavæ præſidium ſcholæ
Vidiſſet umbras, & lycæi
Lux potior SYDENHAMUS angli.
Nec te italorum prime Machaonum,
MORGAGNE, fleſſet te medicûm cohors,
Carmenque jam mœſtum pararem
Ipſe tuæ, leve munus, umbræ;
Retro fugaces ſed tibi Delius
Donaret annos, ſed ſtabili ſalus
Vultu renidens, & juventa
Perpetuum renovaret ævum.
At ſacra tellus relliquias licet
Servet repoſtas; non ſimul occidit
Præclara virtus, nec ſilenti
Splendidior ſeries laborum
Jacet ſepulcro; ſed ſpatium bonis
Extendit ultra, & rite docentibus
Cœlum recludit uſque penna
Fama volans metuente ſolvi.
VIR MAGNE vives tempus in ultimum,
Dum volvet undas lubricus abdua;
Hortoque docto dum Ticini
Subſilient, medicamen, herbæ:
Dum multa ſylvæ filia nobilis
Pulchre explicatis erudiet comis,
Succoſque monſtrabit ſcientes
Ægram hominum relevare gentem.
VIR MAGNE vives tempus in ultimum,
Vigiliarum qui bene prodigus
Sepulcra molitus ſuperba
Pyramidum potiora mole.
Non marmor æque, non ebur indicum,
Aurumque ſpirans, nomen in alterum
Demittat ævum, ut quæ dicaſti
Scripta TUO nova FERDINANDO (3).
Et ſi peribit quod tibi ſtat lapis
Ferrariana (4) clarus epigraphe,
Non tu peribis, lux medentum.
Vivitur ingenio; memorque

Gens docta faſtis te hiſtoriæ inferet;
Tibique ſurgent templa perennia,
Lauroque vernantes columnæ
Ad citharam properante ſaxo.
Dum multa peſtis fraude Promethei
Deducta cœlo, dum febrium cohors
Vexabit orbem, tu medenti,
Tu pariter memorandus ægro.
Quin atque etruſci pectinis arbiter
Te VILLA (5) muſis charior ætheri
Te ſidus addet, te benignum
Sidus, & inſubribus ſalubre.

---

(1) Illuſtris vir patricius neapolitanus extemporaneus poeta percelebris.

(2) Liberalitate JO. BAP. MANZONII mediolanenſis ſimulacrum marmoreum eidem decretum, in porticu medica ticinenſis gymnaſii collocandum, quod ad vivum effinxit exſculpſitque JOSEPH FRANCHIUS excellens in arte ſtatuaria, & R. artium academiæ mediolanenſis profeſſor.

(3) Volumen primum harum *inſtitutionum*, quod uſque ab anno 1781. editum eſt, numini majeſtatique FERDINANDI AUSTRIACI Divi FRANCISCI I. aug. filii, & D. N. JOSEPHI II. fratri conſecravit auctor, qui ejus archiatri munere fungebatur.

(4) GUIDO FERRARIUS latiniſſimus ſcriptor, elogiis, & inſcriptionibus romano more editis inter inſubres ſatis clarus.

(5) ANGELUS THEODORUS VILLA eloquentiæ græco-latinæ, & hiſtoriæ inſubricæ profeſſor in ticinenſi univerſitate, idemque inter poetas inſubriæ nulli ſecundus.

VOLUMINIS IV.

PARS PRIOR.

INDEX CAPITUM.

CAP. I.

De tuſſi pag. 1

CAP. II.

De cruenta exſpuitione, & ſpeciatim de hæmoptyſi. pag. 15

CAP. III.

De phthiſi pulmonari, præmiſſa phthiſeos, ſive tabis univerſæ cum ejus differentiis exſplicatione. pag. 26

CAP. IV.

De pulmonum, pectoriſque inflammationibus, atque aliis affinibus, ac ſuccedentibus morbis. pag. 70

CAP. V.

De hydrope pectoris, pericardii, & pulmonum. pag. 109

CAP. VI.

De difficili reſpiratione, & ſpeciatim de aſthmate. pag. 131

CAP. VII.

De animi deliquiis, ſive de lipothymia, & ſyncope. pag. 142

CAP, VIII.

De aſphyxia, duobuſque ei proximis pulſuum vitiis. pag. 147

CAP. IX.

De palpitatione cordis. pag. 155

CAP. X.

De cordis, aortæque polypo. pag. 165

CAP. XI.

De aneuryſmatibus, & varicibus præcordiorum. pag. 180

DE MORBIS PECTORIS.

CAPUT I.

DE TUSSI.

§. I.

INvoluntaria (*), plus minus vehemens, cita, & breviſſimis intervallis iterata aëris e pulmonibus cum ſonitu, aut clangore ad laryngem quodammodo arctatum allidentis exploſio, quam magna plerumque inſpiratio (*a*) antecedit, peculiari, communique nomine vocatur *Tuſſis*. Videtur effici a *ſubita, alternaque fibrarum, muſculorumque exſpirationi potiſſimum inſervientium contractione*, quam excitat irritatio nervis, aut fibris, aut muſculis ad organa reſpirationis ſpectantibus illata, & præſertim laryngis, tracheæ, bronchiorumque ſenſibiliſſimam membranam interiorem proxime afficiens, vel remotè ad haſce partes producta; nam hæc vel in iis incipit, & inſidet, vel aliunde ad eas porrigitur. Neque ab ejusmodi irritatione immunes exiſtunt ipſi *pulmones*, quia nervis, & *ſenſibilitate* non modo, verum *irritabilitate* etiam donari nuper a Cl. VARNIERIO (*b*) demonſtratum eſt. Hinc prima oritur tuſſis diſtinctio in *idiopathicam*, ſive *pectoralem*, & in *ſympathicam*, ſive per *conſenſum*.

Tuſſis definitio.

Cauſſa proxima.

Remotæ cauſſæ.

Senſibilitate, & irritabilitate pulmones prædi- ti ſunt.

Prima tuſſis differentia.

(*) Voluntate etſi inhiberi quandoque poſſit, ſic ut HALLERO (*Elem. phyſiolog. lib.* VIII. *ſect.* IV. §. 35.) *voluntaria actio* habeatur, non tamen ſemper id in noſtra poteſtate poſitum eſt.

(*a*) HALLER. l. c. (*b*) *Mémoires de la Societé Royal de Méd.* vol. 3. p. 39. *Mémoire ſur l' irritabilité du poumon*. Ubi Auctor evidentiſſime oſtendit, pulmones in vivis animalibus irritabiles ubique eſſe; eorum enim lobi tam interne, quam ex-

VARNIERI *obſervationes de pulmonum ſenſibilitate, & irritabilitate.*

terne irritati contrahuntur, rubent, indureſcunt, aërem retinent, alium non admittunt. In aſpera arteria, & bronchiis magis adhuc hæc patent, quod fibras habent muſculares evidentiores. Ibi quoque oſtenditur, irritationem pulmonum ad alias partes etiam protendi, ſed præcipue ad muſculos abdominis, qui vehementius, crebriuſque tum moventur, & convelluntur.

§. II.

Idiopathicæ ſubdiviſio. Sympathicæ differentiæ.

Idiopathica rurſus dividitur in *primariam*, in *ſecundariam*, & *ſymptomaticam* (*). Sympathicæ pariter plures ſunt differentiæ pro locorum, a quibus originem ducit, diverſitate; videlicet *ſtomachalis*, *hypochondriaca*, *hepatica*, *diaphragmatica*, *inteſtinalis*, *hyſterica*, *inguinalis* &c. Imo a teſtium, renum, veſicæ, capitis, aliarumque partium affectionibus non rarò etiam proficiſci viſa eſt. Hanc autem laryngis, aſperæ arteriæ, pulmonumque cum aliis partibus bene multis conſenſionem plerique magna veri ſpecie explicare nituntur per *Paris vagi*, & *magni ſympathici*, *ſive intercoſtalis* poteſtatem, qua univerſo fere corpori dominantur.

(*) *Secundariæ*, & *ſymptomaticæ* exempla perſæpe occurrunt in acutis morbis, in febribus gaſtricis, in cachexia, ſcorbuto, catarrhis, variolis, morbillis, purpura ſcarlatina, morbo miliari, in metaſtaſi materiæ febrilis, ſcabiei, tineæ, achorum, herpetum, ulcerum, & denique in pulmonum morbis, peripneumonia, aſthmate, tuberculis, vomicis, phthiſi, empyemate, pleuritide, hydrothorace, præcordiorum vitiis organicis, hepatitide, thoracis contuſionibus, vulneribus, coſtarum luxatione, fractura, vulneribus &c.

§. III.

Altera diviſio in humidam, & ſiccam.

Altera tuſſis diſtinctio eſt in *humidam*, & *ſiccam*: atque hæc cuicumque tuſſis generi communis habetur. In magna ſiquidem pectoris concuſſione, aëriſque repetita e pulmonibus exploſione (§. 1.) quidquid in veſiculis eorum, in bronchiis, in trachea, & larynge hæret, excutitur, & quaſi avellitur, aut iteratis ictibus e vaſis, glanduliſque exprimitur, exſcreaturque. Itaque, ſi humor aliquis tuſſi affertur, quicumque demum is ſit, *tuſſim* tunc *humidam* dicimus: ſi vero nullus, nullave materies, *ſiccam*.

Ferina, lenis, continua, intermittens, epidemica &c.

At plerumque ab initio *ſicca* eſſe conſuevit; progreſſu vero ſenſim fieri *humida* ſolet. *Ferinam*, quando vehementior eſt, *lenem*, quando mitior, appellant. Itemque *continuam*, aut *intermittentem*, aut *periodicam*, *nocturnam*, *catarrhalem*, *rheumaticam*, *epidemicam*, pro diverſa temporis quo inſurgit, aut cauſſæ, quæ eam gignit, ratione.

§. IV.

Præter haſce differentias, quæ tamen præcipue cenſentur, nuperi ſcriptores fere omnes de *convulſiva* etiam mentionem faciunt, novo uſi vocabulo, quamquam morbus, quem eo comprehendunt, antiquus dici poſſit, fereque cum *tuſſi ferina* conveniat, cum de eodem jam HIPPOCRATES, ut refert FRID. HOFFMANNUS, meminiſſe videatur, ubi *tuſſim ferinam*, vel *delaſſantem*, vel *ſuffocantem* commemorat. Neque poſterioribus ea ignota fuit. A SYDENHAMIO enim *pertuſſis* nomine donatur, atque a Gallis vernacula lingua *quinte*, aut *coqueluche*, ab Italis *toſſe canina*, aut *aſinina* vulgo appellitatur. Primus fortaſſe, qui eam *convulſivam* vocavit, videtur fuiſſe WILLISIUS, neque inepte; non quod a convulſo tantummodo thorace fiat, cum id cuilibet tuſſi prope commune ſit, ſed quod adeo ſæviat, ferociatque, ut non modo pectus, pulmoneſque vehementer conſtringat, eorumque cohibeat dilatationem; verum etiam univerſum ferme corpus convellat & quatiat. Hac enim correpti, quod ad intervalla contingit, pene ſuffocantur; facie tument, & livent; contremiſcunt; ſanguinem e naribus, oculis, aut ore effundunt; ingeſta evomunt; urinas, alvique excrementa vel inviti, aut inſcii excernere coguntur; interdum mortui ſimiles, reſolutique remanent, ſic ut excuti, & ſpiritu infufflato ad reviviſcendum revocari debeant. Præterea titillationis quemdam ſenſum in larynge percipiunt, qui ad ſcrobiculum cordis videtur propagari, ſonumque reddunt peculiarem, ac quaſi ab imo prodeuntem. Sed illud in primis notandum eſt, quod tuſſientes per aliquot minuta exſpirent tantum, nunquam inſpirent, & ſi demum inſpirationi facultas detur, ſibilum, ſtrepitum, clangorem, & veluti ejulatum quemdam edant; aëre nimirum, ut mihi videtur, arctatam glottidem ingrediente, difficulterque ſuperante. Tuſſis hæc plerumque infantes, & pueros vexat, atque epidemice vagatur, ac ſæpe morbillos, aut variolas præcurrit. Non tamen ſemper adultis parcit.

Tuſſis convulſiva.

An veteribus nota?

Synonima.

Cur convulſiva dicatur.

Præcipua ejus phænomena.

Qui huic tuſſi obnoxii?

§. V.

Cauſſæ, a quibus *coryza*, aliæque affectiones catarrhales profluunt (*a*), *tuſſi* quoque in univerſum gignendæ valent; cujuſmodi in primis ſunt frigus ſubitaneum; venti boreales, item humidi, & frigidi; repentinæ tempeſtatum viciſſitudines; pedum, aut aliarum partium improvida refrigeratio; incautus a loco calido

Cauſſæ generatim.

in frigidum tranſitus; acre epidemicum in aëre volitans; & ſimilia: quibus fit, ut retenta exſpirabili materia, quæ a pulmonibus emanare deberet, aut quæ ab univerſa corporis ſuperficie proditura eſſet, & ad ſpiritales partes delata, aut ſuſcepto, abſorptoque epidemico miaſmate, mucus laryngem, tracheamque oblinire ſolitus vitium, acrimoniamque capiat, aut lympha, ſanguiſque uberior, viſcidiorque factus ad eas, pulmoneſque confluat, congeraturque, & collectione, irritationeque tuſſim moveat. Tuſſim quoque provocant glandularum bronchialium vitia; pulmonum cruda tubercula, ſcirrhi, vomicæ, hydatides; acria in laryngem delapſa, inſpirata, aut ſponte ibidem genita. Hæc igitur origo eſt tuſſis *idiopathicæ*, & quidem *primariæ*. De *ſecundariis* vero, & ſpeciatim de ſcorbutica, venerea, ſcabioſa, herpetica, reliquiſque ſymptomaticis, aut ſympathicis rarioribus non eſt hujus loci fuſius diſſerere.

Secundariæ Tuſſis origo, & cauſſæ.

(a) Vid. *vol.* 3. *cap.* XI. *de gravedine, coryza &c.*

Diagnoſis.

§. VI.

Tuſſis catarrhalis, & rheumatica qualis?

Tuſſis a cauſſis modo (§. V.) deſcriptis exorta, quoniam cum catarrho, & rheumate omnino convenit, *catarrhalis*, & *rheumatica* paſſim nominatur, ut ab aliis tuſſis generibus diſtinguatur. Prout vero a tenui, aut craſſo humore efficitur, diverſa etiam ſymptomata inducere ſolet, & diverſam curandi rationem expoſcit. Intereſt igitur ſigna utriuſque cauſſæ accuratius indicare, ne error in diagnoſi, & curatione ſubrepat. Tenuem, acremque humorem tuſſis cauſſam eſſe, liquebit ex temperamento calido, & ſicco, habitu graciliori, oculorum lacrymatione, & rubore, facie roſeo colore ſuffuſa, gravedine, narium pruritu, frequenti ſternutatione, coryza humida, interdum nares, & labium ſuperius excoriante, continua faucium titillatione, crebroque ad tuſſiendum incitamento, veſperi præſertim ingraveſcentibus, nulla, aut pauca tenuioris limphæ, aut ſalivæ excretione, ſpiritu aliquantulum difficili, pulſu plerumque celeriori, & duriuſculo, & demum ex morbis prægreſſis, acritudinem humorum denotantibus. Contra ubi craſſus, & viſcidus humor tuſſim ciet, matutino magis tempore ea ægrum exercet; materia tenax, albicans, vel ſubflava extuſſitur; pulmones, & bronchia

Signa tuſſis a tenui humore.

Signa tuſſis a craſſo humore.

ſpumoſo muco obſtruuntur, & quodammodo opplentur; reſpiratio gravis, & laborioſa aliquantum eſt; dumque aër inſpiratur, ſtrepitus, & ſibilus humoris intus veluti bullientis auditur.

§. VII.

Certius catarrhalis, & idiopathica quomodo innoteſcant.

Ex his igitur tuſſis ſedes, & cauſſa colligi poteſt, præſertim ſi ea anteceſſerint, quæ ſpiritalia organa potiſſimum afficere ſolent. Certius *catarrhalem* tuſſim eſſe apparebit, ſi gravedo, coryza, & faucium aliquis dolor non abfuerint ab initio: *idiopathicam* vero, potiſſimum ſi, præter ſuper enarrata, altius inſpirare volentem, aut aliquanto diutius loquentem continuo tuſſis corripiat, aut increbreſcat; ſi ſuperior pectoris pars humore quaſi oppleta percipiatur; ſi vox ſimul rauca ſit; ſi ſputa e profundiori loco prodire ſentiantur; ſi thorax, & ſternum punctiunculis hinc illinc quaſi feriatur; ſi febricula nocturna, & crebræ horripilationes acceſſerint, & cuncta veſperi exaſperentur, quemadmodum de febri catarrhali alibi dictum eſt.

§. VIII.

An tuſſis convulſiva una ſit, eademque cum ſtomachali?

Non prætermittendum eſt, tuſſim *convulſivam*, de qua ſupra (§. IV.) retuli, a pleriſque cum tuſſi *ſtomachali* (§. II.) confundi, deducique a ventriculo, ſaburra acri, & mucoſa obſeſſo, & prægravato. Qui in hujuſmodi ſententia conquieſcunt, his propemodum argumentis confidunt: ventriculum male affici in tuſſi convulſiva ex eo evinci, quod plerumque eam vomitus ingeſtorum, & materiæ mucoſæ ſubſequatur; quod titillationis ſenſus ad ſcrobiculum cordis pertingat; quod profundius reſonet, & clangoſa ſit, ac ſi in ventre ſedem haberet, quod oleoſa ſemper noceant, proſint vero amara, ſtomachica, & evacuantia tam ore ſumpta, quam in anum injecta; quod ſimilis tuſſis non rarò invaleſcat in ipſis tertianarum quarumdam acceſſionibus, quarum fomes in primis viis exiſtere communiter creditur.

Argumenta affirmantia.

Verum, ſi quid judico, oſtendant prius oportet, quod ſane difficillimum erit, vomitum non eſſe ſympathicum, ſed idiopathicum; ſenſum pariter titillationis ad cordis ſcrobiculum eſſe revera idiopathicum, neque fallacem, certoque ad ventriculum pertinere, neque eo loci aliunde protendi. Deinde nihil certe videtur probare ſonitus obſcurior, & profundior, quem tuſſis excitat, ſi vere talis eſt; cum ſonitus ille non certe ad abdomen, ſed ad pectoris, pulmoniſque cava omnino referendus ſit. Falſum porro eſt, oleoſa

Quid iis reponi poſſit.

ſemper nocere, amara, & evacuantia prodeſſe: nam ſæpe oleoſa tuſſim hanc plurimum levant, quanquam interdum fruſtranea videantur, morbi vi ſuperante. Nec amara, nec emetica, nec purgantia proſunt ſemper, uti pluries experientia didici. Et, ſi quando aliquid boni præſtant, an ſemper id præſtant, quia ſtomacho amica ſunt, quia ſaburram, cauſſamque ipſam educunt? Nonne etiam incidendo, attenuando, pulmones excutiendo, & ſputum, diaphoreſimque provocando juvant? Quamobrem integrum mihi erit ad HOMII ſententiam probandam accedere, qui omne diſcrimen, quod inter tuſſim convulſivam, & reliquas tuſſes idiopathicas intercedit, a majore partium, quàm in vulgari catarrho, affectarum irritatione, majoreque totius corporis irritabilitate repetere non (a) dubitavit.

HOMII ſententia probabilior.

(a) *Princip. Medic. l.* 2. *p.* 3. *ſect.* 5. §. 10.

Prognoſis.

§. IX.

Prognoſtica.

Tuſſis ut plurimum levis morbus cenſetur, ſed perperam; nam ſepe in alios graviſſimos morbos degenerat, atque alia periculoſiſſima mala advocat, uti peripneumoniam, pleuritidem, anginam, hæmoptyſim, phthiſim pulmonarem, tubercula, vomicas, gibboſitatem, ſanguinis e naribus fluxum, hernias abdominis, aut inguinis, abortum, uteri hæmorrhagias, organica præcordiorum vitia, capitis dolorem, vigilias, apoplexias lethales ex ruptione vaſorum cerebri, atque alia ejuſmodi. Capiti certe, atque oculis ſemper noxia eſt. Si tuſſi *catarrhali* ſuperveniant ſputa craſſa, & concocta, aut ſtriis ſanguineis remixta, plerumque morbum (a) ſolvunt. Interdum ſudor, interdum alvi fluxus contumaciſſimæ tuſſi remedio fuit. *Convulſiva* tuſſis infantibus unius anni, atque ante dentium caninorum eruptionem non raro exitium affert; reliquis non item: Illi plerumque evadunt, qui ſanguinem e naribus fundunt (b). Si diu trahitur, ut ſæpe accidit, nec mitigari, nec compeſci poſſit, abit in morbum ſcrophularem, in rachitidem, in (c) phthiſim (*).

Quot morbos periculoſos neglecta inducat tuſſis?

Catarrhalis fauſta ſigna.

Convulſivæ prognoſis fauſta, & infauſta.

(a) VAN-SWIET. in BOERH. §. 830. n. 2. (b) BISSET *Medical. Eſſays and obſervat. p.* 173. (c) *Id. ib. p.* 178.

(*) Hanc ob cauſſam potiſſimum GUILLELMUS BUTTERUS in peculiari tractatu de *tuſſi convulſiva* anglice ſcripto opinatur, hunc morbum ſuam ſedem nequaquam in pulmonibus habere; additque ſe nunquam a *tuſſi pulmonari rachitidem*, & *ſcro-*

G. BUTTERI ſingularis opinio an vera ſit?

phulas profectas vidiſſe. Vid. *Comm. med. & philoſ. Soc. med. Edimb. T.* I. *p.* 4. *n.* VIII. Sed pace ejus dictum ſit, viderunt alii; nec difficilis explicatu res eſt. Quid? nunquam ne *phthiſim pulmonarem* vidit ex *tuſſi convulſiva* natam, quod adeo frequens eſt?

Curatio.

§. X.

Quælibet tuſſis (§. I. II.) oppugnanda iis eſt, quæ cauſſam efficientem emendant, aut tollunt. In univerſum ſi lenior tuſſis eſt, longiſque intervallis interrupta, ſola ſæpe naturæ ope, aut ſola abſtinentia, potu aqueo calenti, & regimine diapnoico diſcutitur. At ſi vehementius, & crebrius divexet, ſanguinis miſſionem, etſi febris abſit, interdum etiam repetitam exoptat, ut nimirum inflammationis initium, aut ejus timor avertatur, aut imminens vaſorum diſruptio præcaveatur. Id in primis in ſanguineis, plethoriciſque, in proclivibus ad hæmoptyſim, & phthiſim, in tuſſi *ſicca* (§. III.), itemque in ea, quam acer, calidu̇ſque humor (§. VI.) procreat. Nihil enim certius vaſorum plenitudinem, congeſtiones, phlogoſim, ſpaſmos, quæ cum tuſſi paullo moleſtiori junguntur, tollit, reſolvitque, quam ſanguinis miſſio: ex hac enim neglecta inter initia tuſſis, & catharralium affectuum pedetentim ad phthiſim tranſitum fieri, ſæpiſſime vident, & queruntur clinici peritiores. Poſt hæc maximum præſidium præbent diluentia, & diaphoretica; blando enim, & continuato ſudore cauſſa morbi educitur, averti turque a pulmone.

Curatio generalis.

Sanguinis miſſio

Omiſſio venæ ſectionis ſæpe phthiſeos cauſſa.

§. XI.

Acrem vero, tenuemque humorem, qui tuſſim efficit, temperant, atque obtundunt *diluentia*, & *incraſſantia*, uti decocta hordei, avenæ, radicum althaeæ, glycyrrhizæ, ſaleb (*), cynoſorchidis, aut diluta foliorum theé, florum papaveris erratici, violarum, malvæ, verbaſci; item ſerum lactis, hydrogala, jura ranarum, teſtudinum nemorenſium, caudarum cancrorum fluviatilium, emulſa ex ſeminibus oleoſis, & mucilaginoſis, cremor orizæ, olea pinguia recenter ſine ignis opera expreſſa, ſperma ceti candidiſſimum, atque alia hujus generis, utpote quæ ſpaſticas etiam contractiones laxant, & mulcent. Valentius incraſſant, acritateſque involvunt gummi arabicum lucidum, & albicans, & tragacanthicum, ex quibus non modo mixturæ, & eclegmata, verum etiam cum ſucco glycyrrhizæ, aut ſaccharo parantur tabellæ, & rotulæ, inter quas celebres admodum ſunt illæ, quibus

Diluentia, & incraſſantia.

Paſta Althaeæ, ſive *Pâte de guimauve* nomen eſt. Ubi autem craſſus, & viſcidus humor morbum facit, incidentia, & attenuantia indicantur, qualia ſunt mel, oxymel, radix helenii, thus, flores benzoes, ſulphuris, decocta ex paſſulis, rapis, veronica, ſcabioſa, pulmonaria, marrubio albo, polygala vulgari, aut virginiana, pareyra brava, & radice bardanæ. Validiora adhuc ſunt ſapo venetus, gummi ammoniacum, kermes minerale, ſulphur auratum antimonii, ſtibium diaphoreticum non ablutum, aliaque hujus cenſus, a quibus illud etiam emolumenti exſpectari licet, quod torpentem ſolidarum partium vim ſollicitant, erigunt-que. Sunt tamen quædam ex his, uti ſapo venetus, gummi ammoniacum, marrubium &c., quæ cautiſſime in uſum vocari debent in temperamentis calidis, & ſiccis, in diatheſi ſanguinis ad inflammationem prona, in ſenſibiliori corpore, ne acrimonia, & caliditate noceant.

Incidentia, & attenuantia.

(*) Radix *Saleb* hodie magno in uſu eſt, & quaſi tota in mucilaginem ſolvitur. Ex indigenis ei ſubſtituitur radix cynoſorchidis.

§. XII.

Revellentia.

Revellentia quoque egregiam operam præſtant, quorum præcipua ſunt balnea pedum, epiſpaſtica, & veſicantia. His enim interdum mirum in modum tuſſis minuitur, ſenſimque depellitur, ſputum facilius, & reſpiratio liberior redditur, brevique ſanitas reſtituitur, avocata ſcilicet aliorſum, atque evacuata morbifica materie. Hoc etiam nomine commendanda ſunt eccoprotica, & clyſmata, quibus alvo ſoluta non raro contumaciores tuſſes devictas novimus. Imo interdum ſolis catharticis paullo valentioribus cedere eas vidimus. Quò ôpportune ſpectat obſervatio PROSPERI ALPINI, qui multos narrat a diuturnis in pulmones diſtillationibus ita languidos, & quaſi tabidos factos, ut de eorum ſalute vix ulla ſpes ſupereſſet, & nihil a vulgaribus alvum ducentibus levatos, tandem ab aſſumpta ſcammonea, vel colocynthide largiſſime purgatos extemplo (*a*) convaluiſſe.

(*a*) *De medic. Ægyptior. l.* 4. *c.* 6.

§. XIII.

Paregoricorum uſus.

Tanta tamen eſt tuſſis vis interdum, ut his (§. X. XI. XII.) prope deſpectis ægros, neque ad quietem ſe componere, neque ſomno indulgere permittat. Hinc ad ſedantia, anodina, & nar-

cotica

tica ſubinde confugere oportet, quibus ipſa conticeſcat, & quieti, & ſomno locus datur. Leni, atque innocua facultate valent aquæ violarum, nympheæ, lactucæ, papaveris rhœados, aut harum plantarum diluta, aut conſervæ, ut vocant, & præ cæteris emulſa ex ſeminibus frigidis, & *ſyrupus* papaveris albi, aut *de mecenio* SYDENHAMII. Majori vi agunt opium, *laudanum liquidum* SYDENHAMII, *laudanum nepenthes* QUERCETANI, *pilulæ de ſtyrace* SYLVII, de cynogloſſa, aliaque opium recipientia, quæ ab auctoribus paſſim deſcribuntur. Nonnulli ad ſedandam acerrimam, moleſtiſſimamque tuſſim proponunt vaporem aquæ calidæ, cui molliſſimæ plantæ incoctæ ſint, ore infundibuli ope hauriendum. Neque id quidem ſua laude fraudari debet. In ejus tamen uſu cavendum eſt, ne vapor nimis calens ſit, neque in iis uſurpetur, qui ad ſputum ſanguinis propendere videntur, aut nimia pulmonum laxitate, ac debilitate laborant.

Vapor aquæ calidæ quibus conveniat?

§. XIV.

Tuſſi porro *convulſivæ* (§. IV.), quæcunque ejus demum cauſſa ſit, experientia edocuit, utiliſſimum eſſe ſanguinem aliquanto largius protinus inter initia mittere; vomitum blande, & iterato etiam, ubi nihil contra obſtat, ciere; alvum ducere manna, rhabarbaro, mercurio dulci; cantharidibus cutim exulcerare, ut mucoſus, acerque humor ſolvatur, extrorſumque avocetur; & ſimul demulcentibus, incraſſantibus, abſorbentibus, paregoriciſque *tuſſim* lenire. SYDENHAMIUS, tuſſim hujuſmodi curari tantum ſanguinis miſſione, epiſpaſticis, & catharticis lenioribus *(a)* auctor eſt. HUXHAMIO mercurialia catharticis admiſcere primum, deinde corticem peruvianum dare *(b)* maxime placuit. BISSETUM quoque ſi audiamus, optimum præſidium eſt in leni emetico ex oxymelle ſcillitico, atque rhabarbari, & mannæ uſu; deinde in cortice peruviano, præſertim morbo jam inclinante, & tuſſi longiora quietis intervalla *(c)* relinquente. Ex emeticis præferuntur kermes minerale, ipecacuanha, tartarus emeticus, oxymelque ſcilliticum *(d)*. His vero adverſatur Cl. BURTONUS *(e)*, phlebotomiam, emeſim, & catharſim vituperans, excepto aliquo graviore caſu; laudat vero mixturam, in quam cantharides ingrediuntur. Nec mirum, cum Angli, aliique tranſalpini venenis, & vehementioribus medicamentis plerique delectentur.

Curatio tuſſis convulſivæ.
VS. inter initia.

Emeſis; alvi ductio; revellentia.

Paregorica.
Methodus SYDENHAMII,

HUXHAMII & BISSETI.

BURTONII *opinio bis contraria irridetur.*

(a) Epiſt. I. reſponſor. (b) *De morb. epid. T.* 1. *p.* 75. *T.* 2. *p.* 26. 28., & *pag.* 178. (c) *Medical. Eſſays and obſervat. p.* 178. (d) *Eſſays de medec. d'Edimb. T.* 4. *p.* 26., & HUXAM. *l. c.* (e) *Eſſays de med. d'Edimb. T.* 7. *p.* 120.

§. XV.

Specifica. Muſcus arboreus, & ſpeciatim querneus adverſus hanc tuſſim (§. XIV.) mirifice valere dicitur. Ejus decoctum BAGLIVIUS extollit. Ex eo etiam paratur ſyrupus, ut pueris, infantibuſque dari poſſit (*). Quod autem ad muſci hujus decoctum, METZGERUS (*a*) *irrito ſucceſſu* illud adhibuit; ſed unico experimento id affirmat, nec iteravit, ut par fuiſſet, periclitationes. Muſcum item (**) pyxioidem, ſive lichenem pyxidatum contra *tuſſim convulſivam* (*coqueluche* vulgo dictam) uti ſpecificum laudat VAN-WOENSEL (*b*). Dedit is utiliſſime decocti forma, ſyrupo menthæ edulcatum. Ejus pulverem pluries datum commendat DILLENIUS ex auctoritate, & fide GERARDI, & WILLISII. Alii decoctum ex lacte ſæpe in die ſorbillandum præcipiunt.

BAGLIVII.

Non bene METZGERUS experiendi rationem ſequutus eſt.

Lichen pyxidatus.

Non nulli ex nuperioribus extractum cicutæ reliquis remediis antefe-runt. BUTTERUS (*c*) viginti hiſtorias recenſet, quibus oſtendat præſtantiſſimam hujus medicamenti hoc in morbo facultatem. Ipſe utebatur hujuſmodi extracto in liquore quodam aquoſo ſoluto, & ſatis diluto; de quo parum primò, deinde plus propinabat. Infanti nondum ſex menſes nato dabat granum dimidium uno die partitis vicibus abſumendum; ætati ſex menſium ad biennium uſque granum unum. A duobis annis uſque ad vigeſimum tot grana dimidia, quot anni, præbenda ſingulis diebus jubebat. Poſt vigeſimum ætatis annum, decem grana primo die exhibuit; deinde doſim auxit, prout opus ei viſum eſt. Si æger hinc bis in die non dejecerit, ſuadet adjici magneſiam, aut ſalem polychreſtum. Cuicunque non modo ætati, ſed temperamento, & ſexui innocuè dari aſſeverat. Si morbus complicetur cum *vermibus*, *dyſenteria*, *dentitione*, *variolis*, *morbilliſve* præter cicutæ extractum non omittit remedia hiſce morbis accommodata. Nec timet eo uti in utero gerentibus, ſive gravidis fœminis, aut febri laborantibus. Reſtat igitur, ut remedii hujus laudes novis, accuratiſque periculis confirmentur.

Extractum cicutæ, ejuſque adhibendi modus juxta BUTTERUM.

Monitum auctoris.

Non deſunt etiam, qui moſchum utiliter adhibuerint, præſertim in hyſtericis, atque hypochondriacis, mobilique nervorum ſyſtemate præditis. Anodyna enim, & diaphoretica virtute prodeſſe videtur. GÖRTERIUS (*d*) in quadam *epidemica tuſſis convulſivæ conſtitutione* mixturæ cujuſdam ſalinæ, & diaphoreticæ utilitatem expertus eſt. Nec revera quidquam utilius eſt, quam diaphoreſim promovere in morbo, quem plerumque acre perſpirabile retentum parit. Ego non ſemel infantibus, & pueris magno cum juvamine dedi quoque bu-

Moſchi utilitas.

Mixtura GÖRTERII.

tyrum recens, pluries aqua puriſſima ſubactum, & lotum, atque in parvas pilas frigida redactum, quarum una, vel altera, ſaccharo conſperſa, ſubinde vorabatur. Serum quoque lactis defæcatum, imo lac ipſum aqua calenti dilutum non ſemel morbi vim fregit, ejuſque progreſſum inhibuit, aut ſaltem tutiorem reddidit.

Butyri, ſeri, lactis, & lactis ipſius mira vis.

(*) Syrupi hujus formula exſtat in *Pharmacopœa Wittembergenſi*.
(*a*) *Adverſ. medic. P.* 2. *p.* 56.
(**) Muſcus pyxioides, ſive lichen pyxidatus eſt *muſcus pyxioides terreſtris C. B.*, aut *lichen pyxidatus major Inſtit.* R. H. TOURNEFORT., ſive *Lichenoides tubuloſum pyxidatum cinereum* DILLENII.
(*b*) *Hiſt. de la Societ. Royal. de Méd. T.* 2. *p.* 294. (*c*) Vid. *Diar. med. Paris. T.* 52. *p.* 523. (*d*) *Diſſert. de Tuſſi*, quæ lectu digniſſima eſt.

§. XVI.

Cæterum in omni tuſſi diuturniore, quando morbus ad finem inclinat, & magna pars materiæ expulſa per ſputa eſt, aut diutius, quam oportet, & copioſius ad pulmones ob atoniæ quamdam ſpeciem humor catarrhalis confluit, indeque ſputorum copia corpus emacreſcit, tunc leniter roborantibus, & traumaticis tonicis fit locus. Amara huc ſpectant, præſertim ſi ſtomachi imbecillitas, pulmonum, habituſque laxitas tuſſis cauſſam fovere videatur. In his cortex peruvianus, quem memoravi, primas tenet. Egregie is etiam proficit, cum tuſſis periodum quamdam præ ſe fert. Periodicam tuſſim hoc præſtantiſſimo auxilio etiam HOMIUS celerrime abegit. Utiliter corticis hujus decocto, aut diluto adjicitur lactis aſinini, aut vaccini aliquantulum. Hodie ad tuſſim diuturnam, phthiſimque minitantem proponunt multi decoctum lichenis islandici, cui vis demulcens, & incraſſans tribuitur. Non nullis etiam reſolvere, atque incidere creditur. Præter mucilaginoſam naturam aliquid etiam acrimoniæ habet, ut oſtendit ejus emetica, aut cathartica virtus, ſi ſaturatius decoctum præbeatur. Nos diuturnas, ſiccaſque tuſſes interdum fugavimus copioſo aquæ *nucerinæ*, aut *villenſis* potu jejuno ſtomacho adhibita, & balneo tepido aquæ dulcis. *Selteranam* aquam cum lactis aſinini tertia parte nuptam, & mediocri quantitate ad aliquot hebdomadas mane ſumendam præcipiunt alii, maxime Germani.

In ſine cujuſvis tuſſis roborantia.

Cortex peruvianus.

Lac.

Lichen islandicus in tuſſi diuturna, phthiſimque minante.

Aquæ medicatæ.

§. XVII.

Senes quoque tuſſi ſæpe vexantur; hinc tuſſiculoſi vulgo dicuntur. In his tuſſim, quam plerumque copioſior mucus in ventriculis laryngis, atque in folliculis, ſive cryptis aſperæ arteriæ, bronchiorumque collectus facit, incidentibus, amaris, & attenuan-

Tuſſi ſenili incidentia, & amara.

Regimen frigidum quibus?

tibus (§. II.) oppugnare (*a*) oportet, quia raucedines, & gravedines in valde ſenibus, ut inquit HIPPOCRATES (*b*), non coquuntur. Qui vero catarrhis, rheumaticiſque affectibus obnoxii maxime ſunt, debent paullatim aëri aſſueſcere, cubicula calefacta vitare, ſenſim indumenta nimia minuere; cubile frigidum ingredi, conclavia temperatiſſima incolere, frigidum cibum, & potum ſumere, multum exerceri, & ſi affectio inveteraverit, cortice peruviano, & balneis frigidis firmari (*c*). Qui ſalſis capitis defluxionibus infeſtantur, non facile cathartica admittant, ne per cellularem textum ad pectus, & pulmones humor noxius alliciatur. Utilius in iis ſudor cietur decocto ligni ſantali, & guajaci, & herbarum cephalicarum (*d*). His quoque prodeſt verno tempore frigida caput, & collum ſubinde aſpergi. Sic enim fluxiones illarum partium, quæ a nimia laxitate foventur, ſæpe præcaveri viſæ ſunt. Plurimum etiam boni efficiunt prophylaxeos cauſſa fonticuli brachiis, aut femoribus inuſti.

Salſæ capitis fluxiones quid optent?

Aquæ frigidæ aſperſio.

Fonticuli.

(*a*) VAN-SWIETEN *in* BOERH. §. 69. GORTER. *diſſert. de Tuſſi.* §. 50. (*b*) Aphor. 40. ſect. 2. (*c*) *Gazzett. d' Oltremonti* 1762. *num.* XXXII. *edit. venet.* (*d*) BENNET *Theatr. Tabid. p.* 119.

§. XVIII.

Diæta.

Ad hæc autem accedat diæteticum regimen, oportet. Cibi ſint concoctu faciles. Carnes & quævis acria vitentur. A vino abſtinere ſaluberrimum eſt, itemque a cœna, cujus loco aut lac, aut ptiſana hordeacea, aut pulmentum leve ex farina hordei non nihil toſta eſſe poterit. Aëris quoque delectus neceſſarius eſt; quo ſolo interdum pertinaciſſimas tuſſes ſublatas ferunt. In his potiſſimum vectio, equitatio, balnea, aquarum medicatarum potus, decocta lignorum, & radicum purificantium, & lactea diæta tentari debent; ut cauteria prætercam, quæ in humidiore habitu, cacochymoque corpore quantum proficere poſſint, nemo non videt.

§. XIX.

Tuſſes ſecundariæ, & ſympathicæ omittuntur.

De tuſſibus ſecundariis, ſymptomaticis, ac ſympathicis nihil dicam. Ut enim hæ omnes ab aliis morbis, aliarumve partium vitiis ortum ducunt, ſic non aliam curationem petunt, quam quæ morbis, & cauſſis, unde manant, accommodata eſt. Quare a *ſcorbuto*, a *lue venerea*, a *ſcrophulis*, a *menſibus retentis*, a *morbillis*, *febribus*, *peripneumonia*, *pleuritide*, *aſthmate*, *hydrothorace*, *phthiſi*, *cacochylia primarum viarum*, *dyſpepſia*, *vermibus*, *obſtructionibus imi ventris*, *hyſteria*, *hypochondriaſi*, & ſic porro, earum curatio deſumi debet.

CAPUT II.

DE CRUENTA EXSPUITIONE, ET SPECIATIM DE HÆMOPTYSI.

§. XX.

SANGUIS, qui ex ore exſpuitur, variis e locis profundi poteſt, nempe e gingivis, e lingua, e palato, faucibus, columella, naribus, pharinge, œſophago, ventriculo, larynge, aſpera arteria, & pulmonibus. Effunditur autem eiſdem omnino modis, quos alibi (*a*), ubi *de narium hæmorrhagia* diſſeruimus, oportuit explicare. Quocumque autem e loco erumpat, *cruenta exſpuitio* eſt, ſive *ſanguinis ſputum*; græce *ſυμοπτὶἀις* *. At diſtinguendam *a cruenta exſpuitione*, ſive ſanguinis ſputo *hæmoptyſim* putat RIVERIUS auctoritate ductus GALENI (*b*). Cum RIVERIO FRID. HOFFMANNUS, LUDWIGIUS, PLATNERUS, aliique bene multi ex nuperioribus non ſine cauſſa conſentiunt. Hæmoptyſim proprie, & ſpeciatim ſanguinis puri & non pauci e pulmonibus prodeuntis per os excretioni tantummodo convenire ajunt, neque promiſcue eſſe uſurpandam hanc vocem. Si tamen quis voluerit ſanguini etiam e larynge, aut aſpera arteria profluenti hæmoptyſeos nomen tribuere, per me quidem licebit, nec crimini id cuiquam dabo, cum levior ſaltem hæmoptyſis, aut quidam ejus gradus haberi queat.

Cruenta exſpuitio.

* *Hæmoptyſis.*

An diſtinguenda ab expuitione cruenta?

(*a*) T. 3. cap. XII. (*b*) De criſib. l. 1. cap. 1.

§. XXI.

Cum ea (§. XX.) tamen confundi nequaquam debet ſputum ſubcruentum, aut ſtriis ſanguineis remixtum, quod pleuritici, & peripneumonici emittunt; neque illud, ſi HOFFMANNUM audiri lubeat, quod cauſſam externam & violentam, vulnus puta, contuſionem, ictum, vel graviorem caſum ſubſequitur. Nam hæmoptyſis vera ea eſt partium ſpiritalium hæmorrhagia, quæ a cauſſa interiore, puta ſanguinis copia, aut dyſcraſia, aut læſa vaſorum pulmonarium compage, & continuitate pronaſcitur. Video præterea CŒLIUM AURELIANUM, NICOLAUM PISONEM, alioſque *ſanguinis ſputum* ab ejus *fluore* ſecernere, illud eſſe exiſti-

Sputum ſanguinis quodnam differat ab hæmoptyſi.

Hæmoptyſis vera quaenam?

Diſcrimen inter ſanguinis ſputum, & fluorem.

mantes, quando ſanguinis paucus, aut concretus cum pituita, aut aliis humoribus effertur; hunc vero, nempe *ſanguinis fluorem*, quando purus, rutilans, floridus, & magna copia erumpit. Quæ diſtinguendi, loquendique ratio & ſi hodie fere obſoleverit, non tamen inutile erit animadvertiſſe, quid veteres hiſce vocabulis intellexerint, ut omnis confuſio, obſcuritaſque, quæ eorum ſcripta legentibus oboriri poteſt, procul arceatur. Diſcrimen enim, quod hodie inter *ſanguinis ſputum*, & *veram hæmoptyſim* intercedit, fere idem olim a quibuſdam ponebatur inter ſanguinis ſputum, & fluorem, ut dictum eſt.

Diagnoſis.

§. XXII.

Quibus indiciis locus, unde ſanguis effluit, internoſci poſſit?

Quoniam igitur tot modis (§. XX.) ſanguis ore excerni poteſt, quærendum modo eſt, quibus indiciis locus, unde manat, recte cognoſcatur. Itaque ſi e gingivis, lingua, aut palato exſtillat, ſimplici exſpuitione emittitur, & facile inſpecto ore, undenam prodeat, innoteſcit. Præterea, qui e gingivis manat, ut

Quinam e gingivis, & palato prodeat?

ſcorbuticis crebro accidit, feroſior, dilutior, aut quandoque etiam nigricantior eſt. Titillatio vero aliqua circa palatum percipitur, ſi illinc ſcaturiat; & plerumque capitis gravitas, aut dolor, aut

Signa ſanguinis e palato erumpentis.

aurium tinnitus, aut temporum, & frontis pulſatio, aut ſomnus nocturnus præceſſit. Hic perſæpe matutinis horis poſt ſomnum, & decubitum apparet. Qui vero e faucibus, gurgulione, aut

Quomodo cognoſcatur prodire e faucibus, aut naribus internis?

interioribus naribus profilit, ſolo exſcreatu, & ſine tuſſi educitur. Interdum tamen tuſſiculam is movet, aut vomendi voluntatem, prout vel in laryngem, vel in œſophagum ſanguinis aliquid deciderit. Inſuper oculis locus patet, & ſemper cruenti quid e naribus emungitur, ſi ab his in fauces deſcenderit. Non tamen, quotieſcunque ſanguis e naribus emungitur, illico ſtatuendum eſt illum etiam, qui ore prodierit, e faucibus, & naribus exſilire. Nam ſæpenumero ſanguis e larynge tanto impetu profunditur, ut aliqua ejuſdem pars ſurſum in narium cava irrumpat, emungique anterius poſſit. Quo caſu evidentiſſimum eſt, fallax ejuſmodi ſignum eſſe, neque eidem ſemper fidendum. Interdum quoque incidit (quod non ſemel a nobis obſervatum eſt), ut dum e pulmone ſanguis fertur, eodem tempore narium vaſa a vehementiore tuſſis niſu ſimul diſrumpantur, ſicque ſanguis utraque ex parte, ore nimirum, & naſo erumpat. Cavere igitur

oportet, ne utrumque ſanguinem e ſolis naribus profluere temere credamus.

§. XXIII.

Quando ab œſophago, aut ventriculo manat?

Ab œſophago, aut ventriculo quando proficiſcitur, craſſus, & niger ſanguis plerumque eſt; quandoque etiam, ſed rariſſimum eſt, aquæ, in qua caro lota eſt, ſpeciem refert, & vomitu tantummodo ejicitur. Animadvertendum vero eſt, vomitu interdum expelli ſanguinem, qui inter dormiendum e faucibus potiſſimum exſtillans in œſophagum penetraverit. At quando in ventriculo ejus ſcaturigo eſt, circa epigaſtrium & dolor, & pondus, & anxietas, & ardor plerumque percipiuntur, abſuntque affecti pulmonis, aliarumque ſedium indicia.

Quando e larynge, & trachea?

Levi tuſſicula, exiguoque motu extunditur ſanguis e laryngis, & aſperæ arteriæ vaſculis. Præterea pruritus, & calor aliquis in trachea ipſa percipitur, & quodammodo furſum aſcendere videtur, antequam in ore ſanguis ſe prodat.

Quando e pulmonibus?

Si vero profundiore e loco, pulmonibuſque ſcaturiat, tuſſi validiore expelli ſolet; floridus, & ſpumidus ab admixto aëre eſt, & murmuris, ſtrepituſque quoddam genus intus efficit. Hinc jure ſcripſit HIPPOCRATES: *qui ſanguinem ſpumoſum exſpuunt, his ex pulmone talis rejectio eſt* (a). Quod ſi tuſſis, aut clamor, aut aliud ſimile, quo pulmonibus vim inferri notum eſt, anteceſſerit, aut dolor *, aut pondus in pectore ſentiatur, aut ægre ſpiritus ducatur, aut cum punctionis, divulſioniſve alicubi, præſertim ad ſcapulas, ſenſu copuletur, aut major naris quantitas hauriri, inſpirarique nequeat, quin tuſſis, & ſanguinis ſputum invaleſcat, aut exſuſcitetur, non licet amplius dubitare, num e pulmonibus ſanguis effuſus ſit.

Animadverſio ad fraudem, & errorem vitandum.

Scire demum oportet, levi quandoque tuſſicula, ac vix notabili ſanguinem efferri, qui idcirco e ſuperiore larynge exire videatur; cum tamen ejus copia, & ea, quæ conſequuntur deinceps, ſæpe oſtendant, fraudem ſubfuiſſe, & e pulmonibus, aut ſaltem e bronchiis eum prodiiſſe.

(a) *Aphor.* 13. *ſect. V. Coacar. n.* 433.

Pulmones ſenſu donantur.

* Olim credebant, ſenſu pulmones carere; quod nervis deſtituerentur, vel ſi qui ad eos pertingerent, in ſola eorum exteriori facie vagarentur a *ſexta* deducti *conjugatione*, quam hodie *octavam* vocamus. Quare plerique antiquiorum docuerunt, ſputum ſanguinis e pulmonibus ſine dolore educi: quod etſi quandoque accidat, non tamen perpetuum, & conſtans id eſt. Nam & nervis præditos eſſe pulmones anatomicorum ſolertia demonſtravit, & ſenſu etiam interius donari clinicæ obſervationes evicerunt (§. *I.*) Veteres ipſi experientia didicerunt, ſanguinem ab imo pectore interdum effundi cum doloris quodam ſenſu pectus occupante; quod ubi evenire videbant, ne præconceptæ de inſenſibilitate pulmonum opinioni valedicerent, e tho-

race, ſive e pleura, quam ſenſibiliſſimam reputabant, tunc effundi dicebant, non e pulmonibus; nec norant, id anatomicis, phyſiologicisque experimentis penitus adverſari. Dum enim charybdim vitare volebant, ſe in ſcyllam incidere non animadvertebant. Nec ſatis obſtat ſenſibilitati pulmonum auctoritas ANDREÆ VESALII, anatomici alioquin celeberrimi, qui in compluribus, & potiſſimum in Comite DE BURA obſervavit magnas pulmonum ſuppurationes, quin dolorem perciperent; idque non rarum eſt. Sed tunc probabile eſt, ſenſum doloris non excitari, quia ſenſibilitas infarctu, compreſſione, aut alia quacunque ratione in nervis pulmonicis quodammodo obſtupeſcit, ac quaſi aboletur; aut etiam adeo lenta eſt eorum tenſio, diſtractio, & dilaceratio, ut nequaquam dolorem inferat. Præterea ſi exempla non deſint doloris abſentis in pulmonum morbis, multo plura ſuppetunt doloris eos comitantis. Nuperrima item *Cl.* LORRYI capta in vivis pericula (*Experienc. ſur l'Irritabilitè &c.*) confirmant, *pulmones*, & in primis eorum interiores partes, uti *bronchia*, *ſenſu* reapſe pollere; quod obſervatu digniſſimum eſt.

Doloris a pulmonibus abſentia nihil officit; & quare?

§. XXIV.

Exceptio circa ſanguinem e pulmone manantem.

Magni etiam refert noſſe, *ſanguinem*, qui e pulmone effunditur, non ſemper floridum, & rutilum, & ſpumoſum (§. XXIII.) eſſe, ſed non nunquam atrum, denſum, & coactum apparere. Talis enim cernitur, cum aut moram in pulmone, ejuſque veſiculis fecerit, ſubſtiteritque diutius immotus, aut e vaſis varicoſis, aneuryſmaticiſque, in quibus congeſtus fere concreverit, repente dehiſcentibus effluxerit. Niger quoque, & poroſus ſpongiæ inſtar extuſſitur, BAGLIVIO (*a*) teſtante, ſi pars aliqua pulmonis ſphacelo corrupta fuerit. Quas ob res ſigna hæc, qualia memoravi, una & conjunctim conſideranda ſunt, ut ſedem peculiarem, ex qua ſanguis dimanat, tutò definire poſſimus; multaque prudentia, & cautione opus eſt, ne in judicando decipiamur. Secus enim, & ſeorſum ſumpta, neque ad rariora, & minus frequentia collata, incertum, fallaxque judicium faciunt.

(*a*) *Capit. de rar. affect. hepatis.*

§. XXV.

Cauſſa proxima.

Quod ad proximam attinet hæmoptyſeos cauſſam, ea eſt vel vaſorum ruptura, quæ grece dicitur ῥῆξις *, & διαίρεσις **; vel eroſio, ſive διάβρωσις ***, vel orificiorum, oſculorumque, quæ intus hiant, dilatatio, ſive ἀναστόμασις ****. Frequentiſſima omnium putatur *rhexis*, & *diæreſis*; rara *diabroſis*, quæ in phthiſi, atque ulcere pulmonum præcipue contingit. (Plerumque tamen acritas humorum non diabroſim, ſed *ſpaſmum* infert, quo vaſa contracta æquabilem ſanguinis circuitum ſubvertunt, vehementiuſque in liberiora loca eum impellunt, unde, impetu quaſi facto diſtenta, diſſiliant, rumpanturque, neceſſe eſt. Rariſſima

** Rhexis. & ** Diæreſis. *** Diabroſis. **** Anaſtomaſis.*

demum

demum anaſtomoſis habetur: ſed tamen non ita in mulieribus, ac viris, quibus conſuetæ evacuationes ſanguinis deficiunt.

§. XXVI.

Remote ad hæmoptyſim iter parant corpus procerum; collum gracile & longum; pectus anguſtius; mala hujus conformatio, in primis gibboſitas, & depreſſio; tenella & laxa totius corporis, ſed in primis pulmonum compages; temperamentum cholericum ſanguineum; hereditaria labes; plethora; defectus conſuetarum ſanguinis e naribus, utero, hæmorrhoidibus evacuationum; polypoſæ in vaſis pulmonaribus, aut in ſiniſtris cordis ſinibus concretiones; eorumdem compreſſio, infarctus, aut dilatatio præter naturam; viſcerum abdominalium obſtructiones; abdominis arcta conſtrictio; ſpaſmi; acritates variæ, & præſertim ſcorbutica, ſive hæ irritent tantum, ſive craſim ſanguinis reſolvant, ſive etiam vaſa erodant. Potiſſimum vero ad hæmoptyſim pronior eſt adoleſcentia, ætaſque ab anno duodevigeſimo uſque ad trigeſimum quintum. Hinc HIPPOCRATES ſcripſit: *Adoleſcentibus autem ſanguinis ſpuitiones, tabes, febres acutæ, morbus comitialis, & alii, ſed præcipue ante dicti* (a). *Cauſſæ prægumenæ.*

(a) *Aphor.* 29. *Sect. III.*

§. XXVII.

Occaſionem vero hæmoptyſi porrigunt vehementior pectoris, *Procatarcticæ.* aut pulmonum niſus in attollendis ponderibus, in ſaltu, cantu, tuſſi, vociferatione, tibiarum aut tubarum inflatione, in deponenda alvo, aut fœtu edendo; colli, pectoris, aut abdominis nimia coarctatio; aër calidus, & ſiccus, vel nimium rarus, & levis, uti eſt in montium cacuminibus, vel frigidior, humidiorve; abuſus vini, liquorum quorumcunque fermentatorum, rerumque acrium, & calefacientium; motus corporis concitatior in curſu, lucta, luſu, venere; ſcalarum, & locorum acclivium aſcenſus; ira, gaudium, aliaque ſubita animi pathemata graviora.

Prognóſis.

§. XXVIII.

Cruenta exſpuitio, quæ *gingivis, linguæ, naribus, gurgulioni, faucibus* debetur, periculo fere vacat; non ita quæ ab *œſophago*, & *ventriculo* eſt, ſi copioſior. Sed de hac alibi (*). Alibi etiam *Prognoſtica.*

de ſputo cruento, quod *pleuritides*, & *peripneumoniæ* proprium eſt, quodque in morbi declinatione ſalutem promittit (**). Nec magni æſtimanda eſt levis ſanguinis exſpuitio, quando e *ſummo larynge* effertur ob hypocondriorum ſpaſticas contractiones, a quibus ſanguis illuc vehementius urgetur, & protruditur.

(*) *Cap. IV. Par. II. hujus Volum. IV.* §. 46., & 50.
(**) *Hic Cap. IV.* §§. 105. 116. 117.

§. XXIX.

Vera hæmoptyſis ſemper periculoſa.

Ceterum vera hæmoptyſis nunquam expers diſcriminis eſt. Id etiam HIPPOCRATES animadvertit, dicens: *ſanguis ſurſum quidem, qualiſcunque fuerit, malus* (*a*). Malus quoque niger, & coactus, & poroſus (§. XXIV.), quia aneuryſmata, aut varices, aut ſphacelum ſignificat. In primis magna pericula affert copioſa e pulmonibus ſanguinis profuſio, quia vel poteſt hominem illico exanimare, vel nimia ejus copia intra veſiculas, celluloſumque textum, aut bronchia ipſa congeſta præfocare, vel cor debito ſanguinis influxu orbare, vel etiam mole, aut pondere opprimere, ut ſubita lethaliſque ſyncope, ſive aſphyxia ſubſequatur. Quod ſi hæc forte fortuna effugiantur, graviſſima ſaltem ulcera & inſanabilia in pulmonibus metuenda ſunt, eoque magis, quo corpus impurius eſt, aut cacochymia, aliove morbo ex pravitate humorum ſimul laboraverit. Quare jure dixit HIPPOCRATES: *a ſanguinis ſputo puris ſputum, malum* (*a*). Id autem veriſſimum præcipue fit, ſi febricula etiam acceſſerit nunquam penitus deſinens, quam lentam amphemerinam vocant. Tum enim phthiſis in propinquo eſſe perhibetur.

Quando Phthiſis timenda.

(*a*) *Aphor.* 15. *Sect. VII.*

§. XXX.

Hereditaria exitioſior.

Quæ hereditario veluti jure in filios, nepoteſque propagatur, multo exitioſior eſt, difficiliorque curatu. Plus etiam periculi habet ea, quæ erupto majore vaſe, aut ex profundiori loco derivatur, quam quæ e minoris alicujus vaſculi ruprione, aut ſuperiori e loco originem ducit. Illa uberiorem ſanguinem largitur, hæc parciorem; ſic ut copioſior & largior ſanguinis exſpuitio plus diſcriminis, parcior & minor minus indicet. In univerſum gravior, & pernicioſior præ reliquis cenſetur, videturque illa, quam *diabroſis* efficit. In hac ab initio paucus quidem ſanguis ejicitur, & ſalſum ſaporem exhibet; paullatim vero uberiore rivo profun-

Copioſius ſputum periculoſius etiam.

Item quod diabroſis efficit.

ditur, dilatato ſcilicet per eroſionem vaſis oſculo. Inveterata, & chronica hæmoptyſis, aut phthiſi pulmonari ſuperveniens omnem fere medicinam contemnit.

Inveteratum malum, aut ulceri pulmonum accedens ſine ſpe eſt.

§. XXXI.

Nihilo tamen minus experientia ſæpe demonſtravit, a vera hæmoptyſi, interdum etiam larga, & recidiva non paucos evadere, quibus mature auxilium feratur, neque grave ſit diætæ legibus religiosè ſe ſubmittere. Ferendum vero illud eſſe jubet PLATNERUS primo triduo. Minus quoque negocii faceſſit hæmoptyſis, quæ ab aëre rariore, & leviore, aut a ſuppreſſis catameniis, aut alia evacuatione deficiente procedit, quia plerumque per *anaſtomoſim*, aut *diapedeſim*, ſive exſudationem fieri ſolet. Minorem quoque metum incutit illa, quæ a clamore, aut motu vehementiore inducta eſt præ ea, quam *diabroſis* effecerit. Generatim hæmoptyſi laborantibus ſine febre, & tuſſi, & dolore leviter conflictari, ſputumque ad dies quatuordecim tenuari, ſpem ſalutis facit. At intenſe febricitare, & tuſſire, aut dolere, ſanguinemque recentem ſemper ſpuere, ut habemus in *Coacis* (a), minime bonum.

Multi tamen ſanantur.

Quæ facilius curetur.

Signa bona, mala.

(a) N. 427.

Curatio.

§. XXXII.

Curationem fere eamdem exoptat hæmoptyſis, ac ea eſt, quam in capite *de narium hæmorrhagia* (a) propoſuimus; & ſi quod intereſt diſcrimen, id vel a parte affecta, vel a cauſſa, vel a morbo impendente enaſcitur. Itaque ubi ſanguis e pulmonibus cum impetu exſcreatur, protinus ejus non parum pro virium, pulſus, ætatis, temperamenti, habituſque ratione e vena detrhaendum eſt, idque opportune iterandum, præſertim proſequente hæmoptyſi, ſi homo plenior ſit, & caleat, & febricitet. De loco, e quo mitti debeat, non valde plerumque diſceptare oportet, dummodo citò mittatur. Multi tamen ſatius ducunt venas primum inferiores aperire, deinde ſuperiores, & proximas. Neque facile quis a copia ſanguinis excreti a vena ſecanda deterreatur, dummodo pulſus ſe ſuſtineant, nec inanita vaſa oſtendant. Prudenter quidem, ſed non timide ad ſummum hoc præſidii genus deveniendum eſt, niſi manifeſta ſanguinis li-

V. S.

Quando iteranda V. S.

quatio, raritas, diſſolutio, aut corruptio aliter ſuadeat. Immi-nuitur enim nimius ſanguinis ad pulmones appulſus, & coacer-vatio, vaſaque minus diſtenta ſe ſe contrahere tunc poſſunt, ut coeant, & glutinentur. In hoc etiam fere tota continetur prophylaxis eorum, qui in phthiſim ex hereditaria labe (*) pro-pendent. Neque alia revulſionum genera, quorum ſæpius verba fecimus, uti cucurbitulæ, ligaturæ, clyſteres omitti debent, ut optato fine potiamur.

Revellentia.

(a) *Vol.* III. *cap.* XII.

(*) Vid. *Diſſert. de ratione venæ ſectionis in hæmoptoicis*, quæ exſtat in *Adverſar. med. pract.* LUDWIGII *P.* 1. *p.* 145. Item ERNESTI VALENTINI COHAUSENII *Diſſertatio de noxa timiditatis in hæmoptyſeos curatione*, quæ legi poteſt in *Act. N. C. T.* 1. *p.* 33.

§. XXXIII.

Decubitus erectus.

Quies, & ſilentium.

Regimen frigidum.

Interea æger capite, & pectore elevato quaſi lecto inſidens decumbat, ab omni tum corporis, tum maxime pectoris, atque animi motu abſtineat; imo vel ab ipſo ſermone ſibi caveat, & ſi quid loqui velit, id ſubmiſſa tantum voce, & breviſſimis verbis faciat. In conclavi ad frigidum potius inclinante conquieſcat, ſtragulis levibus corpus cooperiat, neque veſtimentis nimium adſtrictis ſanguinis circuitum turbet, tuſſim quanta maxima poteſt cura, caloremque tam in potu, quam in cibo devitet.

§. XXXIV.

Refrigerantia.

Acida.

Cautio.

Mixtura Sylvii.

Intrinſecus danda ea ſunt, quæ cognitis præcipuis cauſſis occurrunt. Nimius ſanguinis fervor, & nimia ejus raritas, tenuitaſve compeſcatur, refrænetur que aqua frigida, emulſis ex ſeminibus farinoſis, nitro, abſorbentibus terreis, acido aliquo vegetabili ſaturatis, & demum ſpiritibus acidis, quos *minerales* vocant. Ex his variæ comparantur remediorum formulæ, prout res ægri, ejuſque guſtus exigere videntur. Scire tamen licet, acida plerumque tuſſim non modo exaſperare, ſed etiam movere, qua nihil nocentius in hæmoptyſi. Quod ubi incidit, quod ſæpius vidi, ſtatim ea dimittenda ſunt. Evitari vero id incommodi quadantenus poteſt, ſi acida, quæ adhibere volumus, diluta, & mucilagineis, oleoſiſve mitigata dentur, ſi abſorbentibus additis retundantur, atque opii aliquid iis adjiciatur. Celebratur ideo, & jure, ut puto, mixtura ab inventore *Sylviana* dicta, quæ habet *aquæ plantaginis uncias ſex; aceti diſtillati unciam ſemis; coralliorum rubrorum, & terræ ſigillatæ, ſingulorum drachmam dimidiam; opii*

grana duo; *ſyrupi de meconio unciam*, *de qua ſubinde cochlear dari conſuevit*. Hujus ope & ſanguinis fervor comprimitur, & ſi quid ſanguinis coacti in pulmonaribus veſiculis hæſerit, diſſolvi creditur, tuſſis & ſpaſmi ſedantur, avertunturque.

§. XXXV.

Quid conveniat exſpuitioni ſanguinis hypochondriacæ?

Sanguinis exſpuitio, quam in hypochondriacis (§. XXXVIII.) atque hyſtericis ſpaſmi imi ventris, & thoracis non raro inducunt, opio præ ceteris, oleoſis, emollientibus in alvum injectis, balneis pedum tepidis, aliiſque ſpaſmos laxantibus plerumque ſupprimitur. Inter remedia, quæ ex opio parantur, excellere hic dicuntur laudanum cydoniatum, æthiops vegetabilis, diaſcordium FRACASTORII, & pilulæ ad ſputum ſanguinis DEKERSII, utpote quæ aliqua etiam adſtringendi facultate videntur donari. Acritati humorum, ſi in hanc hæmoptyſeos cauſſa cadat, obviam eundum eſt mucilaginoſis, farinaceis, pinguibus, oleoſis, gummi arabico, tragacantha, quæ duo poſtrema etiam glutinandi vim habent. CLERCUS (*a*) refert curatam hæmoptyſim, quæ a tribus jam annis identidem revertebatur cum tuſſi ferina, ope remedii, quod conſtabat ex decocti hordei libris duabus, & uncia una gummi arabici in eodem diſſoluti, per aliquod tempus adhibiti. Ab hæmoptyſi ab acritate ſanguinis genita, in quam adoleſcens inciderat, cl. medicinæ Profeſſor Bononienſis, cujus per aliquot annos auditor fui, ſolo, ſed liberaliori, & diuturno pulveris gummi arabici uſu ſe convaluiſſe in ſuis prælectionibus narrabat, pervenitque ad eam ſenectam, ad quam paucis datum eſt pervenire.

Hæmoptyſis ex acritate quid?

Obſervatio.

(*a*) CLERC *Hiſtoir. de l'homme malad. T.* 2. *p.* 36.

§. XXXVI.

Adſtringentia.

Nullo in morbo magis, quam in hæmoptyſi periculi magnitudo, metuſque cum ægrotantis, tum aſſidentium cogit ſæpiſſime medicos vel invitos ad *adſtringentia* properare. Verum hæc, ſi vere talia fuerint, vel nullo modo videntur ad vaſa diſrupta, aut quacunque alia ratione ad aperta pertingere, vel ſi penetraverint, nequaquam tuta eſſe; quod ab iis congeſtiones, tubercula, vomicæ, & demum phthiſis gigni poſſunt. Eorum enim vim tenerrima, irritabiliſque textura ferre nequit, quin vaſa corrugentur, ſpaſticas contractiones ſubeant, liberumque ſanguinis circuitui iter præpediant. Quamobrem cl. COHAUSENIUS poſt complures alios artis ſcientia, atque uſu percelebres prudentiſ-

Animadverſio.

ſime admonet, ne ad ea nimis propere, & nimis temere (*a*) confugiatur.

(*a*) *Diſſertat. citat.*

§. XXXVII.

Adſtringentia quædam paſſim laudata. Attamen quædam, ubi ſiſtendi ſanguinis tempus videatur, hoc nomine celebrari univerſim ſolent. In his ſuccus urticæ, præſertim non pungentis, ſive, ut ajunt, mortuæ, plantaginis, conſolidæ, atque hederæ terreſtris primas tenet, cujus aliquot unciæ in diem propinantur. Adſtringant vero hujuſmodi ſucci, an reſolvant, & temperent, ſimilique alio modo agant, dubitant non nulli. *Fungus Melitenſis.* Fungus pariter melitenſis adſtringendi laude clariſſimus eſt, diciturque a quibuſdam non temere credulis viris, qui ejus effecta in ſanguinem experimentis indagarunt, nec tamen auſi ſunt jactatam ubique ejus facultatem denegare, dum venarum oſcula connectit, & mutuo applicat, ſanguinem in eo ſtatu, in quo erat, intactum, integrumque omnino (*a*) relinquere. Quod ſane, ni fallor, argumento eſt, non eſſe adhuc ejus ſanguinis ſiſtendi facultatem ſatis firmis innixam obſervationibus. Sanguinem ſpuentibus dabat ALEXANDER TRALLIANUS in ſingulos dies lapidis hæmatitis ſcrupula quatuor, non modo ut ſanguinis ſputum præſens comprimeret, ſed etiam futurum averteret. *Hæmatites.* A GESNERO, ab ERASTO, a CRATONE, RIVERIO, ETTMULLERO, aliiſque extollitur quam maxime *Electuarium ad ſputum ſanguinis* HÆLIDÆI PADUANI (*), in quo tamen plus eminet vis anodyna, & tuſſim ſedans, quam adſtringens. *Electuarium HÆLIDÆI PADUANI.* Si quid tamen in eo eſt, quod minus quibuſdam probandum videtur, eſt plane ſuſpecta ſeminum hyoſciami virtus, qua cerebrum turbant, ſtuporemque, imo interdum etiam furorem inducere poſſunt. Ab aliquot annis ad omnes hæmorrhagias adhiberi cœpta eſt, magniſque laudibus efferri aqua quædam vulneraria, quæ a JULIANO LANDIO pharmacopola Romano venditatur. *Aqua vulneraria LANDII.* Apud Mediolanenſes tanti fit ejuſmodi, ut vocant, ſpecificum, ut in quavis hæmorrhagia tam intrinſecus, quam extrinſecus magna confidentia uſurpetur; ſed præcipue in hæmoptyſi ipſa. Univerſim Clinici noſtrates teſtantur, remedium iſtud miros præſtare effectus, ſic ut nunquam ejus uſum in hæmorhagiarum curatione omittant. *Animadverſio de difficultate recte pericula inſtituendi.* Experientia, fateor, plus ponderis habet, quam quævis probabilis mentis ratio. Verum quam difficile eſt ipſum experimentum! Quantum prudentiæ, ſagacitatis, cautelarum, & ſolertiæ requiritur in recte faciendis periculis,

Aqua vulneraria nocet magis, quam proſit, inſpectis chymicis ingredientur facultatibus.

quanto mentis acumine, quanta judicii æquitate opus eſt in cauſſarum effectibus dignoſcendis, diſtinguendiſque ab aliis, quos aliæ interjectæ cauſſæ ediderint, ne in errorem rapiamur, noſtraque experimenta nos ipſos decipiant! Ne quid vero diſſimulem, aquæ vulnerariæ romanæ compoſitio (**) plane eſt ejuſmodi, ut ſi quis vires phyſicas, medicaſque ſingulorum omnium ingredientium noverit, teneatque probe, quid chimica enchireſis in ea præſtare poſſit, facile ejus laudibus, viribuſque adſtringentibus diffidere omnino debeat. Imo ſi quid enchireſis chymica adeo repetita faceret, impertiretque liquori diſtillato plantarum, ſaliumque facultates, aqua iſta tantum abeſſet ut in hæmopty ſi prodeſſet, ut potius noceret.

(a) *Comm. Acad. Bon. T. 1. p. 158.*

* *Electuarium ad ſputum Sanguinis* HÆLIDÆI PADUANI

℞ *Semin. Hyoſciami, papav. albi ana drachm. X. Terræ ſigillat., Coralllior. rubror. an. drachm. V. Sacchari roſati antiqui q. s. M. f. c. ſ. q. ſyrup. roſar. ſimplic. electuarium, de quo detur drachma una bis in die.*

** *Aqua vulneraria Landii, ſive Romana.*

℞. *Succ. rec. Origani, ſaniculæ, betonicæ, verbenæ, ſedi, ſive ſempervivi, pimpinellæ, milleſolii ana unc. VI. Succi Mari unc. III. Sal. Alkali, Gemm. an. unc. VI. Cremor. Tart. pulv. unc. IV. Aceti ſtillati lib. I., in quo ſolv. aloes unc. I. cum dimidia.*

In ſucco Betonicæ ſolvatur ſal gemmæ. In ſucco Verbenæ, & Milleſolii ſal Alkali. In ſucco Pimpinellæ Cremor Tartari.

Omnia ponantur in Retorta, & digerantur per dies tres, dein diſtilla S. A.

Caput mort. pulverizetur in mortario, & ſupereffundatur diſtillatum, denuo ponatur in digeſtione per dies tres, & diſtilletur ut ſupra. Replicetur pro tertia vice digeſtio, & diſtillatio, & liquor a tertia diſtillatione obtentus ſervetur in vaſis bene obſtinatis. Uſus: in ſputo ſanguinis datur cochlear unum ſingulis ternis horis; interdum ſufficit cochlear unum mane, & veſperi. Sed in vulneribus adhibetur frequentius, ſpleniis aqua iſta imbutis, aut injectione ter quater in die, abluta prius parte ſauciata quavis vice per vinum calidum.

§. XXXVIII.

Probattiora: *Saccharum roſatum, ſyrupus de ſymphytho majore.*

Cortex peruvianus.

Electuarium FULLERI.

Tutiora, & ſimul uſu, & medicorum conſenſu probata habentur ſaccharum roſatum, conſerva roſarum rubrarum antiqua, ſyrupus de ſymphytho majore, de roſis ſiccis, mala cotonea, & ex his miva parata. Cortex quoque peruvianus a MORTONO primum, deinde a quam plurimis aliis ut præſtantiſſimum remedium commendatur, nec immerito. Ab eo omnem prope virtutem, & laudem mutuatur uſitatiſſimum *Electuarium Peruvianum adſtringens* FULLERI *, quod tamen, ut & reliqua tonica, & adſtringentia, in uſum non vocari debet, niſi vaſis per ſanguinis miſſionem, ſatis depletis, refractoque febris, ſi eſt, impetu. Laudantur etiam a non paucis tincturæ Catechu, la-

Tinctura Catechu, Hæmatitis, coralliorum.

pidis hæmatitis, & coralliorum rubrorum HELVETII. THOMAS DICKSON (a) nitrum parvis, & crebro repetitis doſibus ad coercendam hæmoptoen, aliaſque interdum hæmorrhagias ut certum remedium prædicat, & quanquam conſerva de roſis rubris, & ſpermate ceti exceptum adhibeat, tamen ſoli nitro hoſce ſalubres effectus tribuendos exiſtimat. Anodynum, refrigerans, ac compeſcens ipſe reputat. Pace vero auctoris, nitro ſæpe tuſſim excitari vidi, qua nihil nocentius in hæmoptoe. Imo interdum poſt diuturnum, largumque ejus uſum acritate ſua, quæ viribus vitæ non ſubigitur, hæmoptyſim ipſam induxiſſe viſum eſt.

Nitrum a DICKSONO commendatum.

Animadverſio Auctoris de noxiis nitri effectibus in hæmoptyſi.

* *Electuarium* FULLERI.

℞. *Cortic. peruvian. pulver. unc.* I. *Balſam. Tolutan., Terræ Japonicæ pulv. ana drachm.* I. *Syr. de Symphyth. Boylei q. s. M. f.* Elect. *quod in decem part. æquales dividendum eſt, ut binæ, vel tres intra diem ſumantur, & ſuperbibatur hauſtus aquæ idoneæ.*

(a) Vid. LUDWIG. *Comment. T.* 18. *P.* 3. *p.* 399.

§. XXXIX.

Quod ſi evacuationes generales, aliaque præſidia ſanguinis ſputum nequaquam inhibeant, aut tanta ſanguinis copia erumpentis ſit, ut citiſſime comprimi poſtulet, nihil aliud ſupereſt, quam ad aquæ frigidæ potum confeſtim procedere. In hoc ſumma ſalutis ſpes continetur, dummodo inflammationis ſigna abſint, neque complicata ſit hæmoptyſis cum vetere aliquo infarctu, aut alio vitio pulmonum, quibus in caſibus nec adeo tutum eſt remedium, nec adeo certum ejuſdem emolumentum. De ejus mira efficacitate in hæmoptyſi, & quocunque ſanguinis profluvio peculiarem diſſertationem vulgavit Romæ anno 1756. IGNATIUS GERVASIUS a Monte Faliſco *, ſed ante eum alii etiam, & præſertim MARTINUS GHISIUS (a) ejus laudes experimentis comprobarunt. Ab aqua ſimplici naturaliter frigida inchoandum eſt, deinde ad frigidiſſimam, & nivatam tranſeundum. Non nulli quovis horæ quadrante ſcyphum hauriendum jubent. Ego ſingulis ſemihoris octo, vel decem uncias præbere ſoleo, excluſo quocunque alio alimento, continuarique ejuſmodi potum ſuadeo die, noctuque ad aliquot dies, interdum ad hebdomadam, aut certe donec ſanguinis ſputum ceſſaverit. Poſtea paullatim imminui ejuſmodi aquæ potus debet, & aliquid tenuioris alimenti concedi licet, de quo regimine conſulantur LANZANIUS (b), CIRILLIUS (c), & VALLISNERIUS (d), alibi oppor-

Aquæ gelidæ uſus.

Methodus utendi.

opportune a nobis nominati, ubi de *diæta aquea in febrium curatione* locuti ſumus. Aquam frigidam tam intrinſecus datam, quam extrinſecus brachiis, & poplitibus per lintea eadem madefacta impoſitam feliciter adhibuit hoc in graviſſimo morbo nuperior ſcriptor MERTENSIUS (e). Addit autem idem auctor præclarus, ea non proficiente, ſe amplum veſicatorium intra ſcapulas admovere folitum eſſe, hujuſque remedii præſtantiam tam in ſedanda illico tuſſi, quam in ſanguinis ſputo ſupprimendo quatuor adductis obſervationibus illuſtrat. Tentatum id pluries a me eſt in contumaciore, & recidiva hæmoptyſi, ſed non ita proſpere, ut MERTENSIO, res ceſſit. *Veſicatorium.*

* IGNATII GERVASII *a Monte Faliſco Medici Romani de uſu frigidæ in hæmoptyſi, & quocumque ſanguinis profluvio mechanico-phyſica diſſertatio. Romæ* 1756. *apud Zempel in* 4.° Vid. quoque ORTESCHI *Giornale di Medic.* T. 1. *n.* 34. *ann.* 1763. *p.* 270. & SWIETEN §. 1200.

(*a*) *Lettere med. Lett.* 1. *p.* 22. (*b*) *Vero metodo di ſervirſi dell' acqua fredda ec.* (*c*) *De frigidæ in febr. uſu in not. ad* ETTM. (*d*) *Dell' uſo, ed abuſo delle bevande, e bagni freddi ec.* (*e*) *Obſerv. med. P.* 3. *cap.* 2. *Vindobon.* 1778.

§. XL.

Poſtquam ſanguinis ſputum jam deſiit omnino, omne prope auxilium in abſtinentia, quiete, & diætetico regimine poſitum eſt. Inter remedia vero plurimum prodeſſe ſolet lac in primis aſininum, aut lac defloratum, aut ſi hoc non feratur, aut aceſcat, ſerum lactis dulce HOFFMANNI, quod nunquam aceſcit, & ab ejus inventore perſæpe præſcribebatur, vel jura ranarum, cancrorum fluviatilium, vel avenæ, vel diæta avenacea, item cremor hordei, oryzæ, & ſimilia. Diluta etiam aquoſa, nec valde calentia veronicæ, chærophylli, ſcabioſæ, hæderæ terreſtris, florum bellidis minoris, arnicæ egregie reſtitantis ſanguinis grumos reſolvunt, & blande ipſam pulmonum texturam, præſertim additis roſis rubris, confirmant. Lacte ex vacca, quæ furfure aqua ſubacto, atque urtica urenti alebatur, hæmoptyſicos plures quam viginti perſanatos a CLERCO (*a*) accepimus. *Curatio poſt ſanguinem cohibitum.*

(*a*) *Hiſt. de l' Homm. malad.* T. 2. *p.* 31

§. XLI.

Sed præ omnibus aëris mutatio imperanda eſt. Utiliſſima etiam cenſetur vectio, equitatio, prudentis tamen medici conſi- *Aeris mutatio.*

lio inſtituenda; non enim cuilibet, nec cuilibet caſui opportuna eſt. Raro etiam locum habent *balſamica*, in primis acriora, quidquid aliis viſum ſit, & videatur. Quod ad victum attinet, conveniunt pulticulæ ex farina hordei, oryzæ, avenæ, ſagou, frumento turcico, aut ſaracenico; vegetabilia intubacea, & mollia; gelatinæ pedum vituli, & cornu cervi ſucco citrei, aut medici mali acidulatæ; ova recentia, & ſorbilia; fructus horæi tam recentes, quam ſiccati, atque alia hujus generis. Exulent vero carnes graviores, exceptis, quæ ex pullis gallinaceis, præſertim lacte enutritis, aut ex piſcibus fluviatilibus, & tenerioribus ſumuntur; itemque vinum exulet, atque quodcunque acre, & calefaciens. Alvus ut ſemper aperta, & laxa ſervetur, curandum eſt; & quovis tertio ut plurimum menſe imminuenda per venæ ſectionem ſanguinis copia, prout ætas, temperamentum, regio, & reliqua poſtulabunt.

Exercitatio quænam?

Quid de balſamicis?

Victus.

V. S. prophylactica.

CAPUT III.

DE PHTHISI PULMONARI, PRÆMISSA PHTHISEOS, SIVE TABIS UNIVERSÆ CUM EIUS DIFFERENTIIS EXPLICATIONE.

§. XLII.

GEneratim φθίσις *, Latinis *tabes*, quamcunque lentam, diuturnamque corporis extenuationem nulla habita cauſſæ, originiſque ratione comprehendit: *lentam* inquam, & *diuturnam*, quam ab ea macie fortuita & cito deſinente, quæ morbum aliquem acutum, aut immodicam aliquam excretionem, aut inſolitam cibi abſtinentiam ſubſequitur, facile diſtinguendam eſſe vides. De *phthiſi* igitur, ſive *tabe* hac primum, deinde de ea ſpeciatim, quæ *pulmonibus* quomodocunque vitiatis ſuccedit, nunc breviter dicere operæ pretium ducimus; nam etſi non omnis corporis marcor ad hanc pectoris ſedem attineat, ut ad morbos hujus claſſis referendus ſit, tamen quia in utroque phthiſeos genere ſymptoma, quod primum in oculos incurrit, eſt ipſa macies, uti commune utriuſque phœnomenon; idcirco non alienum putamus de utroque hic morbo ſermonem habere.

** Phthiſis generatim.*

De ea primum, deinde de pulmonari.

§. XLIII.

Duplici modo conſiderari poteſt phthiſis.

** Atrophia.*

Itaque omnis phthiſis univerſim accepta duplici modo conſiderari poteſt, vel ut corporis extenuatio a toto ejus habitu, vel ab alicujus viſceris vitio, infarctu, abſceſſu, ulcere proficiſcens. Quæ a toto habitu eſt, nec ab ullius viſceris læſione fit, vocatur græca, & peculiari voce ἀτροφία *, quæ plerumque ſine febre, & ſine calore hectico, & ſine tuſſi eſt, poteſtque triplici ratione oriri, videlicet vel ex alimenti defectu, vel ex ejuſdem depravatione, vel e partium nutriendarum mala conſtitutione (*).

Quænam atrophia, dicta aridura?

(*) Præter hanc *atrophiam* totius corporis eſt etiam altera, quæ in aliquam tantum partem cadit. Hæc poſterior, ſi magna adeo ſit, ut membrum areſcat, dicitur etiam *aridura*.

§. XLIV.

Quot modis alimentum deficiat?

Alimentum deficiet, ſi a ſtomacho nullo modo, vel non ea, qua opus eſt, copia recipiatur, uti in læſa deglutiendi facultate, in jejunio, in fame, atque inedia contingit; vel ſi materia nutriendo corpori non apta aſſumatur; vel in ſanguinem non penetrare poſſit ob vias occluſas, uti in pylori, aut inteſtinorum, aut meſenterii, aut telæ cellularis, vaſorumque lymphaticorum obſtructione, aut læſa actione fieri notum eſt (quod antepenultimum vitii genus pueros maxime, & infantes corripit); vel ſi ad ſanguinem pervenerit, corpori nutriendo nequaquam impendatur, ſed ejus fiat jactura per aliquam ſanguinis ipſius, aut cujuslibet alius liquoris immodicam effuſionem.

§. XLV.

Quibus evacuationibus corpus contabeſcat.

Ex nimia autem ſanguinis, aliorumque liquorum effuſione corpus contabeſcit in hæmorrhagiis, in ptyaliſmo, in lactatione, in crebra nimis ſeminis emiſſione tam ſpontanea, quam artificioſa, in gonorrhœa, in fluore albo, in alvi, aut urinæ profluviis, in ſudoribus, in ulceribus diu manantibus, in hydrope, præſertim aſcitico, & in quibuſcunque effuſionibus, aut evacuationibus, ſi quæ ſunt aliæ, etiam humorum, quos excrementitios, inutileſque vocant; cum fieri non poſſit, quin ſemper aliquid boni, utiliſque ſucci, quo ali corpus debet, cum iis ſimul deperdatur. Huc proprie referri debet *tabes dorſalis* ſecundi libri *de morbis* (a),

Tabes dorſalis prima.

qui inter hippocratica ſcripta reperitur; nam in eam incidunt novi ſponſi ex nimia venere, & nimia idcirco liquoris ſeminalis jactura, & quoniam hinc medulla ſpinalis videtur detrimentum capere, a dorſo nomen ei tributum eſt. En verba ipſa, quibus morbus ibi adamuſſim deſcribitur: *Dorſalis tabes a medulla fit. Corripit autem maxime recentes ſponſos, & veneri deditos. Sunt autem ſine febre, & bene cibum capiunt, ac conſumuntur. Et, ſi interroges ita affectum, dicet ſibi ſuperne de capite in ſpinam velut formicas deſcendere videri; & ubi mingit, aut ventrem exonerat, prodit ipſi genitale ſemen multum, ac liquidum, & genitura in utero non manet, & in ſomnis ſemen profundit, ſive dormiat cum uxore, ſive non. Et cum iter fecerit, aut cucurrerit, tum alias, tum ad acclivem locum, anhelatio, & debilitas ipſum corripit, & capitis gravitas, & aures ſonant. Hunc temporis progreſſu, ubi febres fortes ipſum corripuerint, perdunt febres lipyriæ.*

(a) *N.* 49.

§. XLVI.

Tabes dorſalis ſecunda. Quandoquidem vero *de tabe dorſali* ſermo incidit, non prætermittam alias ejuſdem generis veluti ſpecies recenſere, de quibus hippocratica oracula, aut alii ſcriptores medendi uſu conſummatiſſimi loquuntur. Et primum reperio in libro *de internis affectionibus* (a) aliam *tabem dorſalem*, quæ quoniam etiam immodicæ veneri interdum ortum debet, opportune ipſiſſimis verbis, quibus ibi, exponenda nobis eſſe videtur: *Reſiccatur medullæ ſpinalis maxime cum venulæ ad medullam tendentes fuerint obturatæ, itemque ex cerebro acceſſus. Propter corporis autem afflictionem hæc patitur, & ægrotat. Reſiccatur etiam a venere. Hæc igitur patitur: dolor acutus incidit ipſi in caput, & in collum, & lumbos, & in lumborum muſculos, crurum, ut aliquando flectere non poſſit. Et ſtercus non ſecedit, ſed ſiſtitur. Et urinæ difficultate vexatur. Hic in principio quidem morbi quietius degit. Quanto autem magis tempus morbo prolongatur, tanto magis omnia dolent. Et cum velut ab aqua inter cutem tument, & ulcera e lumbis emergunt; & alia quidem ſaneſcunt, alia vero naſcuntur.* Hæc tabes parum videtur a priore (§. XLV.) diſcrepare. Attamen in illa languere totum genus nervoſum, veriſimile eſt; in hac (§. XLVI.) irritari etiam, convelli, & demum reſolvi. In illa humorum utilium, alibiliumque inopia; in hac etiam depravata natura, & ſtagnatio, & ſolidarum partium conſequens atonia diſcrimen faciunt.

(a) *N.* 13. *verſ. fin.*

§. XLVII.

Tabes dorſalis tertia.

Aliam *tabis dorſalis* ſpeciem, quæ ad hunc locum pertinet, commemorat WILLISIUS (*a*). In hac non quidem ſemen, verum ichor, ſive putrilago quædam e genitalibus profunditur. Quod profluvium quando ingens, & continuum eſt, ſæpe totius corporis vires infringit, & materiam nutritiam ſubtrahendo, & prodige ablegando, *atrophiam*, ſive *contabeſcentiam* inducit. Hoc in primis liquet in gonorrhœa, & fluore albo muliebri, ſive affectus hi per impurum concubitum, aut immodicam venerem, ſive ob plagam, & contuſionem, aut niſum vehementiorem, aliamque noxam lumbis inflictam oboriantur.

Atrophia vocatur.

(*a*) *Pharmac. Ration. P.* 2. *Cap.* V. *de tab. dorſali.*

§. XLVIII.

Qui alimentum depravari poſſit?

Sed eo revertamur, unde *tabis dorſalis* conſideratio nos abduxit. Paullo ante (§§. XLIV. XLV.) quot modis alimentum deficiat, indicavimus. Nunc videndum, qua ratione ejus depravatio contingat. Depravari igitur poteſt vel quod male, atque imperfecte in ventriculo concoquitur, aut non bene in inteſtinis chyli naturam induit, non defæcatur, nec ſanis humoribus rite aſſimilatur; vel quod invectum in ſanguinem crudos, viſcidos, acidos, ſalſos, acres, alkaleſcentes, aut aliter a naturali craſi, & bonitate devios offendit, ab iiſque contaminatur; ut multis in morbis, & præſertim poſt febres male curatas, imperfecteque ſolutas, quæ interdum in hecticas abeunt, non raro evenit.

§. XLIX.

Prava partium conſtitutio

Reſtat, ut malam partium conſtitutionem (§. XLIII.) contemplemur, qua interdum efficitur, ut alimentum nec præparetur ſatis ad nutritionem, nec probe in animalem naturam convertatur, nec partibus alendis rite apponatur, aut appoſitum iis non adhæreat, nec retineatur, ut par eſſet. Partes autem male conſtitutæ dicuntur, quando earum tono deperdito languent, & veluti enerves torpeſcunt. Quod cum magna, & potiſſima parte a nervei ſucci inopia, nervorumque laxitate, atque inertia ut plurimum eveniat, ſic ut partes propemodum reſolvantur; ideo hoc phthiſeos, ſive tabis genus *atrophia nervoſa* a MORTONO appellatur; quo nomine diſcriminatur ab ea tabe,

Atrophia nervoſa MORTONI.

a toto pariter habitu orta (§. XLV.), quam ipſe ſimpliciter *atrophiam ab inanitione* vocare melius exiſtimavit. Poſſunt vero non ſolum enervari partes, ut dictum eſt, verum etiam contrario vitio affici. Interdum enim fibræ omnes, vaſa in primis, & univerſa tela cellulofa ita paullatim contrahuntur, rigent, & conſolidantur, ut alibili ſucco nec permeari, neque allui, neque extendi, ac nutriri queant. Quo in caſu corpus exſuccum, & atrophicum evadet. Id mali genus hominibus præſertim ſicciorıs temperamenti, & calidæ conſtitutionis accidit. Quando vero ex hac cauſſa emaciantur ſenes, id quod iis frequentiſſimum eſt, *tabes ſenilis* proprie vocanda eſſet; quanquam id nominis tribui ſoleat ſenili extenuationi, quæ tuſſi catarrhali diuturnæ, & copioſiori ſputo ſuccedit; dum alii hanc *phthiſim pulmonarem pituitoſam* rectius vocandam putant.

Atrophia ab inanitione ejuſdem.

Phthiſis, ſive tabes ſenilis.

Phthiſis pituitoſa.

§. L.

Ad *atrophiam nervoſam* (§. XLIX.) vulgo refertur *tabes tertia*, quæ in libro *de internis affectionibus* (*a*), Hippocratis diſcipulis ab Hallero adſcripto, exponitur. Sed multo plures cum Willisio eam *tabis dorſalis* ſpeciem eſſe ajunt: quo autem jure, non ſatis aſſequor. Nam in tota illius deſcriptione nihil ſane occurrit legenti, quod medullam ſpinalem, aut dorſum, aut vertebralem columnam affici, & laborare indicet. Num ideo quod priſcus ille ſcriptor, quicunque demum fuerit, in cauſſis, aut ſedibus morborum aſſignandis non hercle ſemper feliciſſimus, medullam ſpinalem in iſta tabe ſanguine opplери arbitratur, protinus, & quodam cœco impetu in ejus ſententiam eſt deſcendendum? At, inquies, Marinellius in *commentariis* animadvertit, hanc ſententiam confirmari, clariuſque exponi ab Hippocrate libro *de locis in homine* (*b*) hiſce verbis: *cum in medullam fluxio contigerit, tabes occulta, ac inconſpicua oboritur*. Quo ex loco nihil aliud eruitur, niſi quam Hippocratem credidiſſe tabem interdum a fluxione in medullam ſpinalem fieri, quod alibi etiam apertius docuit, non vero confirmare voluiſſe id, quod in libro *de internis affectionibus* ſupra citato ſcriptum fuit; cum exploratiſſimum ſit, neque illius libri auctorem eſſe Hippocratem, neque ibi de tabe, quæ *occulta*, ac *inconſpicua* dici poſſit, mentionem ullam fieri. Nam eo in loco verba fiunt ab anonymo, atque incerto auctore de tabe quadam, in qua homo niger ſtatim, & ſubtumidus eva-

Tabes quædam falſo dorſalis habita.

Marinellii opinio rejicitur.

dit, & partes, quæ ſub oculis ſunt, pallidas præſefert, & vaſa, quæ in toto corpore ſunt, partim pallida, & diſtenta, partim valde rubra exhibet ſpectantibus, & manifeſta. Exſpuit quædam ſubalbida, & ita difficulter, ut interdum ſe ſuffocari ſentiat; imo ſub ipſo extuſſiendi conatu bilem acervatim evomit, aliquando pituitam, ſæpe etiam cibos, ubi comederit; nec ſublevatur, niſi poſt alteram vomitionem, & per breviſſimum tantum tempus, quoniam cito in eaſdem ærumnas delabitur. Voce etiam acutiore eſt, quam cum ſanus eſſet, *febre*, *rigoribus*, *& ſudoribus conflictatur*, *& ſic per annos novem langueſcit*, *& rari ſunt*, *qui ex hoc morbo evadunt*. Quæcunque autem ſit hujuſmodi affectio, an *occulta*, *ac inconſpicua*? Nonne etiam pulmo in ea manifeſto laborat?

(*a*) *N.* 13. *ſub initium*. (*b*) *N.* 18.

§. LI.

Neque quidquam proficit, mea quidem ſententia, idem MARINELLIUS, dum pergit ex eodem libro *de locis in homine* (*a*) anniti oſtendere, HIPPOCRATEM reapſe *tabem dorſalem* ibi intellexiſſe, quia ſcripſit *ægro lumbos dolere*, *& anteriores corporis partes*, *& vacuas ipſi videri*. Nam hæc fere communia eſſe poſſunt, nec ſatis perſpicue *tabem dorſalem* ſignificant, multoque minus eam, quam auctor libri *de internis affectionibus* (§. L.) expreſſit: niſi quamcunque tabem *a toto habitu* velis *dorſalem* appellare, quod plane abſurdum dixerim. Neque demum adduci poſſumus, ut RAULINIO (*b*) aſſentiamur, cui *nervoſæ tabes* eædem omnino cum *dorſalibus* videntur; ex eo fortaſſe quod ex locis veterum ſcriptorum, quæ valde obſcura, & implexa invenit, nihil certi hac ſuper re ſtatui poſſe ipſe deprehenderet; niſi *ſpecies* cum *genere* confundere lubeat.

MARINELLIUS magis magiſque refellitur

RAULINII opinio reprobatur.

(*a*) *N.* 29. (*b*) *Obſervat. de Médecin. P.* 1. *Rémarq. ſur la Phthiſie en général. p.* 2.

§. LII.

Verius ad *tabem dorſalem* ſpectat alia ſpecies, quam ipſemet WILLISIUS (*a*) memorat, longe ab illa, quam ex libro *de internis affectionibus* (§. L.) adduxit, diverſam, atque ab aliis ſpeciebus ſupra deſcriptis (§§. XLV. XLVI. XLVII.) diſtinguendam. Vidit enim quoſdam dolore circa lumbos, imo interdum

Tabes dorſalis quarta.

Rhachitidem plane refert.

in toto dorſo miſerrime vexatos, qui cum aliquandiu ita excruciati eſſent, poſtea gibbi, aut claudi evaſerunt, ac tandem toto corpore, excepto capite, contabuerunt, quemadmodum *rhachitide* affectis contingit. Hujus morbi cauſſam in hoc conſiſtere ipſe opinatur, quod humor, ſive materia quædam morbida cum ſucco nerveo per medullam ſpinalem deſcendens in nervorum vertebralium origines, aut truncos influat, eorumque fibris primum irritatis dolorem continuum excitet, deinde quibuſdam etiam compreſſis, aut intimé labefactatis reſpondentes muſculares fibræ reſolvantur, dum interim antagoniſtæ validius ſe ſe contrahentes vertebras, quibus affiguntur, e loco dimovent, trahunt, & aliorſum diſtorquent, ac demum nervis, fibriſque muſcularibus aut reſolutis, aut debilitatis non modo ægri claudicent, verum etiam membra, totumque corpus langueat, macieque exſiccetur; quod, ſi ſola ligamenta ab alieno humore laxarentur, non contingeret. Neque id pueris tantum, atque adoleſcentibus infeſtum, ac familiare malum eſſe credas, verum etiam ætate jam provectis. Nam egomet ipſe plures vidi, quibus adulta in ætate hoc affectu correptis vertebræ intumuerant, e ſua ſede prociderant, & cariem contraxerant. Quare facile inducor, ut credam non modo nerveum ſuccum, ſed etiam oſſeum, & ſynoviam ipſam, lymphamque nutriendis ligamentis dicatam hoc in morbo interdum alterari, corrumpique.

(*a*) L. c.

§. LIII.

Aliæ Tabes a toto habitu; vel ad nervoſas atrophias ſpectantes.

Non hic vero finem habent *tabes*, ſive *phthiſes a toto habitu corporis* (§. XLIII.) permanantes, aut ad *atrophias nervoſas* (§. XLIX.) ſpectantes. Nam ſunt etiam quædam aliæ, quæ a *mœrore*, a *noſtalgia*, ab *amore*, aliiſque *animi ægritudinibus*, ab *affectione hypochondriaca*, aut *hyſterica*, a *ſcorbuto*, a *lue venerea*, ab *arthritide* profluunt, de quibus utpote magna ex parte ſecundariis ſingillatim differere vetat inſtituti ratio, temporiſque præfinita brevitas. Referri autem fere omnes poſſunt vel ad imminutam nervorum vim, vel ad fibrarum omnium ſiccitatem, vel ad depravatam, vitiatamque humorum naturam, aut diribitionem.

Atrophia quædam a toto habitu.

Cujuſmodi *atrophiæ a toto habitu* luculentiſſimum exemplum exſtat apud DELISLIUM (*a*); quod non admodum infrequens eſt obſervatu clinicen exercentibus.

Ejus ſigna, ſive ejus deſcriptio.

In hac igitur ſpecie contabeſcit univerſum corpus ſine febri, ſine tuſſi, ſine ulla ſpirandi difficul-

cultate. Quicunque in hanc tabem inciderint, cibum præter modum averſantur, nunquam famis ſenſum percipiunt, de ingenti femorum, & crurum imbecillitate queruntur, atque evidenter macie in dies aucta deliqueſcunt. Alvo pigra, adſtrictaque ſunt, ut enematibus eam ſolvere cogantur. Linguam habent muco viſcido, & craſſo obductam, & ſæpe ſiccam. Interius calore quodam aſſiduo uruntur, quem nullo modo contemperare poſſunt. Urinas emittunt nunc rubras, nunc pallidas, nunc admodum paucas, & ſaturatiſſimo colore præditas. Stomachi regio, etſi nec renititur, nec tumet, preſſa tamen acutiſſimo dolore afficitur. Muſculi abdominis ſæpe præter modum tenduntur. Nocte, dieque pertinaciſſime evigilant, nec ſomno recreantur. Facie pallent, & livent, & puſtulis quandoque, & varis eam fœdatam referunt. Oculos ut plurimum lippitudine, & lemis palpebras glutinantibus ſordidos exhibent, cutimque ſiccam, aridam, & minime perſpirantem. Pulſus deprehenduntur rari, & aliquanto duriores. Quæ omnia oſtendere videntur bilem in his parcius ſecerni, viſcidam, amurcoſam, atque acrem circa præcordia coacervari; ſanguinem acritatibus ſcatere, ſucco blando, & nutritio carere, atque univerſum ſolidarum partium ſyſtema areſcere, & exſiccari. Huic potiſſimum malo obnoxios eſſe qui alimentis calefacientibus, acribus, aromaticis, potuque vini, & liquorum ardentium abutuntur, idem laudatus Delislius obſervavit. Qui hoc morbo tenentur, ſi tempeſtive opem medicam exquirunt, ſæpe reſtituuntur in priſtinam valetudinem.

Quinam ei obnoxii ex DELISLIO?

(a) *Traité de la phthiſie pulmon. chap.* 14. *p.* 156., & *pag.* 164.

§. LIV.

Hactenus de phthiſi ab univerſo corporis habitu. Reliquum eſt, ut alias, nunc phthiſes enumerem, quas peculiare alicujus partis vitium gignit, uti tumores, abſceſſus, & ulcera. Nihil vero antiquius, frequentiuſque eſt, quam a viſcerum labe, puta hepatis, ventriculi, renum, lienis, pancreatis, meſenterii, inteſtinorum, uteri, veſicæ obſtructione, infarctu, ſcirrho, ſuppuratione, ulcere, phthiſim *hepaticam*, *ſtomachalem*, *renalem*, *ſplenicam*, *pancreaticam*, *meſentericam*, *inteſtinalem*, *uterinam*, *cyſticam*, aliaſque hujuſmodi pronaſci. Hæc enim viſcera vitio aliquo correpta, & ſuis functionibus inepta reddita vel ſuccum alibilem non rite elaborant, vel ichores, vel pus, vel ſaniem, vel putridam quamcunque labem cum univerſo ſanguinis fluento communicant, quo alendo

Phthiſes particulares.

A peculiarium viſcerum labe denominatio earum eſt.

corpori impar fiat, vel ſanos, utileſque humores profundentia corpus ipſum rore debito ſenſim orbant, quare macreſcit, & conſumitur. Sed præ ceteris

PHTHISIS PULMONARIS.

A pulmonum labe ejus cauſſa.

Pulmones vitium iſtud incurrunt, frequentiſſimamque phthiſeos cauſſam in ſe recondunt. Quæ igitur ex eorum culpa tabes corpus deterit, conſumitque, *pulmonaris* rite, & proprie nominatur, ut ab aliis diſtinguatur; imo tanta eſt ejus etiam apud vulgum cognitio, ut ſimplici phthiſeos nomine non alia ſæpe intelligatur, quam ea, cujus ſedes in pulmonibus eſt. *Vera* autem *phthiſis pulmonaris*, quemadmodum communior fert ſententia (a), *eſt ea totius corporis lenta conſumptio, quæ pulmonum ulcus, aſſiduamque inde ortam febriculam conſequitur*. Quando vero ex quacunque alia pulmonum affectione, aut labe corpus contabeſcit, uti quando *atonia* ingenti, *flacciditate*, *marcore* (*), *tuberculis* (**), *ſtrumis*, *ſcirrhis*, *infarctibus*, *calculis*, aliiſque lapideis concretionibus, *vomicis*, aut *empyemate* thoracis, ſimilique alio vitio pulmones laborant, & contaminantur, tunc quoque *phthiſim pulmonarem* adeſſe cum FRACASTORIO (b), & WILLISIO (c) credimus, non quidem illam *veram*, & *exquiſitam*, quam definivimus, ſed quodammodo *notham*, atque *imperfectam*. Nam etſi in hac deficiat vera pulmonum exulceratio, effecta tamen, & ſymptomata adeo veræ phthiſi ſunt conſentanea, ut quam maxime eam æmulentur, aut ſaltem expeditiſſimum in eam, quod JUNCKERUS etiam (d) concedit, faciat tranſitum.

Definitio phthiſeos pulmonaris veræ.

Phthiſis nothæ ſpecies.

Hæc in veram tranſit facile.

(a) GALEN. *Defin. med. n.* 260. 261. ARETÆUS *l. c. I.* 8. *p.* 62. AETIUS *Tetrab.* 2. *ſerm.* 4. *c.* 67. FERNEL. *Patholog. l.* 5. *c.* 10. *p.* 109. CAROL. PISO *de cognoſc. & curand. morb. l.* 2. *c.* 10. BOERHAAV. §. 1196. VAN-SWIET. *ib.* in *commentar.* MORTON. *Phthiſiolog. l.* 2. *de Phthiſi pulmon. p.* 26. DUPRE' DE LISLE *de la Phthiſie pulmon. chap.* 1. *pag.* 5. *&c.*

Purulenti, copioſique ſputi excretio abſque ulcere pulmonum.

(*) Tanta interdum eſt pulmonum laxitas, ſive *atonia*, ut non ſolum ad eos ingens humorum vis confluat, perque vaſa exhalantia, & fibrarum interſtitia, vaſorumque poros inconſpicuos exſudent, ac ſputorum copia, & frequentia totum pene corpus exhauriant, verum etiam pus ipſum ex univerſo ſanguine peculiarem ob quamdam ejus diatheſim pulmones ſecernant, aut, ſi mavis, conficiant, & ſine ulla exulceratione effundant. Exempla pulmonum integrorum in iis, qui copioſa ſputa purulenta diu excreverunt, & pro phthiſicis ulceroſis habiti fuerant, apud BENETUM (*Theatr. Tab. p.* 96.), MORGAGNIUM (*de ſed. & cauſſ. epiſt.* 22. *n.* 28.) LIEUTAUDIUM (*Hiſt. anatom. med. l.* 2. *obſerv.* 404.), HAENIUM (*Rat. medend. Part.* XII. *cap.* 6. *p.* 250., & alibi pluribus in locis.), CASIMIRUM MEDICUM (*collect. obſerv. med. pract. T.* 1. *p.* 279. *ad* 230. *& Comm. Lipſiens. Supplem.* 2. *ad Decad.* 2. *p.* 214.), alioſque videri poſſunt.

Exempla.

(**) *Tubercula* non modo in aſpera arteria, in bronchiis, pulmonibuſque ipſis ex folliculis mucoſis, cellulis, veſiculis, aut vaſis, in primis lymphaticis obſtructis fiunt, verum etiam extrinſecus bronchiis innaſcuntur, præſertim ſi quando glandulæ conglobatæ, quæ, quia bronchiis fere ubique adjacent, bronchiales dici ſolent, vitium aliquod contrahant, aut indureſcant, aut ſabulo aſpero, aut aliis cartilagineis, oſſeis, lapideiſve concretionibus repleantur, aut abſceſſu turgeant; quas ob res *non infrequens lentiſſimæ phthiſeos cauſſa* ab HALLERO, aliiſque reputantur. Diſputatur, an hujuſmodi glandulæ cum ſyſtemate vaſorum lymphatico ſolum communicent; num vero aliquid in bronchia ipſa infundant? MORGAGNIUS, & FANTONIUS negant; SENACIUS vero, BERGENIUS, & HALLERUS affirmant. Utcumque res ſit, certum eſt, ſaltem in morboſo ſtatu, ſi comprimantur, eas cœruleſcentem, aut nigricantem, quo ſcatere ſolent, humorem in bronchiorum cavum effundere, & muco pulmonari admiſcere. Imo is etiam in ſanorum ſputis interdum cernitur. Ex bronchialibus ergo hiſce glandulis ſuppuratis ſputa quandoque purulenta educi poterunt. Vid. HALLER. *Elem. Phyſiolog. l.* VIII. *ſect.* 2. §. XV.

Tubercula in bronchiis, vel glandularum bronchialium.

An hujuſmodi glandulæ communicent cum vaſis tantum lymphaticis.

Quid certo definiendum?

(*b*) De *morb. contag. l.* 2. *cap.* 9. ubi hæc habet: *verum & illam quoque poſſumus phthiſim ſatis proprie appellare, quæ corruptis, putrefactiſque pituitis ita pulmonem affecit, ut ſi non ulceratus eſt, at flaccidus, & putidus jam redditur; quippe factis diſſectionibus quorumdam vidimus, interdum partem pulmonis ſinceram, & nullatenus vitiatam, partem nondum exacte putridam, nondumque ulceratam, ſed tamen flaccidam, mollemque, atque in marcorem tendentem, quandoque & totum pulmonem talem vidimus. Quare cum jam marcor ille in pulmonem ſerpit, phthiſicum appellare meritò hominem poſſumus.*

(*c*) WILLIS. *P.* 2. *ſect.* 1. *cap.* 6., ubi definitur phthiſis *totius corporis contabeſcentia a mala pulmonis conformatione orta.* (*d*) *Medic. conſpect. Tabul.* 34.

§. LV.

Utraque (§. LIV.), videlicet tam *vera*, quam *notha* diſtingui debet in *primariam*, & *ſecundariam*, prout a pulmonibus primario laborantibus ſine ullo alio morbo antecedente initium duxit, vel alii morbo ſuccedit, uti ſcorbuto, lui veneree, arthritidi, malo hypochondriaco, aut hyſterico, ſtrumis, ſive ſcrophulis, variolis, morbillis, ſcabiei, herpeti, ſcirrho, cancro, ſimilibuſque, unde etiam ſingulare nomen accipit, vocaturque phthiſis *ſcorbutica*, *venerea*, *arthritica*, *hypochondriaca*, aut *hyſterica*, *ſtrumoſa*, aut *ſcrophularis*, & ſic deinceps. Ad has addit ut a ſe obſervatas HAENIUS phthiſim *cellularem*, *femoralem*, *coxariam*, ſive *iſchiadicam*, aliaſque ejuſmodi. Ceterum MORTONO (*a*), quam nos dicimus *primariam*, placuit appellare *originariam*, *ſecundariam* vero *ſymptomaticam*. Nobis tamen videtur, ut alias etiam docuimus, diſcrimen aliquod interdum eſſe poſſe *ſecundariam* inter, & *ſymptomaticam*. Exiſtere enim poteſt *ſecundaria*, etiamſi morbus, exempli cauſſa hæmoptyſis, pleuritis &c., a quo originem duxit, omnino ceſſaverit, aut deſierit; nequaquam vero *ſymptomatica*, uti venerea, ſcorbutica &c., cum morbi, qui abeſt, vel abierit, *ſymptoma* eſſe non poſſit, ſi ſymptoma pro ef-

Primaria, & ſecundaria.

Aliæ differentiæ.

MORTONI diſtinctio in originariam, & ſymptomaticam.

Diſcrimen inter ſecundariam, & ſymptomaticam.

Symptoma eſt effectus cauſſæ non præteritæ, ſed præſentis.

Tabes vel a toto habitu corporis, vel ab aliqua ejus parte orta in pulmonarem ſecundariam, aut ſymptomaticam poteſt deſinere.

fectu cauſſæ præſentis, & non præteritæ vere habendum eſt. Nulla porro eſt tabes five a toto corporis habitu, five ab alicujus partis, aut viſceris labe oriunda, quæ tandem in *phthiſim pulmonarem ſecundariam*, aut *ſymptomaticam* deſinere non queat. Nam ſanguis vel congruo deficiente alimento degenerans, vel alienis, noxiiſque humoribus infectus, dum tenellam pulmonum ſubſtantiam pervadit, nec ibi rite ob laxatum partium tonum ſubigitur, facile ibidem hæret, & crudis, acribus, erodentibuſve liquoribus depoſitis, altiuſque ſe inſinuantibus ſpaſmos, congeſtiones, tubercula inducit, quæ primum tuſſim, reſpirandi difficultatem, pectoris dolorem, hæmoptyſim, aut inflammationem; demum ſuppurationem, ſputum purulentum, ulcus, & phthiſim *veram*, & confirmatam pulmonarem progenerant. Præterea pro celeriore, aut tardiore paſſu, quo ſuum curſum perſolvit *phthiſis*, *acuta*, vel *chronica* etiam dici conſuevit. Sunt enim phthiſici, qui breviſſimo tempore pereunt, & contra qui diutiſſime, & præter ſpem vitam protrahunt.

Phthiſis acuta, & chronica.

(a) *Phthiſiolog. l.* 2. (b) *Id. ib. cap.* v., & HOMIUS *Princip. med. l.* 2. *part.* 3, *cap.* 9.

§. LVI.

** Nomen, ſive ſummum gradum.*

Varii Phthiſeos gradus.

Itaque cum *phthiſis pulmonaris* non ſemper ejuſdem ſit gravitatis, & plerumque ad ἀκμὴν * non perveniat, niſi gradatim, & ſucceſſive, in tres gradus a quibuſdam dividi ſolet. *Primum* eſſe dicunt; quando pulmones infarctu laborare incipiunt, obſtruuntur, & quaſi hectice incaleſcunt. *Secundum*, ubi jam tuberculis ex cumulata, congeſta, coactaque lympha, aut alia materia cruda ſenſim enatis replentur. Poſtquam vero tubercula ejuſmodi inflammationem ſubierunt, factaque ſuppuratione, in abſceſſus, atque ulcera pus, & ſanguinem interdum effundentia convertuntur, *tertii gradus* initium jam acceſſiſſe. Diviſio tamen hæc non videtur cuilibet phthiſi pulmonari convenire poſſe, cum non omnis pulmonaris phthiſis a tuberculis fiat, etſi ex his quidem frequentiſſime oriatur; ideoque nec eamdem cum incipiendi, tum progrediendi rationem ſervet. Nam quæ a ſola hæmoptyſi, quæ a pleuritide, aut peripneumonia ſuppuratis, quæ ab acri, & rodenti humore, aliiſque ſimilibus cauſſis proveniunt, diviſioni certe huic nequaquam accommodari poſſunt. Quare cum cauſſarum varietas differentiam non exiguam in phthiſi ponat, rectius, ut ego quidem arbitror, dividitur in *incipientem*, & in *confirmatam*. In-

Phthiſis pulmonaris non ſemper a tuberculis fit.

Rejicitur diviſio trium graduum, de qua ſupra.

Alia diviſio recepta ab auctore.

Phthiſis incipiens, & confirmata.

incipienti reſpondent *ſpuria*, atque *imperfecta*, itemque *tubercularis*, & *ſcirrhoſa* (§. LIV.); confirmatæ *vera*, & *exquiſita*, ſive *ulceroſa*. Quoniam vero confirmata, ſive ulceroſa paullatim & ipſa ſua ſtadia percurrit, donec ad extremum exitium perveniat; ideo æquiore jure, ut varius ejus ſtatus ob oculos ponatur, in tres quoque gradus diſtinguitur, quos ulcerationis, & macieï diverſa ratio indicat. *Primus* dicitur, quando pulmo ulcerari quodammodo incipit, nec admodum corporis extenuatio in ſenſus incurrit. *Alter*, quando ulcus, macieſque manifeſtius ſe produnt. *Tertius* denique, cum pus omnia inficit, ulcuſque latius ſerpit, ut, liquatis quaſi omnibus ſuccis, oſſa cute tantum tecta (*a*) appareant.

Confirmatæ tres gradus.

(*a*) Dupré de Lisle *de la phthiſie pulmonaire* p. 11., & p. 285., & ſeqq.

§. LVII.

Non omne ulcus pulmonum veram phthiſim parit.

Verum non omne pulmonum ulcus phthiſim *veram* continuo procreat, niſi maciem, & lentam febriculam (§. LIV.) afferat ægrotanti; rarum enim minime eſt, quod clinici fere omnes animadvertunt, dari quoſdam, qui tuſſi ſputa e pulmonibus nunc flava, nunc viſcida, & glutinoſa, nunc purulenta, & ſanguine etiam conſperſa ejiciunt, quique nec maciem magni momenti præſeferunt, nec lente & aſſidue febricitant, nec ullo alio notabili incommodo, niſi ad longa intervalla, corripiuntur; ita ut vitam ſatis incolumem ducere quodammodo videantur. Hos tamen veriſimile eſt ulcus quoddam in pulmonibus recondere, ſed *callo* circum, aut *glutine* ſic obductum, ut neque latius ſerpere queat, neque magnam hinc alimenti jacturam pariat, neque puris quidquam in ſanguinem infundat. Fonticuli, ſive cauterii inſtar ulcus illud geri, probabile eſt. Ad quadraginta uſque annos in quibuſdam productum vidi, imo ad ſenium ipſum. Et quamvis aliquem phthiſicum habitum in iis agnoſcere viderer, tamen ſuis muniis obeundis ſatis commode pares erant. Cum his magnam habent ſimilitudinem illi, quos *chronica phthiſis* lentiſſime conficit. Sed hi, etſi lentiſſimo paſſu, quotidie tamen macreſcunt, & lenta febricula non deſtituuntur. Sunt etiam qui exiſtiment (*a*), *ulcera laryngis*, atque *aſperæ arteriæ*, quia pulmonibus non inſident, a *phthiſi* ſecludenda eſſe. Verum ab his quoque corpus ſæpe deperit, & lenta febricula cietur, qua omnis altrix materies abſumitur. Plerumque enim pulmo una afficitur, vel brevi eadem labes ad eum propagatur. Quapropter hanc

Ulcera callo obducta, & chronica.

Diſcrimen inter chronicum pulmonum ulcus, & phthiſim chronicam.

Phthiſis trachealis quæ?

phthiſim, niſi *pulmonarem*, *trachealem* certe appellandam eſſe, non inepte judicaverim.

(a) MORGAGN. *Epiſt. anat. med. XXII. num.* 27.

§. LVIII.

Cauſſa proxima phthiſeos.

De differentiis ſatis. Nunc cauſſas difficillimi, & frequentiſſimi morbi inveſtigare oportet. Proximæ cauſſæ, qua late patet, ideam complectitur, ni valde fallimur, quidquid pulmones, adnexaſque partes obſtruit, diſtendit, laxat, irritat, erodit, inflammat, aut lacerat; unde demum ulcus purulentum conſequatur. Id vero non ita facile conſequitur, niſi cauſſæ proëgumenæ, & procatarcticæ una conſpirent. *Proëgumenarum* autem præcipuæ ſunt ætas intra decimum octavum, & trigeſimum quintum annum ſpeciatim (a) comprehenſa; tenella pulmonum, totiuſque corporis conſtitutio; mala pectoris conformatio; temperamentum ſanguineum, & cholericum; plethòra; cacochymia multiplex; variæ humorum acritates, atque hereditaria labes. *Procatarcticas* exhibent graviora animi pathemata; ſtudia immoderata, in primis nocturna; vigiliæ protractæ; prava victus ratio; corporis tam nimia ſegnities, quam nimia exercitatio; venus præmatura; aër denſus, humidus, & paluſter, aut ſubitas vices ſubiens, aut nimis rarus, levis, montanus (b); æſtas ſicca, & aquilonia, ſubſequente autumno pluvioſo, & auſtrino (c); frigus calori repente ſuccedens; ictus, contuſiones, vulnera; extranea in aſperam arteriam delapſa, aut inſpirata; magna vocis contentio, vehemens niſus, ſpiritus diu cohibitus; venena; halitus noxii carbonum (d), metallici, acidi, nitroſi, & vitriolici (e); tuſſis, rheuma, catarrhus, & frequentiſſima in his poſtremis venæ ſectionis omiſſio; hæmoptyſis (f); pleuritis, aut peripneumonia imperfecte ſolutæ (g), aut ſuppuratæ; ſcorbutus; morbus ſcrophularis; lues venerea; hypochondriaca, & hyſterica mala; metaſtaſes; conſuetarum evacuationum ſuppreſſio (h); ſcabies, herpetes, variolæ, morbilli, aliaque cutis vitia retropulſa; ac demum contagium, ſi communiori ſententiæ ſtandum (*) ſit.

Proëgumenæ, & Procatarcticæ.

Venæ ſectionis omiſſio in Tuſſi, Rheumate, catarrho frequentiſſime phthiſim gignit.

(a) HIPPOCRATES *Aph. IX. Sect. V.*, & *Aph.* 7. *Sect. VIII.* (b) ROZIERE DE LA CHASSAGNE *Manuél des pulmoniques pp.* 282. 283. (c) HIPPOCRAT. *Aph.* 13. *Sect.* III., & *aph.* 22. *ſect.* III. (d) ROZIERE DE LA CHASSAGNE *Manuél des pulmoniques p.* 281. (e) HELMONTIUS *Operum p.* 200. (f) HIPPOCR. *Aphor.* 12. *ſect.* VI. (g) IDEM *Aph.* 15. *ſect.* VII., & COAC. *n.* 438. (h) IDEM *Aph.* 15. *ſect.* V.

(*) Cl. Morgagnius *Epiſt. anatom. med.* XXII. pro iis ſe declarat, qui *phthiſim contagioſam* putant. Swietenius eamdem ſententiam exemplis confirmat. Antonius vero Cocchius, & nuper Castellanius Mantuæ clinices profeſſor contrariam tueri conati ſunt. In Etruria tamen, etſi Medicorum Collegium *phthiſim contagionis* expertem judicaverit, lege cautum eſt; ut cubicula, veſtimenta, aliæque res, quæ uſui phthiſicis fuerunt, detractis parietibus veteribus, noviſque inductis, expiarentur, & igni reliqua traderentur cremanda. *An phthiſis contagioſa?*

Diagnóſis.

§. LIX.

Quoniam vero *præſens phthiſis* vix amoveri poteſt, plurimum intereſt eam, antequam acceſſerit, prævidere, ut avertatur. Itaque futuram portendunt ortus a parentibus hac labe defunctis; pectus anguſtius, & depreſſius; humeri elati; collum longum, & tenue; ſtatura procéra; vox exilis, aut clangoſa; cutis pellucens; color valde candicans, & in genis amœne roſeus; gracilis corporis habitus; præcox ingenium; ſpinæ dorſi curvitas; gibber; copioſi phlegmatis matutina præſertim exſcreatio; crebri catarrhales affectus; & denique morbi, qui antea anteceſſerunt (*a*). *Incipientem* autem phthiſim generatim tria potiſſimum oſtendunt; tuſſis diuturna; febris hectica a paſtu invaleſcens, interdum matutinis horis intermittens; & muſculoſarum partium extenuatio. Tuſſis ſæpe quidem ab initio mitis eſt, modo ſicca, modo humida, & catarrhali ſimilis, deinde moleſtior, in primis poſt epulas; ita ut eam vomitus ingeſtorum non raro ſubſequatur, ſive hunc ab irritato ſimul œſophago, ſive a ventriculo per vehementiores diaphragmatis, & abdominis contractiones compreſſo repetendum volueris. Hoc peculiari ſymptomate tuſſim phthiſicam a catarrhali diſtingui animadvertit Mortonus, multoque certius eam phthiſicam dixeris, ſi acceſſerit cibi faſtidium; ſitis; ſputum viſcidum, craſſum, & varii coloris, ſanguine interdum conſperſum, ſapore ſalſo, aut dulci, aut amaro, aut quocumque alio alieno præditum; pondus in pectore, præſertim qua parte vitium inſidet; inſolita quædam oppreſſio; difficilis in alterutro latere decubitus, tuſſim incitans; interdum obſcurus alicubi dolor; reſpiratio aliquantum laborioſa, præſertim poſt citatiorem inceſſum, aut aſcenſum ſcalarum; ſudatiunculæ nocturnæ, aut matutinæ; hypochondria elevata, & tenſa, & pondere quaſi gravata; & demum facilis in iracundiam, aut mœſtitiam prolapſus. Febris autem ipſa inter initia vix celeriori arteriarum motu ſe prodit, poſtea paullatim creſcit, quin tamen *lentæ*, ſive

Signa futuræ phthiſeos.

Signa incipientis.

Tuſſis qualis?

Quænam cum comitentur?

Febris qualis?

hecticæ modum excedat. Calore ad exteriora ſatis manifeſto, in primis ad volas manuum, & pedum, vigiliis, & genarum ſubinde rubore ſtipatur. Interea urina parcior redditur, & coloratior eſt, ac facile perturbatur. Macies a primo morbi ingreſſu plerumque exigua eſt, lenteque procedit, ut vix animadvertatur. Verum, ubi febris incrementa capit, dejicitur appetitus, digeſtio depravatur, & ſuccus, quo ali corpus debet; tunc ſane celeriter æger macreſcit, ut brevi ad ſceleton prope accedat.

Macies?

(*a*) HIPPOCR. *Aphor.* 15. *ſect.* V., & COAC. *nn.* 17. 438. 444. 469.

§. LX.

Signa phthiſis confirmatæ?

Simulac vero febris (§. LIX.) lentæ naturam amittit, acutiorque facta pleuriticam, aut peripneumonicam imitatur, aut intermittentium acceſſiones, ſed vagas, atque anomalas (*) habet, quod ſuppurationibus proprium eſt, & pus verum exſcreari incipit; tum *confirmatam* jam *phthiſim* eſſe, non eſt dubitandum. Nam brevi liquatio ſumma in toto corpore cum a vehementiore febris motu, tum a pure in venas reſorpto oboritur. Hinc ſudores in primis nocturni, & matutini augentur, & fere perpetui fiunt, quos ſæpe excipit alvi fluxus mutuo alternans; urinæ copioſius effluunt liquatam ſæpe pinguedinem in ſumma ſuperficie oſtendentes. Quare celerrimus virium lapſus, atque extrema macies ægrotantem conficit. Quod ad puris ſputum attinet, ſcire licet, ut ſupra (§. LIV.) jam animadverſum eſt, non raro ſputa purulenta copioſa diu exſcreata fuiſſe tuſſis ope moleſtæ, quin tamen ulcere pulmones laborarent. Quod confirmatur a FRID. CASIMIRO MEDICO (*a*), qui cadaverum ſectione rariſſime poſt puris ſputum invenit ulceratos pulmones, at ſæpe induratos; interdum ſine ulla labe, licet quotidie ægri ingentem puris vim extuſſiſſent; dum contra in abdominis cavo liquidum pus fluctuare deprehendit. Cavere tamen oportet, ne pus credatur id, quod minime eſt, neque negligenter pulmones diſſecentur; nam ſæpe ulcuſculis, & abſceſſibus parvis hic illic diſſeminatis, & pene inconſpicuis ſcatent, unde pus dimanare potuit, integra deinde, & intacta pulmonum ſubſtantia apparente. Sed hujuſmodi error in viros ſcientia medica, & longo uſu commendatiſſimos cadere haud dici poteſt.

Liquatio.

Sudores aucti, & alvi fluxus alternantes.

Pus non ſemper ab ulcerato pulmone eſt, juxta obſervationes præſertim CASIMIRI MEDICI.

Cautio circa puris diagnoſim.

(*a*) *Collectio obſervationum medic. pract. Tom.* 1. *p.* 279. *ad* 320.

§. LXI.

Inſuper morbo ad exitium properante aphthæ in ore, palato, faucibuſque erumpunt, dolorem, ardoremque deglutire volenti excitantes; vox rauca fit, imo interdum perit; fœtor non modo ex ore, verum ab univerſo corpore emanat; quandoque puſtulæ metacarpos deturpant; capilli defluunt; ungues incurvantur; tempora collabuntur; oculi incavantur; nares gracileſcunt; intumeſcunt pedes, & manus; ſola fere cuti oſſa teguntur; ſputum ſupprimitur; delira, atque abſona effutiuntur (a); tuſſis conquieſcit, ſed ſpiritus difficillime, anxieque trahitur; pulſus languent, tenuantur, vacillant, deficiunt, ſicque mors (ægro ſpem adhuc aliquam alente, nam in nullo alio morbo magis ſibi blanditur) pedetentim obrepit, finemque miſerrimæ vitæ imponit. Mors vero ſæpiſſime nec cogitanti, dum vel corporis decubitus mutatur, vel repente aëris in auſtrinum, aut borealem mutatio contingit, quaſi clanculum ſupervenire conſuevit. In eorum cadaveribus plerumque pulmones conſumpti, exeſi, excavati, vaſtiſque cavernis fœdati reperiuntur. Interdum pus etiam in cavum thoracis effuſum cuncta corrodens, corrumpenſque offenditur. Interdum evenit, ut phthiſicus dolore acutiſſimo lateris affecti corripiatur nulli remedio obtemperans. Id ex pure pleuram penetrante, & arrodente, nervoſque deſuper decurrentes, muſculoſque adſitos vellicante fieri, non ſemel ſectione cadaveris cognovimus.

Extremum exitium.

In hujuſmodi morbo, inſtante etiam morte, ægri non deſperant, & inexſpectato pereunt.

Unde oriatur dolor acutiſſimus interdum in affecto latere excitatus.

(a) Coacar. n. 437. Hippocr. Aph. 17. ſect. VII.

§. LXII.

Sed alia eſt phthiſeos trachealis ratio. Hanc, ſive ulcera majus laryngis & tracheæ (§. LVII.), antecedunt diſtillatio humoris acris, aut ſalſi, & quidem diuturna; herpetica, aut ſcorbutica labes; exſpuitio ſanguinis cum ſignis (§. XXIII.) conjuncta; tuſſicula ſublimis, & titillatio laryngem maxime occupans. Comitantur vero tuſſis, & titillatio eadem doloris, aut ardoris ad aſperæ arteriæ initium; ſputum ſalivale paucum, ſpumoſum, non coctum, interdum ſtriis purulentis, albiſque, interdum filamentis ſanguineis intermixtum, interdum vere purulentum, aut ſanioſum, modo inodorum, modo fœtidulum, ſed peculiari puris fœtore; raucitas; aphonia; & aliqua corporis, maxime manuum, & digitorum, extenuatio. Adſunt præterea phthiſeos futuræ indicia (§. LIX.); abſunt vero pectoris oppreſſio; difficilis

Diagnoſis phthiſeos trachealis.

Quæ præcedunt, & comitantur.

Præſentia, & abſentia quorundam ſymptomatum graviorum.

decubitus ; ſpirandi difficultas, etiam in aſcenſu ſcalarum non percipienda ; tuſſis profundior; & febris aſſidua, aut ſi ulla eſt, exigua ſane ita eſt, ut interdum deficere videatur. Eclegmata, & paſtilli, qui ore detinentur, & ſenſim degluttiuntur, ardorem, punctiones, & tuſſim leniunt, & mirifice levant. Tandem ſi malum progreditur, bronchia etiam, ipſeque pulmo exulcerantur, in veramque phthiſim pulmonarem deſinit.

Quibus ar-dor, punctio, tuſſis leniantur?

Tranſit in phthiſim pulmonarem.

§. LXIII.

Phthiſis orta a ſcirrhis & tuberculis pulmonis quomodo cognoſcatur.

Tuſſis ratio.

Phthiſis præterea, quam *ſcirrhi*, *tubercula cruda*, *indurationeſque* pulmonum gignunt (§. LIV.), quædam peculiaria, & propria habet, quibus a reliquis diſcernatur. Tuſſis eam plerumque exercet ſicca, permoleſta nec oleoſis, nec bechicis, nec paregoricis ſublevanda. Si quid in ea, progrediente morbo, extuſſitur, id paucum eſt, ſpumoſum, aquæ, in qua ſapo ſolutus ſit, perſimile; taleque ad morbi uſque finem plerumque perſeverat; niſi ejuſmodi tuſſim, quod non raro evenit, ſubſequatur hæmoptyſis, cui deinde ſputa purulenta ſuperveniunt, cumque illis crudis, & lymphaticis permiſcentur. Inſuper qui hac phthiſi laborant, non modo brevem, & crebram inſpirationem habent, ſed etiam pectore ad anteriora inclinato ſpiritum ducere coguntur, crebraſque punctiones modo in hac, modo in illa thoracis parte percipiunt, febricula nec magna, nec vehementi, nec aſſidua utplurimum vexati. Sæpe in his glandulæ colli, aut axillares, aliarumque partium, uti inguinum, meſenterii, tument, & ſtrumoſæ cernuntur. Ex quibus conjecturam facere licet, ſimilia in pulmonibus reperiri. Atque hæc quidem de *ſcirrhoſis*, *ſtrumoſis*, *induratiſque* pulmonibus intelligantur. Eſt præterea pulmonum *tuberculum*, de quo mentio fit ab Auctoribus, non totos pulmones, ut in priore caſu, ſed aliquem tantum ejus locum occupante, quod ſuppurationis capax eſt. Qui hoc morbi genere afficiuntur, inquit Baglivius (*a*), *de cetero bene ſe habentes*, *difficulter ſpirare incipiunt*; *difficilis ſpiratio ſenſim augetur*; *inter ſpirandum non ſtertunt*, & *nihil exſpuunt*; *dolorem quoque in pectore ſentiunt continuum*, & *dolentem in locum decumbere non poſſunt*; *tuſſi ſicca laborant*; *tandem genæ rubent*; *febricula ſupervenit*; &, *negotio ad ſuppurationem vergente*, *alia ſuppurationis ſymptomata accedunt*. *Duo tamen ſigna pathognomonica crudi*, & *adhuc incipientis tuberculi ſunt tuſſis ſicca*, & *dolor lenis in alterutro pectoris loco*, *cui arridet illud divini ſenis* (*b*) : „ & quamdiu

Quæ ſputa?

Quomodo ſpiritus ducatur?

Febris ratio.

Alia phænomena frequentia.

Tuberculum proprie dictum quæ ſigna denotent ex Baglivio.

Signa pathognomonica duo ex eodem.

quidem tuberculum adhuc crudius fuerit, dolorem exilem, & tuſſim ſiccam inducit. „

(a) *Prax. medic. lib. II. cap. 8.* (b) *Lib. I. de morbis, textu 63.*

§. LXIV.

Reſpiratio non ſemper læditur, nec ſemper dolor phthiſin comitatur.

Quanquam ſupra oſtenſum eſt, in phthiſi tam *incipienti*, quam *confirmata* reſpirationem lædi, doloreque pectus alicubi plus minus affici; id tamen ita perpetuum non eſt, ut quandoque utrumque non deficiat. Hoc ſæpe occurrit in ea phthiſeos ſpecie, quam ſola, & ſimplex ſine alio pulmonum vitio hæmopty-ſis intulit. Præter tuſſim, puris ſputum, febriculam, & maciem vix ullus unquam dolorem, aut dyſpnœam queritur. Imo plerumque ægri, quia ſibi bene reſpirare videntur, nec dolent ulibi, nec difficulter decumbunt, ſibi perſuaderi non permittunt, ulcus in pulmone vere exiſtere. Neque rarum eſt, in reliquis quoque phthiſeos ſpeciebus dolorem deficere; inventa enim eſt in cadaveribus magna pars pulmonum corrupta, exeſa, ſuppurata, quin ægri unquam doluerint. Id vel a lenta eorum corruptione, vel a ſenſibilitate ob peculiare quoddam vitium imminuta, aut deperdita derivandum videtur. Doloris ergo abſentia ulcus pulmonum jure non excluditur. Quibus notis phthiſis *pituitoſa* ab aliis internoſci poſſit, facile ex iis, quæ alibi (§. XLXIX.) explicata ſunt, cognoſcetur.

Phthiſeos pituitoſæ facilis diagnoſis.

Prognòſis.

§. LXV.

Si ulla ſalutis ſpes in pulmonari phthiſi affulget, ea tantummodo in *incipienti* locum habere videtur; nam *confirmata* vix unquam curationem admittit. Etenim ulcus aëri perpetuo objectum; in parte ſitum, ex qua non facilis eſt puris eductio, ſemper commota, & nunquam quieſcente, atque a tuſſi ipſa crebro concuſſa; & tumoribus accitis ſcatens vix ſaneſcere poteſt. Si tamen hoc recens ſit, nec inveteratum; ſi pus album, leve, æquale, non fœtidum facile prodeat; ſi nulla, aut exigua febris teneat; tuſſis non valde divexet; appetitus vigeat cum corporis habitu adhuc laudabili, aut ſaltem mediocri, amploque thorace; neque liquationis phthiſicæ ſigna adhuc ſe exſerant; tunc bonum exitum aliquomodo ſperare licet, præſertim ſi ul-

Quando ſpes curationis ſit?

cus ejuſmodi a pleuritide, aut peripneumonia ſuppurata relictum (*a*) fuerit. Phthiſes enim ex hac cauſſa natas non ſemel clinici

Quando non? conſaneſcere obſervarunt. Contraria his, contrarium præſagium.

An labes hæreditaria ante verti poſſit? In univerſum *hæreditaria*, vel a mala pectoris conformatione, vel a contagione genita omnem ut plurimum medelam aſpernatur. Evitari tamen interdum poteſt, ſi mature ars in auxilium vocata ejus adventum arceat, aut antevertat. Facilius curatur ea,

Ex aliis phthiſibus, quænam plus, quæve minus exitii portendat. quæ a *toto corporis habitu* eſt (§§. XLIII. LIII.), quam quæ *originaria*, ſive *primaria* (§. LV.) dicitur. Item *originaria* periculoſior eſt, quam *ſymptomatica* (§. LV.); pariterque exitioſior quæ celerius ad *liquationis ſtatum* (§. LX.) perducitur. *Hæmoptyſi* ſuperveniens, niſi ab ictu, aut niſu exſpuitio ſanguinis orta fuerit, plerumque lethalis (*b*). Deploratiſſima etiam quæ a *calculis*, *lapidibus*, aut *oſſibus* inæqualibus pulmoni innatis (§.LIV.) provenit, quia ab his lacerantur, ut monet BENETUS (*c*), ipſi pulmones; nec coaleſcere poſſunt, niſi tuſſi, ut interdum eve-

Trachealis cujunda quænam ſpes? nit, expellantur. *Trachealis* (§. LVII.) interdum curatur, ſi ſtatim inter initia rite tractetur, aut a veneno ſyphilitico foveatur.

(*a*) COACAR. 402. (*b*) COAC. 438. (*c*) *Theatrum Tabidor.* p. 100.

§. LXVI.

Cuicumque tabi communia. Quæ ſequuntur, cuicumque tabi communia ſunt. Tabidis nihil perniciofius eſt alvi profluvio (*a*). Peſſime quoque habent, ſi cruda multa exſpuant, ſpirandi difficultate haud imminuta (*b*). Autumno, auſtriniſque conſtitutionibus magis periclitantur (*c*), quam aliis anni temporibus. Tabe conſumptos rigoribus ſubinde corripi, mortem præ foribus eſſe ſignificat (*d*). Quibus ex longo intervallo alvus cum corporis macie diffluit, ſi repente ſubſiſtat, & præcordia extollantur, malum quoque prænuntiat(*e*).

De puris ſputo animadverſiones. Lethale ſignum dixit HIPPOCRATES (*f*), ſi ſputum phthiſicorum graviter oleat, & ſimul capilli defluant, aut id ipſum (*g*) in aquam marinam, ſive ſalitam injectum fundum petat. Hinc orta profecto eſt, teſte CORNELIO CELSO, nonnullorum opinio affirmantium (*h*), purulenta ſputa duabus hiſce notis a non purulentis diſcerni. Verum hiſce notis prava tantum puris natura ſignificatur, non pus ipſum, ut verba ipſa hippocratica declarant, utque opportune cl. MORGAGNIUS animadvertit. Id vero manifeſtius ex eo fit, quod alibi HIPPOCRATES boni puris notas recenſens, album, inodorum, & leve ipſum eſſe debere do-

euerit. Præterea ſi hujuſmodi periculis puris natura detegenda eſſet, incertam profecto, & fallacem ejus cognoſcendi rationem iſtam multa evincere videntur. Nam ſputa ſcorbuticorum, etſi purulenta non ſint, plerumque tamen fœtent, eoque magis, ſi prunis imponantur; quidquid enim animalem habet naturam, igni inditum graviter olet. Salſa item plerumque ſunt, ideoque ponderoſiora, & quædam, ſi aëreis bullulis per quaſſationem priventur, ita gravia evadunt, ut in aquam marinam, nedum communem, in primis calidam injecta, quanquam non purulenta, in fundum facile deſcendant. *Puris* igitur *veri* naturam nihil certius ſignificat, quam plurium ſignorum conjunctio, & concurſus, contra quam alii opinantur ancipiti ARETÆI loco confiſi (*i*). Hæc autem ſunt peculiaris ſputorum habitus: cinereus, aut flaveſcens color; certa cohærendi ratio, qua lympha, & pituita ſecedunt, atque in filamenta, & floccos aqua affuſa diffluunt; prægreſſæ, aut præſentis ſuppurationis phœnomena; atque alia, quæ expertum, doctum, oculatumque Clinicum neutiquam fugiunt. Neque quidquam obſtat ſputi levitas; nam verum pus leve eſſe poteſt, ſi bonum, & laudabile fuerit, ſic, ut facile non modo aquæ ſalſæ, & marinæ, verum etiam communi, & puræ, quæ levior eſt, innatet. Fœtor ergo, pondus, aut viror deteriorem puris indolem, & qualitatem, non naturam indicant. Neque quidquid ab ulcere emanat, ſtatim pus dicendum eſſe exiſtimo, cum & ſanies, & ichor varii generis ab eo ſæpe effundatur. Ideo ſanioſa, atque ichoroſa ſputa a purulentis probe diſtinguenda ſunt. Neque tandem ſputa, quæ exteriori tantum habitu puris ſpeciem referunt, pro purulentis habenda ſunt; mucoſi enim, & coagulabiles humores mora, & calore ita concoqui poſſunt, ut pus ipſum imitentur. Tunc ſputa *puriformia* rectius appellantur.

Graveolentia, & pondus ſputorum notæ non ſunt veri puris.

Veri puris natura.

Sputa puriformia qualia?

(*a*) HIPPOCR. *Aphor.* XIV. *ſec.* V. COAC. n. 436. (*b*) COAC. n. 445. (*c*) *Aphor.* X. *ſect.* III. (*d*) COAC. n. 443. (*e*) COAC. n. 287. 442. (*f*) *Aphor.* 10. *ſect.* V. COAC. n. 434. (*g*) COAC. n. 435. (*h*) *Lib.* III. *cap.* 22. n. 25. (*i*) MORGAGN. *Epiſtola anat. med.* XXII. ROZIER DE LA CHASSAGNE *Maladies de la poitrine* p. 255.

§. LXVII.

Itaque phthiſis cum morbus ſit, qui, poſtquam adoleverit, aut inveteraverit, difficillime vinci poſſit; mature ei occurrendum eſt. In tanta tamen cauſſarum (§. LVIII.), & phthiſium

Indicationes.

varietate nulla ſtatui poteſt curandi ratio adeo univerſalis, quæ ſingulis cauſſis, phthiſibuſque, earumque diverſis ſtadiis, aut gradibus accommodari queat. Generatim vero oportet removere cauſſam, quæ *nutrimenti* præſtat defectum, aut depravationem, aut ejuſdem impedit aptam partibus applicationem; morbos tollere, a quibus tabes, ſive phthiſis originem ducit; ſanguinis acritatem temperare; obſtructiones, congeſtioneſque avertere, aut præſentes diſcutere, & reſolvere, ne inde inflammatio, ſuppuratio, atque ulcus ſequatur; & denique totius corporis, aut partium affectarum laxam compagem firmare.

Curatio.

§. LXVIII.

Curatio tabis ab impedito alimenti itinere.

Quapropter tabes a cauſſis (§§. XLIII. XLIV) nata poſtulat ea artis adjumenta, quæ œſophagi, aut ventriculi tumores, fungos, ſcirrhos, ulcera, rigiditatem, callum, anguſtiam, paralyſim, aut alia vitia, a quibus oriri diximus *dyſphagiam* (*); removent, aut tollunt; cibum uberiorem, aut alendo corpori magis idoneum; aperientia, ſaponacea, leniter alvum ducentia, in primis rhabarbarina, & demum roborantia, aut quamcumque evacuationem nimiam opportune ſiſtentia.

Aperientia, ſaponacea, alvum ducentia, roborantia.

(*) Vid. *De morbis imi ventris cap.* I. *de dyſphagia.*

§. LXIX.

Curatio tabis dorſalis primæ.

Tabes dorſalis prima (§. XLV.) ubi curanda ſit, continuo ineunte morbo, ſi HIPPOCRATIS præcepta aliquid valent, ad ea, quæ ſurſum, & deorſum evacuant, confugiendum eſt; deinde ſero lactis, aut lacte aſinino, & tandem vaccino per dies quadraginta copioſe utendum; dandaque pro cœna alica, aut quæ hodie magis in uſu ſunt, cremores oryzæ, hordeique, aut pulmenta ex avenæ, aut *ſagou* farina, & ſimilia. Carnes quoque teneriores, & præſertim aſſatæ, aves, ova recentia concedi poſſunt. Nec interea fotus, & tepida balnea negligenda ſunt. Sed his nonnulli frigida balnea anteferunt, corticem peruvianum, & ferrum, utpote quæ languentibus, laxiſque fibris, & toti nervorum ſyſtemati robur, & firmitatem reſtituunt. His præ ceteris in hujuſmodi morbi curatione potiſſimum confidit TISSOTIUS (*a*). Et quidem ferro tantam vim ineſſe GRAINGERUS aſ-

Lactis uſus.

Cibus, & potus.

Balnea.

Mars.

ſeverat (*b*), ut nullum ſe inveniſſe ſcribat remedium, quod cum eo comparari poſſit. Ferri pariter ſcrobem in *tabe dorſali* a nimia venere orta commendat FRID. CASIM. MEDICUS (*c*), ſed cum eo largiorem potum adhibendum præcipit. Præterea per annum ab ebrietate, a venere, ab immodicis laboribus abſtinere oportet, exceptis deambulationibus, vectione, atque moderata equitatione, dummodo in his ſol, & frigus evitentur.

(*a*) *Onaniſm.* (*b*) LUDWIG. *Comment. de rebus in ſcient. natur.*, & *med. geſt. Vol.* IV. *p.* 236. (*c*) *Id. ib. Suppl. ad Decad.* 2. p. 223.

§. LXX.

Nec valde differt curatio *tabis dorſalis ſecundæ* (§. XLVI.), in qua tamen & vinum album molle, & obſonia, & cibi, qui alvum molliunt, & lac cum melle ad dies XLV. conceduntur, ut ex libro *de internis affectionibus* habemus. Ibi pariter præcipitur, ſi corpus concreſcat, ſive tumeat, ferro ignito cervici, dorſo, & lumbis pluribus in locis cruſtas inurendas eſſe: nam, illis bene ſuccedentibus, ſanitas redit. Hodie vero, ut obſtructa viſcera referentur, & univerſum corpus, nervorum in primis ſyſtema, firmetur, ſales neutri, uti mirabilis Glauberi, aut polychreſtus, aut tartarus vitriolatus cum diluto radicis valerianæ, aut ejus decocto, aut extracto, aut pulvere diutiſſime adhiberi poſſunt, cum non pauci hac ratione ab hujuſmodi tabe convaluiſſe viſi fuerint; præſertim ſi veneris uſus procul abfuerit, & corporis exercitatio in ejus locum ſucceſſerit. Potui tam in hac, quam in præcedenti dari poteſt aptiſſime, dum cortice peruviano utuntur, aut aliis tonicis, ptiſana DALISBII, quæ ſic habet:

Curatio tabis dorſalis ſecundæ · *Lac cum melle.* · *Uſtiones cruſtas inferentes.* · *Sales neutri, Radic. valerianæ dilutum, decoctum, extracta, pulveres.* · *Cortex peruvianus.* · *Ptiſana* DALISBII.

℞. *Mala citrea* n. ij.
Eviſcerentur; deinde cont. in mortar. marmor., & *ſenſim affu. decoct. hord. lib.* ij., *panis toſti unc.* ij., *ſyrup. moror. unc.* j., *vin. veter. optim. unc.* vj.

§. LXXI.

Tabi dorſali tertiæ (§. XLVII.) ea convenire videntur, quæ primario morbo, *gonorrhϾ* ſcilicet, aut *fluori albo* medentur. Quod ſi ab impura venere morbus ſit, mercurius, decocta lignorum, & lac opem ferunt. Si aliunde; ea curatione opus eſt, quæ cauſſarum, a quibus morbus illatus eſt, varietati reſpondet. Illud ſane quærendum eſt ſemper, ut fluxus putridus, quo cor-

Curatio tabis dorſalis tertiæ. · *Cauſſis accommodetur.* · *Fluxui putrido medendum.*

pus marceſcit, emendetur, conſiſtat, & ceſſet. Alvi ductio, aquæ medicatæ, & in primis ferri participes, leniterque balſamica, & vulneraria uſu quammaxime comprobantur. Neque hic prætereunda ſunt etiam balnea frigida, quorum hodie plerique meminerunt.

§. LXXII.

Curatio atrophiæ ab inanitione.

Quando *tabes*, ſive *atrophia* ab *inanitione* alias immodicas evacuationes (§. XLV.) pro cauſſa habet, morborum, a quibus fovetur, curatio inſtituenda eſt, alimentique defectui apta victus

Victus ratio.

ratione proſpiciendum. Si vero a mala, atque imperfecta ciborum digeſtione, & chylificatione corpus contabeſcat (§. XLVIII.), amaris, incidentibus, toniciſque ſtomacho dicatis remediis uti

Quid, ſi a mala digeſtione, vel chyloſi?

oportet. Quando autem ſanguinis dyſcraſia, & prava ejus indoles materiam alibilem pervertit, aut corrumpit, noto per ſua ſigna peculiari ejus vitio occurrendum eſt. Demum quando tabes

Si a dyſcraſia ſanguinis, quid?

a mala ſolidarum partium affectione eſt, illudque morbi genus efficit, quod *atrophiam nervoſam* MORTONUS (§. XLIX.) appellavit, vis nervea, & reliquarum ſolidarum partium erigenda in primis eſt cardiacis, leniter aromaticis, gummi ferulaceis, antiſcorbuticis, viperinis, martialibus, fricationibus, exercitationibus, peregrinationibus longis, natatione, & victu optimi ſucci, & facilis coctionis. Huic præſertim malo obnoxii ſunt Angli, a quo inſtitutis longiſſimis in exteras regiones itineribus ſæpe liberantur.

Quid, ſi ab atonia ſolidorum, atrophiæ nervoſæ dictæ a MORTONO.

Huic Angli obnoxii, quomodo evadant?

De hac phthiſi loqui SYDENHAMIUM arbitror, quando aſſeverat, *tantum valere equitationem ad phthiſim curandam, quantum chinam-chinam ad febres intermittentes*. Contraria vero curandi ratio convenit *tabi ſenili*, aut cuicumque a nimia ſolidarum partium *rigiditate*, & quaſi dixerim *occalleſcentia*, ut emolliantur, laxentur, & pateant influentibus ſuccis. Quare & balnea tepida, & inunctiones, & lenes fricationes, & jura ranarum, & teſtudinum, & avenæ, & præ ceteris ſerum lactis, imo lac aſininum, quod ad avertendam, retardandamque ſenectam HOFFMANNUS, aliique proponunt, opportuniſſime in uſum erunt vocanda.

Quando de ea locutus videtur SYDENHAMIUS.

Quid tabi ſenili a ſolidorum rigiditate nimia?

§. LXXIII.

Curatio atrophiæ perperam pro tabe dorſali habitæ.

In *tabe* vero, ſive *atrophia nervoſa* a toto habitu, quæ perperam pro *dorſali* habita a quibuſdam eſt (§. L.), quum potius *phthiſis pulmonaris incipiens ſecundaria* dici mereatur, ſive cum medulla ſpinali obſtructa conjungatur, ſive ſine ea complicatione ſit, tota curatio iis inniti debet, quæ incidunt, aperiunt,

Hæc potius dicenda phthiſis pulmonaris, incipiens, ſecundaria.

re-

reſolvunt, & quoſque humores liquidiores reddunt, roburque fibris impertiunt. Quare, ut auctor libri *de internis affectionibus* præcipit, vomitus primum aqua, cum aceto hauſta, & penna oleo illita, atque in fauces immiſſa cieatur; deinde ſuccus tum betæ una cum melle, tum braſſicæ cum ſale coctus per menſem propinetur. Interpoſito vero menſe uno, quo carnibus veſcatur æger, & vinum potet, per alium menſem herbis odoriferis, leniterque aromaticis, & ſtimulantibus, uti rutha, anetho, mentha, coriandro, ocymo, apii radicibus, ſimilibuſque utatur; utpote quæ viſcidos humores attenuant, & ſolvunt, vaſorum omnium excitant vim, nervoſque quodammodo recreant. Subinde etiam fomenta adhibeat, aut balneum tepidum ingrediatur, ut perſpiratione aucta totum corpus expurgetur. Sed cum primis inter quotidie ſtatis horis, paullatim augendum, ineat, donec tandem in ſingulos dies centum & quinquaginta ſtadia (*) conficiantur. Interea vinum bibat primum album, & dulce, deinde nigrum, atque auſterum, & carnes comedat, atque obſonia ſenſim magis nutrientia, pinguia, & cartilaginea. Hac enim ratione curatus ſperare poteſt, ſe intra annum eſſe convaliturum. Rationi conſonam, præſtantiſſimamque hujuſmodi curationem reperit RAULINIUS (*a*), tamquam certis, probatiſque indicationibus innixam; quibus tamen hodie in tanta *materiæ medicæ* ubertate integrum cuique erit pharmacis aliis, atque aliis, prout magis arriſerit, ſatisfacere.

Vomitus primum ciendus.

Tum ſucci betæ, & braſſicæ potandi.

Uſus herbarum aromaticarum qui, & quando conveniat.

Fomenta, & balnea.

Quotidiana itineratio.

Potus, & cibi ratio.

Huic curationi, quæ RAULINIO *optima eſt, alia etiam medendi ratio ſubſtitui poteſt æquo jure.*

(*) Stadium conſtat ex CXXV. paſſibus.

(*a*) *Obſervations de médecine &c. Art. V. p. 61.*

§. LXXIV.

Tabes demum *dorſalis quarta* (§. LII.), quæ *rhachitidi*, aut *rhachialgiæ* recentium ſcriptorum, ut mea fert ſententia, ſi minus reſpondet, ſimillima certe eſt, eamdemque curationem exigit. Amaris igitur, antacidis, aperientibus, gummoſis, ſudoriferis, thermalibus aquis, martialibus, nervinis, & roborantibus oppugnanda eſt. Nec alienum eſt fricationibus, atque exercitationibus roborare corpus, aëre ſicco & campeſtri, victu ſimplici, nutriente, ac tenuiori quam maxime uti. Speciatim vero rhabarbarum cum ſale tartari, tinctura antimonii, radix oſmundæ regalis, curcumæ, rubiæ tinctorum, & valerianæ ſylveſtris, gummi ſagapenum, aſſa fœtida (*), ens Veneris BOYLEI, aut flores ſalis ammoniaci martiati excellere hic creduntur. Sed

Curatio tabis dorſalis quartæ.

Similis omnino rhachitidi, aut rhachialgiæ morbus, iiſdemque remediis oppugnandus.

Quædam remedia potiora hujus morbi.

Spernit plerumque omnem medelam, etſi mitigatus interdum vitæ ad plures annos parcat.

malum plerumque omnem contemnit medicinam, & poſt diuturnos cruciatus, ſpaſmos, pareſes artuum, veſicæ, ani, aliave, quæ lente ad *maraſmum* patientem redigunt, morte terminatur. Nunquam perfecte curatum vidi, interdum tamen mitigatum ita, ut vitæ ad complures annos parceret. *Atrophia* porro *nervoſa* (§. LIII.), quoniam dyſcraſiam acrem humorum, bilis inertiam, & defectum, fibrarumque rigiditatem pro cauſſa habet,

Curatio atrophiæ nervoſæ.

Diluentia, temperantia, ſaponacea.

diluentibus, temperantibus, ſaponaceis, uti ptiſana ex radicibus graminis, taraxaci, cichorei, agrimoniæ, addito ſale quodam neutro, aut ſubacido; ſuccis earumdem plantarum cum ſero lactis; aquis medicatis, acidulis, leniter ferratis, *aëre fixo* prægnantibus; emulſis anodynis; balneis tepidis, & victu blando, & vegetabili curari ſolet. Enemata hic quoque lenia, & mollientia, peregrinatio, hilaritas, atque exercitatio ſummopere proſunt. Quæ autem ab amore, aut a *noſtalgia* fovetur, poſtulat, ut voti compos homo fiat, aut rationis ope animus ſedetur, & tranquillus fiat. *Secundaria* ab *hyſterica*, aut *hypochondriaca* affectione profecta curetur ut morbus primarius.

Atrophiæ ab amore, & a noſtalgia curatio:

Curatio ſecundariæ.

(*) *Vid. diſſert. de Aſſa fœtida* JOHANN. PUNDT. *Gotting.* 1778.

§. LXXV.

Curatio phthiſeos pulmonaris.

Jam vero de *phthiſi pulmonari* (§. LIV.) curanda referendum eſt. In hac igitur omni ope eniti oportet, ut quævis exulceratio præcaveatur, aut ubi, jam pulmones exederit, quam citiſſime conſaneſcat. Quorum alterum *incipienti* (§. LIV. LVI. LIX.), alterum *confirmatæ* (§§. LVI. LX.) opportuniſſimum eſt. Quare ut omnis exulcerationis timor arceatur a *phthiſi incipiente*, uberior ad pulmones humorum appulſus cohibendus, congeſtiones diſcutiendæ, obſtructa reſeranda, reſolvenda tubercula, omnis ad inflammationem, ſuppurationemque proclivitas removenda, & quæcumque ſanguinis acritas, aut alia prava diatheſis emendanda.

Indicationes.

In phthiſi incipiente.

§. LXXVI.

Alvi ductio.

V. S.

Itaque convenientiſſimum eſt alvum leniter ducere, idque pluries ad intervalla repetere (*); ſanguinem parca manu, ſed iteratis vicibus, præſertim quando ſuppurationis timor avertendus eſt, ſubinde detrhaere (quod non ſolum *phthiſi* futuræ, aut *incipienti*, verum etiam in *confirmatam* migrare minanti remedio

eſſe, experientia ccl. viror. (a) demonſtravit), aliorſum per epiſpaſtica, fonticulos, fotus, balnea, diuretica, & ſudorifera materiam morbidam a pectore avocare; iis, quæ diluunt, attenuant, incidunt, atque aperiunt, caute, prudenterque uti; demulcentibus, oleoſis, obvolventibus ſpaſticas, & convulſivas contractiones, & tuſſis ſtimulum delinire; & demum nutrientibus blandiſſimis, & roborantibus corpus, pulmoneſque firmare. Inter diluentia, attenuantia, aperientia non ultimum obtinent locum aquæ thermales, atque acidulæ. Sed cavendum eſt in earum uſu, ne nimia copia pulmones magis magiſque infirmentur, aut, ſi ulcerationem jam paſſi fuerint, eorum ſenſibilitas, aut irritabilitas cum ægrotantis non levi detrimento incitetur, quod maxime ab acidulis fieri, interdum obſervatum eſt. Ideo lacte addito eas temperare ſtudent nonnulli. DESAULTIUS tubercula, a quibus ſemper hanc phthiſim gigni ipſe putat, mercurio, ferro, aut chalybe, & millepedibus reſolvere nititur, quibus ſuperbibendum radicis urticæ decoctum, & ſucci naſturtii aquatici, & cheræfolii ſingulorum binas uncias jubet, & ſimul equitandum leniter horis medicis (b). Tubercula cruda etiam LANCISIUS mercurio dulci ſepties ſublimato reſolvere tentabat, ſed parvis, & diu repetitis doſibus. Imo BRILOUETIUS (c) fœminam, & virum phthiſi pulmonari confirmata laborantes plane reſtituit ſublimato corroſivo methodo Swietenia, & ſucco naſturtii aquatici. Vires vero naſturtii aquatici adverſus hujuſmodi phthiſim crebro uſu, optimiſque plerumque effectibus, quos in Lotharingia vulgo experiuntur, quam maxime (d) confirmantur.

Revellentia.

Diluentia, involventia, paregorica, incraſſantia, & roborantia.

Cautio.

Methodus DESAULTII.

Obſervatio BRILOUETII *de viribus ſublimati corroſivi Swietenia methodo, & naſturtii aquatici.*

(*) FERNELII præſtantiſſima compoſitio ad alvi ductionem hæc eſt.
℞. *Manna elect. unc. j.*
Solv. in S. q. aqu. comm., add. aq.
Caſſiæ decoct. unc. j.
Olei amygd. dulc. unc. j.
M. in mortar. marmor. exacte.
Dos. cochl. j. ſingulis IV. *horis, vel j. mane, & veſp. item.*

Formula FERNELII.

(a) DOVARIUS, & COHAUSENIUS *Eſſay de med. d'Edimbourg T.* IV. *p.* 523., SWIETENIUS *in* BOERHAAV. *aph.* §. 1210., LUDWIGIUS *Comm. de reb. in ſc. nat. & med. geſt. Vol.* 2. *p.* 401., BISSETUS *ibid. vol.* V. *p.* 617.
(b) *Eſſays de med. d'Edimbourg Vol.* VII. *p.* 121. (c) *Journ. de Méd. Novemb.* 1777. (d) CLERC *Hiſtoir. natur. de l'homme. T.* II. *p.* 35.

§. LXXVII.

In *phthiſi* vero *confirmata* (§. LVI. LX.), quando jam ulcus pulmonem exeſt, & purulenta labe inficit ſanguinem, a ve-

Curatio phthiſeos confirmatæ.

An V. S.

næ ſectione præſtat abſtinere; niſi eam dolor pleuriticus, febris vehemens, & difficilior reſpiratio, novam ſuppurationem indicans, requirat; ulcus vero abſtergere mellitis, ſaponaceis, & ſputum moventibus; corruptioni obſiſtere ſubacidis, vulnerariiſque antiſepticis; & demum excitantibus, mitiſſimiſque balſamicis cicatricem inducere. Sputum movendi laude non immerito celebratur *dulcamara*, ſive *ſolanum ſcandens*, cujus ex decocto WERLHOFFIUS pulmonum ulcere laborans magnum emolumentum percepit, & bene (*a*) habuit. Magnam enim vero puris vim expellunt aqua decocti ejus ſtipites, ſicque pulmonum ulcera validiſſime repurgant. Ad exſiccantia, & balſamica referri debent ſuffitus (*) grati, & redolentes; aër ſiccus, & purus; ſaccharum e roſis rubris; aqua calcis tam ſimplex, quam compoſita; plantæ vulnerariæ, uti ſanicula, millefolium, hedera terreſtris, conſolida, veronica, hyperici ſummitates, equiſetum, agrimonia, aliæque id genus. Ad roſas quod attinet, CLERICUS (*b*) teſtatum facit, in Hiſpania phthiſim, & febres lentas curari ſolitas eſſe AVENZOARIS methodo, videlicet largiori uſu conſervæ e roſis damaſcenis, lactea diæta, & hydrogala potui data. Dignum profecto eſſet *ornithogalon*, vulgo *lac gallinæ*, de quo pericula a ſagaci, conſummatoque Medico fierent. Nam a GEDEONE HARVEJO uti antacidum, abſtergens, & leniter ſiccans ad phthiſim ulceroſam (*c*) mirifice commendatur. Tranſylvanis in uſu eſt helyanthemi, ſive chamaeciſti flore albo, aut aureo dilutum, quo ſolo, ut CRAMERUS narrat (*d*), phthiſes cum ſputo ſanguineo, & purulento, difficilique reſpiratione depellunt. Dilutum vero hoc, ſi fuerit ſaturatius, nauſeam, & vomitum movet.

Ulcus abſtergendum.

Dulcamara.

Exſiccantia, & balſamica quæ?

Lac gallinæ, ſive ornithogalon.

Dilutum helyanthemi.

(*a*) CLERIC. *l. c. p.* 35. 36.

(*) BENETUS, WILLISIUS, NICOL. PISO &c. memorant ſuffituum utilitatem in Phthiſi. BILLARDUS, referente LOVISIO (*Mém. de l'Acad. Royal. de Chirurg. T. V.* 1774. *p.* 549.), eorum excellentiam extollit, allatis obſervationibus. Humidos ſuffitus noxios cenſet ob pulmonum laxitatem. Balſamicos vapores utiles admodum eſſe teſtatur. Ipſe ſumit ceræ flavæ & recentis libram unam, & par pondus reſinæ communis, aut picis ſiccæ, aut, quæ præſtat, terebinthinæ, atque hæc in terreo vaſe ſuper ignem imponit in media cubiculi parte, ubi æger degit, ſicque medicatis vaporibus aer imbuitur. Addi etiam poteſt aliquid balſami Canadenſis albi, aut Peruviani, aut alius. Hiſce vaporibus ipſe multum confidit, experimentis felicibus edoctus. *Humidos* autem, & *vapores* etiam non damnat in *tuſſi pectorali ſicca*, phthiſeos veluti prodromo, in *aſthmate ſicco*, aut *convulſivo*, aut in *vomica*. *Ex Sched. Auct.*

Sicci ſuffitus, quales, & quando?

Quando humidi?

(*b*) *Id. ibid.* (*c*) *De art. curand. morbos exſpectatione p.* 230. (*d*) *Commerc. Norimberg. ann.* 1732. *p.* 19. & *ann.* 1738. *hebd.* 3.

§. LXXVIII.

Nihil vero utilius, nihil præſtantius ex omnium ferme ſententia reputatur lacte ipſo cum ad acritates obtundendas, alendumque corpus, tum ad glutinandas ulcerum oras. Id jam perſpexerat vetuſtiſſimus medicinæ parens HIPPOCRATES, cum memoriæ proditum reliquerit: *lac tabidis dandum eſſe* (a); dummodo tamen non valde febricitent, nec capite doleant, ut ego interpretor, ex ſtomachi quidem imbecillitate; nec hypochondria elevata, ſcilicet obſtructa, aut a flatibus diſtenta, habeant; nec admodum ſitiant; nec quidquam aliud adverſetur. Arcendos pariter ab ejus uſu monet eos, qui febre acuta torrentur, qui biliosa dejiciunt, aut ob ſanguinis egeſtionem in ſummo omnium facultatum languore verſantur ſic, ut metuendum ſit, ne digeri queat, ſed corrumpatur.

Lactis uſus utiliſſimus.

Quibus noxium lac.

(a) *Aphor.* LXIV. *ſect.* V.

§. LXXIX.

Lac autem *muliebre* reliquis antecellere univerſim creditur; quod ab imbecillo quovis, viribuſque deſtituto, utpote tenuius, & minus caſeoſum, digeratur, nec ita facile aceſcat, cum ob victum animalem, quo homines utuntur, natura quodammodo ſua ad *alkaleſcendum* æque pronum exiſtat. Hoc igitur tum potiſſimum convenientius eſt, cum acrimonia acida vel jam præſto eſt, vel imminens metuitur, uti in pueris, debilibuſque corporibus. Cumque tenuius, ſeroſius, atque etiam noſtris humoribus magis affine videatur, facilius, & promptius in ſuccum animalem, & alibilem converti poteſt. Exſugi vero debet e mammis ipſis mulieris, ne quidquam tenuioris halitus, volatiliſque principii amittatur. Mulier etiam, quæ lac præbet, juvenis, & ſana ſit oportet, & cibo ſalubri, atque ægrotantis rebus accommodato nutriatur. Poſt muliebre a noſtris commendari ſolet *aſininum*, neque a nobis diſſentit FRID. HOFFMANNUS (a), qui id ſeroſius, & majori *ſalis eſſentialis* copia præditum invenit; ideoque ad diluendum, reſolvendum, abſtergendumque paratiſſimum judicavit. Aſinino ſuccedit ordine *caprillum*, deinde *vaccinum*; illud tenuitate, & vulneraria virtute præſtare, hoc craſſitudine, & nutriendi facultate, quia plus butyri, & caſei continet, certis compertum eſt obſervationibus, atque experimentis.

Lac muliebre ceteris anteferendum, & quare?

E mammis exſugendum, mulieris, quæ ſana, & juvenis ſit oportet.

II. Lac aſininum.

III. Caprillum.

IV. Vaccinum.

Ovillum, & equinum. His *ovillum* nonnulli adjiciunt, quod craſſius, & caſeoſius, minuſque butyri habens paſſim reputatur. *Equinum* propius ad aſininum accedere, communior opinio eſt. Seligendum ergo eſt illud, quod indicationibus, rebuſque circumſtantibus idoneum videatur.

(*a*) *Diſſertat. de lacte aſinino.*

§. LXXX.

Ordo, & ratio ſumendi lactis. Plerique arbitrantur, imo jubent ab aſinino incipiendum eſſe, deinde ad caprillum progrediendum, tandemque ad vaccinum. Neque ſtatim largiter dari illud oportet, ſed paullatim aſcendere, quaſi tentando, ad eam, qua opus eſt, quantitatem. Si propinatum hac ratione rite digeratur, non aceſcat, non corrumpatur, non nauſeam creet, neu vomitum, non tormina, non alvi fluxum moveat, non febrim augeat; licet largiori manu, & repetitis hauſtibus lac ita dare, ut ex eo ſolo vivat æger per aliquot hebdomadas. Quo vero facilius, & certius feratur, expiandæ primum leni medicamento viæ ſunt, deinde crebris enematibus alvus aperta ſervanda, nec omittenda ea ex alkalicis, atque abſorbentibus, quæ tutiora exiſtimantur, minuſque ventriculum, atque inteſtina gravare poſſe creduntur. His enim acoris cauſſa, ſi qua eſt, quoad fieri poteſt, prudenter, & provide antevertitur. Id ſaponis tantillo præſtare conantur alii, quo illud etiam aſſequuntur, ut alvus blandiſſime ad egerendum ſollicitetur.

Auxilia, quibus lactis uſus facilius, tutiuſque feratur ab ægris.

§. LXXXI.

Medicatio lactis. Neque deſunt qui arte ſeroſius lac reddere ſtudent, aut additionibus quibuſdam medicantur. Defloratum hinc nonnulli propinant, alii aqua Nuceriæ dilutum; decoctis vulnerariis alii, aut ſaccharo, aut melli admixtum. Duplici vero nomine aquæ calcis adjectio celebratur; quod hac non modo lac a coagulatione, atque aciditate arceatur, verum etiam blandam abſtergendi, exſiccandique ſordida, ac impura ulcera facultatem ſortiatur. Sed præ ceteris cum aquis thermalibus, aut acidulis verno, æſtivoque tempore ut plurimum copulari conſuevit, qua de re conſuli poſſunt Practicorum fere omnium non infrequentia pericula. In unum vero collectas *lactis* laudes, præſertim ad pthtiſeos curationem, ejuſque adhibendi methodum ſpectantes, qui reſcire cu-

Qui libri legendi de laudibus lactis & ejus ſumendi ratione.

pit, pervolvat is eruditiſſimam *diſſertationem*, quam non multis ab hinc annis edidit Jo. MICHAEL GALLUS (*a*) Medicus plane non ignobilis. Præterea legi merentur, quæ paſſim in *Conſultationibus* FRANCISCI REDII, JOSEPHI DELPAPII, NICOLAI CYRILLII, JAC. BARTHOL. BECCARII, FRID. HOFFMANNI, aliorumque de lactis uſu, ejuſque varia adminiſtratione doctiſſime traduntur (*).

(*a*) *Diſſertazione del vero, e ſicuro metodo dell' uſo del latte, e ſuo abuſo nella medicina di* GIAMMICHELE GALLO.

NOTA HISTORICA.

(*) Intimam vero lactis naturam, medicaſque facultates illuſtrarunt non pauci, inter quos (ut Cl. BECCARII opuſculum *de lacte, meamque analyſim* (1) prætoream) non infimum locum obtinent THOMAS YOUNGIUS, A. M. Britannus artis obſtetriciæ P., & FRANC. XAVER. DE WASSENBERG Germanus. Illius exſtat *diſſertatio medica inauguralis de lacte, quam pro gradu Doctoris eruditorum examini ſubjecit Edimburgi* 30. *Novembris* 1763. Reperire eam poteris in *Theſauro diſſertationum, programmatum, aliorumque opuſculorum ſelectiſſimorum* &c. collectorum ab EDUARDO SAND FORTIO *Vol.* II. *Art.* XXIII. *Roterodami* 1769. Hujus vero *Examen chemicum lactis* inſertum legitur *faſciculo ſecundo operum minorum medicorum, & diſſertationum Vindobonæ* edito *anno* MDCCLXXV.

(1) *Anno* 1772. *Papiæ edita ab auctore.*

§. LXXXII.

Etſi vero lac phthiſicis, & præſertim iis, qui ex hæmoptyſi in phthiſim inciderint, opportuniſſimum videatur, non tamen indiſcriminatim cuilibet ea laboranti, nec quocumque tempore promiſcue dandum eſt. Nam præter ea, quæ ex HIPPOCRATIS monito (§. LXXVIII.) conſideranda primum docuimus, magni etiam intereſt diligenti examine diſquirere, an pulmonum ulcus cum obſtructione viſcerum abdominalium, vel cum tuberculis crudis, ſtrumis, ſcirrhiſve complicetur, aut ex illis ſuppuratis ortum fuerit. Tunc enim a caſeoſa lactis parte, quæ glutine, & mucagine abundat, augeri malum poteſt, & fieri deterius. Interdum etiam tanta puris copia ulcus ſcatet, ut non omne excerni per ſputa poſſit, aut ita alte latet, ut minime cum bronchiis communicet. Utroque caſu ſanguis reſorpto pure inficitur, cacochymia purulenta colliqueſcit, ſicque depravatus lac ipſum citiſſime corrumpit, novumque ex hoc fomitem ſuppeditari malo non pauci perhibent (*a*). Plerumque alvi fluxus, qui liquationem hujuſmodi aut conſequi, aut comitari ſolet, immodice, ſi jam præſens fuerit, increſcit, augeturque; vel, ſi nondum acceſſerit,

Lac niſi ratione habita cauſſæ proximæ non præbendum in omni phthiſi.

Si a ſcirrhis, ſtrumis, obſtructionibus ulcus oriatur, vel cum iis complicetur tunc lac noxium.

Item, ſi ulcus nimio pure ſcatens, vel is profundum ſit, ut minime cum bronchiis communicet.

celerrime provocatur. Nec juvat tum lacti incoqui roſas rubras, aut chalybe ignito aquam alteratam admiſceri, aut alia adſtringentia adjici, ut non nulli præcipiunt. Rarum enim eſt per hujuſmodi præſidia lactis corruptionem, alvique profluvium, quo vires proſternuntur, ſatis averti, aut præcaveri. Attamen ſi acida, aut putrida ſaburra in primis viis cauſſam præbet lacti, qua corrumpatur, interdum eccoprotica, amara, & abſorbentia eam removent, unde lac porro bene cedat. Inter amara poſt lenia purgantia cortex peruvianus excellit. DELISLIUS etiam prudentem emetici uſum admittit (b). Satius tunc eſt ad diætam avenaceam, ad cremores hordei, aut oryzæ, ad ſerum lactis dulce HOFFMANNI, ad panis albi decocta, aliaque hujuſce generis confugere. Lacti etiam ſubſtitui ſolent jura ex ranis, caudis cancrorum fluviatilium, & carne teſtudinum nemorenſium parata, quæ ni morbum tollant, ſaltem efficiunt, ut quamminimum afferat detrimenti.

Alvi fluxum adſtringentia lacte remixta rariſſime ſiſtunt.

Quandonam eccoprotica, & amara proſunt?

Quæ lacti ſubſtitui poſſint utilia.

(a) RAULINIUS *Obſervat. de médec. ſect.* III. *Artic.* 3. & 4. ROZIER DE LA CHASSAGNE l. c. p. 308. DELISLIUS l. c. P. III. *Cap.* 3. p. 287.

(b) *De la Phthiſie pulmonaire P.* 3. *chap.* 1. p. 225.

§. LXXXIII.

Cum hoc in caſu (§. LXXXII.), tum in phthiſi *ſcorbutica*, aut *ſcrophulari*, ut vocant, in qua febris vel omnino abeſt, vel exigua, vel non continua eſt, ſputumque glutinoſum, atque aſthmaticorum ſimile ejicitur, curationem non modo ab initio, ſed morbo etiam provecto, mirifice promovent, adjuvantque pilulæ balſamicæ MORTONI (*), quæ incidendo, & reſolvendo cauſſam morbi proximam ſubigunt (a), extirpantque. Quoniam vero earum vis irritans aut tuſſim, aut phlogoſim, aut febrim quandoque exaſperare potis eſt; idcirco reformari, prout res poſtulat, opportune poſſunt. Mihi in uſu eſt, eas ex gummi ammoniaco, & millepedum pulvere, ſuccoque concreto hederæ terreſtris, aut ſcabioſæ ſubactis componere, omiſſis reliquis, quæ nimium calefaciunt, & motum ſanguinis concitant. Interdum ſapone veneto utiliſſime uſus ſum. Hic etiam locum merentur ſucci recenter expreſſi ex plantis antiſcorbuticis temperatioribus, & decocta leniter aperientia ex iis, quæ pectori potiſſimum accommodata exiſtimantur.

Phthiſis ſcrophularis, & ſcorbuticæ ſupradictæ alia remedia indicantur.

Pilulæ balſamicæ MORTONI.

Reformata ab Auct.

Sapo venetus.

Succus antiſcorbut. plantar. recentium.

Formula pilular. MORTONI.

(*) ℞. *Pulv. milleped. pp. drachmas* iij. *Gumm. ammon. optim. depurat. drach.* j. *ſe-*

ſemis. Florum benzoes ſcrup. ij., *vel drach.* j. *Extract. croc. balſam. Peruv. an. ſcr.* j. *ſemis. Balſami ſulphur. Terebinth., vel aniſat. q. ſ. M. f. pil. mediocr. deauranda.*

(*a*) MORTON. *Phthiſiolog. l.* 2. *c.* 8. *p.* 63. GEOFFROYIUS *mater. med. T.* I. *p.* 100.

§. LXXXIV.

In ea vero phthiſi, quæ a pulmonum atonia, & laxitate proficiſci videtur (§§. LIV. LX.) cortex peruvianus egregiam opem ſæpe præſtitit. LEBRECTUS in ſe ipſo ita proſpere eo uſus eſt, ut neque pus, neque ſanguinem amplius extuſſiret (*a*). Non ſemel puris, & *ſanguinis ſputum*, quo *imminens phthiſis pulmonaris* non obſcure ſignificabatur, in iis, qui ex hypochondriaca paſſione in id mali genus inciderant, & macie jam confici cœperant, paullatim diluto corticis peruviani, modo ſine lactis additione, modo cum lacte adjecto compreſſum, exſiccatumque feliciter vidimus. Sed multo certius ejus mirifica virtus elucet in illis, qui a pueritia ſtrumoſis affectibus laborarunt, ſi quando ad phthiſim pulmonarem inclinare obſerventur. Imminens enim malum *divino hoc auxilio* ab eiſdem arceri, auctor eſt MEADIUS (*b*).

Corticis peruviani uſus prodeſt in phthiſi pulmonari, quæ ab atonia eſt.

Quibus præſertim conveniat modo ſolus, modo lacte mixtus.

(*a*) Vid. *Commen. de reb. in Sc. N. & M. geſt. Vol.* V. *p.* 116. GEOFFROY. l. c. *T.* I. *p.* 282. (*b*) *Monit., & pracept. medic. cap.* 1. *ſect.* X.

§. LXXXV.

Neque in *phthiſi confirmata* tutum eſt emeticis (*a*), aut catharticis, acrioribuſque diureticis uti. Vires enim, quæ jam propemodum fractæ ſunt, facile his, penituſque exſolvuntur: corpus vero, quod undique diffluit, atque areſcit, magis magiſque liquatur, atque emungitur. Hac ipſa de cauſſa ſudorifera, proprie dicta, ſuſpecta eſſe debent, & jure merito reprobantur. Novi quidem, decocta ligni guajaci, ſaſſafras, radicis ſarſæparillæ, aliorumque ad reſolvendas congeſtiones, & cacochymiam feroſam, aut lymphaticam repurgandam, ſanguinemque purificandum a compluribus commendari; imo ad ulcera ipſa pulmonum cum detergenda, tum exſiccanda, ubi a malo totius corporis habitu, pravaque humorum colluvie permanare videntur, magna emolumenti ſpe adhiberi ſolita eſſe. Verum hæc humores nimium exagitant, corpus magis ſiccant, maciem augent, & febrim exaſperant, præſertim in calido & ſicco temperamento præditis, & habitu gracilioribus, aut jam morbo emaciatis. Quapropter, ſi unquam, incipiente tantummodo phthiſica affectione, & nondum

In phthiſi confirmata ab emeticis, catharticis, & a diureticis acrioribus abſtinendum.

Nec tuta ſudorifera proprie dicta, etſi a multis commendantur.

Quare reprobata?

Si quando a- ſum habere queant?

corporis habitu deſtructo, & in hominibus ſuccoſioribus, & prope pituitoſis locum habeant, potiuſque ad antevertendam, quam curandam phthiſim in uſum veniant.

(*a*) HIPPOCR. *Aphor.* VIII. *ſect.* IV.

§. LXXXVI.

Mitiora proponuntur.

Quæ tamen mitius agunt, quæque ex radice chinæ, ſmilacis aſperæ, arundinis montanæ, aut lappæ majoris, quam *bardanam* vulgo vocant, hordeo, carne vitulina, ranis, ſimilibuſque parantur, atque addita boragine, ſoncho, cichoreo quodammodo contemperantur, aut cum lacte remiſcentur, non penitus improbantur. Acritates enim diluunt, ſolvunt, mitigant, & per urinæ, ac diaphoreſeos vias tutiſſime propellunt. Nil vero antiquius, frequentuiſque eſt, quam in phthiſi ulceroſa, aut ejus appropinquantis metu balſamica medicamenta nedum a medicis, verum etiam ab imperitis quibuſque & paſſim proponi, & temere uſurpari. At plerumque apud nos ab exercitatioribus, ſapientioribuſque rejiciuntur, quippe quæ ventriculo nocent, febrim adaugent, calorem intendunt, & oras ulcerum inflammant. Nec a nobis diſſident aliarum regionum clinici prudentiores (*a*), cum crebra nimium viderint exempla triſtium effectuum, quos genuit eorum propera, imprudenſque adminiſtratio.

Balſamica improbata, & merito rejecta.

(*a*) GEOFFROY. *Mat. med.* T. I. p. 444. FOTHERGILLIUS. *Comm. de reb. in Sc. N. & M. geſt. Vol.* XVIII. *Par.* 3. p. 400.

§. LXXXVII.

Balſamicis (ſi quando conveniant) quibus uti liceat.

Attamen ulcera pulmonum ita quandoque pure ſcatent, ſordibuſque obducta, atque oppleta videntur, ut balſamicis detergi, & mundificari debeant. Tanta item non raro eſt cacochymiæ purulentæ diffuſio, ut eidem coercendæ balſamicorum adjumento opus ſit. Itaque ſi quando iis uti hiſce de cauſſis liceat, tutiora tantum adhibeantur, nempe mitiſſima; uti balſamum tolutanum; ſyrupus balſamicus pharmacopœæ londinenſis, aut terebinthinæ; terebinthina veneta leviter aquæ incocta; itemque aqua thedæ, ſive de *goudron*, vel de *catrame* vulgo dicta; quæ etiam acore quodam mitiſſimo putridæ diſſolutioni obſiſtit. Sed nihil fere ulceribus mundandis, claudendiſque, aut corruptioni cohibendæ, & præpediendæ aptius, valentiuſque putaverim,

quam camphoram liberali manu, diuque intrinſecus datam, a qua vix noxa, quam balſama afferre poſſunt, metuenda eſt.

§. LXXXVIII.

Lichen Islandicus, & elixir vitrioli anglic. a nuperis laudati.

Non poſſunt hic ſilentio præteriri duo medicamenta, quibus hodie video paſſim tribui antiphthiſicam neſcio quam facultatem, muſcum nempe, ſive *lichenem islandicum*, atque *elixirium vitrioli anglicum*. Quo jure ea celebrentur, non definiverim. Temporis potius, atque iteratæ experientiæ judicium eſto. Quod attinet ad muſcum, de ejus vi purgante jam BORRICHIUS mentionem aliquam fecit (*a*). Sed de ipſius *antiphthiſica* virtute qui aliquid dixerit ante LINNEUM, non novi. Suecos enim ex lichene islandico cum lacte pulmentum non ingrati ſaporis parare, quo adverſus phthiſim utuntur, ex ejus diſſertatione *de uſu muſcorum* anno 1760. publice propugnata intelleximus (*b*). Primam vero coctionis aquam abjiciunt, ne alvum ducat. Verum id beneficii non lacti potius acceptum referamus? Deindé eo non modo ſues, equos, & boves intra breve tempus ſaginari, ſed etiam cum lacte decocto egregios in phthiſi, rhachitide, cachexia præſtitos effectus fuiſſe in *anno ſecundo hiſtorico naturali Lipſiæ edito ann.* 1769. narrat SCOPULUS, & pluribus obſervationibus confirmare nititur. Vim ergo ei tribuit nutrientem, & roborantem (*c*). At peculiarem, atque inſignem in eo medicam facultatem inſidere adverſus morbos pectoris, quando omnis inflammatio, & febris abeſt, repetitis periculis patuit JOHANN. HENRICO SCHOENHEYDERO (*d*). Is enim duodecim pueros, qui ex *morbillis in tuſſim purulentam* cum dolore & oppreſſione pectoris, & macie, appetitu tamen integro, inciderant (oxymelle ſcillitico, kermes minerali, veſicatoriis pectori admotis, linimentis oleoſis, theriaca *andromachi*, & cortice peruviano fruſtra uſos), tandem *muſco islandico* (*) priſtinæ ſanitati reſtituit. Initio ſtatim dolor imminutus eſt; deinde poſt unam, vel alteram hebdomadam omnia in melius vertebantur; donec intra quinque hebdomadarum ſpatium omnino convaluerint. Quibus diarrhœa movebatur (nam ab eo alvum ſolvi monuimus) emulſione arabica compreſſa fuit. Animadvertendum vero eſt, tuſſes hujuſmodi, etſi ſputis purulentis ſtipatas, poſt quoddam temporis ſpatium, quod percurrere ſolent, plerumque ſine ulla aut certe communi artis ope ſponte deſinere; idque monitum velim, ne remedio plus quam par eſt virtutis ineſſe, ab ejuſmodi obſervationibus concludatur. Ceterum

Lichenis Island. examen.

SCHOENHEYDERI *obſervatio de curatione eodem præſtita.*

Auctoris monit.o, ne nimium tribuatur laudatæ obſervationi.

remedium acre eſt, atque irritans, videturque hac proprietate & alvum ducere, & obſtructa reſerare, & urinas ciere. An hinc vires antiphthiſicæ?

(a) *Act. Hauffnien. ann.* 1674. (b) LINN. *Amœnit. acead. Vol.* VII. *n.* 145. (c) *Ann.* II. *Hiſt. nat. pag.* 107. (d) *Collect. Soc. med. Haunien Vol.* I. *p.* 126.

(*) Formula, qua utebatur, erat hæc: ℞. *Muſci islandic. unc.* j. *Decoq. in aqu. communis unciis* XVI. *ad remanentiam unc.* XII. *Colaturæ adde ſyrupi ſcillitici unciam dimidiam. Detur unc.* j. *quovis triborio.* Vid. *Cap.* I. *de Tuſſi* §. XVI.

§. LXXXIX.

Vires elixirii vitriol. expenduntur.

Laudatur in Anglia, inquit cl. HAENIUS (a), *elixir vitriolicum in dyſpnœa, & ſuppuratoriis pulmonum morbis.* Exſtat in *pharmacopœa londinenſi* ejus deſcriptio (*), quæ tincturam quamdam aromaticam exhibet, acido vitriolico quodammodo temperatam. Hinc aromatica vis, quæ ſuſpecta eſſe poteſt, acido vitriolico infringitur; & viciſſim vitrioli acidum a ſpiritu vini aromatico, ne prævaleat, egregie edulcatur. Pericula in *phthiſicis*

Pericula in ægris a PATE inſtituta; & ejus laudes.

purulentis facta adeo proſpere ceſſerunt, ut cl. PATE Clinicus Londinenſis doctiſſimus, qui nec remedium ab initio admittere audebat, nec curationibus eodem præſtitis fidem adhibebat, experientia tandem victus ejus ſtrenuus laudator evaſerit. Frequentiſſimus autem uſus hujus *elixirii* fieri perhibetur in *phthiſi*, quæ *diuturniores febres inſequatur, quæ linguæ ſorditiem, quæ virium collapſum, nocturnoſque ſudores habeat conjunctos, præſtantiaque ipſius aliquorum annorum ſpatio in aliquot centenis ægrotis orbi univerſo innotuiſſe* (b). Datur autem iſtud remedium *a guttis duodecim ad quinque & viginti ſemel, bis, vel ter in die in ea aquæ copia, quæ acidum ſaporem vix reliquum faciat.* Pueris ex *melle*, & *aqua* propinatur. In his ſenſim a *parca doſi ad guttas* XL. in ſingulos dies aſcendi poteſt. Sed in remedii uſu ad duos, tres & ultra menſes perſiſtere oportet, imo etiam ad annos, ſi morbus non omnino ceſſerit, & tantum imminutus ſit. Angli eodem tempore adhibent *decoctum chinæ-chinæ cum lacte remixtum*; nec ullam noxam inde oriri aſſerunt, uti timeri poteſt a lactis coa-

Laudes ejus aliis HAENII periculis confirmatæ.

gulatione. Teſtatur HAENIUS pluribus *annoſioribus* etiam *phthiſicis* id remedii dediſſe *cum emendatione omni ſpe majori, ſputorum autem, tuſſique multa imminutione*, ſed in primis in ea *phthiſi*, in qua *inflammatoria, & ſuppuratoria materies univerſi corporis in integros pulmones colligitur* (§. LX.), *ſputorumque forma ejicitur*,

plurimum prodeſſe, *hancque ſanguinis diatheſim potenter elixirio hujuſmodi emendari, multiplici exemplo comperiſſe* (*c*).

(*a*) *Rat. med. P.* XII. *cap.* VI. *pag.* 239.

(*) ℞. *Tinctur. aromat.* M. *lib.* j. *Spirit. vitriol. fortis, olei dicti P. unc.* IV. M. *gradatim, & poſtquam fæces ſubſederint, per chartam cola.* Tinctura vero aromatica ſic paratur.

Formula elix. vitrioli phar- macop. londin. & Tinct. aromat.

℞. *Cinnamom. drachm.* vj. *Semin. cardamom. minor. decorticat. drachm.* iij. *Piper. longi, Zingib. ſingulor. drachm.* ij. *Spirit. vini tenuioris m. lib.* ij. *Digere ſine calore, & cola.*

(*b*) Haen. *ibid. p.* 243. (*c*) Id. *ib. p.* 250.

§. XC.

Jura, & car- nes viperarum commendantur; & defenditur eorum uſus auctoritate, & ra- tione.

Nec deficiunt ſuæ laudes juribus, & carnibus viperarum peculiari artificio paratis (*), quidquid non experti de earum medicis viribus contra ſentiant nonnulli vel celeberrimi (**). Pluris enim faciendam ducimus Galeni (*a*), Aretæi (*b*), Antonii Musæ (*c*), Cœlii Aureliani (*d*), Meadii (*e*), Morgagnii (*f*), Haenii (*g*), aliorumque complurium auctoritatem, atque experientiam, quam deriſorum quorumdam ineptias. Neque in *phthiſi* ſolum *incipiente*, quam *cachexia*, aut *cutanei*, *ulceroſique morbi* foverint, ſed in *confirmata* etiam, atque in *abſceſſibus internis viperarum* uſus mira præſtat, ut obſervationibus luculentiſſimis, præſertim Morgagnii (*h*), & Haenii (*i*) edocemur. Vis enim iiſdem ineſt analeptica, nutriens, roborans, leniſſime diaphoretica, qua & vires, & color, & nutritio redintegrantur, ſanguiniſque vitia, atque acritates tolluntur.

Methodus ve- terum utendi viperis.

(*) Galenus vel *vinum*, in quo *viperæ maceratæ* eſſent, vel *viperas in olla coctas* anguillarum in modum adhibebat. Aretæus *coctas*, & *ſale*, *oleoque condi- tas* in cœna obſonii loco dabat. Edendas pariter (fortaſſe piſcium inſtar coctas) ad ulcera perſananda jubebat Antonius Musa, qui in italia Augusti medicus degebat, quique id remedii a Cratero, cujus forte diſcipulus fuit, ut putat Meadius, didiciſſe videtur. *Pulverem* noſtri, & *jura* conficiunt. Sed in pulvere vix ulla vis ſupereſt. Non ita in *jure*, & *carne* ex viperibus recentibus. Decoquitur *viperæ* dimidium, vel tota cum pulli aut vituli carnibus vaſe clauſo in balneo maris cum ea, quæ par eſt, aquæ quantitate, & jus inde factum propinatur mane vel veſperi, vel utroque tempore ad longum tempus. Addunt alii ranas, vel teſtudinis terreſtris carnem, vel plantas morbo accommodatas; ſed etiam ſine his ſuas exſerunt vires viperæ. Carnes vero conciduntur, & conciſæ cum pane trito, carnibus tenerioribus minutim diſſectis, & ovi albumine commiſcentur, pulmentique in modum coquuntur, & eſui dantur. Morgagnius, quem imitatus eſt Haenius, viperæ carnes a decocto reliquas cum ſaccharo, quod vocant, roſato veteri ſubigi, & dari curabat, eique ſuperbibi jus, quod decoctæ ſuppeditaverant.

Methodus nu- perorum.

Juris & car- nium uſus præ- ſtans.

(**) Vide *notam* * ad §. CXLII. *Vol.* III.; in hac enim auctor contra vituperatores hujus remedii, inter quos etiam cl. Tissotius, ejus præſtantiam & vim pluribus perſequitur, ac defendit.

(a) *De ſimpl. medicam. facultat. lib.* II. *cap.* 1. (b) *De curation. morb. chronic. lib.* II. *cap.* 13. (c) PLINIUS *Hiſtor. natur. lib.* XXX. *cap.* 13. (d) *Morb. chronic. lib.* IV. *cap.* 1. (e) *De venen. Tentam.* 1. (f) *Epiſt. anat. med.* LV. *n.* 14. & *ſeqq.* (g) *Rat. med. Par.* XIII. *cap.* VII. *pag.* 227., & *ſeqq.* (h) *L. c.* (i) *L. c.*

§. XCI.

Symptomatum mitigatio. Ad tuſſim; & evacuationes nimias. Denique ad ſymptomata etiam, quanquam primarius morbus incurabilis videatur, lenienda animus convertatur. Tuſſis moleſtior, noctefque infomnes efficiens opium, & quæ opium habent, remedia poſtulat. His enim ejus impetus infringitur, & aliquot horas conquieſcit. Opio pariter evacuationis cujuſque exceſſus refrænatur & ſiſtitur. Tuſſis quoque feritatem ſyrupus papaveris albi, emulſa ex ſeminibus frigidis, pulvis *Haly Abbatis* recens paratus (*), aliaque, de quibus alibi (§. X. uſque ad XV.) monuimus, demulcent & continent. Alvi fluxum comprimunt abſorbentia & roborantia; ſed diaſcordium FRACASTORII, & theriaca ANDROMACHI primas tenent, quia opium habent. *Ad ſudores colliquativos.* Sudoribus vero, ſpeciatim quando a ſolidarum partium laxitate profluunt, aut foventur (foventur autem ab hujuſmodi cauſſa ſæpiſſime), aliquod frænum injicit corticis peruviani, aut foliorum ſalviæ decoctum frigide potui datum. Nec alienum eſt eidem inſtillare guttas aliquot ſpiritus vitrioli dulcis, aut elixirii vitriolici, in primis ſi putrida corruptione omnia liquari ſuſpicio non *Aqua calcis.* deſit. Colliquativos hujuſmodi ſudores certo reprimi aqua calcis, ſi detur ad libram unam ſingulis diebus cum lactis recens mulcti tantillo admixtam, experientia compertum eſt (a). *Ad ſputa purulenta.* Sputa etiam purulenta, quando non facile prodeunt, aut ſuppreſſa pulmones materiæ copia gravant, expectorantibus elicienda ſunt. Apta ad hoc jam pluries alibi a nobis recenſita fuere. Modo etiam *ſolani* *Dulcamara.* *ſcandentis*, ſive *dulcamaræ ſtipites* aqua decoctos (**) proponimus, quibus ſæpe vidimus magnam puris vim e pulmonibus exſcreatam, prolectamque. Ulcerato etiam pulmoni eos mederi ferunt. Exemplum WERLHOFFII ſupra §. LXXVII. allatum, qui pulmonis ulcere laborans ab hujuſmodi remedio bene habuit, feliciterque convaluit, ut narrat CLERICUS, noſtræ favet ſententiæ. Interdum dolor peculiari thoracis loco infixus phthiſicos torquet, cui *Setaceum.* auferendo, ſedandoque nihil præſtantius eſſe quam *ſetaceum* dolenti loco infertum, PRINGLIUS (b), & LIEUTAUDIUS (c) tradunt. Ut plurimum dolor hic a pulmone exeſo, pureque pleuram, & muſculos intercoſtales arrodente proficiſcitur. Tunc quid mirum,

ſi exitu per ſetaceum puri reſerato dolor evaneſcat? Interdum, quin revera evaneſcat, a majori extrinſece ad cutim excitato veluti obliteratus videtur, quia hujus intenſior gradus alterius gradum vix ſenſibilem reddit (***).

(*) Vide deſcriptionem in *Antidotario Bononienſi*.

(**) Formulæ, quibus *dulcamaræ* præſcribi ſolet, hujuſmodi ſunt.

℞. *Solani ſcandentis ſive dulcamaræ in fruſtula ſectorum unciam dimidiam. Decoque in libris tribus aquæ fontanæ ad unius libræ remanentiam. Colaturæ adde ſaccbari parum ad gratum ſaporem. Dentur ſingulis horis duo cochlearia.* Ex CLERICO. — *Formulæ ex* CLERICO.

Vel ex eodem CLERICO *alia*.

℞. *Stipit. dulcamar. ſciſſ., & leviter contuſ. drachm.* ij. *Infunde in s. qu. aqu. ferventis per horam dimidiam; deinde momento ebulliant. Colaturæ lib.* j., *& ſemis adde oxymellis ſimplicis, ſyrupi florum papaveris rhœados ana unciam* j. *Miſce. Dentur omni bihorio unciæ* ij., *vel* iij.

(a) PRINGLIUS *Oſſervaz. intorno alle malattie d'armata P.* III. *cap.* 3. *pag.* 218. (b) *L. c.* (c) *Synops. univerſ. prax. med. lib.* I. *ſect.* 3. *p.* 165. *edit. venet.* Vid. etiam BRENDELII diſſertationem *De phthiſ., & hectic. diſcrimine, & ſetaceorum utrobique uſu. Gotting.* 1754., & Cl. LE ROY *ſur l'écorce de Garou pag.* 123.

(***) *Fas ſit hiſtoriam ex* diario italico *anni* 1783. *cl. auctoris deprromptam hic tranſcribere, ut pateat in phthiſi pulmonari tum* calcis aquam, *tum* balſamica, *&* ſetacea, *aliaque validiora remedia, niſi parca & prudenti manu adminiſtrentur, interdum nocere potius quam prodeſſe, & naturam ipſam in ejus curatione ſimplici magis quam compoſita medendi ratione delectari. En hiſtorica narratio ſancte & fideliter ex autographo ad verbum latine reddita.* — *Obſervatio auctoris.*

„ Majo menſe hujus anni jacentem puellam ESTHER CASSIAM duos & viginti annos natam conveni, quæ *phthiſi pulmonari ulceroſa* cum tuſſi moleſta, ſputis purulentis, febri hectica ſymptomatica, & macie ſumma laborabat. Jam ab anno ſuperiore ejus menſtrua, quæ tunc fluebant, nec poſthac amplius rediere, terrore quodam repente ſubſtiterant. Hinc morbi origo. Nam paullo poſt ſicca tuſſi puella corripitur, quam duobus integris menſibus ut catarrhalem plane deſpexit. Aſt accedente febri, magnaque tum ſpirandi, tum decumbendi difficultate (medico accito), pluries ei ſanguis e vena mittitur, aliaque generoſiora artis adjumenta abſque ullo emolumento in uſum vocantur. Decies nimirum vena ſecta; quater applicita veſicantia (quinto etiam inter homoplatas adjecto); ſetaceum ſub axillam infertum; tum pilulæ balſamicæ MORTONIS, & aqua calcis ſaturatiſſima (quotidie ad uncias triginta ſumenda), quæ prope ad interitum ægram impulit; aliaque hujus cenſus plura exhibita ſunt. Sed diu multumque miſera puella incaſſum vexata. Quam ob rem hiſce nimiis validiſque remediis exulare juſſis, ſola diæta lactea inſtituitur. Ejus ope omnia ſymptomata remittunt. Tuſſis imminuta; facilior expectoratio; ſputa parciora, minus fœtentia melioriſque notæ; ſpiritus liberior; commodus in quodcumque latus decubitus; febris quoque minor. Ex quibus, ni fallor, ſimplicioris medicinæ, quæ in hac potiſſimum pulmonum labe anteferenda ſane compoſitæ ac multiplici eſt, præſtantia apparet. Nonnulla ego rogatus, aeremque in primis apricum ruris ſuaſi, licet vix ab arte curatio ulla exſpectanda videretur. Quoniam vero ad ἀκμὴν, ſive tertium, ut vocant, gradum nondum perveniſſe morbus videbatur (nulli enim ſudores nocturni, nulla diarrhœa, nullæ urinæ oleaginoſæ adhuc aderant), de ſalute penitus deſperandum non erat. Hanc ego hiſtoriam refero, ut oſtendam, vehementem nimis efficacioremque medicinam inter nos quoque

germanico more adhiberi ſive quod nonnulli in tranſalpinis ſcholis inſtituti fiat, ſive quod poliatros tranſalpinos imitari, ſervum pecus, incaute nimis velint. „ *Hactenus auctor. Nolim vero quis putet ab eo unquam tranſalpinos medicos ſuiſſe deſpectos; quinimo multorum doctrinam atque in arte excellentiam ſicut optime norat, ideo magno in pretio habuit, habendoſque ſemper ab omnibus jure ac merito contendebat. Id unum a recentiorum quibuſdam expoſcebat, ne nimia medicaminum copia, aut vehementia, longe a majorum exemplis recedendo, in morbis curandis quandoque abuterentur, neve plus quam par eſt hiſce incertis fallacibuſque auxiliis confiderent; in quam ſane reprehenſionem Gallorum æque ac Germanorum complures, eorumque veſtigiis inhærentes quoſdam etiam Italos cadere interdum, non ſine artis medicæ & ægrotantium jactura, querebatur. Videſis ejus* monita ſaluberrima *in adnotatis ad* §. L. *Voluminis* I. *de Febribus, quæque ubique hac de re conſulto ipſe animadvertit.*

§. XCII.

Curatio ſecundariæ phthiſeos, & ſymptomaticæ.

Scorbuticæ, hypochondriacæ, ſcabioſæ, herpeticæ, & quæ medentur.

Antimonium crudum pulveriz. ceteris præſtat.

Curatio veneræ.

Sublim. corroſivum SWIETENII *unacum aliis antivenereis, & antiphthiſicis remediis.*

Hæc de *phthiſi primaria*. In *ſecundaria* autem, & *ſymptomatica* (§. LV.) omne ſtudium dirigi debet ad morbum, a quo permanavit prius, vel a quo adhuc perſeverante dependet. Namque niſi is propulſetur, neutiquam ipſa poterit ullis vel efficaciſſimis medicamentis ſuperari. Quapropter cuique primario morbo opponenda curatio eſt. Si exempli cauſſa a ſcorbuto phthiſeos origo ſit, aut ab affectione hypochondriaca; tunc ea profecto in uſum vocanda, quæ in hiſce morbis primum tollendis conveniunt. Sic, ſi a ſcabioſa, herpetica, aut alia ejuſmodi labe phthiſis proceſſerit, ſucci taraxaci, fumariæ, cichorei, lapathi, oxalidis, aut harum plantarum decocta; ſerum lactis; balnea tum aquæ dulcis, tum ſulphureæ, & medicatæ; atque alia hujuſce cenſus curationem pollicentur. Sed præ ceteris convenientiſſimum eſt antimonium crudum in ſubtiliſſimum pollinem redactum, & ſuper porphyritim, ut appellant, præparatum. Hoc enim acre illud peculiare emendat, craſſos humores attenuat, vitiatos diaphoreſi aucta expellit, corpuſque ad pingueſcendum reddit paratius. Antivenerea opem ferunt ei, quæ luem veneream ſubſequitur. Hujuſmodi phthiſim cum ulceribus faucium, doloribus nocturnis, macie, febre lenta, tuſſi, & puris ſputo devicit cl. Jo. Clemens Todius *mercurio ſublimato* methodo *Swietenia* (*) adhibito, duoſque menſes continuato; ſed toto eo tempore dabat etiam intrinſecus *dilutum corticis peruviani*, & *ſarſæparillæ*, & *jura carnium teneriorum muſco*, ſive *lichene islandico alterata*; & præterea *lac* cujuſvis alius alimenti loco. Interim ulcera detergi curabat ſolutione aquoſa ejuſdem *ſublimati corroſivi*, adjecta mellis idonea portione (*a*). Similem curationem *ſublimato corroſivo* perfecit etiam cl. Christianopulus, exemplumque edidit in opuſculo, quod de morbis

Swie-

SWIETENII *medicamento curatis* vulgavit. Ad hanc quoque phthiſim adhiberi utiliter *mercurium gummoſum* PLENCKII (**), non dubitat affirmare cl. BOURRU (*c*). Alii litus mercuriales parca, & prudenti manu adminiſtratos præferunt. Sed ubi jam ulcere pulmones exeduntur, mercurium quocumque modo adhibitum vix ſine noxa ferunt. Tutius, ſatiuſque eſt ad decocta lignorum confugere, quibus non raro phthiſim pulmonarem veneream depulſam vidi, febremque hecticam diſcuſſam. In his principem fere locum tenet *decoctum* SEPTALÆ (***). Reliquæ phthiſes ex aliorum viſcerum vitiis (§. LIII.) cum eamdem pene poſtulent curationem, quæ phthiſi pulmonari accommodata eſt, ex hac ideo earum quoque curatio deſumenda erit.

Mercurius gummoſus PLENCKII. *Litus mercuriales*. *Decocta lignorum tutius remedium, quam mercurialia*. *Præcipue illud* SEPTALÆ. *Curatio phthiſis ex vitiis aliorum viſcerum*.

(*) Methodus *Swietenia*, qualem ipſe cl. auctor anno 1755. cum cl. JOSEPHO BENVENUTO Lucenſi Medico per binas epiſtolas communicavit, eſt hæc: „ *Mercurii* uſum magni facio, ſed multa hic prudentia opus eſt, in primis dum crudus datur, vel affricatur cuti. Non omnibus bene ceſſiſſe hæc tentamina ſcio. Si mercurius *ſublimatus corroſivus* ſolvatur in ſpiritu frumenti rectificato, hac lege, ut in ſingulis unciis ſpiritus hæreat medium granum, & deinde hujus detur mane, ac veſperi cochlear adultis, vel ad ſummum duo cochlearia, potando ſimul largam copiam decocti hordei, vel alterius cujuſcumque emollientis, mira efficacia obſervatur in lue venerea, & aliis morbis difficillimis. Uſus remedii tamdiu protrahitur, quamdiu aliquid de luis ſymptomatibus ſupereſt. Tuto ſumitur etiam diu .... A pinguibus, ſale, vel fumo induratis, lardo in primis abſtinendum jubeo: juſcula, olera mollia, carnes paucas concedo facile. Ptiſanam hordei cum quarta parte lactis copioſam do, vel aliud quodcumque decoctum emolliens. " Nos ſpiritui frumenti ſubſtituimus ſpiritum vini dilutum, & ſolutionem deinde ſyrupo violarum edulcandam curamus. *Ex ſched. auct.*

SWIETENII *methodus adhibendi ſublimati corroſivi*.

(*a*) *Collect. Soc. med. Haunienſ. Vol.* I. *p.* 171. (*b*) *Deſcript. hiſtor. quorumdam morbor.* Hiſt. XII.

(**) Pilulæ mercuriales gummoſæ PLENCKII.

℞. *Mercur. vivi drach.* j. *Gummi arabici drachm.* ij. *Terantur invicem, addito dimid. cochleari aquæ in mucum; huic bene ſubacto add. extract. cicutæ drachm.* j., *pulver. liquirit. q. ſ. M. f. pil. gr.* ij. *Dentur n. ſex pro doſi mane, & veſperi.* Videatur *nova, & facilis methodus argentum vivum ægris venerea labe infectis exhibendi, quam Vindobonæ an.* 1776. edidit JOS. JAC. PLENCK. *Ex ſch. auct.*

Formula pil. PLENCKII.

(*c*) Vid. MICHAELIS FRID. BOEHM. diſſertatio = *Varia Syphilidis Therapia. Argentorati* 1771. §. XXI.

(***) Decoctum SEPTALII. ℞. *Rad. ſarſæparillæ minut. inciſ. unc.* VI. *hordei excortic. unc.* IV. *Infund. per hor.* XXIV. *in aq. calent. lib.* XV., *vaſe clauſo. Dein de lento igne decoq., donec quinque libræ conſumptæ ſint. Tunc extrahatur ſarſaparilla, & tundatur in mortario marmoreo, mox in eamdem aquam immittatur, & add. carnis vitulin. macr. lib.* iij., *ſem. coriandr. unc.* j., *vel ligni ſancti raſ. tantumdem, vel ſantal. citrin. drachm.* iij., *& operto vaſe iterum decoq. lento igne, donec remaneant lib.* v., *& in fine aromatizentur drachm. tribus cinnam. electi. Colentur cum forti expreſſione. Dentur ſumme mane unc.* VI. *vel* VII. *quatuor horis ante cibum, veſperi autem unc.* IV. *vel* V. *ante cœnam. Aſſumatur per quam plurimos dies, quandoque uſque ad centum.* LUD. SEPTAL. *Animadverſ. med. l.* VII. *n.* 214. *Ex ſch. auct.*

Form. decocti SEPTALÆ.

§. XCIII.

Curatio phthiſeos trachealis.

Ulcera demum *laryngis*, & *tracheæ*, five *phthiſis trachealis* (§. LVII.), quando ab acri in laryngem illabente humore oritur (quod frequentiſſimum eſt), poſtulant, ut diſtillatio a laryngis oſtio avertatur, acerque humor emendetur, quo facilius ulcera conſaneſcant. Hac laboranti cl. MORGAGNIUS auctor fuit (*a*), ut, quoad fieri magis poſſet, ſileret, decumberet capite demiſſo & humiliori; in conclavi amplo, ſed tepido (nam hiems erat) degeret; ventum & ſolem, ut præcipit HIPPOCRATES (*b*), vitaret; lac mane e mammis mulieris ſanæ, optimoque victu utentis exſugeret; & pulmenta ex *ferculo* SAXONIÆ ſine ſaccharo lacti incocta in cœnam ſumeret, hiſque præter ſpem multorum eum reſtituit. Aliam idem cl. Vir *phthiſim trachealem*, quæ jam ad *pulmonarem* vergebat, cum ab herpetica, & ſcorbutica acrimonia videretur orta, & fota, curavit ſequenti ratione: *Quotidie dabatur pauxillum reſinæ terebinthinæ, qua fauces, pectuſque non leviter juvari affirmabat æger. Poſt id diebus viginti primis* (nam æſtas tum erat) *potabatur aqua, ut vocant lactis, in qua erant, fuerantque antea anagallis aquatica, hedera terreſtris, hyperici flores, & pauxillulum corticis ſaſſafras macerata, cujus aquæ potio ſemper quinta a prandio hora etiam iterata eſt. Sed matutinæ poſt dies illos* XX. *ſubſtituta potio eſt juris viperini cum ranis, & caudis fluviatilium cancrorum parati. Quo poſtquam uti cœpit*, maculæ pruriginoſæ eruperunt, *color faciei melior factus*, vires auctæ, *corporis habitus paullo minus macilentus, rarior tuſſis, levior raucedo, ſputa pauciora fuere.* Cibus erat ex ſolis pullis gallinaceis fœminis, qui *ventre herbis* ſupra memoratis *farcto elixabantur*, & *ex pulte, quæ ex oryza, aut avena cum amygdalis conficiebatur. Potio in menſa aquæ ſemper radice chinæ, & cortice ſaſſafras quam leviſſime* medicatæ: *extra menſam aquæ Brandulæ, quæ æſtivo calore, & ſiti urgente paullo etiam largius propinabatur.* Cum autem ſub initium ſeptembris *adhuc tamen* tuſſis, ſputa, macies pergerent; nam macilentior poſt tot remedia videbatur, quam debuiſſet; *ſputa*, matutina præſertim, etſi non uti olim *cruenta*, & *corrupta, tamen nondum colorem ex ſubflavo cinereum, ſaporem autem ſubſalſum amiſerant. Tuſſis denique moleſta* adhuc *erat veſpertinis, & matutinis horis*, & paullo profundiori e loco, quam larynx eſt, *videbatur oriri*. Quare etiam atque etiam admonito ægro, ut a frigida aëris, regioniſque inclementia ſe tueretur di-

Obſervationes curationum MORGAGNII. *Hiſt. I.*

Hiſt. II.

ligentiſſime, lac *aſininum ad menſem*, quo ſputa ferme ad naturalem modum redierunt, *deinde vaccinum*, in quo *ad extremum uſque decembrem* perſeveratum eſt, ſumendum juſſit. Quibus factum eſt, ut ſputa, tuſſis, omniaque ſymptomata evaneſcerent, priſtinuſque vigor, color, & habitus omnino cum integra valetudine redirent (c). At non omnis *phthiſis trachealis*, neque omne ulcus hujuſmodi ita facile artis auxiliis obtemperant. Plerumque in *veram phthiſim pulmonarem* definunt, morteque finiuntur, aut ſuffocatione interimunt.

Tranſit ſæpe in veram phthiſim pulmonarem.

(a) *Epiſt.* anatom. med. XXII. *n.* 27. (b) *De morbis lib.* 2. (c) MORGAGN. laud. *Epiſt. n.* 31.

§. XCIV.

Demum aliquid dicendum de vitæ regimine. Irritus, inaniſque erit quicumque medici labor, niſi cauſſæ, quæ malo originem, aut occaſionem dedere, diligentiſſime arceantur, & ſimul recta non naturalium rerum inſtituatur ratio. In primis victum eſſe oportet tenuem, temperantiſſimum, faciliſque coctionis. Olera recentia, & tenella, fructus maturi, & non facile putreſcentes, ova ſorbilia, piſciculi fluviatiles lacti incocti parca, & prudenti manu carnibus præferuntur. Carnes vero, ſi concedi debent, ſint e pullis gallinaceis hordeo, oryza, aut frumento turcico, quæ lacti incocta fuerint, enutritis. Sed evitanda eſt omnis repletio. Craſſa, glutinoſa, nimium nutrientia, aut nimia copia ſumpta, juſcula pinguia, *gelatinoſa*, pulmenta farinacea, atque alia hujuſmodi, quæ vulgo, vix audito phthiſeos nomine, ſine delectu ut plurimum, ſolent in cibum dari, jure a cl. SWIETENIO uti noxia damnantur (a). Languente enim ventriculi actione digeri haud bene poſſunt, chylumque ſuppeditant viſcidum, inertem, glutinoſum; qui in ſanguinem receptus pulmonem ipſum jam infarctum, aut atonia laborantem, magis magiſque obſtruit, aut opplet, obruitque. Non tamen negaverim interdum *ferculum* SAXONIÆ, polentamque ex farina frumenti turcici, ſive *maiz*, aut ſaracenici, quod *fagopyrum* dicunt botanici, aut etiam tritici, & ſecalis (*), unde pulticulas aqua, vel lacte parant, mirifice quibuſdam phthiſicis profuiſſe: dummodo quæ narrantur facta pericula, de phthiſi tantum incipiente, & a tenuitate nimia humorum, vel acritate ſumma proficiſcente intelligantur.

Vitæ regimen.

Victus ratio.

Olera.

Piſces fluviatiles.

Quibus uti carnibus liceat.

Vitanda.

Ferculum SAXON. *quomodo & quando poſſit prodeſſe.*

(a) *Commentar. in* Boerhaav. §. 1200. *n.* 3., *&* §. 1208. *n.* 3.

Brunſwicenſium pulmentum.

(*) Apud *Brunſwicenſes pulmentum ex farina ſecalina*, aqua pura, & butyro inſulſo coctione paratur, quod vel ſolum, vel lacti admixtum jejuno ſtomacho mane per longum tempus datur phthiſicis, quos ſæpe, ni confirmati fuerint, levari afferit Langeus *Miſcell. verit. Faſcic.* I. *p.* 33. *Ex ſch. auct.*

§. XCV.

Cremores hordei, avenæ, oryzæ &c. magis conveniunt.

Facilius a ventriculo ſubiguntur cremores, non valde condenſati, hordei, avenæ, aut oryzæ, neque gluten largiuntur viribus vitæ non ſuperandum. Farina etiam hordei, ſi clibano leviter torreatur, multum amittit glutinis, quo ventriculo, reliquiſque viſceribus noxia eſſe poſſet. Pultes ex ea in jure carnis, aut lacte decocta conficiuntur, quæ optime feruntur, nutriuntque. Alii farinæ ejus loco panem ſubtiliter contritum adhibent, atque ex lacte, pauxillo ſacchari & farinæ triticeæ addito, decoquunt, ut molle, jucundum, leveque edulium præſtent. Hodie maximo in pretio, præſertim apud Germanos habetur illud edulii genus, quod *ſago*, aut *ſagou* appellatur. Defertur ad nos ex India orientali, diciturque eſſe medulla palmæ cujuſdam fariniferæ in grana quædam conformata. De *ſagou* autem jam ann. 1645. Pariſiis peculiarem habuit diſſertationem Jacob. Mallovinius, tanquam *ſummo, optimoque remedio adverſus phthiſim*. In eo cl. Langeus (a) agnoſcit *partium lubricarum præſentiam, earumque utilitatem in pulmonum morbis levandis* conſtare, ac *frequenti experientia evinci* aſſeverat. Præterea *concoctu*, inquit, *facillimum eſt ſagou, ideoque bonum, lautumque præbet nutrimentum, fereque totum in ſuccum, & ſanguinem convertitur*. Decoquendum autem docet *cum duabus partibus aquæ, unaque lactis* in pulticulæ modum, neque ab ejuſmodi alimento timendum eſſe aut glandularum, aut viſcerum infarctum ullum.

Pultes farinæ hordei torrefactæ.

Pulmentum ex ſagou.

Ejus vires, & laudes ex Langeo.

(a) *Miſcell. verit. faſc.* I. *p.* 109.

§. XCVI.

Aliud pulmenti genus, quod cibum album vocat Clericus

His accenſeri meretur aliud pulmenti genus, quod Clericus vocat *cibum album* (*), quodque magnis laudibus extollit. Principem fœminam, quæ ex hæmoptyſi in phthiſim confirmatam inciderat, lactis, quo diu alta fuerat, tandem faſtidio captam, ſolo hoc pulmento tres menſes cum dimidio adhibito, atque hinc pruriginoſis puſtulis univerſo corpore erumpentibus, feliciter

a ſe curatam ipſe gloriatur (a). Sed longum eſſet omnia, quæ alimenti, & medicamenti ſimul loco ab auctoribus laudantur, ſumique utiliter interdum ab ægrotantibus poſſunt, ſingillatim perſequi. His igitur miſſis, ad reliqua diætæ præcepta progrediar. Vinum, dum lacte utuntur, interdicendum eſt. Cœna leviſſima eſto. Mature cubitum petant. Somnum nimium, non ſecus ac nimias vigilias vitent, exerceantur moderate, atque venerem omnino fugiant. Aëris demum, exercitationiſque prudens fiat delectus. Peſſimum enim cœlum, in quo morbus exorſus eſt. Aër temperantiſſimus eligatur, &, ſi fieri poſſit, campeſter; hic enim purior eſt, quia vegetabilia putridum, aut phlogiſticatum, ut vocant, aërem mirifice defæcare dicuntur. Neque cuique eadem motus, atque exercitii menſura convenit, neque omnibus, ut fere conſuevit, equitatio, aut vectio imperanda eſt, ſed iis ſolum, qui ſolidarum partium atonia laborant, & fluidarum crudo, inertique muco obruuntur, neque adhuc ad phthiſim *confirmatam* (b) pervenerint. Navigatio pleriſque vel infirmioribus accommodatior eſt. CICERO ipſe (c), ut phthiſim, in quam eum proniorem natura fecerat, a ſe averteret, longa navigatione uſus eſt. PLINIUS vero junior non fruſtra ſuaſit liberto hæmophtyſi obnoxio, ut in Ægyptum navi proficiſceretur. Sed quid veterum exempla memorem in tanta noſtrorum, & pene domeſticorum frequentia? Unum addam, ægros in regiones hieme temperatiſſimas, ut neapolitana, & piſana eſt, transferendos eſſe, ut ibi hiemale tempus tranſigant.

Reliquæ diætæ præcepta.

Aëris mutatio.

Navigatio.

(a) CLERC *Hiſtoir. naturel. de l'homme* T. II. p. 33. (b) Ita etiam obſervavit RAULINIUS loco ſupra (§. LXXXII.) laudato. (c) *De claris Oratoribus*.

(*) *Alba comeſtio*. Sumito carnem albam caponis, aut gallinæ aſſatæ ſine pelle, & pinguedine, ſemunciam amygdalarum dulcium mundatarum, quatuor amygdalas amaras, ſex drachmas ſeminum papaveris albi, & omnia contundito in mortario marmoreo, ut redigantur in paſtam, quam humectabis ſubinde & paullatim affuſis duabus libris lactis recentis. Deinde in linteum excepta exprimantur, ut emulſum habeatur, in quo diſſolves ſemunciam, aut ſex drachmas farinæ oryzæ. Admoveatur hujuſmodi mixtum igni leni, ſemper miſcendo, ne comburatur, donec cremoris formam acquirat. Adijce ſacchari roſacei, vel violati quantum ſatis ad ægrotantis voluptatem. Remoto deinde ab igne vaſe, addi poteſt aqua florum aurantiorum, aut totius citri, alteriuſve aromaticæ. Ex hoc pulmento poteſt æger ter, vel quater in die congruam quantitatem aſſumere.

Confect. io albæ comeſtionis CLERICI.

Conferantur *Phthiſiologia* RICHARD. MORTON., *Theatrum tabidor.* BENETT, RAULINII *Obſervat. de médecine*, DUPRÈ' DE LISLE *De la phthiſie pulmonaire &c.*

CAPUT IV.

DE PULMONUM, PECTORISQUE INFLAMMATIONIBUS ATQUE ALIIS AFFINIBUS, AUT SUCCEDENTIBUS MORBIS.

§. XCVII.

* Peripneumonia, &
** Pleuritis.

Utriuſque differentia a ſymptomatibus tantum peti poteſt, non vero a ſedis natura.

Vera HIPPOCRATIS *ſententia.*

*P*Ulmonum inflammatio duplex eſt, altera περιπνευμονία * (†); πλευρῖτις ** altera. Hæ, mea quidem ſententia, non ſedis diverſitate, non natura differunt, ſed ſymptomatum tantum ratione. Id anatome, ratione, atque auctoritate celeberrimorum ſcriptorum videtur potiſſimum comprobari. Neque me ab hac ſententia dejiciunt ea, quæ alios probe novi contra afferre ſolitos eſſe. Neque quidquam me movent loca quædam ex ſpuriis operibus HIPPOCRATIS a viris alioquin doctiſſimis contra hujuſmodi opinionem prolata, cum idem auctor in germano libro *de locis in homine* (a) ſcriptum reliquerit, *utraque pulmonis parte inflammata fieri peripneumoniam*, ſi vero altera tantum pars inflammetur, *pleuritidem eſſe*.

(†) *Peripneumonia*, *peripleumonia*, *pneumonia*. & *pulmonia* ſynonima ſunt.
(a) *Num.* 24.

§. XCVIII.

Peripneumoniæ etymologia.

Ejuſdem ſigna diagnoſtica.

Peripneumonia, ſi etymon tantum ſpectetur, inflammationem pulmones circum ambientem ſignificat. Sed ſi laxiori ſenſu ſumatur, ut pleriſque hodie mos eſt, eam *pulmonum inflammationem* complectitur, quæ acuti, & pungentis doloris expers ſit, aut ſi quem inferat, obſcurus hic, aut omnino profundus, potiuſque gravans percipiatur. Notæ ejus præcipuæ ſunt hæ: febris acuta continua, quam plerumque rigor præivit; ingens reſpirationis difficultas, pene ſuffocans, cum ægros ſæpe cogat erecta

cervice ſpiritum ducere; creber, & calidus anhelitus; tuſſis primum ſicca cum exſpuitione pauca, ſpumoſa, tenui, cruda, flavente, aut ſanguine tincta; deinde humida cum uberiori, & faciliori materiæ magis craſſæ & coctæ excretione; præcordiorum, totiuſque pectoris pondus, gravitas, ac diſtentio; nullus dolor, aut qualis deſcriptus modo eſt, atque ad ſternum ut plurimum, & ſpinam propenſus, imo tunc ſolum ſæpe ſe prodens, cum tuſſis vehementius concutit pectus. Præterea genæ tument, rubentque; ſubinde igneo quaſi fervore incaleſcunt; temporum, & colli venæ turgent; oculi protuberant; caput dolet; lingua areſcit, & primum flavo quodam colore inficitur, poſtea viſcido obducitur muco, nigricat demum, & quandoque in ſulcos dehiſcit. His accedunt cibi faſtidia, frigidi potus, atque aëris deſiderium; pulſus plerumque magnus, interdum undoſus, & mollis, ſæpe vero durus, & vehemens (quidquid alii ex hypotheſi nulla experientia ſuffulti contra docuerint), quandoque dicrotus, aut intermittens, vel parvus, & celer; decubitus in dorſum commodior, in latera vix poſſibilis ob majus ſuffocationis periculum; virium languor; urinæ modo tenues, & aquoſæ, modo rubræ, craſſæ, & ſubjugales.

§. XIC.

Si gravius malum eſt, aut in deterius ruit, ſpiritus ægerrime trahitur; continua vexat vigilia, aut ſoporoſus ſomnus, licet breviſſimus, obrepit; mens aberrat; ſputum admodum cruentum, ac floridum extuſſitur, quod demum repente ſupprimitur, intus ebullit, & ſtrepit; extrema frigent; labia, ungueſque livent; frons, & collum frigido ſudore madent; animi defectiones inſtant; oculi languent, illacrimant, & quaſi velo obtenebrantur; nares purulentæ fiunt, & pinnis diductis moventur; pulſus obſcuri, vermiculares, formicantes; aliaque teterrima ſymptomata agmen claudunt.

Symptomata graviora.

§. C.

Similia propemodum patitur is, qui *pleuritide* correptus fuerit. Nam a GALENI uſque temporibus (*a*) hæc in pleuritide concurrere crediderunt; febrem acutam continuam; difficilem reſpirationem; tuſſim moleſtam; ſputum crudum, interdum cruentum, aut ſtriis ſanguineis variegatum; pulſum durum, & *ſerratum*; & dolorem non profundum, nec obtuſum, uti in peripneu-

Pleuritis, & ejus notæ.

monia, ſed acutiorem, & ſæpe pungentem in aliqua thoracis parte, aut in alterutro latere, quavis inſpiratione, & tuſſis concuſſione ita exacerbantem, ut inſpirationem, & tuſſim ægrotantes præ dolore cohibere cogantur. Qui dolor modo febrim antecedit, modo ſubſequitur, prout nimirum *pleuritis* primaria eſt, aut ſecundaria. Hinc *pleuritidis* peculiaria ſymptomata, quibus, ſi minus definiri, deſcribi certe poteſt, a CULLENIO ſic enumerantur: *pyrexia; dolor lateris pungens; inſpiratio dolens; decubitus, plerumque in latus affectum, moleſtus; tuſſis dolentiſſima, initio ſicca, poſtea humida, ſæpe cruenta* (b). Dolor ergo vehementior, & ſemper præſens differentiam, ſi ullam, facit inter *peripneumoniam*, & *pleuritidem*.

Pathognomicum ſignum dolor acutus, & vehemens.

(a) RIVERIUS *Prax. med. lib.* VII. *cap.* 3. (b) *Gen. morb. Ord.* II. *Phlegmas. gen.* 12.

§. CI.

De ſede pleuritidis diſſenſus.

Pleuritis tamen lateris, aut pleuræ coſtas ſuccingentis inflammatio habita a pleriſque fuit, ut eam a *peripneumonia*, quam in pulmonibus inflammatis locabant, appoſite diſtinguerent. Alii vero, cum utramque *pulmonum* eſſe morbum diſſectione cadaverum (a) cognoviſſent, cauſſam quærentes, cur in altera dolor nullus, aut obſcurus tantum eſſet, in altera vero atrociſſimus ſæviret, ſibi eam viſi ſunt conveniſſe in loci affecti diverſitate. In exteriori enim pulmonis ambitu, quem a *pleuræ* involucro ſenſibiliorem putabant, *pleuritidem* collocandam duxerunt (b); *peripneumoniam* vero in interioribus pulmonum receſſibus, quos obtuſiori ſenſu præditos ob pleuræ ibidem defectum credebant. Verum nec *pleura* tanti doloris ſedes eſſe poteſt, cum paucos, aut nullos nervos habeat, nec a pleura ideo pulmo ſenſibilior eſt, neque interiores ejus partes, quas nervi copioſius perreptant, obtuſiori ſenſu donantur. Diſcrimen igitur omne inter *peripneumoniam*, & *pleuritidem* cum doloris atrocitas faciat, veroſimillimum cum MICHAELE SARCONE arbitramur, in illa pleraſque pulmonum partes minus ſentientes, lentiuſque ab inflammationis cauſſa affici; in hac vero aliquam ex illis, quæ exſquiſitiori ſenſu donantur, nerviſque inſignioribus inſtruuntur, quales interiores eſſe videntur; aut proximius, vehementiuſque ab acri inflammatorio nervos ipſos attingi, & vexari. Quid ergo opus eſt, ut nonnullis placet, ſibi confingere, in *pleuritide* arteriam *bronchialem* magis, in *peripneumonia pulmonarem* potius inflammatione tentari? An ita

Pleura non eſt ſedes doloris acutioris in pleuritide.

Unde atrocitas doloris oriatur, probabilior conjectura.

Vana hypotheſis, bronchialem in pleuritide, in peripneumonia vero pulmonarem arteriam magis inflammari.

ita diſtinctæ ſunt harum arteriarum diribitiones, ut ſejunctim procedant? ut nullibi inter ſe communicent? ut nullibi ſibi mutuo jungantur?

(a) Vid. Zecch. *l.* II. *de corp. human. ſtructur.*, atque *Append. conſult. med.* 26., Lindestolp. *de venen. p.* 314., quibus accedit Morgagnius cum plerifque recentiorum.

(b) Invictiſſima vero argumenta, quibus demonſtratur, *pulmonem* eſſe *pleuritidis ſedem*, legantur apud Tissotum in *Epiſtola* ad cl. Hirtzelium *pag.* 28. & *ſeqq. Ex ſch. auct.*

§. CII.

Non tamen inde inficiamur, *pleuram* interdum rubeſcere, & quaquaverſum inflammari, quod ſane ex innumeris cadaverum ſectionibus comprobari facile poteſt; ſed ſolum contendimus, eam ob fere nullum, aut plane modicum, quo donatur, ſenſum tanto dolori excitando, quantus in pleuriticis (§. XCVIII.) eſſe conſuevit, ineptam prorſus eſſe; nec tantam ſpirandi difficultatem, nec tuſſim, nec ſputum copioſum, & cruentum efficere poſſe, niſi ſimul pulmo, aut nervi per poſteriora cellularia ſpatia decurrentes, aut muſculi intercoſtales una afficiantur. Compertum enim eſt iteratis obſervationibus, quando *pleura* ſola inflammatione corripitur nec dolorem adeo acutum eſſe, nec inſpiratione (quia inſpirando ipſa potius laxatur) exacerbari, nec tuſſim adeo frequentem & moleſtam excitari, imo ſæpe eam abeſſe (a). Imo non deſunt cadaverum ſectiones a viris celebrioribus inſtitutæ, ex quibus patuit, inflammatam quidem pleuram fuiſſe, quin tamen ullum dolorem queſti fuerint ægrotantes (b). Hanc *pleuræ* inflammationem multi cum veterum, tum nuperiorum aperte docent, *veram* proprie *pleuritidem* eſſe, quod *pleuræ*, a qua nomen eam accipere arbitrantur, reapſe inſideat. Rariſſimum eſſe morbum ultro quidem fatentur, neque mirum videri ajunt, ſi ſectio cadaverum oſtenderit, raro in *pleuritide* pleuram inflammatam reperiri. At in pleuritide hac cuncta ne pleuritidi propria ſymptomata (§. XCVIII.) occurrunt? An tanta doloris acerbitas, an tanta ſpiritus difficultas? an tuſſis, ſanguiniſque exſpuitio, ut vera *pleuritis*, qualem clinici deſcribunt (§. C.), dici poſſit?

Pleuræ inflammatio.

Inepta per ſe acutiſſimo pleuritico dolori excitando.

Inflammatio pleuræ abſque dolore.

An hæc vera pleuritis?

(a) Zevian. *Della parapleuritide cap.* III. *p.* 30. 31. (b) Frid. Medicus *Collect. obſervat. med. T.* I.

§. CIII.

Mediaſtini inflammatio, ejuſque ſymptomata.

Interdum *mediaſtinum* ſeorſum inflammationi ſubjicitur, morbuſque pleuritidis inſtar affligit. Eo inflammato, plerique affirmant dolorem cum reliquis pleuritidis ſymptomatibus (§. XCVIII) mediam fere, atque anteriorem pectoris regionem excruciare, ſi videlicet anterior *mediaſtini* pars, qua ſterno adnectitur, inflammatione correpta ſit; poſteriorem vero, ſi poſterior ſpinæque proxima; vel utrumque locum, ſi utraque pars afficiatur. PETRUS vero SALIUS DIVERSUS (*a*), qui in hujuſce morbi ſigna plurimum inquiſivit, animadvertit, *anguſtiam*, & *offendiculum quoddam ad ſternum*, dum ægri inſpirant, *potius* percipi, *quam dolorem* (quod ſane exiguæ mediaſtini ſenſibilitati rite reſpondet); atque, *ubi dolor* reapſe affligit, neque *inſignem*, *neque vehementem* eſſe; *ſpirationem* vero *frequentem admodum*, & *celerem*, non tamen valde difficilem, aut anheloſam. Præterea aſſerit, ſe vidiſſe, ejuſmodi ægros *febri acuta detineri*, ad quam accedebat magna jactatio, atque ingens ſitis, & *cetera*, *quæ febres ardentes comitari ſolent*; *in thorace maximum incendium* conqueri, *unde & frigidum aërem inſpirare deſiderarent*, & *calidum ſpiritum reflarent*; tuſſi omnes vexari, ſicca in principio plerumque, deinde humida; quæ excernebantur *colorata*, vel *rubra*, vel *flava*; *plurima flavi coloris*, *pauciſſima rubri*; pulſumque eos præſeferre, *qualis pleuriticorum eſſe ſolet*. Remque peculiari obſervatione cujuſdam ægrotantis, cujus ſectionem affert, illuſtravit; addens, ſyncopem tum concurrere, cum *inflammatio mediaſtini* ad pericardium ſe diffuderit.

Signa ejuſdem a P. SALIO DIVERSO deprompta.

Pericardii, & cordis inflammatio; ejuſque ſigna.

Pericardium etiam, imo *cor* ipſum per ſe, & ſejunctim inflammatur interdum. Quod ubi incidit, præter dolorem & anxietatem, æger patitur frequentes lipothymias, atque ingentes æſtuationes; febrem acutiſſimam; ſitim ardentem, imo ardentiorem, quam in pleuritide, & peripneumonia (*b*). Pulſus vero ſunt vehementes, celerrimi, inæquales, & quandoque intermittentes (*c*). Neque rarum eſt, *pulmonum inflammationem* ob partium contiguitatem, aut connexionem ad *pleuram*, *diaphragma*, *mediaſtinum*, *pericardium*, atque ad *cor* propagari; & contra ab his ad pulmones protendi, & pro locorum, & partium, quæ afficiuntur, ratione magnam doloris atrocitatem, tuſſim aſſiduam ac vehementem, orthopnœam, delirium, ſingultum, convulſionem, miras pulſuum perturbationes, ſummamque anxietatem ſubſequi. Id mali genus, quando tot partes ſimul occupantur, a

Interdum a pulmone ad reliquas partes, & ab his ad pulmonem inflammatio propagatur.

quibuſdam appellatur *pleuroperipneumonia (d)*; ſenſu nimirum laxiori, quam paſſim (§. CXII.) hoc nomen accipi ſoleat.

Tunc pleuro-peripneumonia a nonnullis dicta.

(*a*) *De affect. particular. cap.* VI. (*b*) *Ibid.* (*c*) RIOLAN. *Enchirid. anatom. med. l.* 3. *p.* 206. (*c*) HALLERUS *opuſc. patholog. obſ.* 13. MORGAGNIUS *de ſedib. & cauſſ. morb. epiſt. anat. med.* XX., *&* XXI. HAENIUS *Ratio medend. P.* .....

§. CIV.

Etſi autem multa cum peripneumonia communia habeat *pleuritis*; in hac tamen, ut ſupra dictum eſt, acutus & lancinans dolor urget, in primis ſi ſiniſtrum latus laboret, iſque modo ſurſum ad jugulum, modo ad claviculam, modo ad omoplatam, modo deorſum ad præcordia, ſive hypochondria procurrit, modo in utroque latere ſedem figit. Interdum tunc ſolum ſe exſerit, cum æger in dexterum, vel ſiniſtrum latus reclinatus fortiter inſpirare, aut tuſſire jubeatur. Eum enim ut inſpiratio, & tuſſis præſentem adauget, ſic abditum, & latentem excitat, detegitque. Quando id evenit, *occultam* dicunt *pleuritidem*. Cauſſa vero, cur dolor ad varia loca percipitur, aut propagatur, ſecundum HIPPOCRATIS mentem in *Coacis prænotionibus* (*a*) hiſce verbis affertur: *Quibus ad unam claviculam dolor ſubit, iis una ſuperior pulmonis ala laborat: quibus vero ad ambas claviculas dolor extenditur, ambæ ſuperiores pulmonis alæ laborant: quibus ad mediam coſtam, media: quibus vero, ad quam partem pulmo extenditur, dolor permeat, inferna ala laborat: quibus una tota ala laborat, quæ ei parti reſpondent, omnia ægrotant.*

Signa pleuritidis reliqua.

Varia doloris ratio.

Cauſſæ varietatum doloris ab HIPPOCRATE aſſignatæ

(*a*) *N.* 400., & alibi.

§. CV.

In ipſa febris acceſſione, quam ſæpe horror, & rigor antecedit, ſubſequiturque calor, & ſitis, quandoque vomitus, aut vomendi conatus infeſtat, atque urinæ tenues, multæ, poſtea paucæ futuræ & rubræ, redduntur. Reſpiratio eſt frequens, & parva, imo difficilis, ſed non ſemper ita, uti in peripneumonia. Difficilis quoque ut plurimum in ſanum latus decubitus; tunc enim difficilior redditur inſpiratio, increſcit tuſſis, atque anxietas, & ſæpe etiam dolor recrudeſcit. Quod facile explicatu eſt. Pulmo enim inflammatione affectus tumet, & diſtenditur, & ob

Alia ſymptomata explicantur.

Cur difficilis in latus ſanum decubitus?

congeſtionem ſolidior., graviorque eſt. Si in ſanum latus reclinatur, mediaſtinum urget, impellit contra pulmonem liberum, eum comprimit, coarctat, irritat, ſic ut reſpirationi minus inſervire poſſit. Hinc difficilior ſanguinis per pulmones trajectio, a qua tuſſis, atque anxietatis augmentum. Quando vero dolor ſimul invaleſcit in hujuſmodi decubitu, probabile eſt id evenire ob aliquam pulmonis cum ipſa pleura adhæſionem; pondere enim ſuo pulmo, dum ad latus ſanum reclinatur, qua pleuræ adhæret, diſtractus, & quaſi diſcerptus magis etiam doleat oportet; eoque vehementius, ſi pleura & muſculi intercoſtales, quibuſcum concrevit, inflammatione una affecti ſint. Pulſus vero, ut ſupra poſui, plerumque durus & *ſerratus* eſt; nunc magnus & vehemens; nunc parvus, debilis, & inæqualis; nunc etiam mollis, undoſus, & bis feriens.

Pulſuum natura.

§. CVI.

Sputorum varietas ſecundum varios morbi gradus.

Initio vel nihil, vel tenuis tantum pituita, vel craſſum quid & tenax, & rotundum extuſſitur, ſanguine tamen plerumque tinctum. Procedente morbo ſputum facilius & copioſius educitur, atque ex liquido craſſius, ex cruento albidius fieri incipit. In ſtadio, cui *ſtatus* nomen eſt, concoctum, album, æquale, levans evadit. In declinatione denique dolor, febris, tuſſis, & ſpirandi difficultas ſenſim evaneſcunt, ſignis coctionis in omnibus excretis apparentibus. Contra vero ſi inflammatio (nequidquam natura, atque arte reluctantibus) ingraveſcat, latiuſque pulmones occupet, aut ex pleura, & latere thoracis, quo inſederit, ad pulmones metaſtaſi feratur, tunc *pleuritis* in *peripneumoniam* migrare dicitur. Infarctis enim glutine inflammatorio pulmonibus, plerumque non ſolum dolor ſenſu quodammodo obruto, ac retuſo ſe remittit, & reſpiratio brevis, ſublimis, orthopnoica evadit, pectus opprimitur, ac ebullit & ſtertit; verum etiam ſanguis in ventriculo, auriculaque cordis dextera, & venæ cavæ trunco reſtitare, & congeri coactus obicem refluenti ex quacumque pectoris plaga humori opponit. Vi autem cordis in vaſa pulmonaria ſic oppreſſa adactus ea dilatat, ex poris inorganicis, aut ex lateralibus vaſis mucoſum gluten exprimit, loca omnia obſtruit, ac replet; unde veſiculæ aëreæ compreſſæ nec dilatari poſſunt, nec circuitum per pulmones adjuvare, & promovere. Hinc interrupto vitali ſanguinis circuitu vitam ſubita ſuffocatio, & mors excipit, antequam ſuppuratio, aut gangræna conſequatur. Præterea in tanta pectoris anxietate, & viarum interceptione

Quando pleuritis in peripneumoniam tranſire dicitur.

Peſſimi congeſtionis effectus.

Suffocatio, & mors.

mucoſus humor undique per exhalantia vaſcula copioſius exſtillat; non vero ab abſorbentibus recipi poteſt, cum pleniſſima ſint; quo fit, ut circa pulmones, mediaſtinum, pleuram, pericardium, & cor collectus, frigefacto poſt mortem cadavere concreſcat, & diſſectoribus deinde ſub muci cujuſdam puriformis ſpecie, quo partes illæ plus minus obducuntur, ſeſe exhibeat. Imo quandoque ob circuitum ſanguinis ſic retardatum, & quaſi cohibitum ſeroſa ejus pars a reliquis ſecedens in cavum thoracis exſudat, hydrothoracem (*) peripneumoniæ adjiciens (*hydropneumoniam* vocant), & preſſis undique jam laborantibus organis ſpiritum, & vitam elidit. Quod ubi evenit, urinæ parcius fluunt, aut ſupprimuntur, inexſpectata ſupervenit anxietas, atque tanta ſpirandi difficultas, quæ intra paucas horas ſuffocet ægrotantem. Quod vero ad ſanguinem e vena eductum attinet, is tam in *pleuritide*, quam in *peripneumonia* poſtquam refriguit, concreſcit in maſſam duram, cohærentem, & pauco ſero circumdatam. Plerumque ſi non in prima venæ ſectione, ſane in altera, aut tertia ad ſummam ſuperficiem apparet mucoſa albida quædam cruſta, quam vocant *inflammatoriam*; interdum ita coriacea, compacta & concreta, ut vix dividi, aut pertundi poſſit, & in medio concava, circum retorta ſurſum, & reflexa videatur. Interdum non alba eſt, ſed flava, & ſubviridis; interdum coccinea, aut ex albo, & coccineo colore permixtis coalita. Rubent quoque malæ roſea quadam macula, & multo frequentius ex eo latere, in quo inflammatus pulmo eſt. Nec linguæ inſpectio eſt negligenda; nam præter ſiccitatem, & ſitim, quæ acutos morbos comitari ſolet, ejus albedo & aſperitas animadverſionem merentur. In *Hippocraticis* quippe oraculis ſcriptum eſt: *In pulmonis inflammatione, ſi lingua tota alba fiat, & aſpera, ambæ pulmonis partes inflammatione vexantur: quibus vero dimidiata lingua, qua parte id apparet, inflammatio affligit* (a).

Poſt mortem circa præcordia concretiones.

Hydrothorax peripneumoniæ quandoque adjicitur.

Ejus notæ præcipuæ.

Cruſta ſanguinis inflammatoria.

Malarum rubor.

Linguæ albedo, & aſperitas.

HIPPOCRATIS *aphoriſmi.*

(a) COACAR. *n.* 400.

(*) STÖRCKIUS, MONROOUS, SCHÖLINGERUS, & ZIMMERMANNUS (*Tom.* II. *p.* 31.) tradunt, ſæpe *peripneumoniæ* accedere *hydrothoracem*, & viciſſim huic *peripneumoniam*. *Ex ſch. auct.*

§. CVII.

Cauſſæ, quæ utramque (§. XCVII.) gignunt, ſunt illæ ipſæ a nobis alias recenſitæ, a quibus reliquæ oriuntur inflammationes; ſed in primis vehemens corporis, pectoris, pulmonumque exercitatio, tempeſtate potiſſimum rigente, aut æſtuan-

Cauſſæ remotæ peripneumoniæ, & pleuritidis.

te, aut aere ventis exagitato; potus frigidiſſimus excalefacto corpori ingeſtus; repentinæ auſtrinarum conſtitutionum in boreales mutationes; catarrhi, & rheumata graviora neglecta; hyemale & vernale tempus *; venenati, cauſtici, adſtringentis, coagulantis, vel cujuſvis incogniti principii acris, miaſmatis, vaporis, halitus inſpiratio, aut ingeſtio; metaſtaſes morbificæ materiæ; morbi pectoris prægreſſi tum acuti, tum chronici; phthiſis; aſthma; hydrothorax; reſpiratio diutius compreſſa aut cohibita; prava thoracis, & pulmonum conſtitutio; ac demum peculiaris ſanguinis diatheſis, quam inflammatoriam vocant, licet hæc quandoque non cauſſa, ſed inflammationis effectus eſſe poſſit.

(*) *Vernales*, & *hiemales* multum inter ſe differre pluribus demonſtratur *in Comm. de reb. in Sc. nat. & Med. geſt. Vol.* VII. *P.* I. *p.* 155. Videſis. *Ex ſch. auct.*

§. CVIII.

Peripneumonia & pleuritis vera. Notha ſive ſpuria.

Peripneumonia, & pleuritis, quas hactenus deſcripſimus, *veræ*, *exquiſitæ*, & *legitimæ* appellantur. Exſtant vero etiam *nothæ*, ſive *ſpuriæ* ex eo ita nuncupatæ, quod nec gradu, nec ſymptomatum numero illarum adæquent gravitatem. Interdum tenuis & acer humor, ſive lympha tenuis & acris confertim in pulmones illabitur, & catarrhi inſtar ardorem præter naturam excitat, æſtum, & febrim inferens. Tunc & tuſſi, & ſpirandi difficultate, & lenta febri conficitur æger ſine cruenta exſpuitione, ſine abſceſſu, aut ulcere. Hanc cum veterum pleriſque *peripneumoniam ſpuriam* eſſe tradit NICOLAUS PISO (*a*), ab *exquiſita*, ſive *vera* tum ratione cauſſæ, tum ſymptomatum medio- critate plane diverſam.

Peripneumonia ſpuria veterum.

(*a*) *De cognoſcend. & curand. morb.*

§. CIX.

Eſt alia *peripneumoniæ nothæ*, ſive *ſpuriæ ſpecies*, quam cum RIVERIO (*a*), & SENNERTO (*b*) *pituitoſam* licet appellare, quia a craſſa, viſcida, & lenta pituita in pulmones ruente, eoſque inferciente videtur oriri. Senes verno ut plurimum tempore corripit frigidos, pituitoſos, vino deditos, aeremque paluſtrem incolentes, cachecticos præſertim, qui hieme minori perſpiratione uſi ſunt. Hæc exorditur a tuſſi catarrhali, non tamen aſſidua,

Peripneumoniæ nothæ ſpecies, pituitoſæ dictæ.

Quinam magis ei obnoxii.

raucedine, frigore, & calore ſe mutuo excipientibus, febre quidem manifeſta, ſed mitiori leniorique, quam in *peripneumonia vera* eſſe ſolet. Pectoris oppreſſio; pondus; obſcurus, & gravativus dolor; ſputum album, viſcidum, ſpumoſum, raro cruore conſperſum; pulſus mollis, non valde creber, ſæpe parvus, & debilis; ſitis exigua; lingua muco albo obducta ſunt ejus reliqua ſymptomata, quibus plerumque adjungitur ſoporſus ſomnus. Hanc credo obſervatam eſſe a SYDENHAMIO (*c*), ſeduloque ſub *peripneumoniæ nothæ* nomine deſcriptam. Sed ipſe animadvertit, monetque, ægrotantem in ea vertigine etiam tentari, caput ei inter tuſſiendum diſſilire videri, doloribus toto pectore paſſim vexari, vomitu omnia, quæ bibuntur, rejicere, & ſanguinem e vena miſſum cruſta pleuritica contegi. *Peripneumoniæ nothæ* nomen a BOERHAAVIO ei quoque tribuitur pulmonum infarctui, qui plerumque morborum finis eſſe conſuevit, mortemque communiter antecedit. At SYDENHAMII ut incertum, & dubium morbum rejicit LIEUTAUDIUS (*d*), & BOERHAAVII opinioni non ſubſcribit, nemini, ubi occaſio tulerit, parcere ſolitus.

Ejuſdem nota.

Peripneumonia notha SYDENHAMII.

Alia BOERHAAVII.

Utraque a LIEUTAUDIO *rejecta.*

(*a*) *Prax. med.*........ (*b*) *Pract. l.*.... *P.*..... (*c*) ...... (*d*) ....

§. CX.

Qui *pleuritidem* in pleuræ, & lateris inflammatione (§. CI.) conſiſtere docent, hi * *veram* repetunt a pleura, & muſculis intercoſtalibus externis inflammatis: *ſpuriam* vero habent eam, quæ a muſculis intercoſtalibus externis inflammatione correptis pendeat. Verum tanta eſt earum partium propinquitas, & connexio, ut vix ſeorſum inflammari poſſint, aut certe ſi id acciderit, non facile ſingularum morbus diſtingui. *Pleuritidem* igitur *notham* vocabimus eam inflammationem, quæ latus ipſum occupat, muſculos in primis intercoſtales, eorumque involucra; neque multum intereſt quærere, an ſimul pleura ipſa, quod probabile eſt & interdum accidit, afficiatur. A *vera* enim *pleuritide* (§. XCVIII. ad §. CVIII.) longiſſime abeſt *ſpuria* hæc, quod in hac dolor tactu, preſſioneque ingraveſcit; æger in latus affectum ob doloris incrementum nequit decumbere, commodius in ſanum convertitur; interdum exteriora tument, calent, & non raro ruborem etiam aliquem exhibent. Febris, & ſpirandi difficultas minor eſt, quam in pleuritide vera, neque pulſus adeo durus eſt, & *ſerratus*. Tuſſis vel nulla, vel exi-

Pleuritis vera, & ſpuria quorumdam.

Pleuritis notha qualis auctori.

Diagnoſis.

Decubitus difficilis.

Externus tumor.

Febris ratio.

Reſpiratio qualis?

Tuſſis quæ? gua & ſicca, niſi una concurrat pulmonum labes, eſſe conſuevit. Imo ZEVIANUS *tuſſim & ſputum* abeſſe a *pleuritide pleuram* occupante affirmat (*a*), quod ego quoque non ſemel obſervavi.

Interdum nulla tuſſis.

(*) Inter hos primi veniunt RIVERIUS, LOMMIUS, NICOLAUS PISO, & SENNERTUS.

(*a*) *L. cit.*

§. CXI

Aliæ pleuritidis ſpuriæ ſpecies. Quibuſdam * *pleuritis notha* eſt etiam *dolor lateris rheumaticus*, quem plerumque aliarum partium, ut cervicis, ſcapularumque dolores vagi antecedunt, nullaque, aut certe exigua, atque ex lymphaticarum genere febris adeſſe ſolet. Dolor hic preſſione, inſpiratione profundiori, & trunci motibus recrudeſcit quidem, & creſcit, non tamen tuſſim movet, niſi cum tuſſi catarrhali morbus copuletur; aut tuſſim ſiccam movet tantum, & ſine ſanguinis ſputo. Quo ſpectant *dolores laterales ſcorbutici*, *venerei*, aut *hypochondriaci*, aut *flatulenti*, ſub coſtis ſpuriis deſixi, qui febre carent, & ſæpe vagi, ac incertæ ſunt ſedis. Huc quoque refertur illa lateris affectio, ſive *notha pleuritis*, quæ ex cruditatibus primarum viarum, cibis craſſis, & pituitoſis, fungis, bulbis, aliiſque ſimilibus ventriculum, & inteſtina irritantibus, ac per conſenſum loca ſuperiora afficientibus oriuntur (*a*). *Pleuritis* quoque *verminoſa*, nempe a vermibus orta huc ſpectat, quæ profundius hypochondria excruciat, ſympathiceque pectus, & quandoque pulmones affligit. Nec deſunt, qui *pleuritidem ſpuriam* vocant quemcumque dolorem, qui coſtas ſpurias tenet, divexatque; quia illuc neque pleura, neque pulmo perveniunt.

Rheumatica.

Scorbutica, venerea, hypochondriaca, flatulenta.

Gaſtrica.

Verminoſa.

(*) Hæc eſt *Pleuritbis notba* PLATNERI, LIEUTAUDII, aliorumque.

(*a*) Vid. NIC. PISO *de cognoſc. & curand. morb. lib.* II. *p.* 186.

§. CXII.

Pleuroperipneumonia BARONII. Fieri etiam poteſt, ut *pleuritis* (§. CX. CXI.) cum ipſa peripneumonia tum a principio, tum in progreſſu conjungatur, conficiatque morbum, quem VINCENTIUS BARONIUS (*a*) ſpeciatim & preſſius *pleuroperipneumoniam* vocavit. *Pleuritis* porro ratione loci, quem dolor tenet, dividitur in *aſcendentem*, & *deſcendentem* (*b*), item in *poſteriorem*, ſive *dorſalem* (*c*), & *anteriorem*. HIPPOCRATES (*d*) aliam etiam proponit pleuritidis differentiam, qua in *ſiccam*, & *humidam* diſtinguitur. *Pleuritis* præterea æque ac

Pleuritidis differentiæ.

Sicca, & humida juxta HIPPOCRATEM.

ac *peripneumonia* vel eſt *primaria*, vel *ſecundaria*, vel *ſymptomatica*. In ſecundariis, aut ſymptomaticis principes ſunt *putridæ*, *bilioſæ* (*), *gaſtricæ*, *arthriticæ*, *phthiſicæ*, *exanthematicæ* (**), *miliares*, *varioloſæ*, *morbilloſæ*, *ardentes*, *convulſivæ*, *catarrhales* (***), *periodicæ*, *metaſtaticæ*, *hydrothoracicæ*, *lacteæ*, *lochiales*, & ſic porro. Quanquam vero ex his, quæ *bilioſæ* dicuntur, ut plurimum ſint *ſecundariæ*, & *ſymptomaticæ*, interdum tamen *primariæ* ſunt, & cum ipſa febre incipiunt. Talem deſcriptam legere eſt apud cl. GUIDETTIUM (*e*), qui animadvertit, in ejuſmodi *bilioſis pleuritidibus* dolores fuiſſe vagos; tuſſes ſiccas, & moleſtas cum pauco ſputo ſeroſo, vel ſubflavo, vel ſubcruento & ſpumoſo, difficillime & nonniſi per magnum tuſſiendi conatum ejiciendum; pulſus valde celeres & frequentes; calorem intenſum; genarum ruborem roſeum; anxietatem vehementem; ſitim permoleſtam; vigilias, & jactationes aſſiduas. Sanguis in his miſſus ſemel, iterumque eleganter rubellus remanebat; & ægri poſt ſanguinis miſſionem in deterius ruebant. Quinta autem peribant. Non ſecta vena, ſeptimo, nono, aut undecimo moriebantur. Sola emeſis remedio erat. Hiems frigida præceſſerat, & ver auſtrinum ſucceſſerat. *Eryſipelatodes* fuiſſe auctor laudatus arbitratur (*f*).

Primaria, ſecundaria, & ſymptomatica. Quæ ſecundariæ?

Bilioſa pleuritis interdum primaria eſt.

Ejus ſigna a GUIDETTIO *deſcripta.*

(*a*) *De pleuroperipneumonia &c.*, HUXAMIUS *des pleures &c. p.* 305. DEPLAIGNE *Réceuil d'obſervations de médecin. &c. Juillet* 1757. *T.* 7. *p.* 168.

(*b*) HIPPOCR. II. *acutor.* (*c*) *Id.* III. *de morb.* (*d*) *Id.* I. *acutor.*

(*) *De pleuritide*, & *peripneumonia bilioſa* vid. TISSOT. *Epiſt. ad* ZIMMERMANNUM; MORCAGNIUM *de ſed.*, *& cauſſ. morbor.*; MANETTI *conſulto con annotaz. e giun.*; ANGELUM GALLI *adverſaria medica*; DALLARMIUM *ſaggi di med. pratic.*; ALOYSIUM TARGIONIUM *gazzetta ſalutar. n.* 12. 13. 14. *&c. an.* 1783., *præter* BAGLIVIUM, LANCISIUM, SYDENHAMIUM, laudatum GUIDETTIUM, alioſque bene multos. *Ex ſch. auct.*

(**) De *ſecundariis exanthematicis* ſuis locis noſter Auctor opportune diſſerit. Videſis *de morbilloſa Vol.* II. §§. 135. 146. *De varioloſa ibid.* §§. 249. 254. 276. *&c.* Item *de miliari* nonnulla *eod. vol.* §§. 403. 405. 408. Omnia huc transferre licet, utpote *primariæ* etiam accommodata. *Editor.*

(***) Vid. *Vol.* I. *de Feb.* §§. 346. 356., & alibi, ubi de *intermittentibus* eodem volumine ſermo eſt.

(*e*) *De pleuritide bilioſa diſſertat.* II. (*f*) *Id. ibid.* Vide etiam DEPLAIGNIUM *l. c.*, a quo tum ſymptomata, tum curatio morbi deſcribuntur. *Ex ſch. auct.*

§. CXIII.

Aliæ item dici poſſunt *benignæ*, aliæ *malignæ*, prout ſignis malignitatis carent, aut ſtipantur. Ad malignas refertur peripneumoniæ genus, quam ob celerem in gangrænam tranſitum *gangrænoſam* (*a*) vocant. Plerumque epidemica eſt, interdum uni

Benignæ, & malignæ.

Peripneumonia gangrænoſa.

Signa ejus.

tantum hominum generi, aut loco, aut domui, aut cœnobio peculiari infeſta, & ſæpiſſime lethalis. Hæc a miaſmate venenato, aut putrido, aut a cauſtico quodam acri, & ſiderante principio pulmonibus inſpirato, ac adhærente, aut ſanguini primum infuſo, & poſtea per febrim moto, & ad pulmones delato, quod eos celerrime ſenſibilitate, atque irritabilitate exuit, oriri videtur. Sæpe a bile corrupta, aut a primis viis adeo infeſtum, & necroticum principium ſuppeditatur. Sed plerumque tunc *ſymptoma* eſt febris *gaſtricæ*, aut *bilioſæ*. Ægri ea correpti queruntur de immenſo pectoris pondere, difficillime reſpirant, tuſſiunt, plerumque nihil exſpuunt, aut tantum bilioſa, ſincera, admodum liquida, ſpumoſa, minime cocta, interdum etiam ſaniem fere ſubatram. Nonnulli vix tuſſiunt, ſuſpiria tamen trahunt, ut anxietatem, & pondus, quo opprimitur pectus, quodammodo ſublevent, luctum facie, atque oculis præſeferentes. Pulmones tunc videntur, ſenſibilitate jam, atque irritabilitate deſtructa, propemodum emori, & vitam emittere. Pulſus inſuper habent initio validos, ſed mox debiles, languidos, interdum raros, ac inæquales. Non raro exanthemata ſuperveniunt maligna, & peticulæ violaceæ. Quod communius eſt omnibus malignis morbis, huic etiam non deeſt, nimirum virium languor.

Interdum ſymptoma febris gaſtricæ, aut bilioſæ.

Quando irritabilitas, ac ſenſibilitas deleri videntur.

Exanthemata interdum apparent.

Virium languor

(a) Vid. GALENUM........, BARTHOLETTUM......., TRILLERUM......., HUXHAMIUM *Eſſai ſur les fievres, diſſert. ſur les pleuriſies, & peripneumon. chap.* 2. *p.* 239.; & *obſervat. de aëre Vol.* II. *menſ. Jan. Feb. Mart.* 1746. Vid. etiam *Saggi di med. prat. di* P. P. DALL' ARMI *P.* 3. *p.* 235. uſque ad *p.* 241.

§. CXIV.

Sanguinis e vena miſſi phænomena in hac gangrænoſa peripneumonia.

Sanguis in his e vena primum miſſus apparet coccineus, & diu ſeri tenax, ſed mollis, tener, parumque cohærens. Altera vice detractus *craſſamentum* lividum exhibet, maxime laxum, plurimo flavo, turbido, aut ſubviridi, aut ſubrubicundo innatans ſero. Tertia vero nigrum fere, ſanioſum, diſſolutum. Si qua contegitur inflammatoria pellicula, flava hæc eſt, & mucoſa; ac tardiſſime concreſcens. Sic ſe res habet plerumque. Vidi vero non ſemel in quibuſdam hujuſmodi *peripneumoniæ malignæ*, & *gangrænoſæ conſtitutionibus* ſanguinem cruſta phlogiſtica denſiſſima tectum, fortaſſe quia venenatum miaſma nondum ſanguinis texturam corruperat. Neque perpetuum eſt in hujuſmodi malo vires ſub initium, ut in reliquis malignis, deficere, ſæpe enim ante morbum, eoque incipiente ſatis valent; etſi progreſſu orta gangræna, ut par eſt, reſolvuntur.

Obſervatio auctoris.

Virium languor an perpetuum ſymptoma?

§. CXV.

Eryſipelate interdum prehendi pulmones, auctor eſt HIPPOCRATES (*a*), & poſt eum BALLONIUS, BAGLIVIUS, aliique non pauci (*). LIEUTAUDIUS negat id fieri poſſe, quod eryſipelas cutis morbus tantum eſſe videatur, non interiorum partium. Sed tanti ejus auctoritas a nobis fieri non debet, ut ceteris magnis viris fidem denegemus (**). *Pleuritides* enim, & *peripneumonias eryſipelatodes* dari, nos quoque compertum habemus, *ſiccas* plerumque; quas, ut ait BALLONIUS (*b*), ſerum acre, ſubtile, malignum, efferum, coctionem, atque anacatharſim eludens efficit, & id phlogoſim potius vagantem, quam phlegmonen fixam excitat, a qua pulmones repente quaſi ſiderantur. Morbum præſentem oſtendunt rubores genarum fugaces; tuſſis inanis; magna linguæ ariditas; interior viſcerum ardor; aſſidua anxietas, & jactatio; virium ſubitus lapſus; & exiguus dolor. HIPPOCRATES (*c*) vero addit dolores acutos, pungentes, modo ad ſpinam dorſi, modo ad ſternum excurrentes, ſed vagos, & tranſitorios, quales egomet ipſe non raro obſervavi. GÖRTERIUS (*d*) præterea his accenſet pulſum velocem, non valde durum, urinas flammeas, facilem metaſtaſim, & cruſtæ pleuriticæ in ſanguine e vena miſſo abſentiam. Sectio cadaverum oſtendit pulmones vehementer rubros, aut nigricantes, & gangræna affectos; ſed molles, & flaccidos, non duros, & infarctos, ut in *vera pleuritide*, & *peripneumonia*. Nec rarum eſt, febrem ardentiſſimam eſſe, pulſum vehementem & velociſſimum, & ſpiritum ore præcalidum exire; neque hæc, ſanguine pluries etſi emiſſo, qui ruberrimus, & ſpumoſiſſimus plerumque eſt, quidquam de ſuo vigore remittere. Qui hoc morbo corripiuntur breviſſimo tempore pereunt, imo repente nec cogitantes, teſtante BAGLIVIO (*e*), jugulantur; quod ſane noſtra experientia confirmamus. An hæc *varietas* eſt peripneumoniæ *gangrænoſæ* (§. CXIII.)? Nonnulli, inter quos SAUVAGESIUS (*f*), cum hac *pleurirides bilioſas* confundunt, quæ ſæpe *gaſtricæ* ſunt, & *ſymptomaticæ*. *Bilioſas* quoque *eryſipelatodes* fuiſſe credit GUIDETTIUS (*g*).

Eryſipelas pulmonum.

A LIEUTAUDIO *an jure negetur?*

Signa morbi præſentis.

Dolores ad dorſi ſpinam, & ſternum quandoque, teſte HIPPOCRATE, *decurrentes.*

Ex GÖRTERIO *alia ſigna.*

Quid ex cadaverum ſectionibus?

Mors cita, & fere repentina.

Quæſtio.

Pro bilioſa pleuritide a quibuſdam hic morbus habitus.

(*a*) *Lib. de intern. affection. n.* 8.

(*) SCHENCKIUS *Peripneumoniam eryſipelatoſam* recenſet *obſervat.* 46. *in ſcholio.*

(**) MORGAGNIUS (*de ſedib. & cauſſ. morb. Epiſt.* XX. *n.* 12.) pulmonis inflammationem in *rubore furace* aliquando conſiſtere non negat, quando nimirum eſt de genere *legitimi eryſipelatis*. HAENIUS quoque eamdem ſententiam tuetur

(*Part.* IX. *cap.* IV. *p.* 125.), cum inflammatos quidem pulmonum infimos lobos obſervavit, non tamen ut in reliquis peripneumoniis, aut pleuritidibus duros.

(*b*) *Epid.* I. *p.* 83., & III. *p.* 20. (*c*) *L. c.* (*d*) .... (*e*) *Append. de pleuritide* ...... (*f*) *Noſologie* ...... (*g*) *Diſſertat.* 2. *cit.*

Prognòſis.

§. CXVI.

Signa fauſta, & prava.

Peripneumonia ſemper plus habet periculi, quam doloris, & tunc potiſſimum fere mortifera eſt, cum ad ſummam ſpirandi difficultatem delirium etiam accedat, aut quandò ex angina naſcitur, aut acuto alicui morbo ſupervenit: nam vel intra *ſeptimum* diem occidit, aut in abſceſſum, & tabem abit. Interdum ſub graviori caſu, ſi ſanguis e naribus ubertim fluat, & venter bilioſa multa, & ſpumoſa deponat, ſpes aliqua ſalutis affulget: contra *quarto* die, aut, quod longiſſimum eſt, *ſeptimo* morte finitur. *Malum autem eſt, phrenitidem* (*a*), aut *nervorum rigorem* (*b*), aut *alvi profluvium* (*c*), quod ſputum ſupprimat, ſupervenire; aut *ægrum reſidere velle* (*d*), aut *urinam celeriter poſt potionem prodire* (*e*), aut quæ ab initio *cocta* erat, poſt *quartum* diem *tenuem* evadere (*f*).

Urinæ notæ vel bonæ, vel malæ.

Si levis inflammatio eſt, quomodo ſolvatur?

Sæpe ubi levis inflammatio eſt, neque multum diffuſa, ſolvitur ſolo ſputo copioſo, facili, leviter ſanguineis filamentis diſtincto; interdum urina multum ſedimenti habente; non raro ſolo ſudore; rarius diarrhœa mucoſa cum ſtriis ſanguineis commixta, aut bilioſa. Sed illud frequentiſſimum eſt, quod, cum inflammatoria congeſtio reſolvitur, pars quædam in bronchia ſibi viam parat, ut per ſputa expelli poſſit, pars vero alia in venas traducta & circumacta variis excretoriis ſe applicat, ut excernatur. Renes vero ſæpius eam recipiunt, atque excernunt urinis craſſis, turbidis, & copioſis emiſſis, quæ ſedimentum rubrum, & lateritium deponunt.

Quid reſolutionem inflammationis prænunciet?

Futuram autem hujuſmodi inflammationis reſolutionem plerumque indicant urinæ ſaturatiores, & jumentoſæ, quæ ad latera vitrei vaſis, quo continentur, & refrigeſcunt, albam, adhærentem, mucoſamque materiem demittunt, cuticulamque in ſuperficie exhibent ejuſdem naturæ, circulum quaſi formantem, qui vaſi adhæreſcit.

Exanthemata miliaria ſignum bonæ criſeos.

Nec rarum eſt, *peripneumoniam*, & *pleuritidem quarto*, vel *ſeptimo die*, vel paullo tardius erumpentibus *puſtulis miliariis* (*) *critice judicari*, & ſolvi; quod ſæpius vidimus.

(*a*) *Aphoriſ.* XII. *ſect.* VII. (*b*) .... (*c*) *Aphor.* XVI. *ſect.* VI.
(*d*) Coac. Prænot. *n.* 497. (*e*) Coac. *n.* 579. (*f*) Coac. *n.* 415. 580.

(*) Vide *Saggi di med. pratic. di* PIETRO PAOLO DALLARMI *P. 2. Giunta all' oſſervaz.* XXXI. Cl. LE ROY vidit *pleuritidem* cum ſputo ſanguinis, difficultate cubandi in latus ſanum, & ſudoribus multis & frequentibus, non tamen fœtidis, *judicatam die quinto eruptione puſtularum miliarium rubrarum, multarum, & prurientium.* (*Mélang. de phyſique, & de médec. Prém. mém. ſur les fievres aigües. p.* 209.) *Ex ſched. auct.*

Obſervatio cl. LE ROY.

§. CXVII.

Sputa optimæ notæ eſſe conſueverunt, quæ alba, laevia, atque inodora ſunt; quæ quarta die matureſcunt (*); atque alba, & ſubcitrina fiunt, quæque facile, & copioſe prodeunt. Si tertia die appareant, brevem morbum; ſi tardius, longum futurum ſignificant. Neque inter initia terrere debent ſputa rufo colore, & ſanguineo tincta, dummodo facile excernantur, reſpirationem levent, & mitiorem habeant febrim comitem. Quæ die ſeptima non matureſcunt, fere lethalia, aut certe ancipitem exitum reddunt. Liquida, & ſalivæ inſtar morbi longitudinem indicant; mala ſunt ſpumoſa, viſcida, aut aquoſa, quia inutilia; deteriora, ſi cruenta, & ſincera. Liquida, viridia, nigra, aut putrida *gangrænam* ut plurimum, & mortem imminentem prænuntiant (**).

Sputum bonæ notæ.

Sub initia morbi an rufus, ſanguiniſque color malus?

Sputum malæ notæ.

(*) Sputum *concoctum* eſt puri ſimile *non claro, non viſcido, nec nimium flavo, nec nimium cruento, nec viridi, nec livido*, ut ajt HIPPOCRATES *de vic. acutor. ſect.* IV.

(**) Vid. COACAR. PRÆNOT. *n.* 13. 14. 15. 16. 17.

§. CXVIII.

Lingua biliofa, ſi inter initia appareat, malum ſeptem diebus deſiturum, ſi vero *tertio*, aut *quarto* talis fiat, ad *nonum* perventurum eſſe portendit. Quibus autem dolores ab initio leves ſunt, & *quinto*, & *ſexto* intenduntur, hi plerumque ad *duodecimum* producuntur, raroque ſervantur: præcipue ſeptimo, & duodecimo periculum ſubeunt. Quod ſi *decimum quartum* evaſerint, ſani fiunt. Sani quoque fiunt illi, quibus ad *interiora auris dolor*, & *abſceſſus oboritur*, & *pus inde dimanat*, ut BAGLIVIUS teſtatur. Plerumque etiam non infauſti exitus eſt, ſi ſanguine emiſſo morbus levetur; etſi deinde iterum recrudeſcat. Spes enim eſt, repetitis venæ ſectionibus ceſſurum eſſe.

Alia fauſti, infauſtique exitus ſigna.

Auris dolor, & abſceſſus ad interiora quid?

§. CXIX.

Siccæ, ſine videlicet ſputo, *pleuritides* certam perniciem plerumque minantur, niſi urinæ profluvium eis ſuperveniat. Me-

Sequuntur prognoſtica ſigna tam prava, quam bona.

tuendæ quoque ſunt ad ſuperiora, aut poſteriora tendentes, niſi hæ ſpuriæ ſint, & muſculis exterioribus inſideant (§§. CIX. CX.). Quæ vero *quatuordecim* diebus non repurgantur (*a*), ſæpe ſuppurationem ſubeunt, ni ſuffocent. Diſcipuli vero HIPPOCRATIS (*b*) tempus hoc extendunt ad *duos & viginti* dies uſque, quibus ſi non repurgentur, ſuppuratio imminet. Senibus, atque utero gerentibus plerumque perniciofæ ſunt, aut abortum, & partum ſollicitant; nec minus periculi afferre iis conſueverunt, qui in illas recidunt, aut pluries eodem morbo laborarunt, quanquam ex his quoque complures evadere non rarum ſit.

Quid de ſenibus, & utero gerentibus?

Quid in recidivis?

(*a*) HIPPOCR. *ſect.* V. *aphor.* VIII. (*b*) *Lib.* I. *de morb. n.* 24.

§. CXX.

Metaſtaſis, aut ſuppurationis notæ.

Signa gangrænæ.

Certiora ſuppurationis indicia.

Nec tutum eſt, dolorem prius evaneſcere, quam febrim: Eo enim deſinente, ſi febris perſiſtat, neque ab alia cauſſa pendeat, aut quod pejus eſt, ſubinde ingraveſcat, atque aliæ partes novis, gravibuſque ſymptomatibus affici incipiant; alterutrum fieri ſolet, nimirum aut *ſuppuratio*, qua dolor fuit, aut tetra ad eas *metaſtaſis*. Si vero pulſus fiat parvus, frequens, atque intermittens cum ſudore frigido, & poſt *duodecim* horas delirium ſubſequatur, inflammationem *gangræna* excipi, & terminari perſpicuum eſt. Si demum febris, quæ adhuc pergit, cum horrore circuitus quoſdam habeat, aut veſpere ut plurimum recrudeſcat, dolorque ſubinde, præſertim in acceſſionibus, iterumque deliteſcat, *ſuppuratio* certe in ſuſpicionem venit, quam certius prædixeris, ſi ſtrangulatus ſe hiſce adjungat, & febris jam a multo tempore teneat, & ſputorum ſapor ſubdulcis percipiatur.

§. CXXI.

Malus pleuritidis in peripneumoniam tranſitus, & quare?

Malam *pleuritidis* in *peripneumoniam* mutationem dixit HIPPOCRATES (*a*), & jure profecto; nam latius inflammationem per pulmonem diffundi id ipſum ſignificat. Inflammatione autem latius diffuſa, celluloſus textus, quo veſiculæ pulmonares colligantur, & vaſa eorum minima inflammatorio glutine tenaci, & polypoſo ita replentur & inferciuntur, ut ipſa aerea ſpatia, & veſiculæ compreſſæ aerem ad inſpirandum non amplius admittere poſſint; quo fit, ut non ſolum, quia pulmones nequeunt expandi, ſanguis per minimas arterias trajici non poſſit, atque

adeo pulmonum infarctum augeat; verum etiam nervis ubique fortius ſive diſtractis, ſive dilaceratis, ſive quaſi prælo contuſis, & preſſis, omnis doloris ſenſus pereat, eique mortalis ſuccedat anxietas. Et reapſe pulmones e flaccidis, & mollibus duri, & compacti fiunt, hepatis ſubſtantiam omnino emulantes; uti eorum, qui obierunt, cadavera oſtenderunt. Mala quoque eſt ſanguinis e naribus ſtillatio, ſi pauca ſit, aut ſi uberior vires infringat. Peſſimum denique ſignum erit, ſi multum materiæ in pulmonibus ſtrepat, facies mœrentem referat, atque oculi aurigine ſuffundantur.

Stillæ ſanguinis e naribus, vel nimia copia; malum. Peſſimum ſignum quale?

(a) *Aphoriſ.* XI. *ſect.* 2.

§. CXXII.

Pulſui vero, qui varius, ut ſupra monitum eſt, eſſe poteſt, etſi magno, & valido, ac æquali, non temere fidendum eſt; poteſt enim ad ultimum uſque vitæ momentum ſpem alere, & repente nec opinanti deficere. Interdum enim ex duro, inæquali, & parvo fit mollis, æqualis, & magnus, qualis eſſe ſolet qui *criticus* appellatur. Interim tamen, aucta magis magiſque ſpirandi difficultate, æger fere inter loquendum, aut dum loci mutationem parat moliturque, extemplo animam efflat. Itaque ad reſpirationem magis reſpiciendum eſt, quam ad reliqua ſigna. Illa quo facilior, eo proſperiorem eventum ſpondet; & viciſſim.

Pulſui bene non fidendum, & cur?

Difficilior reſpiratio in prognoſi maxime attendenda.

§. CXXIII.

Exitioſum quoque cenſent BAGLIVIUS, LANCISIUS, & BOERHAAVIUS, ſi ſanguinis e vena miſſus floridus ſit, & cruſta albida, ſive *pleuritica* careat: materiem enim craſſam tenacem conceſcentem, quæ prodire deberet, pulmonibus inhærere credunt, graviuſque malum inde reddi. At ſi quid ego judicem, non ſemper hujuſmodi cruſta phlogiſtica abſens pejorem morbum portendit, quia ſæpe altera, aut tertia, imo quarta venæ ſectione demum apparet, & quia multa ſunt, ut demonſtravit in primis SYDENHAMIUS, & HAENIUS, quæ glutinis inflammatorii concretionem quominus in conſpectum veniat impedire poſſunt. Nec ubi ab ejus defectu (§. CXIV.) periculum imminet, id eidem intus retentæ tribuendum forte eſt; a tenui enim, atque acri humore, eoque ad diſſolvendum idoneo tunc inflammatio *eryſipelatis* inſtar pulmones occupat, & cito ad *necroſim* perducit.

Cruſta phlogiſtica deficiens ex BAGLIVIO, LANCISIO, & BOERHAAVIO quid portendat? Cur eorum opinio improbetur?

Periculum ex defectu cruſtæ phlogiſticæ non pendet ab eadem intus retenta.

§. CXXIV.

Progno͡ſis complicatarum, uti Pleuroperipneumoniæ, & Inflammationis Mediaſtini, & Pericardii.

Multa ex his accomodari etiam poſſunt diverſis, multiplicibuſque horum morborum complicationibus, hoc tantum diſcrimine, quod ſi *ſimplices peripneumoniæ*, & *pleuritides* ingens periculum continent, tanto majus inerit *pleuroperipneumoniæ*, quocumque ſenſu accipiatur (§§. CIII. CXII.), aut inflammationibus utrumque pulmonem infeſtantibus. De *mediaſtini* vero, & *pericardii* (§. CIII.) inflammationibus par erit ratio. Utraque enim iiſdem obnoxia eſt viciſſitudinibus, ſed præterea ſputorum caret, atque exſcreationis auxilio. Altera vero etiam ob cordis viciniam, & complicationem multo deterior eſt.

Curatio.

Indicationes.

VS.

Iteranda uſquequo?

Coctionis ſigna.

Quod vero attinet ad curationem, ſingulæ fere eamdem expoſcunt, quam *peripneumonia* (§§. XCVIII. IC.), & *pleuritis* (§. C. & *ſeq.*). Cumque ea iiſdem indicationibus, quæ cujuslibet inflammationis propriæ ſunt *, inniti debeat, protinus ab initio larga ſanguinis miſſio imperanda eſt, & parvis interjectis aliquot horarum intervallis eo uſque repetenda, donec pulſuum durities ac impetus, & ſymptomatum, inflammationisque furor, atque acerbitas ſe remittant; eorumque loco reſolutionis, & coctionis ſigna (§. CV.) appareant. Remitti autem inflammationem novimus, quando dolor plurimum imminuitur; reſpiratio liberior redditur; tuſſis mitior fit; pulſus ad priſtinam mollitudinem redit; æqualior, rariorque evadit; febriſque mitigatur; & ſimul ſputum facilius excernitur, & urinæ craſſæ ſubſidunt, aut univerſa cutis ſudore madet. Itaque maturæ, & liberaliter, præſertim in *pleuritide*, quæ largiorem ſanguinis miſſionem præ *peripneumonia* requirere, & ferre exiſtimatur, ſanguis detrahendus eſt, modo vires, ætas, temperamentum, habitus corporis, anni tempus, & conſtitutio non repugnent. Ad uncias XII. vel XV. vel etiam XX. *prima* venæ ſectione educere non dubitant clinici exercitatiores; imo aliqui interjecto exiguo temporis intervallo eamdem quantitatem effluere ex eodem vulnere ſinunt (*a*), teſtanturque, ſic confeſtim morbum jugulari. Virium autem habenda potiſſimum ratio eſt, utpote quæ ad coctionem, atque excretionem, quæ per ſputa plerumque in morbi *ſtatu*, & declinatione fieri debet, neceſſaria ſunt. Præſtat autem ex loco

** Quantitas ſanguinis mittendi.*

Cautio.

parti

parti affectæ proximiori, ſive ex latere dolori reſpondente ſanguinem mitti, cum certior, promptiorque hinc ſequatur *revulſio*, uti omnium ferme clinicorum experientia ** compertum eſt; atque ea repeti poteſt, donec doloris acerbitas, reſpirationis anguſtia, & pulſus durities expoſcere videntur.

VS. e loco parti affectæ proximiori.

(*) Vide *Commentarium de inflammatione Vol.* I, *&* *alibi*.

(a) SIMSIUS *Malad. Epidem. chap.* V. *p.* 123.

(**) Etſi ſanguis ab affecto latere emiſſus communiter magis profit; id vero non ita perpetuum eſt, ut quidam ſibi perſuadent. ROZIERIUS enim (*Traité des maladies de la poitrine p.* 65.) monet, GESNERUM obſervaſſe, in *pleuritidis epidemicæ*, & *malignæ* ſpecie ſanguinis miſſionem e brachio inutilem, e pede vero plurimum ſalutarem fuiſſe. *Ex ſch. auct.*

Monitum & exceptio regulæ circa ſanguinis miſſionem.

§. CXXV.

Quod ſi tanta videatur pulmonum repletio, ut non ſolum *inſpiratio* multum laboret, verum etiam ſanguinis e capite reditus retardetur, inhibeaturve, ideoque venæ jugulares turgeant, facies cum livore rubeat, inexplicabilis anxietas cum pulſu obſcuro, & depreſſo, delirioque accedat, non ſuppetit præſtantius auxilium, quam alteram ex *jugularibus* incidere, ac aperire. Sectio hæc quam citiſſime caput relevat, & propius a *pulmone* revellit *, venam *azygam*, atque adeo venam *bronchialem* exonerando.

Jugularium quoq. ſectio, quandonam opportuna?

(*) *Revulſionem* in pectoris morbis nullam haberi poſſe contendunt plerique. At falluntur. Nam *arteria bronchialis* vel ab aorta ſub arcu ejus, vel a prima intercoſtalium inferiorum, vel ab intercoſtali ſuperiori oritur. Sanguis refluxus per venam brouchialem, & venas intercoſtales ad venam azygam fertur. Depletis autem axillaribus, bronchialibuſque per baſilicam ſectam venis, ſanguis uberius in reſpondentes arterias derivatur. Hinc minus in intercoſtales, atque adeo in bronchialem arteriam influunt. En *revulſionem* ab ipſo *pulmone*, quam nonnulli negant. Sed & *vena cava*, aliquantum hac ratione detumeſcente, dat venæ azygæ ſpatium, in quod ſe citius exoneret, facitque, ut poſſit ab arteriis, quæ in eam deſinunt, majorem ſanguinis copiam & recipere, & abſorbere. En quomodo inflammatus cum pulmo, tum thorax a vena ſive *brachii*, ſive *colli* ſecta ſublevetur. Arteria demum *bronchialis* communicat ubique cum arteriæ *pulmonaris* ramuſculis. Ergo etiam ab his fiat *revulſio* neceſſe eſt. Sic animadvertit cl. PLACENTINUS in libro *de venæ ſectionis uſu p.* 88., & 89.

An revulſio in morbis pectoris fieri poſſit?

§. CXXVI.

Si vero id auxilii nequaquam juverit, aut nimia colli pinguitudo, quo minus adminiſtretur impedimento fuerit, nonnulli cum ARETÆO, & HUXHAMIO ſuadent, ſanguinem uno eodemque tempore ex utroque brachio mittendum eſſe, ſimulque

VS. ſynchrona in utroque brachio.

Aer frigidus & vapores inſpirandi. aerem frigidiorem inſpirandum exſpirandumque, quo facilius humor e pulmone excutiatur (*). Nec inutile eſt, vaporem aceti aqua calida temperati per os haurire; fomentis abdomen laxare; pedes, & manus in balneum tepidum demittere; ligaturis, frictionibuſque artus quodammodo irritare. *Revellentia.*

(*) *Arteriotomiam* a nonnullis hic proponi, poſſeque eam emolumento eſſe, animadvertit cl. Rozierius loco citato. Sed monet, hanc vix ſine periculo, niſi in *arteria temporali* fieri. Non enim imitandum cenſet Avenzoarem, qui pectoris inflammatione laborans, ſibi *radialem* arteriam bono eventu ſecuit. *Ex ſch. auct.* *Arteriotomia quo loco facienda.*

§. CXXVII.

Cautio circa venæ ſectionem, ſi virium lapſus adſit. Interdum accidit ob celerem virium vitalium lapſum, qui ſanguinis miſſionem in malignis præſertim ſubſequitur, ut vena quo usque opus eſſet ſecari non poſſit, aut peculiaris ægri, aut epidemicæ conſtitutionis conditio eam non ferat. Tunc poſt primam, vel alteram leviorem ſanguinis miſſionem, vel etiam continuo ab initio expedit, cucurbitulas tam ſiccas, quam ſcarificatas dorſo, & pectori admovere, aut hirudines hæmorrhoidibus, in iis præcipue, qui earum fluxui aſſueti ſunt, applicare; & tantum ſanguinis haurire, quantum vires ferant & urgens morbi vis requirat. Cautiſſime etiam ſanguis mittendus eſt in ea, quæ *a metaſtaſi* oritur, *peripneumonia*, ſi vires jam fuerint fractæ, & pulſuum magnitudo, & totius habitus bonitas animum non faciant. Sunt etiam qui non ultra diem *quartum* ſecandam venam præcipiunt, metuentes coctionem, ſputorumque, quibus morbus ſolvi ſolet, excretionem impedire. At quamvis intra diem quartum ſæpe morbus ad coctionem perveniat, id tamen non omnibus commune eſt. Non raro hoſce limites excedit morbi vis, & longius producitur ejus cruditas. Quando id incidit, quovis tempore (dummodo gravia ſymptomata inflammationis crudæ & ſævientis, præſertim dolor, difficilis reſpiratio, febris magna, & pulſus vehementes, atque duri perſeverent) detrahendus ſanguis eſt, quemadmodum expertiſſimi clinicorum facere conſueverunt. Imo id omitti haud debet etiam tum, cum inflammatio, poſtquam jam conquieverat, iterum recrudeſcat, quæcumque demum fuerit dies, *ſeptima* nimirum, *quartadecima*, & *vigeſima*, aut alia ulterior.

Cucurbitulæ tam ſiccæ, quam ſcarificatæ.

Hirudinum applicatio hæmorrhoidibus.

Cautio circa ſanguinis miſſionem in peripneumonia a metaſtaſi.

An VS. poſt quartum diem?

Non ſemper fit coctio morbi intra 4. diem.

Sanguis mitti poteſt, recrudeſcente morbo, etiam poſt VII., XIV., XX., & amplius dies.

§. CXXVIII.

VS. ad præcavendam peripneumoniam. Sanguinis igitur miſſio cum inflammationibus habeatur auxilium longe præſtantiſſimum, ſic ut in ea maxime confidendum

ſit, & ſine ea vix aliquid boni præſtent cuncta alia artis adjumenta; ſequitur, ut vel in ipſo peripneumoniæ imminentis metu locum habere debeat ad hanc videlicet præcavendam. Interdum tamen morbus adeo levis eſt, febris ita exigua, & moderata; reſpiratio vix laborat; ſputum protinus ab initio flavum, & ſtriis ſanguineis intermixtum libere prodit; aut urina hypoſtaſim albam, copioſamque deponit; aut bilioſa multa alvo egeruntur; & cutis univerſa ſudore perfunditur, atque hinc pectoris gravitas, aut dolor ita remittitur, ut inflammationem reſolvi pateat: quo in caſu ſanguinis miſſionem prætermitti poſſe plerique autumant, ne utile ipſius naturæ opus inopportune intertur betur. Idque eo magis tenendum eſt, quo minus reſolutioni ſe opponere videatur laxa ſolidarum, & fluidarum partium conſtitutio, & corporis benigna temperies.

Abſtinendum a venæ ſectione, quando natura ſuis viribus opus ſalutis perficiat.

Quo in caſu id maxime attendendum?

§. CXXIX.

Alienum quoque eſt in eo caſu (§. CXXVIII.) quamcumque aliam evacuationem moliri. Id unum tunc curandum eſt, ut ſalubres naturæ motus, conatuſque perficiantur. Quod præſtant aeris tepor inſpiratus; potus diluens, ſaponaceus, temperans calide hauſtus; blandi clyſteres in anum immiſſi; abdomini admota fomenta quæ molliunt animi, & corporis quies; victus tenuis; atque omnia alia, quæ meatus laxant, & referant, humores temperant, mulcent, & ſolvunt, & materiæ hærentis, aut corruptæ per ſputa, urinas, ſudores, excretionem promovent, atque adjuvant.

Tunc inutilis quælibet alia evacuatio ab arte promota.

Quid ars præſtare debeat.

§. CXXX.

Dolori autem pleuritico leniendo valent extrinſecus admota quæ molliunt, & diſcutiunt, aut reprimunt; ſpongia nempe ex decocto malvæ, chamæmeli, meliloti, florum ſambuci (aceti tantillo adjecto) expreſſa; veſica oleo, aut lacte ſemiplena; cataplaſmata ex radicibus althaeæ, foliis malvæ, ſeminibus lini, & fœnugræci lege artis parata; linimenta ex unguento populeo, aut oleo violarum, nympheæ, hyoſciami, ſimilibuſque; & ſi valentius diſcutere velimus quam relaxare, his camphoram, & crocum adjicere oportet. SWIETENIUS pannos laneos decocto emollienti, cui ſapo adjectus ſit, aut lacte aqua diluto imbutos admoveri jubebat, renovarique ſæpe, ne frigeſcendo nocerent. Imo lateres calentes deſuper dabat hunc in finem. Doſis ſaponis

Quæ dolori leniendo conveniant?

Emollientia, & diſcutientia.

Camphora, crocus, ſapo &c.

eſt ſemunciæ pro qualibet libra decocti. Si vero per hæc dolor non remittat, nec cedat, dolenti loco, cute profunde inciſa, admoveri cucurbitula debet, & quantum fieri poteſt ſanguinis detrahi. Sic enim quam proxime, & ſine virium diſpendio inflammatæ parti, ſive ea ſit interior, ſive exterior, ſuccurritur. Utiliſſime etiam, ut jamdiu notiſſimum eſt, emplaſtrum ex *cantharidibus* imponitur, quod egregie cum diſcutit, & reſolvit, tum ulcere inducto extrorſum humorum allicit curſum. Sed hæc utilius adhiberi in ea *pleuritide*, quæ continentibus thoracis partibus inſidet (§§. C. & CX.), & præſertim, quæ a dolore *rheumatico* (§. CXI.) fit, & a frigore ſuſcepto orta eſt, quam in ea, quæ *pulmones* ſolum tenet, veroſimillimum eſt: quanquam negari haud poſſit, aliqua revellendi laude præſtare in hac etiam, atque in ipſa *pleuroperipneumonia* (§§. CIII. CXII), quod avocata fortaſſe ad thoracica exteriora vaſa majori ſanguinis copia, tanto minor fiat ejus ad interiora, & ſpeciatim ad arteriam bronchialem, ideoque ad pulmonem appulſus. At quacumque demum id ratione contingat, illud experientia compertiſſimum eſt, hujuſmodi præſidia citiſſime, atque incantamenti inſtar dolorem interdum fugare. At ſi cantharides nulla præmiſſa venæ ſectione, aut poſt ſanguinem ſemel tantummodo miſſum applicitæ extemplo dolorem diſcuſſerint, nec ſudore, aut alia critica excretione morbida materies e corpore prodierit, prudentis medici erit, venam iterum aperire, ne metaſtaſi malum alias partes corripiat (*a*).

Cucurbitulæ, cuti profunde incidendæ, applicatio.

Cantharides.

Animadverſio.

(*a*) ROZIER, *l. c.*

§. CXXXI.

Quod ſi dolor atrocius excrucians perpetuas vigilias inferat, aut nervorum conſenſu cor ſpaſmodice, ut ajunt, laceſſi ita incipiat, ut pulſus parvi, celeres, profundi evadant, reſpiratioque præcludi videatur, neceſſe eſt, ut ad * παρηγορικά confugiatur. Ex his opium crudum, aut laudanum liquidum SYDENHAMII, aut pilulæ de cynogloſſa, aut diaſcordium FRACASTORII, aut ſyrupus de meconio tanquam uſu, & noſtra etiam obſervatione ſæpius comprobata in primis excellunt; eoque erunt opportuniora, ſi tuſſis quoque moleſtior compeſci debeat. Tanta enim eſt interdum inflammatoriæ cauſſæ acritudo, & tanta partium laborantium irritabilitas, ut perpetuum ad tuſſim ſiccam incitamentum percipiatur, omnemque pectori, atque ægrotanti adimat quietem. Quo in caſu utendum eſt præterea demulcentibus, ano-

** Paregorica. Probatiora.*

Decocta.

dynis, atque oleoſis. Decocta igitur radicis althaeæ, aut hordei, aut ſaleb; mucilagines gummi tragacanthæ, aut arabici, aut ſeminum pſyllii, fœnugræci, biſmalvæ; emulſiones ex amygdalis dulcibus, & ſeminibus papaveris albi; linctus ex oleo lini, aut amygdalino recenti, & ſyrupo papaveris erratici, vel althaeæ in uſum veniant. Ubi vero magnus pulmonum infarctus eſt, a quo ſi ſomnus vi accerſatur, ſuffocationis periculum inſtare poſſit; aut ubi coctionis ſigna adſunt, faciliſque ſputorum excretio eſt, cavendum eſt ab iis, quæ opium habent, aut certe iis cautiſſime utendum. Sputa enim ſupprimi, & æger ſuffocari opio poſſunt (*).

Gummi. *Emulſa.* *Linctus.* *Cautio circa uſum opii.*

(*) *Opio vis narcotica adimitur, ſi methodo utaris a* cl. BOUCQUETO *tradita, quam deſcribit noſter in adnotatis ad* §. 232. C. VII. *Vol.* III.

§. CXXXII.

Poſt unam, vel alteram ſanguinis miſſionem, ſi amarus oris ſapor, lingua viſcido muco obducta, nauſea, aliaque cruditatis, aut putridæ in primis viis ſaburræ adſint indicia, aut alvus compreſſa ſit, lenienti aliquo medicamento eam ſolvere oportet. Inanis autem timor eſt quorumdam, ne per alvi ductionem exſpuitio in hiſce morbis perneceſſaria inhibeatur, dummodo alvus in principio, & morbi cruditate mitioribus medicamentis, quæ nec exagitent, nec valentius agant, ſubducatur. Oleum ex ſeminibus lini, olivis, aut amygdalis dulcibus ſine ignis ope expreſſum; manna; caſſia; paſſulæ præparatæ; ſal mirabile *Glauberi*; ſerum lactis cremore tartari, aut tamarindis incoctis alteratum; ſyrupus aureus *ſolutivus* commodiſſime adhibentur, & tunc præſertim, cum coacervata, & ſtagnans in duodeno, viciniſque locis bilioſa colluvies deturbanda ſit. Tutiſſima vero omnium etiam in morbi progreſſu, omnibuſque ejus ſtadiis ſunt enemata. Hæc innoxie alvum ſervant apertam, & clauſam opportune aperiunt non ſine magno morbi levamine.

Quando alvus ducenda? *An alvi ductione exſpuitio impediatur?* *Blanda proponuntur ad alvi ductionem.* *Enemata.*

§. CXXXIII.

Præter ſanguinis iteratam detractionem (*), quouſque refracta ſit inflammationis vis, & præter alvi ductionem, qua a ſordibus primæ viæ liberentur, humorumque fluxus ad inferiora provocetur; illud quoque ſedulo curandum eſt, ut ſolidis partibus laxitas quædam inducatur, ſanguinis fervor temperetur,

Temperantia, demulcentia, & reſolventia.

acritudo obtundatur, lentor ſi quis eſt, diluatur, ſolvaturque ptiſana ex hordeo, vel avena affatim, & calide potui data; dilutis florum violarum, papaveris rhœados, bellidis minoris, ſambuci, verbaſci; decoctis radicum graminis, glycyrrhizæ, malvæ, althaeæ; paſſularum, jujubarum; emulſis ex ſeminibus frigidis: quibus pro re nata adjicienda ſunt, quæ leniter attenuant, incidunt, & ſaponacea virtute reſolvunt, uti nitrum purificatum, aut ſtybiatum, mel, oxymel ſimplex, roob baccarum ſambuci, ſyrupus ex aceto, & ſucco mali medici, violarum, ribeſiorum, berberum, aliorumque ſimilium fructuum, quibus non ſolum facilius hærens inflammatoria materies diſcutitur, verum etiam ſanguinis, ſerique ad concreſcendum proclivitas emendatur.

Decocta, & diluta.

Incidentia, & attenuantia.

(*) Quantitas ſanguinis, quæ detrahi debet, varianda ſane eſt pro diverſa ætatis, temperamenti, habitus corporis, tempeſtatis, conſtitutionis ratione. In adultis SYDENHAMIUS XL. uncias non excedebat. Sed noſtris in regionibus, quando exquiſita, & legitima eſt pleuritis, aut peripneumonia, & pertinacior perſtat, & vires ſatis firmæ, & validæ, temperamentumque ſanguineum concurrant, ſæpe ad LX., LXXX., & ultra aſcendere ſolent. Neque pueritia ab ejuſmodi evacuatione ſecludenda eſt. Pueris enim, ſervata proportione, non ſemel tantum, ſed iterum, & tertiò vena ſimiliter ſecari debet, ſecarique ſolet maximo cum emolumento.

Monitum de ſanguinis mittendi quantitate

§. CXXXIV.

Alia incidentia, & reſolventia.

Caleguala.

Polygala.

Carduus benedictus, aliaque diaphoretica quando utilia?

Eo etiam ſpectant antimonium diaphoreticum non ablutum; camphora; ſpiritus MINDERERI; radix calegualæ, poligalæ virginianæ vel noſtratis (*), filicis maris ex aqua decocta; diluta ſummitatum cardui benedicti (**), genepi taurinenſium, herbæ ſcabioſæ, veronicæ &c.; quibus illud etiam conficitur, ut ſudor leniter motus a centro ad circumferentiam vim morbi utiliter avertat, expellatque. Quod præcipue proficuum eſt, quando coctionis ſigna jam in urinis ſaltem appareant. Neque omnino hic excludendæ videntur gelatinæ c. c. acido ſucco citrii, aut mali medici imbutæ, & in longiori aquei potus copia ſolutæ, utpote quæ diaphoreſim promovere dicuntur. Laudantur paſſim oculi cancrorum, dens apri, ſanguis hircinus, quæ hodie uti vana & futilia antipleuritica jure a ſanioribus medicis flocci fiunt. Hiſce addunt nonnulli ſperma ceti; de cujus tamen molliendi, reſolvendique facultate exſtant apud clinicos documenta non levia.

G.C. gelatinæ.

Futilia quædam antipleuritica.

Quid de ſpermate ceti?

(*) Polygala utraque tam virginiana, quam noſtras incidens, & exſpectorans eſt. Ejus laudes celebrant D. TENNENT mém. de la Societé Roy. ann. 1739., & magis adhuc D. BOUVART ibid. ann. 1744. In primis laudatur in curatione pleuritidis ſiccæ, videturque quidpiam continere ſpecifici. Vomitum prima vice excitare

ſolet; deinde alvum movet, ſputa elicit, citoque etiam urinas ciet. Modus eam adhibendi hujuſmodi eſt. ℞. *Polygalæ virginianæ unc. unam. Decoq. in aq. comm. pinta* j. *ad medietat. conſumption. Colatur. dentur* ij., *vel* iij. *cochlearia ſingulis horis*. Etiam D. PAUL eam plurimum commendat in ſuo *de peripneumon. tractatu*. Vid. *Extract. litterat. Europ. T.* III. *ann.* 1761. *Ex ſch. auct.*

(**) „ In graviſſima pleuritide, præmiſſa larga ſanguinis miſſione (*inquit* LANGEUS *Miſcell. veritat. faſcicul.* I. *p.* 75. 76.), ac pro circumſtantiarum ratione repetita in latere dolente, non obſtante fato, ſenectute, diætæ vitio, aut contagione virulenta *ſolo extracto cardui benedicti* ad minimum in dies ſingulos ad *ſcrup.* IV. dato ſanitatem millies reddidi. Id vero jam GEOFFROYO notum fuit, qui hujus plantæ neceſſitatem Pariſiis in *pleuritide* obſervavit. „ *Ex ſched. auct.*

§. CXXXV.

Expectorantia præcipua.

Sputum, quo ſolvi ſæpe morbus debet, non raro ob nimiam viſciditatem, & cohærentiam vix educi poteſt, imo difficillime exſcreatur. Interdum etiam *irritabilitate*, aut *ſenſibilitate* fatiſcentibus omnino ſupprimitur. Tunc, præter ſaturatius polygalæ, aut dulcamaræ decoctum, cujus aliquot cochlearia ſubinde danda ſunt, ad oxymel ſcylliticum, ſyrupum nicotianæ, de eryſimo lobellii, ad ſpiritum fuliginis, ſalis ammoniaci, ad kermes minerale, radicem helenii, aut iridis florentinæ prudenter confugiendum eſt. Nonnulli tincturam cantharidum intrinſecus etiam dare non reformidant *(a)*. Verum tutius eſt cantharides cuti admovere, ut veſicas excitent. Sic enim non modo extrorſus malum avocant, & languentem ſolidarum partium vim ſollicitant; ſed lentos quoque humores immiſſo ſale cauſtico diſſolvunt, atque ad excretiones organa omnia incitant (*).

Veſicantia.

(*a*) FANTINI *Breve iſtoria di due mediche oſſervazioni ec. Faenza* 1777.

(*) Uſum veſicatoriorum in *pleuritide* commendat D. MARET (*Mém. de l'Acad. de Dijon T.* I. *p.* 93.) Monet tamen in *ſpuria* adhiberi poſſe, quin præmiſſa ſit venæ ſectio, quam in *vera* neceſſario requirit. *Ex ſch. auct.*

§. CXXXVI.

Quo loco applicanda; & quando?

Quam ob rem pectori, brachiis, femoribus, ſuris, plantis pedum opponi poſſunt etiam in morbi principio, ubi venæ ſectioni minor locus ſit (§. CXXXI.), aut ubi ſputa ægre prodeant (§. CXXXIV.), aut dolor atrocius urgeat. Tantæ enim iis vires ſunt, ut quamplurimos ab orci faucibus eripuiſſe plu-ries viſæ ſint. Non parum vero conſtitutio & temporum, & regionum, & ægrotantium confert, ut hæc beneficia præſtent. Nam interdum his nihil omnino proficitur, niſi etiam velis noxam afferri. Scire autem licet, ſputa quandoque alia de cauſſa,

Qũando ſputa ſupprimantur; quomodo revocanda?

nempe recrudeſcente inflammationis acerbitate, ſupprimi. Quod ubi accidit, febris, & dolor, & ſpirandi difficultas, & reliqua ſymptomata excandeſcunt. Tunc ſi pulſus ſint validi, duri, aut magni, vireſque non deficiant, nihil præſtantius ſputo revocando eſt, quam ſanguinem iterum detrahere, deinde ad ea properare, quæ ſupra (§. XXX., & *ſeqq.*) propoſuimus.

§. CXXXVII.

Curatio peripneumoniæ ſpuriæ veterum?

Parcior s. m. Demulcentia, involventia &c. Revellentia, & temperantia.

Curatio pituitoſæ RIVERII, ſive nothæ SYDENHAMII. Parcior s. m. Revellentia.

Curatio malignæ, & gangrænoſæ.

V. S. vix una initio morbi.

Exceptio.

Emetica.

Alexipharmaca, & antiſeptica. Qui vapores inſpirandi?

Veſicantia.

Victus, & potus ratio.

Huc uſque de *veræ* peripneumoniæ, & pleuritidis curatione. At non omnia ſemper præſidia, quæ recenſui, in uſum trahi opus eſt. Sæpe ſola venæ ſectio, & copioſus aquæ diluens potus ſufficiunt. *Peripneumonia* vero *ſpuria veterum* (§. CVIII.), quam NIC. PISO deſcripſit, parcam & repetitam ſanguinis miſſionem, demulcentia, & involventia, ſive incraſſantia; lenia eccoprotica ex caſſia, & manna; epiſpaſtica; revellentia; atque attemperantia, uti ſerum lactis, & lac ipſum videtur requirere. *Peripneumoniæ* autem pariter *ſpuriæ*, quam *pituitoſam* RIVERIUS, & *notham* SYDENHAMIUS vocavit, conveniunt quidem ſanguinis miſſiones, ſed non ita repetitæ; veluti etiam lenia cathartica, aut certe mitia emetica, & omne genus revellentium, incidentiumque (§§. CXXXIII. CXXXIV. CXXXV.). *Maligna*, & *gangrænoſa* (§§. CXIII. CXIV.) vix unicam fert ſanguinis miſſionem, & quidem ſtatim ab exordiis adminiſtrandam. Repetita enim vires plerumque proſternit; anxietatem adauget; vigilias, deliriumque mox affert; tremores item, ſudores frigidos, ac mortem denique inter gemitus, & colloquia inopinatam. Interdum tamen conſtitutiones quædam epidemicæ obſervantur, quæ magis favent ſanguinis miſſioni. Sed hic quoque ſumma prudentia opus eſt. Ceterum poſt ſanguinem illico inter initia miſſum, vomitus tartaro emetico magna aquæ copia diluto, & partitis vicibus propinato, vel oxymelle ſcillitico, vel ipecacuanha ſemel, iterumque cieatur. Deinde *alexipharmaca*, & *antiſeptica* uſurpentur. Camphora, china-china, ſcordium, chamæmelum hic excellunt. Vapor præterea ex aqua ſpiritu ſalis ammoniaci imbuta, ex reſinis leviter crematis aſſidue inſpiretur. Mature autem cantharidibus pectori, & cruribus admotis vis morbi extrorſum elicienda eſt. In his etiam gangrænoſis, maligniſque pectoris morbis paullo largius nutriri ægros expedit, & vino etiam dato recreare.

§.

§. CXXXVIII.

Ita vero variant hujuſmodi morbi (§. CXXXVII.) peculiares *conſtitutiones* ab auctoribus in lucem editæ, ut ſingulas recenſere longiſſimum eſſet (*). Et quod caput eſt, ſæpe vel præſtantiſſimam medendi rationem eludunt; imo illud, quod olim profuit, in alia, novaque epidemia nequaquam bene vertit. Hinc medicus, licet peritiſſimus, ſæpe hæret dubius, hoc potius, an illo utatur artis auxilio. Itaque inquirat neceſſe eſt in peculiarem morbi graſſantis indolem, *epidemicumque characterem*, & quaſi tentando naturam ipſam interroget, ut aptum poſſit invenire, & ſeligere curationis genus.

Multiplices morbi conſtitutiones epidemicæ.

Fallax medendi ratio plerumque eſt.

Quid agendum?

(*) In laudato *Récueil d'obſervations de médec.* ſæpe occurrunt *epidemicæ conſtitutiones* legendæ. Præter ſupra allatam a DEPLAIGNIO *l. c.*, deſcribitur *ibid. Octobr.* 1757. *p.* 295. alia, quæ obſervata Telone eſt. Vide ibi. *Ex ſched. auct.*

§. CXXXIX.

Nunc venio ad eam ſpeciem, quam *eryſipelas pulmonum* (§. CXV.) vocant. In hac cautiſſime ſanguis educi debet: ſæpe enim nocet. Nocet quoque in *bilioſis* pleuritidibus tam *primariis*, quam *ſecundariis*, in quibus emetica, & eccoprotica præſtant. Cum enim ſumma humorum tenuitas, & *calida acritudo* morbum faciat, non gluten illud phlogiſticum, quo ſanguis ad concreſcendum; cohærendumque pronus eſt, reperitur; nec viſcera defunctorum mucoſa membrana (§. CVI.) obducuntur; ut calore opus ſit, quo diffluat. Præter parciorem igitur ſanguinis miſſionem, tunc frigidis potionibus (*) uti præſertim licet, quandoquidem regio, temperamentum, ætas, anni tempus vehementer fervent, vel ſolidæ partes ita languent, ut ad priſtinum robur niſi frigido potu redire nequeant. Tunc etiam eccoprotica diluentibus interponenda ſunt, ſubacida in primis, ut bilioſa, ſive fervens colluvies alvo deturbetur. In his tamarindi, cremor tartari, ſerum lactis acidulatum primas tenent.

Eryſipelatis pulmonum curatio.

V. S. ſæpe noxia.

Item in bilioſis tam primariis, quam ſecundariis.

Cur noxia V. S.?

Frigidus potus.

Eccoprotica, & ſubacida.

(*) Aqua frigida uſus eſt in pleuritide (fortaſſe *eryſipelatode*) BERTINIUS feliciter. MAR. GHISI *Lett. med. Lett.* I. *p.* 33. *Ex ſch. auct.* Videſis DEPLAIGNII methodum. *Récueil d'obſervations de médec. T.* VII. *Juillet p.* 168.

§. CXL.

Interdum non modo in *eryſipelate pulmonum*, ſed etiam in *peripneumoniis*, & *pleuritidibus bilioſis*, & ardentibus quibuſcum-

Acida foſſilia tam in eryſipelate pulmonis, quam in bilioſis, ardentibuſque pleuritidibus.

que febris adeo vehemens eſt, ut ſanguine etiam pluries detra-ᶜto, parum aut nihil remittat, & arteriæ creberrimis, validiſſi-miſque micatibus tangentis medici digitos repellere pergant. Ad hunc febris concitatiorem motum compeſcendum aptiſſimum cre-do ſpiritum ſulphuris ſextuplo ſyrupi violarum edulcatum, & ſin-gulis horis ad cochlear unum ſumendum, longa ſemper aquæ copia deſuper hauſta; quod remedii genus a TISSOTIO etiam propoſitum video. Acida enim vero omnia vim cordis irritabilem potenter imminuunt, acritatem alkaleſcentem emendant, ſan-guiniſque fervorem egregie refrænant (*). Quare ubi immodera-tus motus excedit, facile hiſce refringi poterit. Verum acida acriora tuſſim exaſperant, & quæ e foſſilibus depromuntur etiam ſanguinem cogunt, aut ad concreſcendum reddunt proniorem (**). Cautiſſimus igitur eorum uſus ſit, neque ſine prudentis hominis examine indiſcriminatim proponendus.

Edulcanda; & aqua ſuperbibenda.

Vis acidorum irritabilitati efficit.

Cautio circa uſum acidorum foſſilium.

(*) Vid. *Vol.* I. *de Febrib.* §. CCXCV., & *Vol.* II. §. CCLXXI. *in nota* *** ibi appoſita.

(**) Vid. *Vol.* IV. *de morb. pector.* §. XXXIV., & *l. c. Vol.* I., & *Vol.* II. §. CXXX.

§. CXLI.

Curatio pleuritidum notharum.

Nothæ auctoris.

Pleuritidi a nobis *nothæ* dictæ (§. CX.) fere eadem conve-niunt, quæ adverſus *veram* jam §. CXXIV., & ſequentibus com-mendavimus. At niſi hæc reſolvetur, facile in abſceſſum abit, qui ad exteriora prorumpens molli tumore ſæpe ſe prodit, & ferro tunc aperiri debet ad citam puris evacuationem (*). *No-tha* vero, quæ *rheumatica* etiam dici poteſt (§. CXI.), ut rheu-maticæ affectiones curanda eſt, nempe una vel altera ſanguinis miſſione, cucurbitulis tam ſiccis, quam ſcarificatis, fomentis emollientibus, lenibus eccoproticis, & demum diluentibus, ac blande diaphoreſim promoventibus. *Dolores* porro fixi, & ſine febre, qui *ſcorbuticos*, *venereos*, atque *hypochondriacos* (§. CXI.) affligunt, cum alterius morbi effectus ſunt, a morbo primario curationem exſpectant. Hinc medicus antiſcorbuticis, antivene-reis, anthypochondriacis, carminativis, atque alvum lenientibus eos oppugnet. Quandoque dolor lateris etiam ſine febre adeo acerbus eſt, adeoque defixas radices habet, ut illinc amoveri non poſſit, niſi applicitis (§. CXXX.), & præſertim cantharidi-bus, ulcereque inducto diutinſque manante. Id auxilii genus etiam profuit, quando dolor nervis coſtalibus inſederit, *convulſi-vuſque* videretur. Ceterum *convulſivus* emollientia, anthyſterica,

Rheumaticæ.

Dolores ſcorbutici, venerei, & hypochondriaci qui curantur?

Si ſine febre dolor?

Curatio doloris convulſivi.

Gaſtricæ, & verminoſæ.

atque anodyna expoſtulat. Emeticis, & alvum lenientibus, atque anthelminticis præcipue locus eſt, cum a cacochylia, a bile, a vermibus (§. CXI.) malum oritur.

Symptomaticæ febris intermittentis.

Si a febre intermittente gignitur, & periodice recurrit, poſt ſanguinis miſſionem, expiataſque primas vias audacter ad corticem peruvianum deveniendum eſt (**).

Supervenientis morbillis, & variolis.

Cita V. S.

Aliarum, quæ ſymptomaticæ, & ſecundariæ ſunt.

Variolis, & *morbillis* (§. CXII.) ſuperveniens ſecta quam citiſſime vena profligari debet, ne dilata ope, ſubitanea morte negligentia mulctetur. Reliquæ *ſecundariæ*, & *ſymptomaticæ* (§. CXII.) ſic tractandæ ſunt, tanquam a febre *putrida*, aut *bilioſa*, aut *gaſtrica*; ab *arthritide*, aut *rheumatiſmo*; a *phthiſi pulmonari*; a *miaſmate miliari*; a *catarrho*; a *metaſtaſi*; ab *hydrothorace*; a *lacte*, aut *lochiis ſuppreſſis*; aliiſque morbis pendentes.

Monitum utiliſſimum; ne ſecundarius ſumatur pro primario morbo.

Hic vero opportunum videtur animadvertere, non ſatis diligentes, accuratoſque medicos, cum in *pleuritides putridas*, *bilioſaſque* incidunt, quæ a primarum viarum putrida ſaburra originem ducunt, aut febrium bilioſarum ſymptomata ſunt, ſæpe eas pro *primario* morbo & ſumere, & curare, neminem fere ſervantes. Id in *epidemicis* quibuſdam *conſtitutionibus* præſertim evenit; in quibus qui morbi naturam aſſequuntur, parciori & cauta manu ſanguinem fundunt, aut emeticis, aut eccoproticis magis confidunt, ſicque pleroſque ab exitio præſervant.

(*) Vide noſtram additionem, ſive = *Giunta alla oſſervazione* XXVIII. *della Par.* 2. *de' Saggi di medicina pratica di* PIER-PAOLO DALLARMI.

(**) Vide item aliam = *Giunta al conſulto* 3. *Par.* III. ejuſdem operis *Faventiæ* editi in 4.°

DE VOMICA, EMPYEMATE, SCIRRHO, & GANGRÆNA.

§. CXLII.

Morbi tranſitus in alios morbos chronicos.

Quæcumque tamen adhibita fuerit curandi ratio, interdum tanta vis morbi eſt, ut vel brevi occidat, vel in lenta alia mala tranſitum faciat.

Suppuratio.

Itaque pulmonum, aut thoracis inflammatio, quando intra dies *quatuordecim*, aut *viginti* & *duos* non reſolvitur, nec per exſpuitionem repurgatur, HIPPOCRATE monente (*a*), in *ſuppurationem* abit.

Vomica.

Si pus inde confectum non exſcreetur ſimul, ac conficitur, ſed intra pulmones peculiari in loco, quaſi in cyſtide quadam coacervetur, *vomica* is abſceſſus dicitur (*); quemadmodum *vomica* etiam appellari ſolet ſimilis puris collectio, quæ *tubercula* pulmonaria, aut catarrhalem congeſtionem ſuppuratam, vulnus, contuſionem, hæmoptyſim ſubſequitur, aut quocumque alio in viſcere fit. Si vero pus in thoracis cavum e pulmonibus, aut pleura delabatur, ſpatiumque

* *Empyema.* illud vacuum oppleat, morbus fit, quem ἐμπύημα * vocamus: quanquam *empyematis* quoque nomen obtineat pus in cavo thoracis collectum, undecumque profluxerit, ſive a *mediaſtino*, ſive a *pericardio*, ſive a *diaphragmate*, aut *hepate*, aut *liene* ipſo, ſive ab effuſis in cavum pectoris humoribus, ibique putreſcentibus pronaſcatur. *Empyema* ex ſuppurato, atque exeſo *pericardio* vidit FRID. CASIMIRUS MEDICUS (*b*); a pure ex *hepatis* abſceſſu per arroſum diaphragma in cavum thoracis effuſo refert MORGAGNIUS (*c*); ex *liene* ſimili modo pus in ſiniſtrum pectoris cavum per eroſum, perforatumque diaphragma eructante vidi egomet ipſe, & ſectione cadaveris confirmavi. Cognovi vero ex tumore *lienis*, qui dolore inflammatorio laboraverat, repente evaneſcente, & inde aucta difficili reſpiratione, majoreque puris copia ex foramine, quod in latere thoracis ſiniſtro ob *ſuppuratam pleuritidem* apertum fuerat, profluente.

Obſervationes. Suppurati pericardii; hepatis; & lienis.

Obſervatio auctoris. Quomodo cognoſcitur?

(*a*) *Lib.* I. *de morb. n.* 24. (*b*) *Obſervat. med.* T. II. *p.* 648. (*c*) *De ſed. & cauſſ. morb. Epiſt.* 26. *n.* 4.

RICHÆ *obſervationes de vomicarum natura.*

(*) CAROLUS RICHA (*Conſtit. epid. Taurin. alter.*) deſcribit pleuritides, & peripneumonias, quæ eryſipelatibus epidemice vagantibus ſubſequutæ ſunt, facile in *vomicas* tranſeuntes. Ibi §. LXI. narrat, monialem quamdam *folliculum vomicæ* etiam expuliſſe. Vocat vomicas *folliculatas* eas, quæ ex aliqua pulmonari veſicula expanſa, & pure plena confiunt. Putat vaſa circum veſiculas ludentia effundere poſſe ſanguinem in ipſarum aliquam, ibique collectum pus conficere. (1) Et §. LXIII. pus fieri inquit vel a ſanguine, vel a lympha, & pro varia materie, unde fit, varium quoque eſſe. Diſtinguit etiam verum pus a purulento. *Ex ſch. auct.*

(1) Etiam in pericardio effundi ſanguinem poſſe ſine ulla ruptura, patet ex *obſervatione* GUILL. THOMPSON, quæ exſtat in *Comm. Lipſ. Vol.* XVIII. *P.* 3. *p.* 404. *Ex ſch. auct.*

§. CXLIII.

Suppurationis indicia.

Fieri autem ſuppurationem (§. CLXII.) indicium eſt, ſi dolore, qui prius torquebat, ceſſante, febris non deſinat; quinimo ſine manifeſta cauſſa inordinate exacerbetur; interdiu mitior, veſperi gravior; rigoribuſque interdum, genarum deinde rubore ſtipetur; demum doloris loco, qua antea erat, pondus percipiatur. Præterea ſi ſputum, quod exigua quidem copia ejicitur, jam ab initio magna tuſſi exſcreetur, & ſalſum ſit, deinde dulcius videatur; atque anima fœteat, reſpirationiſque difficultas perſeveret. Facto jam pure, ſive ſuppuratione abſoluta, ſudores multi & tenues circa pectus, aut collum, & cervicem erumpunt; tuſſis & tuſſiendi cupiditas ſine notabili exſpuitione vexat; oculi cavi, atque ungues adunci fiunt; malæ rubent; ſummi digiti

Puris facti.

præter modum calent; appetitus proſternitur, & deficit; alvus quandoque liqueſcit; & paſſim puſtulæ toto corpore erumpunt. Quod ſi in alterutro tantum latere ſuppuratio contigerit, ægrotans, quando in ſanum ſe convertit, percipit quaſi deſuper ſuſpenſi, ac impendentis ponderis ſenſum; latus etiam, in quo ſuppuratio facta eſt, & pondus inſidet, altero calidius eſſe conſuevit, & ſæpe dolet, exteriuſque intumeſcit. Effuſum porro in thoracis cavum pus fluctuatione, aut ſtrepitu, dum corpus vel concutitur, vel circumvolvitur, ſe prodit, niſi pleniſſima omnia ſint; quo caſu nulla fluctuatio, nulluſque ſtrepitus percipi poſſe videtur. Sed tum ſumma ſaltem inſpirandi difficultas, & febris lenta perpetuo tenet; diaphragma deprimitur; depreſſumque hypochondriorum, atque epigaſtrii regionem cum ponderis ſenſu attollit, extrorſumque propellit, ut obſtructiones, aut aſcitem (a) mentiatur, quod ſæpe obſervare mihi contigit; pedes, & ſæpe etiam facies tument; urinæ aliquid ſedimenti albi, fœtentis, aut viſcidi deponunt; ſapor quidam putridus os inficit, ſimiliſque halitus inde emanat; macie corpus contabeſcit, atque alia fiunt, quæ tabidis propria ſunt. Difficilem vero reſpirationem, quæ *empyematis* indiviſibile ſignum quibuſdam viſa eſt, interdum abeſſe, facilemque in utrumque latus decubitum in hujuſmodi morbo fuiſſe teſtantur cel. virorum obſervationes (b). Denique, ſi AVENBRUGGERO (c) fides habenda eſt, thorax in *empyemate*, inferiori & poſtica parte percuſſus, obſcurum & mutum ſonitum reddit.

Empyematis ſigna.

An difficilis reſpiratio pathognomonicum ſignum?

(a) SWIETENIUS §. 302. 303. (b) PANAROLII nimirum, MARCHETTI, DRANII, MORGAGNII, aliorumque. Vid. *Giornal. medic. veneto* T. II. p. 350. (c) p. 79.

§. CXLIV.

Vomicæ plerumque rumpuntur *vigeſimo* die, ex quo primum dolorem, aut gravitatem æger ſenſit, aut febricitavit, aut rigore prehenſus eſt; interdum *quadrageſimo*, imo etiam *ſexageſimo*; uti ex *Coacis prænotionibus* habemus. Multo etiam tardius eas nos diſrumpi vidimus, nimirum *tertio* uſque a morbi principio *menſe*, ægro deinde perfecte reſtituto. Illi autem ſervari ſolent, qui ſtatim poſt vomicæ ruptionem a febre liberi evadunt, pus album, odoris expers, leve, non variegatum, coctum facile, & cito exſcreant, nec alvi fluxu corripiuntur. Secus, quibus contraria accidunt.

Vomicæ quando erumpitur.

Boni exitus ſigna.

§. CXLV.

Vomica latens, & a nulla cauſſa manifeſta genita.

Quæ ſenſim, & ſine manifeſta cauſſa, ſive ſponte gignitur *vomica*, ita interdum latet, ut, monente TULPIO, vix ulla ſui proferat indicia. Ceterum primum tuſſicula ſicca, deinde humida eam comitatur. Poſtea ſpiritus difficilius trahitur, deficit anima, atque emarceſcit corpus, licet interim nec pus, nec ſanguinem ſputa præſeferant. HOFFMANNUS vero (*a*) hiſce notis eam ſignificari ſcribit; diuturno, fixo, & comprimente ſpiritus dolore, qui nec per ſputa, nec per ſectionem venæ, nec per alia remedia reſolventia miteſcit, nec tollitur, ſed cum tuſſi ſicca, pulſu celeri, halitus fœtore, marcore corporis, virium languore, appetitu dejecto, largo ſudore perſiſtit. Magnitudo vomicæ ex majori ſpiritus anguſtia, ingenti anxietate, pulſu duro, quandoque erecto corpore intermittente dignoſcitur. Verum cl. UNZERUS (*b*) ſigna *vomicæ* incerta omnino eſſe, multiplici experientia demonſtravit. Illud tamen fere conſtantiſſimum eſt, rigorem & febrim accedere, quando ruptioni propior eſt.

Hujus notæ ab HOFFMANNO deſcriptæ.

Non tamen certa ejus ſigna ſunt.

(*a*) *Med. ſyſtematic.* (*b*) *Promptuar. Hamburg. T.* IX. *p.* 309. Vide *Commentar. Lipſien. Vol.* II. *P.* 3. *p.* 480.

§. CXLVI.

Diſruptæ vomicæ effectus tum boni, quam mali.

Rupta vero vomica vel ſubito pereunt ſuffocati, dum eo- pioſum pus repente impellit, obſtruitque aerea pulmonis vaſa; vel ſi primum hoc diſcrimen effugerit, paullo poſt, illico proſtratis omnibus vitæ viribus, deficiunt (*a*), aut lenta (*) tabe pereunt. Conſtat tamen teſtimonio, ac obſervatione ccl. virorum, longe plures evadere ex *vomica*, quæ *peripneumoniæ*, aut *pleuritidi* ſuccedit, licet ingens puris copia ſimul, & ſemel erumpat, quam ubi pus ex minoribus abſceſſibus effundatur (*b*). *Empyema* raro abſorptione, & diadoche ſolvi viſum eſt; rariſſime per exeſos pulmones ſibi viam parat, exſpuiturque; ſæpius pleuram, muſculoſque intercoſtales trajicit, foraſque ſenſim producitur.

Quomodo reſolvitur empyema?

(*a*) SWIETENIUS §. 1204. 1205. (*b*) HIPPOCRAT., MEADII, SWIETENII, aliorum, & noſtra quoque experientia. Vid. SWIETEN. §. 1206.

Vomica chronica exempla.

(*) Vid. DALLARMIUM *Saggi di med. pratic. P.* 3. *p.* 262., & 263. WILLISIUS obſervavit quamdam ſpeciem *vomicarum*, quæ *calloſæ* ſunt, & fundunt pus per plures annos. Vid. RIGHA §. LXII. cit. *Conſtitut. epidem. Taurinen. Ex ſch. anct.*

§. CXLVII.

Curatio vomicæ diſruptæ.

Cognita per ſuas notas (§§. CXLII. CXLIII. & *ſeqq.*) *vomica*, ejus diſruptio bechicis, lubricantibus, emollientibus ; vapore aceti, vel vini calidi inſpirato; cantu; concuſſione corporis, ſcalarum aſcenſu; ſternutamentis; quin imo vomitu promoveri a nonnullis conſuevit. Verum cautiſſime ſe gerat medicus in tribus ultimis præſidiis adminiſtrandis, vireſque ægri, & reliqua ſymptomata prudenter prius expendat. Puris evacuatio, ubi jam inceperit, adjuvanda iis eſt, quæ alibi, ubi de *tuſſi* (*cap.* I.), aut *phthiſi* (*cap.* III.) *pulmonari* actum eſt, propoſuimus. Purgato probe vomicæ cavo vulnerariis, victu vegetabili, lacte, & peruviano cortice utendum eſt, ut coeat (*). Aqua etiam calcis vivæ, ubi vomica diutius pus amandat, exſiccarique non facile poteſt, vel ſola, vel lacti mixta ab auctoribus non infimæ notæ celebratur. Ad id ipſum, ut detergens & ſimul conſolidans medicamentum, commendat nicotianam ETTMULLERUS (*a*).

Cautio in quorumdam remediorum uſu.
Pus evacuantia.
Quæ ſanent vulnus.
Exſiccantia.

(*) Vid. DALLARMIUM *Saggi di med. prat.* p. 2. *oſſervaz.* XXVII., & quæ ſequuntur; item *oſſerv.* XXVIII.

(*a*) *In Schroëderer.* ....

§. CXLVIII.

Curatio empyematis.
Paracenteſis.

Epyemati autem paracenteſi, quæ interdum feliciter ceſſit, ſuccurrendum mature eſt (*a*). Hæc in dorſo intra *nonam* & *decimam coſtam* quinque vel ſex digitis a ſpina inſtituitur. Veteres vero intra *ſextam*, & *ſeptimam coſtam* e latere genus hoc chirurgiæ adhibebant. Interdum etiam eo in loco fit, quo latus tumet, & prominet. HIPPOCRATES diaphyſim alicujus coſtæ perforari præcipiebat. Suppurata pleuritide laboranti perforatum eſt latus affectum; & perbelle convaluit, vixitque plures annos (*b*). Nec minus proſpere hujuſmodi punctionem pluries ceſſiſſe, obſervatum a nobis eſt (*c*). Sed accidit quandoque, ut nihil ea profuerit. In ægro quodam *pleuritide bilioſa*, quam ſæpe *hydrothorax* excipiebat, chirurgus paracenteſi eduxit magnam ſeri copiam, ſed die poſtera mors eum abſtulit (*d*). Id potiſſimum evenit, quando pulmo magnam partem corruptus, exeſuſque eſt. Paracenteſim vero nonnulli vituperant, rejiciuntque ex eo, quod cum ſæpe pleura pulmoni adhæreat, ea vulnerari pulmo

Coſtarum diaphyſis ex HIPPOCRATE.
Proſperæ paracenteſis obſervationes.
Quandonam improſpere cedat?
Quando punctione præſtet ſectio lateris?

poſſit. Quo caſu non punctione quidem, ſed inciſione latus aperiatur, deinde digitis, aut manubrio ſcalpelli leniter removendus pulmo eſt (*). WILLISIUS fonticulo, qua thorax pertundi conſuevit, inuſto, ac diu manante nonnullos reſtituit (e). Veteres uſtione idipſum præſtabant. Apud Ægyptios, ut narrat ALPINUS (f), uſtio ſic peragitur. Goſſypii pyramidem linteo lineo involvunt. Baſim ejus loco inurendo imponunt, atque affigunt. Deinde apici flammam admovent, ſinuntque comburi, donec cutis ſubjecta, quantum opus eſt, inuratur. Quale demum pus ex ſectione, vel uſtione prodire debeat, ut proſit, docuit HIPPOCRATES, quando dixit (g): *Qui ſuppurati uruntur, aut ſecantur, ſi quidem purum exeat pus & album, evadunt: ſi vero ſubcruentum, & cœnoſum, & graveolens pereunt.* Sed dum hæc aguntur, intrinſecus danda profecto ſunt antiſeptica, & blandiſſima balſamica; & ſimul extrinſecus injicienda quæ abſtergenti, ac vulneraria virtute pollent. Nec aliter ferme tractandi qui ſuppurationem in *mediaſtino*, aut *pericardio* (§. CIII.) ſubierunt. Pus enim ſub ſterno collectum educitur *perforato ſterno*, vel pyulco exhauritur (h). Qua vero ratione e pericardio educi debeat, tradetur *capite* ſequenti §§. CXCI. CXCII.

Uſtio.

Methodus Ægyptiorum in uſtione peragenda.

Puris diagnoſis ex HIPPOCRATE.

Quænam intrinſecus, & extrinſecus adhibenda?

(a) SWIETENIUS, LUDWIGIUS, BAYROTUS DE JONQUERES *Theſ. Pariſ. a.* 1762.; ORTESCHIUS *giornal. di Medic. t.* 11. *p.* 350. (b) GUIDETTIUS *diſſert.* 11. *p.* 187. (c) DALLARMIUS *Saggi di Med. prat.*, *ubi a* BURSERIO *in additionibus* exempla afferuntur. (d) GUIDETTI *l. c.* §. 12. *p.* 187.

Obſervatio WERNERI. (*) JOSEPH WERNERUS curavit *empyema inciſione* in dextro thoracis latere inſtituta. Nam inter *decimam*, & *undecimam* coſtam quatuor circiter digitis procul a vertebris ita ſcalpellum infixit, ut ſecundum coſtarum directionem, & propius a margine ſuperiori *undecimæ* coſtæ, ne *intercoſtalis arteria* læderetur, inciſionem perageret. Statim ac muſculos intercoſtales diſſecuit, xx. puris unciæ effluxerunt. Digito vero intra thoracis cavum immiſſo, nullibi pulmones pleuræ adhærentes detexit. Illico ab emiſſo pure ſymptomata remiſerunt; nec multo poſt æger convaluit. *Vid. Comm. Lipſienſ. Vol. III. P.* 1. *p.* 45. *Ex Sched. Auct.*

(e) . . . . (f) *De medic. Ægyptior. lib. III. cap.* 12., ORTESCHIUS *l. c. an.* 1764. *n.* 44. *p.* 350. (g) *Aphor.* 44. *ſect. VII.* (h) RIOLANUS *Enchirid. anatom. lib. III. cap. IV. p.* 206. *Conſulatur quoque ſi libet cl.* LOURDIUS, *cujus doctrina de paracenteſis optimo effectu, & exitu exponitur ſequenti* capite *ad calcem* §. 191. *Vide ibi.*

§. CII.

Quando in ſcirrhum, vel gangrænam deſinat.

Cum vero inflammatio (§. CVIII.) neque reſolvatur, neque in ſuppurationem (§. CXLII.) deſinat, neque illico, aut intra paucos dies vitam & ſpiritum (§§. XCIX. CXV. CXVI.) intercipiat; tum vel *ſcirrhus*, vel *gangræna*, ſive *necroſis* inflam-

mat-

mationi finem imponit. Illud ubi evenit, lentum & diuturnum malum relinquitur, præſertim ſi indurata pars non exiguo ſpatio contineatur. Ibi enim ponderis cujuſdam ſenſus percipitur; difficilis reſpiratio eſt, quæ dum corpus movetur redditur difficilior; decubitus vel in alterutro tantum latere, vel in dorſo poſſibilis, quia aut dolore, aut tuſſi, aut ſpiritus oppreſſione ægri corripiuntur. Si vero parvi, & ſparſi ſint per pulmonum varia loca ſcirrhoſi tumores, qui ab inflammatione relicti ſunt, tunc potius tuſſi ſicca, frequenti, ad quemvis motum aut longiorem ſermonem ingraveſcente, quam aliis ſignis dignoſcuntur. Sæpe etiam in his pulſus parvus eſt, inæqualis, & juſto celerior. Sed malum plerumque id eſt, cui *neque gummi*, *neque ſapo*, *neque cicuta*, *neque* alia vel ab ipſo *mercurio deprompta* tollendo plerumque valent (*). Si alterum vero, nempe *gangræna* contigerit, lethale eſt. Id accidit, quando inflammatio vehemens in initio aut neglecta fuit, aut calefacientibus remediis exaſperata. Ubi igitur gangræna incipit, jam dolor evaneſcit ſine manifeſta cauſſa, ejus loco pondus in pectore percipitur, vireſque ſummopere dejiciuntur; pulſus fit omnino parvus, debilis, celer, inæqualis; facies pallida, tetra, interdum rubro-cœrulea; extrema frigent; ſputa liveſcunt, nigricant, ſæpe etiam fœtent; latus interdum, quod dolor vexavit, macula nigra, aut livida fœdatur; mens movetur; & brevi mors ſcenam complet. Imminens hujuſmodi malum vix præcaveri poteſt. Non tamen omittenda ſunt pleraque antiſeptica, & cardiaca, de quibus mentio (§. CXXXVII.) jam facta eſt.

Diagnoſis ſcirrhi tam grandis, quam parvæ molis.

Prognoſis. Curatio nulla ferme.

Gangrenæ prognoſis, & cauſſa.

Diagnoſis gangrenæ.

Quid præcavendo conducat?

(*) Hic in mentem revocentur, quæ ab auctore tradita ſunt §. 78. *Comm. de inflamm.*, *vol.* 3. §. 389., *& alibi*.

PARAPLEURITIS.

§. CL.

Interdum *pleuritis notha* (§. CX.) (quæ vera quidem inflammatio eſt, ſed *pleuram*, *exterioreſque* thoracis partes afficiens) neque in *abſceſſum*, neque in *gangrænam*, neque in legitimum *ſcirrhum* terminatur, neque demum ex toto reſolvitur: verum pleriſque ſymptomatibus remiſſis æger ita videtur reſtitui, ut nihil aliud eidem ſuperſit, quam dolor, qui eum diu tenet, vexatque, modo levior, modo gravior. Sed interim hujuſmodi lateris dolore angitur, & vires vix poteſt priſtinas acquirere. Deinde non multo poſt tempore circa veſperam de inſolito quo-

Hiſtoria morbi.

Ejus propria ſymptomata. Dolor.

Febris ratio. *Sudoris ratio.* *Differt a phthiſico ſudore.*

dam, & moleſto calore queritur, qui paullatim in continuam febriculam degenerat, horis pomeridianis quotidie invaleſcentem. *Amphimerinam* dicunt. In ejus augmento ſudor emanat, viribus valde officiens. In remiſſione vero, quæ circa matutinum tempus accedit, nullus erumpit, contra ac phthiſicis evenire ſolet.

§. CLI.

Quomodo æger decumbat, & ſpiritum ducat?

Præterea qui hoc affectu laborant vix in affectum latus poſſunt decumbere; ſpiritumque ita moderantur, ut quamminimum fieri poteſt pectus moveant, attollantque, ne videlicet dolorem, qui inſpiratione pleniore exacerbatur, intercoſtalibus muſculis agentibus, ut coſtas elevent, reddant multo acerbiorem. Fieri tamen non poteſt, ut in tanta pectoris compreſſione pulmones non ſatis expanſi ſanguine congeſto turgeant, & ſuſpiriis, aut oſcitationibus frequentibus egeant, ut quodammodo ab anxietate liberentur. Nulla iis raucitas eſt, ſed longo ſermone ſi velint uti, defatigantur, anhelantque. Pulſus quacumque hora explorentur, crebri, duri, & parvi ſunt. Sanguis e vena miſſus arcte coit, induratur, cruſtaque pleuritica contegitur. Atque hæc ſunt propria, & quaſi perpetua hujuſce morbi phænomena.

Qui pulſus? *Cruſta pleuritica in ſanguine.*

§. CLII.

Alia ſigna minus propria, & frequentia.

His (§. CLI.) interdum adjunguntur tuſſis inanis; aut ſputa plerumque tenuia, pauca, & ſtriis quandoque ſanguinis tincta, ob difficilem nempe per pulmones compreſſos humorum circuitum; dolor capitis; oſcitandi frequens neceſſitas; & demum aliqua macies, quæ tamen tardiſſimo paſſu ſupervenit, & tunc ſolummodo, cum morbus ita proceſſerit, ut ſputa purulenta, & ſanguinea uberius exſcreari cœperint.

Macies quando?

§. CLIII.

Qui primus hunc morbum parapleuritidem vocavit. *In quo ſæpe, ex ZEVIANO, conſiſtat parapleuritis.* *Periodus morbi, & exitus.*

Hanc pectoris affectionem ZEVIANUS veronenſis non incelebris in opuſculo, quod de eadem evulgavit anno 1766., novo quodam vocabulo nuncupavit *parapleuritidem*, quæ tamen, ut ipſe animadvertit, ſæpius conſiſtit in ſolo lateris dolore a *pleuritide notha* relicto nunc continuo, nunc intermittente, nunc ad tempeſtatum mutationes tantum, aut ad validiorem corporis motum ſenſibili. Is non raro poſt aliquod temporis ſpatium per ſe

ſolvitur, & omnino ceſſat; nonnunquam vero plures menſes eo ipſo, quem ſupra expoſuimus, circuitu miſeros ægrotantes excruciat, donec in pectoris interiore pariete, aut in ipſis pulmonibus lethalia ulcera induxerit.

§. CLIV.

Differt a phthiſi ſecundaria incipiente.

Nec cuiquam in mentem veniat, hujuſmodi morbum phthiſim pulmonarem incipientem ſecundariam eſſe. Nam differre eam a phthiſi contendit cl. ZEVIANUS; quod in *phthiſi* pulſus debilis, & mollis plerumque eſt; ſudor aut noctu, aut poſt ſomnum, præſertim matutino tempore, oboritur; facilius in latus affectum decumbitur; ſputa craſſa, & purulenta prodeunt; dolor obtuſior, & interior (ſi ullus eſt) videtur; macieſque celeriter progreditur. In *parapleuritide* vero pulſus ſubdurus, & validior eſt, & omnia reliqua ſymptomata (§§. CL. CLI. CLII.) contrario pene modo ſe habent, ut prænotavimus.

§. CLV.

Curatio.

V. S. iterata

Quoniam igitur a congeſto, hærentique inflammatorio glutine in latere, quod pleuritis invaſerat, proficiſci ea (§. CL.) videtur, ideo venæ ſectione prudenter iterata potiſſimum diſcutienda eſt. Sanguis enim e vena miſſus cruſtam pleuriticam præſefert. Neque metuendum eſt, ne per eam vires magis magiſque elidantur; cum experientia oſtenderit, id auxilii & optime ferri, & feliciter adminiſtrari. Præterea, ut malum penitus extirpetur, ea quoque in uſum vocanda ſunt, quæ attenuant, incidunt, & reſolvunt, & præſertim quæ contra pleuritidem (§§. CXXXIII. CXXXIV.) commendata fuerunt. Quandoque etiam in pertinaciori caſu properandum erit ad ſaponem venetum, millepedes, gummi ammoniacum, lignum ſaſſafras, radices bardanæ, ſmilacis, chinæ, arundinis montanæ, ad diluta foliorum abſynthii alpini, *genepi* vulgo dicti, cardui benedicti, ſimiliumque. Sæpe enim hæc a nobis adhibita magno cum ægrotantium emolumento fuiſſe teſtamur. An *parapleuritis* illa phthiſeos incipientis ſpecies eſt, quam juxta ccl. auctores expugnant parvæ, ſed repetitæ ſanguinis miſſiones?

Remedia temperantia, incidentia, & reſolventia.

Quæ præſtantiora ſint?

Quæſtio de parapleuritide.

INFLAMMATIO DIAPHRAGMATIS.

§. CLVI.

Diaphragmatis inflammatio.

In *pleuritide* non raro *diaphragma* ſimul inflammatione occupari, alibi (§. CIII.) monuimus. At diaphragma etiam ſolum

inflammari, & quidem primario, veroſimile omnino eſt. Id rarum eſſe paſſim afferunt. HUXHAMIUS vero ſæpius hujuſmodi morbum offendi, quam vulgo creditur, auctor eſt. LIEUTAUDIO autem non videtur a *pleuritide* prorſus differre. Illud ſane certum eſt, quædam peculiaria, cum diaphragma inflammatione correptum eſt, ſymptomata obſervari, quæ a pleuritide ſive *vera*, ſive *notha* longiſſime abſunt. *Diaphragmatis* igitur *inflammationem*, quam proprie *paraphrenitidem* nonnulli appellandam volunt, indicant acutiſſima febris; dolor immanis circa coſtas ſpurias ad lumbos, dorſumque ſe extendens, & quaſi cingulo circumambiens; tuſſis ſicca, dolorem exacerbans; reſpiratio ut plurimum parva & frequens, rariſſime magna & minus frequens, interdum inæqualis, ac inordinata; genarum rubor; palpitatio in hypochondriis; hypochondria diſtenta, dolentia, ſurſum introrſumque (*) ſæpe retracta; ſuſpiria, aut ſuſpirii deſiderium; pulſus celerrimus, exilis, durus; tandem tremor; tendinum ſubſultus; convulſio; riſus ſardonicus; anhelatio; ſingultus; & non raro delirium, & furor. BOERHAAVIUS (*a*) delirium cum *inflammatione diaphragmatis* ſemper copulari cenſet. At MORGAGNII obſervationes, aliorumque BOERHAAVII ſententiæ adverſantur (*b*). MICH. SARCONUS (*c*) opportune animadvertit, diaphragmatis inflammationem neque delirium perpetuum, neque riſum ſardonicum, nec alia attuliſſe, quæ cum BOERHAAVIO docuit SWIETENIUS (*d*). Ego etiam obſervavi, hæc a vera diaphragmatis inflammatione abfuiſſe (*e*). Jure igitur MORGAGNIUS concludit, modo delirium ab ea abeſſe, modo cum eadem reperiri (*f*).

An rara ſit, vel frequens? Opinio LIEUTAUDII.

Paraphrenitis BOERHAAVIO eſt, aliiſque. Signa ejus diagnoſtica.

An delirium ſemper comes paraphrenitidis?

(*a*) *Aphor. de cognoſc. & curand. morb.* §. 909. (*b*) *De ſedib. & cauſſ. morbor. epiſt.* VII. *n.* 14. (*c*) *Par.* I. *p.* 209. *Iſtoria ragionata de' mali ec.* (*d*) *In* BOERHAAVII *aphoriſm.* §. 909. (*e*) *De morb. capit. vol.* III. §. CCXIV. *& ſeqq.* (*f*) *L. c.*

(*) Introrſum *hypochondria* trahuntur tum a *diaphragmate* contracto coſtaſque ſpurias intro adducente, tum a *peritonæo*, quo inferius diaphragma & ipſa hypochondria obveſtiuntur, inflammato criſpato & attracto: quod RIOLANUS exiſtimavit. *Encheirid. anatom. lib.* III. *cap.* V.

§. CLVII.

Exitioſum, lethiferumque malum efficaciſſimis ſtatim præſidiis oppugnandum eſt. Quo enim vehementiores cauſſæ intulerint, quo major ſanguinis acritudo concucurrerit, eo majus periculum. Tota fere ſpes in venæ ſectione, in clyſmatibus, in fotibus, atque antiphlogiſticis remediis poſita eſt, & locata (*a*). At

Prognoſis, & curatio.

V. S. largior, fotus, clyſmata, & antiphlogiſtica remedia.

HUXHAMIUS ſanguinis unciis ferme centum intra quatriduum detractis, multiſque aliis adhibitis artis adjumentis non potuit quempiam *diaphragmatis inflammatione* laborantem ſervare (*b*). En quantum morbi magnitudo quamcumque artis, & medici præſtantiam eludit!

HUXHAMII *obſervatio.*

(*a*) Vid. *vol.* III. *de morbis capitis* harum *inſtitutionum* §. CCXV. & *ſeqq.*
(*b*) *Epidem. T.* II. *p.* 118.

CAPUT V.

DE HYDROPE PECTORIS, PERICARDII, ET PULMONUM.

§. CLVIII.

Uberior ſeroſi, lymphaticique humoris in aliquod corporis cavum effuſio, atque in eodem congeſtio, & ſtagnatio proprie Υ῾δρωπς* appellatur. Hinc ſi in cava *capitis*, *thoracis*, *pericardii*, *abdominis*, *uteri*, omenti (*), *tunicæ vaginalis teſtium* ſeroſus humor confluat & coacervetur, * Υ῾δρωκέφαλον; hydrops pectoris, ſive ** Υ῾δρωθόραξ; hydrops pericardii, ſive *** Υ῾δρωκαρδίας; Α᾿σκίτης; Υ῾δρωκηλη proveniunt, de quibus partim alibi (*a*), partim in præſentiarum.

Definitio hydropis.
* *Hydrops.*
* *Hydrocephalum.* ** *Hydrothorax.* *** *Hydrocardia, aſcites, hydrocele.*

(*) Hydrope *omentum* corripitur, qui ſolus interdum, & ſine *aſcite* reperitur. Initio fluctuatio tantum in eo percipitur, quæ evaneſcit, cum laminæ fuerint induratæ per aquarum preſſionem. PORTALIUS *mém. de l' Academ. Roy. ann.* 1770. & 1771. *p.* 541. Diſrupto autem omento, quod fit etiam emeticis, oritur *aſcites. Idem ibid.* Exemplum pariter hydropis *peritonæi* legitur in *actis Helveticis T.* VI. *p.* 186. Similia habentur apud LITTRIUM (*mém. de l' Acad. Roy. T.* VII. *p.* 142. *edit. venet.*), & apud CHOMELIUM *ibid. p.* 170. *Ex ſch. auct.*
(*a*) Vid. *Vol.* III. *cap.* II. *de hydrocephalo*, & *ſpina bifida* &c.

Ex PORTALIO *obſervatio de hydrope omenti ſine aſcite.*

§. CLIX.

Sunt vero quidam veluti gradus ad *hydropem* proprie dictum, quos noſcere oportet, quoſque cum hydrope ipſo nonnulli confundunt. Si enim vaſa quæcumque ſero turgeant, ut totum corpus candicet, morbum pariunt, qui * Λευκοφλεγματία dicitur. Hanc alii ad * Καχεξίαν tantum, alii ad ** Α᾿νασάρκην referunt. *Cachexia* autem eſt malus totius corporis habitus, & depravatus

Tumores varii ad hydropem diſponentes.
* *Leucophlegmatia.*
* *Cachexiam.* ** *Anaſarcen.*
Quid cachexia?

Anaſarca quid? ejuſdem color, & nitor. *Anaſarca* vero fit, ut quibuſdam videtur, ſi humor viſcidior non tantum in vaſis, præſertim lymphaticis, hæreat, verum etiam per celluloſæ telæ ſpatia diffundatur, tumentemque corporis habitum ita reddat, ut digito alicubi preſſa cutis non tam facile cedat, nec impreſſum veſtigium, ſive foveam diu retineat; quanquam fatendum eſt, de hoc inter omnes non convenire. LUDWIGIUS enim in *leucophlegmatia* duriorem tactui tumorem, in *anaſarca* molliorem exiſtimat, qua in re conſentientem habet cl. SWIETENIUM (a). Hic enim in *leucophlegmatia* ſcribit *pituitoſum* magis humorem, in *anaſarca tenuiorem*, & *aquoſiorem* peccare; in *leucophlegmatia* magis æquabiliter totum corpus intumeſcere, ideoque laxius eſſe, & paſtæ inſtar mollius; in *anaſarca* ab inferioribus incipere tumorem, & ſenſim aſcendere.

LUDWIGII, & SWIETENII opinio.

(a) *In* BOERHAAV. *aphor.* §. 72.

§. CLX.

Œdema quid ſit, & quotuplex.

Quod ſi *vaſa* pleraque, & *celluloſæ telæ* intercapedines *humore aqueo* in aliqua tantum corporis parte, veluti in *pedibus*, *manibus*, *capite*, *facie*, *palpebris*, *genis*, *faucibus*, *ſcroto*, aliiſque locis repleantur, & tumeant, tumorque ſit mollis, frigidus, albus, impreſſi digiti veſtigium retinens, *œdematis* obtinet nomen, eſtque *hydropis* quoddam initium. Itaque pro varia partium ratione, quas ſeroſa occupat colluvies, varia etiam *hydropis* genera oriuntur; & ſpeciatim ſi totum corpus afficiatur, *univerſalis*; ſi pars, *particularis* hydrops exſurgit.

Diviſio. Hydrops particularis, & univerſalis.

§. CLXI.

Cauſſa, & origo morbi duplex.

Duplex autem cujuſque *hydropis* origo, & cauſſa eſt, vel ab *univerſi* ſanguinis vitio, vel a ſolidarum partium mala conſtitutione. Ab univerſi *ſanguinis* vitio; ſi ſeroſa ejus pars ſupra ceteras immodice excreſcat, aut a reliquarum mixtione ſecedat, exuberetque, ut vel e vaſorum tunicis per poros, quos vocant inorganicos, exſudet, vel vaſa lymphatica præter modum oppleat, urgeatque, vel per arteriolas exhalantes in cellulas, cavaque corporis transfluat, ibique congeſta conſiſtat; aut ſi acritudine tanta peccet, ut minima erodat vaſcula, atque inde in vacua ſpatia exſtillet. *Solidarum* vero *partium* culpa; ſi vaſa mi-

Sanguinis vitia quæ, & quot?

Quæ, & quot ſolidorum vitia?

nima ita laxentur, ut nimiam ſeroſi humoris vim admittant, tantumque ejuſdem in cava effundant, quantum nec recipere, nec revehere venæ inhalantes poſſint; aut ita repleantur, exſtendanturque, ut in hydatides pene expanſa, & converſa demum lacerentur, liquoremque continenter eructent.

§. CLXII.

Effuſus autem humor a venis inhalantibus reſorberi haud poterit, ſi craſſus & viſcidus ille ſit; ſi oſtiola earum obſtructa, aut contracta viam ingreſſuro denegent; ſi atonia atque inertia laborent, ideoque ejus propulſionem non adjuvent; ſi aliquod impedimentum in venis majoribus, harumque truncis reperiatur, *obſtructio* nimirum, *tumor*, *polypus*, *compreſſio*, *magna organica vitia*, atque alia, quibus reditus ſanguinis ad cor, adeoque venarum abſorbentium in venas majores exoneratio retardetur, aut penitus inhibeatur. Id profecto ſæpiſſime patet ex cadaverum diſſectionibus, in quibus frequentiſſime detectum eſt, cauſſam *hydropis*, præcipue *pectoris*, & *pericardii*, de quibus hic potiſſimum agimus, aliquod in venis majoribus circa præcordia vitium, quo liber humorum in cor refluxus cohiberetur, exſtitiſſe.

Aliæ cauſſæ hydropis generatim ſumpti.

Vitia venarum majorum, quibus ſanguinis reditus ad cor retardatur.

Frequentior cauſſa hydrothoracis, & hydrocardiæ ex anatome.

§. CLXIII.

Ex his (§. CLXI. & CLXII.) facile intelligitur, quam multiplices remotæ *hydropis* cauſſæ univerſim eſſe queant; uti febres intermittentes, aliique diuturniores morbi; immodicæ, ſanguinis præſertim, evacuationes; hepatis, lienis, pancreatis, & ceterorum abdominis viſcerum labes, atque obſtructio; ſuppreſſæ perſpirationis, atque urinæ excretiones; nimius potus, præſertim frigidus calente corpore (*a*); ſcabies retropulſa; aſthma; tumores varii, præſertim glandulæ induratæ; aneuryſmata; varices; polypoſæ concretiones; mala thoracis conformatio; aliaque ſanguinis liberum curſum, aut congruam ejuſdem in pulmonibus & corde miſcelam, & elaborationem prævertentia, & in primis pulmonum inflammatio, ſcorbutus &c.

Cauſſæ remotæ hydropis.

(*a*) MORGAGNIUS *Epiſt.* XVI, & HIPPOCRATES *Epidemi.*

§. CLXIV.

His generatim præmiſſis, propius ad *hydrothoracem*, ſive *hydropem pectoris* progredimur. Hic etiam ὕδρωψ * HIPPOCRATI

*Hydrothorax HIPPOCRATI eſt * hydrops.*

Quo loco humor colligitur.

dictus eſt. Seroſus autem, ſive aqueus humor aut in *alterutra*, aut in *utraque pectoris cavea* continetur; vel in *cyſtide* quadam, ſive *ſacco* includitur, quando nimirum celluloſa quædam inter-ſtitia pone pleuram, aut circa pulmones & pericardium, aut in ipſo *mediaſtino* ita expanduntur, aqueumque humorem ſic recipiunt, ut veſicas, ſacculoſque utris in modum aqua pleni refe-rant. Prior *hydrothorax* ſimpliciter, ſive *non* ἐγκύστικος, ideſt *non ſaccatus*; poſterior hydrops ἐγκύστικος, ſive *ſaccatus* nominatur. Uterque quidem cognitu difficilis, ſed *encyſticus* multo difficilior eſt.

Duplex eſt.

Alius ſimpliciter hydrothorax, ſive non ſaccatus.

Encyſticus, ſive ſaccatus alter.

§. CLXV.

Signa hydrothoracis non ſaccati ex DUVERNEYO.

Hydrothoracis tamen *non ſaccati* ſigna hæc recenſet DUVERNEYUS (*a*); nempe ſummam ſpirandi difficultatem; facilem in latus affectum, ſi unum tantummodo latus ægrotet, decubitum; in latus ſanum pene intolerabilem; reſpirationem erecta cervice, aut incurvato ad anteriora corpore minus impeditam; demum-que faciem hippocraticam. His alii adjiciunt pedum œdemata, ſitim inextinguibilem, aut ſaltem faucium ſiccitatem, ſuperiorum artuum extenuationem, urinam aſſumptorum quantitati non reſ-pondentem, paucam videlicet plerumque, rubram, craſſam, & lixivialem; anhelationem in aſcenſu locorum acclivium, vel in decubitu, vel inter dormiendum, noctu præſertim, ita ingrave-ſcentem, ut ægrotantes e lecto proſilire, ad feneſtras ſe confer-re, & liberiorem auram quærere cogantur; tuſſiculam ſiccam, quæ nocturnam illam *orthopnœam* præcipue comitari ſolet; pul-ſum parvum & crebrum; fluctuationis ſenſum in pectore, dum decubitum mutant, aut concutiuntur; cordis palpitationem; & reliqua.

Nonnulla ab aliis adjecta.

(*a*) *Mém. de l'Acad. des Scienc. Edition. Venet. T.* VII. *p.* 121.

§. CLXVI.

Incerta hæc ſigna initio morbi præſertim.

Animadvertendum eſt tamen, ſigna hæc vix, niſi morbus jam adoleverit, ſe prodere, & ubi ſe produnt incerta valde eſſe, & dubia, uti cl. HAENIUS poſt MORGAGNIUM demonſtravit (*a*); imo reſpirationem ipſam inter initia non valde affici, quod etiam ZIMMERMANNUS (*b*) notavit. HAENIO conſentit FEBURIUS, qui in nota quadam ad illum ZIMMERMANNI locum aperte profite-tur (*c*), nullis interdum indiciis *hydrothoracem* ſignificari, niſi

cum

eum morti jam proximi fiant ægrotantes; miraturque in hujuſmodi caſu nullam ſpirandi difficultatem inſurrexiſſe, niſi paullo ante mortem. Verum etſi id fieri interdum multis de cauſſis poſſe ultro concedam, ſæpe tamen incompertum eſt, num *hydrops thoracis* antea adfuerit, an vero paullo ante mortem ſupervenerit. Quamobrem non ſemper fortaſſe credendum eſt, eos, in quibus liberum, & facilem quemcumque decubitum, facilemque reſpirationem fuiſſe narrant hiſtoriæ medicæ, vere tum hydropicos exſtitiſſe; ſed potius poſtremo tantum vitæ tempore in hydrothoracem incidiſſe; ideoque eorum pectus aqua repletum profectoribus apparuiſſe.

Facilis decubitus, facilisque reſpiratio cur ſignum fallax?

(a) *Rat. medend.* (b) *Traité de l'expérience T. II. p. 31.* (c) *Ibid.*

§. CLXVII.

Pulſum vero parvum, atque humilem, tuſſimque ſiccam, aut fere ſiccam, & niſi aliquid catarrhale expellentem, quando ſimul concurrunt, indicia eſſe cl. MORGAGNIUS exiſtimat (a) non hydrothoracis, ſed potius alicujus alii vitii, quod cum pectoris hydrope conjungatur. Neque ipſe iis aſſentitur, qui repentinam ſomni interruptionem cum ſuffocationis metu pro ſigno pathognomonico (a*) habent; nam HELVICHIUS (b), & cl. HAENIUS (c) adductis in medium exemplis evicerunt, ſæpe eam quidem cum aliis hydrothoracis ſignis reperiri, ſed ſæpe etiam abeſſe. Subditque cl. vir, hujuſmodi ſymptoma aliis etiam pectoris morbis, pulmonum nempe, cordis, aortæ, pericardii, atque in primis ſpaſticis earum partium affectionibus eſſe commune, &, ſi quando pathognomonicum hydrothoracis ſignum haberi poſſit, tunc ſolum poſſe, Jo. JACOBO VICARIO monente, cum pedum œdemata anteceſſerit, non vero cum ſubſequatur (d).

MORGAGNII monita circa diagnoſim.

An ſymptoma ſuffocationis vere pathognomonica ſint?

(a) *De ſed. & cauſſ. morb. epiſt. XVI. n. 9. & ſeqq.*
(a*) RIVER. *Prax. med. l.* VIII. *cap.* V. CAROL. PISO *De morb. a ſeroſ. colluv. ort. De hydrop. pector.*
(b) *Ephem. n. c. cent.* 10. *obſervat.* 32. (c) *Rat. med. P.* V. *p.* 44., & *P.* VI. *p.* 125. (d) *L. c. n.* XI.

§. CLXVIII.

Quanquam vero, ubi altera ſolum pectoris cavea aqua oppletur, decumbere æger in latus ſanum nequeat, ut cl. DUVER-

Cur quandoque in ſano latere decumbant ægri?

NEVUS (§. CLXV.) tradidit; interdum tamen accidit, ut in ſano tantum latere conquieſcere, & reſpirare poſſit. Id autem tum potiſſimum fieri videtur, cum pulmo, qui lateri ab aqua immuni reſpondet, vitium contraxerit, & ita labefactatus ſit, ut reſpirationi obeundæ impar ferme evaſerit, pulmo vero in latere aqua oppleto ſanus exſiſtat, & ſolus fere reſpirationem abſolvat, perficiatque. Nil igitur mirum, ſi hydrope laborans tunc facilius, feliciuſque lateri ab aqua libero incumbat, cum aqua mediaſtinum verſus maximam partem revoluta, pulmo aquæ innatans minus prematur, ideoque commodius ad aerem inſpirandum explicetur.

§. CLXIX.

Quando id non contingat?

At, ſi in utroque pectoris latere aqua confluxerit, uberior tamen in altero, in altero parcior, illud, quod modo indicavi, haudquaquam contingit. Commodior enim eſt, ut patet, in affectum magis, pleniuſque latus decubitus. Quandoque etiam magna ſpirandi difficultas eſſe poteſt, licet ſerum, quod thorace continetur, paucum omnino fuerit; modo id ſalibus ſcateat, aut quacumque alia acritudinis ſpecie contaminetur. Eo namque ſic pulmo vellicatur, & pungitur, ut in ſpaſticas conſtrictiones adigantur reſpirationis organa, & pari ferme modo reſpiratio lædatur, quo ab aqua uberiore, & comprimente læderetur.

Paucum ſerum, ſed acre magnam parit ſpirandi difficultatem.

§. CLXX.

Certiora hydrothoracis ſigna.

Ceterum, quoniam nulla pathognomonica ſigna *hydrothoracis* vere habentur, nemo tamen velim credat, morbum hunc ita latere, ut præſens nequaquam dignoſci queat. Ego quidem, ſiquid judicem, neque uno, neque altero ſigno confidendum eſſe arbitror, ſed ſingula cautiſſime primum, deinde omnia ſimul expendantur oportet, antequam de eo feratur ſententia. Itaque ſi, diligenti inito examine, multa ſimul copulentur ex iis, quæ pro diagnoſticis ſignis ſupra (§. CLXV.) enumeravimus, quid hydrothoracem adeſſe dubitaveris? Si, exempli cauſſa, empyematis cauſſæ defuerint, fuerint vero, quæ hydropi inducendo aptæ noſcuntur; ſi reſpiratio difficilis jam ſit, aut a quovis corporis motu fiat anheloſa, aut erecta cervice duci debeat, ſi ob ſuffocationis metum ſomnos repente interrumpat; ſi decubitus in alterutrum latus difficilior evadat; ſi fluctuatio quædam in pe-

Exemplum.

ctoris cavea, procul tamen a cordis regione percipiatur; ſi artuum, in primis inferiorum, aut ſcroti (*a*) œdemata; tuſſis, præſertim ſicca; ſitis; urinæ parcitas concurrant; ſi latus affectum œdema exterius oſtendat, quod interdum (*b*) evenit; aut ſcapula, & brachium reſpondens tumeat, & torpeat (*c*), quod frequentius eſt; profecto non erit, cur certiora de *hydrothorace* ſigna deſideres. Multo difficilior vero eſt hydropis *encyſtici* (§. CLXIV.) diagnoſis, quem ſine ſiti, ſine urinarum parcitate, ſine œdematis pedum, & ſine magna ſpirandi difficultate obſervavit CAROLUS TONINIUS (*d*).

Difficilior eſt diagnoſis hydropis encyſtici; ut ex obſervatione TONINII patet.

(*a*) RIVERIUS *De hydrop. pect. cap.* I. *Hiſtor. Uratislav. morb.* 1699. 1700. HOFFMANN. *De hydrop. obſervat.* VII.

(*b*) WILLISIUS *Pharmac. ration. cap.* XVII. *p.* 2. FONTAN. *obſ. anat. med.* 30. 38. BUCHENERUS *act. N.C. t.* VI. *obſerv.* 30. MORGAGNIUS *l. c. lib.* 2. *De morb. thorac.*

(*c*) MORGAGN. *l. c.* CAROL. PISO *l. c.*

(*d*) *Atti dell' Accad. de' Fiſiocrit. di Siena T.* II. *p.* 232. Vide obſervationem, quam habet cl. MALOETIUS *mém. de l'acad. royal. de Paris T.* VII. *p.* 171. *edit. venet.* In milite *hydrope cyſtico pulmonum* laborante anxietas ſumma erat ſpirandi; febris lenta; brachia, manus, crura & pedes tumida; urinæ perturbatæ, & flavæ; tuſſis moleſta; nullus decubitus, nam ſedere ſemper cogebatur; nulla fluctuatio. *Ex ſch. auct.*

§. CLXXI.

Hydrocardia, ſive hydrops pericardii.

Neque facilius patet *hydrocardia*, ſive *pericardii hydrops*. Oritur ut plurimum, quando pericardii liquor, quo alluitur cor, ita increſcit, exuberatque, ut cordis motum, actionemque turbare, atque impedire poſſit. Interdum vero non aqueus humor, ſed purulentus in pericardio deprehenditur, qui eumdem propemodum parit effectum. Hinc duplex *pericardii hydrops* ab AVENBRUGGERO (*a*) conſtituitur, *aquoſus*, & *purulentus*. Purulentum ab aquoſo differre monet cl. auctor, quod in purulento aqua turbidi ſeri lactis ſpeciem referat, & cordi id, quod purulentum eſſe creditur, fimbriarum inſtar adhæreat. Negant autem alii, purulentam hanc vere eſſe materiem, cum puris tantum ſimilitudinem habeat. Uterque tamen ſive *aquoſus*, ſive *purulentus* ſit hydrops, iiſdem notis ſe prodit. BARRERIUS in ſuis *anatomicis obſervationibus*, etſi credat & ipſe arduum eſſe, hunc morbum ab hydrope pectoris internoſcere, quædam tamen tradit eum comitari ſigna, quibus ſignificari certo poſſit. Hujuſmodi ſunt preſſio, & anguſtiæ ſenſus circa anteriorem thoracis partem, qua pericardium locatur; reſpiratio a tumente pericardio difficilior reddita; tuſſis plerumque ſicca, & moleſta; motus cordis

Vel aqueus, vel purulentus humor.

In quo differat uterque humor?

Signa a BARRERIO tradita.

perturbatus; palpitatio; ſyncope, quam præfocatio interdum antecedit; œdemata pedum; pallor faciei; pulſus parvus, & celer, ſæpe inæqualis; difficilis in lecto decubitus, & ſuffocationis metus ſubinde recurrens. Sed quam parum hiſce fidendum ſit, ex MORGAGNII obſervationibus, animadverſionibuſque mox referendis fiet manifeſtum.

Hiſce non fidendum eſt ſignis.

(a) . . . .

§. CLXXII.

Alia ſigna ex aliis deprompta addenda præfatis.

Signis vero a BARRERIO (§. CLXXI.) prolatis adjungendus videtur, ut certior diagnoſis evadat, ſenſus quidam cordis quaſi in aqua ſubmerſi, & natantis, de quo ægrotantes conqueri ſolitos eſſe, viri expertiſſimi teſtantur (*). Rem confirmat cl. SENACIUS (a), dum ſcribit, non certius hydrocardiæ ſignum ſibi occurriſſe, quam motum quemdam inter tertiam, quartam, quintamque coſtam undulatorium, atque aquæ quaſi fluctuantis in modum, tunc in primis ægroti ſenſui, aut medici manui ſenſibilem, cum cor movetur, & palpitat. Undulationem vero hanc obſcuriorem valde eſſe, monet SWIETENIUS, ubi plenum omnino fuerit pericardium. At hujuſmodi *palpitationem* cum undulationis, fluctuationiſque ſenſu nec DIEMERBROECKIUS (b) in ſuis, nec BARRERIUS in quinque *hydrocardia* implicatis hominibus deprehendit, aut notavit.

An undulationis ſenſus in hydrocardia ſit (ut SENACIUS tradit) ſignum evidens, & conſtans?

(*) Id obſervarunt in veneto homine HERCULES SAXONIA (*Med. pract. l.* 2. *cap.* 8.); & in ſexagenario quodam RAYM. JO. FORTIS (*Conſil. cent.* 2. *conſil.* 46.

(a) *Du coeur lib.* IV. *cap.* V. *Tom.* II. *p.* 356. (b) *Anatom. lib.* II. *cap.* V.

§. CLXXIII.

An inter ſigna hydrocardiæ merito recenſenda cordis palpitatio? MORGAGNII animadverſio.

Cordis *palpitationem* inter *hydrocardiæ* ſigna ex BARRERII auctoritate & fide ſupra (§. CLXXI.) recenſuimus. At negat cl. MORGAGNIUS (a), eam eſſe conſtans, & perpetuum hujuſce hydropis ſymptoma, &, ſi aliquando viſa ſit, tunc fuiſſe, cum liquor, quo ſcatet pericardium, acrimonia peccet, corque irritet & vellicet, aut cum hydrope pericardii *polypus cordis* complicetur. Cordis ergo palpitatio, cum ſæpe ab hydrocardia abſit, ejuſdem pathognomonicum ſignum eſſe nequit. Præterea quando aqueus humor intra pericardium non ſenſim, ſed repente, & celeriter effunditur, idque immaniter diſtendit, tum mole ſua

An dolor lumborum item pathognomonicus?

ita urget deorſum diaphragma, ut ejus appendices protruſæ, & diſtractæ atrocem in *lumbis dolorem* excitent. Hic igitur dolor ad hydrocardiam ſpectare videri poſſet. Sed neque dolor hic perpetuo hydrocardiam comitatur, ut peculiari obſervatione oſtendit idem cl. MORGAGNIUS (*b*). Demum vir iſte doctiſſimus, collatis plurium medicorum de *hydrocardia* obſervationibus, & rite ad trutinam expenſis concludit, neque *animi deliquia*, neque *tuſſim*, neque *ſpirandi difficultatem* perpetuo, & conſtanter cum ea reperiri (*c*). Sæpe enim, dum ægrotantes ſilent, aut quieſcunt, optime & tranquille decumbunt quocumque poſitu, ſed præſertim demiſſo capite, quæ FRANC. HIPPOLYTI ALBERTINII ſingularis obſervatio eſt.

An alia ſigna conſtanter in hidrocardia reperiantur?

(*a*) *Epiſt. anat. med.* XVI. *n.* 23. (*b*) *Ibid. n.* 45. (*c*) *Ibid. n.* 46.

§. CLXXIV.

Sitis quoque, quæ hydropicos vexare ſolet, ab *hydrocardia* plerumque abeſt. At per eam abſentem *pericardii hydrops* ab *hydrothorace* diſtingui nequit, quia in hoc interdum ſitim defuiſſe, compertiſſimum eſt. Neque *pedum œdemata* ita propria ſunt *hydrothoracis*, ut hoc ſigno ab *hydrocardia* diſcerni certo poſſit. Nam licet in hydrocardia rariſſime pedes tumeant, non ita tamen rarus tumor in ea eſt, ut rara tuſſis, aut ſitis fertur (*a*). *Fluctuatio* autem ſi uſquam percipitur, ut reapſe quandoque percipi poteſt, non ſpernendum quidem ſignum præbet. Sed minus hæc in *hydrocardia*, quam in *hydrothorace* ſe exſerit. Itaque diligentiſſime cavendum eſt, ne quid fallax nobis illudat, aut *empyematis ſigna* communia imponant (*b*).

Quid ſentiendum de ſiti?

Quid de œdematis pedum?

De fluctuatione quid?

(*a*) MORGAGNIUS *l. c. n.* 46. (*b*) *Idem l. c. n.* 24. & 36.

§. CLXXV.

Non pauci magni nominis ſcriptores ſibi ſuaſerunt, hydrocardiam *macie*, *triſtitia*, *febre lenta*, *faciei pallore*, *oculorum languore*, *refrigeratione extremorum indicari*, hiſque notis non parum ipſi tribuunt: ſed hæc plerumque utrique hydropi communia obſervantur. VIEUSSENIUS pro ſigno maximi momenti in *hydrocardia* habet *palpebrarum*, *labiorumque colorem plumbeum*, cum tamen non ſemper is pericardii hydropem ſequatur, nec ſemper

Quædam alia ſigna & ipſa rejiciuntur uti aliis vitiis communia, vel non ſemper præſentia.

ab aliis pectoris morbis ſejungatur (*a*). Neque itidem MORGAGNIO certa videntur hydropis hujus indicia *pondus cor prægravans*, & *conſtringens*, aut *cordis pondus*; & *præcordiorum anxietas* a GRÆTZIO, ALBERTINIO, LANCISIO, HOFFMANNO, FANTONIO patre, SCHREIBERO, & FISCHERO commemorata: primum quod hæc in accuratis VIEUSSENII obſervationibus non annotantur, imo ab OLAO BORRICHIO palam excluduntur; deinde quod penitus defuerunt in iis, quos ex VALSALVÆ hiſtoriis deprompſit, aut ipſe recenſuit; & ſi quando obſervata fuerunt, uti in GERBEZIO, BONETO, KELLERO, REIMANNO videre eſt, non ſolus tunc *pericardii hydrops*, ſed alia aderant quoque vitia, a quibus ea ſymptomata poterant derivari (*b*).

(*a*) MORGAGNIUS *l. c. n.* 47. (*b*) *Idem ibid.*

§. CLXXVI.

Signa hydrocardiæ cum ſymptomatibus aliorum morborum confunduntur.

Quoniam igitur *hydrocardia* ſæpe cum aliis præcordiorum vitiis conjungitur, neceſſario conſequitur, ut vix ullis ipſa indiciis diſtingui poſſit, confuſis nimirum utriuſque mali, imo quandoque plurium malorum ſymptomatibus, atque inter ſe pugnantibus, quemadmodum propriis obſervationibus edoctus ALBERTINIUS (*a*) appoſite, & candide fatetur. Ipſe nihilominus quaſdam animadverſiones longo, & multiplici uſu comprobatas in hanc rem opportuniſſime profert, quas utiliſſimum erit ob oculos ponere.

ALBERTINII de hoc morbo obſervationes.

Si pericardii hydrops, inquit, *ſit ſolitarius*, & *purus ſimplexque*, *aliqua ſaltem ex parte indicari poteſt pulſu comparate molli*, *potius frequenti*, & *plerumque parvo* (*), *qualem edere ſolet cor*, *ſi flaccidum & laxum ſit*, *humorque*, *qui pericardio continetur*, *viſcidus*, *iners*, *aqueus*, *inſipidus*. *Si vero humor ille acer fuerit*, & *ſalinus*, *parvitati*, & *frequentiæ pulſuum accedit & vibratio*, & *tenſio quædam*. *Si vero copia idem excedat*, *corque quodammodo opprimat*, *tunc pulſus exilis*, *celerior*, & *deficiens evadit plerumque*. *Intermittens autem*, *atque inæqualis non valde eſt*, *niſi cum hydrocardia alia præcordiorum vitia complicentur*. *Tuſſim* (addit) *vel nullam eſſe*, *vel modicam & ſiccam*, *vel ſputa tantum lymphatica expellentem*, *quæ a tumente pericardio*, *pulmoneſque comprimente videtur deducenda*: *difficilem porro decubitum*, & *crebram reſidendi neceſſitatem vix unquam in hujuſmodi malo incidere*, *niſi a cibo*, *a potu*, *ab animi*, *aut corporis motu*, *quando etiam in lecto æger tantummodo moveatur*. *Et licet motus cordis a mediocri qua-*

cumque loci mutatione, aut inceſſu increbeſcat, & fere ad tremoris quemdam ſenſum accedat, atque una ſpirandi difficultas, ſive potius apnœa, & ſterni oppreſſio cum doloris ſpecie, & jactatione concurrat; hæc tamen maxima ex parte, ſi non omnino, conquieſcere, & ceſſare, ægro ad quietem compoſito, modo humor pericardii non ita acer ſit, ut perpetuo cordis irritabilitatem ſollicitet, aut ejus ſuperficiem jam arroſerit. Demum animadvertit, ſimilia fere ſymptomata excitari, quando pericardium alicubi craſſius, aut quaſi membraneo vinculo cordi laxe colligatum ſit.

(a) Commentar. acad. ſcient. bononien. vol. I. p. 389.

(*) Talem revera pulſum ſæpius in *hydrocardia* mihi contigit obſervare.

Obſervatio Auctoris.

§. CLXXVII.

Qua in re diffideat ab ALBERTINIO DAIGNANIUS

Diſſimulandum vero non eſt, ab ALBERTINIO non nihil diſſidere DAIGNANIUM (a), qui hydrocardia laborantes aſſerit locum, in quo commode, & diu jaceant, invenire non poſſe, ideoque alium, atque alium ſæpe experiri. Quod quidem credibile eſt evenire, quando non purus, nec ſimplex pericardii hydrops infeſtat. Syncope etiam eos crebrius, aut rarius pro diverſa decubitus ratione corripi, idem cl. vir animadvertit, atque in hoc non diſſentientem habet ALBERTINIUM, qui idipſum jam antea, ut a ſe aliquando obſervatum, indicaverat. Quod ſi ad hæc acceſſerit *undulatio* illa, de qua SENACIUS meminit, atque ille ægrotantium *ſenſus*, quo ſibi cor aqua ſubmergi dicere conſueverunt, non dubitat, *hydrocardiam* ut certam arguere.

Moleſtus decubitus quaqua-verſum.

Syncopes.

Undulatio SENACII, & ſubmerſionis ſenſus in corde ægrotantium.

(a) . . . .

§. CLXXVIII.

Diagnoſis probabilior ex collectione plurium ſignorum.

At cl. MORGAGNIUS, quem cum ſumma rerum medicarum peritia, tum prudentiſſima in iis judicandis circumſpectio commendat, multo plura conſideranda, atque attendenda præcipit. Itaque ne ab ejus monitis, cautionibuſque diſcedamus, ſi aliorum pectoris morborum, & ſpeciatim *hydrothoracis* notæ, uti ſenſus fluctuationis a cordis ſede procul diſſitæ, ſpiritus difficultas ſomnum abrumpens, decubitus in alterutrum latus moleſtus, & fere intolerabilis deficiant; neque artuum œdemata, neque tuſſis, neque ſitis adſint, vel leviſſima hæc fuerint; contra pondus quoddam ad cordis regionem perſentiatur, corque ipſum ad motum corporis opprimatur, & veluti conſtringi videatur, ſpiritu quad-

antenus interrupto; atque hæc, reſtituto quieti corpore, mox ceſſent, vel minuantur, leventurque; & commodius ſpiritus du-catur decumbentis demiſſo capite; ſi, inquam, hæc omnia, aut complura conſocientur, probabile reputatur, *hydropem pericardii* ſubeſſe (*a*). Tantoque probabilius id erit, ſi præterea ex iis æger ſit, qui ſibi cor quaſi in aqua natare ſentiunt, aut ſenſum habent aquæ in pericardio, non alibi, fluctuantis. Neque inſuper ſpernenda erunt alia, quæ ſupra (§. CLXXI. ad §. CLXXVII.) adducta fuere, quæque ſi non ſemper, interdum certe cum hydrocardia conjungi viſa ſunt.

Interdum ægri ſibi veluti cor in aqua natans perſentire videntur: quod ſignum, ſi adſit, certius diagnoſeos eſt.

(*a*) *L. c. v.* 48.

§. CLXXIX.

Œdema pulmonum.

Præter *hydrothoracem*, atque *hydrocardiam*, ſimili etiam affectui obnoxius eſt pulmo. Serum enim, aut lympha quando in celluloſo textu, quo vaſa pulmonum colligantur, congeritur, ſtagnatque, *hydropem*, ſive *œdema pulmonum* (*) conſtituit. Interdum cellulæ quædam, aut vaſa ſecundum alios quædam lymphatica aqueo humore ita turgent, atque in molem tantam exreſcunt, ut cyſtides quaſdam, ſive *hydatides*, quibus pulmo deinde comprimitur, pellucidas, aut variegato plenas liquore exhibeant. Utrumque malum reſpirationis functionem non leviter lædit.

Hydatides.

(*) *Œdema pulmonum* ſectione anatomica comprobatum refertur a cl. MALOETO in *commentar. acad. ſcientiar. paris. ann.* 1732. *p.* 350.; item a BARRERIO *obſerv. anatom. p.* 109.; a TARGIONIO TOZZETTIO *oſſervazioni p.* 83.; a LUCA TOZZIO, aliiſque. *Ex ſch. auct.*

§. CLXXX.

Cauſſæ œdematis pulmonum.

Non aliæ illud inferunt cauſſæ, quam quæ reliqua hydropis genera (§§. CLXI. CLXII. CLXIII.); potiſſimum vero in pueris, qui magis morbo huic ſubjiciuntur, errores in victu, ſuppreſſa ſcabies, morbilli, & purpura ſcarlatina non penitus judicata; & in adultis immoderata, & præpropera equitatio, chloroſis, pedum œdemata retrocedentia &c. *Pulmonum hydropem* ſuſpicaberis, ſi ſtatim ac partes exteriores corporis omnes, aut aliquæ œdematoſo tumore corripi incipiunt, acceſſerit etiam difficilis reſpiratio. Nam exigua ſeri in pulmonum cellulis collecti quantitas magis reſpirationi officit, quam major ejus copia in ca-

Signa ejus diagnoſtica.

vum

vum thoracis effuſa. Suſpicio vertetur in ſolidius judicium, ſi facies ſine ſignis *hydrothoracis*, & *hydrocardiæ* tumida fiat, ſi pedes leviter œdematoſi cernantur, ſi pulſus quodammodo ſuppreſſi ſint, uti ex ALBERTINII, & SIMSONIS obſervationibus habemus. Scire etiam licet, tuſſim, quamdamque loquendi difficultatem interdum ab hujuſmodi ægrotatione non abeſſe (*).

(*) His adjicienda videntur, quæ ex MALOETIO adnotavimus ad calcem §. CLXX. poſt notam (d), quæque hanc diagnoſim illuſtrare queunt.

Prognoſis.

§. CLXXXI.

Ex cauſſarum conſideratione, ſi tamen hæ innoteſcant, prognoſis eruenda potiſſimum eſt. Si hydropi organicum vitium originem dederit, nullo modo, aut certe difficillime diſcutitur, & ſi diſcuſſus forte fortuna fuerit, ſine dubio reverti conſuevit. Incurabilis quoque eſt, qui a laceratis vaſis lymphaticis, aut a ramo aliquo ductus thoracici, aut ab hydatidibus diſruptis proficiſcitur. Quando a poſtrema hac cauſſa oritur, ſolet repente corripere, & ſæpe cum aliquo aquæ guttatim ſtillantis, aut alicujus diſruptionis ſenſu (*). Quo parcius urinæ fluunt, eo minor ſalutis ſpes affulget. Interdum tamen urinæ copia fallax, & decipiens ſignum ſalutis eſt, quando nimirum cetera ſymptomata non diſſipantur, aut reſpiratio brevi iterum opprimitur. A febre, aut ab immodicis evacuationibus procedens non æque periculoſus habetur, ac qui nullam evidentem cauſſam agnoſcit. Item *œdema*, quod quaſi per febrilem materiam depoſitam oritur, non valde timendum, SYDENHAMIO (a) judice, eſt. *Œdemata*, atque *anaſarca* plerumque a cauſſis non multum, nec ita pervicacibus fiunt. Quandoque vero vitii alicujus, quod interiora altius occupat, quodque tolli, aut vinci nequit, effecta eſſe poſſunt. Sanguinis ſputa *hydrothoraci* ſupervenientia exitium fere prænunciant; pulmones enim aut exeſos, aut enormiter compreſſos, aut vaſa eorum magna ex parte obſtructa ſubſequuntur. Quod ad *hydrocardiam* attinet, non modo hæc periculi plena eſt, ſed etiam diuturna, curatuque difficilis. Contra *pulmonum œdema*, ſi cito cognoſcatur, facilius reſolvitur alvi fluxu, urinarum copia, atque anacatharſi.

A cauſſis eruenda prognoſis.

Quid ſi ab organico vitio ſit?

Si a diſruptis vaſis, aut hydatidibus oritur?

Urinæ copia quando fallax ſignum ſalutis.

Si hydrops ſit a febre, aut evacuationibus nimiis, minus periculi impendet.

Prognoſis œdematum, & anaſarcæ.

Hydrothoracis.

Hydrocardiæ.

Pulmonis œdematum.

(*) Similes caſus referunt LOWERUS, WILLISIUS, & TARGIONIUS TOZZETTIUS.

(a) *Tract. de hydrope.*

Curatio .

§. CLXXXII.

Non una, eademque medendi ratio; ſed varia pro varia hydropum ſpecie.

Curandi hydropem ratio multiplex eſt, nec una eademque cuique hydropis ſpeciei opportuna eſt. Sæpe quæ unam ſpeciem tollit, alteri noceret, & perniciofa foret. Experientia enim compertum eſt, *hydropes* curatos interdum eſſe, quod BECHERUS (*a*) etiam confirmat, aperientibus; diureticis; ſudoriferis; tonicis; purgantibus; emeticis; hydragogis; draſticis; mercurio, & ptyaliſmo; aere ſicco, & inſolatione; balneis ſiccis, & ſpirituoſis; victu ſicco, & abſtinentia a potu; potu copioſo; hypnoticis; incraſſantibus; antiſcorbuticis; inunctionibus, & frictionibus oleoſis; balneis; vaporibus; enematibus; cataplaſmatis ex emollientibus; ſanguinis miſſionibus; punctione, ſive paracenteſi; ſcarificationibus; veſicatoriis, aliiſque irritantibus remediis; cauterio actuali; ſcabiei inſitione; & demum ſolis naturæ viribus.

Indicationes quatuor.

Univerſim tamen ad *hydropem* curandum aggredienti quatuor indicationes, quibus faciat ſatis, ſe ſiſtunt; ſeroſi, & lymphatici humoris copiam excedentem evacuare; impedimenta, quæ æquabili circuitui opponuntur, removere; craſim debitam ſanguini reſtituere; & demum ſolidas partes firmare. Quare in *leucophlegmatia*, *anaſarca*, *œdematibus* alvum primo ducere oportet mitiore aliquo medicamento, rhabarbaro videlicet; diluto foliorum ſennæ; ſale anglico, mutinenſi, mirabili *Glauberi*; tartaro ſolubili; cremore tartari (*b*); jalappa; ſcammonea; ſyrupo de ſpina cervina; manna; quibus non modo primarum viarum ſordes expurgantur, verum etiam ſeroſa colluvies potenter educitur. Atque hæc ſubinde iteranda prudenti manu, aptaque doſi ſunt, donec partium tumor penitus ſubſidere videatur.

Quandonam alvus ducenda?

Hydragoga.

(*a*) *Récherches ſur l' hydropiſie p.* 3. (*b*) MENGHINIUS *in comm. acad. bononien.* plures hiſtorias hydropum refert, quos longo uſu cremoris tartari plane curavit. *Ex ſch. auct.*

§. CLXXXIII.

Incidentia, & aperientia quæ, & quando conveniunt?

Sed ſi cum ſeroſa colluvie lentor etiam, & viſciditas humorum conſpiret, atque obſtructionibus viſcera & vaſa præpediantur, interponenda alvum ducentibus ſunt ea, quæ incidunt, aperiunt, & leniter urinas cient. Hujus cenſus præcipue ſunt ſales lixiviales abſynthii, ſtipitum fabarum, centaurei minoris, geniſtæ; item neutri, uti tartarus vitriolatus, ſal polychreſtus,

Sales qui?

ammoniacus, nitrum, arcanum duplicatum, terra foliata tartari; ac denique gummi ferulacea, ammoniacum quippe, ſagapenum, galbanum; & reſinoſa, in primis terebinthina veneta; quæ poſteriora tum maxime excellunt, cum ſolidarum partium languida vis lenem, & aromaticum ſtimulum, quo excitetur, requirat. His adjicienda decocta quinque radicum aperientium, rubiæ tinctorum, curcumæ, eryngii, œnonidis, polygalæ tam virginianæ, quam noſtratis, contrayervæ, pareiræ bravæ, ligni ſaſſafras, juniperi, lentiſci, & ſimilium; quorum noviſſima ſpeciatim locum habere poſſunt, ubi morbus a cohibita tranſpiratione originem duxerit. Quod ſi ſcabies retropulſa, aut aliorum morborum, qui cutim obtinent, ſuppreſſio anteceſſerit, remedia ex antimonio, ſulphure, & viperis parata apprime conveniunt: item ſcabiei inſitio, aut communicatio; veſicantia; fonticuli; & hujuſmodi. Neque antiſcorbutica, aut antivenerea omittenda demum ſunt, ſi a ſcorbuto, aut a venerea labe malum foveatur. Animadvertendum tamen eſt, diureticorum uſui, quo *anaſarca* ſublata eſt, non raro paullo poſt peripneumoniam ſuccedere, quæ hominem cito enecat; quemadmodum ſæpius inexſpectato vidimus.

Gummi ferulacea, & reſinoſa.

Decocta aperientia, & diaphoretica.

Antimonii, ſulphuris, viperæque præparationes.

Revellentia.

Antiſcorbutica &c.

Diuretica non raro noxia.

§. CLXXXIV.

In illa vero *cachexiæ*, aut *hydropis* ſpecie, quæ nimias ſanguinis, aut cujuſque humoris evacuationes ſubſequitur, amaris, ſtomachicis, & roborantibus remediis utendum eſt. In his præſtant abſynthium; marrubium album; chamædrys; eupatorium Meſuæi; abrotanum; cortex mali aurantii, caſcarillæ, chinæ chinæ; lignum quaſſi; e quibus decocta, extracta, vina, tincturæ, pulveres, electuaria, pilulæ parantur. Præ ceteris vero chalybs, ſive mars celebratur, cujus tamen uſum ſuſpectum habet GEOFFROYUS (a). Hæc quoque opportuna videntur, cum menſtrua, aut hæmorrhoidum fluxus ſubſtiterint, morbique principium fecerint.

Amara, ſtomachica, & roborantia quæ, & quando?

Mars.

(a) . . . .

§. CLXXXV.

In caſu autem (§. CLXI.), ubi ſeroſa pars reliquas ſuperat, aut a reliquarum mixtione ſecedit, & ſupereminet, cautiſſime hydragoga, & diuretica adhibeantur; ne eorum diſſolvente facultate quod reliquum eſt ſanguinis rubri magis magiſque col-

Hydragoga, & diuretica non tuta remedia.

liqueſcat. Laxantia, reſolventia, ac ſtimulantia ut plurimum reprobat cl. CASIMIRUS MEDICUS (a). Ubi vero pulſus, & ſanguis inflammatorius ſit, venæ ſectionem adhibendam docet, nec antiſpaſmodica ſpernenda (b). In *anaſarca* ſine febre ſudorem laconico, & vapore ſpiritus vini, aut veſicis aromatico decocto plenis corpori utrinque admotis proliciendum præcipit BAGLIVIUS (c). Applicationem vero calidorum cinerum, & fricationes ex oleo, & ſale communi, dum interne cremor tartari exhibetur, commendat laudatus CASIMIRUS MEDICUS; ſic enim ſerum in vaſa reſorbetur, & ad vias urinæ ducitur (d). Alii veſicantia cruribus imponi (e) jubent, nec mali quidquam ab iis verentur. Hæc ipſa proponi video in ea *anaſarca*, quæ gravidis ſupervenit (f); quod in his diuretica fere inutilia, ſi non noxia æſtimantur; periculoſa vero ob abortum, quem provocant, cathartica. A tumente enim utero ſic venæ premuntur, ut per eas ſanguinis reditus retardetur, aut etiam impediatur, atque hinc aut ſeri effuſio in adipoſas cellulas contingat, aut ab iis debita reſorptio (§. CLXII.) non peragatur (*).

In anaſarca ſudorifera ex BAGLIVIO.

Applicatio calidorum cinerum, & oleoſæ fricationes ex MEDICO. Veſicantia.

Quid in gravidarum œdemate?

(a) *Comm. Lipſien. ſuppl.* 2. *ad decad.* 2. *p.* 221. (b) *Id. ibid.* (c) *Praxis medicæ lib.* I. *cap.* 13. (d) *Obſervation. medic. T.* II. *p.* 696. (e) TARGIONI TOZZETTI *oſſervazioni p.* 83. (f) *Commentar. Lipſien. de reb. in S. N. & M. geſtis vol.* V. *P.* IV. *p.* 648.

(*) *Quædam leguntur de anaſarca, aſcite, & leucophlegmatia ab auctore propoſita vol.* II. §. XCII., & CIL., *quæ videſis.*

§. CLXXXVI.

Præter veſicantia, ut ſeroſo humori paretur exitus, etiam inciſionibus cutis eſt pertundenda. His autem pars tibiæ inferior duobus ſupra talum digitis conciditur, ut quidem ad celluloſam uſque membranam penetrent, non vero ultra pertingant. Sed vulnuſcula ſæpe inflammatio, dolor, & quandoque etiam gangræna conſequitur. Ne id mali obveniat, fovenda ſunt, ut paſſim præcipitur, decocto plantarum emollientium, addito ſpiritu vini, cui aliquid camphoræ admixtum ſit; vel ſi *gangræna* magis timeatur, antiſepticis & ſimul vim vitæ excitantibus ejuſmodi metus antevertendus plane eſt. Inciſionibus utpote tutiorem, & minus huic incommodo obnoxiam FOTHERGILIUS (a) præfert ſcarificationem ope illius inſtrumenti, quo ad cucurbitulas ſcarificandas utimur. Hac ipſa multo ante, quam FOTHERGILIUS eam propoſuiſſet, pluries ego uſum ſum, ſicque graviora ſymptomata, quæ ab inciſionibus fiunt, ſtudui evitare. Quoniam tamen non

Inciſiones in cute ſupra talum.

Quomodo inflammatio, & gangræna ab inciſionibus timenda antevertatur?

Scarificationes.

omnis inflammationis & gangrænæ metus ſcarificatione averti-tur, aliud auxilii genus excogitavit THOMAS LAWRANCEUS, nimirum unicam inciſionem prope talum, minutam quidem, ſed profundam, quacum præceps humorum profluvium, tum ſphacelus præcaveatur (*b*). Hæc evacuatio etiam in *aſcite* locum habere poteſt (*c*). Nam ſæpe natura eam per ſe ipſam moliri viſa eſt (*). Sed, educta ſic ſeroſa colluvie, pendulæ, flaccidæ, & laxæ partes circumductis faſciis firmentur, ne iterum novus humor in eas irruat & confluat, ut appoſite monet SWIETENIUS (*d*).

Unica, & minima prope talum inciſio tutior; quæ in aſcite etiam prodeſt.

Crura faſciis firmanda.

(*a*) *Comm. de reb. in S. N. & M. geſt. Tom.* XVIII. *p.* 396. (*b*) *Differt. de hydrope p.* 49., & 57. (*c*) MEAD. *Monit. & præcept. med. cap.* 8. (*d*) §. 28.

(*) *Hic addenda videtur cl.* TISSOTII *methodus, quam inter auctoris ſchedas invenimus*. Cantharides primum, quæ ab aliis laudantur, applicitas improbat; quoniam acria lædunt. Acris enim humor effluens cutim irritat, inflammat &c. Hinc gangrænæ metus. Tum etiam ſcarificationes veluti eidem vitio obnoxias, in corpore in primis cacochymico. Idcirco radicem *brioniæ* in taleolas ſectam, deinde leviter contuſam, & calefactam applicat cruribus, quæ ſerum leniter irritando educere valet. Prima applicatio nihil educit, at poſt XII. horas renovatur; & denuo nova apponitur, donec fluxus duratio certa videatur. *Epiſt. var. argum. p.* 144. 145.

Radix brioniæ ſecta, contuſa, calefacta cruribus applicanda.

§. CLXXXVII.

Interdum cathartica (§. CLXXXII.), vel aeriora vix quidquam alvum movent. Tunc ſuccus iridis paluſtris ad guttas LXXX. ex aliquo ſyrupo altera quaque hora propinatus magnam ſeroſi humoris vim eduxiſſe, & poſtea minori doſi datus ægrum reſtituiſſe (*a*) fertur. Baccárum ebuli ſuccus inſpiſſatus ſine acritatis, & caloris vitio excretiones omnes exſuſcitando pluribus item profuiſſe dicitur (*b*). *Anaſarcam* cum difficili reſpiratione, quæ *pulmonum œdema* (*) ſimul indicabat, conjunctam, victus, aut diætæ erroribus, aut ſcabiei retropulſæ, aut nimio motui, atque equitationi, aut ſuppreſſis menſtruis ſuccedentem curavit non raro ALBERTINIUS (*c*) lenibus hydragogis, diureticis, chalybe, jure viperino, & aliquando, quod mirum quibuſdam videbitur, ſanguinis detractione. Et quod ad ſanguinis miſſionem pertinet, hæc, ubi plethora in ſuſpicionem venit, & alioquin bonus habitus non deſideratur, initio morbi ſæpe neceſſaria eſt, præſertim in *pedum œdemate*, aut recenti *anaſarca*. Omnium tutiſſima ea eſt, quæ e venis ani per hirudines inſtituitur.

Succus iridis paluſtris.

Succus baccarum ebuli.

Œdematis pulmonum cum anaſarca ex ALBERTINIO curatio.

An ſanguinis miſſio convenire unquam poſſit?

Quænam tutiſſima?

(*a*) *Eſſays d'Edimbourg. vol.* V. *p.* 107. (*b*) TISSOT. *cit. epiſt. p.* 138. *Additio ex ſch. auct.* (*c*) *Comment. ac. ſc. bonon. vol.* I. *l. c.*

(*) LIEBERKUNIUS aquam in *cellulari pulmonum* congeſtam ad crura pediluviis deſcendere per celluloſam telam cogebat, deinde roborantia adhibebat. (TISSOTIUS *l. c. p.* 146.) *Ex ſched. auct.*

Pediluvia in œdemate pulmonum.

§. CLXXXVIII.

Extrinſecus adhibenda. Fricationes

Farinæ calefactæ, aliaque reſolventia, & roborantia. Bardanæ folia cruribus circumdata.

Tibialia.

Cautio.

Spiritus cochleariæ intus datus quibus ædematum ſpeciebus conveniat.

Sal tartari.

Purgantia interdum noxia.

Fricationes, & vina medicata proſunt.

Extrinſecus etiam quædam curationem adjuvant. Fricatio lenis, continuata, & ſenſim aucta tumentibus partibus ſæpe profuit. Œdemati, quod non ab interiori vitio pendet, ſed potius a vaſorum, & telæ cellularis laxitate fovetur, farinæ reſolventes clibano calefactæ, arena maris, pulveres ex herbis diſcutientibus, roborantibus applicentur calide. Folia etiam bardanæ cruribus circumdata magnam ſeri copiam extrorſum alliciunt. Sed id ipſum fortaſſe validius præſtat radix raphani ruſticani contuſa, & plantis pedum alligata, LUDWIGIO referente. Tibialibus quoque ex tela linea validiori crura firmentur, ut tumori non pateat aditus. Cavendum tamen ab iis, quæ tumores pedum valide diſcutiunt, aut reprimunt; ſi *œdemata hydropis pectoris*, *abdominis*, vel cujuſvis aliæ internæ affectionis ſymptomata videantur. Parvus enim, aut exuberans humor malo eventu ad interiora propellitur. Hinc *pedum*, & *coxarum œdema*, quod febribus ſupervenit, ſpiritu cochleariæ intrinſecus dato oppugnandum rebatur HAMILTONUS (*a*). Dabat autem xx., aut xxx. guttas hujuſce ſpiritus vehiculo idoneo exceptas, atque iis ſubinde interponebat alvi purgationem. LANGEUS (*b*) laudat ſalem tartari ad grana xv., & quandoque ad ſcrupulum unum ſingulis diebus mane ad hebdomadam datum, cum deſuper hauſto infuſo baccarum juniperi contuſarum. Salubre monitum nobis reliquit cl. SWIETENIUS (*c*), purgantia ſcilicet nocere, quando *œdema* febribus intermittentibus nondum devictis ſupervenit; prodeſſe vero fricationem (*), & vina ex amaris, & aromaticis medicata. Qua in re ab eo non diſſentit LUDWIGIUS (*d*).

(*a*) *De febrib. miliar. cap.* IX. (*b*) *Miſcell. verit. faſcic.* I. *p.* 68. (*c*) §. 753. (*d*) *Inſtit. clin.* §. 96.

Fricationes oleoſis factæ.

(*) Cl. TISSOTIUS laudata *epiſtola p.* 139. *aſciticos*, inquit, *oleo fricare res nova non eſt. Abdomen per horam mane, & veſpere fricatur cum manu oleo olivarum madida, & poſt aliquot dies profuſe mingens æger detumeſcit*. Ex ſch. auct.

§. CLXXXIX.

Curatio hydrothoracis, & hydrocardiæ.

Diuretica.

Multa ex his, quæ ſupra (§§. CLXXXII. CLXXXIII., & *ſequent.*) enumeravimus, in *hydrothorace* etiam, atque *hydrocardia* non reprobantur. In his tamen magis extolluntur diuretica, inter quæ primas tenent pulvis aſellorum, aut ſuccus ab his ex-

preſſus; terebinthina; balſamum *Copaive*, aut peruvianum; ſpiritus ſalis dulcis, nitrive; radix ſcillæ; vinum, oxymelque ſcilliticum; liquor terræ foliatæ tartari; ſal volatile ſuccini; lac gummi ammoniaci, aliaque hujus generis. Scire vero oportet, radicem ſcillæ, cum cauſtico quodam principio agat, tenellam pulmonum compagem ſæpe nimium irritare, & quaſi inflammare. Quam ob rem WAGNERUS eam quodammodo cicurire tentat, addito nitro in hunc modum. ℞. *radic. ſcillæ s. p. gr. jv. ad gr. x., nitri puriſſimi gr. viij. ad gr. x.* (*). Corrigitur etiam, teſte LANGEO (*a*), floribus caſſiæ cinnamomeæ cum nitro admixtis. Alii venenatam, acremque ejus indolem ut temperent, eidem adjiciunt vincetoxici radicem, idque præſertim HEISTERUS, RAHNIUS, & CATTANEUS faciunt (**). Ad quemcunque hydropem, & præcipue *hydrothoracem*, alioſque ſeroſos morbos a cl. STÖRKIO laudatur oxymel cholchicum, & variæ eodem præſtitæ curationes narrantur. De eo autem intra diem non amplius quam drachma una vel altera, vel ad ſummum ſemuncia, ſed partitis doſibus, præberi ſolet. Oxymelle hoc narrat SCOPULUS (*b*) curatam vetulam quinque & ſexaginta annorum, quæ in hydropem inciderat, fruſtra vero iſtud ipſum duobus aliis hydropicis datum fuiſſe. Inter diuretica non infimum locum meretur vinum medicatum SYDENHAMII, quod ſic paratur. ℞. *Ciner. geniſt. lib. j. Infund. frigid. in vini rhenan. libr. iv. Add. fol. abſynth. vulgaris m. j. Deinde filtrat. liq. unc. iij. dentur bis vel ter in die horis medicis*. Hoc enim complures hydropici ſanati dicuntur. Sed aſciticis magis convenire videtur.

Radix ſcillæ pulmoni noxia.

Qua ratione ejus vis cauſtica corrigatur.

Oxymel cholchicum.

SCOPULI *obſervationes ac eo non ſatis probant.*

Vinum medicatum SYDENHAMII.

(*) WAGNERI formulæ ſimilem proponit REGNAUDOTIUS (*Hiſtoir. de la Societé Roy. de médec. T.* II. *p.* 226.) adverſus *anaſarcam*, aliaſque *hydropis* ſpecies, quæ ſic habet: ℞. *radic. ſcillæ recent. p.* j. *v. gr. ſcrup.* jv. *Salis de duob. part.* iij. *v. g. drachm.* jv. *In mortario marmoreo ſubigantur rite ſimul, donec fiat maſſa æqualis. Ex hac f. pil. gran.* xij., *& ſiccari ſinantur. Doſis n.* jv. *bis in die. Superbibenda infuſio plantar. aperient. cum vin. alb. q. ſ. Serum lactis cum antiſcorbuticis interdiu detur.* Ex ſch. auct.

(*a*) LANGEUS *miſcell. verit. faſcic.* I. *p.* 66. Fructus exſiccati lauri zeylanicæ baccis calyculatis noviſſime ad nos adventi, flores caſſiæ cinnamomeæ dicuntur. *Ex ſch. auct.*

(**) Cl. TISSOTIUS citata epiſtola ait, *ſcillam in hydrope eſſe magnum remedium datum doſi, qua per renes agat* (*p.* 114.). *Ceterum nocet, & enervat ventriculum, cui medetur poſtea cortex. Secundo: acre eſt remedium, & dolores ubique excitat, imo nervos convellit, cui malo avertendo addita camphora valet. Tertio: ſanguinem diſſolvit, & ejicit: igitur ubi humores ſoluti caute adhibenda. Hinc ſæpe ſubjungendus illico cortex. Nocet, ubi eſt vetus ſcirrhus cum febricula; facilis enim exulceratio* (*p.* 135. 136.). *Scilla pura ſive cruda anteponenda. Duo vel tria ſcillæ grana cum ſaccharo trita ſummopere proſunt in hydrope pectoris. Torrefacta perdit*

REGNAUDOTII *form.*

Caſſia cinnamomea.

Animadverſiones cl. TISSOTII *de viribus ſcillæ in hydrope.*

multum virium. Igitur majori doſi tunc danda ..... Aromatis additis ventriculi noxæ avertuntur. Acetum ſcilliticum intolerabile. Vinum potentius remedium, ſed non omnes ferunt. Oxymel apta doſi nulli præparationi ſecundum, in primis nitro, aut ſali medio nuptum. p. 137. 138. Ex ſch. auct.

(*b*) *Flora Caraiol. T. I. p.* 266.

§. CXC.

A P. SALIO laudantur elaterium, & ſuccus radicis ſambuci ebuli.

De *hydero pulmonis*, & *hydrothorace* luculenter loquitur PETRUS SALIUS DIVERSUS (*a*); & quanquam cathartica vehementiora in iis paſſim reprobari ſoleant, ipſe tamen ad evacuandos ſeroſos humores feliciſſime ſe adhibuiſſe teſtatur elaterium, & ſuccum radicum ſambuci, fortaſſe ebuli. Illud dabat ad quatuor grana, quæ maxima doſis ei erat, hunc ad ſeſquiunciam. Repetenda autem hæc remedia eſſe, auctor eſt, quia *unica evacuatione univerſam materiam* educere non poſſunt. Educta porro materia, monet, cauſſam generationis materiæ inquirendam eſſe, ut, ſi fieri poteſt, tollatur. Generatim cauteria brachiis, & femoribus inurenda proponit, quibus relapſus præcaveatur (*b*).

Cauteria in brachiis, & femoribus.

(*a*) *De affect. partic. cap.* V. (*b*) *Ibid. p.* 223.

§. CXCI.

Paracenteſis in hydrothorace.

Sed præſtat aquas ſtatim, præſertim ſi recens, aut poſt hydatidum ruptionem confluxerint, paracenteſi educere (*). In hydrothorace punctio intra *nonam*, & *decimam* coſtam quinque, aut ſex digitis a ſpina communiter inſtituitur. HYPPOCRATES diaphyſim, ut ſuperiori *capite* innuimus, ideſt corpus ipſum alicujus coſtæ perforabat modiolo. At cl. SHARPIUS ſtrenuus chirurgus anglus eam rectius inſtitui putat intra *ſextam*, & *ſeptimam* coſtam, quod olim fieri ſolebat, ſupputatione ab infima facta, diſtantia a ſterno & vertebris æquali; quem locum video etiam præferri ab OLAO ACRELIO (*a*). Sed is parum confidit huic auxilio, niſi exundantis ſeri fons obturari poſſit. Ubi vero boni exitus ſpes affulget, mature ad paracenteſim properandum eſſe docet. Fœmina gravida (rem narrat WILLIAMUS MORELANDIUS) hydrope laborabat. Huic intra *ſextam*, & *ſeptimam coſtam* inciſione facta extractæ ſunt libræ ſeptem aquæ limpidæ. Animi deliquium hinc paſſa eſt; ſed poſtea bene habuit, vulnuſque intra menſem clauſum eſt. Peperit juſto tempore feliciter (*b*).

Juxta SHARPIUM quo in loco inſtituenda?

Obſervatio MORELANDII.

(*) Cl. LOURDIUS (*Journ. de médecine menſ. Maii anni* 1782. *p.* 408.) paracenteſim in *hydrothorace*, utpote utilem, & nulli obnoxiam periculo proponit; modo propere, & ante quam læſio in pulmone fiat, inſtituatur. Inſtituendam autem putat potius acu triquetra (*troiquart*), quam cultro illo, quem *biſtourì* gallice appellant; ſi tamen ea circumſpectione introducta ſit, ut, ſtatim ac vacuum ingredi- tur, nullaque amplius percipitur reſiſtentia, inde retrahatur. Fatetur quidem inutilem evadere, ſi pulmoni pleura adhæreſcat; aſt non idcirco utilius inciſionem fieri, quoniam non tam facile eſt, ut fortaſſe contendunt, a pulmone eamdem pleuram disjungere. Bono, & felici omine ſic pluries in utroque pectoris latere inſtitutam fuiſſe narrat. Ratione vero ſequenti peragitur. Punctio fit *quatuor digitis tranſverſis* ſub *angulo inferiore omoplatæ*, & *quinque digitis* pariter *tranſverſis majoribus procul a ſpina dorſi*, qui locus reſpondet intervallo, quod eſt inter *tertiam*, & *quartam* coſtam ſpuriam, enumerando ab infernis ad ſuperiora. Ibi fit etiam *empyematis* operatio. Neque ſyncopes, quæ poſt punctionem interdum ſupervenit, ab eadem abſterreat, nam levioribus adjumentis paullo poſt omnino ceſſat. *Ibid. T.* LVII. *p.* 303. *Ex ſched. auct.* Paracenteſim feliciter adhibuerunt HIPPOCRATES, WILLISIUS, LOWERUS, BOURDELINUS, BARGERONUS, MORANDIUS, DUVERNEYUS, SENACIUS, aliique. *Ex ſch. auct.*

Obſervationes de bono paracenteſis eventu ex LOURDIO.

Methodus Lourdiana.

(*a*) *Comment. de reb. in Sc. n. & M. geſt. vol.* XV. *p.* 425. (*b*) *Tranſaction. philoſoph. vol.* LVI. *p.* 302. Paracenteſim lanceola potius, quam acu triquetra inſtituendam vult MARTINIUS. Vid. *Comment. Lipſien. vol.* XV. *p.* 31.

§. CXCII.

Utinam id genus chirurgiæ ut in hydrothorace, ſic in *hydrocardia* locum haberet. *Sæpe*, inquit RIOLANUS (*a*), *in eo* (pericardio) *copioſus humor colligitur, qui ſuffocationem adfert, & cor obruit. Si non poſſis exhaurire iſtud ſerum per hydragoga, licet ne terebra ſternum aperire, intervallo pollicis a cartilagine xyphoide? quia pericardium ibi adnexum ad ſuſpenſionem cordis. Dubia ſalus certa deſperatione potior &c.* Poſt RIOLANUM eadem propemodum aquam e pericardio educendi ratio ſuadetur a cl. SENACIO (*b*), ſed hic neque terebram, neque locum indicatum adprobat. Ipſe enim acum *triquetram* inter *tertiam*, & *quartam* coſtam prope ſternum ſic adigendam jubet, ut oblique verſus mucronatam cartilaginem feratur. Hac ratione evitantur vaſa ſanguinea majora, aliæque partes, quas ſauciare periculoſum eſſet. An vero unquam hæc punctio tentata ſit, & quem habuerit exitum, non mihi profecto perſpectum eſt. Optandum tamen eſſet, ut primum in cadaveribus, deinde in vivis a docto, & exercitato chirurgo ejus periculum fieret. Nec aliter curanda eſſet *hydrocardia purulenta*, quæ pericardii, aut cordis ſuppurationem (§. CLXXI.) ſubſequitur.

Paracenteſis in hydrocardia. RIOLANI *methodus.*

Alia SENACII.

Cur tuti r hæc methodus SENACII?

Quid præſtandum veli ¿ auctor.

(*a*) *Encheirid. anatom. lib.* III. *cap.* IV. *p.* 206. (*b*) *Du coeur l. c.*

§. CXCIII.

Curationis ratio poſt eductas aquas in hydrope.

Quies.

Quacumque demum via punctionis ope extrahatur aqua (§§. CXCI. CXCII.), ſumma quies, & tenuiſſimus victus per aliquot dies imperetur, ut, humorum motu placidiſſimo reddito, oſcula vaſorum facilius ſe contrahere poſſint. Deinde ad roborantia tranſitus fiat, quorum uſus etiam neceſſarius eſt, ubi hydrops aliter fuerit diſcuſſus. Tum craſis debita ſanguini reſtituenda eſt, & ſolidis partibus debitum robur (§ CLXXXII.).

Tonica ad craſim ſanguini reddendam, & ſolidis partibus robur.

Quo ſpectant cortex peruvianus, & aurantiorum; caſcarilla; blanda aromatica; vinum abſynthites, rhenanum, burgundicum, rubrum de monte politiano, & præ ceteris præparata martialia.

Auxilia quædam externa.

Quorum actio vectione, equitatione, frictione, aeris mutatione, peregrinatione, ruſticatione, animi hilaritate, aliiſque hujuſmodi præſidiis adjuvanda eſt.

§. CXCIV.

Diæta.

Victus ratio generatim ad exſiccantem vergat: hinc carnes aſſæ potius, quam elixæ concedantur. Panis ſit biſcoctus. Olera, quæ diureſim movent, non debent excludi, uti aſparagi, lupuli, fœniculum, apium, paſtinaca, tragopogon, cinaræ, rapæ, cœpæ, porra.

Abſtinentia a potu.

Quando largior potus conveniat?

Abſtinendum quantum fieri poteſt a largiori potu eſt: ſola enim a potu abſtinentia hydropes contumaciſſimos curatos novimus. Interdum tamen negari haud poteſt, potum etſi largiorem mirifice profuiſſe; cum ſcilicet humores nimia denſitate, nimioque lentore cohæſerint. Backerus laudat copioſum potum (*), & ſuas pilulas tonicas. Vinum, ſi ejus aliquid dandum eſt, abſynthio pontico, aut baccis juniperi, aut millepedibus infuſis alteretur.

Quid ſitim fallat?

Ad fallendam ſitim, quando urentiſſima urget, os, & fauces aqua cum aceto remixta colluantur. Ceraſa acida, pruna acido-dulcia, limonii, aut citrei mali fruſtula ſaccharo conſperſa ore detineantur.

Aeris qualitates.

Quando motus confert?

Aer ſit purus, ſiccus, elaſticus. Motus corporis in ſimplici *anaſarca*, atque *œdemate*, in primis quando vita deſes, & nimia quies in cauſſa fuit, non erit reprobandus. Noxius vero eſt in *pectoris*, aut *pericardii hydrope*. Navigatio tamen nemini officit, & bene fertur.

Nota.

(*) Franciscus Milmannus (*Animadverſion. de nat. hydrop., ejuſq. curatione. Lond. & Vienn. ann.* 1779.) Backeri ſententiam de largioris potus uſu in hy-

drope tuetur, quam ſane HIPPOCRATIS doctrinæ conformem eſſe nititur demonſtrare. Excludit omnem ſubtilitatem aqueam ab hydropis cauſſis, & ſemper atoniam, & obſtructionem in cauſſa eſſe contendit. Dubitat, an impediendo fluxui humorum in abdomen poſt paracenteſim externæ ſufficiant arctatæ compreſſiones, ſibique ſuadet, earum opem utiliorem evadere, ſi qua pars aquæ prementis, paullatim poſtea educendæ, in cavo relinquatur. Hinc methodum partite aquas extrahendi approbat, commendatque, & nonnullas objectiones reſolvit. Ejus curandi ratio eſt hæc. Si æger non ſit debilis admodum, aquas purgantibus, alternis diebus, vel bis in hebdomada datis, diſpellere nititur. Dat *pulverem ex radice jalapæ drachmæ ſemis, & calomelani granis ſeptem compoſitum* (*p.* 114.); diebus intermediis *hauſtum ſalinum*, qui ſic habet: *Aq. menth. ſimplic. unc.* j., *aquæ puræ unc.* ſſ., *ſal. tartar. gr.* XV., *acet. diſtillat. drachmas* vj, *vel quant. ſatis ad ſalis ſaturationem*; *aq. piperis jamaicenſ. drachm.* j., *ſyrup. ſimpl. unc.* j., *m. f. h.* Huic hauſtui adjiciebat *acet. ſcillit. gutt.* XL., vel *drachm.* j., & repetebatur *ſexta* quaque hora. Cum purgantibus dabat decoctum avenæ, & juſcula humectantia (*p.* 115.). Sed purgantia non reſpondent ſemper, vires nimis dejiciendo. Tunc ad diuretica confugit. Omiſſis purgantibus, dat ſalinum hauſtum cum aceto ſcillitico, & magnam aquæ copiam cum pauxillo ſalis diuretici, & ſæpe intra ſpatium *quadraginta* horarum urinæ copioſæ profluunt (*p.* 116.). Potûm etiam laudat ex *cremor. tartar. unc.* ſſ. *in aq. hord. lib.* ij. *ſoluta*, *cui ſyrup. ad grat. dulced.*, & *ſpirit. vini gallici unc.* j., vel ij. *adjectæ ſint*. Hoc modo datum, & ſimul hauſtum ſalinum, brevi urinas ciere, quod alias non facit, niſi poſt longum tempus (*p.* 118.). Decoctum ſeneckæ ſedes, & urinas movet ſatis bene. ℞. *rad. ſeneckæ unc.* ſſ. *aq. ſeſquilib. Decoq. ad lib.* j. *Cola*. *Dentur unc.* iij. *bis*, *vel ter in die*. Purgantia initio; progreſſu diuretica laudat (*p.* 120.). *Ex ital. ſched. auctoris hæc omnia adjicienda hujus morbi curationi non dubitavimus, quæ, etſi fortaſſe non neceſſaria, inutilia tamen omnino legenti non erunt.*

MILMANNI *opinio de cauſſis hydropis, curandæque methodus.*

CAPUT VI.

DE DIFFICILI RESPIRATIONE, ET SPECIATIM DE ASTHMATE.

§. CXCV.

Naturalis reſpiratio ea profecto eſt, quæ ſolo pene diaphragmate, & thoracis motu vix adſpectabili facile, & commode perficitur: contra læſa, aut difficilis, quæ ab ea modo aliquo deflectit. Deflectit vero aut raritate, aut frequentia, aut magnitudine, aut parvitate, aut vi, aut inæquali cum inſpirationis, tum exſpirationis ordine, numero, velocitate, duratione. Hinc vitium in ea eſſe dicitur, quando major, aut minor eſt; longior, aut brevior; tardior, aut velocior; frequentior, aut rarior; vehementior, aut languidior; itemque, quando inæqualis, inordinata, interrupta, & ſic porro.

Reſpiratio naturalis.

Læſa, & difficilis.

Vitioſa quot modis?

§. CXCVI.

Quatuor gradus difficilis reſpirationis.

Verum hiſce (§. CLCV.) differentiis, quæ plerumque aut morbi non ſunt, aut morborum tantum ſymptomata, prætermiſſis, de illis ſpirandi læſionibus agemus, quæ difficilem reſpirationem reddunt, quæque per ſe gravis morbi ſpeciem referunt. Hæc in quatuor veluti gradus diſtinguitur, quorum ſingulis peculiare quoddam nomen a medicis inditum eſt. Sunt autem * *dyſpnœa*, *aſthma*, *orthopnœa*, *apnœa*. *Dyſpnœam* dicunt, quando reſpiratio leviter tantum læditur, aut depravatur. Quando vero ſpiritus difficilius adducitur, educiturque, pro vario difficultatis modo, & varia gravitate id vitii vel *aſthma* eſt, vel *orthopnœa*. In illo ſcilicet reſpiratio frequens cum anhelitu, ſibilo, & quadam pectoris oppreſſione, aut moleſtia conjungitur; ſed plerumque *aſthma* debet eſſe recurrens, & chronicum. In hac reſpiratio ita difficilis eſt, ut æger non modo reſidere, & magno conatu, erectàque cervice inſpirare debeat, ſed etiam rhoncos ducere, & ſtertere. Si demum ſpiritus prope videatur compreſſus, aut ablatus cum vocis ſono ferme amputato, pulſu parvo, inæquali, tardo, anxietate, pectoris pondere, atque interdum dolore, tunc *apnœa*, & *catarrhus ſuffocativus* nominatur.

* Δύσπνοια, Α'σθμα, Ὀρθόπνοια, Α'πνοια.

Quid dyſpnœa?

Quid aſthma?

Quid orthopnœa?

Quid apnœa?

§. CXCVII.

An inſpiratio ſola læditur?

In hiſce affectibus (§. CXCVI.) quidam volunt *inſpirationem* tantum laborare, non *exſpirationem*; ideoque perperam ad *reſpirationem*, quæ ex utraque earum coaleſcit, eoſdem tranſferri. At, ſi quid ego judicem, profecto hi videntur a vero non parum aberrare. Nam frequentius quidem *inſpiratio* læditur, quia plures ſane cauſſæ incidunt, ut mox patebit, quæ inſpirationi officiunt, quam quæ exſpirationi. Sed negari haud poteſt, hanc quoque interdum, etſi multo rarius, vitiari, aut inhiberi, quemadmodum infra ſignificabo. Itaque cum innumera ferme ſint, quæ reſpirationi rite obeundæ requiruntur, ut ex phyſiologicis conſtat, cumque alia inſpirationi, alia exſpirationi inſerviant, quotieſcumque eorum aliqua defecerint, reſpiratio etiam lædatur, neceſſe eſt. Cauſſæ igitur læſæ *reſpirationis* erunt bene multæ; ſed ut ordine procedam, ab iis primum ordiar, quæ *inſpirationi* impedimento ſunt; deinde ad eas veniam, quæ *exſpirationem* intercipiunt.

Læſæ reſpirationis multiplex cauſa.

§. CXCVIII.

Inſpirationi officiunt aer vel copia, vel qualitate deficiens, vel alienis, noxiiſque halitibus (*) infectus; larynx, trachea (**), bronchia indurata, rigentia, vel ſpaſmo contracta, vel muco, lympha, pure, tumore, abſceſſu, polypo (*a*), calculis, lumbricis (*b*), aliiſque alienis corporibus illapſis obſtructa, vel arctata, vel compreſſa; veſiculæ pulmonares pulvere, pilis, floccis, pituita, ſanguine, aliove humore oppletæ, aut lapideis concretionibus, ſcirrhis, tuberculis, vomicis, abſceſſibus, œdemate, vel quavis alia congeſtione etiam ſanguinea impeditæ; hydrothorace, hydrocardia, empyemate, emphyſemate (*c*), hydatidibus, mediaſtini, pleuræque tumoribus, cordis, auricularum, aortæve dilatationibus extrinſecus oppreſſæ, & gravatæ; vaſa pulmonica glutinoſo humore, concreto ſanguine, vel viſcidiore infarcta, & prætumida; muſculi intercoſtales, aliique, qui thoracem elevant, & dilatant, paralyſi tacti, aut alio modo male affecti, inflammati, immobileſque redditi; nervi ad eos tendentes ſimili vitio laborantes; diaphragma pariter reſolutum; viſcera abdominalia ſurſum contra ſeptum tranſverſum, imo in cavum thoracis adacta; ventriculus flatibus turgens, aut abdomen aqua intumeſcens, diaphragmatis deſcenſum impediens; & demum aer in cavum thoracis ingreſſus, atque expanſus, aut prægrandis aliquis tumor pulmonum dilatationem (*d*) impediens.

Quæ lædant inſpirationem.

(*) *Aer*, ſi debita copia deficiat, aut immodice rareſcat, inflandis pulmonibus, dilatandoque thoraci impar eſt. Poteſt etiam noxiis mephitibus ita ſcatere, ut nervos repente reſolvat, ſicque paralyſim muſculorum thoracem elevantium inducere.

(**) Vid. *vol.* III. *cap.* XVII. *de angina* §§. CCCLXXV. CCCLXXVI. CCCCXXIII., & ſeqq.

(*a*) *Polypi*, quales naribus innaſcuntur, ſæpe aſperam arteriam, & bronchia obſident; imo interdum tuſſi vehementi evulſi expelluntur. Vide WARENII obſervationes in *Medic. tranſact. by the colleg. phyſic. Lond. vol.* I. *p.* 407.

(*b*) HALLERUS (*opuſc. patholog. obſervat.* IX.), & alii paſſim obſervarunt, lumbricos e faucibus ſibi viam in laryngem, & aſperam arteriam paraſſe. Vide HERBINIUM, *Journal de médec. novemb.* 1778. *p.* 432.

HALLERI obſervatio.

(*c*) Vid. BURSERIUM in *additionibus* ad DALLARMIUM, *Saggi di medic. prat.*

(*d*) *Difficilem reſpirationem*, & demum mortem ipſam ab aere intra dextrum thoracis cavum collecto natam vidit præ ceteris MECKELIUS (*Mémoir. de l' acad. des ſcienc. de Berlin.* 1759. *p.* 42.). Tanta erat *aeris moles*, atque *expanſio*, ut diaphragma ex latere dextro deprimeretur deorſum, & jecur ad inteſtinum cœcum uſque protruderet. Aer autem iſte e pulmonibus in cavum thoracis erupiſſe videtur cl. viro. Idem cl. auctor invenit (*ibid. p.* 44.) ſteatoma quatuor libras, & uncias tres pendens, quod ſuperius diaphragmati inhærebat, & pleuram, & lobos pulmonis ſiniſtri, corque ipſum e ſua ſede dextrorſum propulerat, ventriculum vero, & lienem ad umbilicum, & ilium verſus. *Ex ſch. auct.*

Alia MECKELII.

§. CIC.

Quæ exſpirationem lædunt?

Exſpiratio (*) vero imminuitur, aut tollitur ab aere in pulmones ingreſſo nimium elaſtico, & vim contractilem eorum ſuperante; a nimia pulmonum laxitate, inertia, debilitate; ab oſſea bronchiorum rigiditate, propter quam nequeunt non modo dilatari, ſed ne concidere quidem, nec ſe ſe reſtituere; a ſpaſmodica, & involuntaria muſculorum intercoſtalium, aliorumque thoracem elevantium contractione diutius, quam par eſt, protracta: a ſpaſmo pariter diaphragmatis perdurante; a paralyſi, aut deſtructione ſterno-coſtalium, & aliorum depreſſorum; a laxitate, reſolutione, ſectione muſculorum abdominis, aliiſque ſimilibus cauſſis. Item impeditur exſpiratio a diaphragmate deorſum tracto per auctam molem hepatis, aut lienis, quæ interdum tanta eſt, ut hypochondria non modo, ſed etiam hypogaſtrium occupet.

Quomodo fit inſpiratio?

Quomodo exſpiratio perficitur?

(*) Muſculi intercoſtales interni, & externi, qui duo, & viginti numerantur, coſtas elevant: diaphragma vero, dum ſe contrahit, deprimitur. Sic thoracis cavum in latum, & longum dilatatur. In majoribus vero inſpirationibus, aut inſpirandi conatibus ad dilatandum thoracem concurrunt muſculi ſcaleni, ſterno-maſtoidei, ſerrati poſteriores, ſuperiores, anteriores utrique, pectorales; item cervicales deſcendentes, aliique fortaſſe thoraci, claviculis, ſcapuliſque inſerti. His inſpiratio perficitur. Exſpirationem vero elater, & pondus coſtarum, vis retinens bronchiorum, & veſicularum pulmonarium, fibræ muſculares, quæ in bronchiis, atque in aſpera arteria exſiſtunt, muſculi ſterno-coſtales LIEUTAUDII, ſive triangulares aliorum, muſculi abdominales, & demum in vehementiori conatu longiſſimus dorſi, ſacro-lumbalis, lumborum quadratus adjuvant, abſolvuntque. Vid. HALLER. *Elem. phyſiolog. T.* III. *lib.* VIII. *ſect.* IV. §. VI. ad XI. Item §. XX. ad XXIV.

§. CC.

Reſpiratio difficilis aliorum effectus morborum.

Hinc cuique exploratiſſimum eſt, difficilem reſpirationem ſæpe aliorum morborum eſſe filiam; neque *aſthma* a ſola, lenta, & viſcida materia pulmones replente, uti olim a quibuſdam putatum eſt, proficiſci, ſed ab aliis atque aliis fere innumeris cauſſis (§. CXCVIII.); ad quas præterea referendus eſt ſane impeditior ſanguinis e corde in arterias trajectus; quo ſpectant cordis cavearum laxata compages; valvularum aortæ oſtio præfixarum rigiditas aut oſſea durities; aorta ipſa anguſtior, aut polypo, aut tumore (*), aut aliis ejuſmodi impedimentis tam interioribus, quam exterioribus obcœcata. Reſtitans enim ſanguis in vaſis pulmonaribus pulmonum veſiculas prægravat, obruitque.

Alia vitia, a quibus aſthma oriri poteſt.

(*) Ex hac cauſſa intra paucos dies magna difficultate ſpirandi, & pulſu intermittenti affectus obiit D. TROMBELLUS medicus chirurgus bononienſis in oppido Lugo ferrarienſis ditionis. Jamdiu orthopnœa, atque animi deliquiis levioribus, pulſuumque irregularitate laborabat. Ejus cadaver diſſectum ab excellenti medico BRUNORIO, qui in *aortæ oſtio* invenit *tumorem* arteriæ membranas ad ovi columbini magnitudinem, omnemque cavitatem occupantem. Ex hoc cochlearia aliquot puris effluxere. Ceterum pulmo ſanguine turgebat, & ſanguinis aliqua effuſio aderat in thorace, cauſſa forte atrociſſimi doloris, quo miſer in pectore ante mortem cruciabatur. *Hiſtoria hæc deprompta eſt ex epiſtola* BRUNORII *ad* MINARDIUM *medicum faventinum miſſa, quam inter auctoris adverſaria repertam haud inutile duximus hic memoriæ mandare.*

Tumoris aortæ exemplum.

§. CCI

Differentiæ difficilis reſpirationis.

Itaque difficilis reſpiratio, prout a vitiis pulmonibus, aut thoraci inhærentibus, vel aliarum partium diſſitarum culpa oritur, modo eſt *idiopathica*, modo *ſympathica*, & pro originis diverſitate modo *primaria*, modo *ſecundaria*, modo *ſymptomatica*. Speciatim vero *aſthma* ratione cauſſæ diſtinguitur in *humidum*, ſive *humorale*, & *ſiccum*, ſive *convulſivum*, *ſpaſticum*, & *flatulentum*. Nec deſunt qui in *ſanguineum*, *pituitoſum*, *purulentum*, *ſcirrhoſum* illud etiam dividant; imo durationis modo in *continuum*, *fixum*, *periodicum*, *vagum*. Paſſim *ſiccum*, & *convulſivum* unum idemque reputatur, ſed perperam. Nam omne *convulſivum* eſſe poteſt quidem *ſiccum*, non vero omne *ſiccum* a convulſione, aut ſpaſmo pendere perſpicuum eſt, ſi ad cauſſas, quas (§§. CXCVIII. CIC.) indicavimus, animus advertatur.

Aſthma humidum, & ſiccum.

Ab aliis cauſſis, & a durationis ratione aliæ differentiæ.

Siccum a convulſivo differt,

§. CCII.

Cauſſæ remotæ aſthmatis tam humidi, quam ſicci.

Veluti remotiores cauſſæ *aſthma* ſive *humidum*, ſive *ſiccum* antecedunt plethora in ætate media; feroſa, ſive pituitoſa colluvies, muci copia, & fibrarum rigiditas in ſenibus; aer humidus & frigidus; vapores metallici, ſulphurei, arſenicales (*); humor arthriticus, podagricus, ſcabioſus; materia variolofa, herpetica, ulceroſa ad pectus translata; hæmorrhoides, & catamenia ſuppreſſa; cruditas acida primarum viarum, præſertim in hypochondriacis, & in pueris; cacochylia quæcumque (**); ingeſta acria, uti fungi, cicuta, aliæque plantæ venenatæ; remedia ex plumbo parata; affectio hyſterica, aut hypochondriaca (***). Denique viam malo quaſi certo ſternunt artes quædam, uti molitorum, lapicidarum, tabacopœorum, cribratorum, frugum menſorum, carminatorum lanæ, lini, cannabis, & ſi quæ ſunt aliæ ſimiles.

(*) Interior bronchiorum membrana adeo ſenſibilis eſt, ut ab acrioribus halitibus una cum aere hauſtis illico ſpiritus iter præcludatur, conſtrictis ſpaſmo fibris muſcularibus, bronchiorum ſegmenta cartilaginea nectentibus. Hinc aut lethalis peripneumonia ſubito oritur, vel, ſi evaſerint, *aſthma* fere incurabile, & tota vita perſeverans. VAN-SWIETEN §. 824. *Aer humiditate &c.*

(**) Magnam *aſthmatum* partem a ſtomacho pendere notavit BAGLIVIUS. *Append. de aſthmat.*

(***) In his vel a ſtomacho flatibus diſtento, vel a ſpaſmo diaphragmatis *aſthma* poteſt induci, nimirum vel quia ſic ſurſum propellitur, urgeturque diaphragma, ut deſcendere nequeat; vel quia deorſum ſpaſtice trahitur, ut laxari, & elevari, quemadmodum ad exſpirationem opus eſt, nequaquam poſſit. FELICIUS *Del preſagio medic. p.* 166.

Diagnoſis.

§. CCIII.

Quædam ad diagnoſim recte ſtatuendam neceſſario præmittenda.

Difficilis reſpiratio (§. CXCV.) per ſe patet, atque ex iis etiam, quæ dicta ſunt, varii ejuſdem gradus (§. CXCVI.) erui poſſunt. Cauſſæ vero plerumque latent, aut obſcuræ admodum ſunt. Quare, ubi ad ejuſmodi ægros accedimus, ſedulo indagari oportet, aſſidue ne malum teneat, an per intervalla recurrat; num *primarium*, aut alterius morbi *ſymptoma* ſit? Utrum nervi laborent, ut vel de paralyſi, vel de convulſione, & ſpaſmo ſuſpicari liceat? An ſanguis aut copia, aut qualitate peccet? An ſigna adſint hydrothoracis, aut hydrocardiæ, empyematis, aut vitii alicujus organici laryngem, aſperam arteriam, pulmones, cor, aut vaſa majora in præcordiis occupantis? An demum muſculi reſpirationi dicati afficiantur, aut thorax conſenſu aliarum partium, atque in primis abdominis laboret?

§. CCIV.

Aſthmatis humidi diagnoſis.

Deinde diſquirendum eſt, an aſthma *humidum*, aut *ſiccum*, aut *convulſivum* vexet? *Humidum* cognoſcitur tuſſi humida, ſibilo, ſtertore, levamine humoris alicujus excretionem ſubſequente. Solet etiam nunc augeri, nunc miteſcere, prout humoris congeſtio increſcit, aut imminuitur: at nunquam intermittit, niſi morbo penitus ſoluto. In *ſicco* tuſſis vel nulla eſt, vel inanis, & ſputi expers. In *convulſivo*, & *ſpaſmodico* ſigna non deerunt convulſivæ affectionis, nervorumque aut in ipſomet eorum exortu, aut in eorum progreſſu, & diſtributione, puta abdomine, laborantium; nullus ſtertor, aut nullius ſaltem materiæ ſibilus perſentitur, nulla ejuſdem excretio, aut ſi ulla, uti urinæ

Signa ſicci, & convulſivi.

tenuis

tenuis, & crebræ, atque aqueæ, ſine levamine eſt: malum a ſubita plerumque aliqua cauſſa, & præſertim animum, & nervos afficiente oritur, ſubitoque etiam ceſſat, aut ſaltem, quando minus opinamur, ſeſe remittit: circa diaphragmatis porro regionem conſtrictio quædam percipitur, quaſi zona arcte circumdaretur; ſomnuſque ſi ſuperveniat, plerumque remedio eſt; dum contra ſomno aliæ aſthmatis ſpecies non ſublevantur. Præcipuum vero, & non infrequens *aſthmatis convulſivi* ſymptoma ſæpe deprehendi ſummam pulſuum raritatem, ex qua ſola non raro morbi natura mihi innotuit.

Symptoma præcipuum convulſivi.

§. CCV.

Communia eſſe poſſunt cuique aſthmati præcordiorum anxietas, pulſus parvi, inæquales, intermittentes, rari, cordis palpitatio, faciei rubor, livor, aut pallor, veſpertina, aut nocturna exacerbatio, aut ad quemcunque corporis motum mali incrementum, vocis impedimenta, extremorum frigus, e lecto reſiliendi neceſſitas, feneſtras aperiendi, vehemens ſcapularum, humerorum, clavicularum, abdominiſque agitatio (*), pinnarum naſi diductio, tremor, ſuffocationis metus, & ſimilia.

Signa communia omnibus ſpeciebus aſthmatis.

(*) Ab hujuſmodi muſculorum abdominalium agitatione probabile eſt oriri dolorem, quem in abdominali, & epigaſtrica regione ſæpe queruntur aſthmate graviori laborantes.

Prognoſis.

§. CCVI.

Quæcumque *reſpirandi difficultas* non vacat periculo: periculum vero pro vario ejuſdem gradu, & pro varia etiam, quæ eam intulit, cauſſa modo minus, modo gravius eſt. In *orthopnœa* ut plurimum majus. *Aſthma* contumax eſſe conſuevit, & ſæpe revertitur, & licet leve ab initio interdum videatur, plerumque tamen *hydrothoracis*, aut alterius chronici morbi triſte augurium eſt. In ſenibus vix unquam curatur, in primis ſi inveteraverit; imo in *catarrhum ſuffocativum*, & *apnœam* facile tranſit. *Siccum* in *humidum* verti cum facili, & levante pituitæ exſcreatione bene ominatur: contra, ſi cum virium dejectione mutatio hæc obvenerit, nam indicium tum eſſet, inſtare catarrhum ſuffocativum, ſive ſanguinis per pulmones trajectionem prorſus interceptum iri. *Aſthma convulſivum*, ſive *ſpaſticum* acutus vere

Signa prava, & fauſta cujuſque ſpeciei. OrthopnϾ. Aſthmatis.

Siccum in humidum verti, bonum interdum, quandoque etiam malum.

Convulſivi, vel ſpaſtici.

morbus eſt, & ſæpe vel optimis remediis reluctatur. Raro tamen occidit, niſi cerebrum, aut cor graviter una lædatur. *Qui gibbi in aſthmate, aut tuſſi fiunt, ante pubertatem moriuntur* (a). *Spinæ perverſionem, & ſpirandi difficultatem ſanguinis fluxus liberat* (b). *Spirationes, quæ nonniſi erecta cervice ducuntur, hydropem ſiccum faciunt* (c).

HIPPOCR. aphoriſmi.

(a) HIPPOCR. *Aphor.* 46. *Sect.* VI. (b) *Coac. prænot.* 311. (c) *Coac.* 424.

§. CCVII.

Signum vere mortuorum, cur ſpuma circa os?

Huc transferendum quodammodo eſt illud HIPPOCRATIS oraculum: *Ex iis, qui ſtrangulantur, & reſolvuntur, nondum autem ſunt mortui, non ſe recolligunt, quibus ſpuma circa os fuerit* (a). Tanta enim videtur fuiſſe ſuffocationis vis, ut non omnis faucium, & tracheæ mucus inter reſpirandi conatus expreſſus, & cum aere intime permixtus in ſpumam abiverit, & ſimul vaſa cerebri aut rupta, aut enormiter dilatata nervorum omnium, etiam vitalium actionem ſuſtulerint. Præterea ſpuma circa os lethale ſignum exhibere poterit, ubi hæc incipientis intra pulmones corruptionis, aeriſque ſe ſe extricantis fuerit ſignificatio. Animadverſione quoque dignum eſt illud, quod monet RIVERIUS (b), nimirum cumplures *difficultati urinæ* obnoxios ſæpe, hac evaneſcente, in *aſthma* incidere, redeunte vero, ab aſthmate liberari. Quod etiam de podagricis affirmari poteſt. Frequentiſſimum enim eſt, eos graviſſima difficultate ſpirandi corripi, ſi *podagra* diutius immunes exſtiterint; nec prius convaleſcere, quam podagra ad pedes, aut artus ſe ſe iterum contulerit.

Obſervatio de aſthmate ex metaſtaſi aliorum morborum.

(a) *Aphor.* 43. *ſect.* II. (b) *Prax. med. cap. de aſthmate.*

Curatio.

§. CCVIII.

Indicationes.

Cauſſis curatio accommodata eſt. Miſſis autem ſpirandi difficultatibus, quæ aliorum morborum ſymptomata ſunt, quæque ab eorumdem curatione levamen exſpectant, ad eas deſcendam, quæ peculiare, propriumque expoſtulant medicinæ genus. Itaque ſi aer difficultatem ſpirandi fecerit, emendari arte debet, aut ejus mutatio imperari. Si venena, aut noxii vapores in ſuſpicionem veniant, notæ acritati occurrere contrariis remediis oportet, aut citiſſime, ſi fieri poſſit, eorum expulſionem moliri. Si a

Si ab aere oriatur?

Quid agendum, ſi a cauſſis venenatis ſit?

Si a paralyſi, aut ſpaſmis? *Oleoſa.* *Anodyna.* *Quid, ſi a ſpaſmo nervorum intercoſtalium?* *Aeris mutatio.*

paralyſi, aut ſpaſmo malum pendeat, omnia, quæ in *capite* VIII. *Vol.* III. *De nervorum diſtentione, & rigore* propoſuimus, hic quoque opportuna erunt. Sed in primis quando *convulſivum*, & *ſpaſticum* aſthma eſt, oleum e vegetabilibus expreſſum, alterantiſque in modum datum egregie prodeſt, itemque reliqua, quæ molliunt & laxant, & ea pariter, quæ anodyna ſunt, uti liquor anodynus mineralis HOFFMANNI, ſal ſedativum HOMBERGII, liquor C. C. ſuccinatus, ſal volatile ſuccini, camphora, moſchus, opiumque. Extrinſecus ad laxandum muſculorum intercoſtalium ſpaſmum conferre cataplaſma ex cœpis in oleo olivarum affatis prædicatur a nonnullis. Peregrinatio vero, aeriſque in ſalubriorem mutatio, quam BAGLIVIUS ſummopere laudat (*a*), hic præſertim locum habet. In aſthmate ſicco, aut convulſivo humidi ſuffitus, & vapores a LOVISIO (*b*) commendantur.

(*a*) *De morbor. ſucceſſion. cap.* XII. (*b*) *Mém. de l' acad. roy. de chirurg. T.* V. *ann.* 1774. *p.* 549.

§. CCIX.

Venæ ſectio quando conveniat.

In ſumma *ſpirandi difficultate*, ſi repente corripuerit, atque homini non ætate, nec morbis fracto ſupervenerit, quæcumque ejus cauſſa ſit, expedit ſanguinem e vena brachii mittere; & multo magis, ſi plethora, ſi rubor faciei, ſi evacuatio aliqua ſuppreſſa id auxilii exigere videantur. Neque ab ea pulſus parvus, obſcurus, & contractus, aut extremorum frigus deterreat, dummodo reliqua non repugnent.

§. CCX.

Emetica. *Cathartica.* *Quid aſthmati humido?* *Oleoſa.* *Incidentia.* *Saponacea.* *Diuretica.* *Flores ſulphuris; & thus.*

Primarum viarum ſordes, ubi ſui indicia proferunt, morbumque fovere videntur, vomitu, aut alvi ductione expellantur. Vomitione illud etiam efficitur, ut, ſi quid in pulmonibus hæreat, valide inde excutiatur. In aſthmate porro humido craſſioris, viſcidioriſque pituitæ exſcreatio adjuvanda eſt oleoſis, incidentibus, ſaponaceis. In primis laudantur veronica, ſcabioſa, althæa, hyſſopum, helenium, radix iridis florentinæ; ſperma ceti; gummi ammoniacum; ſapo venetus; oleum lini; mel, oxymel, acetumque ſcilliticum; ſyrupus nicotianæ, althææ, eryſimi; millepedes, eorum dilutum, aut ex vino albo expreſſio; alkalina volatilia; balſamica, & terebinthinacea. Flores etiam ſulphuris hic commendantur. FONSECA (*a*) pomo dulci excavato

indebat floris ſulphuris ſcrupulum, & tantundem thuris maſculi. Poſtea operculo ſuo clauſum coqui cum cortice præcipiebat ſub cineribus calidis, & ſic coctum, & cortice mundatum comedendum dabat alternis diebus ad octo, vel decem vices. Conficiebat etiam *electuarium* in hunc modum. ℞. *Sacchari, diamargariton. frigid., diapenidior. ana unc. j., flor. ſulphuris pulv. drach. iij., mell. deſpumat. q. s. F. electuar. molle. Doſ. drach. j. bis, aut ter in die*. Quibus vero tabellarum forma magis arridet, hæ ſic parari poſſunt. ℞. *Sacchari roſat. unc. j., flor. ſulphur. drach. j. M. F. s. a. tabellæ*. Quod ſi humor pulmones obſtruens videatur potius ſeroſus, atque acer, quam craſſus & viſcidus, tunc præter oleoſa mucilagines quoque, emulſiones, decocta hordei, hydrogala ceteris præferuntur.

Formula electuarii FONSECÆ.

Form. tabellarum.

Mucilaginae.

(a) *Conſil. med.* LVIII.

§. CCXI.

Radix ſcillæ.

Marrubium album;

Fumus tabaci, tuſſilaginis, achilleæ montanæ.

Incidendi, & ſputum, urinaſque movendi laude celebratur radix ſcillæ (*). Hanc HESSIUS adhibebat a granis tribus uſque ad grana duodecim (a). Marrubium etiam album potenter viſcidos, & lentos humores incidit, & ſolvit. Alii ſuccum ejus, alii pulverem radicis, alii ſyrupum, conſervam alii ſummopere extollunt. At LANGEUS (b) ex pulvere foliorum leni calore ſiccatorum majus emolumentum cepit. Tenerrimi ſurculorum apices ad id aptiores dicuntur. Fumum *tabaci* experientia commendavit. Eo enim egregie ſputum elicitur, pulmoneſque repurgantur. Sed *tabaco* ſubſtitui poteſt tuſſilago in eumdem uſum, & achillea montana arthemiſiæ tenuifoliæ facie Lobellii, quam ſæpe profuiſſe, memoriæ (c) proditum eſt.

(*) Videſis *animadverſiones de ſcilla* in *Adverſariis med. pract.* LUDWIGII. *Vol.* II. *P.* IV. *c.* 4. *pag.* 695.

(a) *Commerc. litt. Nurimb. an.* 1739. *hebdom.* 34. (b) *Miſcell. verit. faſcic.* I. *p.* 57. (c) *Memor. dell' accad. di Parigi. Edit. venet. T.* IX. *p.* 35.

§. CCXII.

Acida vegetabilia.

Præſtantiora, acida foſſilia, præſertim in ſenibus.

Acida quæcunque pulmones ad tuſſim exſtimulant, & ſimul incidunt, exſcreationemque promovent. At interdum e vegetabilibus deprompta ob admixtas mucoſas partes vix ſatis operantur, præſertim in ſenibus, qui obtuſiori ſenſu donantur. Quare FARRIUS in eorum aſthmate, & tuſſi foſſilium acida tam

intrinſecus, quam extrinſecus adhibenda mavult (*a*). Multo vero prius a FLOYERO (*b*) commendata fuerunt, in primis nitri ſpiritus, & *gas ſulphuris*, ſive aqua fumo ſulphuris acidulata. Longo autem uſu cantharides celebritatem acquiſiverunt. Hæ enim cuti admotæ, ut notum eſt, non modo veſicas excitant, unde humor prolicitur, verum etiam aliquid ſanguini immittunt, quo ejus lentor attenuetur. Quare mos eſt quorumdam eas pluries, & variis locis adhibere, ut earum vis cum ſanguine magis communicetur. His pituitoſos, ſeneſque priſtinæ ſanitati ſemper reſtituit KLAUMINGIUS (*c*), ut ipſe narrat. Potiſſimum vero in uſum veniant, quando metaſtaſis morbo cauſſam præbuerit.

Cantharides.

Præſtantes in metaſtaſi.

(*a*) *De acid. virib.* p. 123. (*b*) MEADIUS *De imperio ſol.*, & *lun.* p. 19. vel 29. (*c*) *Ephem. N. C.*, & CRANTZIUS *Mat. Medic.*

§. CCXIII.

In ipſo autem ſuffocationis metu præter ſanguinis miſſionem, de qua ſupra dictum eſt, plurimum ſæpe profuit pedes, aut manus, prout commodius fieri poteſt, in calidam demittere, fricationibus, & cucurbitulis artus ſubjicere, aquæ vaporem per os haurire. Devicto vero morbo, danda opera eſt, ne revertatur. Eo collimant fonticuli brachiis, femoribus, aut intra ſcapulas inuſti, quos præter MEADIUM (*a*) complures alii proponunt. Sanguinem quoque vario modo emendare oportet, quo ſpectant multa, ſed præſertim ſerum lactis, & lac ipſum; jura cancrorum fluviatilium, ranarum, teſtudinum, viperarum (*) ; ſucci herbarum temperantium, & antiſcorbuticarum ; decocta lignorum ; aquæ thermales ; balnea ; equitatio ; vectio ; aeris in ruſticanum, & puriorem mutatio. Quæ enim de exhalationibus e terra aratro fracta, aut e fodinis ſulphureis emanantibus prædicantur, etſi certis non ſint experimentis innixa, non tamen omnino ſpernenda videntur. His igitur pro cauſſarum diverſitate uti licet ad prophylaxim, quibus ſi etiam victus opportuna ratio adjungatur, ſpes major erit morbi arcendi, præcavendique.

Balnea calida.

Fricationes.

Cucurbitulæ.

Vapores aquei.

Ad prophylaxim.

Fonticuli.

Quæ ſanguinem emendent.

(*a*) *Monit.*, & *præcept. med. cap.* V.

(*) Vide §. 142. *in not. Volum.* III.; ibi enim viperini juris uſus fuſius ab auctore defenditur contra quoſdam ejus vituperatores.

§. CCXIV.

Apnææ ſummum gradum attingunt laqueo ſuſpenſi, aut aqua ſubmerſi. Hi ad vitam interdum, dummodo vere mortui

Suſpenſi, & ſubmerſi quomodo curandi?

Validæ, & diutinæ fricationes.
V. S. e collo, & brachio.

non ſint, revocari poſſunt. Non erit ergo alienum tradere, qua ratione iis ſuccurrendum ſit. Utriſque corpus univerſum valide, & diutiſſime perfricandum eſt; venæ brachii, aut colli aperiendæ, ut ſanguinis aliquot unciæ effluant; cucurbitulæ ſiccæ affigendæ; clyſteres acres ſubter dandi; fumus tabaci (*), aut aer in os (compreſſis naribus, ne per eas redeat), atque in anum inſufflandus; acria naribus indenda, & vino calido os fovendum. Strangulatis etiam oleo, & vino calido collum inungendum; ſubmerſis vero æquali temperato calore, quo foveantur, opus eſt. Quibuſdam remedio fuit cinis, aut arena calefacta, qua ſcilicet univerſum corpus involutum fuit. Neque hic ſilentio prætereundi ſunt ii, qui vaporibus, aut halitibus venenatis, uti carbonum, cloacarum, aliarum mephitium, ſuffocationem, aut mortem apparentem incurrerint; nam quantocius in aerem apertum, & frigidum capite elevato, maxillis diductis tranſducendi ſunt, aqua frigida aſpergendi, & fere eadem ratione, qua ſubmerſi, & ſuſpenſi, ad vitam compellendi. In horum tamen os, aut anum acria, & volatilia, non vero ſtupefacientia, qualis *tabaci* fumus eſt (a), immitti debent. Deinde etiam, prout res exigit, alia excitantia, revellentia, & evacuantia adminiſtrari poſſunt.

Fumus tabaci, & aer in os, atque anum inſufflandi.

Vaporibus venenatis ſuffocati.

Aer frigidus, & liber.
Aquæ aſperſiones.

Cautio circa uſum tabaci, & acriora remedia.

(*) Submerſum *tabaci* fumo in anum inſufflato ad vitam Genuæ anno 1777. revocatum fuiſſe, nuper ex literis comperi cl. viri J. B. PRATOLONGO, cujus conſilio, atque ope id auxilii ibi primitus adhibitum fuit. *Ex ſch. auct.*

(a) CARMINATI *De Animal. ex mephit., & noxiis halitibus interitu.*

CAPUT VII.

DE ANIMI DELIQUIIS, SIVE DE LIPOTHYMIA, ET SYNCOPE.

§. CCXV.

Animi deliquium quid ſit? & quotuplex?

Quando vitales, animaleſque actiones imminuuntur, aut aboleantur ita, ut homo ſe viribus repente deſtitui ſentiat, palleſcat, frigeat, pulſibuſque arteriarum evaneſcentibus morituro, aut mortuo ſimilis evadat, tunc is *animo linqui* dicitur. Cum vero hujus morbi varii ſint gradus, non alienum eſt, eorum ſingulos recenſere. Leviſſimus omnium eſt * Ε'κλυσις, ſive *virium exſolutio* ab * Ε'κλύω *exſolvo*. Hunc ſubſequitur * λειποθυμία (†)

* *Eclyſis.*
* *Eclyo.*
* *Lipothymia.*

ſive *animi deliquium* aliquanto gravius. His omnibus adhuc gravior eſt * Συγκοπὴ, vox græca a GALENI temporibus in artem invecta, quæ definitur *præceps virium omnium lapſus*, ſive *ſubita reſciſſio*; * Κοπτο enim *ſcindo* eſt. Omnium denique graviſſima habetur *ſyncope*, quæ cum * Ασφυξία, ſive eum *pulſus* in toto corpore *abolitione* conjungitur. * Σφύξις enim, ſive Σφυγμὸς *pulſus* eſt; cui particula α privativa addita fit vox, quæ *ſine pulſu* ſonat. Sed ſpeciatim de *aſphyxia* in ſequenti capite dicetur, cum non recte, mea quidem ſententia, ad animi deliquia referatur. Plerumque enim in *aſphyxia* ſenſus, & motus, & calor ſuperſunt, quod minime *ſyncope graviore* correptis convenit.

* *Syncope*. * *Copto*. * *Aſphyxia*. * *Sphyxis*, *ſive Sphygmos*. *An aſphyxia ad animi deliquia recte referatur.*

(†) Synonima ſunt *lipothymia*, *lipopſychia*, & *apopſychia* a * Λείπω *derelinquo*, & * Θυμὸς *animus*, aut ** Ψυχὴ *anima*.

* *Lipo*, & * *Thymis*. ** *Pſyche*.

§. CCXVI.

Cauſſa proxima videtur eſſe cordis, & ſanguinis motus faticens, aut etiam plus minus interceptus. Languente enim, aut feriante cordis motu, languent, ferianturque tum vitæ, tum animi actiones; in quo poſitam diximus *animi deliquiorum* naturam. Antecedentes, & remotæ cauſſæ ſunt ſubitæ, & graves animi commotiones; odorum acutiorum perceptio; dolores aliquarum partium acerbiores (*a*); ſpaſmus cordis gravior non minus, quam ejuſdem paralytica reſolutio (*b*); nervorum cardiacorum compreſſio, aut irritatio (*c*); convulſiones in cerebro inceptæ, aut alibi exortæ, & ad cor ipſum propagatæ; oſſicula in proceſſu falcato meninges, & cerebrum prementia, irritantia, pungentia, talia ſcilicet, & tali in loco poſita, ut nervos convellere, aut reſolvere poſſint, qui ad cor ſpectant, aut cum corde conſentiunt (*d*); evacuationes immodicæ quæcunque; venena; febres malignæ, & peſtilentes; balnea calida; tranſitus ſubitus e loco temperato in calidum, aut e calido in frigidum; plethora tam vera, quam apparens; ſanguinis ad cor reditus impeditus, aut auctæ eidem e corde propellendo reſiſtentiæ; cacochymia; acritates, aliæque pravæ ſanguinis conſtitutiones; ventriculi, & in primis ejus ſiniſtri orificii morſus, & irritatio; primarum viarum putridæ, acidæ, alkaleſcentes cruditates, & ſordes; bilioſa colluvies; vermes cujuſvis generis, & præcipue teretes, & lati; hyſterica, ac hypochondriaca mala; & demum vitiata ſtructura; vitia ipſa cordis, & adſitarum partium.

Cauſſa proxima. *Cauſſæ remotæ.*

(a) SENACIUS *Du coeur. Lib.* IV. (b) MORGAGNIUS *epiſt. anatom.* XXIV. *n.* 13. (c) *Id. ibid. n.* 5. (d) *Id. ibid. n.* 6. 7.

§. CCXVII.

Aliæ cauſſæ ab aliis præcordiorum vitiis.

Inter hæc primus fere locus tribuitur ab ALBERTINIO, & MORGAGNIO venæ cavæ, & auriculæ dexteræ dilatationi, ſpeciatim ſi una nervorum principium, aut cardiaci nervi idiopathice, aut ſympathice afficiantur (a); deinde polypis dextri, & ſiniſtri cordis ventriculi, tum maxime, cum ſerum in cerebri cava effuſum concurrat (b), aut cor ſimul ulcere (*) laboret, quo caſu dolor plerumque etiam in ejus regione percipitur (c); aortæ item, ac arteriæ pulmonari præter modum expanſis, & dilatatis. Tunc enim majori niſu opus eſt cordi, ut ſanguinem protrudat per arterias, cum ejus propulſio minime ab arteriarum ſyſtole ſuſtineatur. Si vero eodem præterea tempore cerebrum aqua, aut alio modo compreſſum forte ſit, eo magis cordis vis imminuta, & languens reſiſtenti ſanguini cedat, ſuccumbatque neceſſe eſt (d).

(a) *Epiſt. anatom. med.* XXV. *n.* 3. (b) *Id. ibid. n.* 4. (c) *Id. ib. n.* 17. 20. 21. 22. (d) *Id. ib. n.* 11.

CARCASSONII obſervatio.

(*) *Cordis ulcus canceroſum* cum *lipothymia*, & *ſyncope* obſervavit CARCASSONIUS. En morbi hiſtoria, qualis exſtat *Tom.* II. *p.* 252. *Hiſtoir. de la Societé Roy. de médec.* &c. Juvencula annorum XXI. lue venerea laborans unctione mercuriali curatur. Libera evadit ab omnibus malis, quibus torquebatur. Superfuit ſolum quoddam pondus in interiori pectoris parte e regione mammæ ſiniſtræ intra quintam, & ſextam coſtam verarum; de quo ante unctiones querebatur. Quinque, aut ſex menſibus poſt abſolutam antivenerearn curationem aſſidue de eodem pondere lamentabatur; ſed præterea acceſſerat dolor pungens ad eumdem locum, nempe a centro mammæ ad medium ſternum ejuſdem lateris ſiniſtri. Comparabat hujuſmodi dolorem ad acus punctūras ſubinde inflictas. Fames canina per annum unum ſubſecuta eſt, quam lienteria comitabatur. Pulſus erat parvus, frequens, & intermittens. Inter dolorum cruciatus pulſus deficiebat per aliquot minuta ſecunda. *Lipothymiæ*, & *ſyncopes* crebræ. In progreſſu decumbere non poterat niſi erecta, non nihil inclinans retrorſum ſuper latus ſiniſtrum, aut ſuper *anterius* (*le devant*) pectoris. Dolor, qui binos annos perſeveravit, gradatim augebatur. *Syncopes* frequentiores; querelæ item, præſertim ſub vitæ finem. Anno ante mortem famem caninam excepit cibi faſtidium. Sectio anatomica oſtendit *ulcus &c. Ex ſch. auct.*

§. CCXVIII.

In cordis cavis aer evolutus ſyncopis cauſſa interdum eſt.

Nec fortaſſe a vero abeſt, aerem quandoque evolutum, & cordis cava diſtendentem in cauſſa eſſe, cur, impedita ejus ſyſtole, *ſyncope* ſubſequatur; quod obſervavit GRÆTZIUS (a), referente MORGAGNIO (b). Pericardii etiam hydrops, aut ejus cum corde aliqua connexio cordis motum impedire interdum viſa eſt (c);

(c); ſive id fiat, quod aqua circumfuſa ejus fibræ molleſcant, enerventurque, ſive quod compreſſione, & pondere ita cor revinciatur, ut libere dilatari nequeat. Quidquid demum ſive proxime, ſive remote cordis motum cohibere, infringere, aut tollere poteſt, cauſſarum remotarum loco erit. Lethalem ſyncopem etiam ſubito efficiunt cordis rupturæ. LUDWIGIUS affert exemplum (d) dextræ cordis auriculæ per externum ictum diſruptæ, & ſubitam inde mortem afferentis. Siniſtram quoque auriculam cordis diffractam a *polypo* intus contento vidit LANGHANSIUS (e); itemque corruptum refert (*f*) DIETERICUS NUMMSSENIUS hamburgenſis.

Item hydrops pericardii,

&

Ruptura cordis.

Exempla ejuſdem.

(a) *Differtat. de hydrop. pericard. in proem.* (b) *L. c. n.* 13. (c) *Id. ib. n.* 15. 16. (d) *Adverſ. med. P.* I. *p.* 134. (e) *Act. helvet. T.* II. (*f*) *Diſſertat. inaugural. de corde rupto. Lipſ.* 1764.

Diagnoſis.

§. CCXIX.

Eclyſim, ſive imminentem *lipotyhmiam* prænunciant capitis offuſcatio, gravitas, vertigo; tenebræ oculis obverſantes; faciei, & labiorum pallor; extremorum frigus; virium languor; ſudor e fronte, & collo manans; anxietas præcordiorum; pulſus parvus, imbecillis, frequens, varius, & ſubito mutabilis: quæ omnia fiunt graviora, ſi jam adſit *lipothymia*. In *ſyncope* autem ipſa ſubitus, & præceps eſt virium lapſus; reſpiratio fit obſcura; pulſus minimus, aut nullus; facies pallet, & livet; totum corpus frigido madet ſudore, ac alget; ægri nec vident, nec audiunt, nec loquuntur, ſed concidunt; membra quaſi reſoluta laxantur; interdum ſpaſmis inæqualiter tenduntur; nares acuminantur; oculi ſubſidunt, incavantur, invertuntur; tempora collabuntur; & ſi ad ſummum gradum *ſyncope* pervenerit, quem aliqui aſphyxiam vocant, facies etiam vireſcit.

Diagnoſis eclyſis, & lipothymiæ.

Signa diagnoſtica ſyncopis.

§. CCXX.

Differt porro *ſyncope* ab apoplexia per pulſum, reſpirationem, & faciei colorem, quæ ut plurimum in apoplexia ſervantur, imo quandoque invaleſcunt; contra vero deficiunt in *ſyncope*. Item ab epilepſia; quod membra alternis motibus univerſa convelluntur, non concidunt, ac ſpuma ex ore prorumpit.

Qui ſyncope ab apoplexia diſtinguitur?

Quomodo ab epilepſia?

Ab hyſterica ſuffocatione? Ab hyſterica demum ſuffocatione; quod in hac reſpiratio ſæpe ceſſare videtur, non tamen pulſus, niſi forte cum ea etiam ſyncope copuletur. *Lipothymiæ, & ſyncopis differentiæ.* *Lipothymia*, & *ſyncope* ſolitis differentiis & ipſæ ſubjiciuntur, quibus alii morbi. Hinc *primaria*, *ſecundaria*, *ſymptomatica*, *ſympathica*, *hyſterica*, *convulſiva*, *idiopathica* appellatur. *Quæ cardiaca dicatur?* *Cardiacæ* ſingulare nomen obtigit ei in primis, quæ ab organicis ipſius cordis, aut proximarum partium vitiis pendet.

Prognoſis.

§. CCXXI.

Quando exitium portendit animi defectio. *Qui ſæpe, & vehementer abſque manifeſta cauſſa animo linquuntur, ex improviſo moriuntur* (a). Hi enim vel polypo, vel aneuryſmate, vel alio organico vitio laborare videntur, quo tandem penitus cordis, & ſanguinis motus intercíditur. Sæpe etiam mortis cauſſa eſt ſubita cordis, aut vaſorum ejus diſruptio, & ſanguinis cita in cavum pericardii, aut thoracis effuſio. *Si fluxui muliebri convulſio, & animi deliquium ſuperveniat, malum* (b). Convulſio enim ab inanitione lethalis eſſe conſuevit; neque cor, ubi ſanguinis præſentia deficit, ſuum motum inſtaurare poteſt. Ceterum cauſſarum diverſitas diverſam quoque prognoſim efficit.

(a) HIPPOCR. *aph.* 41. *ſect.* II. (b) *Aphor.* 50. *ſect.* V.

Curatio.

§. CCXXII.

Aquæ frigidæ aſperſio in faciem. Duplex curatio eſt, altera in *paroxyſmo*, ut vocant, altera extra ipſum. In *paroxyſmo* ſtatim motus ſanguinis, & cordis excitetur. Facies itaque aqua frigida extemplo aſpergatur. Contractis enim frigore fibris ſanguis per venas ad cor provehitur, ejuſque motum inſtaurat. Hac etiam ratione nervea vis incitatur, ut cordis irritabilitas in actionem revocetur. *Volatilia naribus applicita.* Idem præſtant volatilia naribus admota, uti aqua meliſſæ *ſpirituoſa*, & reginæ Hungariæ; acetum acerrimum; ſales volatiles oleoſi; ſpiritus ſalis ammoniaci, urinæ, cornu cervi; oleum ſuccini. *Cautio in odoramentorum, & ptarmicorum uſu.* Cavendum tamen eſt, ne odoramentis, aut ptarmicis ægrum lædamus. Sunt enim qui ea ſive ſuavia, ſive ingrata minime ferunt, aut ab iiſdem convelluntur, quod, ubi *lipothymia hyſterica*, aut *convulſiva* eſt, plurimum officit. Acetum, & ſales volatiles fere ab omnibus feruntur. *Quæ intrinſecus danda?* Intrinſecus quoque vinum generoſiſſimum,

ſpiritus meliſſæ, aqua cinnamomi, confectio *alkermes*, ſaleſque volatiles, aut ex his mixturæ variæ prudenter, & partitis vicibus ingeri poſſunt. Caute tamen cardiacis utendum, ubi *ſyncope hæmorrhagiam* ſubſequuta eſt, nam liberalior eorum uſus, excitata nimis vitali vi, hæmorrhagiam iterum ciere poſſet. *Cautio in cardiacorum uſu.*

§. CCXXIII.

Si malum a malignis, venenatiſque cauſſis oriatur, alexipharmacis, ac antidotis erit ei occurrendum, nimirum theriaca, contrayerva, ſerpentaria virginiana, vino, cortice peruviano, præſertim ſi *lipothymia*, aut *ſyncope* febris perniciosæ ſymptoma ſit. Caſtoreum, camphora, aliaque anthyſterica conveniunt, ſi ab utero fiat; ſi vero a ſtomacho, ac inteſtinis, ea opportuna ſunt, quæ cauſſam tollunt, aut emendant. Vehemens dolor ſedantia, ac anodyna expoſcit; & plethora, polypus, aneuryſma, terror miſſionem ſanguinis. Neque frictiones, cucurbitulæ ſiccæ, acreſque clyſteres omittuntur, ubi diutius malum trahitur: neque ſupervacua ſunt reliqua revellentia, ſi cerebrum primario affici ſuſpicio ſit.

Alexipharmaca, ſi a malignis cauſſis ſit, vel a febri perniciosa.

Quanam, ſi ab utero, vel ab inteſtinis?

Anodyna, V. S.

Revellentia.

§. CCXXIV.

Extra paroxyſmum cauſſæ penitus auferendæ ſunt, ne revertatur *animi deliquium*. Generatim cardiaca, inſtaurantia, volatilia commendantur, utpote quæ ſanguinem, & cor excitant, humores reparant, aut, ſi opus fuerit, reſolvunt. Quo etiam omnis vitæ regimen ſpectare debet. *Curatio extra paroxyſmum.*

CAPUT VIII.

DE ASPHYXIA, DUOBUSQUE EI PROXIMIS PULSUUM VITIIS.

§. CCXXV.

Asphyxia, ut paullo ante docuimus, eſt *pulſus privatio*, & quidem talis, ut nullibi in toto corpore, ſaltem tactui, arteriæ moveri videantur. Hoc modo accipitur a GALENO, aliiſque, qui ejus veſtigiis inſtiterunt (*a*). Quoniam vero in ſyncope gra- *Definitio.*

An cum ſyncope confundenda aſphyxia?

Opinio SAUVAGESII *rejicitur auctoritate* LANCISII.

** Aſphyctus.*

viore pulſuum ſæpe defectus obſervatur, ideo aſphyxiam cum ſyncope ita nonnulli conjunxerunt, ii præſertim, qui arteriarum pulſum omnem a cordis ſyſtole repetunt, ut quaſi ſummus quidam ejus morbi gradus putaretur. Hinc nil mirum, ſi cl. SAUVAGESIUS *mortes apparentes* uno *aſphyxiæ* nomine comprehenderit; cui tamen adverſatur præ ceteris auctoritas LANCISII, qui libro = *De ſubitaneis mortibus* = ejuſmodi ſyncope correptos non * Ἀσφυκτοὺς (i. e. aſphycticos), ſed *pſeudomortuos* appellat.

(*a*) GALENUS *lib.* I. *de præſag. ex pulſib. cap.* II., & *lib.* I. *de different. pulſ. cap.* 3. BONETUS *Medicin. ſeptentr. T.* I. *l.* II. *ſect.* XXI. *cap.* 2., & *ſepulchret. T.* I. *l.* 2. *ſect.* IX. *Obſerv.* I. IV. VII. XLV. *ex* BARTHOLIN. *de lact. theor. cap.* 14.

§. CCXXVI.

Refutatur quoque SAUVAGESIUS *aliorum ccl. virorum obſervationibus.*

Differentia inter aſphyxiam, & ſyncopem.

Exempla diuturnioris aſphyxiæ.

MORGAGNII *obſervationes de aſphyxiæ notis.*

Aſphyxia ſine ſyncope eſt; hæc vero ſine illa non datur.

Adverſatur quoque SAUVAGESIO cl. MORGAGNIUS, qui *aſphyxiam* eſſe tradit, quando pulſus adeo imminuuntur, ut percipi amplius non poſſint; additque, ægros interea ſenſibus adhuc pollere, loqui, moveri, imo etiam non penitus frigeſcere; quo ſane differunt evidentiſſime a ſyncope, morteque apparente detentis (*a*). Hanc porro de *aſphyxia* opinionem obſervationibus non tam *ſepulchreto* BONETI inſertis, aut e VALSALVÆ *ſchedis* depromptis, quam compluribus ſuis, aliiſque non paucis hinc illinc collectis, & prolatis inviďtiſſime comprobat. Recenſet enim ibidem (*b*) ne dum unius, vel alterius diei *aſphyxias*, verum diuturniores, quæ ſcilicet ad quadraginta & ultra dies, imo ad quatuor uſque menſes fuerunt productæ, quin reſpiratio, loquendi potentia, ſenſus, motus, vires, calorque deſiderarentur (*). Imo in *adverſariis* (*c*) non ſolum ex BALLONIO (*d*) *aſphyxiam* quatuordecim dies ante obitum perſtantem, ſed etiam duos ex RIOLANO (*e*) excitat, qui ſine ullo arteriarum pulſu ſex & decem annos vixerunt; qualem caſum etiam a RONSÆO (*f*) viſum ibi pariter memorat. *Ægri enim externis, interniſque ſenſibus ſatis vigent, loquuntur commode, ſe de latere in latus convertunt* (*g*); *quin prompte ſe erigunt aliqui* (*h*): *& (quod noſter vidit* RAMAZZINIUS (*i*) *) juvenis quidam hebræus, cui ad quatuor dies nullibi arteriæ micabant, adeo robuſtus erat, & ad motum expeditus, ut etiam ipſa die, qua e vivorum ſtatione deceſſit, e lectulo ſurrexerit, & ſuas veſtes induerit* (*k*). Quare appoſitiſſime vir præclariſſimus animadvertit, *aſphyxiam ſine ſyncope eſſe poſſe, ſyncopem ſine aſphyxia non poſſe* (*i*).

(*a*) *Epiſt. anatom. med.* XXIV. *n.* I. IX. (*b*) *N.* VIII. IX.

(*) Conſentiunt obſervationes HALLERI *Tom.* III. *oper. minor. p.* 306., RAMAZZINII *conſtit. epidem. ann.* 1692. ....93. ....94. §. 23, SCHENCKII *Tom.* II., BERRYAT. *Mém. de l' acad. royal. des ſçienc. de Paris. ann.* 1748. *pag.* 58., & *Comm. Lipſ. vol.* II. *P.* IV. *pag.* 578.

FERNELIUS *aſphyxiam* XXIV. horarum curatam narrat, confirmatque RAMAZZINIUS *conſtit. cit.* §. 33. Poſt ſex dierum *aſphyxiam* quoſdam convaluiſſe teſtatur BARTHOLINIUS *cent.* IV. *obſerv.* 42.

(*c*) *Adverſ.* II. *animad.* 44. (*d*) *Epidem.* II. (*e*) *Encheirid. anat. lib.* V. *cap.* 46. (*f*) MORGAGN. *cit. epiſt.* XXIV. (*g*) *Ibid. n.* 2. (*h*) *Ibid. n.* 6. (*i*) *L. c. n.* 9. (*l*) *Epiſt.* XXV. *n.* 1.

§. CCXXVII.

Aſphyxia vera.

Spuriæ aſphyxiæ quæ, & quot?

Atque hæc, quam modo deſcripſimus, eſt *vera* aſphyxia; Sunt quidem aliæ aſphyxiæ ſpecies, quas cum HAENIO *ſpurias* (*a*) vocamus. Tales ſunt aſphyxiæ in alterutro, aut utroque brachio obſervatæ; dum interea reliquæ arteriæ temporales, carotides, crurales, aliæque conſueto motu attolluntur, & ſubſidunt. Hæ autem peculiarium partium *aſphyxiæ* vel a profundius locatis arteriis, aut nimia pinguitudine ſepultis; vel a variata earum diſtributione, aut inſolita tenuitate; aut a ſubclaviarum (*), axillarium, aut humerariarum compreſſione, aut earumdem obſtructione, aut ſpaſtica conſtrictione oriuntur. Inter quas referri etiam debet illa aſphyxia, quæ in fine plerorumque morborum ante mortem ex virium omnium, ac in primis vitalium, languore, & defectu ſupervenit. Non enim in hac, ut in illa *vera*, motus, vox, ſenſus, color, & calor æque ſervantur.

Origo, & cauſſæ harum ſpuriarum.

(*a*) *Rat. med. T.* XII. *cap.* 2. *p.* 42.

(*) Pulmones infarcti, duri, tumidi *ſubclavias* &c. premunt.

§. CCXXVIII.

Verarum cauſſæ probabiliores.

Spuriarum autem *aſphyxiarum* ut non admodum obſcura origo, ſic quoque non difficilis explicatio videtur. At *verarum* diſpar ratio eſt. Parum enim lucis cadaverum ſectiones hactenus huic malo attulerunt. Veroſimile tamen eſt, eaſdem cauſſas, quibus *lipothymia*, & *ſyncope* (§§. CCXVI. CCXVII. CCXVIII.) inducitur, hic quoque locum habere, ſed mitius agentes. Inter has arteriarum rigiditas rationi videtur magis conſentanea, qua fit, ut ſanguinem illæ quidem recipiant, diſtendi vero, ac diaſtole micare nequeant. Idque ſane de ea dici poteſt audentius, quacum univerſi corporis, mentiſque aliquis languor conjungitur. Quomodo vero ejuſmodi cauſſæ apte accommodari poterunt *aſphyxiæ* diuturniori, illibatas mentis functiones, ac alacre muſculorum exercitium conſtanter ſervanti? Cur ceſſante arteriarum;

Arteriarum rigiditas cui aſphyxiæ ſpeciei explicandæ conveniat?

Conjecturæ de cauſſis diuturnioris aſphyxiæ.

quæ tactu explorari poſſunt, motu, non etiam illico ceſſant reliqui motus, & reliquæ functiones, ut in ſyncope? Fortaſſe cor in *aſphyxia*, vaſaque majora circa cor ita moventur adhuc, ut ſanguinis circuitus per pulmones, cerebrum, & cerebellum perennetur. At diu calor, & vita in partibus a corde remotioribus ſupereſſe nequeunt, niſi in his quoque aliquis, etſi lenis, ponatur humorum circuitus. An ergo, motu cordis, & ſanguinis utcumque perſeverante, ſola arteriarum ſyſtole nervorum ad eas ſpectantium vitio conquieſcit? Multa profecto argumenta ab accuratiſſimis obſervationibus deducta videntur evincere, arteriarum motum non a ſola cordis vi dimanare (*). Sed miſſa re difficillima explicatu, in qua nihil certi neque MORGAGNIUS, neque HAENIUS ſtatuerunt, ſatius eſt aliquid de cauſſis, quas anatome in aſphyxia defunctis detexit, referre.

Arteriarum motus non a ſola cordis vi dependet.

(*) Id RHODII, LANCISII, MORGAGNII, HAENII, ZIMMERMANNI, BARTHEZII, aliorumque obſervationes evincunt.

§. CCXXIX.

HAENII obſervationes anatomicæ de aſphyxiæ cauſſis.

HAENIUS ſcribit (*a*), *anatome facta multorum poſt aſphyxiam mortuorum, cor, & auriculas flaccidas, dilatataſque; in aliis grumoſum cruorem; in aliis multa alia vitalium viſcerum detecta vitia eſſe: integrum cuique eſſe, horum vitiorum cuilibet originem tribuere, cauſſaſque aſphyxiæ: eſſe vero huc uſque & imperfectam, & incertam explicationem omnem, cum non in omnibus eædem cauſſæ repertæ fuerint; cum hæc ipſæ cauſſæ in aliis aſphyxias generatrices non exſtiterint; cum cauſſæ enarratæ quæcumque alios longe morbos creaverint; cumque tandem mira, ſed obſcura de nervis doctrina id ſaltem evicerit, ne veſtigiis quidem vitalium morborum in cadavere inventis, hos a ſolis nervis excitari, perpetuarique poſſe.*

(*a*) *Rat. med. T.* XII. *c.* 2. *p.* 49.

§. CCXXX.

Aliæ de aſphyxiæ cauſſa MORGAGNII obſervationes.

Ex MORGAGNII vero anatomicis diſquiſitionibus certo colligere poſſumus, *aſphyxiam* aliquando natam non tam a pericardio per vincula membranea cordi adhærente, quam ab ipſius cordis exteriori membrana craſſiori, & duriori facta, qua commode cor dilatari prohibebatur (*a*), & tunc præcipue, cum ſimul pericardium aqua, aut pure ſcateat; itemque a polypis in corde, aut initio

arteriæ magnæ locatis *(b)*; aut a ſero in ventriculis cerebri collecto, cerebellumque afficiente; aut ab abſceſſibus cerebelli, aliiſque vitiis, quibus nervi ſive ad cor, ſive ad arterias tendentes læderentur. Neque tandem ab *aſphyxiæ* cauſſis excludi poſſe videntur primarum viarum ſaburra, atque hyſtericæ, convulſivæque affectiones.

Aliæ aſphyxiæ cauſſæ.

(*a*) *Epiſt. anat. med.* XXIV. *n.* 3. (*b*) *Ibid. n.* 7.

§. CCXXXI.

Duo alia vitia pulſuum. Exilitas, & intermiſſio.

Proxime ab *aſphyxia* ſequuntur duo alia pulſuum vitia, ſumma nimirum eorum *exilitas* cum *debilitate* conjuncta, & aliquis eorum ictus ſubinde deficiens, quem *pulſum intermittentem* dicunt. Et primum, quod ad illam ſpectat, ea vel a natura eſt, neque tunc mali aliquid portendit; vel a morbo *(a)*, veluti ab ingenti fibrarum cordis flacciditate, & atonia *(b)*, a cordis aucta mole cum ſumma laterum ejus tenuitate, & debilitate (unde ea, qua opus eſt, vi non poteſt ſanguinem expellere), aut cum aqua in pericardio contenta, & cor aut laxante, aut comprimente conjuncta. Cor enim auctum ſine his pulſum magnum, vibratum, & vehementem progignit. Aqua vero in pericardio contenta, ſi acris fuerit, addit celeritatem, atque interdum duritiem.

Exilitas, & debilitas pulſus vel a natura, vel a morbo eſt.

(*a*) Morgagnius *epiſt.* XI. *n.* 13., *epiſt.* XXI. *n.* 49., & *epiſt.* XXX. *n.* 15.

§. CCXXXII.

Debilitas pulſus ab aliis vitiis internis.

Sanguinis quoque in arterias ingreſſum imminuunt *valvulæ ſemilunares* aortæ oſtio præfixæ, ſi duræ, cartilagineæ, aut oſſeæ evaſerint. Hinc *pulſus parvus*, & *debilis* facile intelligitur derivandus; qui præterea obſervatur in iis, quibus *vaſa* cordis *coronaria*, aut *arteriæ* ab aorta proficiſcentes oſſeam rigiditatem induerint *(a)*. Conſenſus item ab imo ventre, a ſaburra putrida *(b)*, aut acri ſtabulanti, ab utero ad cor, ejuſque nervos cardiacos propagatus; horum nervorum paralyſis; ſanguinis inopia; arteriarum anguſtior capacitas; languida ſyſtole; imminuta irritabilitas pulſum *parvum*, *exilem*, ac *debilem* gignunt.

(*a*) *Idem* Morgagn. *ibid. n.* 19. (*b*) *Id. ibid. n.* 20.

§. CCXXXIII.

Ab arcta cordis cum pericardio connexione.

Pulſum præterea *debilem* & *parvum* efficiet pericardium cum corde arcte connexum. Quo cor cum neque ſatis expandi, neque ſatis contrahi poſſit, nil mirum, ſi pulſus debilis inde ſequatur. Talem obſervavit PEYERUS, LOWERUS, & MORGAGNIUS; ſed debet ſimul adeſſe aut parva ſanguinis copia; aut languida cordis vis; aut magna arteriarum reſiſtentia, uti rigiditas, durities, anguſtia; aut ſpaſtica coſtrictio; aut plenitudo tanta, ut arteriæ non poſſint niſi modice ſe contrahere. Alias pulſus incitatus, & vehemens eſſe poſſet, qualem DIONYSIUS, FREINDIUS, & LAFAYUS (a) commemorant.

(a) MORGAGN. *epiſt.* XXIV. *n.* 12.

§. CCXXXIV.

De pulſu intermittenti.

Jam vero aliquid de *pulſu intermittenti* dicamus. *Intermittens pulſus* conſiderari poteſt tanquam *breviſſima aſphyxia*. Quid enim eſt *vera aſphyxia* niſi pulſus intermiſſio quam longiſſime perdurans? ſed pulſus intermiſſio raro per ſe ſola morbus occurrit. Sæpe aliorum morborum ſymptoma, & ſignum eſt; ad quorum cognitionem non parum confert, ſi ejus naturam, & cauſſas paullo uberius expoſuerimus.

Sæpe aliorum morborum ſymptoma.

§. CCXXXV.

Quid intermiſſio pulſus?

Pulſum intermittere dicimus, quando per intervalla diaſtole arteriarum deficit, nec tactu percipitur. Si enim aſſidue, & diu hujuſmodi defectio eſſet, non *pulſus intermiſſio*, ſed *aſphyxia* vocaretur. Deficere autem arteriarum per intervalla diaſtole debet, ſi per intervalla aut cor non tranſmittat ſanguinem in arterias, aut arteriæ eum non recipiant, aut ſi recipiunt, non ea vi, & copia recipiant, qua ad eas dilatandas opus eſt. Cor autem non tranſmittet ſanguinem in arterias, niſi alterne contrahatur, & dilatetur, & niſi viæ, per quas & ſanguinem recipit, & tranſmittit, liberæ ſatis ſint. Contractio, & reſtitutio cordis alterna interrumpitur, ſi vis nervorum, aut ſanguinis influxus deficiat, aut aliqua impedimenta cordi opponantur, quæ cor cohibere poſſint, ne ſe introrſum, aut extrorſum moveat; non autem recipiet ſanguinem, nec tranſ-

Quæ cordis ſyſtolem, & diaſtolem impediunt, & perturbant.

tranſmittet libere, ſi ſanguinis deſit debita copia, ſi viæ obſtruantur, ſi comprimantur, ſi earum ſtructura a naturali ſtatu aliquo modo recedat, ſic ut circuitus ſanguinis multifariam perturbetur, aut interrumpatur. Si hæc per intervalla, ac ſubinde tantum agant, aut fiant, per intervalla etiam arteriarum diaſtole deficiet, ideſt *pulſus intermittet*.

§. CCXXXVI.

Fit etiam intermiſſio pulſus arteriarum culpa, abſque vitio cordis; & qua ratione explicatur.

Sed licet & cor bene conſtitutum ſit, & ejus actio rite abſolvatur, pulſus tamen arteriarum culpa intermitti poteſt; ſi nimirum earum oſtia anguſtiora ſint; ſi earum tunicæ vi impellenti non ſatis cedant; ſi contrahi non facile queant; ſi vis nervea, aut irritabilitas in eis aut langueat, aut ſpaſtice eas afficiat; ſi arteria magna in ſuo principio, & arcu ita ſit dilatata, ut valvulæ neutiquam eam claudere poſſint, ſic ut quando contrahitur, ſanguis in ſiniſtrum cordis ventriculum repellatur; tunc fiet *pulſus intermiſſio*, & tanto facilius, quanto magis erit ipſe cordis ventriculus dilatatus. *Intermiſſio pulſus* ex hac cauſſa ſynchrona eſt diaſtoli cordis; contra in aliis caſibus eſt ſynchrona ſyſtoli cordis (*). Satis quippe evictum putamus, ſanguinis per arterias circuitum non ſolius cordis actioni eſſe tribuendum.

Ex dilatatis arteria magna, & corde pulſuum intermiſſio ſynchrona eſt diaſtoli cordis.

Exempla dilatati cordis cum intermiſſione pulſuum.

(*) Exempla *dilatati cordis*, & *aortæ*, cum quibus *pulſus intermiſſio* erat (hinc ut ego puto dependens) videntur in italica collectione TARGIONII TOZZETTII, cui titulus = *Prima raccolta di oſſervazioni mediche pag.* 115., & ſequentibus uſque ad pag. 125. *Ex ſched. auct.*

§. CCXXXVII.

Cauſſæ aliæ ex aliis anatomicis obſervationibus deductæ.

Communiter cauſſæ, quæ *palpitationem* (de qua capite ſequenti), *lipothymiam*, *ſyncopem* (§§. CCXVI. CCXVII. CCXVIII.) & *aſphyxiam veram* (§. CCXXVIII. & *ſeq.*) inferunt, etiam *pulſui intermittenti* efficiendo, ſi leviori modo breviorique tempore agant, valere putantur. Quæ vero frequentius, & certius pulſum intermittentem reddiderint, ſi clinicorum, & anatomicorum conſulamus obſervationes, atque exſtiſpicia, ſunt vitia valvularum cordis tam tricuſpidalium, quam mitralium, & ſemilunarium, nimirum rigida, oſſeave earum durities, in primis cum ventriculi ſiniſtri dilatatione conjuncta, ut a COWPERO, & VIEUSSENIO reperta eſt; vel calculi, aut tumores iiſdem innati, quales HORSTIUS, & BELLINIUS viderunt; polypi tum cordis, tum ad-

Frequentiores.

Vitia valvularum cordis.

Calculi, & tumores iis innati.

Cordis, adnexorumque vaſorum polypi. nexorum vaſorum (*a*); cordis aucta moles, aut exulceratio, uti in *ſepulchreto anatomico* Boneti refertur, quamvis hæc ultima non *Pericardium cordi adhærens.* ſemper pulſum intermittentem efficiat (*b*); pericardium cordi *Eroſio tunicæ aortæ.* adhærens, aut putrido humore ſcatens; aortæ interior tunica eroſa, qualem vidit Michelottus in patricio ampliſſimo viro, ut *Animi pathemata.* infra dicetur; animi pathemata, a quibus nervi cardiaci, vel etiam ad arterias, aut muſculos iis ſuperpoſitos tendentes afficiuntur (*c*); *Paris vagi, aut intercoſtalis læſio, compreſſio &c.* paris vagi, aut intercoſtalis læſio, ſectio, compreſſio, paralyſis, ut ex Valsalvæ, & Molinellii periculis compertum eſt; aliarum etiam partium nervi irritati, & puncti, ut in doloribus atrocioribus, *Hyſteria, flatus, cacochylia, vermes &c.* & vulneribus; affectiones hypochondriacæ, & hyſtericæ, aliæque nervoſæ affectiones (*); flatus ventriculum, aut inteſtina diſtendentes; cacochylia; vermes; ac alia viſcerum imi ventris mala, quæ ſive compreſſione, ſive irritatione per nervos propagata cordis, aut arteriarum motum interdum intercipiunt; licet tunc pulſus intermiſſio brevi evaneſcere ſoleat.

(*a*) Morgagn. *l. c. n.* 21. *n.* 22. (*b*) *Id. ibid.* (*c*) *Id. ibid. n.* 20.

(*) In vidua quadam annorum xxxix. ſuum ſtatum pertæſa, optimo tamen habitu & temperamento, ſed a pluribus annis rheumatiſmo obnoxia, ita ut frigore ſingulari a femore uſque ad pedem dextri lateris vexaretur, *parvum*, *debilem*, & *rarum* pulſum obſervavit Zimmermannus in brachio dextero, contra vero in brachio ſiniſtro celerem ac fortem. *De l'éxperience Tom.* II. *p.* 23. Id ipſum plerumque accidit in membris paralyſi affectis. Vogel. *Prax. med. Ex ſched. auct.*

§. CCXXXVIII.

Diagnoſis, & cauſſæ. *Aſphyxia*, *pulſus parvus* & *debilis*, aut *intermittens* facile per ſe patent. Cauſſæ item, ſi omnia tam antecedentia recte penſitentur, quam quæ in aliis capitibus *de morbis præcordiorum*, & *thoracis* tradidimus, memoria teneantur, non erunt ſcitu impoſſibiles. Generatim omnis *pulſuum defectus*, aut *languor*, aut *intermiſſio*, ſi a cauſſis cordi ipſi, aut vaſis eidem adnexis inhærentibus ortum trahant, majoris momenti ſunt, ac periculi, *Quando a corde fit?* quam ſi aliunde profluerent. *Pulſus intermiſſio*, ſi a corde proxime affecto fiat, dignoſci poteſt cordi manu admota. Si enim eodem tempore, quo pulſus micatio deſinit, deficiat quoque cordis motus, certo pronunciari poteſt, a corde pulſus intermiſſionem oriri. Sunt enim arteriarum diaſtoles ſynchronæ cum cor- *Quando ab arteriis?* dis ſyſtole. Si vero cordis motus ordinatus, & minime interruptus percipiatur, indicium eſt, pulſus intermiſſionem arteriis proxime affectis deberi.

§. CCXXXIX.

Proguoſis, & curatio.

Sed de his, quoniam aliorum ſæpe morborum ſymptomata ſunt, aut tanquam ſigna a ſemiologis conſiderantur, non plura. Eorum enim majus vel minus periculum, aut mala ſignificatio a diverſa tum cauſſa, tum origine dependet; quemadmodum & curatio (*), quæ plerumque a morbo, cujus ſymptoma hæc ſunt, erit petenda.

(*) *Diuturnus inæqualis* pulſus curatus eſt opii parva doſi quotidie data, ut narrat MORGAGNIUS. *Epiſt. anatom. med.* IX. *n.* 7. *Ex ſched. auct.*

CAPUT IX.

DE

CORDIS PALPITATIONE.

§. CCXL.

Quid palpitatio cordis?

NOn ſolum imminui, interrumpi, & deficere cordis actio poteſt, verum intendi etiam, ac ita invaleſcere, ut quæ a ſano homine, dum pacate naturaliterque ſe habet, minime animadvertitur, jam aucta & percipiatur, & moleſtiam aliquam inferat. Id autem evenit, quando cor vehementiori motu concitatur, ſubſilit, pectus præter morem arietat, extrorſumque urget, ut admota etiam manus ſæpe repellatur. Imo tantus ſæpe cordis motus tunc eſt, ut non ſoli ægrotantis ſenſui ſe moleſtum reddat, verum aliorum cum oculis, tum auditui coſtarum reſilitione & ſonitu (*) fiat manifeſtus. Vehemens hæc & vibrata cordis concuſſio noſtris *palpitatio*, græcis vero * παλμός dicitur.

* Palmos.

(*) Narrat FORESTUS, juvenem ex vulnere tanta correptum palpitatione cordis, ut ſonitus ejus per feneſtram in viam uſque perveniens a prætereuntibus audiretur. *Ex ſch. auct.*

§. CCXLI.

Cauſſa proxima quæ?

Cor autem nequit urgere, atque impellere extrorſum pectus, niſi validius ſe contrahat, aut niſum ſeſe contrahendi edat. Erit itaque *palpitationis* cauſſa proxima *vehementior* cordis *ſyſtole*, ſive *contractio*. Sed cor ut vehementius contrahatur, acriori

Vehemens & acrior ſtimulus majorem cordis contractionem gignit.

quodam ſtimulo, quam natura ferat, irritari, aut ſaltem (quod probabile etiam eſt) eadem cordis contractionis vi remanente, imminui debent, ut ajunt, *reſiſtentiæ*, quæ ſunt ab eodem ſuperandæ. Utroque enim caſu validior cordis contractio inſequitur, totaque ejus fere actio in coſtas ſe exſerit. Stimulorum vero plura genera ad id apta vel cordi ipſi inſident, vel extra cor poſita ac locata videntur; ſive, quod eodem recidit, cauſſæ *palpitationis* remotæ in rebus vel cor irritantibus, vel irritationis cauſſam præbentibus continentur.

Stimulorum ſpecies variæ.

Aliæ in corde, aliæ extra cor ſunt.

Remotæ.

§. CCXLII.

Cauſſæ, quæ ipſi cordi inſident.

Quæ majorem copiam ſanguinis ad cor alliciunt, vel fibras ejus irritant; vel ſanguinis circuitum impediunt.

Quæ cordi inſident, ſunt ea in primis vitia, quæ vel majorem ſanguinis copiam ad ipſum alliciunt, uti aneuryſmatica tam *cordis*, & *auricularum* (*a*), quam *arteriarum coronariarum* dilatatio, flacciditas, laxitaſque; vel ejus fibras diſtrahunt, irritantque, uti inflammatio, abſceſſus, tubercula, lapilli, aut oſſicula alicubi in eo genita; vel ſanguinis e corde egreſſum, vel in ipſum ingreſſum quodammodo difficiliorem reddunt, uti *venæ coronariæ* varicoſæ, & obſtructæ; polypoſæ concretiones *auriculas*, *ſinus*, aut *vaſa majora* impedientes; carnea, aut lapidea corpora interius nata; *arteriæ pulmonaris*, *auricularum*, aut *ſinuum* conſtrictio, compreſſio, aut dilatatio; cartilaginea, oſſeave earum partium induratio (*b*); *valvulæ tricuſpides*, *ſemilunares*, aut *mitrales* duræ, rigidæ, lapillis, aut oſſiculis ſcatentes, concretæ, ſtrigoſæ, adhærentes (tunc enim vel non permittunt liberum ſanguinis e corde egreſſum, nec qui exiit, ſatis impediunt, ne retrocedat (*c*)); tumores quicumque *baſi cordis* adnati, aut *arteriarum e corde egredientium tunicis* interjecti; ipſius *cordis* tumor, oſſificatio, abſceſſus, polypus (*d*), atque alia ejuſmodi. Quibus ſi adnumeraveris nimiam cordis irritabilitatem, atque ſenſibilitatem, ob quam leviſſimo quovis ſtimulo cordis actio in pueris, adoleſcentibus, fœminiſque delicatioribus incitatur, recte factum eſſe putavero.

Nimia cordis irritabilitas, & ſenſibilitas.

(*a*) *Dextera cordis auricula dilatata* ſanguinis nimiam copiam in cor immittit; hinc *irritatur*, & *palpitat*. MORGAGNIUS.....

Obſervationes ex anatome.

(*b*) Arteriæ pulmonaris *cartilaginea induratio*, vel intus, & extus *lapideis tuberculis* obſeſſa in primis cum *cordis aucta mole* a MORGAGNIO obſervata eſt. *Epiſt.* XXIII. *n.* 10. 13. 14. „ RIOLANUS *in anthropologia* cor *cartilagineum* ſceleſti cujuſdam hominis deſcripſit. *Os* in corde humano a GEMMA, & ab eodem RIOLANO adverſum eſt, ut illud, quod ex cadavere URBANI VIII. P. M. nuperrime extractum fertur „. THOM. BARTHOLINIUS ad *Fortunat. Licetum cent.* I. *epiſt.* LXVI. *Ex ſched. auct.*

(*c*) MORGAGN. *Epiſt. anat. med.* XXIII. *n.* 9. (*d*) *Id. Epiſt.* II. *n.* 15.

§. CCXLIII.

Quocumque autem modo ex his fiat, ut ſanguis in *corde* reſtitet, congregaturque, ſive quod a *dextris*, aut *ſiniſtris* ejus *caveis*, aut e *venis coronariis* non libere egreditur; ſive quod in eas, ſpeciatim *ſiniſtras*, non niſi difficulter admittitur, vel quod copioſior in eaſdem, in primis *dexteras*, influit; neceſſe profecto eſt, ut *cordis irritabilitas* ad vehementiorem contractionem exci- tetur, eoque majorem, quo irritabiliores erunt cordis fibræ, atque ad motum paratiores. Sic *cordis*, exempli cauſſa, *auriculæ* præter naturam *dilatatæ* vel plus ſanguinis recipiunt, immittuntque in cor, vel ſanguine diſtentæ adſitas arteriarum pulmonaris, atque aortæ truncos comprimunt, & ſanguinis e corde egreſſum retardantes *palpitationi* cauſſam præbent. Simili prorſus ratione tumores (*), adipis copia; aut excreſcens caro ad *baſim cordis* adnata (**), qualem obſervavit GARNERUS (*a*), eos ipſos arteriarum truncos comprimendo *palpitationem* inferre poſſe videntur. Item *valvularum mitralium* vitio, aut *auriculæ ſiniſtræ*, aut *venæ pulmonaris*, & *coronariarum venarum* obſtructione, infarctu, compreſſione; ſanguis in *cordis dextris caveis*, aut tota ejus ſubſtantia reſtitans ad frequentem, validioremque ſollicitabit contractionem.

Irrita bilitas cordis a ucta.

Exempla remotarum cauſſarum palpitationem inferentium.

Tumores ad baſim cordis adnati.

Vaſorum obſtructiones.

(*) *Tumores*, qui *latera* cordis occupant, non inferunt *palpitationem*, ut conſtat ex ALBERTINII obſervationibus. Item materiæ qualitas conſideranda eſt. *Sanguineum tumorem ſine palpitatione* vidit idem ALBERTINIUS. *Comment. inſtitut. ſcientiar. bonon. Tom.* I. *in opuſc.*

Obſervationes ALBERTINII.

(**) THOMAS BARTHOLINUS *l. c.* ſimilia obſervaſſe alios clariſſimos viros teſtatur his verbis. „ Quippe ad *cavæ venæ orificium* in inopinata morte ſuffocatis *carnea* quædam *fruſtula cum pingui mole* invenit RIOLANUS .... & in phthiſico cl. WORMIUS noſter ex utroque *cordis ventriculo carunculas quaſdam emergentes* vidit, ut & BAUHINUS anatomicorum princeps; quod nobis quoque Patavii pridem obſervatum. Ut taceam *palpitatione cordis* laborantem ſacerdotem apud SCHENCKIUM *lib.* 22. *obſervat.*, cui *circa cordis baſim excreſcentia* ſex drachm. dependebat. „ *Ex ſcbed. auct.*

BARTHOLINI *aliæ*.

(*a*) *Sepulchret. ſect.* VIII. *obſerv.* 23.

§. CCXLIV.

Ad cauſſas, quæ extra cor ſunt, referuntur *aortæ* imminuta capacitas, oſſea (*a*), aut cartilaginea durities, in primis cum aliis *præcordiorum*, aut *ſanguinis*, aut *cerebri*, aut *nervorum* vitiis conjuncta; ejuſdem aneuryſmata, polypus, *tunicarum* ejus tumores

Cauſſæ remotæ quæ extra cor ſunt.

Aortæ vitia multiplicia.

varii; ſpaſtica conſtrictio ab humore acri depoſito (*), ſecreto, aut præterlabente inducta; *interioris tunicæ* exulceratio (**), qualem viderunt MORGAGNIUS, LANCISIUS, & in nobili patritio veneto popularis meus PETRUS MICHELOTTUS (*b*); ſerum acre (*c*), pus, ichor in *pericardio* collecta; tumor; abſceſſus, præcipue ad *pericardii baſim* ortus; *pericardium* ipſum (etſi modo faciat *palpitationem*, modo non, ut animadvertit (*d*) cl. MORGAGNIUS) craſſum, durum, pinguedine refertum, cartilagineum, oſſeum, cordi arcte adhærens, tunc ſaltem, cum *vaſa* e *corde egredientia* comprimit, ac fere ſtrangulat; *aortæ truncus* ſtatim ſub *curvatura* a *ramo bronchiorum ſiniſtro*, qui ſub ea ſternitur, per inſpirationem dilatato, ut notat PORTALIUS (*e*), compreſſus; compreſſa quoque a tuberculis, vomicis, hydatidibus, empyemate, hydrothorace, aut hydrocardia *pulmonum vaſa* (quanquam hæc ſola cauſſa non ſufficit), aut quocumque modo obſtructa; *thorax* anguſtus, & depreſſus; *ſpinæ dorſi* diſtorſio, incurvatio; *ſanguis* craſſus, viſcidus, iners, copia excedens, motu, aut acritate peccans, veluti in *cachexia*, *chloroſi*, *cacochymia*, *morbis acutis*, *ſcabie*, *herpete*, *podagra*, *arthritide* retropulſis, *ulceribus externis reſiccatis*, *lue venerea*, *ſcorbuto*, conſuetiſque evacuationibus cohibitis; hyſtericæ, atque hypochondriacæ affectiones, in quibus *cor*, vel *vaſorum*, vel *textus celluloſi*, vel *membranarum*, vel *nervorum* conſenſu, ac irritatione non raro afficitur; ſpaſmus *diaphragmatis*, in primis *ejus proceſſuum*, ſive *appendicum*, inter quas arteria magna deſcendit, atque ab iis convulſis conſtringi poteſt; cacochylia primarum viarum; vermes (*f*); flatus (*g*); corporis inſolitæ, atque excedentes exercitationes, vel contra vita deſes, otioſa, aut crapulæ dedita; animi pathemata, præſertim ira, gaudium, terror; nervi demum tam in *cerebro*, quam in *gangliis*, *ramiſque paris vagi*, ac *intercoſtalis* ad cor tendentibus irretiti, aut aliter male affecti.

Alia pericardii vitia. — *Trunci aortæ, & vaſorum pulmonis.* — *Thoracis, ſpinæ dorſi, & ſanguinis vitia.* — *Nervorum affectiones.* — *Diaphragmatis ſpaſmi.* — *Cacochylia, vermes, flatus, vita deſes, animi pathemata.*

(*a*) Ex VERDRISII *obſervationibus* (*Ephem. nat. cur. cent.* VI. *obſ.* 51.) patet, ſæpe cum *aorta oſſea cor auctum*, *durum*, *tumenſque* inveniri. *Cor* item, *vaſa coronaria*, *auriculam dexteram* ampliata, ut in JANI PLANCI obſervatione. *Auricula* ſola *dextera ampliata*, qua copioſior ſanguis in dextrum ventriculum demittitur, ſufficit ad *palpitationem* inferendam, ut GRATSIUS narrat. Cum *cordis* ſimul, & *pulmonis ſcirrhis*, & *ſanguine viſcido*, *mucoſo* ex COHAUSENII fide; item cum *ſanguinis copia nimia*, aut *prava qualitate palpitatio eſt*. *Ex ſch. auct.*

Obſervationes ex anatome.

(*) Sæpe *acer humor* ibidem deponitur, ſi debilitas, & laxitas eum alliciat. Secernitur quoque; ſi verum eſt, oleoſum quemdam mucum ab arteriarum tunicis (ut LANCISIUS, & GÖRTERIUS contendunt, nec negat MORGAGNIUS) exſtillare ad eas lubricandas. Vid. LANCIS. *de cord. l.* II. *propoſ.* VI., MORGAGN. *epiſt.* XXIII. *n.* 5.

(**) *Convellitur* interdum *aorta* ſic, ut craſſiores, & aſperiores, quæ per ſe non irent, particulæ ad interiorem arteriæ ſuperficiem urgeantur, ibi hæreant, aſperitatem faciant, exulcerent, ſenſumque acris, & urentis caloris ibidem efficiant; unde intelligitur, cur de hoc *caloris ſenſu* ſæpe ægrotantes querantur.

Unde caloris ſenſus, de quo ægri querantur?

(*b*) Nimirum in ALOYSIO FOSCARIO, qui propterea *cordis*, ac *aortæ palpitationi*, & *pulſui inæquali*, atque *intermittenti* fuerat ante mortem obnoxius. Vid. *Comment. inſtit. ſcientiar. bonon. vol.* I. *p.* 419.

(*c*) MORGAGN. *epiſt.* XVI. *n.* 23. (*d*) *Epiſt.* XXIII. *n.* 23. (*e*) *Mém. de l'acad. roy. des ſcienc. ann.* 1769.

(*f*) Non ſatis probatum videtur MORGAGNIO, *vermes* in *pericardio* fuiſſe repertos; nec quidquam concludere obſervationes SYLVII, HARTMANNI, BALLONII, HALLERI, RIOLANI. *Epiſt. cit.* 23. *art.* XV., item *epiſt.* 24. *n.* 23. Potius *vermes cardiam* vellicantes in conſenſum cor trahere cenſet. *Epiſt. eadem* 23. *n.* 15. *cit. Ad rem facere videntur quædam adnotata capit.* X. §. CXXXII. *de morbis imi ventris; quæ videſis.*

An vermes in pericardio reperti ſint?

(*g*) *Flatus* ore emiſſi *palpitationem* levant. *Ventriculus*, & *inteſtina aere diſtenta diaphragmati*, & *cordi incubanti obſtant. Epiſt. anat. med.* XXIII. *n.* 16. In *corde*, & *pericardio* incuſatus *aer* ex MORGAGNIO non ſatis evincitur. *Ibid.*

Diagnoſis.

§. CCXLV.

Signa diagnoſtica palpitationis.

Signa fere propria *palpitationis* ex iis, quæ ſupra (§. CCXL. &c.) expoſuimus, peti debent. Sciendum eſt præterea, motum cordis interdum, ubi pertinacior *palpitatio* vexat, coſtas ipſas ſuo impetu luxare, & diffringere, quod FERNELIUS, & BELLINIUS teſtantur; vocem, & reſpirationem in graviore morbi gradu intercipi; anxietatem præcordiorum, vertiginem, aurium tinnitum, membrorum tremorem, animi deliquia, ſomnos interruptos, terrificoſque ſæpe accedere; & pulſum, qui in leviori malo vix celerior eſſe ſolet, jam intermittentem, aut certe magnopere inæqualem, parvum, atque obſcurum reddi. Nonnulli vero, uti BELLINIUS, & LIEUTAUDIUS, affirmant, quamcunque pulſus differentiam cum palpitatione conjungi poſſe; nimirum *pulſum* modo eſſe *rarum*, modo *frequentem*, modo *tardum*, modo *celerem*, *magnum*, *parvum*, *validum*, *debilem*, *inæqualiter inæqualem*, *intermittentem*, & ſic porro; pro ut nimirum uno potius modo quam alio cor contrahitur, & ſanguis in arterias diverſa vi, copia, celeritate projicitur, aut arteriarum capacitas, reniſus, expeditum iter varia ſe habent ratione. Poteſt enim fieri, ut cor frequentiſſime contrahatur, & tamen arteriarum pulſus ſint rari; quod non qualibet cordis contractione tantum ſanguinis in arterias tranſmittatur, quantum ad eas proportionate implendas, dilatandaſque requiritur; aut ab arteriis non

Cordis palpitatione interdum coſtæ luxantur, & infringuntur.

Pulſus ratio varia.

Cur pulſus interdum ſit rarus, etſi cor frequenter contrahatur.

recipiatur eo modo, ut arteriarum micationes cordis motibus reſpondeant.

§. CCXLVI.

Variæ differentiæ palpitationis.

Differt quoque *palpitatio* ratione gradus, modi, durationis, ac originis. Hinc alia *levis* eſt, alia *magna*, alia *æqualis*, alia *inæqualis*; *continua*, vel *intermittens*, & certis intervallis, aut horis *recurrens*, vel *accidentalis*; vel *protopathica*; vel *ſympathica*; vel *convulſiva*. Differre quoque eamdem a cordis *tremore*, docent nonnulli. Quum enim pulſum cordis motui reſpondere putent, pulſum vero in palpitatione eſſe poſſe rarum norint, *patere*, inquiunt (a), *palpitationem in tremore conſiſtere non poſſe*, quia *tremor cordis*, frequens nempe ejus contractio, frequentem quoque pulſum efficiat oportet. At hi falli ſane videntur; ac inter eos BELLINIUS non ſibi conſtat. Fatetur enim, *interdum palpitationem* cum *creberrimo cordis motu* eſſe, & cum eo *pulſum rarum* quandoque conjungi (§. CCXLV.). Sed creberrimus cordis motus nonne *tremoris* ideam continet? Quidni igitur *tremor cordis ad palpitationem* referatur? Idipſum videtur a SENACIO (b), & LIEUTAUDIO (c) quodammodo innui, quorum alter palam aſſeverat, *palpitationem*, quando levis eſt, confundi poſſe cum *cordis tremore*, qui in ſtatu quodam cordis languido per pulſum deficientem, inæqualem, virium proſtrationem, animi deliquia, ſudoreſque frigidos mortis prodromos conſiſtere, ſatis ſignificatur. Verum in *palpitatione* vis cordis aucta videtur; imminuta vero in *tremore* morti præeunte; quod ſane non leve diſcrimen inter utrumque malum fortaſſe aliquis reputabit. Reponi tamen ei poſſet, non ſemper *tremorem* cum virium vitalium languore conjungi, & non raro a *convulſiva cordis affectione*, quæ irritabilitatis quoddam augmentum eſt, excitari; & ſi quando viribus deficientibus ſuccedit, virium defectum ſuppleri motus crebritate, ac celeritate; neque propterea a *palpitatione* omnino eſſe ſegregandum.

An palpitatio differat a tremore cordis?

Levior palpitatio cum tremore cordis confunditur.

An ſemper tremor a languore virium vitalium dependeat?

(a) . . . . . . (b) *Traité du coeur* ...... (c) *Hiſtor. anat. med.* ......

§. CCXLVII.

Differentes palpitationis cauſſæ qui poſſint diſtingui?

Ut palpitationis diagnoſis facilis eſt, utinam pari quoque perſpicuitate cauſſarum, a quibus efficitur, varietas diſtingui poſſet!

ſet! Sola anamneſis ad earum differentias aſſequendas plurimum conferre videtur. Si a plethora *palpitatio* fit, ſi a ſanguine viſcido, & ſolidarum partium laxitate, ſi ab acritatibus, tam antecedentia, quam conjuncta nobis ſignificabunt plethoram, cacochymiam, cachexiam, chloroſim, ſcorbutum, luem veneream, acria retenta, aut retropulſa. Si a *cacochylia*, a *vermibus*, ab *hyſterica*, aut *hypochondriaca* affectione, a *flatibus ventriculum diſtendentibus*, a *cerebri*, aut *nervorum læſionibus* fiat malum, aderunt horum ſingulorum ſigna a nobis ſæpius narrata. Et quidem in hyſtericis, atque hypochondriacis ſæpe quædam occurrit conſtrictio circa infimum œſophagi extremum, propter quam ægre & difficulter cibi in ventriculum deſcendunt. Hæc autem a ſuperioris ventriculi oris, aut œſophagi ſpaſmo, qui non raro ad fauces uſque producitur, plerumque, interdum vero a diaphragmate, per quod œſophagus tranſit, convulſio oritur. Dolor quoque ſpaſticum ad dorſum, humeroſque, imo ad brachia diffunditur, qualis ab aneuryſmatibus excitari ſolet, licet hic nulla hujuſce vitii exſtent indicia.

Anamneſis.

Signa quarumdam cauſarum extra cor.

Indicia palpitationis ab hyſteriſmo, & hypochondriaſi.

A ſpaſmis.

§. CCXLVIII.

Reliquarum cauſſarum, uti *hydrothoracis*, *hydrocardiæ*, aliorumque morborum, quibus thorax, & pulmo obnoxius eſt, ſigna jam alibi tradita fuerunt (*). De *polypoſis* vero *concretionibus*, de *aneuryſmatibus*, *varicibus*, aliiſque *præcordiorum organicis vitiis* erit in ſequentibus X., & XI. *capitibus* opportunus dicendi locus. Craſſities *pericardii*, aut ejus adhæſio, aut tumor vix dignoſci poſſunt. Plerumque cum his perturbatus cordis motus eſſe ſolet, aut ſigna *varicoſi* generis, de quibus infra dicemus, quandoque reperiuntur; quanquam ſemper eſt cur medicus dubitet, motus ne ille perturbatus, aut palpitatio ſit ob vitium *pericardii*, an potius ob vitium alicujus ex illis partibus, quæ ſub eodem, ac intra idem ſitæ ſunt, & ab eodem non ita coercentur in ſuis motibus, quin hi ſenſibiles fiant. Imo interdum cum his etiam *cordis moles aucta* reperta fuit ab ALBERTINIO (*a*). Ceterum vitia *pericardii* ſignis aliarum partium vitiorum communibus ſtipari ſolent; ſic ut in judicio ferendo eo magis ſuſpenſus hæreat medicus, quo exercitatior eſt in cadaverum ſectionibus. Attamen ALBERTINIUS in *pericardii* vitiis magis pulſum perturbari, facilius animum deficere, & ſenſum doloris, & caloris ad ſternum percipi quandoque obſervavit (*b*). Cl. MECKELIUS (*c*) hæc ſigna

Aliarum cauſſarum ſigna.

Incerta ſigna vitiorum pericardii.

Signa quædam ex ALBERTINIO.

Signa adhæſionis pericardii ex MECKELIO.

putat ſufficere ad detegendam pericardii cum corde adhæſionem; pulſus nimirum ad quemcumque motum inordinatus, & auctus, interdum intermittens, in incipiente malo ſæpe fortis, in fine ejuſdem ſemper debilis; poſtea crebra cordis palpitatio; reſpiratio anxia; vox ſæpe inopinato intercepta; hæmoptyſis; rubor faciei perpetuus; anxietates inſignes, & ad quamcumque abdominis expanſionem auctæ; ſenſuum internorum turbatio; macies, & nutritio deficiens, quin cauſſam in viſceribus abdominalibus quis ſuſpicari poſſit. Quam ſuam ſententiam non ſolum rationibus phyſiologicis, & pathologicis, verum etiam practicis obſervationibus nititur confirmare. Generatim vitia cordis, atque adnexarum partium contumacius, ac aſſidue affligens malum creant. Non tamen ab ejus interruptione, & quiete ſtatim licet concludere, *palpitationem* ab aliis cauſſis pendere. Incidit enim, ut organica quandoque vitia aliquod temporis intervallum conquieſcant, temporum vero mutationibus, aut inſigniore diætæ errore, aut corporis exercitatione, motuve validiore accedente facile reviviſcant.

Malum a cordis vitiis contumacius.

Quies in organicis vitiis infida; nam facile eadem reviviſcunt.

(*) *Cap.* V. hujus voluminis *de morbis pectoris*.

(*a*) *Comment. inſtit. ſcient. bononien. T.* I. *p.* 384. (*b*) *L. c.* (*c*) *Hiſtoir. de l'acad. royal. des ſcienc. & belles léttr. ann.* 1755. *à Berlin p.* 56.

Prognoſis.

§. CCXLIX.

Perſpecta cauſſarum natura, facile definiri poteſt, quinam futurus ſit exitus. In morbis acutis, ſi cum ſignis coctionis exſurgat palpitatio, plerumque exoptatam criſim promittit: ſecus morbum deteriorem fieri, ac præcordia gravari portendit. In plethoricis, ac ætate juvenili ſæpe narium hæmorrhagiam, aut hæmoptoen antecedit. A cauſſa leviore, quæ diſcuti facile poteſt, aut per ſe facile definit, puta cacochylia, animi pathemate &c., expers periculi eſt. Neque admodum timenda eſt, ſi a convulſivis affectionibus, ut in hyſtericis, ac hypochondriacis eſſe ſolet, aut a ſanguinis dyſcraſia, cruditate, plethora fiat; dummodo opportunis ei occurratur auxiliis. Majus negotium faceſſit ea, quam metaſtaſis, aut conſuetæ evacuationis ſuppreſſio, aut hæmorrhagia intulerit. Quæ demum a vitio organico oritur, curationem vel nullam, vel difficillimam, & vix perdurantem admittit, eritque periculi magnitudo pro ejuſdem vitii ratione

Quando bona, vel mala in morbis acutis ſuperveniens palpitatio?

Interdum eſt ſignum imminentis hæmoptyſis, vel hæmorrhagiæ.

Quando expers periculi eſt?

Quando non?

Si a vitio organico dependeat; ejus periculum quomodo æſtimandum?

æſtimanda. Æſtimatio autem vitii ab adjunctis etiam ſymptomatibus, difficili reſpiratione, pedum œdemate, præcordiorum anxietate, imbecillitate, aut intermiſſione pulſuum deſumitur. Ut plurimum moleſte afficit eos, qui jam quadraginta annos excedunt. Hi autem ad ſenectutem raro perveniunt, morte immatura ſublati. Vel enim acuta febri, vel hydrope, vel repentina ſyncope correpti intereunt (*a*). Generatim palpitatio, quæ crebro incidit, non ſpernenda eſt; in primis ſi diuturnos animi affectus conſequitur, aut poſt ſolutos morbos, & cum multa nauſea, & bilis vomitu contingit, neque vomitus nauſeam, & palpitationem tollit, ut familiare eſt atra bile laborantibus, & durum lienem habentibus.

Quinam huic magis obnoxii?

Quid, ſi frequens ſit, & morbos chronicos conſequitur?

(*a*) Nicol. Piso *lib. II. de morb. cogn., & curand. p.* 207.

Curatio.

§. CCL.

Varia medendi ratio eſſe debet pro cauſſarum diverſitate. *Palpitatio deuteropathica*, aut *ſymptomatica* curatur iis, quibus morbus, unde illa proficiſcitur. E ſuis itaque locis petenda eſt. Generatim vero curandum eſt, ut ſanguinis per præcordia circuitus facilis reddatur; quæcunque irritatio, aut irritandi poteſtas tollatur, emendetur, educatur; ſenſibilitas nimia, aut nimia irritabilitas mitigetur; ac demum cor, adnexæque partes firmentur. Uno fere omnium ore ſanguinis miſſio ad palpitationem curandam commendari ſolet, & quidem ea ſæpe neceſſaria eſt palpitatione laborantibus. Verum, ubi vires languent, aut hydropis metus eſt, aut hæmorrhagiis, evacuationibuſque vaſa conciderunt, noxia jure habenda eſt. Neque admodum prodeſt, licet interdum levamen affert, in *idiopathica*. Ceterum in ea *palpitatione*, quam plethora, ætas juvenilis, bonus corporis habitus, ſuppreſſæ evacuationes, motus corporis, aut animi vehementior, aut terror anteceſſerint, vel comitantur, ſanguinem mittere e brachio, pede, aut hæmorrhoidibus, utiliſſimum eſt. Item quando a *polypo*, aut ab *aneuryſmate* eſt, & malus corporis habitus nondum eo provectus ſit, ut obſtet, nullum præſtantius ea occurrit auxilium, quo graviora ſymptomata, inſtanſque ſuffocatio præcaveatur.

Curatio ſecundariæ, & ſymptomaticæ.

Indicationes generales.

Quando ſanguis mittendus?

Quando non?

Sanguinis miſſio e brachio, pede, hæmorrhoidibus quando utilis?

§. CCLI.

Quando adhibenda eccoprotica, clyſteres, anthelmintica, aperientia? Alvi ductio. Sanguinis lentori, viſciditati, acritudini, quid opponendum?

Quæ medela palpitationi a retropulſis morbis cutaneis?

Si *cacochylia*, *vermes*, *viſcerum abdominalium obſtructio*, aut *ventriculi repletio* morbum fecerit, lenia eccoprotica, clyſteres, anthelmintica, atque aperientia adhibenda ſunt. Proficuum quoque eſt, alvum ducere, ut capitis mala avertantur, ſi qua cum ipſa *palpitatione* exorta ſint. Sanguinis lentor, viſciditas, acritudo poſtulat ſuccos cichorei, taraxaci, buglofſæ, lupulorum, meliſſæ, becabungæ, naſturtii aquatici, aut juſcula iiſdem plantis alterata, ſerum caprillum, lac, aquas medicatas tam thermales, quam acidulas, aut ferro ſcatentes. Ubi morbi cutanei retropulſi palpitationem excitaverint, præter diluentia, & temperantia mox memorata, ſtybio crudo diaphoretico, floribus ſulphuris, decoctis ex ſarſaparilla, china, ſmilace aſpera, ſaponaria, juribus ex viperis, ac balneis opportune utendum eſt.

§. CCLII.

Palpitationi ab hypochondriaſi, & hyſteria genitæ qua medeutur?

Item cordis, majorumque vaſorum dilatationi?

Quando utendum cardiacis, & analepticis?

Quando anodynis?

In hypochondriacis, ac hyſtericis amara, ac ſtomacho dicata, uti abſynthium, camædrys, abrotanum, caſcarilla, quaſſia, cortex peruvianus, rhabarbarum, elixir proprietatis *Paracelſi*, & e chalybe parata remedia locum habent: quæ poſtrema etiam convenientiſſima ſunt, ubi cordis, majorumque vaſorum compages laxata, ac ampliata ſit. Neque cardiacorum, atque analepticorum obliviſcendum eſt, ſi virium languor, aut ſanguinis imminuta copia malum creavit. Si vero nervorum affectiones in cauſſa fuerint, anodyna, & nervina in uſum vocentur; in primis pulveres temperantes, nitrum, liquor anodynus mineralis *Hoffmanni*, C.C. ſuccinatum, oleum ſuccini, ſal ſedativum *Hombergii*, camphora, caſtoreum, aqua florum aurantiorum, tiliæ, menthæ piperitidis, nuces virides cohobatæ, moſchus, opium, quanquam hoc a LIEUTAUDIO hic reprobetur.

§. CCLIII.

Vitæ regimen.

Victus ratio indicationibus accommodetur. Vitetur repletio, & ciborum varietas. Cœna ſit levis. Vinum vel prorſus intercidatur, vel aqua, in qua chalybs extinctus ſit, temperetur. Quieſcendum etiam quammaxime eſt, iis præſertim, qui aliquo organico vitio laborant, vel leniſſimus ſit motus, & qualis neque defatiget, neque ſanguinem concitet. Exerceri vero, & moveri ſaluberrimum eſt hypochondriaca, aut hyſterica paſſione affectis; dummodo ſenſim, & per gradus exercitatione, ac motu utantur. Studia, venus, animi pathemata, ira, triſtitia, mœror ſedulo arceantur.

CAPUT X.

DE CORDIS, AORTÆQUE POLYPO.

§. CCLIV.

Definitio.

Ex quo anatome diligentius excoli cœpta eſt (a ſæculo nimirum XVI.), ſæpius a proſectoribus inventæ ſunt intra vias ſanguinis tenaces quædam firmæque concretiones, carnis, membranæ, aut laridi fruſtulum referentes, quibus ob aliquam cum narium polypis ſimilitudinem *polypi* nomen indiderunt (*); quod morbi genus aut plane a veteribus ignoratum eſt, aut certe vix conjectura perceptum (**).

An morbus veteribus notus?

(*) Hallerus in ea hæreſi eſt, ut putet, Vesalium, & Benivenium fuiſſe primos *polypi* inventores in cadaveribus. At Morgagnius dubitat, num veri *polypi* fuerint, an potius *excreſcentiæ*, ut eas nominavit Marcellus Donatus, aliique. Hinc obſervationis laudem tribuit Helideo Paduano, qui floruit circa initium ſæculi ſextidecimi, deinde Coytero, & Canano ad ann. 1574., Ballonio ad 1575., Smetio 1576., Erasto 1580.

Quis fuerit primus inventor polyporum in cadaveribus.

(**) Galenus fortaſſe conjectura id morbi aſſequutus eſt, ubi Antipatri morbum deſcribit ſub *levium arteriarum obſtructionis* nomine.

§. CCLV.

Polypi ſedes.

Frequentius, faciliuſque reperitur *polypus*, qua majora, atque ampliora ſunt ſpatia, quæ ſanguis permeare conſuevit, *cordis* nimirum *cava*, & *arteriæ magnæ truncus*, præſertim ſi aliqua præter naturam dilatatio hiſce acceſſerit. Multiplex vero ratio, & forma eſt harum (§. CCLIV.) concretionum, quæ illic deprehendi ſolent. Ex pluribus pleræque ſtratis, ſive lamellis ſibi mutuo applicatis concreſcunt cœpatum in modum. Non raro in his lamellis alba puncta, aut rivuli vaſa mentientes, ſi rubræ fuerint, aut rubri, ſi fuerint albæ, notantur. Aliæ mucoſum, pituitoſumque coagulum, aut etiam grumum ſanguinis coacti, cui materies alba gelatinæ inſtar ſuperinducta ſit, aut atrum ſanguinem concretum, aut ex his coaleſcens corpuſculum quoddam tenax, fibris quodammodo contextum, membraneum, coloris

Multiplex ratio, & forma concretionis polypoſæ.

Deſcriptio harum varietatum.

varii repræſentant. Adhærent etiam fere omnes vaſorum, & ſinuum parietibus, ſed non uno ubique adhæſionis modo. Quandoque enim aliqua ſui parte liberæ ſunt, fluctuant, ac in proxima vaſa quaſi cruribus emiſſis producuntur, ac multiplici ratione ſanguinis curſum variant. Quandoque firmius hic illic hærent immotæ. Quandoque demum vaſorum concavæ ſuperficiei quaſi novam interiorem tunicam ſubtendunt, vel foraminulis pertunduntur, vel etiam excavantur, ut per eas ſanguini liceat tranſcurrere.

§. CCLVI.

Cauſſa proxima.

Cauſſa proxima harum concretionum videtur eſſe aliqua *motus ſanguinis imminutio*, ſive *quies*, qua ejus partes *gelatinoſæ*, *mucoſæ*, ſive, ut vocantur, *fibroſæ* in unum coguntur, & concreſcunt. Notum enim eſt, ſanguinem ubi motum amiſerit coagulari, ac conſiſtere, idque in primis ejus parti concreſcibili, & *mucoſæ*, quibus craſſamentum, ſerum, & lympha ſcatent, potiſſimum deberi. Quidquid igitur ſanguinis motum imminuit, retardat, cohibet, aut ejus concreſcendi vim auget, aut ſolidarum partium robur enervat, atque infringit, quietem illam, e qua *polypoſæ concretiones* pendere diximus, procreabit. Lipothymia, ſive animi deliquium, & multo magis ipſa ſyncope inter cauſſas remotas primum tenent locum; ſecundum vero pavor ſubitus, & vehemens terror. Namque ſi recte perpendatur, quomodo in *animi deliquiis*, & ſubitis gravibuſque terroribus cordis motus ſupprimatur, ſanguiſque aut ſiſtatur, aut retardetur, & quomodo inter cordis, valvularum ejus, vaſorumque repetitos languidos tremores ſuccutiatur; perſpicuum mox erit, neceſſario *polypoſas concretiones* eſſe orituras, ut ex RHUYSCHII, atque HAENII lucu lentiſſimis evincitur experimentis.

Cauſſæ remotæ.

Præcipuæ lipothymia, ſyncope, pavor ſubitus, & vehemens.

§. CCLVII.

Aliæ cauſſæ.

Vitia in præcordiis.

Præterea, dum ſanguinis per præcordia circuitui ſe opponunt, conſtrictio, induratio, compreſſio, aut tumores arteriæ pulmonaris, aut aortæ; pulmonum morbi, uti difficilis reſpiratio, aſthma, peripneumonia, pleuritis, phthiſis, hydrops pectoris, & pericardii; itemque muſculorum reſpirationi inſervientium ſpaſmus diuturnior, aut reſolutio; aliaque hujus generis impedimenta, quæ ſanguinis liberum motum impediunt, aut retardant, faciunt-

Pectoris varii morbi.

Spaſmus, aut reſolutio muſculorum reſpirationi inſervientium.

que, quominus cordis auriculæ, & ſinus ſe deplere poſſint, polypo progignendo cauſſam præbent.

§. CCLVIII.

Proegumenæ, quæ lentorem ſanguinis inducunt, ejuſque ad concreſcendum vim adaugent.

Lentorem ſanguinis, ejuſque ad concreſcendum proclivitatem, & vim augendo *polypi* generationi favent diatheſis inflammatoria; lues venerea, arthritica, ſcorbutica; ſcabies, aliaque cutis vitia retropulſa; mœror; acida in primis mineralia; ſpiritus fermentati; venena coagulantia, ſpeciatim ſaturnina; halitus venenati; febres peſtilentes, & contagioſæ; alimenta cruda, viſcida, auſtera, concoctu difficilia; tempeſtas, & regio perfrigida, aut contra nimius calor; gelidæ potus; plethora; ſeri, & lymphæ nimia aut copia, aut denſitas; corporis proceritas, quam incuſat HOFFMANNUS; immodicæ, etſi conſuetæ, evacuationes; & præ ceteris uberior quæcumque ſanguinis, SWIETENIO notante, profuſio.

§. CCLIX.

Aliæ, quæ atoniam ſolidorum, undequ tarditatem fluidorum inferant.

Quæ vero ſolidarum partium vim imminuunt, ac hebetant, ſanguinemque ad concreſcendum alicubi præparant, ſunt in primis otium, vita iners & deſes, in qua corpus languet, elater fibrarum deperditur, humorum circuitus lenteſcit, eorumque deperit requiſita liquiditas. Nec abſimili ratione agunt animi curæ graviores, ac ſtudia immoderata. Sed huc præcipue ſpectant auricularum, ventriculorumque (*) cordis, aut vaſorum his appenſorum aneuryſmatica, & varicoſa dilatatio. In iis profecto locis ſanguis conſiſtit, in quibus *impellens vaſorum vis minor* fuerit, & *major luminum capacitas*. Major autem capacitas, & minor vis impellens in vitiis tam *aneuryſmaticis*, quam *varicoſis* procul dubio eſt.

Dilatationes auricularum, ventriculorum cordis, adnexorumque vaſorum.

Obſervatio anatomica.

(*) In cadavere CAROLI COM. FIRMIANI inſubrica & regia primum, deinde cæſarea ſimul legatione italica clari, ſed doctrina magis, humanitate ſine exemplo, omniumque virtutum laude commendatiſſimi, cujus adhuc deſiderio tenentur quotquot ſunt cujuſvis ordinis cives, in ejus, inquam, cadavere inventum eſt thorax valde depreſſum, & pericardium, in quo liquor exiguus aderat, ita pinguedine obvolutum (quæ ſane duos latos digitos menſura excedebat), ut ab ea undique comprimeretur. Quare *cor parvæ molis flaccidumque*, *auriculæ* item *parvæ* apparuere. *Siniſtri ventriculi parietes ſumme tenues* ac fere *cartilaginei*, *dextri* vero *paullo* quidem *minus extenuati*, ſed *valde flacceſcentes*, intra cujus *cavitatem polypus grandior*, qui duobus veluti *ramis* ſerpendo ingrediebatur *cavam* & *arteriam pulmonarem*, detectus eſt *extima ſua parte grumoſus nigricanſque*; *intima* ac *centrali albus*, *fibroſus*, *tenax*. *Interiorem* hanc concretionem *veterem* fuiſſe, ſecus *recentem* atque a morte exor-

tam quæ in *exteriori ambitu* cernebatur, creditum eſt. Nam ſi *alba* illa & *dura* recens concretio fuiſſet, eadem *ſuperne*, & *infra cruoroſa* quæ dicitur *pars* (ut ſtatuit MORGAGNIUS de *pſeudopolypis* in cadaveribus ſive erectis, ſive ſupinis genitis) viſa eſſet. Sed interna erat & *embolum* referebat, cui circum ambiens recentior concretio ſive *pſeudopolypus* incumbebat; ergo *hanc recentem, veterem illam* fuiſſe recte poteſt definiri. *Extenuatio* autem *tenuitaſque parietum utriuſque ventriculi*, & *flacciditas dextri* innuere videntur, *cor* olim fuiſſe *aneuryſmaticum*; poſteaque anguſtum in locum a comprimente pinguedine redactum parvæ molis apparuiſſe. Ex quibus vitiis ſymptomata morbum comitantia, ipſamque mortem explicat cl. *Auctor* in ſuo *diario italico anni* 1782. Nos vero hæc pauca modo delibavimus, ne totam ab origine hiſtoriam morbi, integram ſectionis anatomicæ narrationem, aliaque corollaria ab eo ibi deducta exſcribentes longiori orationis ſilo a ſuſcepto rerum ordine diſcedere videremur. *Nota editoris*.

§. CCLX.

Grumus ſanguineus.

Quotieſcumque igitur contingit, ut *ſanguinis grumus* ſive a deliquio, ſive a pavore & metu, ſive a nimia cavearum, per quas tranſit ſanguis, amplitudine, ſive ab earumdem ſcabritie, inæqualitate, conſtrictione, compreſſione, aliave cauſſa in corde, aut adnexis vaſis motum amittat, aut remoram faciat, ibique hæreat, ſenſim eidem aliquid ejus accreſcit, *fibroſæ* in primis, atque ad *concreſcendum proxiſſimæ* ſeri partis, lentæ, viſcidæ, a reliquis ſecedentis, ac ob imminutum motum coaleſcentis; ſicque aliis atque aliis particulis in fibrarum, aut telæ modum accedentibus, ac adpreſſis, mutuaque attractione conferruminatis (quinimmo in cordis anfractus, villos, lacertosque, aut in valvularum tendines inſertis, implicatiſque) coagmentantur, ac ſolidantur *polypi* variæ duritiei, molis, & coloris; prout major cohæſio, aut diuturnius tempus, aut copioſior materiæ additio, aut rubra, albidave ſanguinis pars in eorum concretione concucurrerit. Atque ita rem ſe habere, ipſa *polyporum* ſtructura ſæpe *grumum ſanguineum* quaſi nucleum recondens, & *congeriem pelliculарum ſibi mutuo impoſitarum* (quales MALPIGHIUS vidit, quum eorum fabricam penitius perſcrutaretur) omnino referens oſtendere videtur.

Geneſis, & ſtructura polypi in homine vivente.

§. CCLXI.

An vera eorum opinio, qui putant, polypos vel in articulo mortis, vel ſtatim a morte dumtaxat concreſci?

Nec me hinc movent, quæ contra *polypi* in vivis generationem adducuntur rationum momenta a clariſſimis viris KERCKRINGIO, LIEUTAUDIO, PASTA, FANTONIO, RHUYSCHIO, SWENCKIO, aliiſque putantibus, concretiones polypoſas qualcumque, quæ in mortuorum corde, vaſiſque majoribus inveniuntur,

paric-

parietibus, valvulis, columniſve affixas ex ſanguine, ejuſque concreſcibili parte in ipſo interitu, aut mox poſt interitum dumtaxat conflari. Nam etſi non inficiemur, ſæpe has quidem in ipſo mortis articulo, vel paullo poſt eam ex quieſcente, frigefacto, coactoque ſanguine compingi; non tamen deſunt invicta argumenta, quibus ad credendum compellimur, *polypos* in vivente etiam homine naſci, & diu cum vita ſuperſtite conjungi.

§. CCLXII.

Infirma KERKRINGII *objectiones.*

Et primum, ut aliquid adverſariorum objectionibus reponam, ſcire oportet, KERKRINGIUM non quamcunque *polypi generationem* impugnaſſe, ſed eam dumtaxat, quæ ab univerſalibus ſanguinis partibus repetitur, non vero quæ ab *albis*, & *concreſcibilibus* oritur; idque *tam molli brachio*, ut ait MORGAGNIUS (*a*), feciſſe, ut MALPIGHIO non arduum fuerit multo validiori manu contra eum *polyporum* defenſionem ſuſcipere (*b*). Neque minus infirmam eſſe cauſſam, quam *polypis* indixit LIEUTAUDIUS (*c*); cum ipſe *polypos*, quales in naribus prorumpunt, ideſt *fungoſas excreſcenteſque carnes*, a ſe unquam in cadaveribus, quorum ingentem numerum diſſecuiſſe narrat, repertos neget. Nam non de *tumoribus carneis*, *fungiſque* cordi aut vaſis innaſcentibus hic ſermo eſt, ut ex iis, quæ ſupra innuimus, appareret (quanquam & excreſcentes carnes ſive ſarcomata, licet ipſe non viderit, viderunt ſane VESALIUS & BENIVENIUS, teſte MARCELLO DONATO, & demum RICHARDUS WISEMANNUS (*d*) in puella ſexdecim annorum); ſed de *concretionibus* hic agitur, quæ a *ſanguine concreto*, aut ejus *concreſcibili parte* fiunt. Clariſſimi porro ANDREÆ PASTÆ objectiones valere potius adverſus eos, qui omnes polypos in cadaveribus inventos jamdiu exſtitiſſe in viventibus credunt, vel alias cauſſas, quibus morbi, & mors ipſa tribui æquiori jure poterat, aut non inquiſivere, aut ſecus ac debuiſſent neglexerunt, aut dubiis, fallacibus, aliiſque vitiis communibus ſignis nimium confiſi temere, & non ſatis vere *polypum* ubique poſuere.

Item LIEUTAUDII *objecta infirmiora.*

Objectiones PASTÆ *inopportunæ.*

(*a*) *Epiſtol. anatom. med.* XXIV. *n.* 27. (*b*) *Oper. poſthum.* (*c*) *Précis de médecine liv.* 1. *chap. de la ſyncope p.* 275. (*d*) *Tractat. chirurgic.* anglice ſcriptus. *&c.*

§. CCLXIII.

Ex allatis objectionibus non ſequitur, geneſim polyporum nec veram, nec poſſibilem eſſe.

Quæ omnia tantum abeſt, ut nos tangant feriantque, quin a nobis æquiſſima lance expenſa ut rationi conſentanea proban-

tur. Non tamen illud inde conſequi arbitramur, ut *polyporum* generationem in viventibus nec veram, nec poſſibilem repute-mus. Animadvertimus enim primo; *aneuryſmata*, quæ initio magna pulſatione attollebantur, ſæpe temporis progreſſu omnem pulſationis ictum paullatim amittere, idque plerumque, ut apud omnes in confeſſo eſt (a), accidere ex eo, quod *aneuryſmatis* cavum, concreſcente ſenſim ſanguine, & polypoſa hinc orta cruſta, quaſi nova tunica interius obducatur; hocque adeo certum eſſe, ut inſtituta ſive temere, ſive conſulto in viventibus inciſione *aneuryſmatum* eorum, quæ in *cubiti*, aut *poplitis* flexura erant, id ipſum ſit pluries demonſtratum. Referato enim aneuryſmatis ſacco, protinus ne dum *polypoſæ concretiones* varii generis proruperunt (b), verum etiam totam ejus interiorem faciem ſuccinxiſſe viſæ ſunt. Secundo notandum ducimus, LANGHANSIUM narrare (c), a polypo ſe diſruptam vidiſſe *ſiniſtram cordis auriculam*, qui tantæ molis erat ac firmitatis, ut recens natus dici nequaquam poſſet; neque naſci in ipſo mortis tempuſculo eum potuiſſe credimus, quoniam manifeſtum omnino eſt, quidquid ſanguinis liquidi auriculæ inerat, aut in eam ingrediebatur, antequam dehiſceret rumpereturque, celeriter ab eadem dilacerata effluere debuiſſe, neque quidquam ejus in ipſa retineri potuiſſe, niſi quod jam multo ante coiverat, firmiterque adhæſerat.

Demonſtratio. I. Argumentum. *II. Argum. ex LANGHANSII obſervatione.*

(a) SWIETENIUS *in* BOERHAAVII *aphoriſmos* §. 176. *p.* 236., HAENIUS *Rat. medend. Par.* IV. *cap.* 2., MASOTTIUS *Dell' Aneuriſma del poplite p.* 28.
(b) *Acta Helvetica T.* II. (c) *Ibidem p.* 123.

§. CCLXIV.

III. Argumentum ex LANCISII experimento.

Tertio rem LANCISII experimento, ſi quod aliud, probatiſſimo confirmamus. Ligavit vir clariſſimus in vivo cane alteram ex arteriis iliacis. Poſt dies XV. diſſecuit ligatum vas, invenitque in eo ſupra vincturam *polypoſam concretionem* (b). Nec obſtat, idipſum experimentum ab alio celeberrimo viro repetitum non reſpondiſſe. Nam illud idem, quod LANCISIUS narrat, ligato in agno arteriæ iliacæ ramo tentavit, viditque manifeſtiſſime PASCHALIS FERRARIA (b), nec non ante eum cl. PETITUS in iis, quibus membrum aliquod fuerat amputatum; altero quippe ab amputatione die, interdum etiam vigeſimo, aut trigeſimo *polypos* in arteriis membri mutilati, quibus vinculum ad ſanguinem ſiſtendum de more fuerat injectum (c), offendit.

Idem experimentum a FERRARIA confirmatum.

(a) *De aneuryſmat. Prop.* XXXVIII. *p.* 172. (b) *Delle morti, e malattie ſubitanee. Edit.* 2. *p.* 39., & *ſeqq. Neapoli* 1767. (c) *Mémoir. de l'academ. des ſcienc. anni* 1731.

§. CCLXV.

Concluſio ex allatis argumentis.

An hæ *polypoſæ concretiones* vitæ deficienti, aut ſanguinis coagulationi mortem ſubſequenti tribui poſſunt? Si itaque & ſolita aneuryſmatum pulſatio, innaſcentibus intus *polypis*, perſæpe evaneſcit, & partium exteriorum aneuryſmata, ubi ſectione aperiuntur, polypis plena in vivis ſe produnt, & auriculæ cordis diſruptæ polypos intra concretos interdum exhibent, & in vivis animalibus non minus quam in hominibus capta experimenta eos demonſtrant; concludendum ſane eſt, *polypos*, qui in corde, vaſiſque ſanguinis aut dilatatis, aut quocumque alio modo labefactatis reperiuntur, non omnes deficientis vitæ, ſive mortis eſſe, ut a non nullis habentur, effectus.

§. CCLXVI.

Auctoritati negantium polypos opponuntur illuſtriores auctoritates.

Quod ſi *polypos* negantium auctoritas non minoris ponderis ac momenti auctoritatibus refellenda ſit, non deſunt PECHLINII, MALPIGHII, SNELLII, VATERI, LANGGUTHI, SCHACHERI, HOFFMANNI, SENACII, SWIETENII, MORGAGNII, HALLERI, aliorumque omnigena doctrina, anatome, & clinice excellentium ſententiæ, atque obſervationes; qui omnes & polypos tuentur, & jamdiu in vivis genitos aut viderunt, aut viſos eſſe teſtantur. Et quamvis ſanguinem recéns extractum in duriſſimam maſſam interdum concreſcere, & vitreo vaſi non leviter adhærere (quod cl. PASTA objicit) negandum non ſit; attamen cum illuſtri HALLERO licebit notare (a), *coagula nimis dura, & alba, neque adeo ſubito nata, in auricula potiſſimum dextra, valvulis venoſis, tendineis funiculis, & ramis ſuis intertexta, cordiſque lacertis, & demum ita innata*, ut niſi lacerentur ſeparari non poſſint, *aut demum minimis inter reticulatas cordis interni fibras quaſi radiculis ſuis* infixa (quæ cum bene multis aliis vidit cl. auctor) aliam omnino naturam, & cohærendi rationem præſeferre, quam ea, quæ aut recens in cadaveribus, aut in extracto e vena ſanguine nata dicuntur.

Cl. PASTÆ objectio rejicitur HALLERI argumento.

(a) *Phyſiolog. lib.* V. *ſect.* I. §. XI.

§. CCLXVII.

Id etiam evincunt ſymptomata præcedentia polypi in cadaveribus inventionem.

Præterea; quid *ſymptomata polypum in cadavere inventum præcedentia* ſignificant? *Nonne hæc* (inquit laudatus HALLERUS (a)) *manifeſto confirmant, in vivente jam homine impedimentum in cordis caveis adfuiſſe, quod non nuper demum, interque moriendum natum fuit? & cor palpitaviſſe, cum ſe imperfecte depleret? neque unquam eo ſe liberaviſſe ſtimulo, qui a polypo (craſſo corpore) internam caveam obſidente natus non poterat non cor ſollicitare?*

Accedit auctoritas MORGAGNII; qui non omnes polypos in vivis gigni poſſe negat.

Adde; MORGAGNIUM ipſum, qui alioquin argumenta omnia, quæ contra *polyporum in vivis geneſim* adduci poſſunt, diligentiſſime conquiſivit, recenſuit, & probavit, *polypos* tamen *non omnes* negantem. Ipſe enim tam olim in *adverſariis anatomicis ſecundis*, *animadverſione ſecunda*, quam nuper in *epiſtola anatomica medica* XVII. *num.* IX., itemque in *epiſtola* XVIII. *num.* XXIII., & demum in *epiſtola* XXIV. *num.* XXX. *polypos ante mortem* (in ſacciformibus præſertim aneuryſmatibus) *gigni poſſe*, *& genitos ſe vidiſſe interdum* teſtatur. Imo *perdifficile* exiſtimat (*ſi motus ſanguinis*, etſi *non* ſit *omnino impeditus*, *ſed* tamen *retardatus*, ut in magnis aneuryſmatibus) *nihil tandem*, *longo ſaltem temporis intervallo*, *ſecedere*, *nihil concreſcere*, *& adhærere e ſanguine aut lentius illuc progrediente*, *aut etiam in ſacciformibus aneuryſmatibus propemodum ſubſiſtente*. Veroſimillimum enim eſt, *per idem ſacci orificium*, *per quod facile illapſus impulſuſque eſt*, *totum non facile rediturum*. Quanquam vero in *aneuryſmatibus* interdum ſanguinem

Cur MORGAGNIUS neget tantummodo in corde polypos concreſcere poſſe?

cogi poſſe affirmet, negat tamen id in *corde*, licet præter naturam *ampliato*, evenire; quod fibræ cordis irritabiliores ſint, ac proinde validius ſemper reagant, quam illæ arteriarum, ita ut nunquam in eo ſanguis poſſit conquieſcere (b). Verum qui hac de cauſſa *polypos* rejiciunt, perpendant velim, non ſolum a *motu deficiente polypos* concreſcere poſſe, ſed etiam a *tremulo*, &

Rejicitur hæc MORGAGNII exceptio non ſatis validis fundamentis innixa.

concutiente, qualis in ſyncope, aut magno in terrore cor prehendit, oriri, ut perſpicue demonſtravit experientiſſimus HAENIUS: ne de alienis in ſanguinem immiſſis, eumque coagulantibus aliquid dicamus. Ex quibus omnibus, ni fallor, patere ſatis videtur, *polyporum generationem a vivo* etiam *homine* non eſſe penitus excludendam.

(a) *Phyſiolog. l. c.* (b) *Cit. epiſt.* XXIV. *n.* 30.

§. CCLXVIII.

Cum vero *polyporum* alii mortis tempore, alii jampridem vivente adhuc homine concreſcant, duplex ideo eorum genus conſtituendum eſſe videtur; alterum *verorum*, qui ſcilicet jamdiu in vivo homine exorti ſint, morbumque reapſe effecerint; alterum *ſpuriorum*, qui morte tantum accedente formantur. Illi ex firma, tenaci, elaſtica, & fibroſa veluti ſubſtantia conſtant, & parietibus, columnis, valvuliſque cordis, aut vaſorum lateribus arcte adhærent, ut inde ſine laceratione interdum divelli nequeant. Hi vero a morte nati quamdam maſſam mollem, facile ſeparandam, ſanguini coacto, aut cruſtæ *pleuriticæ* dictæ perſimilem; aut grumum inferiori parte rubrum, ſuperiori vero gelatinoſum & albidum, aut flaveſcentem referunt. Quam diviſionem ita probat MORGAGNIUS, ut etiam rationem, qua polypi in cadaveribus reperti ad utrum genus referri debeant, ſcitiſſime tradat (*a*). Summatim innatos *ſaccatis aneuryſmatibus* ante mortem eſſe autumat, ſi *circum undique & in omnem plagam extendantur ac adhæreant*, ſic ut *poſitum ægri* aut *cadaveris non videantur ſequi*; itemque ſi *colore lurido*, aut *abſoleto* ſint, *ſubſtantiaque præter modum exſucca*; hiſque diſcriminibus differre *veros* a *ſpuriis*, ſeu, ut vocant, *pſeudopolypis* in corde aut vaſis a morte natis, cum hi contrario ſe modo habeant, & poſitus diverſitati, in quo quis obierit aut jacuerit, ad amuſſim apprime reſpondeant, *rubra* nimirum *parte ſubter locata*, *deſuper vero albido glutine*, ſeu *glutinoſo coagulo* apparente.

Hinc duplex genus polyporum; verorum nempe, & ſpuriorum.

Quinam veri?

Qui ſpurii?

Diviſio hæc probatiſſima MORGAGNIO eſt.

Ex eo utriuſque veteris, & recentis polypi ſigna.

(*a*) *Epiſt. anatom. med.* XVII. *n.* 29.

Diagnoſis.

§. CCLXIX.

Expoſita *polyporum* vera *natura* ac *origine*, ſigna modo recenſenda ſunt; quibus *polypi in præcordiis* deliteſcentes dignoſci creduntur. Præcipue eorum notæ habentur pulſus intermittens aut inæqualis; pulſatio carotidum, & ſubclaviarum vehementior; cordis palpitatio; lipothymia, & ſincope; reſpirandi difficultas; & pedum œdemata. Quantum vero hæc incerta eorum indicia ſint, utpote multis aliis morbis & cauſſis communia, ſic ut *pathognomonica polypi* eſſe nequeant, partim ex iis, quæ de

Polypi latentes in præcordiis quibus ſignis dignoſci credantur.

Incerta hæc, quia communia aliis morbis.

læſa reſpiratione, *hydrope thoracis*, & *pericardii*, *lipothymia* & *ſyncope*, *aſphyxia*, *pulſu parvo debili ac intermittente*, & *de cordis palpitatione* tradidimus, partim ex iis, quæ de *aneuryſmatibus*, & *varicibus* præcordiorum in ſequenti capite tradentur, luculentiſſime erit perſpectum. Imo quædam ex his (non excepto pulſu intermittente, aut inæquali, qui alioquin perpetuus *polypi* comes a pleriſque habitus eſt) defuiſſe interdum in iis, in quibus *polypus* repertus eſt, veracior hiſtoria medica (*a*) docet, noſque ipſi non ſemel obſervavimus. Immo ſapientiſſime monet ALBERTINIUS (*b*), pericardii craſſitiem, aut cum corde cohæſionem ſæpe *polypi* ſigna præſeferre, & errandi occaſionem præbere, nec certo vitia hæc internoſci poſſe; niſi quis fortaſſe putet ſatis diſcriminis eſſe, *pulſum* in *polypo* magis a naturali plerumque recedere, & motum manu ad cordis locum appoſita manifeſtiorem percipi, nec ita facile ac in illis animum deficere.

Quædam etiam, non excepto pulſu intermittenti, plerumque deſiderantur in polypi vitiis.

Pericardii craſſities quandoque polypum mentitur.

Qualitas pulſus peculiaris in polypo.

(*a*) ALBRECHTUS THEAR *Nov. act. phyſ. med. acad. cæſar. Leopold. Carolin. N. C. T.* I. *ann.* 1757. *p.* 6., MORGAGNIUS *Epiſt. cit.* XXIV. *n.* 28., TREWIUS *nov. act. phyſ. med. &c. T.* II. *obſervat.* 53., *Commentar. de reb. in Sc. nat. & med. geſt. Vol.* VII. *Par.* I. *p.* 114.

(*b*) *Super quibuſdam difficilis reſpirationis vitiis* inter opuſcula *Vol.* I. *Comm. inſtitut. ſcientiar. & art. bonon. p.* 385.

§ . CCLXX.

Nihilo tamen minus ſi cauſſæ, quæ *polypo* gignendo valent, prægreſſæ fuerint, ſi aliorum in *præcordiis* vitiorum ſigna abſint, aut eorum, cum quibus *polypi* facile conjunguntur, indicia non deſiderentur; & præterea pulſus niſi intermittens, inæqualiter ſaltem inæqualis; cordis palpitatio; tremor; anxietas; angor; difficilis reſpiratio; tuſſis; & moleſtus in pectore ſenſus (quæ poſtrema indicant ſanguinem e ſiniſtro cordis ventriculo in aortam non libere ingredi, aut e pulmonibus refluxum in vena pulmonari, aut ſiniſtra auricula congeri) ægrum paullatim corripiant, ac aſſidue divexent, non ſine cauſſa de *polypo* intra *aortam*, aut *ſiniſtrum cordis ſinum*, aut *auriculam ſiniſtram* poterimus ſubſpicari (*a*). Si vero reſpiratio minus laboret; pulſus languidior, ac exilior ſit; & crebrius ſyncope, quam ſuffocatio recurrat; tremor cordis, & anxietas magis, quam vehemens palpitatio affligat; & venæ colli ſubſiliant, & quaſi undulationibus micent, probabilius videtur *polypus dextris cordis caveis inſidere*. ALBRECHTUS THEAR (*b*) in homine, in cujus

Conjecturæ quædam de exiſtentia polyporum in præcordiis; in primis intra aortam, aut ſiniſtrum cordis ſinum, vel auriculam.

Signa latentis polypi in dextris cordis caveis.

dextro ventriculo *magnum polypum* in *arteriam pulmonarem protenſum*, in *ſiniſtro* vero *minorem*, ſed in *aortam ultra pedem decurrentem cum corde ingenti* reperit, *difficilem reſpirationem*, & *ſummam anxietatem* cum interpoſitis *lipothymiis*, ſive *pulſuum intermiſſione* obſervaverat.

(*a*) ALBERTINIUS *l. c. p.* 391. (*b*) *L. c.*

§. CCLXXI.

Pulſus ratio varia.

Ex his vero quædam continua ſunt, quædam recurrentia. Pulſus præcipue fere perpetuo eſſe ſolet inæqualiter inæqualis, imo in ipſa difficiliori reſpiratione, quæ ut plurimum ad quemlibet vel leviorem corporis motum, aut ad aeris mutationem, & ſpeciatim ad venti auſtri flatum accedit, aut ingraveſcit, obſcurus fit, intermittit, ac deficit. Cordis vero tremor, palpitatio, vel ejus jectigatio, & diſpnoea inordinatim invadunt, revertuntur, aut exacerbantur, & ſuffocationem, lipothymiam, atque ipſam quoque ſyncopem minitantur. Non tamen ſtatim ac pulſus intermiſſio, aut inæqualitas abeſt, credendum eſt *polypum* etiam abeſſe. *Præſente* enim *polypo* in præcordiis, nullam interdum pulſuum inæqualitatem, aut intermiſſionem deprehenſam fuiſſe, jam §. CCLXIX. adnotavimus; videlicet quando *polypi* moles, ſtructura, aut poſitio talis eſt, quæ ſanguinis itum & reditum etſi lædat, non tamen enormiter lædat, aut intercipiat (*a*).

Anomalæ cordis, & ſpiritus affectiones.

Cur interdum præſente polypo nullæ in pulſibus irregularitates?

(*a*) ALBERTINIUS *l. c. p.* 390.

§. CCLXXII.

Alia ſigna obſervata a MALPIGHIO.

MALPIGHIUS præter pulſum intermittentem, & crebram lipothymiam cum cordis *polypo* conjungi etiam vidit pluries pulſum vibratum, vaſa in jugulo dilatata, præcordiorum anguſtiam, alterutrius brachii torporem, in eodem pulſus obſcuritatem, & ſpaſticum in ſterno dolorem (*a*). HOFFMANNUS vero dolorem fixum circa cor cum ſenſu compreſſionis inter initia percipi aſſeverat; cum autem jam adoleverit, accedere ad hæc frequentiorem cordis palpitationem, pulſumque ſummopere inæqualem, & ſæpius ad intervalla ſubinde intermittentem (*b*). Œdemata pedum addunt alii; alii faciei rubrum, purpureum alii, alii cachecticum cum palpebrarum tumore colorem; anhelitum facile inter lo-

Quædam ex HOFFMANNO.

Alia ex aliis.

quendum inſurgentem; ſanguinem e vena eductum tenacem, denſum, pleuriticum; cacochymiam; aliaque læſæ, abruptæque ſanguinis per præcordia trajectionis conſectaria (c). Sed quam caute hiſce ſignis uti liceat, jam alibi (§. CCLXIX.) indicavimus.

Cautio.

(a) L. c. (b) L. c. (c) HAENIUS, MACOPPE, MALPIGHIUS.

Prognoſis.

§. CCLXXIII.

Paſſim incurabilis habetur. Polypus paſſim incurabilis reputatur. Sæpe mortem ſubitaneam (a), vel catarrhum ſuffocativum inducit (b). Interdum lenta morte enecat, & hydrothorace, aut hydrocardia, in quam *Alios morbos chronicos inducit.* incidunt ii præſertim, quibus ſubtumida eſt facies, aut œdemata pedum, aut cachecticus habitus ſupervenerint. Nonnullos polypo laborantes miſeram vitam ad XV. XVI. annos protraxiſſe nar- *Ad multos annos trahitur.* rant RIOLANUS, RIVERIUS, aliique (c). Quamvis vero morbus incurabilis hic eſſe perhibeatur, ſi tamen recens ſit, neque adhuc indiſſolubilis polypoſa concretio evaſerit, HAENIUS & LANGHANSIUS (e), a quibus non valde abſuiſſe videtur ALBERTINIUS, non omnem abjiciunt ſpem, creduntque fieri poſſe, ut idonea curatione removeatur; imo etiam curatos aliquos referunt. *Non deſperandum quandoque, ſi recens morbus ſit.*

(a) TULPIUS, & BARTHOLINIUS ſubitam mortem a *polypo ſiniſtri ventriculi* illatam narrant; & WEPFERUS ab *aortæ polypo*. (b) Vidit KIRSTENIUS.
(c) Lentam ex *polypo* mortem commemorant *acta academica naturæ curioſorum*.
(d) *Ratio medend. Par.II. cap. VIII.* (e) *Act. Helvetica T. II. pag. 123.*

Curatio.

§. CCLXXIV.

Indicationes. Curatio itaque innititur indicationibus ſanguinis lentorem reſolvendi; debitum eidem fluorem, ac æquabilem per vaſa excurſum reſtituendi; polypi ſolutionem moliendi; aut ejus ſaltem incrementum prohibendi; effectusque, qui ipſum conſequuntur, mitigandi. Hinc ſanguinis miſſio, & quidem iterata, præſertim in plethoricis & ſanguineis temperamentis, accommodatiſſima cenſetur cum ad *polypum* præcavendum, tum ad eumdem diſſolvendum, ubi jam eſt, tum etiam ad ejus ſymptomata diſcutienda, aut compeſcenda. Sit tamen in ea inſtituenda aliquis mo-

Iterata ſanguinis miſſio tum ad præcavendum, tum ad curandum polypum.

modus, adjunctorumque ratio, ut par eſt, habeatur; ne vires plus juſto cum magno ægrotantis detrimento dejiciantur, vaſorum robur infirmetur, aut debita ſanguinis craſis deſtruatur; quod a ſanguine temere ac inconſulto profuſo non raro accidiſſe doluimus. Ab eo vero non ſemper deterreat pulſus obſcuritas, oppreſſio virium, aut aliquod cachexiæ principium: nam ubi æger opprimi, ſuffocarique videtur, ſæpe mirifice cauta ſanguinis miſſione relevari poteſt; & melius eſt anceps experiri remedium, quam nullum. In univerſum vero nihil magis fatiſcentem cordis motum erigit, revocatque, aut congeſto reſtitantique ſanguini iter parat, aut inceptam ejus concretionem reſolvit, quam cita ſanguinis miſſio, ut *halleriana* in vivis animalibus facta pericula oſtendunt.

Cautelæ in ſanguinis miſſione.

Ab ea non deterreat obſcuritas pulſus, vel aliquod cachexiæ principium.

Experimenta Halleriana.

Cita eſſe debet V. S.

§. CCLXXV.

Hoc itaque præſidio *palpitationi* vehementius urgenti, *orthopnœæ*, itemque *ſyncopi* ſupervenienti celeriter ſuccurrendum eſt. In *cachecticis*, *hydropicis*, *debilibus*, *obſtructionibus viſcerum affectis* tutius ſanguis mittitur per hirudines hæmorrhoidibus applicitas, aut cucurbitulas tam ſiccas, quam ſcarificatas dorſo, cruribuſque admotas. Fricationes quoque, & ligaturæ dolorem inferentes, manuum & pedum (ſi per œdemata liceat) in calidam demiſſio, odoramenta naribus ſuppoſita, ac alia hujus cenſus utiliter pro diverſa circumſtantiarum ratione & neceſſitate in uſum vocari poſſunt. Neque interdum alienum eſt, cardiacis, lenioribus reſolventibus, imo etiam ſedantibus & paregoricis uti; ubi nempe languida vitæ vis excitanda, aut ſpaſticæ convulſivæque affectiones ſedandæ videantur.

V. S. quando celeriter inſtituenda?

Quibus ſanguis tutius mittitur hirudinibus, vel cucurbitulis tam ſiccis, quam ſcarificatis?

Vinctura, & fricationes; manuum, pedumque in calida immerſiones.

Quando cardiacis, reſolventibus, & paregoricis utendum?

§. CCLXXVI.

Quidquid etiam viſcera abdominis prægravat, vaſaque illuc decurrentia comprimit, aut obicem diaphragmati opponit, diligentiſſime expedit amovere. Quare alvus a fæcibus, flatibuſque libera ſervetur ope clyſterum, blandorumque eccoproticorum, de quibus ſæpe a nobis mentio alibi facta eſt. Deinde quæ diluunt, quæ temperant, quæ ſanguinis & lymphæ denſitatem attenuant, cauſſiſque, unde morbus dimanavit, occurrunt, in uſum veniant. Nitrum, tartarus vitriolatus, terra foliata tartari, aut ejus liquor, ſal polychreſtus, mel, oxymel, gummi am-

Alvus ducenda clyſteribus, & blandis eccoproticis.

Incidentia.

Diluentia. Ptiſanæ verno tempore. Æſtate aquæ medicatæ.

moniacum incidunt egregie. Ob vim, ut vocant, ſaponaceam & ſimul temperantem commendandæ ſunt verno tempore ptiſanæ ex hordeo, gramine, ſoncho, chærephyllo, cichoreo: æſtivo vero aquæ medicatæ affatim & diu, prudentis tamen medici conſilio, hauriendæ. His enim univerſa ſanguinis maſſa diluitur, vaſa omnia deplentur reſeranturque, humorum circumvolutio promovetur, fibrarum oſcillatio excitatur, & nimia ad concreſcendum ſanguinis proclivitas avertitur.

§. CCLXXVII.

Spiritus ſalis ammoniaci, ſal tartari, ſapo ven., & aqua calcis ex cl. SENACIO *ceteris ſunt præſtantiora.*

Doſis horum remediorum; & mira eorum vis.

Reliquis vero ab illuſtri in primis gallorum regis archiatro SENACIO anteferuntur ſpiritus ſalis ammoniaci, ſal tartari, ſapo venetus, aqua calcis rite ex oſtrearum teſtis crematis parata, atque ex his quotidie tantum ſumi diutiſſime jubetur, quantum morbi magnitudini & pertinaciori naturæ videtur accommodatum. Incipiendum autem a parciore doſi eſt, paullatimque ad largiorem aſcendendum. Tanta ineſt his reſolvendi polypum potentia, ut prægrandes dulioreſque polypi e cadaveribus extracti, atque in aquam calcis cum ſapone veneto & ſale tartari commixtam injecti breviſſimo temporis ſpatio colliquati fuerint (*a*).

(*a*) Vid. SENAC. *Traité du coeur. Vol.* IV.

§. CCLXXVIII.

Pulvis LANGHANSII *compoſitus ex rad. ſerpent. virgin. ſal. amm., & nitr. puriſs. Tum chalybis, & roborantium uſus.*

HAENII methodus antiphlogiſtica.

LANGHANSIUS (*a*) tanquam experientia comprobatum ſumi jubet ſemel aut bis quotidie pulverem, qui fit ex radicis ſerpentariæ virginianæ ſcrupulo, ſalis ammoniaci defæcati, & nitri puri ſingulorum granis XII. Deinde ad chalybis uſum cum lenibus aromaticis adjectis tranſeundum eſſe præcipit. Chalybi vero tunc maxime erit locus, cum ſolidarum partium debilitas, mala chyloſis & cachexiæ metus remedia roborantia ſuadent. HAENIUS etiam gloriatur (*b*), non paucos *polypo* detentos ſola antiphlogiſtica cura a ſe fuiſſe ſanitati reſtitutos. Dedit autem his per ſeſquimenſem ſingulis diebus ſemunciam roob baccarum ſambuci, tantundem pulpæ tamarindorum, & nitri drachmam ex ſeri lactis largiori hauſtu. Addebat veſperi pro re nata *paregoricon* ex diacodio. Ab ALBERTINIO (*c*) ſuccum expreſſum ex lupulorum, aut chærephylli foliis commendatum legimus, cui interdum lac adjiciebat gummi ammoniaci ea confectum ratio-

Methodus Cl. ALBERTINII.

ne, quam BARTHOLETTUS proponit, vel ſpermatis ceti recentis partem aliquam; & ubi valentius agendum eſſet, cum aliquot granis florum ſalis ammoniaci martialium permiſtam, vel aliquod ſalis eſſentialis alicujus plantæ e diſſolventium genere. Hoc nomine præſtare etiam dicuntur radix polygalæ tam virginianæ, quam vulgaris; dulcamara; arnica; extractum cicutæ atque aconiti cœrulei; tinctura acris antimonii, aliaque hujus generis attenuandi laude inſignia. Decocta vero lignorum, mercurium, ſaleſque volatiles, utpote quæ vel cordis, arteriarumque motum nimis concitant, vel ſanguinem rarefaciunt, ejuſque augent motum, cum BOERHAAVIO (*d*), ALBERTINIO (*e*), aliiſque ſanioribus medicis vel nunquam in *polypi* ſuſpicione adhibenda, vel magna omnium rerum conſideratione cautiſſime uſurpanda eſſe cenſemus (*).

Diſſolventia quæ?

Decocta lignorum, mercurialia, & volatilia caute uſurpanda.

(*a*) *L. c.* (*b*) *L. c.* (*c*) *L. c.* (*d*) *Inſt. med.* §. 826. (*e*) *L. c.*

(*) Virum vidit ALBERTINIUS ex *mercurio dulci* ſalivæ proritandæ cauſſa ſumpto incidiſſe in contumacem *cordis palpitationem*; item alium ab eodem *mercurio* tam *dulci*, qum *vivo* aſſumpto ex *præcordiorum aneuryſmate* enecatum; ac tandem alium ab *illitu mercurii* poſt annos aliquot *dilatatione auriculæ cordis dexteræ*, & *pericardii hydrope* correptum obiiſſe. Hinc monuit PARÆUS, aneuryſmata interna *frequenter accidere iis*, qui litus mercuriales *ad curationem luis venereæ multoties pertulerint*. *Sublimati* etiam *corroſivi* uſus ſuſpectus eſſe debet, ut patet ex BONELLII *in cl.* BASSANIUM *animadverſionibus*.

Obſervationes, & exempla damni a mercurio illati.

§. CCLXXIX.

Quod attinet ad victus rationem, carnibus præſtant olera, fructus probe maturi, piſces fluviatiles. Glutinoſa omnia, acida, auſtera, & ſpiritus fermentati, imo vinum meracum (niſi cachexiæ timor, aut ventriculi languor aliter poſcant, quo in caſu id aqua chalybe ignito alterata dilui poteſt) penitus exulent, utpote quæ ſanguinis ſpiſſitudinem augere, aut eum cogere, vel rarefacere nimis, & exagitare poſſunt. Poſtrema hac de cauſſa ſuſpecta eſt quoque corporis exercitatio, maxime inceſſus per acclivia. Leniſſima tamen vectio in aere puro, elaſtico, ſicco, ventis haud agitato permitti poteſt. Animi quoque affectus vehementiores, eorumque cauſſæ ſedulo vitentur, in primis amor, odium, mœror, atque ira. Ex his enim alii actiones naturales depravant, alii cordis motum lædunt, aut intercipiunt, alii concitant, ac irritabilitatem ſollicitant; unde vel crudi, impurique ſucci in ſanguinem traducuntur, vel lentore increſcente promptior via ad ſtagnationes paratur, vel vaſa impetu majore

Victus ratio.

Noxia corporis nimia exercitatio.

Animi pathemata arcenda.

illato præter naturam dilatantur, ut inde *polypus* incrementum facilius recipiat, vel repente diffracta dehiſcant.

N O T A.

Exſtat inter minora opuſcula Auctoris de hoc argumento diſſertatio, quam legendam tradidit VINCENTIO NEGRIO *anno* 1776., *quum is de bujuſmodi cordis vitio* theſes *publice propugnandas aggrederetur. Vide* theſes de polypis præcordiorum, quas in Ticinenſi Gymnaſio *laudatus* VNCENTIUS NEGRI propugnavit, *&* *eodem anno* Ticini *edidit in* 4. Typis Joſeph Bolzani.

CAPUT XI.

DE ANEURYSMATIBUS, ET VARICIBUS PRÆCORDIORUM.

§. CCLXXX.

* *Aneuryſma.*

Ætymologia.

Quid græcis, & arabibus eſſet?

Veterum definitio immutata a FERNELIO, *&* VESALIO *eſt.*

Aliter a SENNERTO *definitus morbus eſt.*

FREINDIUS *veterum ſententiam nititur revocare.*

ID, quod latini *arteriæ dilatationem* appellant, a græcis Ἀνέυρυσμα*, ab arabibus *hyporiſma*, vel *aporyſma*, vel *emboryſma* nominatur. *Aneuryſmatis* etymon non omnes una eademque ratione explicant, alii enim ab una, alii ab alia voce illud derivant (*). Græcis, arabibuſque erat ille *tumor arteriæ*, qui ab ea diſrupta, aut diſciſſa, effuſoque ſanguine in vicina ſpatia ortus eſſet (*a*). Ab hac ſententia deſcitum eſt poſterioribus temporibus, ſic ut *non rumpi*, ſed tantummodo *dilatari arteriam* in *aneuryſmate*, FERNELIO, & VESALIO præeuntibus, paſſim crederent (*b*). SENNERTUS vero, HILDANUM fortaſſe ſequutus (*c*), *aneuryſmatum* naturam non in ſola *dilatatione arteriæ*, verum etiam in ejus *tunicæ interioris ruptione* (duabus enim tunicis arteriam conſtare olim putabant), exteriore interim integra, poſitam eſſe tradidit (*d*). Sed SENNERTI, FERNELII, & VESALII ſententiam reprobans FREINDIUS, obſervationibus bene multis in medium prolatis, veterum opinionem reſtituere annifus eſt (*e*). Rem vero ipſe, ſi non fallimur, minime confecit. Oſtendiſſe tantum viſus eſt, *aneuryſmata* cum ad ſummam dilatationem perveniant, diſrumpi tandem, non in ipſa ruptione arteriæ antea conſtitiſſe.

(*) HIERONYMUS MONTIUS, ut LANCISIUS tradit (*de aneuryſm. in gener. lib.* I. *propoſ.* 1.), in *enervationis* vocabulum tranſtulit *aneuryſma* a particula privativa α, & τῶ νεύρῶ, i. e. *a nervo*. SYLVATICUS autem (*Tractat. de aneuryſmat.*) a verbo Ἐυρύνω, ſcilicet *dilato*, deducit. Demum M. AURELIUS SEVERINUS (*De noviſſ. obſerv. abſceſſ. cap.* VII. *p.* 170.) ab Ἐυρῶειν, nempe *effluere*, & *exſilire* derivandum arbitratur. Etymologia vero SYLVATICI reliquis præferenda videtur.

(*a*) GALENUS (*lib. Iſagog. defin. med.*, & *de tumorib. præt. natur. claſſ.* III. *c.* XI.) *aneuryſma* (inquit) *eſt relaxatio venoſi vaſculi, aut diſperſio ſpiritalis materiæ ſub carne per diſſultationem ſe ſe diffundentis* &c. Atque alibi: *ore autem in arteria facto, affectio aneuryſma vocatur: fit autem vulnerata* &c. Ex his GALENI verbis colligitur, ab eodem tam *dilatationes venarum*, quam *arteriarum*, *earumque ruptiones* comprehendi ſub uno *aneuryſmatis* nomine. Addit autem ibi unam ex multis cauſſis, nempe *vulnerationem*; quod clarius explicat libro *de curand. ration. per ſang. miſſion.* 22., & 23. inquiens, *inciſam arteriam aneuryſmate facillime corripi*. Vid. ORIBASIUM *Collect. medicinal. lib.* VII. *cap.* 13. & 14., AETIUM *Tetrab.* IV. *ſermon.* 2. *cap.* 51., & *ſerm.* III. *c.* 10. ACTUARIUS ZACHARIÆ filius (*meth. med. lib.* III. *cap.* 2.) teſtatur, hoc nomine Græcos intellexiſſe etiam ſimplicem *dilatationem arteriæ*. *Ex ſch. auct.*

(*b*) Vid. BONET. *Sepulchret. anatom. lib.* IV. *ſect.* 2. (*c*) Vid. FREINDII *Hiſtor. med.* (*d*) *Id. ibid.* (*e*) *L. c.*

§. CCLXXXI.

Qualis hodie morbus intelligatur.

Hodie vero compertiſſimum eſt, *arterias*, detracto aut deſtructo cellulari quo firmantur involucro, protinus intumeſcere, & præter naturam extendi, quin ulla interiorum tunicarum ſciſſura, aut laceratio contigerit: neque ullo negari poteſt modo, a vulnere, punctura, contuſione interdum aneuryſmata repente oborta eſſe; neque rationi, experientiæque repugnat, laxata quomodocumque, aut exeſa, aut diffracta interiore arteriarum compage, eas in tumorem protuberare conſueviſſe. Hinc *aneuryſmatum* triplex genus commodiſſime conſtituitur: alterum a ſola *dilatatione arteriæ*; alterum ab *eadem diſrupta*, aut quocumque modo *aperta*, *hiante*, ac *ſanguinem effundente*; tertium ab *utraque cauſſa oriundum*, ſive *mixtum*, quod cl. HUNTERUS (*a*) conſtituit; etſi a nonnullis ut fictitium rejiciatur (*b*).

Triplex aneuryſmatum genus.

(*a*) *Medical obſervations and inquiries by a ſociety of phyſicians in London*. *Vol.* I. *artic.* 37. (*b*) Id referunt auctores *Diarii de litteratura Europæ T.* IV. *ann.* 1758. *pag.* 114.

§. CCLXXXII.

Primum genus eſt verorum; ſpuriorum ſecundum; & tertium compoſitum, ſive mixtum.

Quæ ad *primum* genus ſpectant, a chirurgiæ profeſſoribus *vera* appellantur; *ſpuria* quæ ad *alterum* (*a*); quæ demum ad *tertium*, utpote ex vero, & ſpurio compoſita, *mixta* ab HUNTERO mox laudato dicuntur (*b*). Nonnulli addunt *quartum* genus,

Additum quartum eſt, varicoſum dictum.

ſcilicet *aneuryſma varicoſum*, quod fieri dicunt, quando *arteria* & *vena* contiguæ ita perforantur, ut ſanguis ex illa in hanc irruens *tumorem ſalientem* efficiat (c); ut ſi ex. cauſſ. *baſilica vena pertuſa communicet cum vulnere arteriæ brachialis ſubjectæ* (d).

Diviſio ſpuriorum in diffuſa, & circumſcripta ob HUNTERO facta.

Spurium porro aneuryſma dividitur in *diffuſum*, & in *circumſcriptum*. Illud eſt, quando *ſanguis effuſus* latius *per cellularia ſpatia* vagatur; hoc vero quando *ſanguis* e *cellulari textu*, aut *membrana aponeuretica* incumbente ita coercetur, ut in anguſtiore loco conſiſtat (e).

Subdiviſio in primitivum, & conſecutivum ex FOUBERTIO.

Subdividitur quoque *ſpurium* a cl. FOUBERTIO in *primitivum*, & *conſecutivum*; quorum alterum mox poſt arteriæ læſionem oritur, alterum vero poſt aliquot dierum ſpatium ab ejuſdem læſione conſequitur (f).

(a) PLATNERUS *Inſtit. chirurg.* §§. 420. 21. (†) (b) L. c. (c) WHITT, & THOM. ARMIGER. *Comm. Lipſ. T.* XVIII. *P.* III *p.* 408., & FOUBERT. *Mém. de l'acad. roy. de chirurg. T.* II. *p.* 535. (d) *Comm. Lipſienſ. l. c.*

(e) HUNTERUS *l. c.* (f) *L. c.*

HUNTERI error notatus.

(†) AETIUS diſtinxit jam aneuryſmata in *vera*, & *ſpuria*; & fallitur cl. HUNTERUS, cum ejus diſtinctionis auctorem facit PAULLUM ÆGINETAM, qui floruit ſeculo VIII. chriſtianæ ſalutis.

§. CCLXXXIII.

Diſtinctio prima de veris, & ſpuriis LIEUTAUDIO arridet tantum de externis.

Aneuryſmatum vero diſtinctionem in *vera*, & *ſpuria* probare tunc tantum videtur LIEUTAUDIUS (a), cum exteriores ea occupant partes. Quod ſane de reliquis aliis etiam ſubtilioribus diviſionibus dici poſſet.

Utrumque genus tam intus, quam extra poſſibile eſt.

Non tamen abſurdum eſt, quodlibet genus (§§. CCLXXXI CCLXXXII.) ubique oriri poſſe; & ſi qua difficultas eſt, totam in iis diſtincte dignoſcendis, quoniam inſecus ſita ſæpe omnem oculorum & manuum inquiſitionem effugiunt, poſitam eſſe arbitramur.

Verum aneuryſma crebrius intus, & ſpurium extra eſt.

A vero tamen fortaſſe non abeſt, *aneuryſma verum* frequentius *interioribus*, *ſpurium exterioribus* in partibus, ac præcipue in *artubus* deprehendi, quemadmodum PLATNERUS (b) rectiſſime monet.

(a) *Précis de médecine liv.* I. *p.* 146. (b) L. c. §. 422. Exemplum ſpurii aneuryſmatis interiorum partium vide apud TABARRANIUM *obſerv. anat. n.* VIII. *pag.* 16.

§. CCLXXXIV.

Qualis, & quotuplex vitium arteriarum aneuryſma.

Ex his in univerſum expoſitis, quid ſit *aneuryſma*, quiſque intelligit. Eſt autem vel *arteria* præter naturam alicubi *in tumorem dilatata* atque expanſa; vel *tumor* in circumpoſitis parti-

bus ab *eadem rupta*, aut *inciſa*, & ſanguinem effundente ortus; vel utriuſque mali complicatio. *Venis* quoque ejuſdem vitium commune eſt. Hinc enim vel propriam ac naturalem figuram amittunt, & ampliorem capacitatem acquirunt; vel ruptæ, aut diſciſſæ in cellulas circumpoſitas aliquid ſanguinis effundunt. Illud nomine *varicis*, hoc *ecchymoſeos*, ſive *ſugillationis* proprie diſtinguitur. Non enim eorum nos auctoritate movemur, qui uno *aneuryſmatis* vocabulo utraque & *venarum*, & *arteriarum* mala complectuntur.

Idem vitium venis quoque commune; & quotuplex.

Varices.

Ecchymoſes, vel ſugillationes.

§. CCLXXXV.

De his itaque vitiis tam *aneuryſmaticis*, quam *varicoſis*, non quidem univerſis & quibuſcunque, ſed de iis dumtaxat, quæ ſpeciatim in *præcordiis* fiunt, mox differemus, *præcordiorum ſpatium* latius quam moris eſt ad Cornelii Celsi exemplum extendentes (*a*); eo quidem conſilio, ut univerſa fere *aorta*, in quam crebrius *aneuryſmata* cadunt, & vena *cava*, quæ *varicibus* corripitur, in eodem ſpatio commode etiam comprehendi poſſint. Antequam vero progrediamur, aliquid de ea peculiari diviſione, qua in recenſendis *præcordiorum aneuryſmatibus* uſus eſt cl. Lancisius, præmonere convenit. Hæc & ipſe in *vera* ſive *legitima*, atque in *notha* ſive *ſpuria* quidem diſtinxit, ſed alia prorſus ſignificatione, quam ejuſmodi voces a chirurgis, mediciſque (quod ſupra expoſuimus) accipi ſoleant. *Legitima* enim ei dicuntur tam quæ a laxato arteriarum textu, quam quæ ab earum ſoluta continuitate procedunt. Contra *ſpuria*, quæ ab initio non villorum fibrarumque arterias contexentium debilitas, laxitas, aut ſolutio effecit, ſed adauctus ſanguinis impetus, cui ferendo ſine divulſione non valeat naturalis communiſque arteriarum firmitas, ſive reſiſtendi vis; itaut in his relaxatio, aut ruptio villorum vel tunicarum tanquam effectus conſequatur, minime vero aneuryſmati primam cauſſam præbeat, ſicque in *vera* facile tranſmutentur (*b*). Scire etiam intereſt, *aneuryſmata*, quæ *vera* a Lancisio appellantur, *paſſiva* a Sauvagesio, & quæ *ſpuria* ab illo, ab hoc *activa* (*c*) nominari.

Hic agitur de iis tantum, quæ in præcordiis fiunt.

Præcordiorum ſpatium cur ad totam fere aortam, & venam cavam extendatur?

Diviſio LANCISII.

Quæ ei vera ſunt.

Quænam ſpuria?

Diviſio SAUVAGESII.

(*a*) *Lib.* II. *cap.* 3. *lib.* IV. *cap.* 1. & 8. *lib.* V. *cap.* 26. (*b*) *De aneuryſmat. in gener. lib.* I. *propoſ.* V. (*c*) *Noſolog. method. T.* I. *claſſ.* I. *ord.* V. *gener.* 2.

§. CCLXXXVI.

Pace vero cl. Lancisii, alioquin optimi de hiſce morbis ſcriptoris, *aneuryſmata*, ſive *arteriarum dilatationes*, quibus præcor-

In duo genera rectius diſtinguuntur aneu-

ryſmata arteriarum; ideſt non ſaccata, & ſaccata.

dia obnoxia ſunt, in duo potiſſimum genera diſtribui poſſunt, quæcumque fuerit eorum origo; eorum nimirum, in quibus arteria in quamlibet partem ultra naturæ limites expanditur, ac eorum, quæ arteriæ pars aliqua e *vaſis latere* ſacci inſtar protuberans excreſcenſque format. Vix enim ullum *interiorum partium aneuryſma* eſt, a quo alterutra hujuſmodi dilatatio abeſſe poſſit. Atque hujus aneuryſmatum diviſionis in *ſacciformia* nimirum, & *non ſacciformia* (*) auctor eſt cl. MORGAGNIUS (*a*), quem poſtea ſecuti ſunt SCHREIBERUS (*b*), VALCARENGHIUS (*c*), aliique. Aſt præter arterias *cor* etiam multiplici ratione dilatari poteſt; cujus *dilatationes* quid vetat eodem *aneuryſmatis* nomine cum BALLONIO (*d*), LANCISIO (*e*), aliiſque bene multis hodie vocare? eaſque pariter in *ſacciformes*, & *non ſacciformes* diſpeſcere?

Cor etiam iiſdem dilatationibus obnoxium.

(*) *Non ſacciformia* dici etiam poſſunt *cylindroidia* cum SAUVAGESIO.

(*a*) *Adverſar. anatom.* 2. *animadverſ.* 38., & *Epiſt. Anat. med.* XVII. *n.* 27. (*b*) *Act. erudit. lipſ. ann.* 1731. *menſ. aug. pag.* 377. 378. (*c*) *De aort. aneuryſm. obſerv.* I. (*d*) *Conſil.* 109. (*e*) *L. c. propoſit.* 11.

§. CCLXXXVII.

Cordis dilatatio vel ſola, vel cum aliis vitiis copulata.

Cor autem, ut ab hoc exordiamur, modo totum, modo aliqua ſui parte tantum *dilatatur*, aliiſque etiam vitiis (puta *polypis*, *ſarcomatibus*, *tumoribus* variis, itemque *eroſione* exſterioris ambitus) una ſimul non raro ſubjicitur. Exempla *cordis* univerſi *mole aucti*, & præter modum *dilatati* frequentiſſima extant apud auctores (*). Interdum cum ſumma *parietum* ejus *extenuatione* aut *flacciditate* dilatatio conjungitur; interdum cum dilatatione cavearum omnium *parietum craſſities*, ac *ſpiſſitudo*, firmitaſque augetur; interdum *moles* tantum ipſa videtur *aucta*, quin tamen juſto major cavearum amplitudo dici poſſit. Quandoque etiam *arteriæ*, & *venæ coronariæ aneuryſmaticæ*, & *varicoſæ* in eo cernuntur. Ita vero ſæpe extenditur, ut *juvenci cor*, aut *caput majuſculum*, aut *ter quaterve naturalem magnitudinem adæquet*, *ſuperetve* (*a*).

Varia dilatationum cordis ratio, & natura.

(*) Primi, qui ea notaverint, ſunt NICOLAUS MASSA anno 1534. in *lib. introduc. anatom. c.* 28.; VESALIUS *De human. corpor. fabric. lib.* I. *c.* 5., CAROLUS STEPHANUS *De diſſ. part. corp. hum. lib.* II. *cap.* 33.; BALLONIUS *Epidem. l.* II. *in conſtitut. autumn.* ann. 1573., ANDREAS LAURENTIUS *Hiſt. anat. corp. hum. lib.* IX. *quæſt.* 18. Qui alias hujuſmodi hiſtorias deſiderat, legat etiam BONETUM *Sepulchret. anatom.*; SCHENKIUM *Pratyriſeon, ſive obſerv. med. rar. &c.*, LANCISIUM *De mot. cord. & aneuryſm.*, KNIPS-MACOPPE *De aort. polyp.*, MORGAGNIUM *De ſed. & cauſſis morbor. per anatom. indag.*, SENACIUM *Traité du*

Auctores, qui de cordis mole aucta exempla referunt.

coeur

coeur, PASTAM *De cord. polyp. in dub. revocat.*, VALCARENGHIUM *De aort. aneuryſ. obſerv. 3.*, MATANIUM *De aneuryſm. præcord. vitiis*, SWIETENIUM *Comment. in Boerhaav. aphor. de cogn. & curand. morb.*, LIEUTAUDIUM *Hiſt. anat. med.*, HAENIUM *Ratio medendi*, & ibi non *cordis* tantum, verum etiam *aortæ*, *venæ cavæ*, aliorumque *vaſorum* dilatationem exempla inveniet.

(a) NICOLAUS MASSA, & BALLONIUS *loc. citatis*.

§. CCLXXXVIII.

Modo quædam cordis partes modo plures dilatantur.

Quandoque autem aliquæ tantum cordis partes, aut una vel altera ſingillatim in immenſam molem explicantur. In primis *dextra cordis auricula* huic vitio obnoxia eſt, ut modo *dimidiatum*, modo *integrum cor*, modo *caput infantis recens nati* magnitudine referat. Dilatatur quoque *dexter ejus ventriculus*, ſicuti etiam *ſiniſter*, ejuſdemque lateris *auricula*, & ita quippe, ut interdum diſruptionis periculum immineat, imo diſruptio ipſa ſequatur. *Siniſtri* vero *ventriculi* dilatationes plures vidit LANCISIUS, item MORGAGNIUS, quam *dextri*; *auriculæ* vero *ſiniſtræ* rariores, quam *dexteræ* (a). At SWIETENIUS contrarium docet (b). Interdum *dexteræ*, interdum *ſiniſtræ* ſolum *caveæ*, interdum *utrinque* una *ſimul* ampliantur, ut apud obſervationum anatomico-medicarum ſcriptores videre eſt.

An plus dexteræ, quam ſiniſtræ partes laborent?

(a) *Epiſt. anat. med.* XVIII. *num.* 5. (b) §. 176.

§. CCLXXXIX.

Quænam ex arteriis aneuryſmate afficiuntur?

Ex arteriis porro, quæ in præcordiis locantur, præcipue aneuryſmate afficiuntur *arteria pulmonaris*; *bronchialis*; *aorta* tam in ſuo *initio* atque *arcu*, quam in *trunco deſcendente*; *ſubclaviæ*; *carotides*; *axillares*; *cæliaca*; *hepatica*; *ſplenica*; *meſentericæ*; *emulgentes*; *iliacæ*; earumque *rami*. Sed frequentius reliquis *aortæ curvatura*, quod & proximior cordis actioni ſit, & totum ſanguinis impetum arcu ſuo recipiat. Sæpe *arteriarum aneuryſmata* aut ab acri humore ibi depoſito, aut acri ex ſtagnatione facto intus eroduntur, & ſanguinem in pericardium, in pectoris cavum, aut alia proxima loca tam lacerata ac eroſa, quam rupta effundunt. Inter pocula, & jocos *arteriam pulmonarem diffractam* MATANIUS (a); *eroſam*, & *ſanguinem in pericardium evomentem* TABARRANIUS (b); *aortam* prope cor *ruptam* MORGAGNIUS (c); & ob *molem adauctam* a cordis baſi ſecedere incipientem MERYUS (d) viderunt. *Bronchialem* eodem vitio affectam in quodam curſore repente denato conſpexit cl. LEPROTTUS (e). Interdum in-

Quænam frequentius?

Unde frequens eroſio, earumque diſruptio?

Exempla arteriarum pulmon., aortæ, bronchialis aneuryſmate affectarum, & diſruptarum.

Interdum oſſeæ, aut ſquammulis oſſeis obductæ evadunt.

Exempla ex obſervationibus cel. virorum.

tus oſſeæ evadunt, aut oſſeis ſquammis obducuntur. Ex *aorta* in *aneuryſma dilatata*, & hic illic *oſſea* obiit WEPFERUS (*f*). *Aortam* cum aneuryſmate tres digitos lato *induratam*, ac *oſſeis* intus *laminis* obſitam refert MORGAGNIUS (*g*), ac VALSALVA (*h*); & *cruſta oſſea* inductam ALBERTINIUS (*i*). De *monſtroſiſſimo* tribus digitis *ſupra cor aneuryſmate* cum interiore *aortæ tunica eroſa* mentionem facit RUYSCHIUS (*k*), aliique multi commemorant, quod in primis lue venerea laborantibus non infrequenter accidit.

Interdum aortæ aneuryſma œſophagum, & tracheam lædit.

Haud raro *aortæ aneuryſma* œſophagum, & tracheam comprimit. De hac dilatata *œſophagum*, *tracheamque* comprimente meminit RAMAZZINIUS (*l*); ac de alia, quæ *œſophago* ita adhærebat, ut eo *eroſo* in ventriculum poſt *aneuryſmatis* ruptionem ſanguis deſcenderit, MATANIUS (*m*). Prope cor ſæpe ita dilatatur,

Sæpe in immenſum prope cor encreſcit.

ut in immenſam molem excreſcat. *Orificium* ejus adeo *amplum* in *corde aneuryſmatico* olim LAURENTIUS, & nuper PASCHALIS FERRARIA obſervatum memorat, ut *brachium admitteret* (*n*).

(*a*) *De præcordior. morb. p.* 120. (*b*) *Obſervat. anat. n.* 8. (*c*) *Epiſt. anat. med.* XVII. *n.* 28. (*d*) *Hiſt. acad. Pariſin. anni* 1716. *p.* 51.
(*e*) *Comm. acad. bonon. vol.* I. *p.* 345. (*f*) HAENIUS ex ejus vita *in rat. med. P.* IV. *p.* 15. (*g*) *Epiſt. citat. n.* 17 (*h*) MORGAGNIUS *ibid. n.* 23.
(*i*) *Comment. acad. bonon. T.* I. *pag.* 402. (*k*) *Obſerv. chirurg. n.* 38.
(*l*) MORGAGNIUS *Epiſt.* XVIII. *n.* 17. (*m*) *De aneuryſm. præcord. morbis pag.* 120. (*n*) *Delle morti e malattie ſubitanee p.* 89.

§. CCXC.

Damna ab aneuryſmatibus aliis remotis, & ſolidis partibus illata.

Raræ obſervationes anat.

I.

Saccus arteriæ magnæ cum fractura claviculæ, & IV. coſtarum carie.

II.

Aliud ingentis molis in dextra aortæ parte ad thoracis uſque latus dextrum, & ultra ſternum.

Interdum etiam *aneuryſmata* ad varias diſſitas regiones producuntur, oſſa oppoſita diffringunt, cartilagines ſolvunt, omnia carie peſſumdant. *Saccum aneuryſmaticum hedinum caput* ſuperantem ovalis figuræ in dextro *arteriæ magnæ* latere, antequam hæc commune principium ſubclaviæ, & carotidi dextræ præberet, cum dextræ claviculæ ruptura, carie, & quatuor primarum coſtarum, qua diu cartilagineæ eſſe ſolent, corruptione, deſcribit MORGAGNIUS (*a*), & ante eum VATERUS (*b*), SCHREIBERUS (*c*), & FLACKIUS (*d*). *Aneuryſma ſacciforme* circumferentiam XXI. $\frac{1}{4}$ *pollicum rhenholland.* habens, X. $\frac{1}{4}$ latum altumque inter ſecundam, & tertiam coſtam veram ex anteriore *dextra aortæ* parte enatum, ac in dextro thoracis latere extrorſum protuberans; ſiniſtrorſum vero ultra ſternum extenſum, a clavicula duorum digitorum latitudine diſtans; inferius ad papillam uſque dextram protenſum, ac intus ad ſiniſtrum uſque cordis ventriculum expanſum, ſanguineque polypoſo plenum (unde pulſus

debiles, & parvi in ægro fuerant) refertur ab Eduardo Sandifortio (*e*). Aliud *ſacciforme* in latere dextro *arcus aortæ* poſt magnam vocis, & corporis contentionem ortum legitur in *miſcellaneis variæ litteraturæ* Lucæ editis (*f*); quod ſic protuberabat dextrorſum, ut inter ſecundam, & quartam coſtam, tertia penitus comminuta, ad ovi anſerini magnitudinem erumperet. Nec diſſimile fuit illud, quod ab *arcu aortæ* inter ſecundam, & tertiam coſtam, itemque inter tertiam, & quartam ſibi viam paraverat, duplicemque tumorem extrorſum attollebat, viſum a Morandio (*g*). Memoratu quoque dignum eſt, quod in curvatura magnæ arteriæ ab enormi quatuor dierum vomitu ortum jam prodidit in lucem Littreus (*h*). Hoc media ſui parte occupabat thoracem, ſuperiore ad collum uſque ferebatur, imo ad ipſam inferiorem mandibulam aſcendebat. Cl. Morgagnius narrat quoque in viro ludo pilæ ligneæ, & vini largiori potui dedito anteriorem *arcus aortæ* parietem in magnum ſe expandiſſe *aneuryſma*, quod ſummum os ſterni, huicque inſidentia claviculorum extrema, & proximas coſtas partim abſumpſerat, partim carie vitiaverat, & ſuprema ex parte ſterni ſub furunculi ſpecie proruperat (*i*). Ex graviſſimo terrore *aneuryſma aortæ* in homine quinquagenario excitatum, & cum ſpirandi difficultate, febre, ſiniſtri pulſus abolitione, & cordis palpitatione conjunctum, tuberculumque ſupra ſiniſtram claviculam ovo columbino magnitudine æquale exhibens, memoriæ prodidit Guattanius (*k*). In dorſo circa vertebras in patricio viro aortæ *aneuryſma* in tumorem protuberans ex Vesalio deſcripſit Albertinius (*l*). Exempla vero *aneuryſmatum ſubclaviarum*, *carotidum*, *axillarium*, *bronchialis arteriæ*, *aortæ deſcendentis*, *cœliacæ*, *ſplenicæ*, *hepaticæ*, *aliarumque* videantur apud ccl. viros Valsalvam, Morgagnium, Nencium, Beaussierium, Fantonium, Leprottum, Hallerum, Lancisium, Historiam Academiæ Parisinæ, Boucherum, Banderium, Matanium, Tabarranium, alioſque non paucos.

III. *Item arcus aortæ ſaccus, comminuta 3. coſta extra protuberans.*

IV. *Aliud arcus aortæ cum duplici externo tumore.*

V. *Curvatura arteriæ magnæ a medio thorace ad inferiorem mandibulam.*

VI. *Aliud arcus aortæ cum carie, & conſumptione oſſium ſterni, claviculorum, & coſtarum.*

VII. *Aortæ ſupra claviculam ſiniſtram exhibens tuberculum inſigne.*

VIII. *Item aortæ in tumorem protuberans circa vertebras dorſi.*

Reliquarum arteriarum aneuryſmata.

(*a*) *Epiſt. anat. med.* XVIII. *n.* 25. (*b*) *Ephemerid. N. C. decad.* III. *n.* IX. *obſer.* 162. (*c*) *Nov. comment. acad. ſcientiar. petropolit. T.* III. *phyſic. n.* 4. (*d*) *Ephemerid. nat. curioſ. cent.* V. *obſerv.* 74. (*e*) *Nova acta phyſ. med. N. C. T.* IV. *p.* 21. (*f*) *T.* II. *p.* 184. (*g*) *Mém. de l'acad. des ſcienc.* (*h*) *Hiſtoir. de l'acad. roy. de Paris ann.* 1707. (*i*) *Epiſt. anatom. medic.* XXVI. *n.* 9. (*k*) *De aneuryſmat. intern.* (*l*) *Comm. inſtit. ſc. & ar. bonon. vol.* I. *p.* 402., *& ſeqq.*

§. CCXCI.

Varices venarum præcordiorum. *Venæ* demum intra præcordia varicibus patent, ſed ex his in primis vena *cava*, & *pulmonaris*. Earum quoque exempla crebro occurrunt apud laudatos ſcriptores. Dilatationis ingentis *venæ cavæ* cum *corde maximo*, & ſupra diaphragma prolapſo meminerunt *Miſcellanea N. C. Tom. V. decad. I. obſerv. XL.*; *Venæ cavæ exempla.* item *venæ cavæ*, nec non *auriculæ dextræ* amplioris, ſanguiniſque turgentis, in homine annorum LIV. ſubita morte extincto repertæ LANCISIUS *(a)*; ut MORGAGNIUM, ALBERTINIUM, alioſque plures prætercam. *Venæ pulmonaris.* *Venam* porro *pulmonarem* dilatatam commemorat PARÆUS, memorantque poſt eum alii quamplures. Hoc pariter vitio non vacat ipſa vena *azygos*. *Truncus Azygæ immaniter dilatatus.* Ejus enim truncum immaniter dilatatum ad palmi longitudinem, ut etiam poſt ruptionem, quæ circa medium longitudinis contigit, venæ cavæ latitudinem ſimularet, invenit in phthiſico HERACLITUS MANFREDIUS *(c)*. Sed notatu digna omnino eſt obſervatio PORTALII *(d)*, quæ docet in cadavere hypochondriaci, qui ſuppreſſis *Venæ portæ dilatatio inteſtinum referens.* hæmorrhoidibus in lentam febrem inciderat, & ea extinctus eſt, *venam portam* adeo dilatatam, ut inteſtini faciem præſeferret, cum hepate prægrandi, & ſcirrhoſo inventam eſſe (*).

(a) *De ſubitan. mort. obſerv. I. p. 243., & obſerv. IV. p. 281.*
(b) *Oper. lib. VI. cap. 32.* (c) MORGAGN. *Epiſt. anat. m. XXVI. n. 29.*
(d) *Hiſtor. anat. med. T. I. p. 125.*
(*) Vaſa etiam breviora varicibus obnoxia ſunt. Id patet ex obſervationibus; *Obſervatio COLUMBI anatomica.* & ex illa potiſſimum, quam habet COLUMBUS *de re anatom. lib. XV. p. 492.* In Cardinali CIBO *vena*, quæ a *liene* ad *os ventriculi tendit*, inſignis magnitudinis erat; quæ diſrupta ventriculum, & inteſtina ſanguine replevit, & mortem intulit; licet dum viveret, vomitu, & ſeceſſu aliquot ſanguinis libras rejecerit. Huic ſectioni adfuit BRASAVOLA. *Ex ſeb. auct.*

§. CCXCII.

Cauſſæ utriuſque vitii tam aneuryſmatici, quam varicoſi. Jam vero ad cauſſarum recenſionem, quibus hæc vitia originem debent, veniamus. Harum itaque quædam *cor* ipſum, vel *aliquas ejus partes*, vel *venam cavam*, & *pulmonarem*, vel *arteriam* ejuſdem nominis dilatant; quædam cum *cordi*, tum *aortæ* in *aneuryſma* diducendis aptiſſimæ eſſe conſueverunt. *Primum genus cauſſarum, quæ dilatationem proxime inferunt.* Ad primum genus pleræque cauſſæ pertinent, quas *cordis palpitationem* inferre, ſupra (§§. CCXLII. CCXLIII. CCXLIV.) tradidimus. In primis videntur huc ſpectare, ut obſervationes anatomicæ do-

euerunt, aortæ anguſtia (*), aut ejus initium oſſeum, valvulæ ſemilunares oſſeæ; anguſtia pariter, aut induratio arteriæ pulmonaris; valvularum ejus ad latera adpreſſio; tumores quicumque egreſſum ſanguinis aliquomodo e corde impedientes; exterior cordis eroſio; vomendi conatus repetiti, & diu continuati. Nec deſunt, qui aerem quoque in cordis thalamis evolutum, & expanſum his addiderint.

(*) *Aneuryſma cordis* ab *anguſtia aortæ*, & *valvulis induratis* natum refertur a MECKELIO *Tom.* VI. *Mémoir. de l' academ. roy. de Berlin. A.* 1750.; & a MORGAGNIO *epiſt. anat. med.* XVIII. *n.* 2., & *n.* 6.

Aneuryſmata ex anguſtia aortæ.

Novi & ego puellam annorum ſexdecim, quæ *aneuryſmate* ex *anguſtia aortæ* laborans, uſque a teneris unguiculis obnoxia fuit univerſi corporis tremoribus, magnis anxietatibus, palpitationi cordis, nec non pulſuum irregularitati. Tempore, quo ejus menſtrua fluebant, omnia ſymptomata augebantur, imo venæ ſectione, vel purgantium uſu ea increſcere vidi. Demum ſyncope ſuperveniens vitæ finem impoſuit. *Ex adverſar. auct.*

§. CCXCIII.

Cauſſæ ſecundi generis.

Ad alterum genus referuntur nativa, & acquiſita fibrarum cordis, aut arteriarum debilitas & laxitas; item nimia rigiditas (*); motus vehementiores; inſignes niſus, conatuſque thoracis, ut tubarum, aut fiſtularum inflatio, ars ciſiarii, rhedarii, bajuli, curſoris, ſaltatoris; cantus effuſus, tuſſis valida, & diu protracta; animi pathemata (**) (præſertim ira diu, violenterque compreſſa); mœror; terror ſubitus, ac ingens; ictus (***); lapſus; geſtatio; vulnera; polypus; mercurialium remediorum uſus (*a*); interioris tunicæ arteriarum exulceratio, aut exterioris conſumptio (*b*); ſanguinis boni nimia copia, etſi hæc raro per ſe ſola ſufficiat; cacochymia; hæreditaria labes (*c*); lues venerea; hypochondriacæ, hyſtericæ, rheumaticæ, catarrhales, hæmoptoicæ, herpeticæ affectiones; ac demum largior ciborum, ac vini ingurgitatio. Hanc vero tanti facit LANCISIUS, ut ex centum aneuryſmatis ſponte natis quinquaginta ſaltem inde progenita ipſe aſſeveret. Cor item mole auctum *aneuryſmatibus arteriæ pulmonaris*, aut *aortæ* cauſſam præbet; quod validius ſanguinem trudens in eas, alterutram, aut utramque urgeat, diſtrahat, divellat, ſenſimque amplificet, neceſſe eſt.

LANCISII opinio de frequentiori cauſſa præeguments.

(*) *Aneuryſmata* in *aortæ* a *rigiditate hac* proficiſci videntur, *quod in infantibus nunquam, in junioribus rariſſime, in ſenibus frequentiſſime hic morbus oriatur ex diſrupta a ſanguinis ictu exteriore tunica.* HALLER. *Opuſc. patholog. obſerv.* XX.

HALLERI opinio.

ALBERTINII doctrina.

(**) Ab hujuſmodi principio celeber ALBERTINIUS cauſſam deduxit, ob quam non infrequens in hominibus, rarum vero in brutis hoc vitium occurrat (*T. I. Comment. inſtit. ſcient. & art. bononien.*). Quod ſpectat ad hanc cauſſam, ſcire licet ex ea, ſi pathemata ſubita, mixta, & pugnantia, ac vehementia ſint, ſæpe quaſi extemplo *aneuryſmata* naſci; *vitia* vero *varicoſa* ex ſimplicibus, diuturnis, & gravibus animi curis plerumque lento paſſu ſuboriri.

(***) Videantur exempla apud LANCISIUM *l. c. propoſ.* 21., SWIETENIUM *Comm. in* BOERHAAV. *aphor.* 176., VALCARENGHIUM *Obſerv.* II., HAENIUM *Rat. med. P.* IV. *c.* 2., alioſque.

Obſervationes.

(*a*) ALBERTINIUS *l. c.* (*b*) HALLER. *Prim. lin. n.* 34. (*c*) LANCISIUS *De aneuryſmat. in gen. propoſ.* 47., ALBERTIN. *lib. cit. n.* 65. Uterque obſervavit, *aneuryſmatica vitia cordis*, & *adnexarum partium* eadem omnino a proavo, & avo, & parente in liberos pernicioſa hæreditate deſcendiſſe. *Ex ſch. auct.*

Diagnoſis.

§. CCXCIV.

Ardua & difficilis eſt.

Singula hæc vitia (§§. CCLXXXVIII. CCLXXXIX. CCXC. CCXCI.), variaſque cauſſas (§§. CCXCII. CCXCIII), unde dimanarint, internoſcere res ſane complicatiſſima eſt. Ut vero minus difficultatis quærenti, indagantique occurrat, cum cl. ALBERTINIO notandum eſt (*a*), in præcordiorum vitiis, præter alia ſigna mox afferenda, applicata ad thoracem, vel ad eum locum in quo morbus latitat manu, motum quemdam inſuetum vel cum pulſatione, vel ſine ea percipi, vel etiam nullum. Plerumque motus, qui conjunctam habet inſolitam, diu durantem, & cum vibratione, ictuque micantem *pulſationem*, percipitur in ſimplici *dilatatione aneuryſmatica* aut *cordis* totius, aut *auriculæ*, aut *ventriculi ſiniſtri*, aut *aortæ*, aut *ſubclaviarum*, *carotidum*, *axillarium*, aut aliarum ab *aorta deſcendente* prodeuntium *arteriarum*. Qui vero ſine ejuſmodi pulſatione motus eſt, aut fere nullus, ac inſenſibilis eſſe videtur, conjungi ut plurimum ſolet cum *dilatationibus caudicis venæ cavæ*, aut *auriculæ*, aut *ventriculi dextri* (*); aut *arteriæ*, aut *venæ pulmonaris*; aut *arteriæ bronchialis*, aut *venarum ſubclaviarum*, *jugulariumque*. Utiliſſima ſane eſt clinico ejuſmodi obſervatio motus vel præſentis, vel abſentis in hiſce morbis; quanquam ea non ita certa conſtantique lege innititur, ut pluribus de cauſſis, dilatationum nimirum gradu, figura, magnitudine, ſitus varietate, complicatione, temporis, aliarumque rerum ratione variari interdum quammaxime non poſſit.

Utilis methodus ALBERTINII, ut facilior fiat.

Quænam pulſatio aneuryſmatica dilatationis cordis, aliarumque partium?

Quando minor, aut valde inſenſibilis evadit?

Quandoque varietatibus obnoxiæ hujuſmodi leges ſunt.

(*a*) *Comment. inſtit. ſcient. & art. bononien. T.* I. *p.* 83. *De difficili reſpiration. vitiis*. Inter *opuſcula*.

(*) Laudatus ALBERTINIUS *dextri cordis ventriculi dilatationem* refert ad vitia,

quæ vocat ipſe *varicoſa*, quia *motum* inducit *fere inſenſibilem*, & quaſi ſine ulla pulſatione. At BURGRAVIUS (*Act. academ. natur. cur. Vol. X. A.* 1754. edit. *Norimb. p.* 140., & *Vol. IV. P. IV. p.* 684. *Comm. Lipſ.*) docet, *in dextri cordis ventriculi aneuryſmate ictum cordis non omnem ſub læva papilla, ſed ſub ſterno, & in dextro etiam thoracis latere percipi*. Cuinam, quæſo, major fides adhibenda? ALBERTINIUS ſolam experientiam conſuluit, quæ veracior eſt. BURGRAVIUS vero videtur ad loci rationem reſpexiſſe. At *pulſatio* non a cordis aucta capacitate, verum ab ejus *valida contractione* videtur repetenda. An hæc major in *dextro* cordis ventriculo dilatato? an *dexter* ventriculus *dextra* in parte reſidet, aut in poſteriore? Non videtur. Fortaſſe itaque plus juſto veroſimilitudini indulſit. Id etiam ex eo patet, quod ultro ipſe fatetur, interdum *non ventriculum dextrum aneuryſmaticum* inventum eſſe, ubi *dextrorſum pulſatio* percipiebatur, ſed ipſum *aortæ arcum dextrorſum diſtentum*. *Ex ſched. Auct.*

An hæc ALBERTINII doctrina a BURGRAVII exceptione infirmetur?

§. CCXCV.

At ubi pulſatio non valida admodum eſt, ſed modica, aut longe minor, quam vitii magnitudo ferat, aut loci conditio eam quodammodo minus ſenſibilem reddat manui, altius etiam digiti ad jugulum juxta tracheæ latera, & ſub claviculas adigendi ſunt, eodemque tempore intentis oculis carotidum motus, aut venarum jugularium undulationes accurate luſtrentur; idque pluries, ac in primis a paſtu, a motu, a ſcalarum aſcenſu iterandum, ut medici diligentiam non effugiat. Modica enim, & longe minor pulſatio, imo interdum nulla eſt, ubi cor, licet aneuryſmaticum, a baſi ultra ejus medietatem durius, ac quaſi tendineum, aut flaccidum nimis evaſerit; vel ubi parietes dilatatæ arteriæ præter modum craſſiores redditi; aut oblongum, & quaſi fornicatum concreti, & polypoſi ſanguinis aggerem intra ſe nacti; aut cartilaginea, oſſeave intrinſecus tunica fuerint omnino obducti. Quod poſtremum ubi incidit cognoſci poterit, ſi pulſatio olim præceſſerit, diu perſtiterit, paullatim deinde elanguerit, & melius inde æger habuerit. Quando vero ſine hac cauſſa pulſatio, & pulſus obſcuriores evadunt, tunc vires deficere, mortemque appropinquare perſpicuum eſt.

Si pulſationis motus minus ſenſibilis ſit, quid a diligenti obſervatore præſtandum eſt?

Quænam vitia cordis pulſationem obſcuriorem, aut minimam reddant quandoque?

Quando a pulſatione mortem imminere dignoſcitur.

§. CCXCVI.

Præterea ſedulo inquirendum eſt, an motus manu perceptus a naturali recedat, nec ne, & quali quantoque receſſu? An in propria cordis ſede, an in vicinia videatur? An pulſans pars naturalem ſervet molem, & magnitudinem, aut ampliorem exhibeat? Arduum enim eſt diſtinguere pulſationem cordis a pulſatione *aneuryſmatis* prope cor poſiti, niſi hæc omnia diligenti ſtu-

Quædam alia præmittenda, & conſideranda, ut pulſatio aneuryſmatica a reliquis pulsationibus, ejuſque differentiæ, & gradus diſtingui poſſint.

dio excutiantur. Si extra pectus morbi ſedes fuerit, ubi coſtæ impedimento manui eſſe non poſſunt, probe conſiderare oportet, num diametros arteriæ aucta revera ſit, quod facile anatomes peritus perſpiciet, an vero ſecundum naturam? Si enim aorta, aut cœliaca valide, & crebro pulſet, idque fiat ſine ullo ejus diametri augmento, indicium erit, *aneuryſma* abeſſe.

§ CCXCVII.

Signa, quæ in præcedentium ſubſidium peti poſſunt.

His (§§. CCXCIV· CCXCV. CCXCVI.) accuratiſſime indagatis, obſervatiſque vel ſigna alterutrum vitii genus indicantia inveniuntur, vel nulla. Si aliqua, confirmari; ſi nulla, ſuppleri poſſunt aliis, quæ aliunde petuntur: nimirum e reſpirationis læſione; e pulſu; e ſenſu aliquo aut ponderis, aut cujuſdam conſtrictionis, aut levis doloris regionem cordis ſubinde infeſtante (præſertim ſi cordis inordinatus motus præceſſerit, aut una concucurrerit); e decubitu & ſomno in utrovis latere, potiſſimum ſiniſtro, non facili; e ſomni, in primis inter ejus initia, interruptione, & levi aliquando ſe movendi neceſſitate. Reſpiratio autem morbo incipiente, vel paullo poſt ejus initium non læditur niſi poſt motum concitatiorem, aut modice tantum læditur, ac inter ſomnum plerumque primum aliquam permutandi lateris, aut reſidendi neceſſitatem inducit: invaleſcente vero, reſpirationis læſio & ipſa increſcit, imo ſæpius, leviorive ex cauſſa aggreditur. *Aneuryſmata* enim ſive cordis, ſive aortæ, aut alterius cujuſque arteriæ intra thoracem, pulmones mole comprimunt, ſanguinis per eos motum pervertunt, & ſæpe diaphragma ipſum prægravant, ſicque reſpirationis liberæ actioni officiunt (*a*). Aortæ quoque, ubi ſiniſtrum bronchiorum ramum amplectitur, aneuryſmatica dilatatio ſic ramum illum, qui etiam natura anguſtior eſt, comprimit, ut per eum inſpiratio fieri nequeat (*b*). Pulſus ipſe pluribus modis a naturali ægrotantis habitudine deflectens magnitudine, vel parvitate, tenſione, vel mollitie, vel vibratione, vel frequentia, vel inæqualitate, vel intermiſſione, vel alia quacumque ratione, ſi cum conſtantia talis ſit, ſive in utroque carpo, ſive in alterutro (ut ſæpe ſolet), poterit diagnoſeos obſcuritati non parum lucis afferre; dummodo ad ea animus advertatur, quæ *de aſphyxia*, *pulſu exili*, *& parvo*, atque *intermittente* propoſita ſunt (*cap.* VIII. *hujus de morbis pectoris volum.*). Non tamen omnis motus cordis inconditus, aut pulſus, & reſpirationis læſio ſtatim vitia præcordio-

Unde petenda?

Reſpirationis læſio pro variis morbi ſtadiis.

Qui reſpiratio ab his vitiis lædatur?

Quæ ſigna a pulſu petenda?

Animadverſiones circa hæc i. e. motum & pulſationem cordis, reſpirationem, & pulſum, ad errorem in diagnoſi vitandum.

eordiorum ſignificat, ut alibi ſæpius præceptum eſt. Id ſatis evincunt affectiones hypochondriacæ, & hyſtericæ; chloroſis; naturalis amplioris cordis vis; aut pectoris anguſtior capacitas; aut utraque ſimul juncta; aut fervida ætas, ac temperies; aut pulſus ab ipſa natura inæqualis, vel intermittens, præſertim in pueris, in ſenibus, in podagra confirmata affectis, aut podagra imminente, in quibus ſi febris ſuperveniat, naturalis evadere ſolet; ſicut a naturali in febribus mali moris abſque ullo organico vitio in intermittentem deflectit.

(a) Morgagnius *epiſt. A. M.* XVII. *n.* I. (b) Portalius *mém. de l'academ. roy. a.* 1769.

§. CCXCVIII.

Signa naſcentis, vel jam nati in præcordiis vitii.

Hæc ſigna (§. CCXCVII) cum vel omnia, vel plura concurrant, cum diu conſtanterque perſeverent, & ſine alio manifeſto pectoris morbo ſint, nos de vitiis naſcentibus, vel jam natis præcordiorum monere poſſunt; eoque magis ſi dolor quaſi rheumaticus, inter initia præſertim, ad ſuperas thoracis partes, ad humeros, ac ab his ad medietatem uſque unius, vel alterius brachii, vel utriuſque perſentiatur, & maxime ad homoplatas; & ſi demum cauſſæ recenſitæ jam (§. CCXCIII.) non defuerint. Ingraveſcentibus porro ejuſmodi vitiis, labefactata ſanguinis craſi, & diſtributione, non raro ob difficilem orthopnoicamque reſpirationem, quæ demum accedit, vaſa pulmonum alicubi turgeſcunt, diſtenduntur, imo etiam lacerantur, rumpuntur, aut eroſa dehiſcunt, unde ſæpe in aliis ſanguis per ſputum prodeat, in aliis lympha, & ſerum; hinc tuſſis, congeſtiones, dolores pleuritici, peripneumoniæ ſuperveniunt. His ſæpe ſuccedit, quin imo interdum præcedit ex retardato venoſi ſanguinis refluxu, aut diſſilientibus vaſis lymphaticis, aut uberiore per vaſa exhalantia effuſa humoris copia, quam recipi per abſorbentia poſſit, hydrops pericardii, thoracis, abdominis; atque ex ſimilibus cauſſis ſopor perpetuus, mentis obtenebratio, apoplectici affectus, hepatis obſtructio, oedemata.

Signa ingraveſcentis morbi.

Quænam ſuperveniant, vel præcedant?

§. CCIC.

Signa peculiaria cujuſque vitii aneuryſmatici præcordiorum.

Atque hæc de communibus *aneuryſmatum* ſignis. Nunc ad cujuſque propria concedimus. *Cor* itaque utroque thalamo *aneuryſmaticum* ſi fuerit, his notis diſtinguitur. Manu ſiniſtræ ma-

millæ admota cordis ictus non ibi tantum percipitur, ſed ſub ſterno, & ad latera extenditur latius, quam cordis naturalis magnitudo poſtulat; ac ita pulſationes ejus confunduntur, ut fere ad numeros redigi nequeant. Imo id evenit, quod eveniret, ſi toto pectore, nimirum ſuperne ad jugulum uſque, inferne ad ſcrobiculum cordis, ac ad latera etiam demiſſiora plura quaſi corda ſimul & ſine ordine ſubſilirent, & quidem plus minus vehementer pro varia aneuryſmatis magnitudine. Ad quemcunque corporis motum mox gravior anhelatio, & moleſtior cordis palpitatio præſto eſt (*a*). Præterea ægri in ſiniſtro thoracis latere, in quo dolor vel pondus eſſe ſolet, non poſſunt decumbere: ſubinde pectoris oppreſſionibus, anxietatibus, orthopnœis (*b*), animique deliquiis licet levibus corripiuntur. Interdum commodius & ſpiritum ducunt, & cibos deglutiunt, corpore ad anteriora incurvato (*c*). Pulſus vero plerumque magnus, durus, vehemens, vibratus, ac ab initio rarus, deinde, durus item, ſed celerior ac inæqualior eſt (*d*). Interdum tamen naturalis (*e*) eſt, quin etiam parvus, exilis, intermittens: ſed tunc extenuatio etiam cordis parietum, aut nimia flacciditas, aut aliud vitii genus, aut nerveæ vis cum his imminutio conjungitur. Sæpe quoque accidit, ut cor *aneuryſmaticum* deorſum precidat, diaphragma, ventriculumque inferiora verſus detrudat, difficileſque circa ſtomachi regionem moleſtias procreet. Tunc cor prolabi dicitur, & *pulſatio* cordis in hypochondrio in primis ſiniſtro, vel epigaſtrio ſic perſentitur, ut ſæpe pro *cœliacæ* pulſatione habeatur (*f*).

Utriuſque cordis ventriculi aneuryſmatum notæ. Pulſatio.

Reſpirationis ratio.

Item pulſus ratio.

Prolapſus cordis ita inferius accidit, ut pro cœliaca pulſante ſumatur.

(*a*) BURGRAVIUS *in act. acad. N. C. vol.* X. *ann.* 1754. *ed. Norimb.*
(*b*) MORGAGNIUS *Epiſt. A. M.* XVII. *n.* 6. 7. 8. 9. (*c*) *Idem epiſt.* XVIII. *n.* 18. 19. (*d*) *Id. epiſt.* XVII. *n.* 7. (*e*) *Id. ibid. n.* 8. 9.
(*f*) *Id. ibid. n.* 17. & 28., *epiſtola item* XV. *n.* 53.

§. CCC.

Aortæ vero *aneuryſmata* ſi intra thoracem ſita ſint vel ſurſum, vel dextrorſum, vel ſiniſtrorſum procul a cordis ſede plerumque pulſationibus ſe produnt; interdum etiam in jugulo, & temporibus, in dorſo eorum pulſationes ſunt manifeſtæ. Spirandi quoque difficultas motu ingraveſcit; pulſus durus, rarus potius, & vibratus, non intermittens, nec inæqualis (niſi cum aliis vitiis copulentur), interdum parvus, & debilis; & facilis in utrumque latus decubitus eſſe conſueverunt (*a*). Sæpe

Notæ aneuryſmatum aortæ.

Signa adulti morbi graviora.

ubi adoleverint & tracheam, & bronchia, & præcipue œſophagum comprimunt, unde & ſuffocatio, & pluribus in locis aliquod deglutiendi impedimentum ſupervenit (*b*), præſertim reſupinato corpore. Non raro dolores in eo latere diuturni, & gravantes divexant, qui a flatibus erumpentibus levantur. Hinc ægri flatibus ſe torqueri, ac laborare credunt. Sed malum minime a flatibus eſt. *Aneuryſma* potius œſophagi compreſſione ſive flatus in ventriculo coercendo, ſive ſpaſmum excitando ſibi novam adjungit moleſtiam: emiſſis vero flatibus, vel laxato ſpaſmo tandem omnia miteſcunt (*c*). Interdum etiam aura quædam aſcendens ab ægris percipitur; quare putant morbum eſſe *convulſivum*. Sed hæc opinio plerumque refellitur aliis ſignis, & potiſſimum anteriora verſus reſidendi (*d*) neceſſitate.

Dolores, qui ab ægris falso flatibus tribuuntur.

Cur etiam morbus aliquando convulſivus videtur ægrotanti?

(*a*) MORGAGNIUS *epiſt.* XVII. *n.* 17. *&* 21. (*b*) *Idem ibid. n.* 25. *&* 26. *Epiſt. item.* XVIII. *n.* 22. (*c*) *Idem epiſt.* XVII. *n.* 14. 15. 16. (*d*) *Id. epiſt.* XVIII. *n.* 18.

§. CCCI.

Prout ergo vel plura, vel pauca, vel unum, vel alterum ex his (§. CCXCV. *uſque ad* CCC.) antecedunt, comitantur, & ſubſequuntur aliquod præcordiorum vitium aneuryſmaticum, certior, vel incertior, vel etiam dubia erit ejuſdem diagnoſis. Obſcuriſſima quoque eſt, ubi cordis motus, ut interdum uſu-venit, fere perpetuo variatur, & læſio organica etiam extra cor, ut in partibus prope ipſum poſitis, reperitur; ac demum ubi plura vitiorum genera, variaque ratione complicantur, ſic ut propria cujuſque ſigna diſcerni nequeant, niſi poſt cadaveris ſectionem inſtitutam. Qua in re ſummo mentis acumine, & recta rerum omnium conſideratione, ſi unquam, opus eſt.

Aneuryſmatum varia diagnoſis pro varietate indicationum.

Qua obſcuriſſima eſt?

Monitio.

§. CCCII.

Diametri *arteriæ* conſideratio, ubi *pulſatio aneuryſmatis* ſuſpicionem movet, ubique neceſſaria admodum eſt, ſed in primis ubi arteriæ manibus magis patent; uti ſunt etiam eæ, quæ in imo ventre locantur. Hac enim ſola obſervatione *aneuryſma* a reliquis arteriarum vitiis feliciter diſtinguebat, quin unquam falleretur, experti**ſſ**imus ALBERTINIUS. Cum itaque *ſola pulſatio arteriarum* non ſtatim pro *aneuryſmatis* ſigno haberi poſſit, cavendum eſt, ne de hoc etiam incipiente ſuſpicemur, quoties

In ſuſpicione aneuryſmatis arteriæ diametri conſideratio neceſſariſſima.

Sola arteriarum magna pulſatio fallax ſignum.

Plures cauſſæ pulſationis ſunt, quin adſit aneuryſma.

in imo ventre magna pulſatio perſentiatur. Multa enim in cauſſa eſſe poſſunt. In primis macies ſumma poteſt *aortæ deſcendentis*, ejuſque ramorum pulſationes reddere manifeſtiores. (Exempla vide apud BERENGARIUM (*a*), MARTIANUM, (*b*), alioſque). Item plenitudo nimia; compreſſio arteriarum; phlegmonoſus tumor, aut ſcirrhoſus, aut quicumque alius in pancreate, meſenterio, aut alibi ſitus arterias comprimens; obſtructiones; ſpaſmi; irritationes varii generis. Huc pertinent *aneuryſmata ſpuria* LANCISII, quæ in ſola vehementiori arteriarum pulſatione ſine earum dilatatione continentur. MARGRAFFIUS (*c*) vidit *pulſationem* ab umbilico ad cordis uſque ſcrobiculum pertinentem & tantam, ut ſæpe ab adſtantibus audiri poſſet, quæ triginta & quatuor annos perduravit. Cumque ſuſpicaretur, non ab *legitimo* arteriæ in meſenterio inſignis *aneuryſmate*, quia diametro vix paullo amplificata videretur, eam oriri poſſe, ſed ab *ſpurio* (quod vocabat LANCISIUS), idque ob diuturnitatem æſtimaret inſanabile; datis tandem poſt innumera incaſſum ab aliis adhibita remedia nonnullis, quæ humorum ſaltem cruditatem corrigerent, præter omnem ſpem *pulſatio* hæc intra non longum tempus feliciſſime ſublata fuit (*d*). TABARRANIUS (*e*) ſub regione epigaſtrica non modo *pulſationem*, ſed etiam tumorem pugni magnitudine deprehendit, eamque cum ceteris *aneuryſmatis legitimi* ſignis conjunctam. Sed ejus loco ſcirrhoſum ad meſenterii centrum tumorem ſectione cadaveris detexit, qui *aortam* comprimebat, ejuſque pulſationibus attollebatur. Miram habet obſervationem MORGAGNIUS de ſutore conſiſtentis ætatis magno vini potore, qui ſigna omnia *aneuryſmatis aortæ* intra pectus, & præterea *manifeſtiſſimam omnium* a capite ad calcem *pulſationem* oſtendebat; in cujus tamen cadavere nullibi inventa eſt arteriarum dilatatio, aut interior earum conſpicua labes (*f*).

Exempla.

Aneuryſmata ſpuria LANCISII *ſine dilatatione arteriæ, & cum ejus pulſatione vehementiori.*

Obſervatio MARGRAFFII *de pulſatione arteriæ meſenterii, ſine aneuryſmatis vitio.*

Alia TABARRANII *maximæ pulſationis aortæ in epigaſtrio a ſcirrho non ab aneuriſmate genitæ.*

Tertia MORGANII *patentiſſimæ pulſationis aortæ intra pectus abſque ulla dilatatione, aut læſione ejuſdem.*

(*a*) *Comment.* IX. *ſuper anatom.* MUNDINII. (*b*) VII. *Epid. n.* 3.
(*c*) *Act. N. C. T.* VI. *obſerv.* 131. (*d*) MORGAGN. *epiſt.* XXXIX. *n.* 20.
(*e*) *Obſerv. anat. ed.* 2. *n.* IX. (*f*) *Epiſt. anat. med.* XXIV. *n.* 34.

§. CCCIII.

DIAGNOSIS vitiorum GENERIS VARICOSI *æque difficilis eſt.*

Difficilis quoque *diagnoſis* videtur *vitiorum*, quæ ad *varicoſum* genus ſpectant. Ægre enim cognoſcuntur ea, quæ motum edunt pulſationis expertem, vel admodum levem, ac obſcurum; ægrius quæ eumdem non tantum obſcurum, ſed etiam profundum, & confuſum; ægerrime demum quæ nullum, aut

Quænam impedire queant, ut pulſationis motus percipiatur?

vix ullum ejus veſtigium exhibent. Quorum in numero ſunt vitia, quæ intra pericardium ſuborta ab ipſomet pericardio vel magnopere craſſo, vel cordi arcte adhærente ſic coercentur, ut eorum motus a nobis minime percipiatur.

In quibuſdam varicoſis vitiis pulſus plerumque æqualis. Interdum inæqualis; parvus etiam, nec vibratus.

Dilatatio caudicis venæ cavæ, ac *dextræ cordis auriculæ*, aut *omnium dextrorum ejus cavorum*, notantibus LANCISIO (*a*), ac ALBERTINIO (*b*), nec repugnante MORGAGNIO (*c*), pulſum habet plerunque magnum, atque æqualem. Interdum tamen etiam inæqualem fuiſſe, docent obſervationes (*d*); imo *varicoſum* vitium nonnulli docent a pulſu parvo, ac minime vibrato deſignari.

Deliquia, & ſyncopes.

Sed præterea in ea cordis anguſtiæ, ac oppreſſiones, animique defectiones ægrum excruciant, quæ non nunquam in ſyncopem cardiacam deſinunt.

Cur hæc ſigna varient plerumque?

Multa autem in cauſſa ſunt, cur hæc plurimum varient; pericardii nimirum firma cum corde cohæſio; organica alia vitia conjuncta; diverſa, & morbida partium, quæ præcordiis inſident, proportio; vis cordis ſive naturalis, ſive præter naturam adſcita; morbus ipſe prout ſimplex, aut complicatus, recens, aut vetus; atque id genus alia.

Obſervationes ALBERTINII.

ALBERTINIUS (*e*) in cadavere hominis, qui ex paullo citatiore ambulatione ſtatim cordis oppreſſionibus, animique deliquiis cum pulſu deficiente corripi conſueverat, invenit *oſſeas concretiones ſinum falcatum occupantes*, ac *auriculam cordis dextram*, quæ frequenter dilatationi obnoxia eſt, *ſic dilatatam*, ut *membranea* potius quam muſcularis appareret. Alios quoque vidit, qui adultiore jam morbo, quaſi præter ejus morem nec e lecto ſurgere, nec in eodem reſidere poterant, quin cordis, ſpirituſque oppreſſionibus, ac animi defectu tentarentur; ideoque perpetuo fere decumbere cogebantur.

Aliæ ex MORGAGNIO.

Similia proſtant exempla apud MORGAGNIUM, ac in primis notatu digna ſunt duo; quorum alterum (*f*) *dextram auriculam in ingens marſupium dilatatam cum aucta cordis mole* exhibet, qua poſtremis vitæ diebus *orthopnœa* talis inducta fuit, ut æger ne conqueri quidem de pectoris oppreſſione poſſet, dum interea ejus pulſus *juxta naturalem rythmum* ſe haberent; alterum vero (*g*), in quo *auriculam dextram ſummopere dilatatam orthopnœa*, *pulſus durus*, *celer*, *parvus*, *hydrops pectoris*, *pericardii*, *abdominiſque* ſubſequutus eſt.

(*a*) *De aneuryſm. lib.* I. (*b*) *L. c. p.* 390. (*c*) *Epiſt. anat. med.* XVIII. *n.* 11. (*d*) MORGAGNIUS *ibid.* (*e*) *L. c.* (*f*) MORGAGN. *epiſt.* XVII. *n.* 8. 9. (*g*) *Ibid. n.* 10.

§. CCCIV.

Signum pathognomonicum dilatationis auriculæ, & ventriculi dextri ex LANCISIO.

LANCISIUS tanquam ſignum *auriculæ*, & *ventriculi dextri* præter naturam *dilatati pathognomonicum* proponit *venarum jugularium* ſive *pulſationem*, ſive *fluctuationem*. Ex dilatatione enim auriculæ, ac ventriculi cordis dextri ſequi docet, ut orificium quoque utrique interjectum, quod valvulis tricuſpidalibus munitum eſt, ita dilatetur, ut, his diductis & neceſſario hiantibus, ſanguinis portio a ventriculi conſtrictione per rimas earum in venam cavam repellatur; unde *venarum jugularium conſpicua dilatatio*, & mox, eodem ventriculo relaxato, par conſtrictio alterne contingant, quæ a minus cautis, ac attentis pro carotidum dilatatione, & conſtrictione haberi poſſint. Sed meminiſſe oportet, hoc ſignum interdum cum ſola *chloroſi* conjungi; cum *graviditate*; cum *valvulis triangularibus non diductis*, ſed tantum a ſanguine in validiori cordis ſyſtole (qualis eſt palpitatione laborantibus) extrorſum propulſis, concuſſioneſque in ſanguinem venarum transferentibus (*a*); cum minori quam par ſit ventriculi ſiniſtri capacitate, aut quocumque alio obſtaculo ſanguinis e corde egreſſui oppoſito, effectumque ſuum ad dextera cordis cava exſerente; & demum cum aliqua triangularium valvularum, ſi non omnibus, ſtrigoſa aut inflexili facta, aut cum chordulis earum eroſis, diſruptis, aut laxatis; unde orificium, cui dicantur, aut non ſatis occludant, aut ſi occludant, extrorſum tamen urgeri, invertique poſſint, & retrogradum motum in venoſum ſanguinem imprimere (*b*).

Fluctuatio, vel palpitatio jugularium eſt ſignum, quod cum aliis morbis, ac vitiis conjungitur.

(*a*) HOMBERG. *Mémoir. de l'academ. des ſcienc. ann.* 1704. Ex hac cauſſa vidit HOMBERGIUS *palpitationem* non ſolum *jugularium*, verum etiam *venarum brachii*. (*b*) MORGAGN. *Epiſt.* XVIII. *n.* 9. 10.

§. CCCV.

Ratio recte utendi hujuſmodi ſigno, ne cum aliis turgentiis, & palpitationibus confundatur.

Quare ut recte ſigno hoc uti poſſimus, videndum primo eſt, ne forte pro *pulſatione venarum jugularium alterna* tantum quædam earum turgentia accipiatur, quæ validæ inſpirationi, & exſpirationi ſuccedit (*), aut tremulus ille motus, quem proximæ carotides vibrationibus ſuis interdum excitant. Deinde quærendum eſt, an jugularium palpitatio, & concuſſio cum cordis angore, palpitatione, animi defectionibus, pulſu magno, atque inæquali, aliiſque hujuſmodi vitiorum ſignis (§. CCCIII.) con-

jungantur. Tunc enim dextrorum cordis cavorum dilatationem ſignum hoc poterit indicare. Secus nequaquam. Cum vero venæ jugulares ſubſilire, ac pulſare vel vitio auriculæ dextræ, vel vitio dextri ventriculi poſſint, MORGAGNIUS modum tradit, quo utrumque diſtinguas. *A ventriculi dextri*, inquit, *contractione illas micare intelliges, ſi obtutu in his fixo, ſimul digitis arteriæ aut temporum, aut carpi admotis, evidenter cernas eodem temporis puncto venas ſe attollere, quo ſenties arteriam pulſare: contra evenit*, ſi non ab hujus, ſed a *contractione auriculæ dextræ ſubſiliant* (a).

Modus cognoſcendi a pulſatione jugularium, num vitium ſit in ventriculo dextro, aut in dextra cordis auricula?

(*) VALSALVA jugulares in inſpiratione ſubſidere, attolli exſpiratione, MORGAGNIUS vero contrarium vidit, ideſt turgere in inſpiratione, ſubſidere in exſpiratione. *Epiſt.* XIX. *num.* 33.

(a) *Epiſt. anat. med.* XVIII. *n.* 12.

Prognoſis.

§. CCCVI.

Aneuryſmatica, & *varicoſa* vitia diſcriminis pleniſſima, & graviſſima ſunt, in primis ſi adoleverint, aut alia inſuper mala ſibi adjunxerint. Nondum enim his medicina eſt inventa. Univerſim juniores, & robuſtiores homines, ſi his vitiis corripiantur, celerius pereunt: ætate vero provecti, aut corpore imbecilli diutius eorum vim ſuſtinent; item mulieres, quam viri. Cœnobitæ, & moniales ſæpe hiſce morbis conflictantur, & diu etiam eos ferunt. Interdum malum ex hereditaria, nativaque conſtitutione a proavo, ab avo, ac patre in filios transfunditur. Quinque fratres ex his vitiis ſublatos, alios repentina, alios lenta morte abreptos, narrat ALBERTINIUS. Qui ſubito moriuntur, aut ex ſyncope, aut ex ruptis repente *aneuryſmate*, aut *varice* pereunt. Interdum ſi ruptio non ſtatim magna ſit, ſed lente ſanguis ex anguſto hiatu effluat, ægri a ruptione per aliquot horas ſuperſunt, nec niſi ſenſim extinguuntur. Interdum etiam ſine ruptione aſphyxia, ſive pulſuum abolitione correpti per aliquot adhuc dies vitam trahunt. Initio tamen leniri certe, ſi non amoveri, poſſunt hujuſmodi morbi, ſpeſque aliqua ſupereſt differendæ mortis. Imo ſi naſcentes, atque ex occulto, ut ſolent, inſidias agentes dignoſci poſſint, poſſent etiam experte reprimi, & coerceri, ne adeo celeriter increſcerent, atque ad pejora contenderent.

Hæc vitia carent remedio.

Exitioſa magis juvenibus, & robuſtioribus, quam ſenili, & imbecillæ ætati.

Qui eis obnoxii præ cæteris ſunt?

Hereditarius morbus interdum eſt.

Vel repentinam, vel mortem lentum afferunt.

An æger ſemper pereat ſtatim poſt ruptionem?

Quomodo vel quando leniri, coerceri ve morbus contingat?

Curatio .

§. CCCVII.

Curatio generalis. Eo ſpectet curatio, ut ſanguinis niſus in vaſa imminuatur, horum vero reniſus augeatur; univerſa humorum maſſa, ſi quo vitio laboret, emendetur; depravata organorum ſtructura reparetur; & quidquid alicubi præter naturæ ordinem aut concreverit, aut confluxerit, aut hæſerit, ad priſtinam, rectæque œconomiæ rationem redigatur. *Cautio adhibenda.* Sed danda eſt opera, ne dum vim liquorum in vaſa incurrentium retundere, aut vaſorum in liquores reagentium intendere volumus, modus minime excedatur, ſed tantum, quantum opus eſt, ſolummodo efficiatur: quod ſane difficillimum eſſe fatemur. Initium itaque curationis eſto a tenuiſſimo, blando, temperanti victu; quiete *Quale curationis initium?* ſumma tum corporis, tum animi; potu aqueo; & ſanguinis miſſione. Quantum ſanguinis miſſioni tribuendum ſit vel una *Præſtantia V. ſectionis ex LOPESII obſervatione.* declaret obſervatio GARZIÆ a LOPESIO. Is enim in homine, cui arteria loco venæ pertuſa fuerat, ſivit ſanguinem effluere, donec ſyncope accederet; tuncque vaſis magna ex parte exhauſtis ſplenium vulneri appoſuit, & brevi illud coaluit, quin ullum inſequeretur *aneuryſma*. Sanguinis autem miſſio ætati, tem- *Generales regulæ circa ſanguinis miſſionem obſervandæ.* peramento, habitui, viribus, regioni, tempeſtati, aliiſque circumſtantibus rebus aptetur; repetaturque, quoties videatur e re futurum. Generatim tamen incipienti morbo, nec valde provecto, nimirum nondum *ſtatum* prætergreſſo, utilis ea eſt. Nocet autem provectiori, ac ultra *ſtatum* (*a*) conſtituto. Præſtantiſſimum quoque auxilium ea præſtat in gravioribus reſpirationis anguſtiis, & cordis oppreſſionibus, præſertim ſi ſputa ſanguine tincta aut meri ſanguinis ſuperveniant; ſed parca, & prudenti manu adhibenda eſt, ut eidem iterandæ locus, qui ſæpe recurrere ſolet, non deſit, nec ſub eadem æger viribus deficiat. Vere item, ac autumno utiliſſime ad ſymptomata, atque incrementum morbi præcavendum adhiberi conſuevit. Nec ab ea deterreat aliquis partium extremarum tumor. Nam ſæpe poſt eductum ſanguinem, reſtituto liberiore ſanguinis circuitu, ille ut effectus depravatæ in organis mechanices diſſipari conſuevit (*b*). Ab hoc vero præſidii genere nos fere abducat ſubtumida *Quando ab ea abſtinendum?* facies, cachecticus habitus, venerea, aut ſcorbutica cacochymia, quæ proximum in hydropem, aut anaſarcam tranſitum prænunciant. Deſiſtere etiam ab ea oportet, quando ſolitum am-

amplius non affert ſolatium. Cavendum item eſt, ut monet MORGAGNIUS (c), ne invito ægro, aut admodum repugnante ſanguinem mittamus. Accidit enim interdum, ut ſub ipſam ſanguinis miſſionem, aut paullo poſt rumpatur aneuryſma, atque æger pereat. Quod fortaſſe ab aucta ſanguinis velocitate, quæ ejuſdem detractione concitari ſolet, repetendum videtur.

(a) ALBERTINIUS *l. c. p.* 394. (b) MORGAGN. *ep. med.* XVII. *n.* 31. 32.
(c) *Id. ibid.*

§. CCCVIII.

Noxium porro eſt alvum ducere validioribus medicamentis. Compertum eſt enim, improvido conſilio nonnullos pharmaco cathartico ſumpto ſub ipſam alvi ductionem, aut paullo poſt ipſam interiiſſe. Innocua ſunt lenientia alvum, & enemata, ubi res expoſtulare videtur. Imo ſolis clyſmatibus ex urina pueri, ſale prunellæ, vel nitro ſtybiato, aut terebinthina vitello ovi ſoluta, aut melle roſato ſolutivo paratis uti expedit, quando reſpirationis difficultas, & partium externarum tumor increſcunt. Interdum etiam leniſſima, ac anodyna in alvum injecta ſpaſmodicæ ventris affectiones expoſcunt.

Cathartica noxia.

Innocua alvum ducentia quæ?

Clyſmata.

Anodyna injicienda.

§. CCCIX.

Acriora item diuretica cautiſſime in uſum veniant, cum experientia demonſtraverit, motum ſanguinis ab his nimium concitari, aut dolores nephriticos induci, aut hydropicum tumorem ſic interdum augeri, ut reſpiratio pene ſupprimatur, aut licet ægri inter initia copioſiore urina emiſſa levari videantur, ſubita tamen, vel non tarda ſaltem virium exſolutione non raro eos confici, ac e medio præter omnium exſpectationem repente tolli. Mitiſſima, ac fere innoxia habentur ſyrupus terebinthinæ, in primis ſi ex ſaccharo roſato, aut cydonite fuerit confectus; millepedum infuſio, vel pulvis; nitrum; liquor terræ foliatæ tartari; quæ præſertim in pectoris anxietate cum aucto partium œdematoſo tumore opportuniſſima fiunt. Tunc etiam oxymel ſcilliticum, mel hiſpanicum, ſal volatile ſuccini, vel ejus eſſentia locum obtinent. Sed ALBERTINIUS præ reliquis commendabat ſuccum plantaginis tum recens expreſſum, tum ad dimidium excoctum, eumque vel merum, vel mixtum cum pulvere operculorum cochlearum propinabat. Sic quoque calidiora omnia,

Diuretica acriora arcenda.

Mitiora proponuntur.

Succus plantaginis cum operculorum cochlearum pulvere.

Calidiora, & concitantia arceantur.

ac concitantia remedia procul abſint. Item quæ corroborante, ac vulneraria, ut vocant, facultate pollent, mitioris naturæ ſint oportet; atque in primis ex eo genere, quod ſanguinem blande fluidum ſervant, ſi craſſitie peccare videatur, aut, ſi tenuitate, debitam ei craſim reſtituunt. Sæpe enim alterutrum vitium in hiſce morbis, nempe vel nimius lentor, vel nimius fluor eſſe conſuevit.

Roborantia quæ?

§. CCCX.

Alterantia ex ſero lactis decocta.

Ex alterantium itaque claſſe ea ſeligantur, quæ cauſſis morbi, atque indicationibus, quas ſupra poſuimus, faciant ſatis. Generatim cichoreum, taraxacum, fumaria, acetoſa egregie temperant, ac refrigerant; præſertim ex lactis ſero decocta. Si ſimul adſtringendum aliquantulum ſit, aut ſimul blande ſeroſa colluvies per urinas educenda, conſolida, plantago, agrimonia, hedera terreſtris, hypericon, hiſque ſimiles plantæ adjici poſſunt. Quibus vero lactis ſerum ſive vaccinum ſit, ſive caprillum, aut decocta ex vegetabilibus modo propoſitis non bene cedunt, ſufficiunt interdum jura ex cancris fluviatilibus, & carne ranarum paluſtrium, quibus ſub finem incocti leviter fuerint flores aut hyperici, aut hederæ terreſtris. His porro pro varia complicatorum morborum ratione modo antivenerea, modo antiſcorbutica, modo abſorbentia, uti coraliorum, aut oſteocollæ pulvis, modo nervina, atque antiſpaſmodica adjiciuntur. Excipi autem commodiſſime ſolent vel cydonite, vel conſerva roſarum rubrarum, vel extracto hyperici, aliove apto ac idoneo medicaminum genere. Nonnunquam additur *tinctura martis* ſucco pomorum dulcium elicita, aut ſcrobs ferri in pollen ſuper porphyritim attenuata, aut alia, prout corporis habitus, liquorum diatheſis, hypochondriorum affectiones, œdemata, ſyphylis &c. peculiarem expoſcunt animadverſionem.

Adſtringentia addenda quæ?

Jura cancrorum, & ranarum.

Varia adjicienda in fine pro varietate complicationum

Additio interdum fit vel tincturæ martis, vel ſcrobis ferri attenuatæ.

§. CCCXI.

Recurrens morbus eſt.

In ſummis reſpirandi difficultatibus (quæ ſæpe quaſi periodice recurrunt, aut ſaltem vehementius ſubinde aggrediuntur), cum non ſemper liceat ſanguinem mittere (§. CCCVII.), ad alia præſidia, quæ ſpiritum faciliorem reddant, eſt confugiendum. In his volatilia naribus admota excellunt, ut ſpiritus melliſſæ, ſanguinis humani, ſalis ammoniaci, acetum vini; quinimo aliquid etiam eorum intrinſecus dari poteſt, uti guttæ aliquot

Volatilia quæ, & quando?

ſpiritus ſalis ammoniaci, aut fuliginis, aut liquoris cornu cervi ſuccinati aqua hyſſopi, aut capillorum veneris exceptæ. Oleum quoque ex amygdalis dulcibus recentiſſime expreſſum, aut commune ex olivis eductum utiliſſime propinari ſolet tam cochleatim, quam ad aliquot uncias uno hauſtu. Quod ſi alvus etiam ducenda ſit, ut liberior reſpiratio fiat, amygdalis, antequam oleum exprimatur, adjiciatur pulveris rhabarbari tantillum. Sed reliquis palmam fere præripiunt fricationes artuum, aut eorum in calidam immerſiones *(a)*. Quocunque enim modo ſanguis in arteriis, atque adeo in ipſo *aneuryſmate* conſiſtat, congeraturque, anxietates ſummæ, quæ inde excitantur, illico ceſſant, reliquis partibus per aquam calidam laxatis. Hinc brachia, manus, pedes in eam demerſi, vel linteolis aqua calenti madidis involuti paroxyſmum & præcavent, & præſentem ſolvunt. Id etiam opportunum eſt, ubi brachium ſiniſtrum, quod ſæpe evenit, dolore, aut torpore afficiatur. Dum autem artus ſic aqua calida foventur, ſi ſimul eorum fricatio acceſſerit, promptior revulſio aliqua fit, & ſi qua convulſio copuletur, reſolvitur. Imo ſolæ frictiones (etiam ſiccæ) tremores, ſpaſmos, & jectigationes ſopiunt, ſomnumque accerſunt, ut non ſemel vidimus. Interdum aqua etiam frigida in pectus nudum projecta ſolamen attuliſſe viſa eſt *(b)*. In orthopnœis, tuſſique vehementiori, quæ ſubinde excitantur, ſputum ſanguinis erumpit, nec ſemper vena ad illud ſiſtendum ſecari poteſt, nec ſecta ſemper ſufficit. Siſtendo itaque, aut præcavendo hujuſmodi ſputo quies, abſtinentia, potus demulcens imperandus eſt. Succus etiam concretus hederæ terreſtris cum terra catechù non una vice profuit.

Oleoſa.

Quando rhabarbarum oleo adjiciendum?

Fricationes artuum, eorumque in calida immerſiones.

Quid in paroxyſmo, & torpore, aut dolore ſiniſtri brachii conveniens ſit?

Frigida in nudum pectus injicienda.

Quid ſput ſanguinis oppoonendum, ubi V.S locum non obtinet?

(a) Albertinius *l. c.*, Morgagnius *Epiſt.* XVII. *n.* 27., & Senacius *Traité du coeur* &c. *Tom.* IV. (b) Albertin. *l. c.*

§. CCCXII.

Sed maxima curationis, aut prophylaxeos pars in diætetico regimine ſita eſt. Loco vini, quod exulare debet, niſi ſtomachus, vires, aliaque exigant, datur potui aqua ſimplex vel ignito chalybe alterata, vel ex ligno lentiſco, aut cotoneo, aut hordeo decocta, additis, ſi videatur, paſſulis dulcibus. Alimenta ſint & parca, & leviſſima, & quæ viribus ſuſtinendis tantum ſufficiant. Pulmenta ex hordeo contrito, aut oryza in lacte vaccino, aut jure cocta bis vel ter in die ſumpta ſine alio cibo interdum profuerunt. Lactea vero diæta poſt unam, vel alteram ſanguinis miſſionem inſtituta, & ad XXX. aut XL. dies protracta cum perpe-

Prophylaxis.

Potus ratio.

Alimenta quæ?

Diæta lactea cum decubitu in lecto.

tuo in lecto decubitu ex VALSALVÆ, ac ALBERTINII teſtimonio plurimum viſa eſt aliquoties profuiſſe. Veſperi ſomnus, ac quies emulſionibus, diacodio, imo etiam laudano, ubi valentius agere expediat (uti in doloribus, & ſpaſmis opus eſt), concilietur. Doloribus vero ob ſubclaviarum diſtentionem urgentibus remedia opium habentia uti ſpaſmos compeſcentia dentur. Præfertur illud opii genus, quod *laudani liquidi* JO. BAP. HELMONTII nomine venit; daturque ſub veſperam *ad guttas* XII. *vel* XV. *in aqua diſtillata ex ſucco lactucæ* hauſtu (a). Omnes denique remotæ cauſſæ evitentur.

Quieti, ſomnoque conciliandis, & dolori leniendo quid conferat?

Cauſſæ remotæ vitandæ.

(a) MICHELOTTUS *in opuſc. vol.* I. *comment. inſtitut. ſc. & art. bononien.*

NOTA.

Forteſſe plura in diſſertatione De aneuryſmaticis præcordiorum vitiis, *quam* anno 1777. Ticini *editam*, *atque in* theſes *diſtributam propugnavit cl. auctoris tunc auditor & diſcipulus, immaturo fato nobis ereptus*, CAJETANUS LOMBARDINIUS *Mediolanenſis*.

Finis I. Partis Vol. IV. De Morbis Pectoris.

ERRATA	CORRIGE.
Pag. 7. *l.* 21. catharralium	catarrhalium
8. . . *ult.* anodina	anodyna
9. . . 3. datur	detur
10. . . 22. duobis	duobus
14. . . 2. ſanguinis	ſanguis
15. . . 25. naris	aeris
22. . . 37. -morhagiarum	-morrhagiarum
ib. in marg. *inſpectic chymicie ingredientur*	*inſpectis chymicis ingredientium*
ib. l. 35. *in marg.* Probattiora.	*Probatiora.*
24. . . 1. EXSPUITIOPE	EXSPUITIONE
54. . . *penult.* pthtiſeos	phthiſeos
63. . . 8. ℞. Solani	℞. Stipitum ſolani
69. . . 22. -phtyſi	-ptyſi
71. . . 30. purulentæ	pulverulentæ
79. . . 16. co-	com-
80. . . 28. *Pleurithis*	pleuritis
81. . . 22. HUXAMIUS	HUXHAMIUS
91. . . 20. *adde poſt* tepor	, ejuſque iterata renovatio; aquæ calidæ. vaper
94. . . 24. poligalæ	polygalæ
... . . 38. exſpectorans	expectorans
103. . . 23. *Epyemati*	*Empyemati*
111. . . 5. -ſtendanturque	-tendanturque
.... 32. prævertentia	pervertentia
124. . . *penult.* uſum ſum	uſus ſum
128. . . 1. CAP. T.	CAP. V.
157. . . 4. congregaturque	congeraturque
183. . . 3. ejuſdem	ejuſmodi
184. . . 22. exſterio-	exterio-
185. . . 6. dilatationem	dilatationum

VOLUMINIS IV.
PARS ALTERA.

INDEX CAPITUM.

CAP. I.

De dyſphagia. pag. 209.

CAP. II.

De aucto ciborum deſiderio, & faſtidio præter naturam. pag. 222

CAP. III.

De læſa alimentorum coctione. pag. 230

CAP. IV.

De nauſea, & vomitu. pag. 234

CAP. V.

De alvi fluxibus, ſive alvi profluviis. pag. 240

CAP. VI.

De ſtomachi dolore, ſive *gaſtrodynia, & gaſtrite* pag. 254

CAP. VII.

De doloribus inteſtinorum, aliarumque abdominis partium. pag. 260

CAP. VIII.

De alvo adſtricta, ac ileo. pag. 285

CAP. IX.

De hmorrhoidum vitiis. pag. 294

CAP. X.

De vermibus inteſtinorum. pag. 298

CAP. XI.

De tympanite. pag. 308

CAP. XII.

De obſtructionibus, & tumoribus viſcerum abdominis. pag. 313

CAP. XIII.

De morbo regio, & de calculis felleis. pag. 321

CAP. XIV.

De hepatis, lienis, pancreatis, omenti, meſenteriique inflammationibus. pag. 333

CAP. XV.

De nephralgia, ſive *dolore nephritico, & de calculis urinariis.* pag. 340

CAP. XVI.

De mictu cruento; & hæmorrhagia penis. pag. 347

CAP. XVII.

De diabete. pag. 351

CAP. XVIII.

De urinæ incontinentia, ejuſque ſuppreſſione. pag. 355

Corrige, lector, errores antequam legas, ne inter legendum immoreris.

ERRATA	CORRIGE.
Pag. 9. l. 7. mecenio	meconio
49. . . 15. inter	iter
91. . . 22. molliunt	molliunt ;
104. . . 14. graveolens	graveolens ,
126. . . 16. Parvus	Pravus
136. . . 31. *convulſivum*	*convulſivum*
202. . . 29. ſcrobs	ſcobs
218. . . 21. diſcrimi-	diſcri-
225. . . 18 enaſcutur	enaſcatur
243. . . 30. dolorofica	dolorifica
253. . . 22. *Eſſais*	*Eſſais de*
261. . . 11. duturbatum	deturbatum
269. . . 36. terebera	terebra
270. . . 21. dolore	dolor
271. in marg. ÆGINETTÆ	ÆGINETÆ
281. . . 12. ARTMANNO	HARTMANNO
317. . . 30. ammonio	ammoniaco
346. . . 11. diureti	diuretica

DE MORBIS IMI VENTRIS.

CAPUT I.

DE DYSPHAGIA.

§. I.

A morbis, qui ad pectus pertinent, ordo jam admonet, ut ad eos, qui ſedem habent in *abdomine*, properemus. In hujus prope ingreſſu ſe primum offert Δυσφαγία *, videlicet *difficilis*, ut a nobis accipitur, aut *impeditus alimentorum*, *potuſve* per œſophagum in ventriculum *deſcenſus*. Neque intereſt, dolor in ea percipiatur, an abſit; aut celer acutuſque morbus ſit, an lentus, & diuturnus (*). Neque hic ea impedimenta comprehendi volumus, quæ faucibus verius inſident, ütpote jam alibi (capite *de angina* voluminis III.) a nobis expoſita. Neque demum, quia œſophagus a gutture incipit, thoraciſque cavum trajicit, quiſquam obtrudat, perperam de læſa deglutiendi actione a nobis hoc loco agi: nam ſi minus ſede, natura certe & connexione œſophagus ad ventriculum, qui in abdomine ſitus eſt, tanquam ejus appendix continuata attinet.

* *Dyſphagia.*

Definitio.

Quæ morbi natura?

Cur non ad faucium, vel thoracis morbos referatur?

(*) Sauvagesio *dyſphagia* eſt difficultas deglutiendi cum dolore conjuncta. Doloris autem ſenſus ab ea abeſſe poſſe mihi videtur, quin ipſa ceſſet. Nec ſatis, ſic definita, ab *angina ſynanche*, nempe pharyngis inflammatione, in qua difficultas deglutiendi cum dolore conjungitur, ut patet, diſcriminatur. Neque aſſentior Matthæo Vangeunsio, qui (*in volumine* XI. *P.* I. II. *Actorum Harlehemens.*) *dyſphagiam* lente accedere & progredi, *anginam* vero celerem & repentinum morbum eſſe exiſtimat. Nam & dyſphagia interdum celeriter & repente oboriri & progredi poteſt, quemadmodum ex ſequentibus patebit; & contra lento etiam paſſu aggredi *angina*, diuque perſiſtere, ut alibi (*Volum.* III. *Cap.* XVII. §§. 408. 419. 439. 443.) indicatum eſt.

Dyſphagia an cum dolore ſemper conjungatur juxta SAUVAGESIUM?

An lentus, chronicuſque morbus ſit, ut VANGEUNSIO *placet?*

§. II.

Cauſſæ organicæ.

Vitia œſophago extrinſeca.

Ægre autem, aut nullo modo ingeſta deſcendunt in ventriculum, ſi via non pateat, aut potentiæ, ſive vires eorum deſcenſum promoventes deficiant. Via non patet, ſi extrinſecus comprimatur a *tumoribus* cujuſvis generis in oeſophagi, ſive gulæ vicinia natis; a thymo; a glandula thyroidæa; ab aſpera arteria, a pulmonibus induratis, & tumentibus; a glandulis dorſi, aut etiam bronchialibus obſtructis, ac mole præter modum auctis; ab aneuryſmatibus in primis aortæ (*); a varicibus; a nimia pinguedine circum congeſta; a ſpaſmo diaphragmatis; ab ejuſdem, adſitarumque œſophago partium phlegmone (**); ab hepatis magnitudine immodica, atque ad œſophagum ſic protenſa, ut eum ad dorſi vertebras allidat. Vitio autem ipſius œſophagi via occluditur, ſi œſophagus coarctetur vel ſpaſmo, vel tunicarum ejus inflammatione, callo, ſcirrho, vel folliculorum muciferorum tumoribus; vel glandularum cardiam cingentium obſtructione; vel ipſiuſmet ſuperioris ventriculi oris tumoribus, ſcirrhis, callis, vel polypis, fungis, carcinomatis, aliiſque hujuſmodi vitiis innatis, accretiſque; vel obſtruatur ab alienis corporibus intruſis, infixis, aut alibi hærentibus (***); vel parietum coalitu præter naturam concreverit.

Eidem intrinſeca.

Obſervationes, & exempla.

Aneuryſm. aortæ.

(*) Exemplum tumoris aneuryſmatici in ſiniſtra juguli parte orti ex aorta in ſaccum ſurſum dilatata, a quo non modo aſpera arteria, & larynx, ſed etiam œſophagus & pharynx premebantur, & reſpiratio, vox, & tranſitus ciborum impediebatur, habet ex VALSALVA MORGAGNIUS *epiſtola anat. med.* XVII. *n.* 19, & 20.

Aliud ſimile *ibidem n.* 25. adducit exemplum reſpirationis, & tranſitus per œſophagum impediti ex ingentis aneuryſmatis ſacciformis arcus aortæ preſſione. Saccus autem aneuryſmaticus ſub clavicula dextra ad ſternum ſitus erat, & duorum vel trium menſium ſpatio ita creverat, ut alterum quaſi caput e medio ſterno enatum videretur. Tertium porro videri poteſt apud eumdem cl. MORGAGNIUM *epiſtol. anatom. med.* XVIII. *n.* 22.

Inflamm. œſophagi.

(**) Raras eſſe *inflammationis œſophagi* obſervationes SCHACHTUS *Inſtit. med. pract. l.* VII. *cap.* XII. *p.* 249. affirmat. Tres tamen, ideſt certe paucas, invenies apud MORGAGNIUM *epiſt. anat. med.* VIII. 25. XXXVII. 30. LIX. 15. ſectione comprobatas.

Lumbrici in œſophago.

(***) A *conglomeratis in œſophago lumbricis*, ibique cunctantibus *dyſphagiam* in puella febre gaſtrica verminoſa laborante ortam vidi, & prope ſuffocantem. Sectio cadaveris rem comprobavit.

§. III.

Aliæ cauſſæ ab aliis defectibus, & vitiis œſophagi.

Potentiæ vero, quæ deglutitorum deſcenſum promovere debent, deficere pluribus modis poſſunt, ſed potiſſimum ſi mucus,

quo interior æſophagi facies obliniri ſolet, non ſecernatur, aut a folliculis ſuis non ſuppeditetur; ſi ejuſdem oris fibræ coarcten-tur (*), vel ejus tunicæ obriguerint, aut cartilagineæ, aut oſſeæ evaſerint; ſi fibræ muſculares ulcere exedantur, aut ſumma ato-nia, aut paralyſi laborent, ſive id propria, ſive nervorum culpa contigerit; poſtremo ſi œſophagi aliqua pars in ſaccum expanſa ſit, cujus exemplum adduxit GRASHVISIUS (a), aut œſophagus ipſe deorſum a ventriculo e ſede ſua prolapſo diſtrahatur; aut alia quacumque ratione elongetur, diſrumpaturve, quem ca-ſum in viro generoſiſſimo offendit cl. BOERHAAVIUS (b); aut ulcere perforetur, ut in phthiſico quodam vidit HEISTERUS (c).

(*) *Quum ad rem facere videatur, rarioris dyſphagiæ adjicimus exemplum, quod ex diario italico cl. auctoris deprompſimus, rem gratam legentibus facturi non dubi-tantes.*

Exemplum ra-ra dyſphagiæ.

Obſervatio au-ctoris.

„ Obiit menſe decembri anni 1782. quidam ex Dominicana familia LX. annos natus, quem ad ſummam maciem adduxerat *dyſphagia œſophagæa*, qua jamdiu la-borabat, cujuſque noxios effectus a prima juventa cœperat experiri, cum niſi ſen-ſim lenteque admodum mandere poſſet, eique manu guttur, ut facilius deglutiret, comprimendum eſſet; & ſi quid cibi extremo vitæ ſuæ curriculo ſumeret, licet omnino, aut ferme liquidus foret, uſque ad ima ſtomachi minime pervenire vide-batur, ſed illum identidem, paullatimque æger ex ore cogebatur rejicere. Diſſecto cadavere hoc unum vitium organicum in eodem repertum eſt. *Summitas oris œſo-phagi* aliquanto erat *adſtrictior*. Pone œſophagum autem, quo nempe deſinit pha-rynx, *cavum* inventum eſt ad *infundibuli ſpeciem efformatum*, in quod alimenta tranſibant. Qua latius patebat, erat hiatus, ſive initium ejus apertum; infra poſt œſophagum deſcendebat appendice occluſa, inter ipſum nempe & colli vertebras, VI. aut VII. latos digitos longitudine adæquans. Statim ac ad œſophagi initium, quo nimirum *arctior* erat, pervenerant alimenta, a recto tramite deflectendo di-ctum *cavum*, ſive *ſaccum* ingreſſa ibi tamdiu morabantur, donec vi alicujus ſpaſmi in eodem excitati ſurſum retropulſa exirent. Hujuſmodi *ſaccus* erat quædam veluti *hernia extremitatis inferioris*, & *poſterioris pharyngis*. Cetera nulla læſione erant af-fecta. Hæc omnia mecum cl. GIANELLA clinicus mediolanenſis experientiſſimus, qui adfuit ſectioni, oretenus communicavit. *Dyſphagiam* a tali cauſſa genitam ne-minem deſcripſiſſe recordor. „

(a) *Acta N. C. Tom. VI. obſervat.* 73. (b) *Atrocis nec deſcripti prius morbi hiſtoria*. (c) SCHACHT. *Inſtit. med. pract. l.* VI. *cap.* XII. §. 26.

§. IV.

Proegumena.

His porro vitiis (§. II. III.), quorum innumera proſtant (a) exempla apud obſervationum anatomico-medicarum ſcripto-res, tanquam cauſſæ remotiores ortum præbent mollior, tene-rior, & debilior corporis conſtitutio, aut ſiccior, & ſtrigoſior ejus habitudo; virus ſtrumoſum, venereum, ſcorbuticum; metaſta-ſes; acria, venenata, coagulantia ingeſta; potus gelidus, aut contra nimis fervens uti foliorum *thée*, aut fabarum *caffè*; ſpiri-

tus vinoſi inflammabiles, aromatici; vina adulterata, aut plumbi, ſive ſaturni calce, aut ſolutione edulcata; diuturnus aquarum quarumdam uſus; ſalinorum, ſtramonii, & fortaſſe fungorum quorumdam eſus; morſus animalium rabidorum; capitis, pectoris, & nervorum morbi; errores diætetici; ac vehemens pleno ventriculo vomitus.

(a) Vid. BONET. *ſepulchr. anatom. lib.* III. *ſect.* IV. *a pag.* 745. *ad p.* 755.

Diagnoſis.

§. V.

Generalis diagnoſis. Pro varia ægri, cauſſarum, loci affecti, aliarumque rerum ratione plurimum quoque differunt morbi phænomena. Singula igitur rite perpendantur neceſſe eſt, ſi ſpeciei, peculiariſque cauſſæ, quæ *dyſphagiam* parit, diagnoſim aſſequi velimus. *Signum fere perpetuum.* Perpetuum fere eſt, in hoc morbi genere alimenta, ſtatim ac œſophagum ingrediuntur, vel ab ipſo repelli; vel ulterius progreſſa in eodem ſubſiſtere, atque hærere; vel ſuper trochleam quaſi circumagi; vel per anguſtum tramitem cum anxietate, & quandoque cum dolore pedetentim gliſcere, & tranſire. *Aliud quibuſdam pathognomonicum.* Accedit etiam, quod augeſcente morbo uberior ut plurimum ſub lento, & difficili deglutitorum tranſitu ſalivæ copia prodeat, in quo multi *pathognomonicum* hujuſce mali ſignum poſitum eſſe credunt. Verum, *Monitum.* ut ingenue fatear, hic quoque, ſicut in pleriſque aliis morbis notavimus, diligenti opus eſt examine eorum omnium, quæ anteceſſerunt, & ſubſequuntur, antequam quidquam certi ſtatuatur.

§. VI.

Diagnoſis particularis. Hæc (§. V.) communia fere eſſe conſueverunt. Propria vero peculiaris cujuſque cauſſæ plerunque nec deſunt, nec ſedulum indagatorem præterfugiunt. *Signa dyſphagiæ a tumoribus œſophago adjacentibus.* Nam *dyſphagiam* a tumore magno in œſophagi vicinia ſito effici cognoſces, ſi æger non ſolum difficulter deglutiat, verum dolorem etiam quemdam in pectore, proximiſque œſophago partibus cum gravitatis, & preſſionis ſenſu, in primis circa mediaſtini, aut diaphragmatis regionem, itemque cum difficili, & brevi inſpiratione, interdum etiam cum ſuffocationis metu percipiat; & præterea ſi ſtilus, aut cereus funiculus, vulgo *candeletta*, demiſſus obſtaculum extrinſecus quodammodo locatum inveniat, quo œſophagum com-

Ab aucta mole, aut induratione laryngis, aut aſperæ arteriæ, aut pulmonum.

primi (*a*) appareat. Prægreſſi vero laryngis, aſperæ arteriæ, aut pulmonum morbi, earumque partium læſæ functiones, ut vocis mutatio; continua ſpirandi difficultas, paullatim aucta; tuſſis; ſibilus; ſtertor, aliaque hujuſmodi oſtendent, ab aliqua laryngis, aut aſperæ arteriæ, aut pulmonum parte indurata, & mole aucta malum pendere. Adeſt tum etiam ſingularis pectoris gravitas, & ſtilus in œſophagum leniter demiſſus offendit quidem obicem, ſed talem, qui ei cedere & locum dare videatur.

Reſiſtentia ſtilo ſuperatur.

(*a*) A. P. NAHUYS *De morb. œſophag. in act. acad. Harlem. vol.* XI. *p.* 179., *& ſeqq.*

§. VII.

Signa diſphagiæ a glandulis dorſi.

Quo loco occurrant earum reſiſtentiæ.

Dyſphagia ab ulcerato œſophago.

Quando ſuſpicari licet, malum ab *obſtructione glandularum dorſi* œſophago adſitarum oriri, tunc reſpiratio fere libera eſt, deſuntque ſigna (§. VI.) affecti organi vocis, & ſpiritus. Nec dolor deglutientem corripit. Stilus vero demiſſus ſi quid impedimenti alicubi invenit, id circa quintam dorſi vertebram occurrit; & plerunque alibi glandularum aliquæ obſtructæ, & tumentes præſto ſunt; & corpus *pituitoſis* humoribus ſcatere videtur, aut labe *ſcorbutica*, *venerea*, aut *ſtrumoſa* contaminatum eſt. Si vero dolor, aut ardoris ſenſus deglutienti moleſtus ſit, atque ea anteceſſerint, quæ ſuppurationem indicant, aut ulcus efficere ſolent, aut comitantur (quod facile cognoſces ex iis, quæ jam alibi tradita ſunt); tunc de *dyſphagia ab œſophagi ulceratione* conjecturam facies.

§. VIII.

Signa dyſphagiæ a tumoribus œſophago intrinſecis.

A ſcirrhis.

Signa ſcirrhi in cancrum mutati.

Cum vero œſophagi fiſtulam *excreſcens caro*, aut *fungus*, aut *polypus* tenet, iterque pene impedit; veroſimile omnino eſt, tranſitum ingeſtorum, in primis ſi ſolidiuſcula fuerint, longe difficiliorem reddi; corpus autem, quod ſtilo demiſſo objicitur, reniti quidem aliquantulum, ſed non difficulter ſuperari. Contra *ſcirrhus*, ubi non exiguus eſt, omnem ferme deglutiendi facultatem tollit; prohibetque, quo minus, niſi magna vi adigatur, ſtilus ultra procedat, quod ſi, ubi reſiſtens corpus occurrit, dolor etiam acer & pungens, aut ardor lancinans percipiatur, conjicere licet, *ſcirrhum*, qui *dyſphagiam* facit, in *cancrum* commutari, aut jam ulcere corrumpi.

§. IX.

Signa dyſphagiæ a tumoribus tunicatis.

A ſola rigiditate membranarum œſophagi an dyſphagia?

Tumorum, qui *folliculo*, aut *cyſtide* includuntur, diagnoſis paullo difficilior eſt, cum vix a ſcirrhis, aut fungis, aut excreſcenti carne diſcerni queant. Si quod tamen diſcrimen intercedit, id omne poſitum eſſe videtur in minore, vel majore molitie, & reniſu, quem deglutienda, aut ſtilus invenient. *Rigiditas fibrarum œſophagi*, docente NAHUYSIO *(a)*, eoſdem propemodum effectus præſtat, quos ſcirrhus. Sed exſtant exempla œſophagi cartilaginei facti, per quem ſine moleſtia cibi in ventriculum deſcendebant *(b)*. Non ergo ſola rigiditas, niſi cum *arctato* œſophagi *meatu* conjuncta, *dyſphagiam* procreabit. In rigiditate præterea ſola, qua cum conjuncta non ſit viarum anguſtia, ſtilo facilis quacumque patet aditus.

(a) *Act. academ. Harlem.* T. XI. p. 179. (b) MORGAGN. *Epiſt. anat. med.* XXVIII. n. 15. ex GORNIÆ *obſervatione*.

§. X.

Signa dyſphagiæ ab atonia, & paralyſi.

Stilus immittitur abſque reſiſtentia.

A nimia fibrarum œſophagi laxitate, aut paralyſi ſi deglutiendi difficultas provenerit, deglutita neque dolorem, ſaltem notatu dignum excitant, neque ſingula eadem difficultate deſcendunt, liquida enim difficilius, quam ſolidiora degluriuntur, contra quam in ea ſpecie, quæ ab impedimentis intra cavum œſophagi innatis (§. VIII.) gignitur. Utraque tamen ſive liquida, ſive ſolida aliquo auxilio, aut irritamento, aut conatu peculiari egent, ut ulterius prolabantur. Sed ſi perfecta reſolutio fibrarum fuerit, ingeſta aut hærent, ſuffocationemque minantur, aut in fauces, nareſque refluunt. In hujuſmodi *dyſphagia* ſtilus quoque facile demittitur, nulloque obſtaculo repellitur. Habitus corporis laxus, aquoſus, languidus; ſegnities, & torpor omnium motuum, & functionum; mentis ſtupor; ſoporoſi, & paralytici affectus; apoplexia; nervorumque reſolutiones aliæ eam comitantur, aut antecedunt.

§. XI.

Signa dyſphagiæ a ſpaſmis.

Contraria omnino ratio eſt *dyſphagiæ* a *ſpaſmo*. In hac non modo conſtringi, aut coarctari œſophagus vel totus, vel ejus aliqua pars percipitur ab ægrotante, verum etiam ſtilus immiſ-

ſus fortiter a circumpoſito canali amplexatur. Plerunque accedit, & recedit, intervalla libera a deglutiendi difficultate relinquens. Sæpe ab ipſo ventriculo exorditur ejuſmodi ſpaſtica conſtrictio; aliquando ad fauces, & collum ſpaſmus tumore, & quaſi ſuffocatione ſe prodit, & ſi alicubi magis œſophagum afficit, ibi globi cujuſdam, aut boli reſtitantis ſenſum affert; qui tamen non fixus eſt, ſed modo altius aſcendit, modo inferius deprimitur. Interdum ita univerſus œſophagi tractus rigeſcere videtur, ut quaſi pali infixi imaginem animo ſiſtat. Tum vero epigaſtrium ſæpe tumet, & tenditur; cibi plerunque deſiderium deficit; & ſubinde etiam pectoris oppreſſiones, atque anxietates accedunt; flatus ex ore erumpunt, aut erumpere nituntur; horripilationes, pandiculationes, oſcitationeſque intercedunt; nec deſunt tremores, aut hyſteriæ, aut hypochondriaſis reliqua ſymptomata, cauſſæque; inter quas pathemata animi, mœror, triſtitia, ira compreſſa præcipua ſunt. Dolor interdum ſub ſterno occupat, interdum juxta ſpinam propagatur, & non raro vox ipſa perit. Id mali genus modo aſſidue tenet; modo ſe ſe remittit; modo ſtatis quibuſdam horis recurrit, præſertim veſpertinis; modo ad aliquot dies protrahitur; modo brevius eſt, & cito deſerit, quanquam levi ex cauſſa ad redeundum paratiſſimum. Plerunque frigido potu exacerbatur, calido vero lenitur. Hæc ſpecies, obſervante SAUVAGESIO, opiſthotonum comitatur, aliosque tetanicos affectus.

Ad fauces, & collum extenditur tumor.

Ad epigaſtrium quoque.

Signa adſunt hyſteriæ, & hypochondriaſis.

Dolor sub ſterno, & juxta ſpinam quandoque.

Tetani affectus comitatur.

§. XII.

Dyſphagia denique a *muci defectu*; ab *ariditate interioris œſophagi ſuperficiei*; a *coalitu ejus tunicarum*; ab *earum inflammatione*; a *diaphragmatis ſpaſmo*, aut *phlegmone*; a *ſcirrhode duritie cardiæ*; ab *aneuryſmate aortæ*; aut *cavæ*, *aliarumve venarum varicibus*; ab *hepatis aucta mole*; ab *œſophagi elongatione*, aut *ruptura*, aut in *ſaccum expanſione*; a *ſaturninis*; a *venenis*; a *ſolanis*; *ſtramonio*; a *potu fervente*, aut *gelido*; a *vermibus*; aliiſque *corporibus alienis* in *œſophagum illapſis*, aut *intruſis*; & ſi quæ aliæ ſpecies ſunt, ut internoſci poſſint, diligentiſſime reſpicere oportet ad cauſſas remotas, ad ſymptomata, ad effecta quæ conſequuntur, ad locum qui magis patitur, atque ad notas aliorum morborum, ex quibus enaſci poſſunt; quod arduum nequaquam erit, ſi memoria probe teneantur ea omnia, quæ ſparſim ſuis locis fuſius tradita fuerunt. Cauſſarum item quædam extrinſecus

Quomodo reliquæ ſpecies innoteſcant?

adveniunt, atque adeo in ſenſus incurrunt, ut latere minime poſſint medico, qui ab ægro, ejuſque aſſidentibus, & familiaribus ſedulo quæſiverit, quæ acta prius ſint; quæ fortuito contigerint; quæ comeſta, aut potata fuerint; quæ vitæ, & victus ratio adhibita; & ſic porro. Sed nihil in caſu difficiliori, atque ambiguo præſtantius, utiliuſque eſt, quam ſimilium morborum hiſtorias, & defunctorum extiſpicia, quorum non exigua nobis copia hodie ſuppetit, conſulere, & ſagaciter cum noſtris comparare (*). Incredibile enim eſt, quantum id ad diagnoſim tum morbi, tum cauſſæ recte inſtituendam luminis afferat.

Ancipiti in caſu quid agendum præſtat ad ſingularum naturam dignoſcendam?

(*) Loca complura apud ſcriptores, in quibus hiſtoriæ dyſphagiarum a variis, diverſiſque, & raris cauſſis pendentium indicantur, videſis in *Noſologia* SAUVAGESII *claſſ.* VII. *ord.* 3. *gen.* 17. *Ex ſch. auct.*

Prognoſis.

§. XIII.

A cauſſis dimetitur majus, vel minus periculum.

Cognitis autem, & rite compertis cauſſis, continuo ſequitur, ut, quid timendum aut ſperandum ſit, & quid auxilii ab arte peti debeat, perſpicuum nobis fiat. Nam periculum majus, aut minus a cauſſæ magnitudine, aut levitate æſtimabitur. Itaque ſi ejuſmodi ea videatur, ut minime per nos emendari, aut tolli queat, ut pleraque organica vitia, de quibus dictum ſupra eſt, eſſe ſolent, ægri in ſumma deſperatione verſantur, paullatimque inopia alimenti, atque inedia confecti miſere contabeſcunt, & tandem exſucci, & viribus omnibus deſtituti pereunt. His ſi qua ſpes ſalutis unquam relinqueretur, id quidem eveniret, ſi inter initia, morbo nempe nondum eo provecto, quo incurabilis ſit, in cauſſæ cognitionem ventum cito eſſet.

Quid, ſi ab organico vitio ſit?

Quando ſalutis ſpes?

Curatio.

§. XIV.

Verum cujuſcunque generis, exituſque fuerit *dyſphagia*, non omittam proponere, quæ cuique curatio opportunior videatur, eo conſilio, ut ſi minus ad curationem ſit ſatis, ad mitigationem ſaltem calamitatis, vitæque productionem quoad fieri poteſt aliquid conferat. Itaque *anguſtior œſophagi capacitas a fibrarum rigiditate*, & *muci defectu* orta expoſcit ea, quæ humectant, molliunt, & lubricant, uti decocta radicum althaeæ, malvæ, ſeminum lini; olea unguinoſa blanda, & recentia; mu-

Curatio dyſphagiæ a rigiditate fibrarum, aut muci defectu.

cagines ex gummi arabico, & tragacantha, aut amylo, atque ex his compoſita paullatim, & ſæpius danda. Demittendus etiam ſubinde in œſophagum eſt ſtilus flexilis ex pinnis cetaceis cum capitulo eburneo, aut ex ſpongia confecto ad alterum extremum alligato, ut caute, & leniter œſophagus dilatetur.

§. XV.

Curatio dyſphagiæ ortæ a glandulis, vel a callo, aliiſque vitiis œſophagum arctantibus.

Incidentia, reſolventia, attenuantia, aperientia.

Litus mercuriales.

Si *œſophagi cavea a tumidis, obſtructiſque glandulis oppleatur*, aut extrinſecus arctetur, comprimaturve, ſi *callus* alicubi fieri incipiat; indicantur incidentia, reſolventia, attenuantia, aperientia, uti ſales medii, alcalini, ſapones, gummata ferulacea, extractum cicutæ, mercurius, interpoſitis identidem iis, quæ alvum leniter ducunt. Verum tanta ſæpe eſt difficultas deglutiendi, ut hujuſmodi medicamina aut ſumi ore non poſſint, aut non ea copia, & frequentia, qua opus eſſet. Tunc litus ex mercurio adminiſtrari debent, præſertim ſi venerea labes in ſuſpicionem cadit. Quæcunque demum cauſſa glandulas obſtruxerit, tumidaſque effecerit, collum recenti in morbo mercuriali unguento lege artis perfricari jubet MUNCKLEYUS (*a*), ſic ut aliquis ſalivæ fluxus excitetur; exemplisque in medium prolatis non paucis hujuſce methodi utilitatem tuetur.

(*a*) *Medical tranſactions published by the college of phyſicians* vol. I. p. 165.

§. XVI.

Quæ curatio, ſi ab aliis tumoribus, aut ſcirrhis, aut carcinomatis morbus ſit?

Cautio circa ſcirrhos.

Lac aſininum, & caprillum.

Demulcentia, roborantia, antipſeptica, balnea. V. S.

Opiata.

Quid ulceribus, fungoſiſque excreſcentiis conveniat?

Nec alia adhibenda medela eſt *tumoribus* aliis, aut *ſcirrhis*, aut *jecinori infarcto*, aut in *enormem molem expanſo* (§. II.), ſi ex his morbus profluxerit. At ſi in *carcinomata* jam abierint, aut abire inceperint, quoniam extirpationi vix ullus relinquitur locus, cavere oportet ab omnibus iis, quæ valide, acriterque agunt, & contra adhiberi ea dumtaxat, quæ acritates leniunt, ſymptomata blande coercent, & cancroſæ corruptioni quocunque modo reſiſtunt. In his primas tenent lac aſininum, ſerum lactis caprilli, ranarum, & cancrorum fluviatilium jura, camphora, cortex peruvianus, aquæ medicatæ, balnea, eccoprotica identidem propinata, & urgente dolore, aut phlogoſeos metu ſanguinis miſſio, & prudens opii uſus. *Ulcera* vero, *excreſcens caro*, & *fungi*, ſi œſophago ineſſe comperiantur, leniter detergentibus, reprimentibus, atque exſiccantibus medicamentis egent, nec alie-

na tum etiam habentur quæcunque pro varia ſanguinis labe, atque acritate eum corrigere, & purificare creduntur, in primis antiſcorbutica, antivenerea, antiſcrophuloſa, ſudorifera, atque alia hujuſce generis.

§. XVII.

Curatio dyſphagiarum ab aliis cauſis.

Inflammatoriæ medela.

Genitæ a vermibus.

Ab acribus, venenatis, ingeſtis progenitæ.

Spaſmodicæ.

Natæ a saburra, a dyſpepſia, a ſuppreſſis evacuationibus ſanguinis &c.

Quid, ſi a nimia ſenſibilitate nervea, irritabilitate muſculari, aut animi pathemate?

Majori cum fructu opera navabitur in ea deglutiendi difficultate, quæ ab *inflammationibus œſophagi*, aut *proximarum partium*; vel *a vermibus*; vel ab *acribus*, *ingeſtis*, & *venenatis*; vel a *ſpaſmis hyſtericis*, & *hypochondriacis* proficiſcitur. *Inflammationem* enim qualia diſcutiant, & reſolvant, adeo nota, & comperta puto ex ſuperioribus, alibique ſæpius repetitis doctrinis, ut commemoratione hic minime opus habeant. Quod ad *vermes* attinet, hi non modo enecandi anthelminthicis validioribus ſunt, de quibus infra peculiari capite (*) agemus, verum etiam cito deorſum catharticis, aut furſum emeticis expellendi. *Acria*, *venenata*, *ingeſta* pinguibus, oleoſiſque irretiantur, aut aquoſis liberali manu datis diluantur, & quum primum fieri poterit emeticis, & catharticis furſum, deorſumque & ipſa ejiciantur. *Spaſmos* autem, indagata prius eorum origine, etſi plerunque pertinaciter vexent, & plus moleſtiæ quam diſcriminis afferant, non ita arduum opus eſt ſuperare, iis tamen exceptis, quorum cauſſæ cerebro, aut ſpinali medullæ inſideant; nam hi difficilius tolluntur, ut patet ex *tetano*, *opiſthotono*, aliiſque ſpaſticis affectionibus, in primis idiopathicis. At ſi a *ſaburra gaſtrica*; ſi a *depravata ciborum coctione*; ſi a *catameniis*, aliiſve conſuetis, puta *hæmorrhoidum*, *evacuationibus* manaverint, remedio plane iis ſunt eccoprotica, amaricantia, tonica, de quibus proxime dicam, vel ſanguinis miſſio, aperientia, & evacuationes conſuetas revocantia. At ſi *nimia ſenſibilitas nervea*, aut *irritabilitas halleriana*, aut *animi pathemata* fuerint in cauſſa, præclare tum eos tollunt emollientia, oleoſa, anodyna, & opium in primis, atque animi quies, contrariique affectus.

(*) Vid. *Cap.* X. §. CXXXIV. & *ſeqq. hujus* II. *Partis*.

§. XVIII.

Quid de ſpaſtica TODII nimio ſalinorum uſui adtributa?

JOHANNES CLEMENS TODIUS meminit *dyſphagiæ ſpaſticæ*, quam induxerat, ut ipſe ſibi ſuaſerat, nimius ſalinorum medicaminum uſus. Huic nec vis caſtorei, nec eſſentia gentianæ, nec

aqua menthæ piperitidis, nec liquor anodynus mineralis *Hoffmanni*, nec elixir viſcerale ejuſdem quidquam profuerat, quod nequaquam mirum eſt, cum omnia iſta fibrarum tenſionem, irritabilitatemque potius adaugere potuerint. Ipſe vero eam intra triduum feliciter ſuſtulit (*a*) diluto aquoſo ligni *quaſſi* inſtar *thée* præparato, ac ſæpius in die propinato. Probabile autem videtur a copia potius aquei, tepentiſque potus, quo ſalium vis irritans enervata, ac diluta, nec non fibrarum tonus relaxatus eſt, quam a *quaſſiæ* peculiari virtute id emolumenti fuiſſe perceptum.

Cur adhibitis remediis nihil TODIUS *profecerit?*

An curatio præſtita a TODIO *tribuenda ſit quaſſiæ, vel potius potus aquei copiæ?*

(*a*) *Collect. ſocietatis medic. haunienſ. vol.* I. *p.* 205.

§. XIX.

Contraria his omnino expetit *dyſphagia* ab *atonia*, aut *paralyſi*. Fibrarum inertiam, laxitatem, imminutamque irritabilitatem, ubi deglutiendi facultati officit (raro enim perfecte eam adimit), ea omnia emendant, quæ ſeroſos, & pituitoſos humores detrahunt, quæ acri quodam ſtimulo excitant vim muſcularem, quæ fibras roborant & firmant. Horum longo, & continuato uſu paullatim diuturnum, & facile recidivum malum abigitur. Paullo difficilior res eſt, ubi vis *nervea* languet, ut in *paralyſi œſophagi*. Quo obſcurius eſt, & abditius ejus principium, & quo lentior, diuturniorque progreſſus, ſemper vero in deterius ruens, eo minor ſpes affulgere ſolet recuperandæ valetudinis. Quando autem ab *apoplectico* inſultu repente corripit, a morbi principis, cujus ſymptoma eſt, gradu majore, vel minore exitum dimetiri licet. Quæ tum ad curationem accommodata ſint, ex capite IV. de *apoplexia* §. CXLII. & ſeqq., ubi *de paralyſi* diſſeruimus *morbos capitis* volumine III. recenſentes, compertiſſimum puto.

Curatio dyſphagiæ ab atonia, & paralyſi.

Recidivum hoc malum.

Languente vi nervea curatio difficilior.

Quid ſi apoplexiæ ſymptoma eſt?

§. XX.

Corpora aliena in œſophagum illapſa, aut intruſa, aut caſu deglutita, uti monetæ, clavi, lapides, officula, & nuclei quorumdam fructuum, aliaque ejuſmodi, aut fruſta majora ſolidi alimenti, non prius ſatis comminuta dentibus, in eo hærentia aut infixa peculiarem conſiderationem merentur, utpote quæ ſubitam, promptamque opem expoſtulant. Generatim deſuper hauſta aqua, aut oleo eorum tranſitus promoveri ſolet, & ſi id

Dyſphagiæ ab ingeſtis curatio.

Oleum.

Stilus cereus.

non ſuffecerit, ſtilo cereo, aut ſimili inſtrumento leniter demiſſo deorſum ſenſim propelluntur. Nam quando in ventriculum delapſa ſunt, facile poſtea ſibi viam parant per inteſtina, ſic ut intra duos, vel tres dies ex ano egredi cernantur. Raro ultra hoſce terminos retineri ſolent, quanquam interdum non egredi viſa ſint, niſi poſt decem, aut plures etiam dies; quod a magnitudine, & figura corporis, aut a materie, ex qua illud conſtat, variari non parum poteſt. Non diffiteor tamen, hujuſmodi corpora interdum aut in pyloro, aut in aliis inteſtinorum flexibus, aut ad valvulam colli ſiſti, & diu ibi adhærere, & graviſſima mala progignere, ut proh! nimium experientia demonſtravit. Sed nihil adjuvat eorum ex inteſtinis egreſſum magis, quam oleoſa, pinguia, mucilaginoſa ſubinde ſumpta, & quidem copia non modica. Sic ſine noxa vel in ipſis infantibus, & pueris corpora voluminis, & figuræ ejus, quæ minime ad deſcendendum apta credebantur, vidi ut plurimum paullatim dejecta, atque excreta.

Quanto tempore plerumque aliena corpora ingeſta intus retineantur.

Quid eorum egreſſum magis adjuvet?

§. XXI.

Quid agendum, ſi difficilior extractio corporum ſit? vel eorum deglutitio?

Varia tentanda proponuntur.

Interdum tamen accidit, ut nullo modo e loco, quem in œſophago tenent, dimoveri queant, ſive quod infixa ibi ſint, ſive quod inſtrumentum, quo detrudi debent, in œſophagum demitti minime liceat. Tunc in fauces digiti, aut pluma oleo illita demitti debent, ut vomitus proritetur. Si hæc non proficiant, deglutiendum fruſtulum panis aut fructus alicujus eſt, & conatu ingenti adigendum, ut, ſi fieri poteſt, detrudat, ſecumque deferat impactum corpus. Quod ſi hoc quoque vel fieri non liceat, vel fruſtra tentetur, tunc globus ex ſpongia oleo imbuta forti filo ſerico accurate alligata deglutiendus eſt, atque iterum ope fili appenſi ſurſum retrahendus; ſic enim ſæpe ſpinæ, acus, oſſicula aut deorſum protruduntur, aut ſurſum feliciter revocantur, teſte cl. HEISTERO. Demum ſi hæc quoque fallant, emeticum aqua dilutum nonnulli propinandum jubent, ut vomitu excitato ſurſum per os rejiciantur. Sufficit enim, ut paucæ guttulæ emetici liquoris in ventriculum diſtillent, vomitumque cieant. Conſilii bonitatem proſper exitus ſæpe demonſtravit. Fruſtum carnis bovinæ in medio œſophago cuidam militi hæſerat, quin ulla arte ſive deorſum, ſive ſurſum moveri poſſet. Singulari prope auſu in venam brachii tartarum emeticum liquidum infudit JOH. LEBERECTUS SCHMUCKERUS (a). Poſt ſemihoram cir-

Emetici vires.

An tutum ſemper remedium emeticus?

circiter magno cum impetu vomitus acceſſit, eoque fruſtum illud faciliter ejectum eſt. Neſcio tamen, an id ſemper tutum ſit, ſemperque tentari queat. Caro certe illa brevi aut corrumpi potuiſſet, aut aliter digeri, ut mole diminuta locum mutaret, deſcenderetque in ventriculum ſine diſcrimine. Verum durioribus corporibus an eadem ſors promitti poſſet? Num etiam vomitus acutis, lacerantibus, ſcindentibus corporibus, uti acus, clavi, cultri, aut vitri fruſtula ſunt, æque innoxius futurus dicetur? Profecto timeri jure poteſt, ne vomitus inanibus niſibus altius infigantur, ut avelli amplius nequeant. Igitur, ſi unquam prudenti conſilio opus eſt, hiſce in caſibus profecto ne deſit, ut temeritatis nota vitetur. Illud hic præteriri non debet, quod interdum hujuſmodi corpora non longe a pharynge immota in œſophago remanent, quin ulla ratione educi poſſint. Hoc in caſu ſectionem œſophagi e latere aſperæ arteriæ, ut inde extrahantur, proponere auſus eſt vir chirurgiæ peritiſſimus, multiſque nominibus clarus GUATTANIUS (*b*).

Qunado ſectioni œſophagi locus ſit?

(*a*) *Miſcell. chirurgic. vol.* I. *pag.* 335. *Item. in Commentar. Lipſ. vol.* XXIV. *p.* 325.
(*b*) *De aneuryſmat. ad calcem.* Vid. etiam *volum.* III. *harum inſtitution.* §§. CCCLXXXVI. CCCCXXXVI. *in notis*.

§. XXII.

Diæta.

Reſtat demum, ut aliquid dicam de regimine eorum, quibus malum ita increvit, ut alimenta vel tenuiſſima deglutiri, & ad ventriculum ob ſummas itineris anguſtias tranſmitti quam minimum vix poſſint. His oportet ſtilo cereo, aut (quod magis placet) fiſtula flexili cava ex tela cerata confecta œſophagum leniter dilatare, & per eam infundibili ope liquores nutrientes ad ventriculum demittere. Inſtrumentum hujuſmodi, quo injici alimenta in ventriculum poſſint, videre eſt apud MOUCHARTIUM, qui illud excogitavit, & hunc in uſum perfici curavit. Si vero ne id quidem locum habet, quod frequentiſſimum eſt, enemata ex jure carnium, vel ex lacte, & vitellis ovorum, ſimilibuſque alimentis crebro ſubter dentur, ut hac ſaltem ratione vita pro virili ſuſtineatur. Nec utilitate carebit, totum corpus ſubinde demergere in balneum tepens ex ſero lactis, aut aqua & lacte commixtis, vel jure carnium tenui cum vini canarini tantillo, ibique aliquantulum ſinere, ut venis abſorbentibus attrahatur ſubtilior humoris pars, qua corpus quodammodo reficiatur, nutriaturque. Sed durum, miſerrimumque eſt ſic vitam protrahere conari; cum quidem plerunque incaſſum id fiat.

Quomodo nutriendi ægroti?

Enemata ex jure carnium, lacte &c.

Balnea totius corporis ex ſero lactis &c.

CAPUT II.

DE AUCTO CIBORUM DESIDERIO, ET FASTIDIO PRÆTER NATURAM.

§. XXIII.

Aucti appetitus vitia quæ, & quot?

Appetitus, ſive cibi deſiderium, interdum ita præter naturam augetur, ut non modo omnes quicunque cibi ſine ullo diſcrimine avidiſſime aſſumantur, quin tamen ſatietatem procreent (quod in * Κυνορεξία, ſive ** ὄρεξι κυνώδη, *fame* videlicet *canina*, atque in *bulimo*, ſive *fame bovina* contingit); verum etiam quandoque in certas quaſdam res vehementer feramur cum a natura cibi alienas, tum in alimentum uſurpari ſolitas, ut in *pica*, *ciſſa*, *citta*, & *malacia*.

** Cynorexia. ** Orexi cynode. Bulimus.*

Pica, ciſſa, citta, & malacia.

§. XXIV.

Definitur cynorexia.

Cynorexia definitur inſatiabilis ciborum cupiditas, quam brevi ingeſtorum vomitus conſequitur, aut cita per anum eorum dejectio. Sic levato a nimio onere ventriculo, nova vorandi cupiditas redit, iterumque devorata vomuntur, non ſecus ac canibus evenit nimium voracibus. Cum vero alimenta cito ex alvo, interdum ſemiconcocta, egeruntur; hanc affectionem non nulli vocant non *famem caninam*, ſed *lupinam*, ſive * Λυκορεξίαν.

*Fames lupina. * Lycorexian.*

§. XXV.

** Bulimos. ** Bulimia.*

A *cynorexia* differt * Βέλιμος, ſive ** Βυλιμία, quod in hac poſteriore immodicam famem, niſi eidem mox ſatisfiat, excipiant animi defectiones. *Picam* porro, * κίσσαν, ſive ** Κίτταν eſſe perhibent eam appetitus depravationem, in qua abſurda, atque a cibis aliena, uti calx, gypſum, creta, lapides molares, carbo, cinis, vitrum, ſtercus, appetuntur (*); Μαλακίαν * vero, in qua peculiares quidam cibi, aut condimenta, ſed nimia copia, atque aviditate nimia ſumuntur; cujuſmodi ſunt haleces, piper, zinziber, ſal, aliaque ſimilia (**).

*Definitiones aliarum ſpecierum. * Ciſſan. ** Cittan. * Malaciam.*

(*) Narrat SENNERTUS, fuiſſe mulierem, quæ cretam, & lapides molares con-trilos ad duas libras quovis die ſine noxa ingerebat.

Obſervationes.

(**) Apud GALENUM exſtat hiſtoria feminæ cujuſdam utero gerentis quæ zinziberis libras aliquot unica vice maxima cum voluptate, & ſine ullo faucium, aut ſtomachi ardore devoravit.

§. XXVI.

Contrarii vitii, ſive imminuti appetitus, vel ſublati definitiones.

** Dyſorexia.*
*** Anorexia.*
**** Apoſitia.*

Quemadmodum autem ciborum *appetentia* præter modum ſæpe augetur, aut præter naturam depravatur; ita quandoque imminuitur, aut aboletur. *Imminuta* dicitur * Δυσορεξία; prorſus *ablata* ** Α'νορεξία, aut *** Α'ποσιτία; quanquam hac poſtrema voce intelligendum quidam velint illud cibi faſtidium, in quo ſola ciborum præſentia horrorem, & nauſeam moveat. Verum non ſemper ſingula hæc á medicis accurate ſatis diſtinguuntur, cum plerunque appetentiam tam *imminutam*, quam *deletam* uno *anorexiæ* nomine appellare ſoleant.

Utrumque vitium uno anorexiæ nomine deſignatur plerunque.

§. XXVII.

Cauſſa proxima cynorexiæ, & bulimiæ.

Cauſſa conjuncta, ut vocant, *cynorexiæ*, & *bulimi* eſt, ni fallor, *moleſta* quædam *ſenſatio*, qua qui afficitur, verſari ſibi videtur in magna cibi ſumendi neceſſitate, ſic ut perpetuo eſuriat. Eam excitant, & fovent vel gaſtrici ſucci acriores, activioreſque facti; vel ciborum reliquiæ in ventriculo vellicandi vim adeptæ; vel choledochi in ventriculum, & in pylorum inſertio aliquando obſervata in voracibus (*a*); lumbrici, tæniæ, aliæque vermium ſpecies; parietum & rugarum ſtomachi validior inter ſe confricatio; vel ejuſdem peculiaris quædam convulſiva, aut ſpaſtica affectio, hyſtericis præſertim feminis non inſolens; vel ſenſibilitas, aut irritabilitas ventriculi undecunque aucta, quarum alterutra a levi, & naturali quacunque cauſſa excitetur, ac famis ſenſum majorem moveat, & periſtalticum motum invertat, aut ita intendat atque acceleret, ut inde & animi deliquia, & vomitus ingeſtorum copiam ſubſequens, aut eorum præproperus deſcenſus facile intelligantur. Hunc celerem nimis ciborum e ventriculo deſcenſum ita magni faciunt nonnulli ſcriptores, ut in hoc uno atque adeo in præcipiti, & creberrima vacuitate ventriculi poſitam horum morborum cauſſam velint. Quin imo contendunt, ideo juſto celerius alimenta e ventriculo prolabi, quod *pylorus* ipſe præter naturam ita laxus, patenſque (*) ſit, ut eorum deſcenſum, prout par eſt, retardare & repri-

Remota cauſſa.

Quorumdam opinio de unica horum morborum cauſſa.

Pylori dilatatio.

mere nequeat, dum interea valide ventriculi vires expultrices agunt. Sententiam confirmant obſervatione anatomica cl. RUYSCHII (b), qui in cadavere cujuſdam mulieris ex diuturna *lycorexia* defunctæ non aliud vitium reperit, niſi *pylori* inſolitam dilatationem, quæ omnes unius manus digitos admittebat. Cibos illa, dum viveret, ſtatim ac aſſumpſerat, & vix ventriculo exceptos demittebat ad inteſtina, & paullo poſt torminibus afficiebatur, donec ſic alimento privata, ac tabe confecta morte tandem malis finem imponeret.

Obſervatio RUYSCHII.

(a) BOHN. *Circul. anat. phyſiol. Progymnaſ.* X. *p.* 153. ETTMULLER. *Oper.* T. II. *p.* 54. *in homine*. In voraciſſimo animali ſtruthiocamelo inferitur ductus biliarius in pylorum, obſervante DUVERNEYO. *Mém. de l'acad. des ſcienc. ann.* 1692. *p.* 30. Item in hyſtrice. *Id. ibid.*

Obſervationes anatomicæ aliorum.

(*) Ad hujuſmodi opinionem acceſſit perceleber NATALIS JOSEPH PALLUCCIUS in recenti opuſculo inſcripto: *Arte nuova, e facile di curare i mali* &c., ubi pag. 48. etiam admonet, curari morbum ab hac cauſſa profectum ſola abſtinentia.

(b) *Obſerv. anat. chirurgic. obſerv.* 47. *pag.* 94. Hæc obſervatio refertur etiam a cl. LIEUTAUDIO *Hiſt. anat. med.* T. I. *lib.* I. *articulo* XXVII. Sed ibi etiam PLATNERI obſervatio allegatur *de pyloro laxo*, & *dilatato* in homine, qui nunquam *fame canina*, aut *bulimia* laboraverat.

Non ſemper a dilatato pyloro hæc vitia ſunt.

§. XXVIII.

Cauſſa item, & origo picæ, & malaciæ probabilior.

Alterutrum vero depravati appetitus vitium, *pica* nempe, & *malacia* (§. XXV.) non aliunde probabilius repeti poteſt, quam a *mutata*, *perverſaque gaſtricorum liquorum natura*, ſed tamen ejuſmodi, quæ non ſolum ventriculi ſenſum, motumque concitando appetitum primo adaugeat; verum etiam per nervos ſenſim commune ſenſorium, & deinde protenſos illinc nerveos ſurculos ad linguam, & nares ſpectantes ſic afficiat, ut idea cum deſiderii in hanc, vel illam rem, tum voluptatis ex ea percipiendæ animo obverſetur. Non autem ſola mentis hallucinatio, ut quibuſdam videtur, hic ſatis eſt, ſed *ſuccorum* etiam *digerentium peculiaris* quædam *vis nova*, & *actio* neceſſario requiritur, ut nempe res tam abſurdæ, atque ab uſu alimenti alienæ & ferri, & digeri ſine ulla noxa poſſint. Quam ob rem nil mirum, ſi *aciditatem*, ut vocant, *eſurinam* plerique medicorum in ventriculi ſuccis exſiſtere putant; nec profecto valde a vero aberrare eos arbitramur, cum hujuſmodi malis laborantes acidum ſæpe humorem eructent, terreis, atque alkalicis delectentur, horumque ope, retuſo veluti acore, plerunque ſanentur. Accedit, quod pleræque remotæ cauſſæ ejus generis eſſe conſueverunt, quæ acido ſpontaneo gignendo, aut alendo potiſſimum valent; quales ſunt

Mentis hallucinatio non eſt cauſſa ſufficiens.

Vis nova, & peculiaris ſuccorum digerentium actio requiritur.

Aciditas eſurina in ventriculi ſuccis exſiſtens.

Cauſſæ remotæ aciditatis.

rerum crudarum, & fructuum immaturorum abuſus; hypochondriaci, ac melancholici affectus; tenera corporis conſtitutio; graviditas; menſium ſuppreſſio; chloroſis; cachexia; cacochymia; ætas puerilis; mœror; vita deſes, & nimia quies.

§. XXIX.

Contrarii vitii i. e. imminuti, vel deleti appetitus, contrariæ etiam cauſſæ.

Cauſſa proxima.

Proegumenæ.

Ciborum porro deſiderium imminuitur, aut etiam aboletur (§. XXVI.) *defectu* illius *ſenſationis, in qua naturalis appetentia* continetur, cauſſiſque contrariis (§. XXVII.); nimirum a lenta, & viſcida ſaburra ventriculi; ab inopia, aut inertia gaſtrici liquoris; a putridi, purulenti, aut alkaleſcentis principii commixtione; a bilioſi humoris imminutione, depravatione, aut copia exuberante; a naturalis ſenſibilitatis, aut irritabilitatis ignavia; a ſanguinis velociori motu, aut ejus circa ventriculum congeſtione, ut in febribus quibuſdam; a tumoribus; ſcirrhis; cancris; ulceribus; aliiſque vitiis ventriculo, aut vicinis ſedibus infeſtis. Quæ ſi etiam nervorum principium commune ita permovent, ut idea averſationis, atque odii in eo enaſcutur; aut ſi ventriculum ita offendunt, & gravant, ut comeſta ſine moleſtia, dolore, nauſea, aut vomitu retinere nequeat, jam clare patet, cur * Ἀποσιτία, ſive *ſummum ciborum faſtidium* adeſſe debeat. Antecedunt hæc mala tanquam cauſſæ remotæ animi pathemata, in primis terror, & mœſtitia; venus immoderata; mentis contentiones aſſiduæ; evacuationes nimiæ; lactatio diutius protracta; uterus gravidus; excrementa in inteſtinis accumulata; motus navis in mari; largior, & crebrior potus aquæ calidæ, aut tepidæ; nimius, aut frequens pinguium, oleoſorum, putrium, alkaleſcentium, narcoticorum, vini, ſpirituum inflammabilium uſus; vita exercitationis expers; ſuppreſſæ, aut adauctæ evacuationes; plethora; æſtivi calores; aer iners, & paluſter; obſtructiones viſcerum imi ventris; atra biles ſtagnans; melancholia; febres; & alia hujuſmodi.

* *Apoſitia.*

Cauſſæ procatarcticæ.

Diagnoſis, & Prognoſis.

§. XXX.

Diagnoſtica ſigna unde petenda?

Singulorum iſtiuſmodi affectuum (§§. XXIII. XXIV. XXV. XXVI.) diagnoſis ex iis, quæ ſupra explicata jam ſunt, omnino evidens eſt, nec difficilis cauſſarum inventio, ſi cujuſque

Prognoſis famis auctæ. morbi tradita deſcriptio præ oculis, ut decet, habeatur. Quare aliquid potius de eorum prognoſi dicamus. *Fames aucta* per ſe periculo vacat, niſi cum aliis morbis copuletur, quorum aut diſcrimen, ut in *hectica*, & *phthiſi*, aut longitudinem, ut in *febribus intermittentibus*, & *lentis*, atque in *hydrope*, aut relapſum, ut in convaleſcentibus, ſolet portendere. Sed *cynorexia* non raro *Cynorexiæ effectus mali.* altum ſoporem, aut *lienteriam*, ſive lævitatem inteſtinorum, aut *atrophiam* poſt ſe trahit; itemque interdum viſa eſt deſinere in *bulimum*, & tandem in *ſyncopen* lethalem. Periculoſior enim eſt *Bulimus periculoſior.* *bulimos* ob animi crebra deliquia, quæ eum comitantur, & ſubſequuntur.

§. XXXI.

De pica, & malacia quid metui debeat? A *pica*, & *malacia*, ſi diu perdurant, præſertim in pueris, & virginibus, exſpectari debent pejora mala, ut cachexia, viſcerum abdominalium obſtructiones, ventris tumor, meſenterii infarctus, cacochymia, macies, atrophia, hydrops. Mulieres vero utero gerentes minus detrimenti percipere, una fere voce teſtantur clinici exercitatiores. Ad *cibi faſtidium*, ſive *anorexiam* ſpe- *Prognoſtica appetitus imminuti ex HIPPOCRATE.* ctant ſequentes HIPPOCRATIS aphoriſmi: *mente conſtare, & bene ſe habere ad ea, quæ offeruntur, bonum: contra ſe habere, malum* (a). *In morbo diuturno cibi faſtidium, & dejectiones ſinceræ, malum* (b). *Malum quoque in dyſenteriis, & cum febre pejus* (c). *Ceteris periculoſior APOSITIA.* In univerſum præ ceteris metuenda eſt *apoſitia*. Cauſſam ſæpe indicat graviſſimam, & vix depellendam. In morborum decli- *Quid ſignificet in morborum declinationibus.* nationibus appetitus languens, aut dejectus criſim imperfectam ſignificat, & metum jure incutit, ne ægri recidivi fiant.

(a) *Aphoriſ.* XXXIII. *ſect.* 2. (b) *Aphoriſ.* VI. *ſect.* 7. (c) *Aphoriſ.* III. *ſect.* 6.

Curatio.

§. XXXII.

Curatio cynorexiæ, & bulimi. Curatio *cynorexiæ*, & *bulimi* eo ſpectare debet, ut ſenſatio illa permoleſta famis, quam dixi (§. XXVII.), deleatur. Id *Quid ſi a gaſtrici liquoris acrimonia ſit?* vero præſtabitur cauſſas ejus ſingulares removendo. Quare ubi hæ in gaſtrici liquoris acrimonia nimia conſiſtunt, diluentia *Diluentia. Oleoſa. Abſorbentia.* aquoſa, oleoſa, pinguia, mucoſa, lac vaccinum, lacticinia, terrea, alkalica, & ſimilia magna copia, & longo tempore ſu-

menda indicantur. Quibus ſubinde interponere blanda evacuantia, & ſic morbi fomitem deturbare, convenientiſſimum eſt. Inter ea, quæ alvum laxant, hic ceteris præſtat magneſia alba liberali manu, & iterato præſcripta. Si his malum non ceſſerit, emetica etiam tentari poſſunt, ubi nihil obſtet, eo conſilio, ut totum gaſtricum ſyſtema excutiatur, & breviori via noxius humor amandetur. Radix ipecacuanhæ primum locum ſibi vindicet. Senſibilitas, & irritabilitas ventriculi aucta, auctuſque ejus periſtalticus motus, ut cauſſis famis auctæ adnumerari interdum poteſt, ſic conſopiri, compeſcique debet remediis opium habentibus, quibus illud etiam efficitur, ut vomitus, & cita aſſumptorum ex alvo dejectio conquieſcat. Quod maxime faciendum, cum *hyſterica*, aut *hypochondriaca nervorum mobilitas* morbum fovere videatur. Famis quoque ſenſum vinum generoſum, & dulce retundit juxta illud HIPPOCRATIS (*a*): *famem vini potio ſolvit*. Id autem præſtantius erit in ipſo *bulimo*, quia cardiaca vi lipothymias, & ſyncopes præcavebit. Si *vermium* ſuſpicio inciderit, quæ eos enecare, obſtupefacere, aut expellere poſſe creduntur, in uſum vocentur. De his jam alibi (*b*) ſatis retulimus. Hic præcipue acida mineralia conveniunt, & ſpeciatim ſpiritus ſulphuris, quo famem caninam curaſſe POTERIUS fertur. Fortaſſe *fames* illa erat *a vermibus*, aut etiam a nimia ventriculi irritabilitate, quam imminuere ſane potuit acidum ſulphureum, quin *alcalinam-volatilem* acrimoniam acido corrigendam in illo caſu fingamus. Demum *pylori laxitati*, aut *dilatationi*, ob quam præproperus & præceps e ventriculo ciborum deſcenſus fiat, *cynorexiam*, aut *lycorexiam* pariens, medebitur in primis abſtinentia, & alimenti in plures vices cauta diviſio, videlicet ut vacuus ventriculus tempus pyloro relinquat ſe ſe contrahendi. Nec eo in caſu tonica, & leniter adſtringentia paregoricis mixta prætermitti debent.

Magneſia alba.

Quando emeticis utendum?

Senſibilitatem, & irritabilitatem auctam compeſcentia.

Vini uſus famem coercet, præſertim in bulimo:

Quando anthelminthica conveniunt?

Acida mineralia.

Quomodo pylori laxitati, a qua cynorexia, & lycorexia, medendum?

Tonica, & paregorica.

(*a*) *Aphor.* XXII. *ſect.* 2.

(*b*) *Vol.* I. *De febrib.* §. CCCCII., & hic quoque referentur *Cap.* X., quo peculiariter agitur *de vermibus*.

§. XXXIII.

Quod ſpectat ad appetitus depravati, ſive *picæ*, & *malaciæ* (§. XXIII. & XXV.) curationem; in hac non modo gaſtricis ſuccis reſtituenda eſt naturalis, & priſtina temperies; verum imaginationis etiam vitium tollendum, ventriculuſque firmandus. Sæpe leni vomitu, aut alvi ductione cauſſa, ſive fomes

Curatio picæ, & malaciæ.

Quæ præmittenda?

Si ab acore nimio; quid?

morbi ſubtrahitur. Si acor nimius peccet, terreis, alkalicis, abſorbentibus, nempe oculis cancrorum, terra *nucerina*, *lemnia*, *bezoar minerali*, ut appellant, magneſia nitri, coraliis pulveris forma datis corrigitur. Evacuationes ſuppreſſæ omni ope revocentur. Cautius in feminis gravidis procedere oportet. Namque in his natura ſæpe ipſa ſibi proſpicit aut vomitu excitato, aut paullatim ſponte, ſic ut poſt tertium aut quartum geſtationis menſem omnis appetitus depravatio finiatur. In univerſum jucundis, aptiſque epulis; vino rubro, & generoſo; probabili ſermone, & prudenti conſilio; ſubacidis; amaricantibus; tonicis, atque in primis e ferro deductis, aliiſque auxiliis ad rectam victus rationem, uſumque ciborum ſalubrium ægri paullatim redigendi ſunt.

Suppreſſæ evacuationes revocandæ.
Cautela circa gravidas.
Victus ratio.

§. XXXIV.

Curatio imminuti aut deleti appetitus, juxta varias ejus cauſſas.

Dyſorexiæ demum, *anorexiæ*, atque *apoſitiæ* (§. XXVI. XXIX.) adhibenda etiam curatio eſt, quæ cauſſarum varietati reſpondeat. Si *lenti*, & *viſcidi humores ventriculum oppleant*, ejuſque *ſenſum*, atque *irritabilitatem obtundant*; quod ex corporis habitu, temperamento, ætate, victu præcedente, ſapore oris fatuo, ſalivæ lentore, linguæ albedine, epigaſtrii pondere dignoſcetur; ſalibus neutris, gummi ammoniaco, ſapone veneto incidendi primum, ſolvendique ſunt, deinde eccoproticis ſubducendi. Hoc nomine excellunt rhabarbarum, aloe, agaricum, atque ex his varia compoſitorum genera. Nec locus denegatur blandæ emeſi, quando æger eidem aſſuetus ſit, aut ad vomendum propendeat, aut morbus memoratis medicamentis parum obediat, nec ullum contra indicans illam prohibeat.

Incidentia.
Eccoprotica.
Quando emeſi locus pateat?

§. XXXV.

Si ab inertia humoris gaſtrici, & atonia ventriculi.
Aperientia, & roborantia quæ?

Si vero *gaſtricus liquor iners* videatur, & *ventriculi atonia* ſimul concurrat, quod cauſſæ remotæ conſideratione patebit; aperientibus, amaris, leniter aromaticis, ſtimulantibus, & roborantibus utendum erit. Inter hæc celebrantur abſynthium, abrotanum, centaureum minus, chamædrys, mentha, radix caryophyllatæ, valerianæ ſilveſtris, ligni quaſſiæ, cortex caſcarillæ, mali aurantii, chinæ chinæ, & præ ceteris chalybs. Ex his parantur diluta, decocta, tincturæ, extracta, elixiria multiplicia pro varia rerum, ægri, & ætatis ratione. Elixir illud, quod a *Paracelſo* nomen habet, quodque in magno pretio habetur, ex

Cautio in uſu elixirii Paracelſi.

aloe

aloe conſtat, myrrha, & croco. Sed caute in temperamentis calidis, & ſiccis, & regionibus meridionalibus, aut æſtivis temporibus, nam nimium calefacit, atque exſtimulat, a prudentioribus uſurpari ſolet.

§. XXXVI.

Quando amarus oris ſapor; linguæ, oculorum, cutis flavedo; ructus nidoroſi; urinæ coloratiores, aut croceæ bilis copiam, aut alkaleſcentem, corruptamve naturam ſignificant, corrigenda, atque evacuanda *colluvies illa bilioſa* eſt, quæ appetitum dejecit, ſuccis vegetabilium ſubacidis, tamarindis, cremore tartari, aut blandis emeticis. Egregie etiam abſtergit, evacuatque aqua tectucciana, ſal ſubamarum mutinenſe, anglicanum, carolinum, polychreſtum magna aquæ copia dilutum. A ſanguinis vero copia, aut motu ejus concitatiore, aut circa ventriculum congeſtione *cibi faſtidium* manare ſi oſtenderint plethoræ ſigna, aut pulſuum citatus motus, aut evacuationes conſuetæ deficientes, tunc venam aperire oportet, hæmorrhoides reſerare, catamenia promovere, & vegetabilium ſuccis, ut loquuntur, ſaponaceis ſtagnantem ſanguinem in viſceribus ventris reſolvere, ejuſque circuitum reſtituere. Huc pertinent ſucci cichorei, taraxaci, agrimoniæ, graminis; aut horum decocta, melle, aut oxymelle addito actuata, vel ſerum lactis cum aliqua illarum plantarum decoctum, aut pulpa tamarindorum ſali cuidam neutro admixta, atque epicratice data.

Quæ bilioſam colluviem emendant, evacuantque.

Subacida.

Evacuantia.

Curatio morbi, ſi a nimia copia ſanguinis, aliiſve vitiis ejuſdem ſit.

S. M.

Incidentia, & reſolventia.

§. XXXVII.

Quæ demum *anorexiæ* ſpecies aliorum morborum debentur præſentiæ, tolli haud poſſunt, niſi primario morbo, ſi fieri poſſit, curato. Verum ubi morbus princeps nequaquam curationem admittit, vanus omnis labor ad appetitum revocandum. Interea tamen non deferendus omnino æger eſt, dandaque opera, ut quam minimum damni patiatur, datis tonicis, antiſepticis, antipyicis, & facile ſub parva mole nutrimentum largientibus, pro ægri conſuetudine, & lubitu. Ceterum in quovis hujuſmodi vitiati appetitus genere ea victus ratio inſtituatur, quæ cauſſis ipſis tollendis accommodata ſit. Generatim animi curæ, & quæcunque nervorum vim, & robur, aut humorum naturalem indolem, aut copiam evertunt, & peſſundant, diligenter vitari de-

Curatio ſecundariæ anorexiæ.

Si princeps morbus incurabilis ſit, quæ conveniant ægrotis?

Diæta.

Balnea, aquæ medicatæ, & martialia.

bent. Corpus deambulatione, vectione, equitatione, curſu, venatu, fricatione frequenti roboretur. Balnea item frigida, aquæ medicatæ, & martialia medicamenta apto tempore opportuniſſima reputantur, atque ad prophylaxim non minus, quam ad curationem maxime faciunt. Alimenta ſint levia, grata, jucunda, & leni quodam ſtimulo prædita. Fructus maturi, atque olera plerunque optime cedunt, minuſque nauſeantur. Vinum meracum, non pingue, non dulce, ſed tenue, acidulum, aut ſubauſterum, quale rhenanum, auſtriacum, burdigalenſe, ſed vetus, & tempore perfectum, aut his ſimile videtur concedi poſſe, & reliquis antecellere.

CAPUT III.

DE LÆSA ALIMENTORUM COCTIONE.

§. XXXVIII.

Quæ, & quot genera hujus vitii?
** Dyſpepſia.*
*** Bradypepſia.*
** Apepſia.*
*** Diaphthora.*
Quid dyſpepſia?
Quid bradypepſia?
Quid apepſia?
Diaphthora quid?
Hæc vitia raro ſola, & ſæpe complicata.
Ex diaphthora duplex cruditatis ſpecies; i. e. nidoroſa, & acida, ſive ſoda.
** Pyróſis.*
Tertia quoque, rancida dicta, addenda.

Quatuor læſæ coctionis genera reperiuntur apud medicinæ practicæ ſcriptores, nimirum * Δυσπεψία, ** Βραδυπεψία, * Απεψια, & ** Διαφθορα. *Primum* eſt, quando ciborum coctio, ſive digeſtio imperfecte, difficulterque peragitur; *alterum*, quando tardius, quam decet, abſolvitur; *tertium*, quando penitus deficit, atque aboletur, ſic ut cruda alimenta in ventriculo maneant, aut inconcocta dejiciantur; *quartum* demum, ubi ſpontaneam corruptionem ſubeunt potius, quam digerantur. Raro autem hæc vitia ſeorſum, prout deſcripta ſunt, ſe ſe exhibent: ſed ſæpiſſime vario modo complicata ſimul inveniuntur. Atque ubi *diaphthora*, ſive *alimentorum ſpontanea degeneratio* fit, duplex emergit cruditatis ratio, nimirum *nidoroſa*, ſive, ut aliter dicitur, *alkaleſcens*, aut *putrida*; atque *acida* altera, quam *ſodam*, aut *ardorem ventriculi*, aut * Πυρωσιν nominant nonnulli. Addi his poteſt cruditas *ranceſcens*, aut *rancida*, quæ ſapore a reliquis facile diſtinguitur.

§. XXXIX.

Cauſſæ læſæ coctionis.

Quemadmodum plures cauſſæ ad rectam ciborum coctionem concurrunt, & neceſſariæ ſunt, quas phyſiologia recenſet, atque explicat; ſic earum omnium, aut quarumdam defectio, imminutio, aut depravatio eam delent, impediunt, minuunt, aut vitiant. Itaque huc referri debent pleræque illæ cauſſæ, quibus (§. XXVIII. XXIX.) lædi, depravari, aut deleri appetitum docuimus; & præterea mala ciborum conditio, copia nimia, præparationis defectus; liquoris ſalivalis, gaſtrici, duodenalis, biliaris videlicet, & pancreatici parcitas, inertia, dyſcraſia, vitiataque indoles; tumores, ulcera, calli, aliaque mala ventriculum proxime, aut remote lædentia, irritantia, comprimentia, laxantia; & demum quæ frequentiſſima cauſſa habetur, ventriculi atonia, & paralyſis; aut contra ſpaſmus, unde periſtalticus ejus motus aut languet, aut ceſſat, aut turbatur, aut cohibetur. Quando atoniæ, & paralyſi malum debetur, *imbecillitas* etiam, & *reſolutio ventriculi* a non nullis appellatur.

Quæ frequentior?

Imbecillitas, & reſolutio ventriculi.

Diagnoſis.

§. XL.

Signa communia.

Vitiatæ coctioni obnoxii in primis ſunt deſidi vitæ, & literarum ſtudiis dediti, pathematibus animi diu vexati, hypochondriaci, melancholici, debiles, languidi, vino & venere ſoluti, & fracti. Eos autem angunt ventriculi pondus, inflatio, languor, diſtentio, anxietas; fluctuationis in eo perceptio, murmura, flatus, ructus frequentes, præſertim quinque vel ſex horis a paſtu permoleſti; rubores faciei; difficilis, aut gravis reſpiratio; pravus oris ſapor; lingua muco albo, aut flavo obducta; cibi ſemiconcocti per os rejectio; appetitus plerumque deficiens; alvus ſæpe compreſſa; ventriculi, aut inteſtinorum dolores; borborygmi; quandoque diarrhœa, fœces cinereæ, alias virides; animi leves defectiones, jejuno præſertim ventriculo; globus ad fauces aſcendens, ibique boli inſtar hærens; cordis palpitationes; vapores fugaces; pulſuum mira varietas; vertigines; capitis dolores, in primis circa frontem, aut tempora; aurium tinnitus; vigiliæ nocturnæ; ſomni interrupti; pallor faciei; triſtitia; timor; macies. Atque hæc quidem communia habentur cujuſ-

Signa propria cujuſque cruditatis.

que *læſæ coctionis* ciborum. Sunt vero quædam propria ſingularum *cruditatum* (§. XXXVIII.); ſed præcipuus oris, & ructuum ſapor eas diſtinguit; nam in *nidoroſa* ſapor quidam putridus, qualis ex ovis corruptis percipitur, permoleſtus eſt, & quidquid carnis, juris, aut animalis cibi eſt, ægri odio habent, atque averſantur; contra acida, aceſcentia, vegetabilia tantummodo cupiunt. In *acida* autem cruditate inſolitus acor ſalivam inficit, & ſi quid e ventriculo ructus forma, aut flatus erumpit cibi, aut humoris, acidum ſaporem præſefert, fauces exurit, & in terram decidens aceti inſtar ebullit. In hac cruditate ſæpe queruntur de ventriculi quodam ardoris ſenſu, veluti roderetur. *Rancida* demum cruditas ſubſequitur cibos pingues, oleoſos, & præcipue ex butyro, aut flore lactis paratos, & in eructationibus fauces, atque os ſic afficiuntur, ut a butyro rancido, & corrupto affici ſolent.

Nidoroſæ. Acidæ. Rancidæ.

Prognoſis.

§. XLI.

Morbi inde geniti.

Dixi, quomodo *læſæ ciborum coctiones* manifeſtentur. Reſtat modo ut dicam de morbis, qui eas ſubſequi conſueverunt. Hi profecto innumeri fere ſunt, ſed frequentiores videntur cardialgiæ; dolores colici; varia alvi profluvia; hypochondriaſis; cachexia; ſcorbutus (*); phthiſis; atrophia; obſtructiones imi ventris; hydrops; arthritis; podagra; nephriticæ, aliæque chronicæ affectiones; imo etiam febres gaſtricæ acutæ, aut lentæ, putridæ, malignæ, & quandoque exanthematicæ. Quare non negligenda iſtiuſmodi coctionis ciborum vitia, &, quoad per eorum cauſſas licet, emendanda pro viribus. Spes autem omnis curationis obtinendæ ſita eſt in recenti origine morbi, in ejus levitate, atque in ægrotantis facili ingenio, quo libenter legibus medicinæ ſe obliget, & conſiliis idoneis aures præbeat. Non tamen facile promittenda ſalus eſt; ſæpe enim ob leviſſimos diætæ errores recrudeſcit malum. Interdum etiam a cauſſis, quæ minime removeri poſſunt, fovetur; inter quas *reſolutio ventriculi* ponenda quoque eſt, quæ raro, atque ægerrime medelam recipit.

Non ſpernenda vitia hujuſmodi coctionis.
Spes curationis pendet a recenti origine morbi.
Ob leves diætæ errores recurrens malum.
Quædam cauſſæ nequeunt removeri.

(*) Facilis eſt tranſitus a læſa ciborum coctione in affectionem hypochondriacam, atque ab hac in ſcorbutum. Ante annos amplius viginti quinque vir ætate florens, temperamento melancholico-bilioſus, civis faventinus, DOMINICUS BERTOLATIUS cruditate acida laborabat, ex qua non modo in hypochondriaſim, ſed

Obſervatio rara authoris.

etiam in ſcorbutum verum, atque omnibus ſignis confirmatum incidit, non putridum certe, ut plerunque eſſe ſolet, ſed acidum, frigidumque. Tanta autem fuit acidi ſpontanei, ut vocant, vis, & progreſſio, ut ſaliva, reliquique humores aceti acerrimi, atque erodentis ſaporem referrent. Nec ulla arte potuit acor ille obtundi, aut emendari, quanquam longo tempore plurium excellentium medicorum conſiliis uſus eſſet, ita ut demum macie lenta confectus, & viribus vitæ paullatim deperditis extremum diem obire debuerit. Vidi ex eadem cauſſa ſcorbuto laborantem nobilem quemdam virum florentinum, cui medicam opem ferebat doctrina, atque uſu præſtantiſſimus, ſi quis alius, XAVERIUS MANETTIUS. Illi autem tanta erat in acidam eruditatem proclivitas, ut neque jus carnis, neque carnes ipſas aſſumere poſſet, niſi ex avibus exteris ad *alkaleſcendum* pronioribus. Cetera enim alimenta, etiam jurulenta, & carnea aciditatem moleſtiſſimam in ejus ventriculo acquirebant. Vegetabilis diæta, cujus laudes eximias celebravit cl. COCCHIUS, pluries tentata, ſemper plurimum detrimenti eidem attulit. Rara, fateor, hæc quidem exempla, ſed vera, atque meis oculis viſa nolui ſilentio, & oblivione perirent.

Alia obſervatio XAV. MANETTI.

Curatio.

§. XLII.

Ut cauſſæ *ciborum faſtidii* prope eædem ſunt *læſæ* eorumdem *coctionis*, ſic indicationes, & curatio (§. XXXIV. *ad* XXXVII.) ibi propoſitæ huic quoque morbo conveniunt. Generatim aperientia, & amaricantia laudantur, utpote quæ gaſtricorum ſuccorum, & bilis, & ſucci pancreatici ſecretionem promovent, copiam, & vim augent, & naturalem eorum craſim reſtituunt. Non debent tamen promiſcue adhiberi, nec ſine delectu. Ratio enim, uti in omni alio morbo, habenda eſt ætatis, temperamenti, ſexus, regionis, atque anni temporis; & pro horum diverſitate modo hæc, modo illa deligi, & præferri. In calidis, puta, & ſiccis temperamentis gramen, cichoreum, acetoſa, fragraria, agrimonia, taraxacum inter aperientia, atque amaricantia primas habebunt; contra in frigidis, & humidis temperiebus præſtabunt radices apii, petroſelini, dauci ſilveſtris, abſynthium, abrotanum, marrubium, & ſic porro. Idem dicito de eccoproticis, & alvum ducentibus. Priori in caſu cremor tartari, tamarindi, manna, ſales medii; in altero rhabarbarum, aloe, ſales fixi plantarum, ſapo venetus opportuniora erunt. Itaque *therapeutices* notiſſima præcepta probe obſerventur, & pro circumſtantiarum diverſitate medicamenta quoque prudenter accommodata eligantur.

Indicationes.

Curatio generalis.

In calidis, ſiccisque temperamentis, quæ remedia?

Aperientia.

Quæ in frigidis, & humidis?

Eccoprotica, & alvum ducentia.

§. XLIII.

In ea vero *ciborum coctione læſa*, cui cauſſam præbet fibrarum laxitas, atque atonia, aut nervorum reſolutio, in univer-

Si ab atonia, quæ curatio?

Roborantia. ſum roborantia utiliter adhibentur, quæ inter excellunt cortex aurantiorum, chinæ chinæ, caſcarillæ; radix valerianæ ſilveſtris, rubiæ tinctorum, ligni quaſſiæ; *Acidulæ ferratæ.* aquæ acidulæ ferratæ, uti ſpadanæ, recobarienſes, mauritianæ, aliæque plures hujus cenſus; & ferrum ipſum varia ratione præparatum, delicatioribus nimirum menſtruo vegetabili ſolutum, robuſtioribus in ſcobem tenuiſſimam redactum. Prodeſt etiam quam plurimum *Quid reſolutione ventriculi laborantibus?* *reſolutione ventriculi* laborantibus aqua frigida perfundi, in ea natare, ſtillicidio epigaſtrium ſubjicere, membra ſæpius perfricare, exerceri, ruſticari, peregrinari, equo vehi, atque in aere puro, & perflato vitam degere. Præterea quibus cito in *ventri-* *Quibus cito cibus putreſcit in ventriculo, quæ nutritio?* *culo cibus putreſcit*, e carnibus dandæ illæ potiſſimum ſunt, quæ paullo firmiores, & duriores habentur, uti bubulæ. *Acidæ cru-* *Quæ cruditatibus acidis?* *ditati* magis reſiſtunt pôtus aqueus, carnes, & quidem avium, atque animalium ſilveſtrium, piſces, ova, atque olera acria, & *Quæ nidoroſis, & rancidis?* ex plantis cruciformibus deprompta. Contra *nidoroſæ*, & *rancidæ* opponuntur acida, aceſcentia, victus vegetabilis, legumina, farinacea, vinum acidulum, abſtinentia a carnibus, ab ovis, a pinguibus, aut oleoſis.

CAPUT IV.

DE NAUSEA, ET VOMITU.

§. XLIV.

Definitio nauſeæ, & vomitus. Gradu tantummodo videntur differre inter ſe *nauſea*, & *vomitus*. Illa vomitum plerunque antecedit, eſtque inutilis vomendi cupiditas, ſæpe aliquo cum conatu. Hic vero, nempe *vomitus*, eſt violenta eorum, quæ ventriculo continentur, aut in ipſum, & proximas ejus partes confluunt, per os rejectio. Ut autem levior motus fibrarum œſophagi, ac ventriculi inverſio *nauſeam*, ſic validior, adductis in contractionem ſpaſticam ſæpe diaphragmate, & muſculis abdominalibus, *vomitum* efficit.

§. XLV.

Cauſſa proxima utriuſque. Cauſſa proxima utriuſque eſt *convulſiva œſophagi*, aut *ventriculi*, aut *adnexarum partium irritatio*, at ejuſmodi porro, ut

motus ab inferioribus ad ſuperiora invertatur. Huic efficiendæ ſunt apta ea omnia, quæ ciborum deſiderium imminuunt, augent, aut depravant (§§. XXVII. XXVIII. XXIX.), aut coctionem alimentorum (§§. XXXIX. XL.) impediunt. Quorum aliqua ventriculo inſident, aliqua extra ventriculum quidem exſtant; ſic tamen ut connexione, ſenſibilitate, conſenſu eum afficiant. Inſigniora vitia, quæ ventriculo inſunt, quæque vomitum diuturnum excitant, ſunt obſtructio pylori, ejuſdem callus, ſcirrhus; ventriculi ulcus, abſceſſus, hernia (*), carcinoma; ſuperioris orificii laxitas, & atonia; ſanguis vaſa ventriculi nimium diſtendens, aut in iis ſtagnans; inflammatio ejus (**); pravorum humorum colluvies; acria, venenata, pinguia, putrida ingeſta, & retenta; vermes. Quæ extra ventriculum eſſe ſolent, ſunt capitis ictus; cerebri vulnus; communis ſenſorii quævis læſio; imaginationis vis; nervorum paris vagi, pharyngis, laryngiſve irritatio; hepatis (***), pancreatis, meſenterii, lienis, renum, uteri, veſicæ mala; abdominis muſculorum, aut inteſtinorum inflammatio, tumor, obſtructio, ſtrangulatio, ſpaſmus; motus rhedæ, navis; reique ingratæ conſpectus. Alligato ſarcomate in fronte vomitum ſympathicum excitatum narrat P. C. ABILGAARDUS (*a*).

Cauſſæ remotæ.

Aliæ in ventriculo, extra eum aliæ ſunt.

Quænam ventriculi?

Extra ventriculum vitia quæ?

(*) *De herniis ventriculi, & ejus effectibus vide notam in fine hujus capitis poſt* §. LII.

(**) *Vomitum* ab hujuſmodi cauſſa eſſe genitum, & ſubſequuta gangræna etiam mortem, patet ex hiſtoria, quam refert BARONIUS in *actis acad. pariſin. ann.* 1748. Vid. etiam *Comm. lipſ. vol.* II. *P.* I. *p.* 31. *Ex ſch. auct.*

Obſervationes.

(***) Poſt vomitum contumaciſſimum ingeſtorum æque, ac materiæ nigræ, fœtidæque cum alvo adſtricta cl. LIEUTAUDIUS in cadavere vetulæ *lobum minorem hepatis excavatum* invenit, in quo hærens putrida ſanies ventriculum arroſerat, viamque in eum ſibi fecerat. *Hiſt. anat. med.* I. *T.* I. *p.* 35. *Ex ſch. auct.*

De vomitu diuturno, & lethali *legi meretur obſervatio ab auctore deſcripta, & inſerta n.* XXXI. *voluminis* I. *collectionis, quæ inſcribitur* = Obſervationes medicæ, quæ anatomia ſuperſtructæ ſunt =, *& quam Lucæ edidit cl.* BENVENUTUS *ann.* 1764.

Obſervatio authoris de vomitu diuturno, & lethali.

(*a*) *Collect. ſoc. med. Haunien. vol.* I. *p.* 176.

§. XLVI.

Hinc *nauſeæ*, & *vomitus* multiplices differentiæ. Malum enim vel *idiopathicum* eſt, vel *ſympathicum*; *primarium*, vel *ſecundarium*, & *ſymptomaticum*; item *periodicum*, *frequens*, *habituale*, *ſalutare*, *criticum*, *noxium*, & ſic porro. Pro varia quoque materiæ rejectæ ratione vomitus diſtinguitur in *pituitoſum*, *bilioſum*, *æruginoſum*, *atrabilarem*, *nigrum*, *verminoſum*, *ſtercoreum*, *cruentum* &c. Rarum autem non eſt, ſanguinem etiam in ven-

Utriuſque differentiæ.

Idiopathici, & ſympathici; primarii, ſecundarii, & ſymptomatici; &c.

Aliæ differentiæ a materiæ qualitate.

triculi cavum effundi, & vomitu ſurſum efferri; idque fieri aliquo ex modis, quibus aliæ hæmorrhagiæ (*vol.* III. *c.* XII, & *vol.* IV. *p.* I. *c.* II., & *alibi*) eveniunt. At frequentior cauſſa eſt lien obſtructus. Vaſa enim brevia ſanguine reſtitante oppleta dehiſcunt, & contentum liquorem in ventriculum evomunt.

Sanguinei frequentior cauſſa.

CHOLERA.

§. XLVII.

Definitio choleræ.

Quod ſi *vomitus* creber incidat, & eodem tempore, quo ſurſum fit evacuatio, hæc ipſa deorſum etiam contingat, ſic ut ore, & ano multa & liquida una, ac violenter expellantur, * χολέρα id morbi dicitur. Periculo plenus ſane morbus eſt, & intra paucos dies, imo horas, ſæpe enecat. Oritur autem a cauſſa vomitus ad inteſtina quoque, & reliqua abdominis viſcera propagata, ſive a ſpaſtica, & inordinata ventriculi, ac inteſtinorum agitatione, qua quidquid in iis continetur, aut confluit, aut allicitur, violenter expellitur. Cauſſæ ejus remotæ frequentiores ſunt fructuum horæorum nimia ingurgitatio; liquores, & cibi fermenteſcentes; bilis acerrima; purgantia acria; emetica; ac demum acre peculiare intus genitum, aut extrinſecus immiſſum. Æſtate frequentiſſime corripere conſuevit. Diſtinguitur a pleriſque in *humidam*, & *ſiccam*. *Sicca* autem eſt, quando copioſus aer tantum ano, & ore violenter expellitur, nullus vero, aut parciſſimus humor, ſecus ac in *humida* contingit. Dividitur etiam in *ſpuriam*, & *veram*. In illa alimenta, & potulenta corrupta; in hac bilis, aut putridi alii humores ejiciuntur. Febris eam comitatur, ſi quando gravior eſt; licet ſine febri a pleriſque obſervata deſcribatur.

** Cholera.*

Cauſſa proxima.

Cauſſæ remotæ.

Differentiæ choleræ.

Sicca, & humida.

Vera, & ſpuria.

SINGULTUS.

§. XLVIII.

Vomitui ſæpe præit, aut ſuccedit *ſingultus*. Modo tamen ſolitarius eſt, modo aliis quoque morbis ſupervenit. Definiri autem ſingultus poteſt ſubita, & ſucceſſive recurrens velociſſimæ inſpirationis interceptio, qua aer ita vehementer e pectore expellitur, ut ad glottidem, & fauces allidens ſonitum momentaneum, ac peculiarem reddat. Præcipua, & proxima ejus cauſſa videtur eſſe ſpa-

Modo ſolitarius, modo non.

Definitio ſingultus.

Cauſſa proxima.

ſpaſtica, moleſta, & vehemens diaphragmatis contractio, quæ tanta ſit, ut momento temporis imæ thoracis partes introrſum cum cruciatu adducantur, pulmoneſque valide comprimant. Plerunque ſimul muſculi quoque abdominales convelluntur; unde thorace magis magiſque conſtricto, vehementior aeris e pulmonibus reſilitio contingit. Stomachus item in hoc affectu, œſophagus, & glottis ipſa uno ferme, eodemque tempore affici videntur. Imo in ventriculo ipſo initium morbi plerunque eſt, atque ab eo ad alias deinde partes protenditur. *Initium morbi plerunque in ventriculo.*

§. IL.

Quidquid igitur œſophagum, ventriculum, laryngem, diaphragma tam proxime, quam remote diſtrahere, aut irritare acriter poteſt, *ſingultum* quoque poterit excitare. Hujuſmodi ſunt boli grandiores difficilius œſophagum tranſeuntes; copioſior potio uno ac ſubito hauſtu ingeſta; nimia ventriculi repletio, ac diſtentio; acris alimenti, medicamenti, veneni, aut humoris cujuſve in ventriculum illapſi natura; tuſſis ferina; pus, aqua, ichor in thoracis cavea collecta, nervoſque phrenicos, aut diaphragma irritantia; convulſivæ quæcunque affectiones abdominalium viſcerum, præſertim inteſtinorum; veſicæ urinariæ, hepatis, ac demum ipſius diaphragmatis inflammatio, vulnus, diſtractio, roſio, & hujuſmodi (*). *Remotæ cauſſæ.*

(*) De ſingultu *ſymptomate morborum exanthematicorum ſæpe auctor loquitur vol.* II., *& ſpeciatim* §. CCCXLIV.; *de curatione autem ejus* §. CCCLXVI., *& alibi.*

Diagnoſis, & Prognoſis.

§. L.

Horum omnium affectuum (§§. XLIV. XLVII. XLVIII.) *diagnoſis* per ſe facilis eſt. Neque multum difficultatis habet *prognoſis*. Inſtante *vomitu* ſaliva uberior fertur; labrum inferius contremiſcit; hypochondria tenduntur; & *nauſea* cum ſtomachi ſubverſione fit. Ceterum ſive *nauſea*, ſive *vomitus*, cum a levioribus cauſſis originem ducunt, periculo vacant; & viciſſim. Conſuetus; criticus; ſuperflui, inconcocti, corruptive alimenti, aut humoris; per intervalla rediens, plerumque ſalutaris. Utilis quoque, ſi aſſumpta venena rejicit; ſi alvo fluenti accedit; ſi

Signa vomitus inſtantis.

Quando vacet periculo, quando non?

Quinam ſalutaris?

neque quantitate, neque qualitate; aut adjunctis ſymptomatibus terreat. Malus, ac deterior eſt, ſi ſincerus; ſi praſinus; ſi æruginoſus; ſi cruentus, in primis exanthematicis morbis (*) ſuperveniens; ſi lividus; ſi ſanioſus; ſi fœtidus; ſi ſtercoreus; ſi niger fuerit. Peſſimus variis diverſiſque coloribus diſtinctus, aut cum diſtentio nervorum, ſingultus, virium languor, labor, anxietaſve eum conſequatur; item qui morbis capitis, herniis incarceratis, ileo, inflammationibus ſupervenit. A graviditate, aut ſuppreſſione menſium, etſi cruentus (**) ſit, non magnum periculum affert; neque ſemper noxius qui a lienis infarctu, niſi eo ſanguis grumoſus, craſſus, acer, atrabilaris erumpat.

Qui noxius? *Qui peſſimus?* *Quid in gravidis?*

(*) Vid. *vol.* II. *De morbis exanthematicis febrilibus*, ubi ſæpe de *nauſea*, & *vomitu* eorumdem ſymptomatis mentio occurrit.

(**) *Exemplum vomitus ſanguinis & carnis, utpote rarum, & felicis curationis, ex ſched. auct. huc transferendum putamus.* „ De nauſea præcedente, & appetitu proſtrato diu conqueſta quædam mulier leniter purgatur. Sed poſtea vomitu corripitur, quo ſanguis multus cum duobus carnis fruſtis ejectus eſt. Fruſtum unum lucii hepar, alterum pulmonis referebat ſubſtantiam, & valde magnum erat. Tum corroborantibus valetudini priſtinæ reſtituta. Vid. *Miſcell. N. C. An.* VI. *obſerv.* XXX. *p.* 63.

Obſervatio.

§. LI.

Choleræ prognoſis.

Cholera vero *ſpuria*, aut *ſicca* periculi expers eſt. *Humida* autem, ac *vera* ſæpe lethalis, atque acutiſſimus morbus. Solvitur interdum ſudore critico, aut urina cum ardore reddita. Non raro inflammationem, gangrænam, ſyncopem, aut lienteriam, febreſque lentas inducit. *Singultus* pariter pueris, hypochondriacis, hyſtericis familiaris non ita timendus eſt, ac qui acutis morbis, & malignis febribus, ileo, herniis incarceratis, evacuationibus nimiis, epatitidi præſertim, iſchuriæ veſicali, vulneribus ventriculi, aut diaphragmatis ſupervenit. *Singultum* ſternutamentum obortum ſedat.

Singultus prognoſtica.

Curatio.

§. LII.

Materiales cauſſæ tollendæ.

Curatio abſolvitur iis, quæ cauſſas tollunt. *Nauſea*, *vomitus*, *cholera*, *ſingultus* compeſcitur, ſi ejus cauſſa materialis ventriculo, aut œſophago, aut duodeno inſideat, vomitum blande adjuvantibus, diluentibus, demulcentibus, oleoſis, clyſmatibus;

ac demum corroborantibus, & anodynis opium habentibus (*). Huc quoque ſpectat vinum meracum callide ſorbillatum, ſal abſynthii ſucco mali medici mixtus, & quævis alia ventriculo jucunda, atque amica, extrinſecus etiam cum theriaca admota. Si ab aliis cauſſis ſint, his pro re nata occurrendum eſt; aut ſaltem aptis remediis mitiganda ſymptomata ſunt. COMPARETTUS *vomitum* ab tumore pylori ortum curatum narrat ſublimati corroſivi uſu in noſocomio patavino anno 1771. (*a*). *Vomitum ſanguineum* nullis remediis cedentem in juvene brumali tempore per frigidiſſimas potiones curavit MICHELOTTUS (*b*). Moſchi, camphoræ, ac opii vires in *ſingultu* a malignis, pernicioſiſque halitibus diaphragma, & ventriculum afficientibus, itemque cantharidum admotarum virtus adeo jam innotuere, ut his immorandum non ſit. Ubi vero conquieverit malum, curare oportet exquiſitiſſimo victus regimine, ne iterum, quod frequentiſſime evenit, recrudeſcat.

Blanda emollientia, oleoſa, diluentia, roborantia, anodyna.

Mixtura ſalina.

Topica.

Indicationes aliæ.

Obſervationes.

Curatio ſingultus.

Ad prophylaxim.

(*) Vide *cap. ſeq.* §. LXX. *in nota* (**) quæ de *antiemetica* virtute *radicis columbi* referantur; aliaque vomitum ſedantia propoſita §. CXI.

(*a*) *Occurſus medic. p.* 343. A ſublimati tamen corroſivi uſu non pauca damna ventriculo inferri, & ſæpe lentos, chronicoſque morbos ſequi contendit PIBRACIUS (*mém. de l' academ. de chirurg. T. IV. edit. in* 4. *p.* 153.); etiamſi quædam interdum mala devicta videantur. Nec aliter ſentire videtur F. C. MEDICUS. Vid. *ſuppl.* 2. *ad decad.* 11. *comm. lipſienſ. pag.* 225. *Ex ſch. auct.*

Cautio circa uſum ſublimati corroſivi.

(*b*) *Comm. inſtit. ſcient. bonon. in opuſc.* Videatur *diſſertatio de ratione venæ ſectionis in vomitu cruento laborantibus*, quæ proſtat in *adverſar. med. pract. cl.* LUDWIGII *P. I. p.* 165.

V. S. in vomitu cruento.

NOTA.

Coronidis loco nonnulla ad vomitum, ejuſque effectus pertinentia ex ſched. auctoris addere liceat. „ FABRICIUS HILDANUS commemorat *herniam* ventriculi ſubſequutam poſt emetici aſſumpti enormes conatus. GARENGEOTUS etiam *tom.* III. *academ. chirurgicæ pariſ.* duas hiſtorias recenſet hujuſmodi herniæ, quas in dubium fortaſſe injuria vocavit GUNZIUS in ſuo *de herniis tractatu* Lipſiæ edito an. 1744., dum ipſe tamen proprias refert hujus herniæ hiſtorias. Signa ſunt tumor mollis in regione epigaſtrica plus minus magnus, qui cedit & evaneſcit poſitu ſupino; vomitus comitans, & digeſtionis vitia; anxietas; ſuffocationes; diſtractiones; dolores; alvi tarditas. Præcedunt ictus violenti. Repoſita, & vi contenta hernia, ceſſant ſymptomata „. Videatur etiam PIPLETUS junior *mém. de l'academ. de chirurg. t.* XI. *p.* 294.

Hernia ventriculi ab emetico; ejuſque ſigna.

CAPUT V.

DE
ALVI FLUXIBUS,
SIVE
ALVI PROFLUVIIS.

§. LIII.

Definitio. ALvum fluere dicimus, cum ſæpius excrementa ano egeruntur, & liquida ſunt, ac aliam, quam quæ naturæ fœcum convenit, formam & ſpeciem referunt. Præcipua vero *alvi fluentis* *Fluxuum differentiæ.* genera a clinicis commemorata rediguntur ad *lienteriam*, ad *cœliacam paſſionem*, ad *diarrhœam*, & *dyſenteriam*; ac demum ad *cruentos alvi fluxus*, nimirum *hœmorrhagias*, *fluxum hepaticum*, & *nigrum* HIPPOCRATIS. De his itaque ſingulis breviſſime dicere oportet.

LIENTERIA.

§. LIV.

Quid lienteria? Cum epulæ, potioneſque neque coctæ, neque corruptæ, ſed crudæ & quales fuerunt aſſumptæ, vix ac ne vix quidem mutatæ, celeriter, & ſine dolore, & citra ſanguinis, aut bilis mixtionem ano dejiciuntur (ſive liquidæ, ſive ſolidæ fuerint), ** Lienteriam.* λειεντερίαν * græci, noſtri *lævitatem inteſtinorum* appellant. *Cauſſa proxima quorundam.* Pleriſque cauſſa ejus fluxus proxima videtur virium digerentium languor, & fibrarum pylori nimia laxitas, unde ſola reſpirationis vis inconcocta ex ventriculo alimenta depellit. Sed viſa interdum eſt ampliata pylori capacitas ſine *lienteria* (*a*). Nos ergo *Quænam auctoris.* *auctam ventriculi, & inteſtinorum irritabilitatem in lienteria* arbitramur, qua ingeſta citius expellantur, dejicianturque, quam neceſſe eſt ad eorum coctionem. Idque comprobatur ab iis, quæ *lienteriam* præcedunt, nam ſæpe *cynorexia* eam anteit, aut comitatur; tum a medendi ratione, qua ceſſare ſolet, nam ſæpe remediis irritabilitati nimiæ adverſis curatur. Haud tamen ne-

gamus, interdum cum aucta inteſtinorum irritabilitate (*) ventriculi languorem, ſuccorumque digerentium inertiam conjungi. *Hæc quandoque cum illa complicatur.*

(a) MORGAGNIUS *Epiſt. anat. med.* XXXI. *n.* 7.

(*) Inteſtinorum irritabilitatem nimiam quandoque accuſat SWIETENIUS §.719. *V. pro cauſſa vires &c.*

CŒLIACA PASSIO.

§. LV.

A lienteria parum diſtat *cœliaca paſſio*, ſive *affectio*, ſive *cœliacus fluxus*, quem vocant. In hoc alvi excrementa ex concoctis quidem, ſed liquidis, & chylo interſperſo albicantibus conſtant. Non itaque culpa in ventriculi actionem læſam, aut deficientem rejicienda eſt; ſed vera ejus cauſſa haberi poteſt impedita chyli in vaſa lactea propulſio, aut abſorptio vel bilis, & ſucci pancreatici defectu, quod chylum non ſatis attenuarint, vel inteſtinorum vitio, quod infirmiora, & languidiora ſint, vel vaſorum lacteorum, quod vim abſorbendi amiſerint, vel, cicatrice clauſa, obſtructa, aut compreſſa, chylo iter denegent. Quæ omnia quum variis ex cauſſis fieri poſſint, cuilibet vel leviter phyſiologia imbuto facile innoteſcunt. *Quænam cœliaca paſſio?* *Cauſſa proxima.* *Remotæ.*

DIARRHŒA.

§. LVI.

Ut in ſuperioribus alvi fluxibus ratio potius habenda eſt indolis materiæ excretæ, ſic in ſequenti ejus copia magis attenditur. Quæcunque crebra, liquida, & copioſa alvi dejectio, ſive fuerit ex putridis, liquatiſque excrementis, ſive cum his bilis, mucus, pinguedo, ſerum, aut omnes hi liquores confundantur, Διάῤῥοια (*) dicitur. Plerunque nullus in ea dolor eſt; interdum tamen aliquis quoque circa inteſtina percipitur. Prout vero peculiaris humor præ ceteris excernitur, vocatur vel *bilioſa*, vel *mucoſa*, vel *pinguedinoſa*, vel *ſeroſa*, vel *aquea*, & *colliquativa*. Diſtinguitur etiam in *criticam*, & *ſymptomaticam* (*). *Quinam alvi fluxus diarrhœa?* ** Diarrhœa.* *Quotuplex?*

(* *De hac veluti ſymptomate febrium, exanthematum, aliorumque morborum tum capitis, tum pectoris pluries N. A. diu, multumque in ſuperioribus diſputavit. Quare conſulenda quæ vol. I. II. III., & P. I. vol. IV. ubiq. ab eo tradita ſunt.*

§. LVII.

Cauſſa ejus proxima.

Remotæ cauſſæ.

Hanc proxime efficit uberior ad inteſtina humorum appulſus, auctuſque inteſtinorum periſtalticus motus, ſic ut ab abſorbentibus vaſis æqua menſura recipi non poſſint. Remotam cauſſam ſuppeditant potus uberior tam calidus, quam frigidus, qui neque ad renes, neque ad cutis ſpiracula cito traducatur; acritates cum cibo, potione, aere, medicamentis immiſſæ, aut mora, dyſpepſia, & putrefactione intus progenitæ; accumulata, ac vitiata natura humoris gaſtrici (*), enterici, pancreatici, biliaris; aquearum quarumcunque excretionum, & inſenſibilis perſpirationis ſuppreſſio; metaſtaſes ad interiora acrium, vitiatarumque materierum; dyſcraſia ſanguinis univerſi; aut ejus inæqualis diſtributio, ac ad interiora ob fibrarum inteſtinalium laxitatem conſluxus; ataxia nervorum; animique pathemata, in primis ira; difficilis dentium eruptio; vermes; abuſus fructuum, & rerum fermentantium; vina non defæcata; aquæ corruptæ (**); nimius calor; febres acutæ; & alia hujus cenſus.

(*) Interdum in ipſo ventriculo inventa eſt diarrhoeæ cauſſa. Vid. MORGAGNIUM *Epiſt. anat. med.* XXXI. *n.* 9. 10.

(**) PRINGLIUS id teſtatur; idemque affirmat HEBENSTREIT *Anthropologia forenſ. ſect.* I. *c.* 2. §. 12.

DYSENTERIA.

§. LVIII.

Quinam fluxus vere dyſenteria vocetur?

** Dyſenteria.*

Differentia ejus a diarrhœa.

Cauſſa proxima; ejuſdemque ſymptomata.

Cum vero liquidis alvi dejectionibus accedunt inteſtinorum torſiones, & crebri ventris dolores, frequens dejiciendi cupiditas, excrementa vero fœtida admodum ſint, & ſæpe exigua quantitate, & muco adipi ſimili, aut ſanguine intermixta (*), imo interdum filamentis, carunculis, & membranulis ſcateant; tum fluxus hujuſmodi * Δυσεντερία dicitur, quo nomine *difficultas inteſtinorum* deſignatur. Hoc malum *tormina* vocavit A. C. CELSUS. Hinc patet, *diarrhœam*, & *dyſenteriam* ſolo tantum differre gradu, cum in hac ſymptomata graviora omnino ſint, & cauſſa proxima, quam *acre* quidpiam efficit, *ſenſibilitatem* magis afficiat, valentius irritet, tenaciuſque inteſtinis adhæreat, ea pungat, vellicet, rodat, ad egerendum ſollicitet, inflammet; dolores, ſpaſmos, ac dejectiones excitet; mucum everrat; ſanguinem

ex dilatatis, aut laceratis vaſorum extremis exprimat; imo villoſa ex tunica quædam filamenta, ac membranea fruſtula diſcerpat, cumque fæcibus deturbet. Si *tenuia* tantum *inteſtina* afficiantur, dolor eſt acutiſſimus, iſque maxime circa umbilicum excruciat; alvus non ſtatim poſt doloris cruciatus dejicitur; cruorque magis cum excrementis admiſcetur. Si vero *craſſa*, obtuſior eſt dolor, non ita aſſiduus, ab umbilico magis diſtat, ſtatimque poſt eum dejectiones ſequi ſolent; & cruor, ac purulenta materia leviter excrementis adhærent, aut tantummodo innatant. Verum ſæpe contingit, ut afficiantur utraque inteſtina; tuncque una ſimul hæc phænomena obſervantur.

Quando tenuia inteſtina afficiuntur? *Quando craſſa?* *Quando utraque ſimul?*

(*) *Sanguis* ſi deſit, adſint vero reliqua ſigna, *dyſenteria* tamen eſt, ut SYDENHAMIUS *ſectione* IV. *c.* 3. pariter animadvertit.

§. LIX.

Remotiores ejus cauſſæ ſunt eædem fere, ac *diarrhææ* (§. LVI.). Inter has vero recenſendum eſt *æſtivum tempus poſt hiemem ſiccam, & aquilonarem, ver autem pluvioſum, & auſtrinum* (a). *Ver ſiccum, & aquilonare poſt hiemem auſtrinam, & pluvioſam, & tranquillam* (b); diuturnæ ſiccitates; æſtus nimii; calidiores regiones; aer humidus, & paluſtris; ſubitum, inſolitumque frigus; temperamentum cholericum, aut atrabilare; *ætas virilis* (c).

Remotæ cauſſæ.

(a) HIPPOCRATES *Aphor.* III. *n.* 11. (b) *Id. aphor. eod. n.* 12.
(c) *Id. ibid. n.* 30.

§. LX.

Dyſenteria porro modo *ſporadica* eſt, modo *epidemica*; modo *acuta*, modo *chronica*; modo *benigna*, *maligna*, *contagioſa*, *caſtrenſis*; interdum cum *teneſmo* conjungitur; interdum in eum deſinit; interdum eo caret. Eſt autem * Τεινεσμὸς illa inteſtini recti moleſta, & doloroſica irritatio, quæ inane plerunque, & crebrum dejiciendi deſiderium procreat. Videtur autem oriri a *nimia inteſtini recti ſenſibilitate*, quam muci abſentia, & interioris tunicæ nuditas efficit, unde ad quodvis ſtimuli genus violenter contrahitur, ac quaſi in globum contorquetur, qui fallacem corporis exitum molientis ſenſum mentitur. *Teneſmus* vero etiam ſine dyſenteria eſſe poteſt. *Rectum* enim *inteſtinum* ab acri muco; a ſpaſmo; ab aſcaridibus; ab inflammatione; ab hæmorrhoidibus diſtentis; a calculis veſicæ; a fæcibus induratis,

Differentiæ dyſenteriæ. *TENESMOS. *Quid ſit teneſmus, ejuſque cauſſa?* *Quando ſine dyſenteria teneſmus?*

ac hærentibus, aliiſque cauſſis irritatum in hunc morbum incidit. Tunc vero mucus tantum cruore conſperſus dejicitur, anuſque ſæpe prolabitur; ac alvina excrementa, ubi redduntur, naturalem ſervant figuram, colorem, & naturam.

Ejus notæ.

FLUXUS CRUENTUS.

§. LXI.

Qui fluxus cruentus, & unde oriatur?

Cruentus quoque *alvi fluxus* non raro a clinicis memoratur, qui tum adeſſe ſolet, cum cruor purus, ut in hæmorrhagiis, aut dilutus, aut nigricans, aut ater, aut ſplendens ex alvo dejectionibus fertur. Ex diſruptis enim, dilatatis, aut eroſis *ventriculi, inteſtinorum, hepatis,* aut *pancreatis* (*) vaſis ſæpe magna copia ſanguis funditur, ut *cruentus alvi fluxus* oriatur. Si ſincerus, rutilus, & magna copiá feratur ſine ſignis hæmorrhoidum fluentium, a LIEUTAUDIO *fluxus meſentericus*, rectius vero *hæmorrhagia inteſtinalis* vocatur. Si fuerit ſanguis dilutior, & aquæ, in qua caro lota ſit, ſimilis, *fluxus hepaticus* a veteribus, a noſtris vero *dyſenteria hepatica* GORDONII, aut BALLONII, aut *hepatirrhœa vera* SAUVAGESII dici conſuevit. Ab hepatis vaſis per choledochum ductum in inteſtina traduci creditur, hepate atonia ac laxitate, aliove vitio, uti ulcere, abſceſſu, laborante. *Verum fluxum hepaticum*, obſervantibus LIEUTAUDIO, & LUDWIGIO, negare non auſim. Sed ſimilis quoque, & quidem ſine dolore, ex *inteſtinis*, & *pancreate* interdum fluere viſus eſt, ut teſtantur plerique nuperiorum medicorum RIVERIUS, ETTMULLERUS, LIEUTAUDIUS, LUDWIGIUS, SAUVAGESIUS. Hunc fluxum vocavit TRALLIANUS *cœliacum affectum* (a). *Cœliacus ventriculi morbus* CELSI habet ventrem durum, doloremque, alvum adſtrictam, difficilem ſpiritum, crepitus emiſſionem impeditam (b). Tandem ſi nigræ, fœtidæ, acres dejectiones ſint, &, quod pejus, ſplendentes, *fluxus niger*, ac *atrabilaris*, vel *morbus niger* HIPPOCRATIS, & HOFFMANNI habentur, vel *fluxus ſpleneticus* GORDONII, *dyſenteria ſplenetica* BALLONII. Ex ſanguine enim congeſto, ſtagnante, corrupto, nigro, acri e vaſis ventriculi, aut inteſtinorum ulcuſculis cancroſis affectorum modo ruptis, modo eroſis fieri conſuevit. Atque hæc *cruenta profluvia* ſcorbuticis, evacuationes conſuetas non habentibus, febribus mali moris tam continuis, quam intermittentibus laborantibus, melancholicis, lienoſis, obſtructis, ictericis in primis ſuperveniunt.

Quando dicitur fluxus meſentericus LIEUTAUDII; *ſive hæmorrhagia inteſtinalis?*

Quando fluxus hepaticus veterum, aut dyſenteria nuperorum?

Huic ſimilis ex inteſtinis oritur, & pancreate.

Idem eſt TRALLIANO *cœliacus affectus.*

Quinam cœliacus morbus ventriculi C. CELSI?

Qui niger HIPPOCRATIS? *vel Fluxus ſpleneticus* GORDONII, *vel dyſenteria ſplenetica* BALLONII?

(a)

(*) Boerhaavius id fieri autumat, quando *pancreate ſcirrhoſo* exiſtente catharticum propinetur. Tunc ejus vi aucta circulatione, *vaſa* circa *ſcirrhum* ſita urgentur, & tandem diſrumpuntur. *De virib. medicamentor. pag.* 245.

(*a*) *Lib.* VIII. (*b*) *Lib.* IV. *cap.* XII.

Prognoſis.

§. LXII.

LIENTERIÆ, & CŒLIACÆ PASSIONIS *prognoſtica fauſta, & infauſta.*

In *lienteria*, & *cœliaca paſſione* ægri fructum alimenti non ſentiunt, ac in malum corporis habitum, atrophiam, tabem, hydropem incidunt. Ardor hypochondriis ineſt, & ſits ingens urget, ac interdum cibi faſtidium. Interdum morbus trahitur, interdum ægros præcipitat. In tenera ætate facilius depellitur, utique ſi urina copioſius fluxerit, & corpus ali incipiat. Difficillime in provectioribus hominibus, præſertim ſi *dyſenteriæ* diuturnæ ſucceſſerit, ſi os exulceratur, ſi facies rubet, ſi venter gracileſcit & rugoſus fit, ſi ſenes diu fatigat. *In diuturnis inteſtinorum lævitatibus ructus ſuperveniens, qui prius non fuerit, ſignum bonum* (*a*).

(*a*) Hippocrates *aphoriſ.* VI. *v.* I.

§. LXIII.

Signa bona cujuſvis alvi profluvii ex HIPPOCRATE, & C. CELSO.

In omni autem *alvi fluxu* illud Hippocratis memoria tenendum eſt, quod ſic habet: *In perturbationibus alvi, & vomitibus ſpontaneis, ſi qualia oportet purgentur, confert, & facile ferunt; ſin minus, contra* (*a*). Item appoſite ſcribit Corn. Celsus (*b*). *Uno die fluere alvum, ſæpe bonum, & etiam pluribus, dum febris abſit, & intra ſeptem dies quieſcat; purgatur enim corpus, & quod læſum erat, utiliter effunditur. Verum ſpatium periculoſum eſt: interdum enim tormina, & febrem excitat, vireſque conſumit.* Huc ſpectant alia, quæ apud Hippocratem leguntur. *A longo alvi profluvio detento ſpontaneus vomitus ſuperveniens morbum ſolvit* (*c*). *Ophthalmia laborantes alvi profluvio corripi, bonum* (*d*). *Si leucophlegmatiæ vehemens diarrhœa ſupervenerit, malum ſolvit* (*e*). *Quibus in febre aures obſorduerint, his ſanguis e naribus effluens, aut alvus exturbata morbum ſolvit* (*f*). *Alvi fluxus interdum ſolvit præcordiorum, aut crurum, & inferiorum partium dolorem derepente abſque febre natum* (*g*). *In alvi profluviis mutationes excrementorum juvant, niſi in prava mutentur* (*h*). Qui

alvi profluvio diutius cum tuſſi detinentur, non liberantur, niſi dolores vehementes ad pedes contigerint (*i*).

(*a*) *Aphor.* II. *ſect.* I. (*b*) *Lib.* II. *cap.* X. (*c*) *Aphor. ſect.* VI. *n.* 15. (*d*) *Coac.* 224. *de judic.* 83. (*e*) *Aph. ſect.* VII. *n.* 29., & *Coac.* 457. 482. (*f*) *Aph.* VI. *n.* 60. *Coac.* 210. (*g*) *Coacar.* 294. (*h*) *Aphor.* II. *n.* 14. (*i*) *De judicat. n.* 17.

§. LXIV.

Item infauſta praeſagia ex HIPPOCRATE.

Quae ſequuntur, deterioris notae indicia ſunt. *Ex morbo diuturno alvi fluxus, malum* (*a*). *Mulieri utero gerenti ſi alvus multum fluit, periculum eſt ne abortiat* (*b*). Quod tamen perpetuum non eſt: interdum enim uſque ad partum innoxie alvi fluxus perfertur, ac ſponte a partu deſinit. Hinc, nequidquam proficiente medico, naturae res eſt committenda (*). *Praerubrum in alvi proluvie excrementum, vitioſum; vitioſum etiam admodum ex viridi palleſcens, aut albicans, aut ſpumans, aut aquoſum. Item malum eſt, quod exiguum, glutinoſum, leve, & ex viridi ſubpallidum. Peſſima quoque dejectio liquida in ſopore, & torpore detentis* (*c*). *Alvus in febre ardente affatim prorumpens mortis periculum affert* (*d*). *Quibus tabe laborantibus capilli de capite defluunt, hi alvi fluxu ſuperveniente moriuntur* (*e*). *A tabe detento alvi profluvium ſuperveniens, lethale* (*f*). *In iis, qui longo tempore conſumpti ſunt, temerariae, & quae praeter naturam fiunt alvi exſolutiones una cum vocis defectione tremula, perniciem denunciant* (*g*).

(*a*) *Aphor.* V. *ſect.* VIII. (*b*) *Aphor.* XXXIV. *ſect.* V.
(*) SCARDONA (De morb. mulier. cap. IX. §. V.) *optime*, ait, *ab* HIPPOCRATE *adnotatum eſt, mulierem gravidam dyſenteria laborantem, ſi convalitura eſt ab aegritudine* vel ipſo partus die, vel paullo poſt *levari oportere*. Eaedem ſunt SCHENCKII, & MAURICEAU obſervationes. *Ex ſched. auct.*
(*c*) *Coacar.* 611. (*d*) *Coac.* 129. (*e*) *Aphor.* XII. *ſec.* V. (*f*) *Aphor.* XIV. *ſec.* V. (*g*) *Coac.* 634., & 258.

§. LXV.

Prognoſtice DYSENTERIAE. *Malignae, & epidemicae.* *Alia infauſta praeſagia ex* HIPPOCRATE, *aliiſque.*

Dyſenteria quoque non levis eſt morbus, in primis *maligna*, quae cum febre eſſe ſolet, & *epidemica*. In hac ſaepe inflammatio, aut gangraena ſupervenit. Interdum etiam *dyſenteria* in ulcera inteſtinorum deſinit. *A dejectione ſincera dyſenteria, malum* (*a*). *Inteſtinorum difficultate laborantibus vomitio bilioſa circa initia malum eſt* (*b*). *Dyſenteriae, quae incipiunt cum nauſea, deinde ſuperveniat vomitus, pene omnes lethales ſunt*, ut obſervat

BAGLIVIUS, ſi nempe adſit in inteſtinis inflammatio (c). *Tormina omnia mala ſunt, ſi cum febre invadunt, aut variis alvi recrementis, aut jecoris inflammatione, aut præcordiorum, aut ventris: aut quæcumque doloribus cruciant, aut cibos cohibent, ſitimque inferunt* (d). *In longis dyſenteriis cibi faſtidia mala, tum alias, tum ſi inſuper febrierint* (e). Dyſenteria ſi ab *atra bile inceperit, lethale* (f). Summopere enim cauſtica eſt atra bilis, & cito gangrænam accerſit. *Si dyſenteria detento velut carunculæ ſeceſſerint, lethale* (g). *Quicumque lienoſi a dyſenteria corripiuntur longa, eaque in hydropem, aut lienteriam convertitur, moriuntur* (h). *Celerrime is perit, quem maxima pars malorum ſymptomatum occupat* (i). *Is morbus præcipue pueros a quinto anno perimit, &, qui eum ſuperant, ad decimum uſque; ceteræ ætates tutiores ſunt* (k). Pejor eſt, quæ a metaſtaſi, quam quæ ab ingeſtis oritur. Dolores ſubito conquieſcentes, nigris, fœtidiſque ex alvo ſponte prodeuntibus cum virium proſtratione, pulſu parvo, ac debili, aliiſque pravis ſymptomatis, gangræna lethali *dyſenteriam* terminari ſignificant. Plerumque mortis ſignum eſt, cum *teneſmus* tantus eſt, ut perpetuo hiet anus, unde clyſteres ſtatim elabantur; aut ita conſtringatur, ut nihil poſſit immitti. *Singultus* diarrhϾ, aut dyſenteriæ ſuperveniens, aut *maculæ* in facie erumpentes, aut *puſtula nigra* poſt aurem lethalia ſunt. *Puſtula* autem *nigra* erumpens poſt *aurem ſiniſtram* juxta non nullos mortem *vigeſimo* die futuram prædicit. RIVERIUS etiam addit, manuum œdemata eſſe lethalia.

Chronicæ.

Ab atra bile.

Ab infarcto liene.

In pueris.

A metaſtaſi.

Teneſmus quando lethalis?

Quid ſingultus, maculæ in facie, & puſtulæ nigræ poſt aures?

(a) HIPPOCR. *aph.* 23. *ſect.* VII. (b) *Coac.* 463. (c) *In appendic. ad dyſenteriam* (d) HIPPOCR. *Præd.* II. *n.* 118. (e) *Id. epidem.* VI. VIII. *n.* 1. (f) *Aphor.* 24 *ſect.* IV. (g) *Aphor.* 26. *ſect.* IV. (h) *Aphor.* 43. *ſect.* VI. *Coac.* 466. (i) *Id. Præd.* II. 118. (k) *Id. ibid. n.* 119.

§. LXVI.

Bene ominantur excrementa ſolidiuſcula liquidis intermixta, & flatus ſejunctim emiſſi. *Si flatus exire incipiant, brevi ſanitatem promittunt* (a). *Raro critica, & benigna eſt. Attamen ab inſania dyſenteria*, bonum (b). *Lienoſis dyſenteria ſuperveniens*, bonum (c). Item *quæ non longa* (d). Generatim *dyſenterico plurimum ineſt ſpei, cui pravorum ſymptomatum pauciſſima adſunt* (e).

Signa fauſta in dyſenteria.

(a) BAGLIVIUS *Prax. med. lib.* II. *cap.* 3. (b) HIPPOCR. *aphor.* V. *ſect.* 7. (c) *Id. aphor.* 48. *ſect.* VI. (d) *Coac.* 466. (e) *Id. Præd.* II. 118.

§. LXVII.

Prognoſtica CRUENTI, HEPATICI, & NIGRI HIPPOC.

Cruentæ alvi *dejectiones* ſinceræ aliarum hæmorrhagiarum pericula, & vices ſubeunt; ideoque in memoriam revocentur ea, quæ alibi innuimus. Fluxus *hepaticus* in hydropem plerunque terminatur. *Niger* modo cita virium exſolutione, modo lenta tabe vitam adimit. *Morbis quibuſcunque ſi bilis atra vel ſurſum, vel deorſum prodierit, lethale* (a). *Quibuſcunque ex morbis acutis, aut diuturnis, aut ex vulneribus, aut aliter quocunque modo extenuatis bilis atra, vel qualis ſanguis niger ſubtus prodierit; poſtridie moriuntur* (b). Nihilo tamen minus exſtant obſervationes, quæ docent, ægros interdum evadere.

(a) HIPPOCR. *aphor.* XXII. *ſect.* IV. (b) *Id. ſect.* ead. *aphor.* XXIII.

Curatio.

§. LXVIII.

Curatio generalis. LIENTERIÆ *curatio*.

Curatio in his affectibus eo tendat, ut cauſſa primum tollatur, deinde ſymptomata mitigentur. In *lienteria* initio lenia abſtergentia, uti ſerum lactis; oleum olivarum; rhabarbari tinctura aquoſa; decoctum tamarindorum; deinde leniter ſedantia, ac adſtringentia, & ſtomachica, uti theriaca; diaſcordium *Fracaſtorii*; terra lemnia, catechù; ſanguis draconis; amara; vinum mali punici; cydonia conveniunt. Hæc vero in primis, ſi atonia quoque morbum aut faciat, aut foveat. *Lienteria* ſæpe laborant pueri, quia infarctum, & multa pituita tumentem habent ventrem; quo introitus in vaſa lactea inhibetur: hinc corpus extenuatur, & omnia ingeſta per anum dejiciuntur. Curantur autem eccoproticis, reſolventibus, ſtomachicis. Myrrha, ſal lixivioſum, aloe (hic ex vino) aliquoties in die parva doſi data brevi ſanitatem reſtituunt (a). Nec diſſimili ratione agendum eſt in *cœliaca affectione*, dummodo aperientia ſimul, & diuretica in uſum vocentur. In *diarrhœa*, & multo magis in *dyſenteria* inter initia, viribus adhuc integris, temperamento, ac ætate florente, ſi febris, aut dolores urgeant, venam etiam iterato ſecare oportet. Depletis vaſis, ac inflammationis nullo indicio præſente, nec ullo alio morbo repugnante, ſi materia turgeat, emetico exturbanda eſt. Nec deſunt exempla curationum per emetica præſtitarum, ubi nulla ſigna docerent, aliquid circa primas vias hærere, quod ſtimulo ſuo fluxum alvi faceret. Contumaces hujuſ-

Cur pueri huic magis obnoxii?

Aptiora illis remedia.

Curatio CŒLIACÆ *paſſionis.* DIARRHŒÆ, & DYSENTERIÆ.

V. S. quando inſtituenda?

Emetici utendi ratio in contumaci diarrhœa.

modi *diarrhœas* curavit SWIETENIUS (*b*) dato ſingulis diebus per biduum mane vomitorio, deinde etiam alternis diebus per tres, vel quatuor vices iterato, donec felici eventu ſiſterentur, quod adſtringentia nequaquam efficere potuerunt. Veſperi tamen emetici operationem ſubſequente opiatum remedium dabat. Item SYDENHAMIUS (*c*), & PRINGLIUS. Datur quoque epicratice a grani dimidio ad grana duo gummi tragacantha confectione hyacinthina, aut diaſcordio excepta (*d*). Excellit in primis *ipecacuanha*. *Dyſenterias* anno 1731. Edimburgi graſſantes, quæ *diarrhœis biliofis* ſubſequutæ ſunt, curatas fuiſſe narrant repetita ejus doſi, narcoticis, rhabarbaroque cum mercurio dulci, qui vomitum interdum ciebat. Adſtringentia vero noxia erant, niſi ſatis prius purgantia (*) adhibita fuiſſent (*e*). In illa tamen, quæ Londini epidemica fuit anno 1762., GEORGIUS BACKERUS contendit, inutile prorſus remedium ipecacuanham fuiſſe, nec multum opio, & rhabarbaro, niſi in fine morbi, tributum, ceteris emeticis præferens tartarum ſtybiatum (*f*). In Galliis vero anno 1745. autumnali tempore *dyſenteria* pariter *epidemica*, quæ neque ipecacuanhæ, neque ſimaroubæ, neque aliis cedebat remediis, vitro antimonii cerato, referente DU-HAMELIO, & ARNALDO (*g*), tuto, & feliciter ceſſit. A PRINGLIO quoque ſummopere laudatur; ſed GEORGIUS HAVERMANNUS (*h*) miratur, quomodo is tam ſæpe illud ſuaſerit: vitrum enim antimonii ceratum putat referendum eſſe inter minus tuta remedia, quia cera ſemper per liquores ventriculi, ejuſque calore liquata augeri *dyſenterias* ipſe viderit. Contra commendat fabam pechurei (*pecherim*) braſilienſis, tanquam antidyſentericum, quo ex triginta ægris vicenos ſanavit. De hoc remedio mentionem jam fecerat cl. BÆCKIUS (*i*). Præmiſſis vomitoriis, & laxantibus dedit ejus pulverem ad *ſcrupul.* ij. bis quotidie, &, ſi dolores poſtulabant, nocte opiatum exhibebat. Poſt emetica principem locum occupant lenientia, tamarindi; myrobalani; rhabarbarum; oleum; ſerum lactis; aqua tectucciana (quam certiſſimum remedium REDIUS, & BAGLIVIUS (*k*) habent), etiam per epicraſim adhibita, interpoſitis, noctu in primis, paregoricis, de quibus modo dictum eſt. Lyſimachia vulgaris flore purpureo, ſive ſalicaria purpurea, ſive lythrum *Linnæi* commendatur a TRELKELDIO (*l*) medico anglo tam in decocto, quam in pulvere adverſus *dyſenteriam*. Salicariæ quoque præſtantiam in *diarrhœis*, ac *dyſenteriis*, ubi a laxitate malum oritur, variis experimentis cognovit HAENIUS. Dato prius purgante, drachma una, vel ſcrupuli jv. ejus pulveris

Tragacantha, & opiata.

Ipecacuanhæ efficacia in dyſenteria epidemica.

Ejus inutilitas in aliis epidemiis.

Tartar. ſtybiat.

Vitrum ceratum antimonii.

Faba pechurei braſilienſis.

Lenientia poſt emeſim.

Lyſimachia vulgaris.

HAENII *methodus in hujus remedii uſu.*

mane & ſero dantur. Intra tres, aut quatuor dies ægri curantur; dummodo ſordium copia, nimia putredo, inteſtinorum ulcus, aut alicujus viſceris labes abſint; paullo vero longiori tempore, ſi ſit diuturnior. Annoſa diarrhœa ad quævis rebellis remedia trium hebdomadum ſpatio ſic curata eſt (m).

(a) GÖRTER *de fame* §. 42. (b) §. 722. *v. ex pulſu per emetica &c.*
(c) *Sect.* I. *cap.* 4. (d) Vid. JURIEU *in notis* BREMOND. *ad tranſaction. anglican.*
(*) Cave tamen a radicis jalappæ uſu, qui lethalis interdum fuit in dyſenteria laborantibus, aut reconvaleſcentibus, ut videre eſt in *collection. ſociet. med. haunienſ. vol.* I. *p.* 234. *Ex ſched. auct.*
(e) *Eſſais de médéc. d'Edimbourg. vol.* I. *pag.* 42. (f) *De dyſenteria, & catarrho utriſq. epidemic. an.* 1762. *Londini* 1764. (g) *Hiſtoir. de l'acad. R. des ſcienc. an.* 1745. En methodus ARNALDI, qua vitro cerato antimonii *dyſenterias* curabat. Quinquaginta ægros eodem liberaſſe, nemine excepto, affirmat. Eos clyſteribus, & lenitivo antea præparabat: poſtea ſex vel octo grana ejuſdem cum roſarum conſerva alternis diebus propinabat, veſpere autem anodynum exhibebat; terque, quaterque repetebat remedium. Denique curationem, ſuperſtitibus doloribus, leni opiato finiebat. *Comment. lipſienſ. p.* 273., & *Giornal. medic. di Venezia ann.* 1764. *n.* 50. *p.* 396.

Methodus utendi vitri cerati antimonii ex ARNALDO.

(h) *Comment. de reb. in ſc. N.*, & *M. geſt. vol.* XV. *p.* 303.
(i) *Ibid. vol.* X. *p.* 198., & XIV. *p.* 516. (k) *Cap. de diarrhœa, & dyſenter.* (l) *Gazzett. d'oltremonti n.* VIII. (m) *Rat. med. par.* III. *cap.* V. *p.* 214.; & *P.* IV. *c.* 7. Vid. curationem *alvi fluxuum* ab auctore propoſitam centies in I. & II. *volum.*, ex. cauſ. §. 295. *vol.* I., & §§. 83. 144. 148., & alibi.

§. LXIX.

Quæ enemata injicienda.

Crebra item enemata injicere proficuum valde eſt, primum abſtergentia; deinde anodyna, & ſedantia; tandem balſamica, & roborantia. Talia ſunt, quæ ex ſero lactis, & aqua hordei cum melle roſaceo fiunt; ex decocto pedum vituli, & omento vervecis; ex lacte vitello ovi indito; aut terebinthinæ eodem vitello ovi ſolutæ tantillo; aut addita theriaca, diaſcordio, philonio romano; aut decocto radicum conſolidæ, biſtortæ, tormentillæ; aut ex aqua fabrorum, ſimilibuſque. Extrinſecus ventri admovenda quæ molliunt, laxantque; & poſtremo quæ ventriculum, & inteſtina roborant, ac firmant. Veſicantia etiam efficaciſſima ad *chronicam diarrhœam*, avocato aliorſum morbi fomite (*), expertus ſæpiſſime eſt HAMILTONUS (a).

Extrinſecus admovenda.

Veſicantia.

(*) *Chronicas* plurium annorum *diarrhœas*, ac *dyſenterias* curatas legimus a ſuppuratione vulnerum, quæ iis laborantibus fortuito inflicta ſunt. Fortaſſe id evenit, quia virus morboſum, quod dyſenteriam fovebat, extra corpus eduxerat ſuppuratio a vulnere inducta. Vid. *Journal. de médec. de Pariſ. Avril.* 1756. *T.* IV.

De revellentibus obſervatio.

p. 369. Ibi etiam narratur, quempiam poſt ſuppuratas colli glandulas a *diarrhœa habituali* fuiſſe ſanatum. *Ex ſched. auct.*

(*a*) *De Febr. miliar. cap.* VII.

§. LXX.

Seroſis, putridiſque dejectionibus remedio ſunt, ſi ſimul concurrat atonia, adſtringentia. Cortex ſimaroubæ ex america ſub hujus ſæculi initium in europam allatus (*a*) inter hæc recenſetur, daturque vel in ſubtiliſſimum pulverem redactus, & aqua infuſus (*b*), vel ex aqua decoctus (*c*). Cortex quoque conneſſi, pocgerebæ (*d*), caſcarillæ (*e*), peruvianus, radix tormentillæ eumdem uſum obtinent. Radix *Johann. Lopez* (*) ſimaroubæ præferenda GAUBIO videtur (*f*). Hodie magno in pretio habetur radix *columbi* (**). Meſpila immatura magna copia vorata a SWIETENIO celebratur (*g*); ſicut ejus ſemina laudantur a VALERIOLA, & FORESTO. FOTHERGILLIUS novum quoddam gummi adſtringentis genus ex africa delatum (***) deſcribit, laudatque ut pharmacum optimæ notæ adverſus annoſas diarrhœas, fluorem album, immodicos alvi fluxus, & generatim contra quaſcunque laxitates, & acrimonias (*h*). Eumdem in finem commendantur lapis hæmatites; tinctura roſarum rubrarum (*i*), coralliorum *Helvetii*; acidi ſpiritus; atque ex opio parata. Sic aqua calcis vivæ juxta methodum BURLETI (*k*) utilis habetur in *dyſenteria*. Hujus aquæ libra una & ſemis cum tertia lactis parte ſingulis diebus epota *annuam dyſenteriam* mitigavit, quam deinde libræ tres quotidie per tres hebdomades datæ curarunt (*l*). Sed GEORGIUS HAVERMANNUS in quadam conſtitutione *epidemica*, quæ Haffniæ anno 1757., & Rendsburgi an. 1759., & Kellenuſæ 1761. milites afflixit, fruſtra eam lacti admixtam, fruſtraque etiam corticem mangoſtanæ, & pocgerebæ adhibuit (*m*). Si vero ab aciditate primarum viarum *dyſenteria* oriatur, ut ab acerbis, immaturiſque fructibus; vino, & lacte acidis; aliiſque hujuſmodi cauſſis, tunc abſorbentia in uſum veniant. Hinc adeo commendat HAMILTONUS (*n*) pulveres margaritarum, matrisperlæ; oculos cancrorum; cornu cervi calcinatum; & terras bolares SWIETENIUS (*o*). Quod ſi acidum illud ſit a nimia fermentatione dictorum vegetabilium ingeſtorum, acida mineralia danda ſunt, quæ nimiam cohibent fermentationis vim, & aerem evolutum fixum reddunt. Cum vero morbus putridæ indolis ſit, tum latius patet locus uſui hujuſmodi acidorum tam ad invertendam putridam colluviem, eamque evacuandam, quam ad

Curatio FLUXUS PUTRIDI, *cum* ATONIA *conjuncti.*

Radix COLUMBI.

Novum gummi genus a FOTHERGILLIO *laudatum.*

Alia commendantur.

Acidi ſpiritus.

Aqua calcis vivæ juxta BURLETI *methodum.*

Ob ſervatio HAVERMANNI.

Curatio DYSENTERIÆ *ab* ACIDITATIBUS STOMACHI.

Acida mineralia.

vaſa, & inteſtina leniter vellicanda, ac roboranda (p). Potui demum aqua nucerina in primis convenit, aut fontana chalybeata; nec minus proderunt acidulæ ferratæ alias a nobis commemoratæ. Item jura tenuiora ſucco citrei, aut limonii condita; gummi arabicum in aqua ſolutum (q); decoctum hordei tam crudi, quam leniter torrefacti, oryzæ, milii vulgaris (r), radicis althææ, aut ſaleb, cui ſubſtitui poteſt radix orchis morio *Linnæi* ob *gelatinoſas ejus partes* (s), graminis, & pimpinellæ. Prodeſt pariter ex QUARINII fide (t) infuſum ex floribus rhœados, & ſambuci ſiccis.

Quæ potui danda?

(a) *Eſſais de médéc. d' Edimb. T. I. p.* 404. *edit. pariſ.* Vid. etiam BARBEYRAC. *p.* 101. (b) *Comm. litter. Norimberg. p.* 388 -- 89. anni 1732. ex lib. inſcripto = *Voyag. du chev. des Marchais en Guinée &c.*

(c) *Eſſais de méd. d' Edimb. l. c.*, & BARBEYRAC. *l. c.*, præter quos legendi ſunt DEGNERUS (*de ſimaroub. diſſertat.*), & ACTA *phyſ. med. N. C. vol.* V. *in append.*, BREMOND. *adnotat. ad tranſact. Anglic.* an. 1732. *p.* 158. *& ſeqq.*, nec non LAMBSMÆ opus eximium, cui titulus: *Ventris fluxus multiplex &c. Ex ſched. auctor.*

(d) *Comm. de reb. in ſc. N., & M. geſt. p.* 143. Ex america allatus hic cortex eſt ut ſpecificum contra *fluxum hepaticum*, *diarrhœam*, ac *dyſenteriam*. *Ex ſched. auctor.*

(e) SCARBONA *lib.* III. *p.* 39., qui optime tradit eum uniri alexipharmacis, uti bezoarticis, rad. tormentillæ &c. *Ex ſched. auct.*

(*) Eſt radix arboris cujuſdam, quæ aut Goæ, aut Malaccæ indigena eſt, quæque Indis contra alvi fluxus probatur. *Ex ſched. auct.*

(f) *Adverſar. med. p.* 78.

(**) Uſque ab anno 1686. cl. REDIUS ad KIRCKERUM ſcribens hanc *radicem colombo* inter *alexipharmaca* recenſet, ad cujus tamen virtutem comprobandam nova inſtitui oportere experimenta aſſerit. Nomen ei ab urbe *Columbo* Indiarum orientalium obvenit. PERCIVALIUS (*Experiments and obſervations on the colombo root*) multis a ſe captis periculis eamdem miros effectus edere teſtatur non modo in *diarrhœis*, ac *dyſenteriis* curandis, ſed & in *choleræ* morbo, in vitiis *bilis*, ac doloribus inteſtinorum. Quod quidem JOHNSONIUS etiam confirmat. Is tamen antequam ea uteretur ad *vomitus* ſiſtendos, remedium aliquod evacuandæ bili idoneum præbebat. Tum ſingulis trihoriis, aut quaternis horis pulverem hujus radicis ad binas drachmas tradere conſuevit. In diarrhœæ initiis profuiſſe ait uti antiſpasmodicam, ſed magis adhuc in eius fine veluti tonica, alexipharmaca, & antiſeptica virtute pollentem. Ejus pulveris xv., aut xx. grana, æquali, aut dupla doſi tartari vitriolati ſuperaddita, mira præſtitiſſe narrat etiam in febribus bilioſis, nec minus proſpere ceſſiſſe ad vomitus in gravidis coercendos. Uno verbo acidas ſtomachi cruditates, biliſque vitia corrigere, ſtomachum ipſum roborare, acuere appetitum, nauſeam, & flatus tollere affirmat. *Ex adverſar. auctoris*, qui meminit etiam hujuſce radicis *volumine* I. *de febribus* §§. CCCCXCV. CCCCXCVI. Vide etiam *Raccolta di opuſc. fiſic. med. di* LUIGI TARGIONI. *T.* V.

Nota de radice colombo.

(g) §. 722.

(***) Eſt gummi quoddam durum, fragile, intenſe rubrum, ac ferme nigricans, ejus exceptis minutioribus fragmentis, quæ colorem, & pelluciditatem amethyſti rubri æmulantur. Inodorum, & auſteri ſaporis eſt, nec non muci ſenſum ore veluti excitat; ſolviturque ſextuplo, aut ſeptuplo aquæ puræ. Fragilitate ſumma

Deſcriptio gummi ex FOTHERGILLIO

ſumma differt a gummi *Senegal*; ſapore autem ſtyptico, diſſolvendique in aqua facultate etiam a *ſanguine draconis* officinarum. *T. I. ſoc. med. londinenſ. Ex ſched. auct.*

(*h*) *Ibidem*. (*i*) Huxham. *De aer. & morb. epidem. T. II. p.* 99. 105.

(*k*) *Memor. dell' accadem. di Parig. T.* IX. *ann.* 1700.

(*l*) *Eſſais de médec. d' Edimbourg. T.* II., *& Comment. lipſienſ. de reb. in Sc. N., & M. geſt. vol.* VII. *P.* I. *p.* 84.

(*m*) *Ibid. Comm. lipſienſ.*

(*n*) *De praxe. regul. cap.* III. *p.* 26.

(*o*) §. 88. *n.* V.

(*p*) Farrius *De acidor. virib. p.* 128. Vide etiam Lambsmam *l. c.*, ubi *acidum vitriolicum*, cujus uſum in militum dyſenteriis Boerhaavius maxime commendavit, ceteris præſtare acidis docet contra corruptionem. *Ex ſched. auct.* Vide etiam ſupra allata §. XXXIII., & §§. XLII. XLIII.

(*q*) *Comment. lipſienſ. cit. vol.* II. *p.* 639. Cera quoque ut gummi arabicum aquæ miſceri poteſt. *Liqueſcat cera in ſpiritu vini ad ignem; deinde filtretur ſpiritus vini. Hujus ceræ ſemidrachma cum drachm.* j. *mucilagin. gummi arabici miſceatur, ſolvaturque in uncia una & dimidia aquæ.* Sic pariter ſperma ceti contuſum cum mucilagine arabica admiſcetur aquæ. Targionius *Opuſc. fiſ. med. T.* V. *p.* 9. *Ex ſch. auct.* — *Formula miſcendæ ceræ, & ſpermatis ceti aqua.*

(*r*) Kramer. *Commerc. litt. Norimberg. a.* 1733. *hebd.* VI. §. 3. Item *Eſſais méd. d' Edimb. T.* II. *p.* 481.

(*s*) Quarin. *Method. med. feb. a.* 1772. *p.* 33. (*t*) *Id. ibid.*

§. LXXI.

Curatio TENESMI.

Quæ dyſenteriæ tollendæ valent, convenientiſſima quoque ſunt *teneſmo*. In uſum veniant potiſſimum injectiones ex lacte, & mucilaginoſis, quibus addi poteſt utiliter diaſcordium, aut theriaca (*a*); fotus ex decocto florum verbaſci, chamomillæ, ſambuci, capitum papaveris albi; linimenta ex butyro recenti, aut oleo e baccis *cacao* expreſſo; vapores ex aceto ſuper candentem laminam affuſo ano excepti, & cetera hujuſmodi. Reliqua ex cauſſarum varietate, & natura petantur. Non pauca ex hactenus allatis (§§. LXIX. LXX.) *cruentas* quoque dejectiones, *fluxuſque ſanguineos* curant. Sed ea in primis, quæ hæmorrhagiæ ſiſtendæ accommodata alibi (*) laudavimus. Talia ſunt plantago, tormentilla, myrtus, roſæ, cydonia, coralia, lapis hæmatites, atque ex his parata, in primis vero tinctura coraliorum *Helvetii*, laudanum liquidum *Sydenhamii*, tinctura roſarum rubrarum (*b*), aliaque adſtringentia paragrapho ſuperiore jam memorata. Nihil vero præſtantius eſt, quam acida mineralia intrinſecus largiori manu exhibere (*c*) (**). Quod attinet ad victus rationem, tenuior hæc ſit; nec niſi fluida, blanda, lenia, demulcentia, ge-

Emollientia, & ſedantia.

Curatio FLUXUS CRUENTI, & SANGUINEI.

Acida mineralia.

Victus ratio.

latinoſa, aceſcentia, nec facile corrumpenda alimenta ſuppeditet.

Cautio. Cavere oportet etiam in convaleſcentibus a medicamentis purgantibus. Lethum per radicem jalappæ allatum jam ſupra monuimus ex *collection. ſoc. med. haunienſis vol.* I. *p.* 234.

(a) HUXHAM. *De aere & morb. epid. T.* II. *p.* 99. & 105.

(*) In autographo cl. auctoris ſcriptum ejus manu legimus = *Hic multa deſiderantur* =, quæ poſtea, ut ſibi propoſuerat, addere non potuit. Si quis tamen plura poſtulet, hiſce analoga reperiet *vol.* II. §. CCXLII. & CCLXXI., & *cap.* XII. *vol.* III., & *cap.* II. *P.* I. hujus voluminis; ſicuti etiam *vol.* I. *de febrib.* multis in locis, & maxime quæ §. CCCXCVIII. & *ſeqq.* leguntur de *aere fixo*, *camphora*, & *arnica* tam ore, quam ano excipiendis. *Editor.*

(b) HUXHAM. *l. c.*, SCARDONA *De morb. mulier. c.* 3. §. 15.

(c) *Idem de febrib. l.* IV. *c.* 8. §. 29., & FARRIUS *Tentam. de acidor. virib. p.* 137.

(**) Vide loca citata ex *vol.* II., ubi etiam *formulæ ſeri aluminoſi*, & *ſpecifici* HELVETII leguntur. Quando vero caute adhibenda ſunt acida foſſilia, tradit N. A. potiſſimum §. CCXCV. *vol.* I., idipſum obſervante cl. BOISSIEU, ut ex *nota* ibi appoſita compertum ſit. *Editor.*

CAPUT VI.

DE STOMACHI DOLORE, SIVE GASTRODYNIA; ET GASTRITE.

§. LXXII.

Ventriculi dolores. ANtequam progrediamur ad reliquos inteſtinorum morbos, redeundum nobis eſt ad eorum veluti initium, ventriculum nempe, a quo paullulum diſceſſimus; hic enim, ut reliquæ corporis partes ſenſu præditæ, dolori & ipſe eſt obnoxius. Si ſiniſtrum ejus orificium, quod ſenſu acutiore donatum creditur, acriter doleat, * καρδιαλγίαν dicunt. Difficillimum vero eſt in tot partium, quæ ſub *epigaſtrio* jacent, concurſu definire, quænam potiſſimum afficiatur; nec ipſimet ægrotantes ſatis plerunque indicare ſciunt diſtincte peculiarem locum, in quo dolor inſideat: nec certo conſtat, reliquas ventriculi partes non poſſe exquiſitiſſime ſentire, ac acerrimo dolore torqueri. Quare ſatius videtur, cuicunque dolori, qui ventriculum teneat, ſi magnus acerque fuerit, atque ideo *corde* in conſenſum vocato *lipothymias*

** Cardialgian.*

Doloris ſedes.

Quiſque dolor acutus cum lipothymia conjunctus cardialgia dicitur.

inferat, hoc ipſum *cardialgiæ* nomen tribuere; qua in re conſentientem habemus cl. SAUVAGESIUM.

§. LXXIII.

Quid ſit * GASTRODYNIA?

Quæ ſoda?

Si vero aut non magnus ſit ejus dolor, aut minime lipothymiis comitatus, generatim * γαστροδυνία dicitur, ſive generico *ſtomachi doloris* nomine indicatur. Quod ſi ardoris potius moleſti ſpeciem referat, *ardor* item *ventriculi*, ſive *ſoda* aptiſſime nominatur; quanquam hæc cum *acida ſtomachi cruditate*, de qua ſupra §§. XXXVIII. XL. diſſeruimus, paſſim confundi ſoleat.

§. LXXIV.

Anxietas quid?

Cum aliis non eſt confundenda anxietatibus.

Eſt etiam alia quædam gravis, & moleſta ventriculi ſenſatio dolori proxima, aut etiam cum eodem ſæpe conjuncta, quam *anxietatem* appellant; quum ſcilicet ægri ſic afficiuntur, & torquentur circa ſtomachi regionem, ut locum, quo ſe contineant, minime invenire queant; ſed crebro ſe jactitare, atque aſſidue poſitum, & figuram mutare, & alta e pectore ſuſpiria ducere cogantur. Hæc tamen anxietas confundenda non eſt cum anxietatibus illis, quæ *præcordiorum*, aut *uteri*, aut *ſyſtematis venæ portarum* vitiis tribui debent; quoniam ipſa potius a ſolius *ventriculi ſpaſmo* latius diffuſo oriri videtur.

§. LXXV.

Cauſſa proxima harum affectionum.

Cauſſa materialis.

Cauſſæ occaſionales.

Atqui horum affectuum una eademque eſt cauſſa proxima, nimirum illa partium ventriculi ſentientium mutatio, aut commotio, quæ in ſenſorio communi ideam doloris modo acris, modo obtuſi, aut anxietatis ſenſum excitare poſſit. Huic porro ſenſationi cauſſam præbet quidquid eas partes urget, premit, diſtrahit, ſtringit, diſcerpit, dividit, pungit, irritatve, ut alibi (§§. XXVII. XXVIII. XXIX.) poſuimus. Quo referuntur acidi, vel acres, corruptive humores in ſtomacho aut ſecreti, aut confluentes, aut geniti; flatus; vermes; aſſumpta incongrua; prava, aut aliena, & noxia deglutita, aut facile degenerantia; venena; emetica; cathartica validiora; conſuetarum evacuationum ſuppreſſio; ira vehemens; condimenta aromatica; ſpiritus fermentati; aqua frigida corpore æſtuante epota; ventriculi nimia repletio; ulcus; cancer; tumor; abſceſſus; ſpaſmus; aut ſangui-

nis in ejus vaſis congeſtio; metaſtaſes; febres mali moris, pernicioſæ; itemque pancreatis, & vicinarum, aut conſentientium partium morbi, & potiſſimum mucronatæ cartilaginis depreſſio, ſive introrſum luxatio.

§. LXXVI.

* GASTRITES quid ſit?

Ejus cauſſæ.

Signa diagnoſtica inflammati ventriculi.

Frequentiſſima vero ejus doloris (§. XXVII.) cauſſa eſt *ventriculi inflammatio*, quæ vocatur * γαστρίτης. Cauſſæ, a quibus oritur, ſunt cujuſvis inflammationis communes, & pleræque jam §. LXXV. memoratæ. Quando itaque morbus ab *inflammatione* eſt, dolor aſſiduus, ingens, ardens, pulſans epigaſtrium, cordis ſcrobiculum, aut ſiniſtrum (in primis prope coſtas ſpurias) hypochondrium tenet, ſæpe ad dorſum uſque protenſus; ea regio valde tumet; tactum ob doloris acerbitatem refugit; & ſimul hæc omnia cum febre acutiſſima, pulſuque duro, contracto, modo parvo, modo magno, & vehementi conjunguntur. Deglutitio ipſa, imo eructatio quandoque impeditur; ſitis ac æſtus ægrum extorret; aſſumpta quæque vomitu vix compeſcendo ejiciuntur; dolorque ejuſmodi concuſſionibus ingraveſcit, atque intenſior fit. Accedunt præterea ob conſenſum, qui inter ventriculi os ſuperius, & cor ipſum intercedit, atque ob ipſam cum diaphragmate, aliiſque partibus connexionem animi deliquia; anxietates; creber ſingultus; reſpiratio difficilis, frequens, brevis; facies tetra; convulſiones; deliria; fœtidus oris halitus; aliaque ſæviſſima ſymptomata. Cum vero interiora vehementer urantur, & ſimul exteriora algant (quod in primis fieri dicunt in vehementiore, ac eryſipelatode inflammatione); tunc peculiari febris *lypiriæ* nomine a non nullis appellatur.

Quando nomen lypiriæ aſſumit?

Diagnoſis.

§. LXXVII.

Signa diagnoſtica cujuſque doloris.

A bile, & acritatibus.

Doloris autem cujuſque peculiaria ſigna examinanti facile innoteſcunt. At non omnis *ventriculi dolor* uno modo affligit, nec una invadit ratione. In aliquibus acerbior eſt, quam practici a *bile*, aut *acri* quadam cauſſa repetere ſolent. In aliis *dolor* ſe exſerit continuo poſt epulas; idque vel a ventriculi nimia ſenſi-

bilitate, vel ſpaſmo, vel difficiliori dilatatione, vel ab acribus ſuccis copioſius in eum allectis, aut ſurſum ad cardiam elevatis fieri poteſt. In aliis, dum cibus concoquitur, & præcipue ſex circiter horis a paſtu, exacerbatur; quod vitioſe fermenteſcere maſſam cibariam, rareſcere, aut etiam corrumpi ſignificat. Quandoque a ſomno *dolor* percipitur; quod proficiſci videtur a reliquiis cibi corruptis, aut ab accumulatis in decubitu, aut refluentibus in ventriculum ex duodeno acribus, bilioſis, acidiſque ſuccis; aut ab aere copioſius extricato, aut ingreſſo, aut in ventriculo concluſo, & ſe ſe loci calore expandente. Quandoque dolor gravativus eſt, qui lentos, craſſoſque humores oſtendit; alius cum ardore, atque aciditatis ſapore, ut in *ſoda*; tenſivus alius, qualis a flatibus. Quandoque lipothymiam adducit; tuncque *cardia* affici præſertim creditur ob inſignem nervorum plexum, quo donatur, & ob communicationem, quam hi cum cordis nervis habere videntur. Quandoque cum ſenſu roſionis, & tunc ab *ulcere*, aut a *vermibus*; vel cum contorſionis, conſtrictioniſque ſenſu ſæpe ad fauces propagato conjungitur, & tunc a *convulſione* oritur. Interdum totum corpus convellitur, extrema refrigerantur, caput vertigine, doloreque tentatur: quæ omnia a *nervorum* actione, & *ſenſu* derivantur. Diſtingui demum ſolet *cardialgicus dolor* in *bilioſum*, *flatulentum*, *convulſivum*, *pituitoſum*, *inflammatorium*, *idiopathicum*, *ſympathicum*, *continuum*, *periodicum*, & ſic porro.

A nimia ſenſibilitate ventriculi, & ſpaſmis &c.

A fermentatione, aut corruptione ciborum.

A craſſo, lentoque humore.

A flatibus.

Ab affecta cardia.

Ab ulcere, & a vermibus.

A convulſione.

A ſenſibilitate nervea.

Hinc differentiæ cardialgiæ.

§. LXXVIII.

Neque ſemper doloris locus uno *ventriculo* circumſcribitur; nam ab *epigaſtrio* ad *dorſum*, ad *ſcapulas*, ad *œſophagum* producitur, imo deorſum etiam deſcendit. Facile quoque *cardialgia* pro dolore colico, aut *dolor colicus*, qui occupat eam *coli partem*, quæ *ventriculo* ſubſternitur, pro *cardialgia* accipi poteſt. Diſcrimen vero eſt, quod in *cardialgia* dolor ad *thoracem*, in *colica* autem ad *umbilicum*, & *renes* protenditur. Sed quis ex loci ratione partem affectam ſemper, & certo definiat? Ventriculus enim interdum e loco motus, aut aere diſtentus, aut ad inferiorem, imamque ventris partem pondere detruſus a profectoribus inventus eſt. Ne confundatur demum *gaſtritis* cum ea *hepatitidis* ſpecie, quæ *jecinoris concavam* partem, aut *ſiniſtrum ejus lobum* obſidet, prohibet ſævities ſymptomatum, & profundior doloris ſenſus, qui in illa eſſe conſuevit. Differt quoque a *muſculorum re-*

A ventriculo ad alias partes dolor extenditur

Cardialgia differt a dolore colico.

An pars affecta e loci ratione definiri queat?

Quando ab hepatitidis ſpecie quadam differat gaſtritis?

Item ab inflammatione musculorum rectorum, & diaphragmatis? *ctorum inflammatione*; quod in hac omnia ſunt remiſſiora, & dolor magis ad exteriora vergit. Ab utroque pariter morbo, itemque a *diaphragmatis inflammatione* dignoſcitur *gaſtritis*; quod in hac dolor cum inſignis oritur, quando vel alimenta, vel medicamenta in ventriculum perveniant. *Aliorum dolorum diagnoſis.* Reliqui tandem dolores febris acutæ abſentia facile diſcriminantur, niſi eam ſequuta inflammatione ſibi adjunxerint.

Prognoſis.

§. LXXIX.

Quid de convulſivo, & leviori? *Quid de graviori?* Levis ventriculi dolor, & convulſivus periculi fere expers eſt. Si vero diuturnior, aut gravia ſymptomata ſibi adſciſcat, non caret periculo. *Cardialgia* cum febre continua, & magno circa ventriculum dolore, aut febribus malignis tam continuis, quam intermittentibus ſuperveniens, acutiſſimi, & periculoſiſſimi morbi ſpeciem exhibet. Namque aut inflammationis effectus eſt, quæ ſemper plena diſcriminis habenda eſt, aut in eam tranſire comminatur. *Sin autem ex inflammatione in gangrænam tranſeuntem.* Hac vero correpti intra XXIV. horas interdum pereunt, quod inflammatio ut plurimum gangræna, & ſphacelo cito finitur. *Signa gangrænæ.* Id autem fieri indicium eſt, ſi pulſus parvi, exiles, & creberrimi evadant, &, reliquis ſymptomatibus non remittentibus, dolor ceſſet, ejuſque loco ſumma anxietas accedat.

Curatio.

§. LXXX.

Cauſſæ efficientes tollendæ. Curatio ut recte inſtituatur, oportet cauſſam doloris efficientem (§§. LXXV. LXXVI.) tollere, irritationem ſedare, &, ſi qua eſt inflammatio, aut ejuſdem metus, eam reſolvere, aut præcavere. *Emetica, & alvi ductio.* Cauſſam, ſi ventriculo, aut duodeno inhæreat, quæ tamen ejuſmodi ſit, ut removeri queat, blandus vomitus, aut alvi ductio auferr. Oleum amygdalarum dulcium, aut ſeminum lini, aut olivarum præſtantiſſimum eſt cum vomitus excitandi, tum alvi laxandæ conſilio, dummodo largiori manu propinetur (*). *Enemata & fotus emollientes.* Enemata quoque utiliſſima ſunt; itemque fotus extrinſecus admoti, qui molliant, & laxent. *Si ab acri, alkalino, vel acido, quo curatio?* Si *acre* aliquod morbum faciat, id temperetur potu aqueo, demulcente, mucilagineo; ſi *alkalinæ* ſit naturæ, acidis (**); ſi *acidæ*, amaris, alkalicis, &

abſorbentibus; ſi *tenax*, *viſcidumve* ſit, incidentibus, attenuantibus, ſalibuſque neutris; ſi *ſpaſmus*, aut *flatus*, opio, theriaca, diaſcordio, philonio romano, caſtoreo, carminativis ſedetur, excutiaturque. Chamæmelum fere ubique locum habet, ex quo decoctum, oleum diſtillatum, & aquæ parantur. Emollit, flatus diſcutit, ſpaſmos ſedat, & leniter ſine irritatione roborat.

Si a viſciditate, quæ?

Si a ſpaſmis, vel a flatibus?

Ubique chamæmelum convenit.

(*) Meminit, me non multis ab hinc annis feliciter & illico a gravi *cardialgia* liberatum quinque unciis olei amygdalarum dulcium uno hauſtu aſſumptis; poſtquam nullum dolori levamen attulerant alvum ducentia, emollientia, aquæ acidulæ, venæ ſectio, aliaque tam intus, quam extrinſecus adhibita. *Editor.*

(**) Vid. *vol.* I. §. CCXVI., *& alibi etiam, ubi auctor multa a recentioribus celebrata adverſus cardialgiam proponit*. Vid. item hic *cap.* III. *de læſa alimentorum coctione*.

§. LXXXI.

Ubi vero plethora, aut ſuppreſſa aliqua evacuatio, aut febris acuta, aut *gaſtritis* comes *cardialgiæ* ſit, quam citiſſime ſanguis ſemel, iterumque mittatur e brachio, pede, hæmorrhoidibus, & quo ad opus erit, & quo ad vires tulerint. Si vero ſymptoma *febris intermittentis* fuerit (*), febris accommodatis auxiliis, ac in primis cortice peruviano curetur. *Vermibus* anthelminthica opponantur, quæ ſequenti *capite* X. recenſebimus. *Cartilago enſiformis luxata* in priſtinam ſedem cucurbitula ſicca appoſita retrahatur. Reliquarum cauſſarum curatio e ſuo quæque loco petenda eſt. Victus ſit tenuiſſimus, omnino blandus, & liquidus. Tandem prophylaxeos cauſſa ſerum lactis, lac, medicatæ aquæ, balnea, deobſtruentia, decocta ſudorifera, edulcantia, & potiſſimum martialia remedia uſui eſſe poſſunt.

Quando ſanguis mittendus?

Si a febre intermittenti.

Si a vermibus.

Si a luxata cartilagine enſiformi, quæ curatio?

Victus ratio.

Curatio prophylactica.

(*) *Eſt etiam aliarum febrium, ac morborum ſymptoma. Videatur præſertim* §. CCXI. *vol.* I., *& ſupra laudatus locus, ſive* §. CCXVI.

CAPUT VII.

DE DOLORIBUS INTESTINORUM, ALIARUMQUE ABDOMINIS PARTIUM.

§. LXXXII.

Dolor COLICUS, & ILIACUS, * *Colon*. * *Ileon*.

DIvidi *inteſtinorum dolor* ſolet (nam & ipſa dolori ſæpiſſime obnoxia ſunt) in *colicum* (*), atque *iliacum*, in eum ſcilicet, qui * Κῶλον, ſive *craſſum*, aut *plenius inteſtinum* afficit, & in eum, qui *tenue*, ſive * Εἰλεον. Veteribus enim hæc duo tantum erant inteſtina. Utrumque vero dolorem non loci ſolum diverſitate, & ſede diſtingui, verum etiam intenſionis acerbitate, vulgatiſſima opinio eſt. Tradunt nempe plerique, *colicum* tractum *coli* & directionem ſequi, *iliacum* vero *ilei* regionem & poſitum tenere; & præterea acerbiorem *iliacum* eſſe, quam *colicum*, quod tenue inteſtinum nervis copioſioribus inſtrui videatur; ideoque majori acutiorique ſenſu pollere, quam *craſſum*, ſive *plenius*, uti a C. CELSO (a) nominatur. Addunt etiam, vomitum in *colico* deficere, aut certe in *iliaco* moleſtiorem, & magis aſſiduum eſſe.

Veterum opiniones recenſentur.

PLINII *locus* a SENNERTO & TRONCHINIO *notatus*.

(*) C. PLINIUS SECUNDUS *lib.* XXVI. *cap.* I. *hiſtor. natur. colum*, ſive dolorem *colicum* novum eſſe morbum ſcribit, & TIBERIO Cæſare principatum tenente irrepſiſſe, nec quemquam ante imperatorem ipſum, qui in eum primus omnium incidit, eo fuiſſe correptum. At SENNERTUS *medic. pract. lib.* III. *P.* II. *ſect.* 2. *cap.* II. *quæſt.* I., & poſt eum TRONCHINIUS *de colic. pictlon. cap.* I. locum PLINII falſo inſimulant, oſtenduntque, CASSIUM C. CELSO contemporaneum, & THEMISONEM, qui ſub AUGUSTO floruit, & PHILONEM tarſenſem THEMISONI coævum de *colico* dolore loquutos eſſe. Fortaſſe tamen excuſari PLINIUS, imo abſolvi poſſet, ſi de quadam doloris *colici* ſpecie, quæ tunc primum *epidemice* graſſari viſa ſit, verba feciſſe intelligendus eſſet, quod probabile videtur, ut infra indicabimus. *Ex ſched. auctor.*

(a) *Lib.* IV. *cap.* 13.

§. LXXXIII.

An dignoſi certo a ſede inteſtinorum decerni poſſit?

Verum animadvertendum eſt, ex ſede ſolum, quam inteſtina ſecundum naturam occupare ſolent, nihil profecto certi

aut perpetui poſſe decerni; cum cadaverum ſectiones non ſemel demonſtraverint, inteſtinorum omnium, ſpeciatimque *coli* poſitum multiplici ratione variari. Interdum quippe *colon* ab ortu ipſo alienam ſedem obtinuit; interdum a ventriculo, hepate, liene præter morem ampliatis & turgentibus detruditur deorſum; interdum excrementis plenum, & diſtentum ſuo prope pondere deprimitur hypogaſtrium verſus; aut contra flatibus, ſive aere expanſum, & tympaniticum redditum ſurſum attollitur, ſublimiorique loco aſſurgit: quas ob res modo circa umbilicum, modo etiam inferius miris, variiſque flexibus duturbatum, modo ſub coſtas ſpurias adactum, elevatumque (*a*) reperitur. Nihil vero magis, frequentiuſque *coli* ſedem ſubvertit, illudque verſus medium abdominis propellit, quam veſana illa laterum, iliumque conſtrictio, quam thoracum, ut vocant, tormento moliuntur mulieres, ut graciliores, & quaſi dixerim junceæ in medio ventre appareant; quemadmodum in earum cadaveribus ſæpiſſime deprehendimus.

Quot coli aberrationes? & a quibus cauſſis oriantur?

Quæ frequentior cauſſa?

(*a*) MORGAGNIUS *epiſt. anat. med.* XXXIV. *n.* 2. 3., BONETUS *ſepulchret. anat. ſchol. ad obſerv.* 41., *&* LIEUTAUDIUS *hiſtor. anat. med. lib.* I. *artic.* 27., qui ex BALLONIO obſervationem excitat inteſtini *coli in thoracis cavum per diaphragmatis foramen* protruſi; atque aliam ex *miſcell. N. curioſor.*, in qua dicitur *pars coli ventriculo proxima ſupra diaphragma* hæſiſſe.

Obſervationes.

§. LXXXIV.

Inteſtina quoque tenuia ſua e ſede depulſa modo in hanc, modo in illam partem migrare coguntur. In primis id evenit ab utero gravido; ab aſcite; ab hydrope cyſtico, ſive ſaccato; ab herniis; a tumoribus meſenterii, omenti, ovariorum, uteri, tubarum ejus, aliarumque abdominis partium; ab aucta hepatis, pancreatis, lienis, renumve mole; a ventriculo etiam enormiter dilatato, & deorſum prolapſo: a quibus omnibus inteſtina quoque, & maxime *tenuia*, in varias partes tracta, aut pulſa locum, & ſedem ſuam commutant. Surſum retracta, & coalita, itemque in infimam abdominis partem dejecta, & complicata a MORGAGNIO (*a*) memorantur; a quo etiam ſigna traduntur, quibus id, ubi contigerit, cognoſci poſſit (*). Omnia ad *hypochondrium dextrum converſa*, *&* *conglobata* vidit BARTHOLINUS (*b*), ad *umbilicum congeſta* LAUBIUS (*c*), ad *hypochondria* item *revoluta* COLUMBUS (*d*) (**).

Cauſſæ aberrationum tenuium inteſtinor.

Exempla auctorum.

(*a*) *Epiſt. anat. med.* XXXIX. *artic.* 28. 29. 30.

Signa ex MORGAGNIO *aberrationum inteſtinorum.*

(*) Ibidem cl. MORGAGNIUS hæc habet: *In corpore neque obeſo, neque maxime extenuato, neque hydropico, neque laborante ſuſpicione dilatatæ, aut alias ob cauſſas præter modum ibi pulſantis arteriæ magnæ deſcendentis, ſi pulſatio naturalis, & multo magis ſi durities, quam corpora vertebrarum exhibent, percipiatur; ſurſum retracta eſſe inteſtina conjiciemus, addetque conjecturæ non leve pondus, ſi abdomen ſimul æquo depreſſius infra umbilicum, ſupra autem turgidius animadvertatur. Quod ſi cum his ſignis in ſuperiore eadem regione peculiaris, & mobilis tumor ſe ſe attollat, non modo cavendum eſt, ne propter renixum, & ſuperficiem inæqualem, ac tuberoſam ad ſcirrhorum, aut ſtrumarum genus facile referamus; verum inſuper quærendum eſt, quibus indiciis illuc magis adduci poſſimus, ut ex inteſtinis fieri conjiciamus. Erunt ea indicia, ſi ægrum ſæpe tenuium inteſtinorum doloribus, & ſanguinis ex hæmorrhoidibus fluxui, licet poſtea imminutus fuerit, aut ſuppreſſus, obnoxium fuiſſe intellexerimus; ſi tumor vexantibus flatibus dolore afficiatur; ſi alvus magis magiſque ex quo tumor incepit, adſtrictior ſit; atque alia de eodem genere, quæ aut in propoſita a nobis hiſtoria leguntur, aut ex ea in mentem venire poſſunt. Eſſent autem hæc peculiaria magis indicia, ſi tumor gravior interdum, aut levior ab ægro, durior autem, majorve, aut mollior, minorque a medicis quoque animadverteretur, quemadmodum in herniis accidit inteſtinorum. Et quamvis id rarius in tumore hoc noſtro contingere poſſe videatur ob creberrimos fluxus, non levem conſtrictionem, & arctiſſimum præſertim inteſtini cum inteſtino coalitum, periſtaltico eorum motui officientem, quæ videlicet cauſſæ materiam, unde renituntur, in ipſis, ut vidimus, remorantur, ac retinent: tamen credibile eſt, ſi diligenter, ſæpius, ac variis temporibus illa perquiſitio repetatur, iiſque potiſſimum, quibus jamdiu nihil, & quibus plus nuper recrementorum dejectum ſit, aut quibus major, quibuſque minor flatuum copia vexet; credibile eſt, inquam, aliquod ejuſmodi ſignorum aliqua ex parte poſſe deprehendi.*

(*b*) *Cent.* I. *hiſt. anat.* 2. (*c*) EPHEM. N. C. *cent.* 9. *obſer.* 64.

(*d*) *De re anatom. lib.* XV.

(**) Qui vero ſimiles *coli*, aliorumque *inteſtinorum*, & *viſcerum* a propria aut ſede, aut figura aberrationes videre cupit, conſulat HAENIUM in *Ration. meden. P.* X. *cap.* I. *tab.* 1. 2. 3. 4., & *P.* XI. *cap.* III. IV., *tab.* 1. 2. 3. 4. *Ex ſched. auct.*

§. LXXXV.

An doloris acerbitas ſignum ſit iliaci pathognomonicum?

Neque doloris acerbitas certo *iliacum* eſſe dolorem arguit, cum a GALENI tempore in hanc uſque diem ex hiſtoria medica compertum habeamus, modo *colicos*, modo *iliacos* dolores acerbitate, & vehementia ſævire, ſic ut neuter acerbior jure dici queat. Neque omnino verum eſt, in *colo* affecto vomitionem ſemper abeſſe, aut minus aſſidue, & minus vehementer, quam in *iliaco*, vexare; nam ſæpe in hominibus ſenſibilioribus a *colico dolore*, præcipue cum ea *coli* pars, quæ ventriculo tranſverſim ſubjicitur, torqueatur, vomitus vehementiſſimos, aſſiduoſque excitatos vidimus. Quoniam igitur neque locus, quem dolor tenet, neque doloris gradus, neque vomitus præſens, aut abſens per ſe ſatis nos de parte laborante certos reddere queunt, & quoniam complures aliæ partes inteſtinis attiguæ, aut interpoſitæ, aut ſubjectæ in abdomine exiſtunt, quarum cauſſa judicii, &

An vomitus abſit ſemper in dolore coli?

De parte affecta neque doloris ſedes, neque ejus inteņſitatis gradus certum indicium præſeferunt.

diagnoſeos difficultas augetur; non uni, aut alteri ſigno fidendum eſt, ſed maturo omnia examine perpendenda ſunt, atque ex plurium concurſu conjiciendum, an una potius, quam altera pars laboret; ut infra exemplis declarabitur. Quas tamen difficultates ut effugerent medici, quemcunque *abdominis*, aut *inteſtinorum dolorem*, modo vehemens ſit, & acerbus (nam leviores *tormina* potius dicuntur), noſtris temporibus *colicæ* generico nomine complectuntur, & pro cauſſarum ejus diverſitate, a quibus oritur, non paucas differentias conficiunt, ſuis quaſque notis diſtinguendas, ut paullo poſt indicabimus.

Quid colici doloris nomine modo ſit intelligendum?

Quænam tormina ſint?

A diverſitate cauſſarum differentiæ colicarum deſumuntur.

§. LXXXVI.

Cauſſæ quæ?

Ad cauſſas autem quod attinet, perſpicuum ſane eſt, has non abſimiles eſſe debere iis, quas §. LXXXV. expoſuimus, & pro diverſa earum ratione dolorem, nunc majorem, nunc minorem, variæ naturæ excitari. Præcipue vero hic reputatur flatus; bilis depravata, aut exuberans; pituitæ varia genera, nempe, ut veterum ſermone, atque opinione utar, vitrea, viſcida, acida, ſalſa; fæces induratæ, congeſtæ, aut alicubi hærentes; lapides inteſtinis accreti; corpora dura, aliena, acuta, uti nummi, acus, oſſa, nuclei ceraſorum, prunorum, aliorumque fructuum; atque alia ejuſmodi deglutita, nec per anum emiſſa, ſed in aliquo inteſtinorum flexu reſtitantia, aut alicubi infixa, aut viam obſtruentia; vermes multiformes, tæniæ; ſpaſmus; convulſio; ſanguinis congeſtio; hæmorrhoidum, aut catameniorum fluxus ſuppreſſus; inteſtinorum tumores, ſcirrhi, cancri, ulcera, conglomerationes (*), aliaque eorum, aut vicinorum viſcerum vitia; arthritica, rheumatica, herpetica, ſcorbutica, ſcabioſa materies retropulſa; perſpiratio retenta, atque ad inteſtina translata; pus in cavum abdominis effuſum, acrimonia inteſtinis inſenſum; bilis pariter e diſrupta cyſtide fellea repente profuſa, ac inteſtina exterius irritans; febrium cum intermittentium, tum continuarum imperfecta judicatio, aut earum fomes abdominalibus viſceribus peculiariter noxam inferens; frigus ſuſpectum; pedum incauta refrigeratio; alimenta per ſe noxia, aut non bene digeſta; rerum fermenteſcentium, uti muſti, cereviſiæ non defæcatæ, & ſimilium ingurgitatio; fungorum eſus; meconium retentum, aut lac aceſcens, aut coactum in infantibus; & demum ipſa * *enterites*, ſive *inteſtinorum inflammatio*, quam non nulli * *chordapſum*, *iliacam paſſionem*, aut ** *ileum* etiam appellant (†).

Inflammat. inteſtinor.

* Εντερìτης.

* Χόρδαψον.

** Εἰλεον.

Conglomerationum exempla. Obſervatio COLUMBI, & AUCTORIS.

(*) Præter *conglomerationes* inteſtinorum, quas (§. LXXXIV.) indicavimus, memoratu digna eſt illa, quam COLUMBUS (*loc. cit.*) deſcripſit, natam videlicet ex ultimis *ilei* partibus una complicatis, tumoremque in hypogaſtrio exhibentibus. Similem tumoris ſpeciem vidi & ipſe in muliere *colica chronica* jamdiu afflicta, & demum maraſmo confecta. Talem quoque poſt aſcitem in inferiori pariter abdominis parte ex conglutinatis, & cartilagineam fere duritiem adeptis inteſtinis adducit MORGAGNIUS (*Epiſt. anatom. med.* 39. *n.* 29. & 30.). Apud eumdem (*epiſtola eadem n.* 26.) deſcribitur durus, & circumſcriptus tumor in infima epigaſtrii parte extrorſum protuberans, quem ſola inteſtina tenuia retracta, & conglomerata ſimul formabant. Item inteſtinorum una cum meſenterio in unum quaſi globum convolutorum, & arctiſſime cohærentium exempla legi poſſunt in *actis academ.* N. C. *T.* 1. *obſerv.* 87., & *T.* 6. *obſerv.* 124. FANTON. *Obſerv. epiſt.* 4. BONNET. *ſect.* 21. *Obſervat.* 3. §. 8. Quibus ſimilia non pauca ego quoque addere poſſem. *Ex ſched. auct.*

Aliæ MORGAGNII.

Quædam ab aliis petitæ, & depromptæ.

Quid ilei nomine intellexerit HIPPOCRATES?

(†) Hoc ipſo ſenſu *ileum* accepiſſe videtur HIPPOCRATES, quando dixit: *ab ileo vomitus, aut ſingultus, aut convulſio, aut delirium; malum. Aphor.* 10. *ſect.* VII. Si enim *ilei* nomine non *enteritim*, ſed *volvulum*, ut vocant, intellexiſſet, non potuiſſet recenſere *vomitum* tanquam *ſignum malum*, cum ſua natura *volvulus vomitum* contineat, nec ſine eo eſſe poſſit. Sed clarius apparet, HIPPOCRATEM de *inflammatione inteſtinorum*, ſive *enterite* loquutum libro *de affect.* XXII. I. 5., ubi hæc habentur: *Ileus cum apprehenderit, venter durus fit, & nihil ſecernit, & dolor inferne omnem alvum tenet, & febris, & ſitis. Aliquando vero præ dolore æger etiam bilem vomit.* In volvulo autem ſtercus, non bilis vomitu ejicitur. *Ex ſched. auctor.*

§. LXXXVII.

Differentiæ a cauſis.

Hinc profluunt *colicarum* differentiæ, quæ frequentius a medicis nominantur; nempe colica *flatulenta*; *bilioſa*; *pituitoſa*; *ſtercoralis*; *calculoſa*; *verminoſa*; *ſpaſtica*, & *convulſiva*; *ſanguinea*; *hæmorrhoidalis*; *catamenialis*; *arthritica*; *ſcorbutica*; *metaſtatica*; *accidentalis* ab aſſumptis, aut a refrigeratione; *inflammatoria*, & ſic porro. Præter haſce differentias vero, quas cauſſæ patentiores ſuppeditant, dantur etiam aliæ, quæ *communes* dici poſſunt, uti *primaria*, *ſecundaria*, *ſymptomatica*, *periodica*, *diuturna*, *chronica*, *acuta*, *endemica*, *epidemica* &c. *Periodicæ* ſæpe numero a febrium intermittentium fomite originem ducunt, atque ut plurimum earum acceſſionibus tanquam ſymptoma ſuperveniunt. Diuturnas, & *chronicas* (*) vitia plerunque organica rebellia, ſolutuque difficilia, de quibus ſupra §§. LXXXIV., & LXXXVI. mentio facta eſt, efficiunt: uti *endemicas*, & *epidemicas* cauſſæ quædam communes, plus minuſve diffuſæ.

Communes aliæ differentiæ.

Periodicæ.

Chronicæ.

Endemicæ, & epidemicæ.

Vitia a quibus chronici dolores, ſive colicæ diuturnæ oriri poſſunt.

(*) HOFFMANNUS *præter dolores* (inquit) *inteſtinorum, qui acutioris ſunt indolis, & vel in ſalutem, vel in mortem brevi terminantur, dantur etiam* chronici *qui ſunt* generis, *& diutius inſiſtunt, ac per multas hebdomadas, imo per anni ali-*

quando ſpatium excruciant, licet per intervalla ſuas habeant remiſſiones, & exacerbationes. Horum poſt mortem demum fuit inventa cauſſa, quod in quadam parte inteſtinum fortiter anguſtatum, conſtrictum, ſcirrhoſum, vel calloſum fuerit deprehenſum &c. Sect. II. cap. V. p. 180. De inteſtinor. dolorib. *Ex ſch. auct.*

Scirrhi, & calli inteſtinorum.

Scirrhum autem *coli* HOLLERIUS *lib.* I. *cap.* 41. *de morb. internis*, & RHODIUS *centur.* II. *obſerv.* 75. deſcribunt. Item a *callo* colicam in inteſtinis productam BENIVENIUS conſpexit: *Lib.* V. *De abdit. rer. cauſſ. cap.* 30. & 34. HILDANUS quoque in cadavere hominis, qui per *aliquot annos dolore fixo*, & *continuo* ſub *hepatis regione* laboraverat, & tandem graviſſima *paſſione iliaca* extinctus fuerat, invenit *ſcirrhum* jam *exulceratum* in *cæci* inteſtini fundo. SWIETEN. §. 486. Vid. RIVERIUM etiam *Prax. med. lib.* X. *c.* I. *De dolor. colic.*, & RONCALLUM *Hiſt. morb. p.* 172. *Ex ſch. auct.*

§. LXXXVIII.

Cauſſæ peculiares colicarum regionum, & artificum.

Cauſſæ autem communes vel multos eodem tempore, aut quaſdam ſolum regiones, aut aliquos tantum artifices, aut familias afficiunt. Vinum acidum immaturum a CITESIO creditum fuit cauſſa *colicæ* illius acutiſſimæ, qua *Pictones*, alioſque vicinos populos epidemice vexari ipſe vidit (*a*). Similem *colicam* a vino albo non ſatis defæcato derivarunt PISO, SENNERTUS, CRATO, CARDANUS, WEPFERUS (*b*), aliique. Potum acidum, quem *ponch* (*) dicunt, nimio, continuatoque uſu inferre colicas hujuſmodi poſſe, auctor & teſtis eſt TRONCHINIUS (*c*), cui etiam eodem nomine ſuſpectus eſt ſuccus citrei, & ſpiritus vitrioli, ſi potui largiori manu adjiciantur. *Japones* colicæ item ſimili obnoxios eſſe ob cerevifiam ex oryza paratam, qua utuntur, fortaſſe acidam, memoriæ prodidit KÆMPFERUS (*d*). Putridæ aquæ, & vermiculis, quos *ſetas aquaticas*, ſive *gordios* vocant, ſcatentes, quas *lappones* bibunt, pro cauſſa communiori, unde *colica* laborant, habentur a LINNÆO. A vino pomaceo, vulgo *cidre* gallis, *colicam*, qua *damnonienſes* conflictari ſolent, derivandam exiſtimat HUXHAMIUS. GEORGIUS vero BACKERUS (*e*) eamdem e vino quidem pomaceo, ſed plumbi admixtione edulcato repetere mavult. Revera nihil magis inferendis atrociſſimis hiſce *colicis* confert, quam vina *plumbo*, aut *lithargyrio* edulcata; ſicut etiam medicamenta ex plumbo parata tam intrinſecus (**), quam extrinſecus adhibita; itemque plumbi halitus, aut pulvis inſpiratus, & deglutitus; coſmetica ex eo parata, & demum alimenta in vaſis plumbeis cocta, aut diu in iiſdem aſſervata. Sunt etiam qui inter cauſſas hujus *colicæ* referunt fumos *arſenicales*, *antimonii* non rite ab alienis expurgati, aut *cinnabaris nativæ* non ablutæ uſum internum, *viride æris* cibis a vaſis cupreis impertitum. Quibus tamen omnino adverſatur docto, & præſtanti opuſ-

PICTONUM *multiplex juxta auctores cauſſa.*

JAPONICÆ *cauſſa.*

LAPPONICÆ.

DAMNONIENSIUM.

Cauſſa omnium ferme a plumbo.

An plumbus tantum, vel alia metalla etiam in cauſſa ejus ſint?

Cur hæc SATURNINA *dicatur?*

Cur plumbariorum, figulorum, & pictorum propria?

culo cl. STOCKAUSENIUS, qui a ſolo *plumbo colicas*, quæ paſſim *metallicæ* dicuntur, oriri contendit, ideoque *ſaturninas* eas appellat, ut ab aliis ſpeciebus diſcernantur (*f*). Quæ *metallica*, aut *ſaturnina* aliis, RAMAZZINIO *plumbariorum*, DUBOISIO *figulina*, itemque *pictorum* audit; quod ei maxime obnoxii ſint *metallorum foſſores*, *metallurgi*, ac in primis, qui *plumbum* tractant, quique vaſa terrea plumbeo vitro obducunt, aut varia pigmentorum genera diſſolvunt, terunt, & ore ex iis manantem ſubtilem pollinem hauriunt, uti *figuli*, & *pictores*. Sed præter enumeratas *colicarum* ſpecies ſcire oportet, noſtra hac ætate *colicæ* nomen ad dolores etiam aliarum abdominis partium extendi: atque adeo apud clinicos ſæpe mentionem fieri de *colica ſtomachica*, *pancreatica*, *meſenterica*, *hyſterica*, *nephritica*, *hepatica*, ſive, ut alii malunt, *hepatalgia*.

Colicarum nomen ad aliarum abdominis partium dolores indicandos uſurpatum.

(*a*) *De novo & popul. apud Piction. dolor. col. bil. diatrib. Pariſ.* 1639.

(*b*) . . . . .

(*) *Rum-ponch* paratur ex ſpiritu ſacchari ardentiſſimo, & ſucco limoniorum ſilveſtrium.

(*c*) *De colic. pícton. Genev.* 1757.

(*d*) . . . . . .

(*e*) *Medical tranſactions publiſched bi the colleg of phyſicians in London. vol.* I. *p.* 175. *& ſeqq.*

(*f*) *Traité des mauvais effets de la fumée de la lytharge, traduit du latin, & commenté par M.* J. J. GARDANE. *Paris* 1776.

(**) *Hujuſce cauſſæ exemplum* FERNELIUS *affert ſequenti hiſtorica narratione.* (*De lue vener. cap.* VII.).

Obſervatio FERNELII *de colica a medicamine ſaturnino orta.*

„ Amicus quidam meus erat diſtillationi e capite interdum in cervicem, & ſcapulas, interdum in pedum articulos obnoxius: qua tamen ſuperveniente juſtis evacuationibus haud ægre liberari ſolebat. Huic a me jam doloribus liberato empiricus quidam *plumbi pulverem* adverſus *arthritim* ita commendavit, ut in eo ſolo ejus recurrentis præcautionem poſitam eſſe ſtatim perſuaderet. Cujus idcirco uſum amplexus pulveris ejus ſeſquilibram ex juſculis, ex vino, & pyris coctis, aliiſque rebus ſacchari loco quindecim dierum ſpatio abſumpſit. Sed dii boni! Dyſenteria crudelis febri ſtipata die duodecima exorta eſt cum graviſſimis non *ventris* ſolum, ſed & *ventriculi torſionibus* ad eam ſpinæ dorſi partem, in quam os ipſius incumbit, pertinentibus. Ventriculi tanta diſſolutio, tanta oris oblæſio ſubſecuta eſt, ut ne contactum vel blandiſſimum ferre poſſet: & quæcunque ingerebantur vel in *plumbeum* nidorem, vel in raucorem tenuiſſimum verſa mox revomebantur. Inde ructuum tanta edebatur copia, ut in flatus omnia abire viderentur. Sedata dyſenteria, graves illi *ventris*, *lumborum*, & *ventriculi cruciatus* dies viginti perſeverarunt cum incendii interni moleſtiſſimo ſenſu, totidemque noctes peregit inſomnes. Atque hoc temporis intervallo, licet ſitis ipſum non valde exercuerit, appetentia tamen ſemper proſtrata jacuit; nec alvus quidquam niſi vel clyſtere, vel cathartico medicamento proritata reddidit. Et quæcunque tum infra, tum ſupra aut ſponte, aut artis beneficio prodiere, *plumbeo* colore infecta erant omnia; ſuam illam qualitatem internis partibus pertinaciter adeo impreſſerat. Interim exorta *ictero* corpus totum fœdatum apparuit; ac ſanguis, ſedata dyſenteria, ad febris curationem re-

ſerata vena detractus totus flavus, bilioſus, ac ſpumoſus deprehenſus eſt. „ *Ex ſch. auct.*

Cl. Tissotius quoque, *atrociſſimas colicas* a *ſaturni ſacchare*, & a *tinctura antiphthiſica* Garamanni natas eſſe, exemplis, & obſervationibus ſuis confirmat. *De colic. ſaturnin.* Ex ſch. auct.

Alia Tiſſotii.

Diagnoſis.

§. LXXXIX.

Nunc qua ratione ſingulæ *colicæ* diſtinguantur, ſupereſt dicere. Et quanquam ſupra ex doloris loco nihil certi ſtatui de parte affecta monuerimus, ob partium ſcilicet e ſua ſede frequentem aberrationem; attamen ſi ſuo quæque loco juxta naturæ ordinem ſe habeant, non parum lucis affert ipſius loci, quo dolor defigitur, aut continetur, anatomica cognitio. Itaque dolor, qui umbilicali regioni inſidet, ab inteſtinis *jejuno*, & *ileo* præcipue affectis, aut ab ipſomet *meſenterio* laborante oriri videbitur. Qui vero dorſo, lumbiſque dextrorſum ſpeciatim infeſtior eſt, *duodenum* potiſſimum, aut *jejuni* initium afficere creditur, cum duodeni finis incumbat lumborum regioni; ſed tunc *cardialgiam*, colicam *hepaticam*, aut *nephriticam* quodammodo mentitur, a quibus tamen notis alibi (§§. LXXXVII. LXXXVIII.) allatis diſtingui debet. Si vero *colon* torquet, a dextro inguine dolor aſſurgit ad dextrum uſque hypochondrium, indeque tranſverſim ad ſiniſtrum ſub coſtis ſpuriis fertur, & demum deorſum deflectitur, qua *colon* in rectum deſinit. Frequentiſſime in ſiniſtro hypochondrio ſub coſtis ſpuriis dolor percipitur, quem plerunque *lieni* tribuunt. Verum lienis loco ut plurimum inteſtina ibi afficiuntur, iis nempe in locis, in quibus varie inflectuntur, & retorquentur. Iſque dolor hypochondriacis viris, & hyſtericis feminis permoleſtus eſſe conſuevit. Si enim pituita, aut mucus iners, aut flatus, aut excrementum, aut alia ſimilis cauſſa hæreat in *inflexionibus jejuni* inteſtini, aut *coli*, qua ad hypochondrium ſiniſtrum (*a*) vergunt, dolor quidem fixus in eo hypochondrio excitabitur, & ſane magis profundus, quando *jejunum* laborat, minus vero quando *colon*. Idem pariter accidit non procul ab inguine dextro, ſi, quod non infrequens eſt, eædem cauſſæ læſerint circa extremum *ilei*, & *coli* principium; quo loco tum ſæpe durus, & circumſcriptus tumor manui tangenti ſe exhibet, & renititur, donec cauſſa dolorem inferens illinc diſcuſſa ſit.

Quomodo dignoſcatur (ſi quando a loco affecto liceat) colicus dolor?

Quando doloris ſedes ſit in jejuno, & ileo, vel meſenterio?

Quando in duodeno, vel jejuni initio?

Is alios dolores mentitur.

Quando colo inſidet?

Qui mentitur lienis dolorem, inſidet in inflexionibus vel jejuni, vel coli verſus hypochondrium ſiniſtrum.

Ejus cauſſæ.

Ab iiſdem cauſſis quando afficiatur extremum ilei, & principium coli? Signa ejus propria.

(*a*) Hoffmannus *De inteſtinor. doloribus ſect.* II. *cap.* V. *p.* 178.

§. XC.

Signa propria cujuſque colicæ.

FLATULENTÆ.

Omphalocele.

Cauſſa non eſt ſolus aer plerunque.

Hæc de loci affecti ſignificationibus. Pauca modo de ſignis, quorum ope cauſſas peculiares cujuſque *colicæ*, ſive colicarum differentias, diverſaſque naturas cognoſcimus. Et primum colicam *flatulentam* indicant dolor itidem fixus, aut, quod frequentius eſt, vagans, atque errans; tumor, & tenſio reſonans ventris; borborygmi; interdum difficilis inſpiratio: quæ omnia flatibus ore, aut ano exploſis ſedari ſolent. Interdum in hac ſpecie venter ita tenditur, ut umbilicus enormiter protuberet, herniamque umbilicalem, ſive *omphalocelem* incurrat. Sæpe ſuperiorem *coli* partem flatus occupant; quo caſu propinquitas ventriculi, jecinoriſque facit, ut quæ pars, & qua ex cauſſa excrucietur, difficilius ſit explicatu. Raro ſola aeris copia inteſtina dilatans morbum facit, ſed ſæpe ſpaſmis alicubi inteſtina conſtricta aerem concludunt intra quemdam inteſtinorum tractum, ut calore loci expanſus tunicarum inteſtinalium ſuperet reniſum, atque in enormem ſæpe magnitudinem, manui extrinſecus manifeſtam, inteſtina ipſa diſtendat.

§. XCI.

Signa PITUITOSÆ *tam acris, quam non.*

SPASTICÆ, *&* CONVULSIVÆ.

VERMINOSÆ.

SANGUINEÆ *hæmorrhoidalis, vel catamenialis.*

STERCORALIS.

Ponderis autem ſenſus *colicam a pituita, & muco viſcido*, ſed *minime acri*; fixi, & terebrantis colicam a *pituita acida*, aut *ſalſa*, aut alio quocunque humore irritante, adhærenteque; contorſionis acerbiſſimæ, plerunque vagæ, ac erraticæ, raro fixæ, cum globi ad fauces adſcendentis ſenſu, & urina tenui, aquea, crebro emiſſa, tremoribus, horripilationibus, oſcitationibus *colicam ſpaſticam*, & *convulſivam* (*), ſive *hyſtericam*, ac *hypochondriacam*; roſionis demum ſenſus, & morſus veluti cujuſdam per intervalla revertentis cum magna ſymptomatum varietate, *verminoſam* ſignificare dicitur. *Sanguineam hæmorrhoidalem*, aut *catamenialem* primum ſubſpicari licet, ex abſentia aliarum cauſſarum, deinde ex conſuetarum evacuationum defectu ſive menſtruorum, ſive hæmorrhoidum, aut denique ex imminenti earumdem periodico fluxu, & quandoque aliquo febrili motu, qui in his excitari plerunque ſolet. *Stercoralem* eſſe cognoſces, ſi alvus jam ab aliquot diebus clauſa fuerit, ſi gravitatis, & repletionis ſenſus in ventre percipiatur, atque aliquod in alimentorum copia, aut qualitate peccatum anteceſſerit. Hinc quoque, & præ-

ſertim

ſertim examine eorum, quæ aut geſta ſunt, aut aſſumpta, *colicæ accidentalis ab ingeſtis*, a *frigore*, aliiſque evidentibus, levibuſque cauſſis diagnoſis facile elicietur. Dolore vero acuto, tactum non ferente, aut ad levem quamque preſſionem recrudeſcente, partis tumore, calore, pulſatione, febrique comite modo majori, modo minori *colica inflammatoria*, atque *enterites* ſe prodit. Hic autem animadvertendum eſt, inteſtinorum inflammationem, quæ cito in *gangrænam* lethiferam deſinit, interdum colicis doloribus clanculum, & præter exſpectationem ſupervenire, nullis in pulſu febris indiciis, aut plane exiguis deprehenſis. Id pluries cadaverum ſectiones demonſtrarunt. Imo ex MORGAGNII, VALSALVÆ, RIVERII, SIMSONIS, HAENII obſervationibus conſtat, inflammationes, ut aliarum partium, ſic inteſtinorum dari non modo ſine febri ulla, ſed etiam ſine ullo dolore, nervorum forte ſenſu deperdito, aut eorum facta paralyſi. Cum autem ſigna hæc deficiant, ex ALBERTINIO MORGAGNIUS eas agnoſcendi modum ſic docet. *Pulſus humilis & debilis potius, & qui, ſi bene attendas, ſibi obſcure diſſimilis ſit, abdomen autem tenſum, & durum, & cum dolore quodam: facies denique inſoliti aliquid, ſed in aliis aliud, oſtendens, ut interdum oculos quaſi exterrefactos, alias livorem quemdam circa labra animadverterim: hæc fere (nam aliquando linguam etiam adnotavit haud bene ſe habentem & quamdam ſitim) mihi accidit ut in ejuſmodi caſibus ſe obſervanda præbuerint* (a). Sed ægrum habuit HAENIUS, in quo tenſio, & dolor, & ventris obſtructio deficiebant (b).

ACCIDENTALIS *ab ingeſtis, a frigore &c.*

Inflammatoriæ, atque ENTERITIS.

Hæc cito tranſit in gangrænam.

Inteſtinorum inflammatio ſine febri, & dolore aliquando datur.

Signa, quibus innoteſcere poſſit, juxta ALBERTINI-UM, & MORGAGNIUM.

(*) LORRYUS deſcribit *colicam ſimpliciter convulſivam*, cujus peculiare ſymptoma fuit *anxietas quædam inexprimibilis*. Diſſecto cadavere reperit *inteſtina*, præſertim *colon*, valde *adſtricta*; ſtomachum vero in binas diviſum cavitates ob *conſtrictionem* in medio ejus exortam. *Hiſt. de la ſociet. roy. de méd.* T. II. p. 195. & *ſeq. Ex ſched. auct.*

Simpliciter CONVULSIVÆ *ex* LORRYO *ſigna.*

(a) *Epiſt. anat. med.* XXXV. *n.* 21.

(b) *Rat. med. P.* XIV. *ſect.* I. *cap.* 3.

§. XCII.

In *colica bilioſa* dolor atrociſſimus, ab initio plerunque vagus, deinde in puncto fere quodam defigitur, & quaſi terebera inteſtina perforare videtur, aut quaſi injecta faſcia conſtringere. Hunc comitantur os amarum, ſitis ingens, interdum raucedo, imo etiam aphonia, calor interiora urens, abdominis tenſio, vomitus, dejectioneſve bilioſæ, & non raro febris acuta, ardenſque. At vomitio, alvique dejectio tanta aliquando eſt, ut in

Signa BILIOSÆ.

Facilis ejus tranſitus in choleram, aut iliacam paſſionem, ſive ileum proprie dictum.

choleram, aut in *iliacam paſſionem*, ſive *ileum* proprie dictum facile tranſeat. Poſtremum maxime evenit, quando, progrediente malo, dolor uni fere loco infigitur, alvuſque penitus clauſa eſt. Id etiam *colicæ bilioſæ* proprium eſt, quod ſubinde miteſcat, imo etiam per aliquot horas quandoque ceſſet, ſed mox atrocius exacerbetur, & recrudeſcat: quam rem ejulatibus, & vultu tetro, ubi malum imminet, ſolent ægri prædicere.

An colica hæc eadem ſit cum inflammatoria?

Nonnulli colicam hanc cum inflammatoria unam eamdemque eſſe cenſuerunt, ſed perperam. Illud vero certiſſimum eſt, in *enteritim* ſæpe ipſam mutari.

§. XCIII.

Signa colicæ SPASMODICÆ, *& convulſivæ*, NERVOSÆ *etiam dictæ.*

Fieri autem nequit, quin in quavis *colica*, ubi dolor paullo acrior nervos, fibraſque divellit, ſpaſmi, & convulſivæ affectiones excitentur, vel facile ſuperveniant. Si vero ſpaſmi, & nervoſi ſyſtematis paſſiones fuerint inſigniores; umbilicus, & muſculi abdominales introrſum veluti trahantur; dolores altius videantur defigi, atque ad lumbos produci, unde ſpinales nervi egrediuntur; vertigine, aut atroci dolore caput tentetur; epilepſia etiam, aut paralyſis pedum, vel manuum, aut utrorumque accedat; aut in eam (*) dolore deſinat, alvuſque ita compreſſa atque adſtricta ſit, ut vix clyſterem admittat; tunc colica *ſpaſmodica*, & *convulſiva* (a), imo etiam *nervoſa* (b) generatim vocatur.

Colica PICTONUM *ad hanc ſpeciem referri debet.*

Hanc video etiam nominari *colicam pictonum*, quod pictonibus præcipue infenſa credatur; verum neque eorum tantummodo propria eſt (c), neque quæ apud eos *epidemice*, aut *endemice* graſſari viſa eſt CITESIO (d), omnes *colicas ſpaſmodicas* complectitur, ſed potius quædam earum ſpecies potiori jure habenda eſt. Alii, qui in ea plexum meſentericum (e), meſenteriumque præcipue affici opinati ſunt,

Cur meſenterica dicta?

meſentericam etiam non inepte appellant (f). Nec defuerunt qui eam a *ſpinali medulla* primario affecta, illæſis *inteſtinis*, & *meſenterio*, deducendam

Cur rhachialgia etiam dicta?

autumarint, & peculiari novoque nomine excogitato *rhachialgiam* vocaverint (g) e colicarum genere eam excludentes (**).

(*) TISSOTIUS *Epiſtola varii argumenti p.* 152. *De cauſſis*, ait, *colicarum, quæ paralyſim inferunt, diſceptatur. Ultro crederem*, vina nonnulla, venena, & ſcorbutum *tres eſſe cauſſas earum, nec plures dari. Acerbiſſimæ ex aliis cauſſis colicæ non excipiuntur paralyſi. Hæc tamen dubie propono.* Ex ſch. auct.

(a) HOFFMANN. *Med. rat. ſyſtem. T.* IV. *ſect.* 2. *c.* V. §. 9., VOGEL. *De cognoſ. & cur. h. c. aff. claſſ.* III. *dolor. colic.* §. 443.

(b) Town. apud Allenium *Synopſ. P. II. c. 4. p.* 156. edit. venet., Buchan. *Medic. domeſtic. T. II. p.* 424.

(c) Nam eidem obnoxiæ ſunt inſulæ *Caraïbæ*, *Barbadæ*, *Hungaria*, *Franconia*, *Moravia*, *Auſtria*, & regiones aliæ.

(d) Franc. Citesius *Diatrib. de nov. & popul. apud pictones dolore colico bilioſo*. Pariſ. 1639. *Epidemicam* interdum fuiſſe hujuſmodi *colicam* teſtatum faciunt non pauci ſcriptores. In Moravia, & Sileſia ſeculo ſextodecimo graſſatam fuiſſe patet ex Langii *epiſtola de torminibus ventris a febre relictis*; itemque ex Cratonis *litteris ann.* 1582. *De paralyſi ex colica*. Sed præ ceteris animadverſione dignus eſt locus Paulli Æginetæ (*Lib. III. cap.* 43. *verſus finem*), qui ſic habet: *Puto autem COLICAM AFFECTIONEM, QUÆ ETIAMNUM REGNAT, ex hujuſmodi proveniſſe humoribus* (tenuioribus & mordacibus), *quæ ab ITALIÆ quidem REGIONIBUS INCEPIT, IN ALIIS AUTEM MULTIS ROMANORUM R. P. LOCIS PESTIFERÆ CUJUSDAM LUIS MODO SIT GRASSATA: ex quo plerique in comitialem morbum, alii in ARTUUM RESOLUTIONEM, ſenſu incolumi, nonnulli in utramque ſunt prolapſi: ac eorum, qui in comitialem morbum inciderunt, plures interiere: ex illis vero, qui in RESOLUTIONEM, plures evaſerunt, tanquam in criſi, CAUSSA ALIORSUM ex loco, quem infeſtaverat, converſa*. Si Plinius (cujus locum ſupra in *nota* * ad §. LXXXII. adduximus) cum *novum morbum colicam* eſſe ſcripſit, hanc *epidemicam*, de qua Paullus meminit, intellexiſſet; non poſſet *falſitatis inſimulari*, ut inſimulatus a Sennerto, & Tronchinio fuit; nam hujuſmodi *epidemica colicæ ſpaſmodicæ conſtitutio* fortaſſe multis ante annis, nimirum ſub Trajano incepit, & perrexit graſſari de una in aliam regionem uſque ad P. Æginetæ tempora, qui Honorio imperante florebat. *Ex ſch. auct.*

Colicæ epidemicæ exempla.

PAULLI ÆGINETTÆ *narratio memorabilis.*

Hoc teſtimonio locus PLINII *notatus excuſari poteſt, & qua ratione.*

(e) Willisius *Patholog. P. II. c. XV. Pars primario in colica affecta* ipſi viſa eſt eſſe *meſenterium*, *quod eſt valde ſenſile: cujus tranſitus eſt, materiam morbificam non per arteriam, ſed per nervos deferri, ejuſque ſedem non eſſe inteſtinorum tunicas, ſed meſenterii plexus nerveos*. Ex ſch. auct.

(f) Ettmullerus *T. II. p. I. Coll. pract. ſect. XI. p.* 183.

(g) Astrucius in *theſi Monſpellii* edita ann. 1751., cui titulus: *An morbo colicæ pictonum, rectius rhachialgiæ dicto, venæ ſectio in brachio?* Sauvagesius *Noſolog. claſſ. VII. ord. V. n.* 29.

(**) *Rhachialgia* Ludwigii eſt *dolor ſpinæ dorſi*. Ῥάχις enim *ſpinam dorſi*, Ἀλγέω *doleo* denotat. Astrucius ex hypotheſi *colicos dolores* a *nervis -medullæ ſpinalis* male affectis repetit. Hunc ſequutus Sauvagesius *rhachialgiæ* nomen tranſtulit ad *colicam pictonum*, *ſaturninam*, & *convulſivam*. Sed revera *rhachialgia* Ludwigii, ideſt *verus dorſi dolor* ſpectaret ad genus morbi, quod a Sauvagesio *lumbago* dicitur. *Rhacbialgia* alia eſt *idiopathica*, alia *ſympathica*. Cl. Delius hos omnes dolores voluit potius appellare nomine *notialgiæ* a Νῶτος dorſum, & Ἀλγέω doleo. Primum *de rhachialgia ſympathica*. In *colicis doloribus* non ſolum *zona coli*, ſed etiam *reliqua inteſtina* tenſionibus moleſtis afficiuntur. At *plexus meſeraici* ad aortam deſcendendo adeo *ſpinæ dorſi* adhærent, ut eidem anterius quaſi agglutinati videantur, ideoque non ſolum vagos *ſpaſmos* in variis tubi *inteſtinalis* partibus efficiunt, verum etiam *ſpinam* lumbarem *in conſenſum* trahunt. Hinc accidit ſæpe, ut vicina *latera* ſimul doleant, & *ſpaſmi* ad *thoracem*, & *coſtas* aſcendendo *pleuriticos* ſæpe *dolores mentiantur*; qui tamen mox ceſſant, quando *cauſſa ſpaſmorum inteſtinalium* ſublata eſt aptis remediis. *Dolores hæmorrhoidales* ſæpe ad *os ſacrum*, ad *lumbos*, ad *ſpinam* producuntur. Non enim id tantum a vaſis turgentibus, & varicoſis in ano, inteſtinis, meſocolo, & ab hypogaſtrica oriundis repeti debet, ſed præcipue a nexu *plexus hypogaſtrici* ad *inteſtinum rectum* uſque deſcendentis cum *nervis oſſis ſacri*, & vicinis *ſpinalibus*. Hinc *colicæ* etiam *hæmorrhoidales*; nam ab inteſtino *recto* tenſio producitur ad *lumbos*, & ad *inteſtina*,

Quid RHACHIALGIÆ *nomine intelligendum ſit?*

Duplex eſt; ſympathica, & idiopathica.

Rhachialgia ſympathica ex colicis doloribus,

Item ex doloribus hæmorrhoidalibus.

Hinc colicæ hæmorrhoidales,

Item ex doloribus menſtruantium, gravidarum, & puerperarum.

Dolores menſtruantium, gravidarum, & *puerperarum* ſæpe ad *lumbos* propagantur. In junioribus tamen puerperis ſæpe tenſiones moleſtæ in *dorſo* excitantur ex *ſpinæ dorſi* infirmitate, cujus nimirum partes juſtum robur nondum acquiſiverunt. Gravidæ enim molem ventris, & pondus vix ferre poſſunt, unde tanta imbecillitas *ſpinæ*, & *coxendicum* remanet, ut per plures hebdomades cruribus vix inſiſtere poſſint, & vacillent, & ſi ſibi a motibus violentis non temperant, aut in partu difficili valde laborarint, *dolores habituales* in *ſpina dorſi* per totum vitæ tempus moleſtos patiantur ex hac cauſſa. Eiſdem incommodis obnoxiæ etiam ſunt adultiores feminæ, quando per validos in partu nixus *ligamenta*, *muſculos*, & *nervos* ad *ſpinam lumborum*, & conjunctas cum *oſſe ſacro coxas* vehementer urſerint, & diſtraxerint.

Abſceſſus lactei unde oriuntur?

Et hac forte cauſſa *abſceſſus lacteos*, ut vocantur paſſim, crebrius ad *ſpinam lumbarem*, & inferiores partes, quam in aliis locis oriri, probabile videtur. Ne igitur his ærumnis affligantur, neceſſe eſt, ut juſta quiete partibus reſtitutionem priſtinam, & firmitatem concilient.

Item ex colica nephritica?

In *colica nephritica* ob nexum *plexus renalis* cum *meſeraicis*, & ob connexionem cum *vertebris* ad *ſpinam dorſi* dolores tenſivi aſcendunt. Interdum *dolor nephriticus* minus moleſtus eſt *regioni renum*, & magis deorſum ad *inguina*, ad *teſtes*, & ad tractum *cruralis nervi*, & præcipue inter incedendum ad *ſpinam lumbarem* producitur.

Item ex febribus, & variolis.

In *febribus* quoque *laſſitudines*, *tenſiones* vagæ, & *dolores dorſi* ex dyſcraſia humorum pendent. Hinc *lumbago febrilis*, *varioloſa* ſpecies *rhachialgiæ* ſunt. Poſſunt vero *dolores dorſi*, & *lumborum* ab aucto ſanguinis motu, & impetu fieri.

A ſpaſmis primarum viarum.

** Encephalon.*

Verum plerunque a *ſpaſmis primarum viarum* ad *ſpinam* producti repetendi ſunt. Imo a *ſpina* ſpaſmi ad * Ἐγκέφαλον produci poſſunt, & capitis dolores per conſenſum excitare. Sed de *ſympathicis* non plura. Modo de *idiopathicis ſpinæ doloribus*.

Rhachialgia idiopathica quæ?

Rhachialgiæ ſpecies quædam *idiopathicæ* eſt *dolor* quidam *pungens*, & *fixus* in confiniis *thoracis*, & *lumborum*, tenſione ſua ad *latera lumborum*, & *thoracis* ſe ſe extendens, qui validos nixus, ſaltus improvidos inæquali pede, contorſiones ſpinæ dorſi ſubitas, aut etiam ſubitas in alterutrum latus corporis converſiones ſubſequitur.

Doloris ratio, & ſymptomata ejus.

Cum hac *rhachialgiæ ſpecie* ſæpe reſpirationis organa male afficiuntur, ita ut præcipue profunda inſpiratio brevis, & non nihil dolens animadvertatur. Hic dolor plerunque, dum quieſcit corpus, quieſcit & ipſe, in primis ſi æger aptum ſibi inveniat poſitum. Excitatur vero mox ad initium motus, aut ad ejus continuationem. Aliquando etiam continuus eſt, nempe quieſcente corpore ſilet, anxiamque reddit reſpirationem. In *lumbis* ortus, ibique *fixus* non raro increſcit, ita ut totam *ſpinam* dorſi occupet, & paullo poſt dolorem vel univerſi capitis, vel occipitis ſaltem moveat.

Doloris cauſſæ.

In his *doloribus* cauſſa videtur vis aliqua *ſpinæ dorſi* illata. Sed vis etiam muſculis illata idem efficiet. A *flatibus*, ab *hydrope*, a *graviditate*, a *tumentibus meſenterio*, & *ovario* premitur, aut diſtrahitur *ſpina dorſi*, & dolet. Quando per nixus, ſaltus,

Spinæ luxationes.

geſtationes ponderum vis *ſpinæ* infertur, raro *luxatio* evenit. Potius ſi ſimul *ſpina* extrinſecus a tergo ictu feriatur, vertebræ rumpuntur, aut diſtorquentur, aut ſubluxantur.

Ligamentorum, vaſorumque lacerationes.

Abſceſſus, & oſteoſteatomata; eorumque noxæ.

Interdum *ligamenta* dilacerantur; *vaſa* comprimuntur, aut dehiſcunt, *humores* effunduntur; & lentæ corruptiones materiæ effuſæ, & *abſceſſus* ad *ſpinam dorſi*, & *oſteoſteatomata* fiunt. Illi lentam *vertebrarum cariem*, hæc *tumores* inducunt, quibus vicinæ partes comprimuntur; & quanquam *oſſea ſtrata* in ipſo *tumore* naſcuntur, ex pravis tamen abſceſſibus ad tumores natis eroduntur vicinæ oſſium partes.

Hinc febres lentæ, & tabes.

Utroque morbo poſt multos *ſpinæ* cruciatus macies, & lentæ febres ægrum demum conficiunt. Vide de his *diſſertationem inauguralem* JOHANN. GOTTHELF. HERMANNI *de oſteoſteatomate. Lipſ.* 1757.

Exoſtoſes.

Muſculorum morbi.

Ex *ligamentis* diſtractis, aut ruptis, aut laxatis *exoſtoſes* natæ explicantur. *Muſculi* quoque patiuntur, inflammantur; effuſiones, ſtaſes, œdemata incurrunt; hinc *dolores*, & etiam *abſceſſus*. *Luxantur* & ipſi e ſua ſede depulſi. Vid. cl. POUTEAU *Mélanges de chirurgie. Lyon* 1760.

LUDWIG. *Adverſar. med. pract. T.* I. *P.* IV. *artic.* 4.

Omnia ex *ſchedis auctoris* adjecta. Vide etiam *Part.* I. hujus *vol.* IV. §. LXXIV.

§. XCIV.

Nos vero, retento generico *colicæ ſpaſmodicæ* nomine, quod magis proprium, & magis accommodatum credimus, eam cum cl. BONTÆO (*a*) dividimus in *primariam*, & *ſecundariam*. *Primaria* illa eſt, quæ a cauſſa externa in ventriculi, inteſtinorumque cavum manifeſto immiſſa proficiſcitur. Hæcque duplex ſtatui debet, *metallica* nempe, ſive *ſaturnina* (*b*) a metallicis, *plumbeis* præſertim, corpuſculis ſive pulveris, ſive fumi, & halitus forma deglutitis oriunda; & *vegetabilis*, ſive a ſuccis, aut potibus ex vegetabili regno depromtis progenita (*c*). Ad *metallicam*, ſeu potius *ſaturninam* referri debet *colica plumbariorum*, *figulorum*, & *pictorum*, & ſi qua alia eſt (*d*). Ad *vegetabilem* vero *colica pictonum* CITESII, *damnonienſis* HUXHAMII (*e*), *japonica* KÆMPFERI, *hungarica*, & *franconica* SENNERTI, *moravica*, & *auſtriaca* HOFFMANNI, & reliquæ ſimiles varietates, quas vina, cereviſiæ, aut acida vegetabilia, aut fructus acidi, auſterique faciunt. Ad *ſecundariam* porro, cujus cauſſa interior eſt, ſanguinique primario ineſt, ſpectant *arthritica* MUSGRAVII, & TRONCHINII, *ſcorbutica* SENNERTI, & VANZELSTI (*f*), *febrilis* RIVERII (*g*), & *melancholica*; quas nimirum arthritica, aut rheumatica, aut ſcorbutica materies, aut febrium non rite ſolutarum recrementa, aut atra bilis congeſta in imi ventris viſceribus procreare conſueverunt.

Colicæ SPASMODICÆ diviſio in primariam, & ſecundariam.

Quæ primaria?

Hæc rurſus dividitur in metallicam, ſive ſaturninam, & in vegetabilem?

Quænam ſpectant ad ſaturninum?

Quæ ad vegetabilem?

Quæ ſecundaria? & quænam ad eam ſpectantes?

(*a*) *Diſſertation ſur la coliq. du Poitou dans le Journal de médéc. par Monſ.* VANDERMONDE T. XV. *p.* 399.

(*b*) *Metallicæ* nomen latius eſt, iiſque arridet, qui eam oriri poſſe exiſtimant a mercurio, ab arſenico, a cinnabari, a cupro, aliiſque metallicis rebus. *Saturnina* vero rectius nominari videtur illis, qui a ſolo *plumbo*, aut ab ejus præparatis *ceruſſa*, *lithargyrio*, *minio*, *ſaccharo*, *extractis*, *tincturiſque* deducunt. Inter hos primas tenet SAMUEL STOCKAUSENIUS libro *De lithargyrii fumo noxio*, *morbifico*, *ejuſque metallico frequentiori morbo* &c. *Goslariæ* 1656.; qui liber prodiit Pariſiis ann. 1776. in linguam gallicam verſus cum notis a cl. GARDANO adjectis = *Traité des mauvais effets de la fumée de la litharge* &c. Nec præteriri debet JOHANN. GUILLEL. ILSEMANNI *Diſſert. de colic. ſaturnina metallurgor. Gotting.* 1752.

(*c*) CITESIUS *l. c.*, SENNERTUS *l. c.*, alijque.

(*d*) TRONCHINIUS *De colic. picton. &c.* 1757.

(*e*) *De morb. colic. damnonior.* (*f*) . . . .

(*g*) *Prax. med. l.* X. *c.* 1., FERNEL. *Pathol. l.* VI. *c.* 10., & aliorum.

§. XCV.

Metallica, ſive *ſaturnina* ceteris frequentior eſt, atrocior, & pertinacior. Hæc reliquis minus vaga eſt, certioremque ſedem

Symptomata colicæ metallicæ, ſeu ſaturninæ ex WILSONE *referuntur.*

ſervat, nimirum intra inteſtinorum, & meſenterii potiſſimum ambitum. Incipiente malo, ut habemus ex cl. WILSONE, qui illud in plumbi foſſoribus ad fodinam *Lead - Hils* ſæpius obſervavit (*a*), primum ſe exſerit moleſtiæ cujuſdam, & ponderis inſueti ſenſus circa ventriculum, præſertim circa ſuperius ejus orificium. Quandoque etiam inteſtina dolore corripiuntur. Quibus hæc eveniunt, ſaliva dulcis, & quaſi cœrulea eſt, veluti iis, qui plumbum ore receptum dentibus mandunt; pulſus parvus; cutis frigida, & ſæpe viſcido ſudore madida; crura torpent, ac vacillant; vires languent; appetitus deficit; atque aſſumpta non digeruntur. Inter hæc non raro diarrhœa ſupervenit; ægriſque affert ſalutem, dummodo brevis, & moderata ſit. Nam ſi diutius perſiſtat, majora mala portendit. Ita affecti nondum lecto affiguntur, ſed incedunt adhuc, & ad ſuas res incumbunt.

Primus gradus, ſive levioris morbi initia.

At ſi ſymptomata hæc perſeverent, aut ſi qui iis conflictatur, ſpiritibus, aut liquoribus vinoſis, dum ſtomachum plenum habet, aut paullo poſt plumbi tractationem ſe repleat; ſtatim corripitur dolore fixo ventriculi, aut infimæ abdominis partis, qui ſæpe ab uno ilio extenditur ad alterum uſque; tumque revera morbum ſe exſerere dicendum eſt. Proprium *colicæ metallicæ* fere eſt, attactu & preſſione nihil exacerbari. At doloris acerbitas tanta plerunque eſt, ut homines in deſperationem fere adigantur; anxii ſummopere fiant; agitentur aſſidue; horreſcant; urinas aut nullas, aut paucas, & ſtranguriofas (*b*) emittant. Plerunque tamen nec ſitiunt, nec febricitant. Interim alvus ita adſtricta eſt, ut non modo quicquam ab ea egeratur, ſed nec clyſteribus aditum permittat; & ſi quid arte educatur, durum id eſt, globoſum, & ſtercus pene caprinum æmulatur. Hæc autem ſumma, pertinaxque alvi adſtrictio cum inſigni muſculorum abdominalium, atque umbilici introrſum contractione colicæ metallicæ conſtans, & proprium ſignum conſtituit. Ceterum dum hæc ingraveſcunt, pulſus, ſi WILSONEM audiamus, interdum attollitur; incaleſcit cutis; vertigo, & capitis dolor acerrimus accedunt; quibus aut ſtuporis quædam ſpecies, aut delirium ferox ſuccedit, ut dentibus ſe ipſos lacerent, extrema corporis convellantur, vires proruant, arteriarum micatus intermittant, finemque malis coma, aut apoplexia imponat. Sed frequentius eſt, poſt diuturnos cruciatus, enormes vomitus, & ſingultus, convulſiones, animi deliquia, artuum contractiones malum terminari (id quod intra XIV. plerunque dies contingit) manuum aut pedum, aut utrorumque *pareſi*, ſive motus, non vero ſenſus

Secundus gradus, quo ſe morbus exſerit gravior.

Quid magis proprium eſt colicæ metallicæ?

Signum fere pathognomonicum alvi adſtrictio cum inſigni muſculor. abdominalium, & umbilici introrſum contractione.

Delirium ferox.

Coma, & apoplexia.

Solvitur interdum morbus pareſi manuum, vel pedum, vel utrorumque; vel aſthmate ſicco, vel ictero, aut alvi fluxu.

abolitione ; interdum *aſthmate ſicco*, *ictero*, aut *alvi fluxu*. Nec rarum eſt, mediis in doloribus *epilepſiam* gravem, quæ ſine interruptione multas horas ægrum concutiat, repente ſupervenire. Quæ ubi tandem conquieverit, non tamen putandum eſt, in tuto ægri res poſitas eſſe; nam ſæpe paullo poſt revertitur, atque vitam in diſcrimen adducit ob cerebri læſionem; aut, ea ceſſante, paralytica membrorum reſolutio ſuccedit, aut *colica* iterum reviviſcit, & ſævit.

Epilepſia gravis inter dolores ſupervenit aliquando, mox in paralyſim deſinit.

(*a*) *Journal de médécine de M.* VANDERMOND. *T.* VIII. *p.* 135.
(*b*) *Ibid. p.* 106.

§. XCVI.

Multa de hiſce *colicarum* ſpeciebus & cogitata ſubtiliter, & ſcripta erudite ſunt a clariſſimis, expertiſſimiſque viris (*a*); ſed dolendum vehementer eſt, poſt innumeras editas de iis commentationes, naturam tamen earum adhuc in obſcuro latitare, nec ſatis nobis perſpicuum eſſe, quæ potiſſimum pars afficiatur, qua ratione earum cauſſæ remotæ agant, qualemque labem, aut noxam ſive fluidis, ſive ſolidis partibus inurant. Nam cadavera eorum, qui ex hiſce *ſpaſmodicis colicis*, & præcipue *metallica*, ſive *ſaturnina* obierunt, diligentiſſima quanquam ſectione reſerata, non multum tamen lucis attulerunt. Difficillimum quippe eſt, in morbis præſertim, in quibus nervi proxime afficiuntur, cauſſam ab effectibus dignoſcere. Plerunque crudeliſſima colica extinctos nihil præter *pallida*, *flatibus diſtenta* exhibere *inteſtina*, aſſeverat TRONCHINIUS (*b*). Imo addit, cl. SENACIUM *quinquaginta*, & *ultra* ſecuiſſe *cadavera colica pictonum* defunctorum, quin ulla cauſſæ veſtigia in iis potuerit detegere; qua de re per litteras *anno hujus ſæculi quinquageſimo* ab eo certior eſt factus. Id etiam confirmat ſectione anatomica, cui pictorem andegavenſem ſubjecit FERNELIUS (*c*), in cujus cadavere *jecur*, *lien*, *ventriculus*, *renes* ſani apparuerunt, & nulla *in veſicula fellis obſtructio*, *nulla in meſenterio humoris vitioſi congeſtio*, *nihil denique in ulla alia parte, quod tantorum fuiſſet malorum cauſſa, obſervari potuit*. Excipit tamen eos caſus, in quibus reliquiæ *febrium imperfecta criſi ſolutarum*, *vel non bene curatarum*, aut *ſcorbutus*, aut *melancholia morbum fecerint*, nam aliqua *veſtigia in cadaveribus* inveniri concedit. Id non ſolum obſervatione ex P. MILONIS medici pictavienſis *adverſariis* adducta, qua conſtat in cadavere

Natura harum colicarum adhuc obſcura eſt.

Cauſſa ab effectibus morborum, in quibus nervi proxime afficiuntur, non bene diſtingui poteſt.

Res confirmatur obſervatis anatomicis.

Exceptiones quædam ob oculos habendæ.

cujuſdam *Franciſcani inteſtini jejuni membranas bile æruginoſa turgentes, a ſe invicem diſtentas, non procul ab hepate, imo flatibus diſtentum inteſtinum, tunicaſque omnes* (excepta exteriori a peritonæo nata) bilis acrimonia *exeſa*, *nec immune* etiam ipſum *epiploon* fuiſſe; verum duabus quoque propriis comprobare non dubitat. In quarum priore refert de viro *melancholico* poſt graves ærumnas *colicis doloribus* enecato, & *partem concavam hepatis*, vicinaque loca *atro-viridi pigmento* tincta profectoribus exhibente. In altera ſectionem hominis *colicis doloribus ſcorbuticis* defuncti adducit, in quo *intima inteſtinorum tunica muco orbata*, atque humorum acrimonia ubique *leviter exeſa*, eorumque, ſicut etiam *meſenterii*, *vaſa varicoſa*, & *ſanguine atro* plena cernebantur (*).

(*a*) Vid. CITESIUM *l. c.*, SENNERTUM *l. c.*, RIVERIUM *l. c.*, CRATONEM *l. c.*, GRASHUYSIUM *De col. pictOn. tentamen*, TRONCHINIUM *l. c.*, HUXHAMIUM *l. c.*, STOCKAUSEN. *l. c.*, ILSEMANN. *l. c.*, BONTÆUM *l. c.*, BACKER. *l. c.*, HAENIUM *Rat. med. P. IV. cap.* 8., LIEUTAUDIUM *Diar. med. obſervat. L. I.*, MASSUET. *Diſſertat. ſur la coliq. dans la biblioteq. raiſonnée T. VII. p.* 144., & 279., & CAR. STRACKIUM, qui quas jam de *colica pictonum diario med. pariſino ann.* 1765. *menſ. april. p.* 235., & *ann.* 1766. *februario menſe p.* 125. inſeruit *obſervationes*, accuratius collectas latine reddidit, & Lipſiæ, ac Francofurti edidit ann. 1772.; nec non alios quamplures. *Ex ſchedis auctoris hanc auctorum ſeriem deprompſimus. Eam fortaſſe contexuit, ut ſibi conſtaret, quæ loca conſulenda eſſent, ut poſſet de hac colicæ ſpecie diagnoſim, quam nondum abſolverat, rectius decernere.*

(*b*) *De colic. picton. cap.* XIX.

(*) *Plures alias inter ſchedas auctoris invenimus hiſtorias, & obſervationes anatomicas, quibus hæc pathologia magis innoteſcere poteſt. Quare eas adjicere his libet, ne quicquam ommiſſum a nobis ſit, quod lucem legenti afferre queat.*

Cl. WILSON, a quo novimus animalia, quæ vaporibus exponuntur a fuſione plumbi manantibus, aut herbis ab iiſdem maculatis veſcuntur, in eadem incidere mala, in quæ homines incidunt, ſequentem refert obſervationem. *In cane colica* ſaturnina *demortuo inveni tunicam interiorem ventriculi & inteſtinorum pulvere plumbi hinc illinc incruſtatam; itemque leves ſparſas inflammationes, quarum aliquæ in gangrænam tranſierant, & perforatæ erant. Excrementa pauca, & valde dura. Tunicæ inteſtinorum valde craſſæ, & eorum cavitas valde imminuta.* Vid. *l. c.* Cl. LIEUTAUDIUS (*Diar. med. T. I. l.* 1. *obſerv.* 76.) *in pictore*, inquit, *poſt* colicam ſaturninam *ſputum ſanguinis. Præter pulmonum, & pleuræ vitia, duodenum, & jejunum, ileumque hinc illinc inflammatum. Hepar obſtructum, & pancreas durum.* Idem (*ibidem obſervat.* 425.) in cadavere juvenis *ærarii fabri* colica *ſaturnina* denati obſervavit *inteſtina ſumme tumida, maculiſque lividis, & nigris* ſignata. *Colon* variis in locis *conſtrictum*, præter pulmonis vitia. Idem (*ibidem obſervat.* 433.) vidit in alio colica *ſaturnina* intra triduum defuncto *colon*, & *rectum* ultra modum *diſtenta* cum variis *maculis gangrænoſis*, & nonnullis *conſtrictionibus*. Obſervavit quoque in alio pictore (*ibid. obſerv.* 77.) eodem morbo rapto *inteſtina* variis in locis *conſtricta*, & quaſi *ſtrangulata* cum multis *maculis rubro-lividis*, & *gangrænoſis*, præſertim in *jejuno*, & *ileo*, quorum vaſa valde tumebant: nec ab inflammatione,

&

Obſervationes anatomicæ.

I. WILSONIS.

II. LIEUTAUDII.

III. *Ejuſdem.*

IV. *Ejuſdem.*

V. *Ejuſdem.*

& *maculis* immunem ventriculum. Item in pictore eodem dolore correpto, quem delirium, & convulſiones ante mortem exceperant, inventum ab illuſtri viro (*obſerv.* 450.) *epiploon gangrænoſum*, *colon anguſtius*, cellulis obliteratis mere *cylindricum*, *cœcum* mire *diſtentum*, & *putrefactum*, *cyſti fellea atra bile* turgida. Idem quoque (*ibid. obſerv.* 1772.) refert de lapidario, qui poſt colicam *ſaturninam*, & *manuum contracturam*, a qua reconvaleſcebat, cœpit *intumeſcere* cum *dolore*; & *febri lenta* confectus eſt. Ejus *inteſtina livida* invenit, *ſanie* innatantia; & pulmones duris tuberculis, & quaſi cartilagineis ſcatentes, & pus paſſim habentes. Demum (*ibid. l.* 2. *obſervat.* 151.) hiſtoriam habet artificis, qui ex *colica ſaturnina* obivit. Huic *venter intumuerat cum tenſione*. *Inteſtina* flatu *ultra modum diſtenta*, & præſertim pars *coli epigaſtricæ*, cui proximior *hepatis pars quaſi contuſa ecchymoſim* exhibebat.

VI. *Ejuſdem*.

VII. *Ejuſdem*.

VIII. *Ejuſdem*.

§. XCVII.

Neque ſatis inter auctores conſtat, num *epilepſia*, & *paralyſis*, in quam incidunt ægrotantes, a *metaſtaſi*, an vero a ſola *nervorum paris vagi*, ac *intercoſtalis communicatione*, cum quibus nervi *brachiales*, & ſæpe *crurales conſentiunt*, ſit repetenda. Dolorum tamen ſine ulla excretione ceſſatio, quæ accedente *epilepſia* graviori, aut *paralyſi* contingit; epilepſiæ facilis in apoplexiam tranſitus; diuturna, & pertinax paralyſeos duratio; & demum *tumores*, qui gangliorum inſtar in metacarpo manuum, & metatarſo pedum ſimul prorumpunt, primæ videntur favere ſententiæ. Quibus ſi addideris curationis rationem, qua & *paralyſis*, & *tumores* ejuſmodi diſcutiuntur, eamdem adhuc probabiliorem reddes. Nec obſtat, interdum *pareſim* hujuſmodi evaneſcere ſolis remediis abdomini, & interne adhibitis, ut SWIETENIUS ſibi ſuadet. Nam D. HILARYUS (*a*) hiſtoriam narrat, ex qua cognoſcitur, *morbi materiem paralyſim manuum* effeciſſe, qua per externa applicita medicamenta diſcuſſa, *dolor inteſtinorum* rediit, & hoc iterum ceſſante, manus denuo *paralyſi* captæ ſunt (*).

Diſſenſus auctorum, utrum epilepſia & paralyſis ſint a metaſtaſi, aut a nervorum conſenſu? Cur metaſtaſis ſit cauſa probabilior?

Nil obſtat SWIETENII objectio contra metaſtaſis ſententiam.

(*a*) *Obſervations on the changes, of te air &c. p.* 182.

(*) *Cl. auctor inter adverſaria ſua quædam excerpta habet ex ſupra laudato* CAR. STRACKII de colica pictonum *libello*, *quæ huc transferenda non dubitamus, ut morbi obſcuræ indoles clariori in luce, ſi fieri poteſt, aliorum obſervationibus collocetur.*

„ Inquirit primum STRACKIUS, an certi aliquid de cauſſa alioquin dubia hujuſce morbi ſtatui poſſit. Alii in plumbo, ac ceruſſa; alii in lithargyrio, ſtanno, cupro, antimonio crudo: rurſus alii in diverſis pigmentis, nec non in pomis, pyris, uvis non ſatis maturis eam quæſiverunt. Hinc morbum alii *pictorum*, *deauratorum*, *figulorum*; alii *pictonum vegetabilem*, alii *colicam metallicam* appellarunt. TRONCHINIUS octo diverſas ejus ſpecies numerat. JOH. GRASHUYS pro cauſſa hujus morbi habet quidquid interiorem inteſtinorum tunicam muco ſuo exuit. CITESIUS nomen a gente *pictonum* deducit. Alii morbi rationem pene ignotam pronunciant.

Multiplices cauſſæ juxta alios, obſervatores.

Cauſa juxta STRACKIUM.

„ Ex variis obſervationibus didicit præter dictas cauſſas aliam cauſſam ſæpe occurrere, nimirum *materiam arthriticam vagam*, in *infimum ventrem delatam*, ad quam ſolam etiam direxit curationem; ſuamque methodum ægrorum hiſtoriis comprobat. Uti autem conſuevit decocto lignorum, antimonio crudo, balneis calidis, ac tepidis, hiſque indicationi cauſſali ſatisfecit. Ad balnea ſuaſit aquas thermales wisbadenſes; balneiſque uſus eſt ad morbum præcavendum; facile enim morbus revertitur, & tanto certius, quo brevius balnea fuerint adhibita. Quapropter ducenties, & ultra balnea uſurpanda jubet paſſim ſuis ægris.

Signa colicæ ab arthritico humore.

„ Inter *ſigna colicæ ab arthritica materia* refert, quod medio in tormine muſculi abdominales adeo ſenſiles, contractique ſint, ut ſe erigere æger nequeat, ſed incurvo corpore, & inclinato capite eſſe debeat. Idque pathognomonicum habet.

„ Non negat cauſſas ſupra memoratas interdum colicam efficere; nunquam vero *colicam pictonum*. Refutatis itaque, qui colicam *pictonum ſaturninam* appellant cum cl. MUSGRAVE colicam *arthriticam* eſſe aſſerit, atque *antimonium*, quod inter cauſſas hujuſce colicæ recenſet TRONCHINIUS, eſſe optimum contra *colicam pictonum* remedium.

Diagnoſis.

„ *Diagnoſis* vel facilis eſt, vel difficilis. Facile ab unoquoque cognoſcitur, ſi dolor vagus aliarum, atque aliarum partium externarum, & internarum fuerit, & demum in abdomen ſe materia arthritica contulerit.

Quando arthritica ab aliis diſtinguatur?

„ Difficilius diſtinguitur, ubi dolor ab initio ventrem occupat fixus, num colica a *materia arthritica* ſit, an ab alia cauſſa? Diſtinguitur tamen per has notas. Si nulla alia cauſſa veroſimilis ſit, quæ cum arthritica comparari poſſit, ſi dolor vehemens adſit, ſi ſine febre, & inflammatione cum pulſu parvo, & lento; ſi cutis color flavus, oliveuſque, oculi concavi, limbo plumbeo cincti ſint; ſi dolores articulares æger ſenſit, ſi etiam citam, & magnam membrorum laſſitudinem, atque defatigationem poſt labores exiguos cum aſthmate; ſi debilitas ſomno finito major eſt, quam ante eum; ſi ſudor cutim urit, eaque papulis miliaribus referta eſt; ſi in faciei, atque potiſſimum frontis cute titillatio erronea, ubi æger manu admota nihil ſentit; urina tenuis cum ſtranguria urens, ſeu ſubalbicans veluti ſerum lactis cum ſedimento albo læve, pingue mittitur. Hæc ſigna arthriticam cauſſam auctori videntur denotare.

Prognoſis.

„ Exitus materiæ *arthriticæ* ſit vel ſudore, vel urina, vel abſceſſu, rariſſime per alvi fluxum; interdum alternatim per ſudorem, & urinam, quibus interveniunt abſceſſus.

„ Bonum eſt, ſi intenditur dolor circa xv. balneum. Morbi tunc materia movetur, ac febris accedit.

„ Singulare eſt *arthritidis* vagæ miaſma, atque ab omni alio morbo diverſum, ac epidemicum eſſe poteſt. Non convenit cum *podagra*. Nodi enim podagricorum ſi ulcerantur, albam, calcaream, inodoram materiam effundunt, contra arthriticorum materiam nigram, putridum ovi vitellum olentem, ſine tamen offium carie. Hinc veſicantia, & fonticulos etiam laudat. „ *Ex comment. lipſienſ. vol.* XVIII. *P.* IV. *p.* 674.

§. XCVIII.

Colicæ reliquæ. STOMACHICÆ *ſigna.* PANCREATICÆ. HYSTERICÆ. MESENTERICÆ.

Colicæ demum *ſtomachicæ*, *pancreaticæ*, *meſentericæ*, *hyſtericæ*, *nephriticæ*, *hepaticæ*, quibus notis diſtinguantur, dicendum modo ſupereſt. Quod attinet ad primam; de illa jam ſatis in *capite* VI. de *gaſtrodynia* actum eſt. *Pancreatis*, *uteri*, *meſenterii*, tam peculiaris ſedes, natura, moles, quam morbi, ſive chronici, ſive acuti earum partium, medico perdiligenti tantum la-

minis afferent, quantum ad harum partium dolores a reliquis dignoſcendos opus eſt. *Hepatica* a ceteris non ſolum ſede, verum etiam *ictero*, urina crocea, fæcibus alvi albicantibus, crebraque reverſione diſtinguitur. *Nephritica* renum alterutrum conſtantiſſime torquet, juxta uretheris longitudinem exporrigitur, teſtem ſurſum retrahit, cruris ſtuporem infert, urinæ interdum difficultatem inducit, aut certe tenuem & claram primum, deinde ſubſidentem, ac arenulis refertam demittit; a cibo fere non ingraveſcit; vomitu, aut dejectione non ſublevatur; contra vero in inteſtinorum dolore evenit, in quo etiam urina jam ab initio craſſior, & ſaturatior mejitur.

Signa HEPATICÆ.

NEPHRITICÆ.

In doloribus inteſtinorum urinæ quales ab initio?

Prognoſis.

§. IC.

Prognoſis generalis.

Colica, quanquam cito ſæpe, & ad ſalutem terminatur, malum tamen non eſt contemnendum. Quandoque enim dolorum atrocitate, & continuatione citiſſime vitam adimit. Prava indicia ſunt febris, vigiliæ, alvus pertinaciter compreſſa, virium exſolutio, ſingultus, vomitus, ileus, extremorum refrigeratio, ſudor frigidus, ſyncope, convulſio, epilepſia. Plerunque in inflammationem, gangrænamque inteſtinorum, aut ſphacelum deſinit (*). *Flatulenta*, niſi a muſto, aut aliis rebus fermenteſcentibus oriatur, minus periculi habet, uti etiam *hyſterica*, *hypochondriaca*, & *convulſiva* ſimplex, *pituitoſa*, *accidentalis* ab *ingeſtis*, & *verminoſa*. In hac tamen timor eſt, ne inteſtina perforentur, aut intro ſuſcipiantur, atque indigitationibus ſtrangulentur (**). *Bilioſa*, & *inflammatoria* periculoſiores ſunt. Sed his adhuc *ſpaſmodica*, *pictavienſis*, *metallica*, ſive *ſaturnina* magis timenda. *Et lumborum*, inquit AUCTOR COACARUM (*a*), *ac tenuioris inteſtini diuturni dolores*, & *circum præcordia labores*, *in ægris una cum febre cibum faſtidientibus*, *eos dolor intenſus ad caput progreſſus non ſine convulſionis ſpecie celeriter interficit*. Ex HIPPOCRATE item habemus: *Quibus tormina*, & *circa umbilicum dolores*, & *lumborum dolor eſt*, *qui neque purgante*, *neque aliter ſolvitur*, *in hydropem ſiccum firmari* (*b*). Epilepſia ſuperveniens ut plurimum lethalis eſt. Curato, & diſcuſſo dolore, ſi alvi excrementa ægre, & globulorum inſtar tantum prodeant, timendum eſt, ne *colica* brevi revertatur. *Paralyſis* vero colicos dolores tollit quidem plerunque, & proximum vitæ periculum amovet; ſed

Prava ſigna.

De unaquaque quid ſperandum, quidve timendum?

Quæ minus periculi habent?

In verminoſa indigitationis periculum.

Magis periculoſæ colicæ quænam ſunt?

Hippocratica prognoſtica.

Quid ab epilepſia timendum?

Quando colica reverti poſſit.

An paralyſis quæ tollit dolores, bona undecunque ſit?

Signa fauſta in colicis a metaſtaſi, ſcorbuto, rheumate, ac perſpirabili retento.

Alia ſigna bona.

diuturnam ægritudinem, a qua difficillime ſanantur ægroti, acceſſit. Bonum eſt in ea, quæ a *metaſtaſi arthritidis*, *rheumatiſmi*, *ſcorbuti*, *perſpirabilis* retenti profluit, ad artus dolores redire, maculas ad cutim erumpere, ſudoribus largis, calidis, æqualibus corpora perfundi. Interdum etiam ſolatio eſt narium hæmorrhagia, hæmorrhoidum, uterive fluxus, aut diarrhœa.

Indigitationum exempla.

(*) Hic locum obtinent aphoriſmi HIPPOCR.: *Ab ileo vomitus* &c., & *Ileus cum apprehenderit* &c., quos ultimo loco inter notas §. LXXXVI. ex ſch. auct. retulimus.

(**) In defuncto ex *colico* dolore, aliiſque ſymptomatibus invenit ROBINIUS *cæcum* inteſtinum intra *colon* ſuſceptum. Ab eodem inventum quoque eſt inteſtinum *rectum*, quod parte ſua ſuperiore receperat intra ſe *cæcum*, & *coli* partem non minimam; ſimilemque obſervationem habet LEBLANCUS. In utroque autem ægro aderant præter dolores ventris acutiſſimos etiam *vomitus*. *Mém. de l' academ. de chirurg.* T. XI. p. 353. 354. *Ex ſch. auct.*

(*a*) *Num.* 317. (*b*) *Aphor.* XI. *ſect.* IV.

Curatio.

§. C.

Indicationes.

In quavis *colica* ea medendi ratio optima erit, quæ indicationibus reſpondeat. Indicationes vero non aliæ eſſe poſſunt, quam quæ in capite de *gaſtrodynia* §. LXXX. expoſitæ ſunt, neque alia quoque *curatio* (§. LXXXI.). Præſente igitur dolore ſanguis mittatur e brachio, pede, hæmorrhoidibus in colica *ſanguinea*, *inflammatoria*, *catameniali*; itemque in *bilioſa* (*), aut alia quacunque, ſi febris, calor, ſitis, pulſus magnitudo inflammationis ſuſpicionem injiciant. Cucurbitulæ etiam tam ſiccæ, quam ſcarificatæ abdomini, imo plantis pedum revellendi ſcopo adhiberi interdum poſſunt, in primis in *ſpaſtica*, in *ſanguinea*, in *inflammatoria*. His utique præſidiis ſpaſmus quoque, quo inteſtina, aliæque partes afficiuntur, ſolvi ſolet. Imó in his PRINGLIUS (*a*) veſicantium dolenti loco applicitorum utilitatem commendat. Dolorem vero proximius reſpiciunt olea blanda, & recentia magna copia, & ſæpe intrinſecus data; enemata, quæ molliunt, injecta; fomenta; cataplaſmata; linimenta ventri calide impoſita; ſemicupia tepida, maxime in *bilioſa* (*b*); & remedia ex opio parata, cauſſa præſertim materiali aut ſubacta, aut imminuta. Cauſſam vero materialem corrigere, ac cito, blandeque evacuare omni ope nitendum eſt.

Curatio generalis colicarum.

V. S. quibus colicis idonea.

Cucurbitulæ tam ſiccæ, quam ſcarificatæ.

Veſicantia.

Dolorem lenientia quæ?

Cauſſa materialis corrigenda, & evacuanda.

(*) In *adverſariis auctoris* manu DALLARMII, ejus quondam diſcipuli, & amici cariſſimi, adnotatum legimus, ſe vidiſſe Faventiæ in prænobili viro s. Stephani P. & M. equite hujuſmodi *colica* ſumma cum *aurigine* affecto, quæ eum ſæpe corripuerat, ab auctore noſtro pluries ſanguinem miſſum eſſe feliciſſimo curationi

eventu, quia tamen æger vel in *colicam*, vel in *auriginem* iterum inciderit. Hæc ideo adjicere libet, ut intelligatur, quantum a vero aberrent nonnulli, qui ſtatim ac ægros *aurigine* corripi vident, exclamant, a ſanguinis miſſione omnino eſſe abſtinendum. Sit modus in rebus. Vide tamen §. CCXLIV. *vol.* I. *De febribus*, quando cautius eadem adminiſtranda ſit. Vide etiam *Trattato delle acque di* r. *Criſtoforo p.* 82., *&* *ſeqq. Editor*.

(*a*) *Malattie d'armata P.* III. *c.* 2. §. V.

(*b*) Robert. Porter. *Eſſais de méd. d'Edimb. T.* III. *p.* 438.

§. CI.

Compreſſio abdominis plerunque levamen affert in *flatulenta*, & *convulſiva*: & præterea ſpiritus nitri dulcis ab Artmanno, & Hoffmanno laudatur, liquor anodynus mineralis, caſtoreum, & chamomillæ decoctum, aliaque carminativa dicta. Remittente dolore, quod poſt enemata injecta incidit, alvus etiam duci utiliter poteſt lenienti remedio, rhabarbaro, manna, pilulis Backeri, aliiſque ſimilibus. In magna vero aeris rarefacti copia, ac ventris inflatione ſæpe potus frigidæ, & frigida extrinſecus admota aerem coercet, & fibras ad reagendum impellit (*). Hæc quoque non raro profuit in colica *bilioſa* (**); cui conveniunt etiam ſubacida, ſerum lactis, tamarindorum, & caſſiæ dilutum, nitrum, aliaque hujuſmodi. Ad æſtum compeſcendum, lentorem humorum attenuandum, biliſque acritatem *alkalinam* corrigendam aquæ potui dandæ inſtilletur etiam ſuccus aliquis acidus ex iis, quæ vegetabilia ſuppeditant, uti ſuccus limonii, mali citrei, aut aurantiorum, ſyrupi ex his parati, itemque berberum, rubi idæi &c.; nec, ubi morbus urgeat, a valentioribus abſtinendum pluries a nobis propoſitis. In colica *ſtercorali* purgandum validius eſt. Non ſolum clyſmatibus leniter ſtimulantibus, & præcipue ex decocto foliorum *tabaci*; verum etiam manna cum oleoſis copulata; oleo ipſo lini, aut olivarum propinato alvus ad excretionem ſollicitanda erit. Nonnulli (ut Redius) aquam *tectuccianam*; ſal anglicum magna aquæ copia dilutum; imo cathartica per opii additionem mitigata proponunt, ut Sydenhamius, Riverius (*a*), & Huxhamius (*b*), quotieſcunque levioribus non obediat malum. Galenus opio aloen addebat. Hoffmannus teſtatur, ſe noviſſe homines plebejos atroci inteſtinorum dolore vexatos, qui *fumi nicotianæ deglutitione in inſtanti liberi* evaſerunt (*c*). Ad *pituitoſam* incidentia, ſalina, gummi ammoniacum, ſemina dauci cretici, ſapo venetus commendantur; ſed prudentis tantum medici eſt iiſdem opportune uti. Scardona aquas thermales acidulas arden-

Curatio FLATULENTÆ, & CONVULSIVÆ.

BILIOSÆ.

STERCORALIS.

PITUITOSÆ.

te ſirio epotas in hac colica etiam inveterata ceteris omnibus anteferebat; *remedium enim eſt*, inquit ipſe, *infinitis propemodum experimentis comprobatum* (*d*). Quæ *vermibus* opportuna ſunt, alibi (*cap.* X.) ſpeciatim tradentur. *Meconium* vero, aut *lac coactum* in infantibus blande educunt mellita, oleoſa, ſyrupus cichorei cum rhabarbaro, fel bovillum ventri illitum, clyſmata, ſuppoſitoria. In *partu*, ſi *dolore* vires deficiant, dantur aquæ ceraſorum nigrorum, meliſſæ, citri, aurantiorum; vel panis tantillum vino meraco intincti; jus carnium &c.. Si dolores *ſpurii* fuerint, aliquid laudani liquidi adjicere oportebit. Si *hyſteriſmus* accedat, ſufficiet aquis ſupra laudatis addere guttas aliquot tincturæ ſuccini, vel caſtorei, & cochleatim dare. In colica *hyſterica*, quæ ſedem in utero habet, aut partibus eidem adſitis, cl. ROCHARDIUS, exemplis adductis curationum, contendit (*e*), clyſteres ex frigida ſingulis bihoriis injectos, & lintea ex eadem expreſſa ventri appoſita omnem abſolvere curationem (***).

VERMINOSÆ; *Et a meconio, lacte coacto, dolore partus, tum vero, quam ſpurie ortæ.*

HYSTERICÆ

(*) GALENUS in dolore a *flatulento ſpiritu* orto miraculi inſtar tollit *cucurbitulam ſiccam cum multa flamma* impoſitam. Vid. *meth. med. lib.* XII. *Ex ſched. auct.*

(**) Vid. GALEN. *l. c. cap.* VII., TRALLIANUM *lib.* X. *p.* 175., AVICENNAM *lib.* III. *tractat.* III. *cap.* 6., AMATUM LUSITAN. *lib.* I. *centur.* 2., *lib.* II. *cent.* 46., LUDOVIC. SEPTALAM *Animadver. med. lib.* VII. *ſect.* 81.

(*a*) *Obſervat. med. centur.* I. *obſerv.* 1.

(*b*) *De morb. colico damnoniorum*, ubi ſequentem formulam præſcribit.

℞. *Cochl. min. a ſcrup.* j. *ad ſemidrachm.*
Calomelan. ſcrup. ſſ.
Laudan. ſolid. gran. j.
Olei caryophyll. gutt. j. *M. F. pil.*

Poſt duas, treſve doſes præcipit *ſennæ infuſum*, aut *mannæ decoctum* ſumendum. Interdum quoque *oleum ad unc.* jv. &c.

(*c*) SWIETEN. §. 964. *p.* 131. (*d*) *Lib.* III. *p.* 64. (*e*) *Journal de méd. janvier* 1772. *p.* 42.

(***) In *colica menſes ſuppreſſos* ſequuta RIVERIUS, & HOFFMANNUS commendant *aquæ frigidæ* uſum, SWIETENIO teſte (*l. c.*), imo clyſteres ex eadem injiciendos proponunt. *Ex ſch. auct.*

§. CII.

Curatio SPASMODICÆ.

Jam vero de *colicæ ſpaſmodicæ* curatione, in quam ſæpe tranſeunt præcedentes, aliquid dicere oportet. In hac generatim exulent acria quæcumque, cathartica, & generoſiora artis adjumenta (†). Sanguinis miſſio vix locum obtinet. Quæ molliunt, & mulcent, quæ ſpaſmos tollunt tam intrinſecus, quam extrinſecus præſtantiora ſunt; ac demum quæ blande, & epicratice al-

Emollientia tem intrinſecus, quam extrinſecus adhibenda.

vum ſolvunt. Non deſunt tamen exempla, quibus uſus fumi *tabaci* in anum inſufflati probetur. HAENIUS quoque in colica *clauſa* dicta, ſive *pictavienſi* feliciter alvum pertinaciter clauſam a XIV. diebus reſeravit in quodam *ſtudioſo homine* infuſo ſaturatiſſimo purgante, cujus doſis *quadruplicem doſim conſuetam* excedebat, ſed per vices dato, donec alvus liquaretur (*a*). Contrariam item huic antiſpaſmodicæ methodum laudant DUBOISIUS, & BONVARTINIUS, qua citiſſime curatas ejuſmodi colicas teſtantur, quæque in acribus conſiſtit clyſteribus, emeticis, & catharticis rabidioribus, interpoſitis tamen opiatis. Si a *retento perſpirabili*; ſi ab *imperfecta febrium criſi*; ſi ab *arthritide*; ſi a *ſcorbuto* oriatur; diaphoretica, atque antiſcorbutica adhibenda, uti decocta ex lignis, præſertim *ſaſſafras*; jura viperarum; ſucci cichoreacei, & vegetabilium antiſcorbuticorum; balnea; aquæ thermales; frictiones; epiſpaſtica.

Quando antiſcorbuticis, & diaphoreticis utendum?

Balnea.

Revellentia.

Ubi vero *acor auſterus*, & *acidus potus* morbo originem dederint, ſudorifera ex camphora opio mixta, & infuſo ſalviæ; alkalica; abſorbentia; jura carnium; gelatinæ; & demum chalybis uſus convenientiſſima ſunt.

Colicæ ab ACORE, *&* POTU ACIDORUM *quæ medela?*

Aliis incaſſum adhibitis, SYDENHAMIUS pondere ſemidrachmæ pro doſi efficax expertus eſt balſamum peruvianum. China china commendatur a PETRO DE ROTUNDIS (*b*), ad drachmam unam pro doſi ſumenda (*).

Quæ SATURNINÆ?

At in *metallica*, ſive *ſaturnina*, ſi recens cauſſa ſit, vomitu ſtatim ejicienda eſt, dato poſtea paregorico. Morbo jam invaleſcente, præter fotus emollientes, balnea, & communia dolori leniendo idonea (§. C.), opii vim experiri licet, quod dimidii grani pondere cum camphoræ tantillo ſingulis trihoriis dari poteſt, donec dolor conquieſcat. Poſt hujus effectum alvus eccoproticis laxetur; deinde demulcentia; oleoſa; ſerum lactis; lac aſininum, equinum, caprillumve diutiſſime cum ſapone veneto uſurpentur. Hic quoque veſicantium, & ſinapiſmorum uſus mira præſtat (**). Cl. BISSETUS, præter modo indicata, bezoar minerale, ſive terram ſiculam abſorbentem præſentiſſimum eſſe remedium contendit, ſi ab arſenicalibus halitibus, aut moleculis morbus fiat. Laudat etiam veſicatoria anteriori, & ſupernæ femorum parti appoſita. Salivatione ingruente, laxans præſcribit ex ſemuncia ſalis cathartici cum ſeminibus aniſi vino decocta (*c*).

(†) GESNERUS, PLATERUS, SPIGELIUS, SENNERTUS, WEPFERUS, WILLISIUS, HOFFMANNUS, BORDEVIUS, HAENIUS, SAUVAGESIUS, LUDWIGIUS &c.

(*a*) *Rat. med. P. I. p.* 4., & plura *ibidem P. III. cap. II. De colic. pictonum*, quæ videſis.

Colicæ PERIODICÆ curatio.

(b) *De vict. rat. in febr. acut.* &c. p. 167. Hunc corticem quoque commendari ab aliis in *colica periodica*, teſtatur SWIETENIUS §. 757., ab aliis autem theriacam, ante paroxyſmum exhibitam. BAGLIVIUS vero docet, hanc colicam *periodicam* brevi feliciterque evaneſcere, ſi tribus horis ante invaſionem dolorum lene purgans detur; imo quoſcumque alios dolores per repetitas ejuſmodi purgationes ceſſare. *Ex ſched. auctor.*

Aqua benedicta ROLANDII.

(*) Boni effectus, quos in quadam *colica pictonum* graviſſimis convulſionibus ſtipata peperit *aqua benedicta* ROLANDII per clyſterem in anum immiſſa, recenſentur a *Diario medico Pariſ. menſ. Jun. an.* 1782. *p.* 92. *Ex ſched. auct.*

Methodus cl. TISSOTII in curanda colica ſaturnina.

(**) Cl. TISSOTIUS (*epiſt. var. argum. p.* 152.) tres habet hiſtorias *colicæ a plumbo* ortæ, ad cujus curationem balneum aquæ tepidæ, enemata ex olei olivarum, & ſyrupi althææ *ana uncia* j., *&* *ſemis* commendat. Potui aquam ſyrupo althææ medicatam præſcribit. Pro eccoprotico ejus formula eſt: ℞. *Seri lact. lib.* j., *in quo ſolv. mann. ping. unc.* j. *ſs. Colatur. add. ſyrup. alth. unc.* j., *nitri gr.* xij., *ſyrup. papav. alb.*, *&* *aq. nanphæ ana drach.* j.; *cujus unc.* ij. *omni h. quadrante calidæ ſorbillentur*. Cataplaſmata mollientia ventri applicat; vapores aquæ calidæ in anum immittit, & enemata mollia ſingulis bihoriis. *Mann. unc.* j. *in multo ſero ſolutæ* dari jubet tertia quaque hora, donec purget. Audet dare uſque ad octo, & amplius mannæ uncias (*Ibid. obſ.* 2.). *Ex ſched. auct.*

(c) *Medical eſſays and obſervat. &c. p.* 92.

De hujus colicæ curatione legi meretur diſſertatio cl. V. Jo. ALEX. EQ. BRAMBILLÆ, *quæ inſerta eſt* Tom. I. actorum acad. cæſ. reg. Joſephin. med. chir. *pag.* 152. *Editor.*

§. CIII.

Curatio PARESEOS.

Pareſi vero, quæ colicam ſæpe excipit, atque a TRONCHINIO occaleſcentiæ nervorum, ac muci, limphæque roſcidæ, qua alluuntur, defectui tribuitur, ſi recens & curabilis adhuc ſit, medendum eſt immittendo membra in ventres animalium mox mactatorum; eorum fricatione frequenti, & repetita; balneis thermalibus; nervinis linimentis; volatilibus applicatis, aut aſſumptis; gummi ferulaceis balſamo de mecca, vel peruviano mixtis, parva doſi, diuque intrinſecus datis; vino leni canarienſi, malvatico, græco, maderenſi parca manu uſurpatis; cœlique mutatione. Tandem etiam electricitas tentanda eſt, ut vis nervea, & muſcularis excitetur (*). Auro etiam fulminante quoſdam ab hoc morbo liberatos, memoriæ prodidit PETRUS ORTESCHIUS in ſuo *diario medico* anni 1763., *Venetiis* edito

Curatio aliarum colicarum.

num. XI. (**). Reliquis colicarum differentiis ea opponuntur, quæ cauſſarum varietatibus conveniunt (***). Reditus porro

Qui impediatur colicæ reditus?

morbi, qui *præ ceteris*, ut SYDENHAMIUS ait (a), ex *natura ſua recidivus eſt*, impediatur religioſa victus ratione; animi tranquillitate; equitatione; æquali pedum, & ventris ſervato tepore; potu aqueo; acidulis; lacte; peruviano cortice, in primis ſi *colica* periodice recurrit; chalybe; alvique lubricitate.

(*)

(*) *Appoſite ad pareſim, quam colica ſaturnina infert, electricitatis ope tollendam multa ab auctore propoſita invenies in nota* (***) *ad* §. CXLII., *&* *ſequenti* §. CXLIII. *Vol.* III.

(**) Tissotius (*loco citato*) ad *pareſim* tollendam, aperta prius alvo, admovet *emplaſtrum* de *galbano crocato*. Bolos ingerit ex camphora, benzoe, aſſa fœtida, pulvere radicis helenii, & balſamo peruviano, ſaccharo contrito; ſuperbibendum ſuadet decoctum ex bardana, ſaſſafras, & althæa, partes inferiores ſuccinatis perfricari; diætamque eupeptam præſcribit. *Ex ſched. auct.* *Pareſeos curatio ex* TISSOTIO.

(***) Curationem colicæ *ictericæ*, *hepaticæ*, *meſentericæ*, *pancreaticæ*, *nephriticæ* ſequentibus videſis capitibus XIII. XIV. XV., in quibus de ſingularum earum partium morbis ſpeciatim agitur. *Editor.*

(*a*) *Sect.* IV. *cap.* 7.

CAPUT VIII.

DE ALVO ADSTRICTA, AC ILEO.

§. CIV.

Longa nimis fæcum in inteſtinis, præcipue craſſioribus, mora *alvus adſtricta* vocatur; ſi vero fæces penitus ſiſtantur, etiam *obſtructa*. Difficilis itaque, aut prorſus impeditus excrementorum ad anum deſcenſus, atque ab eodem exitus cauſſam conſtituit morbi proximam. Id autem fieri poteſt vel a langido inteſtinorum motu, ab eorum laxitate, dilatatione, atonia, inſenſibilitate, vel contra a nimio ſenſu, irritabilitate, ſpaſmo; a bilis, ſuccique pancreatici defectu; a muci, quo deliniuntur inteſtina, inopia; a nimia vaſorum lacteorum, inhalantiumque abſorbendi poteſtate; a neglectu ſtimuli naturalis, quo ad egerendum invitamur; ab imminuta alicubi inteſtinorum amplitudine, quam induxerit vitiata ab ortu, aut a morbis ſtructura; tumor in ipſis obortus; contractio ſpaſtica; tunicarum craſſities, aut induratio, coalitus, compreſſio, inteſtinorum complicatio, indigitatio (*); eorum in anguſtum locum introitus, uti in hernia abdominali, umbilicali, crurali, inguinali, & ipſius ſcroti (**).

Alvi adſtrictæ definitio.

Cauſſa ejus proxima.

Cauſſæ remotæ.

(*) *Indigitatio*, ſive *invaginatio* inteſtinorum (niſi admodum magna, & ſimul arctiſſima) non poteſt, judice Morgagnio, *ileum* inferre. Hallerus etiam, cum tam in homine, quam in brutis viderit hujuſmodi invaginationes ſine inflammatione, & facile per emiſſum flatum ſolutas, exiſtimat ex hac cauſſa *ileum* mini-

me oriri; *nimis enim*, inquit, *mobile*, *& ſponte ſolubile malum eſt*, *ſique grave foret*, *aut funeſtum*, *vim ſuam declararet inflammatione ſua*, *& ciborum ad eam partem inteſtini collectione*, *quæ intro ſuſcipitur*. *Verum neutrum mali genus unquam cum invaginatione conjungi vidi*. Opuſc. patholog. obſervat. XXVII.

(**) MORGAGNIUS (*epiſt.* XXXIV. *n.* 35.) *volvulus*, inquit, *vel ab hernia etiam exigua*; *vel ab inflammatione inteſtinorum*; *vel a ſuſceptione eorum*, *ſed dura*, *coarctata*, & *prorſus omnem viam præcludente*; *vel ab aliis cauſſis occludentibus*, *vel vehementer ſtimulantibus repetitur*. Ex ſch. auct.

§. CV.

Cauſſæ procatarcticæ. (sic: Cauſſæ procumenæ.)

His quaſi viam pandunt temperamentum calidum, & ſiccum; perſpiratio aucta; potus parcus; alimenta viſcida, ſicca, auſtera; medicamenta adſtringentia, ſaturnina, irritantia, cathartica acria; ſalitorum abuſus; vita ſedentaria; affectio hypochondriaca, ac hyſterica; obſtructiones, tumoreſque imi ventris; cerebri, & ſpinalis medullæ vitia, unde inteſtinorum paralyſis (*); veſica urinaria quocumque modo diſtenta; graviditas; uteri, vaginæ, inteſtini recti tumores; hæmorrhoides cœcæ; & non pauca alia (**).

(*) RUYSCHIUS inter cauſſas *ilei* refert *inteſtinorum tenuium paralyſim*. *Ex ſched. auctor.*

(**) *Excreſcentiam* ſingularem in *craſſo inteſtino* genitam, & deinde excretam, veramque *hydatidem* referentem, quæ alvinam dejectionem difficiliorem reddidit, legimus a MECKELIO obſervatam. Vid. *mém. des ſcienc. & bell. léttr. de Berlin. an.* 1759. *p.* 39. *Ex ſch. auct.*

§. CVI.

Definitio ILEI.

** Ileon.*

Diſtinctio inter ileum, & dolorem iliacum, & inteſtinorum inflammationem.

Si vero alvus ita obſtruatur, ut ea, quæ per anum excerni deberent, ſurſum redeant, ac vomitu expellantur, cum pleriſque recentiſſimis morbum * εἰλεόν, ſive *iliacam paſſionem*, ſive *volvulum*, ſive etiam, ut barbari loquuntur, *miſerere mei* appellamus. Nos enim ab eorum ſententia diſcedimus, qui nomen hoc *iliaco dolori*, aut *inteſtinorum* inflammationi tantum tribuunt. Largimur quidem, in *ileum* hæc mala ſæpe deſinere, aut cum *ileo* non raro conjungi; non tamen hanc unicam, & perpetuam *ilei* cauſſam eſſe, contendimus. Præterea in his affectibus *vomitus*, ac *alvi* pertinax *obſtructio*, quæ *ilei* naturam conſtituunt, neque ſemper, neque adeo ut in *ileo* urgere videntur.

§. CVII.

Cauſſa proxima ilei.

Hinc patet, cauſſam ejus proximam eſſe inverſum, ſive antiperiſtalticum inteſtinorum motum; quem efficit quidquid in

tubo inteſtinali vim contractilem alicubi ita auget, ut actio ejus periſtaltico partium ſuperiorum motui prævaleat, aut inferiorum motum debiliorem ſuperior, utpote validior, ad ſe adducat, & trahat; aut demum quidquid ita itinera claudit, ut alimentorum, & fæcum verſus inferiora progreſſus impediatur; uti ſpaſmus vehemens, & convulſio, vomitus violentiſſimus, inflammatio, colici, atque iliaci dolores, & eorum cauſſæ alibi (§. LXXXVI., & LXXXVII.) expoſitæ, omneſque paullo ante (§§. CIV. CV.) recenſitæ (*). Cl. MECKELIUS invenit in muliere, quæ ſæpius de dolore in dextra regione iliaca conqueſta fuerat, quæque poſt caſum ab alto dolorem vividiorem percepit, vomituque bilioſo per tres dies vexata deceſſit, calculum in jejuno inteſtino e latere dextræ regionis umbilicalis, quo totum ejus cavum obturabatur (a). Mira quoque LIEUTAUDII obſervatio eſt (b) de puero, in cujus cadavere circa finem inteſtini ilei vermes in glomerem pugni molem æquantem, ac inteſtinum prorſus claudentem reperti ſunt convoluti.

Cauſſæ occaſionales.

Exemplum ilei a calculo in jejuno.

Aliud vermium claudentium prorſus ileum inteſtinum.

(*) Huc transferantur allata ſuperius (§. IC. *in nota* *) ex ROBIN'O, & LEBLANCO *indigitationum* exempla. Item obſervationes MORGAGNII de cauſſis *volvuli* in *nota* ad §. CIV.

(a) *Hiſtoir. de l'acad. roy. des ſcienc., & bell. léttr. de Berlin* 1759. p. 35.

(b) *Hiſtor. anat. med. T.* I. p. 75.

Diagnoſis.

§. CVIII.

Alvus adſtricta, aut *obſtructa* (§. CIV.) ex ægri in primis ſermone innoteſcit. Neque difficilis cognitu eſt *ileus* (§. CVI.). In hoc enim vel nihil omnino dejicitur, vel certe paucum, & tenue. Paucum autem excerni poteſt, ſi inteſtinum non ſit penitus clauſum, & ſi ab appendiculis, quæ in ileo ſæpe reperiuntur, in anulum muſculorum abdominalium delapſis, ibique ſtrangulatis *ileus* morbus oriatur. Abdomen dolet, præſertim circa umbilicum, tenditur, intumeſcit; ac inter initia cibi faſtidium, & nauſea eſt; deinde vomitus primum cibi, potuſque, tum etiam bilis, aliorumque humorum, ac demum putrium, fœtidarum, fæcaliumque materierum inter ſummas anxietates, & crebra animi deliquia. Neque interdum ab his abeſt febris, enteritis, ſingultus, convulſio, delirium, & reliqua exitialia ſymptomata, quibus atrociſſimas colicas ſtipari docuimus. Nec tan-

Signa alvi adſtrictæ.

Signa ilei.

Quædam ſymptomata exitialia.

Fæces, quæ infra obſtaculum ſunt, & ſuppoſitoria, & clyſteres ex ore reddi poſſunt.

Quomodo explicatur?

Nihil officit valvula BAUHINI.

tum excrementa, quæ ſupra obſtaculum colliguntur, aut collecta antea eſſe poſſunt, verum etiam quæ infra illud reperiuntur, imo clyſteres, & ſuppoſitoria ipſa per os interdum reddita narrantur. Quod ultimum, etſi non ſatis certis obſervationibus fortaſſe innitatur, non tamen omnem prorſus fidem ſuperare nobis videtur. Si enim cauſſa motum inteſtinorum invertens ejuſmodi ſit, ut eorum capacitatem nullibi occludat, aut non omnem deleat, aut, ſi etiam occludat, id non recto inteſtino ſit (nam nulla univerſi inteſtinorum canalis pars immunis eſſe poteſt ab ejuſmodi malo, ut ſectiones cadaverum (*) demonſtrarunt); poterunt ſane in anum injecta ab inverſo inteſtinali motu ſurſum abripi, aut vi adacta ultra obſtaculum tranſvehi, & ſurſum libere ferri. Sed inquies, impedimento erit valvula coli. Minime quidem. Nam hæc ita ab irruentibus materiebus, quæ e colo in ileum ingredi nituntur, urgeri poteſt, ut cedens, & diducta liberum iis aditum relinquat, ſicuti injectiones ope machinæ hydroſtaticæ in anum, ac ex ore prodeuntia oſtendunt (**). Adde, interdum *valvulam ipſam rumpi*, & *dilacerari*, ut docet HALLERUS (*a*).

(*) In *ileo* inteſtino ipſo inveniuntur ſtercora; ergo non omnia in craſſis (HAENIUS *Rat. med. T.* II. *p.* 76.). Non ergo ſtercorum vomitus ex *colo*. In tenuioribus etiam MORGAGNIUS fæcum globulos obſervatos narrat (*Epiſt. anat. med.* XXXIX. *n.* 29.). *Ex ſch. auct.*

(**) Dilatatio *ilei*, & *coli* diducit valvulæ BAUHINI hiatum, ut inteſtinorum inferiorum fæces vomitu reddantur. *Ex* HAGENOTTO, *&* HAENIO *Rat. med.* T. II. *p.* 71., *&* 72. Hanc autem valvulam clyſterum vi ſuperari aſſerit HALLESIUS *experiment.* XXV. *hæmaſtat. n.* 1., *&* 2. Negat id in vivis evenire HAENIUS *ib. p.* 73., nec facile admittit MORGAGNIUS. Sed alibi (*P.* III. *c.* 2. *p.* 104.) ex HAENIO ipſo conſtat, in vivis quoque ſuperari, quod SWIETENIUS etiam affirmat, ubi de *hydroconſtatere*, ſive de machina hydroſtatica MARTINII loquitur. *Ex ſch. auct.*

(*a*) *Prim. lin. phyſiolog. n.* 738.

Prognoſis.

§. CIX.

Alvus adſtricta modo nullum, modo gravia mala infert.

Alvus adſtricta quando viſcerum fortium, & ingentis abſorptionis effectus eſt, nullam creat moleſtiam, etſi ſex, octo, vel plures dies non dejiciat. Alioquin magna, & gravia inferre poteſt mala, cibi faſtidium, ventris tenſionem, anxietates, capitis dolores, vertigines, hæmorrhoides, colicas, enteritim, febres putridas, ac demum *ileum* ipſum. Imo dum magna ſpiritus con-

tentione nititur homo alvum exonerare, ſi juvenis ſit in hæmoptyſim, ſi ætate provectior, aut ſenex in apoplexiam ex vaſorum cerebri ruptione incidere interdum cernitur. *Ileus* incerti plane exitus morbus eſt, plenuſque diſcriminis. Qui ab inflammatione, aut gangræna oritur, lethalis ſemper eſt; ut plurimum tantum qui ab hernia, nam interdum eum curari, teſtis eſt Garengeotus. Minus periculi habet, qui a fæcibus induratis, manifeſtiſque aliis cauſſis facile auferendis progignitur. Ubi jam male olentia, vel nigra per os ejiciuntur, vel debilitas ſumma, oris fœtor, pulſus exilis, convulſio, refrigeratio, pallor præſto ſunt, mortem mox imminere ſignificatur. Vomitus ſtercoreus paſſim lethalis audit. Exempla vero contraria Garengeotus (*a*), Bonetus (*b*), & Matthæus de Gradibus referunt. Senes plerunque momento temporis enecantur; inter vomendum enim ſuffocati ſæpe deficiunt. Lethalem *ileum* cum ſectione cadaveris vide in *commentariis de rebus in ſcientia naturali, & medicina geſtis* (*c*). Gravi *iliacæ paſſioni* ſi ſuperveniat *alvi fluxus*, paucis poſt horis moritur homo, nam ſphacelata ſunt omnia; hinc lethalis fluxus (*d*). Idem timendum, ſi ventris tumor accedat, & flatus copioſi pedendo exeant (*e*). Si ſupervenerit urinæ ſuppreſſio, ſtranguria, ventris inflatio, aut convulſiones, malum eſt lethale (*f*). Gangræna quoque terminari inflammationem inteſtinorum ſignificant maculæ rubræ, aut lividæ, quæ extrinſecus interdum apparent (*g*).

Ilei prognoſis.

Qui lethalis?

Qualis non?

Quænam mortem prænunciant?

An vomitus ſtercoreus lethalis?

Senes plerunque moriuntur.

Ileus cum vomitu ſtercoreo, ſi alvi fluxus accedit, lethalis.

Item accedente ventris tumore, iſchuria, ſtranguria, convulſionibus, maculis rubris, & nigris.

(*a*) *Academ. de chirurg.* T. I. P. III. p. 355. (*b*) *Med. ſeptent.* T. I. *lib.* III. *ſect.* XV. *cap.* 29. 30. 32. (*c*) *Tom.* XVIII. *p.* 400.
(*d*) Felicius *Del preſagio medico* p. 164. (*e*) Baglivius *In appendic. ad dyſenter.* (*f*) *Id. ibid. l.* I. *c.* XIII. (*g*) Swieten. §. 848.

Curatio.

§. CX.

Alvus adſtricta, aut etiam *obſtructa* ſolvenda erit iis quidem adjumentis, quæ cauſſarum (§§. CIV. CV.) cognitio indicabit. De quibus cum paſſim in ſuperioribus capitibus actum ſit, non convenit iterum dicere. Univerſim proderit exerceri; perfricari abdominis regionem; victu humido, & lubricante uti; largius bibere; oleribus, & pane rudiori, ac nigricante veſci; ſubinde aliquid mellis, aut mannæ, aut caſſiæ, aut ſalium mediorum aſſumere, & clyſmata ſæpius adhibere. Redius ante epulas quar-

Quomodo alvus adſtricta ſolvenda ſit?

Victus, & potus ratio.

Alvum ducentia.

REDII methodus diætetica

tam unciæ partem ex pulpa caſſiæ ſumendam præcipit, donec alvus molliatur. Acetaria quoque aceto per mannæ, & ſennæ infuſionem medicato condienda jubet. Pilulas *gummoſas* commendat GÖRTERIUS (*), alii *becherianas* laudant, alii *balſamicas* HOFFMANNI, aut *francofurtenſes*, & ſic porro. Suppoſitoria item ex butyro ſalito, aut ex ſale gemmeo, agarico, colocynthide melle exceptis utiliter ano induntur, ut ad dejiciendum ſollicitetur alvus. Hæc quoque aperiri poteſt balneo; vaporibus (**); fotu; unguento arthanitæ majoris umbilicali regioni impoſito, quod in pueris ſæpe voto reſpondiſſe viſum eſt. Betæ ſuccus injiciendus a ROTUNDIO præſcribitur, quo nil præſtantius eſſe arbitratur (a). Non nulli jubent pedibus nudis incedere ſuper frigidum pavimentum, & aqua perfuſum; verum non ſemper innoxium id eſt. At ratio cauſſarum habenda ubique erit.

Pilulæ GÖRTERII, BECKERI, aliorumque.

Suppoſitoria quæ?

Balnea, vapores, fotus ventris, unguentum arthanitæ majoris.

Injectiones ex ſucco betæ.

(*) *Pilulæ* GÖRTERII *gummoſæ*.

℞. *Gummi ammoniac. drachm.* ij.
Sal. polychreſt. drachm. ij.
Gumm. ſagapeni drachm. j.
Diagryd. ſcrup. j.
M. & c. s. q. balſam. peruviani F. pil.
Doſ. ſcrup. j. *quotidie.*

(**) HAMILTONUS (*De prax. regul.*, & *feb. miliar.*) convenire ait ad alvum laxandam ſedere ſupra vaporem aquæ calentis. Fotus autem laudantur a BARBEYRACIO. *Med. form. p.* 339.

(a) *De vict. rat. in acut. p.* 119.

§. CXI.

Curatio ILEI, ſive VOLVULI.

In *ileo* motus inteſtinorum ad naturalem ordinem redigi non poteſt, niſi cauſſa irritans tollatur, ſpaſmus ſedetur, & alvus aperiatur. Huc fere ea transferenda ſunt, quæ ad vomitum compeſcendum (§. LII.), atque ad dolores inteſtinorum curandos ſupra (§§. C. CI. CII.) propoſuimus. Danda enim tam ſuperne, quam inferne ea ſunt, quæ laxent, molliant, aperiant, alvumque ſubducant. Clyſteres in primis cauſſæ accommodati antefe, runtur. Si ſtimulo indigeant, ſal gemma in iis diſſolvi debet, aut electuarium benedicta laxativa, aut lenitivum, aut mel ex roſis. Intrinſecus oleoſa jam alibi commendata uſurpentur. SWIETENIUS teſtatur, in ſæviſſimo *ileo* oleum lini ad libram potatum pluries ab orci faucibus eripuiſſe ægrotantes (a). Quoniam vero vomitus fere interno remediorum uſui impedimento eſſe ſolet, in ipſo morbi principio *antiemeticum* RIVERII, quod ex ſalis ab-

Laxantia, alvumque ducentia.

Clyſteres qui?

Intrinſecus danda? Oleoſa.

Antiemeticum RIVERII.

ſynthii ſcrupulo uno, vel altero, & ſucci limonii unciis duabus, vel tribus conſtat, dum adhuc efferveſcit propinandum eſt. Huic *mixturæ ſalinæ* addi poteſt, vel ſubſtitui pulvis radicis *colombo*, quem alias ex WHITTEO, PERCIVALIO, & JOHNSONIO propoſuimus (*). LEACKIUS, ut laudata mixtura blandior evadat, eidem adjicit ſperma ceti, & gummi arabicum. Aliis quoque mixturis, quæ gratia, & odore ventriculum, vireſque languentes reficiant, uti oportet, iiſque adjiciendum aliquid eorum, quæ ſedant, & ſpaſmos leniunt. Ex aquis itaque menthæ, totius citri, florum aurantiorum, cinnamomi; confectione alkermes; theriaca; diaſcordio; laudano liquido SYDENHAMII; ſyrupo kermeſino, aut corticis citri parari poterunt.

Pulvis rad. colombo.

Aliæ mixturæ carminativæ, & anodynæ.

(*a*) §. 608., & 690.

(*) *Vol. I. de febribus* §.CCCCXCVI. hæc habet auctor. *Interdum evenit, ut vomitus, & nauſea.... nullis medicamentis etiam iterato adhibitis ſedentur. Jure tunc ſuſpicari licet, bilem adhuc acrem, & corruptam in cauſſa eſſe, cur hæc ſymptomata perſeverent. Quo in caſu ter, aut quater in die ſcrupulum, aut ſemidrachmam radicis* Colombo, *aut ejus extracti, aut aliquot cochlearia ejus diluti dari jubent, ut bilis vitioſa indoles emendetur.* Vid. *ibid.* antecedent. §. CCCCXCV., & hujus *vol.* IV. *part.* II. §. LXX. in *notis*.

§. CXII.

Si ab hernia malum ſit, quæ curatio?

Repoſitio.

Celotomia.

Sedulo inquirendum eſt, an malum ab *hernia* oriatur. Quo caſu tentanda repoſitio illico eſt (*); & ea non ſuccedente, properandum eſt ad *celotomiam*, ſeu herniæ operationem (**), quæ non differenda ſane eſt ultra horas XXIV. Quid opportunum ſit, ubi induratæ fæces inteſtina oppleant, non eſt cur repetamus, quod alibi (§. in primis Cl. &c.) fuſius dictum eſt.

Si a fæcibus induratis.

Argentum vivum, & globuli plumbei.

Silentio tamen hic prætereundum non eſt argentum vivum, & globuli plumbei, tanquam remedia, quibus toties in deſperatiſſimis *ileis* apertas fuiſſe alvos, a cll., & expertiſſimis viris aſſeritur. Et quod attinet ad argentum vivum, ejus libram unam, vel alteram propinandam non nulli præcipiunt; alii vero ſelibra contenti videntur. Prudentiſſime autem ſe gerunt, qui ejus quantitatem definiunt ab uncia una ad duas, vel etiam interdum ad quatuor. Cl. BLANCHINIUS ita ab uſu mercurii timet, ut drachmam unam, vel ſcrupula jv. tantum dari velit ſingulis duabus horis in *volvulo* (*a*). Similis quoque ponderis globuli plumbei devorandi proponuntur. Utrumque enim remedii genus fæces alvinas induratas, aut inteſtinorum intus ſuſceptiones pondere ſuo reſolvere putant. Ut autem felicius, leniuſque agat remedium,

Utrorumque doſis.

ex olei amygdalini aliquot unciis aſſumi conſuevit. Cavendum vero ab hiſce eſt in *ileo* ab inflammatione orto, aut in gangrænæ metu, morbo nimirum provectiore, aut in eo, quem *herniæ incarceratæ* fovent; plus enim noxæ, quam utilitatis afferrent.

Cautio in eorum uſu neceſſaria ad damna vitanda.

GHISII obſervatio.

Cl. MARTINUS GHISIUS cremonenſis duos vidit *volvuli* caſus, in quibus tres unciæ mercurii crudi, ſed ſero nimis, datæ fuerant; invenitque in cadaveribus partem ilei prope cœcum gangrænoſam, & diſciſſam, ex qua mercurius in cavum abdominis una cum fæcibus irrepſerat *(b)*. Præterea curandum eſt, ne diutius in inteſtinis mercurius immoretur, nam ptyaliſmus inde eſſet timendus. Neque tutiſſimum eſt iis uti in quolibet inteſtinorum mutuo ingreſſu; ſi enim ſuperius inteſtinum in inferius protruſum ſit, negant quidquam inde emolumenti ſperandum.

Quando inutile remedium habentur.

Interdum excrementa duriſſima in recto inteſtino prope anum ita hærent, ut neque ulterius progredi poſſint, neque immitti ea ſinant, quibus molliantur, eruanturque. Tunc chirurgi opera opus eſt, qui ea apto inſtrumento diſcerpat, divellat, extrahatque.

Quando chirurgica manu opus eſt.

Methodus COURTAUDII *reponendi hernias.*

Quando reponi nequeunt, quid præſtet agendum?

Fæces induratæ quomodo ſolvuntur?

Ægri poſitus qui?

(*) In *crurali hernia*, dum reponitur, debet inteſtinum oblique impelli verſus regionem umbilicalem. In *inguinali* e contra oblique verſus ilia. In veteribus herniis *completis*, in magnis inteſtinorum in ſcrotum prolapſibus, ubi anulus plerunque eſt laxior, reponi ſæpe nequeunt inteſtina ob ſtercoris coacervationem. Tunc nihil præſtantius eſt, quam enemata acria adhibere (& jam ab initio, antequam gravia ſymptomata incidant, aut inflammatio accedat), & purgantibus uti. *Sal epſonenſe ad uncias ij. in pinta aquæ diſſolutum*, & partitis vicibus datum mira præſtitit. Cito ſolvuntur ſcybala, inteſtina intus revocantur, & laxatur alvus feliciter. Poſitus etiam perpendicularis capite deorſum converſo, pedibus ſurſum elevatis plurimum confert reductioni. Plerunque ſufficit dorſo incumbere, capite aliquantum elevato, humeris depreſſis, natibus elevatis, retractiſque cruribus, & genubus. Emollientia, antiphlogiſtica, venæſectiones in recenti *hernia incarcerata crurali*, vel *inguinali*, & *incompleta* convenire COURTAUDIUS monet, quia partium anguſtiæ & conſtitutio inflammationem faciunt celerem. Contra in *habituali hernia*, & laxiori anulo. In priori cito debet ſectio inſtitui; in poſteriori ſæpe differri ad plures dies ſine periculo poteſt; nam exempla habemus, repoſitas feliciter fuiſſe poſt dies octo, decem, & ultra, quin inflammatio, & gangræna acceſſiſſet. In hac etiam interdum roborantia conveniunt. Generatim in ſumma laxitate magis tuta ſunt roborantia. In eo caſu, in quo aeris copia inflat inteſtina, unde difficile repoſitio obtinetur, glaciei applicatio locum habere poteſt; in aliis noxia eſt. Vid. *mém. de l'acad. roy. de chirurgie T. XI. p.* 411. *Ex ſched. auct.*

Recentis, & incompletæ herniæ curatio.

Curatio habitualis.

Quando utraque reponenda?

Roborantia quæ, & quando?

Cauſſæ incarcerationis herniarum ſunt diverſæ, ideoque diverſa quoque eſſe debet pro diverſitate cauſſarum curandi ratio. Legi meretur diſſertatio inſcripta = *Sur la différence des cauſes de l'étranglement dans les hernies par* M. GOURSAUD, quæ exſtat *ibidem p.* 382. *Ex ſched. auct.*

Diverſitas cauſſarum diverſam curationem expoſcit.

(**) De *celotomia*, ſive herniæ operatione legenda LOVISII diſſertatio, quæ eodem *vol.* XI. laudati operis *mém. de l'acad. de chir. p.* 442. proſtat. An *gaſtrotomia*, ſive ſectione abdominis curari queat *iliaca paſſio* ab inteſtinorum *indigitatione*, ſive a *volvulo* orta, quærit D. HEVINUS a veteribus, & ſpeciatim a modernis, inter

Celotomia juxta LOVISIUM.

An gaſtrotomia peragenda in iliaca paſſione?

inter quos BARBETTA, aliique eamdem proponunt; & negative concludit. I. quia incerta eſt ejus cauſſa, & dignoſci haud poteſt certis ſignis, quæ communia eſſe ſolent aliis cauſſis paſſionis iliacæ. II. quia cauſſæ multiplices ſunt, & indigitatio minus frequens cauſſa. III. quia operatio periculo plena eſt, & ſæpe inutilis etiam foret. IV. quia locus determinari non poteſt, ubi cauſſa mali exiſtat. Conſentientes habet SAVIARDUM *obſerv. chirurg.* XXXIV., & SWIETENIUM §. 964. Vid. dictum *Tom.* XI. *des mém. de l'acad. roy. de chir.* p. 315. *Omnia ex ſched. auct.*

HEVINII ſolutio.

(b) *Lett.* V. *intorno alle febb. malig.* p. 240.

(b) *Letter. mediche. Lett.* I. p. 65.

§. CXIII.

Fumus tabaci inſufflatus in anum, vel ejus decocto enemata injicienda.

Præterea in *ileo* præſentiſſimum auxilium eſſe prædicatur fumus *tabaci* ope fiſtulæ in anum inſufflatus (*); cui quidem ſubſtitui æque bene poteſt, niſi mea me fallit opinio, enema ex ejus decocto, aut infuſo, quod ſupra (§. CI.) in *colico* dolore commendavimus. Nec deſunt qui aerem magna vi per follem immittendum in inteſtina doceant, ut eorum complicationes, aut indigitationes removeantur. Poſt alia incaſſum tentata, alvus interdum ſoluta eſt aqua frigida repente in pedes, crura, abdomen nudum effuſa: *multa enim in præcipiti periculo recte fieri* cum AULO CORN. CELSO afferit HOMIUS, quæ alias omittenda eſſent. Sed tutius eſt balneo uti tepido. Sæviſſimum *ileum* cl. HAZONIUS in muliere gravida, omnibus aliis in caſſum tentatis, iterato balneo domeſtico curavit, quibus excluſus fœtus fuit, & mater liberata. Bis in die ante abortum, ſemel vero poſt abortum balneum ingrediebatur (a). Demum aqua tepens ope machinæ ei ſimilis, qua ad incendia exſtinguenda utuntur (*hydroconſtaterium* vocant), lente, & paullatim in anum injecta. *Ileum* compeſcuiſſe ſæpe viſa eſt, ut ex HAENII, & VIDEMARII fide compertum habemus. Sed ejus uſus videtur jam exoleviſſe; quod, ſi utilis fuiſſet deprehenſus, non ita facile certe eveniſſet. SYDENHAMIUS catulum vivum nudo ventri ſemper jubebat accumbere per biduum, vel triduum, donec *ileus* ceſſaret. Reſerata alvo, vomitu, aliiſque ſymptomatibus evaneſcentibus, non ita cito a remediis deſiſtere oportet, neque a tenui, & liquida victus ratione recedere, aut prophylaxeos legibus ſe ſubtrahere; nam facile morbus reverti poteſt.

Frigidæ effuſio repentina in nudum abdomen, pedes, & crura.

Tutius balneum tepens.

Obſervatio mulieris gravidæ.

An hydroconſtaterii utilis uſus habendus ſit?

Ad prophylaxim.

(*) Inſtrumentum ab HAENIO, & SCHÆFFERO deſcribitur; ſed ſimplicius a GAUBIO in ſuis *adverſariis* p. 45.

(a) VANDERMOND *Tom.* IV. *janvier* 1756. p. 110.

CAPUT IX.

DE HÆMORRHOIDUM VITIIS.

§. CXIV.

Venæ hæmorrhoidales. Aliæ internæ, externæ aliæ.

Anaſtomoſes.

Rectum *inteſtinum* quibuſdam obnoxium eſt vitiis, quæ ab *hæmorrhoidibus* venis manant. Sunt vero *hæmorrhoidales* venæ vel *internæ*, ſive *ſuperiores*, vel *externæ*, ſive *inferiores*. Illæ in *ramum meſentericum*, & deinde in *venam portam*; hæ vero in *ramum hypogaſtricum* venæ *cavæ* ſanguinem influunt: in quem ramum hypogaſtricum, ſive *iliacam internam* etiam vena *pudenda*, aliæque e vicinis partibus venæ prodeuntes concurrunt. Notandum tamen eſt, venas has tam *internas*, quam *externas* miris anaſtomoſibus, WINSLOWIO teſte, inter ſe communicare.

§. CXV.

Duplex hæmorrhoidum vitium.

Differentiæ.

Fluentium diviſio. Spontaneæ, & non ſpontaneæ.

Item criticæ, & ſymptomaticæ.

Cæcarum diviſio.

Prout vero ſanguis per has venas refluens vario ſe modo habet, varia etiam vitia in iis oriuntur. Sed duo ſunt potiſſima, nimirum earum *tumor*, *dolorque* multiplex, vel *ſanguinis* ab iiſdem *varia*, & ſæpe *immodica profuſio*. Hinc *hæmorrhoidum* differentiæ permanant. Sunt enim vel *internæ*, vel *externæ*; *cæcæ* aliæ, ſive *clauſæ*; *dolentes* item aliæ, ſive *furentes*; *apertæ*, vel *fluentes* aliæ. *Fluentes* item diſtinguuntur in *ſpontaneas*, quæ aperiuntur provido naturæ conatu, ut ſe a ſuperfluo ſanguine liberet, veluti contingit in muliebri uteri excretione; & in non *ſpontaneas*, quæ a morbido ſtatu pendent. Hæ rurſus dividuntur in *criticas*, quæ ad ægri ſalutem, & in *ſymptomaticas*, quæ ad ejuſdem perniciem ſanguinem fundunt. *Cæcæ* autem, quæ a magnitudine, & figura, quam intumeſcentes acquirunt, aliæ dicuntur *parvæ*, aliæ *magnæ*, item *verrucales*, *veſicales*, *uvas*, aut *moras* referentes: ac demum ab earum prava, vel benigna natura, *malignæ*, *cancroſæ*, *gangrænoſæ*, vel *mites*, & *benignæ*.

§. CXVI.

Cauſſa proxima cæcarum, & fluentium.

Hæmorrhoidum *cæcarum* cauſſa proxima eſt ſanguis in iis reſtitans, & collectus; *fluentium* vero ea, quæ reliquarum ſan-

Cauſſæ remotæ utrarumque.

guinis excretionum. Remotæ præcipuæ habentur ſanguinis boni copia; vel cacochymia; acrimonia peculiaris; hypochondriaca, atque atrabilaris conſtitutio; venæ ipſæ intrinſecus, vel extrinſecus compreſſæ a ſpaſmo, ab infarctu viſcerum (præſertim *ſyſtematis vaſculoſi venarum* tum *meſentericarum*, tum *portæ*), ab utero gravido, a partu difficili, a fæcibus duris, aut aliena continentibus, a recti inteſtini prolapſi per ſphincterem contractione; venarum nimia laxitas ſive a vi externa illata, ſive a natura, ac hereditario quaſi jure acquiſita; abſentia potentiarum, quæ ſanguinis per venas reditum juvare ſolent; multa ad deſidendum mora; procidentia ani; equitatio crebrior, & longior; diuturna trunci corporis perpendicularis poſitio; evacuationum naturalium, aut conſuetarum defectus; dyſentericum acre irritans; criticum naturæ molimen; muci depravatio; irritatio quæcunque per medicamenta, ſive cathartica, ſive rhabarbarina, ſive aloetica (*); aphrodiſiaca, aromatica, vinoſa; vaginæ, & veſicæ morbi; pædicatio; & frequens hirudinum adminiſtratio.

(*) LANGEUS (*miſcel. verit.* faſc. I. *p.* 8.) *Aloe*, inquit, *hæmorrhoides ciet. At aloe enecantur feles, lupi, canes, vulpes, & volatilia. Inter venena vegetabilia igitur reponenda aloe. Quare ejus uſus damnandus eſt*. Inter ſched. auctor.

Diagnoſis.

§. CXVII.

Signa diagnoſtica externarum, & internarum; tum cæcarum.

Externæ hæmorrhoides oculis patent; *internæ* ſpeculo ani, aut digito immiſſo deteguntur. *Cæcæ* in tumores parvos *varicum* inſtar dilatantur: interdum caſtaneæ, aut etiam ovi columbini magnitudinem referunt; alias tota ani peripheria tumens, & inæqualis apparet; quandoque inteſtini recti extremum ita extrorſum invertitur, ut ſimiæ podicem æmuletur. Diſtinguendæ vero sunt a *rhagadibus*, *thymis*, *condylomatis*, *ficis*, & *criſtis* (*). *Veræ* hæmorrhoides venarum capita repræſentant, plerunque nigricant, aut rubent intenſe, rotundæ ſunt, & venas occupant, ſecus ac in memoratis vitiis contingit. In *fluentibus* ſanguis excretus diſtinguitur a reliquis cruentis alvi fluxibus; quod excrementorum attritu effunditur, plerunque excrementa ſubſequitur, interdum ea quidem, ſed paullo ante tantummodo, præit.

Veræ hæmorrhoides ab aliis vitiis diſtinguendæ.

Fluentium diagnoſtica.

Rhagades. Condylomata. Thymi.

(*) *Rhagades* ſunt fiſſuræ ani. *Condylomata* pelliculæ ſunt duræ, ſive rugæ ani induratæ, & oblongæ, concolores, nec venas attingunt. *Thymi* tubercula carnoſa,

Fici. colore candida, vel rubentia, ſed doloris expertia ſunt. *Fici* item tubercula thymis majora, livida, dolentia, differuntque ab hæmorrhoidibus, quod carnoſi ſunt. *Criſtæ.* *Criſtæ* demum, *carunculæ* criſtas galli gallinacei referunt. *Ex ſch. auct.*

§. CXVIII.

Quinam hiſce vitiis obnoxii? Symptomata præcedentia, vel comitantia.

Pallidos, melancholicos, hypochondriacos plerunque homines vexant. Quibus imminent, dolor ut plurimum os ſacrum occupans cum peculiari ad anum, vel rectum inteſtinum pruritu percipitur; ſæpius cum *teneſmo*, ac moleſta ad dejiciendum incitatione, etſi fæces nec duræ ſint, nec difficulter prodeant. In aliis hæ mitius, in aliis gravius urgent, nec niſi ſanguine amiſſo remittuntur. Sæpe accedunt proſtratio appetitus, dolor aſſiduus in alvi præſertim dejectione excrucians, vertigo, cephalalgia, & quandoque febris.

Prognoſis.

§. CXIX.

Cæcarum exitus bonus.

Cœcæ vel reſolvuntur, vel indurantur, vel inflammatione adſcita in abſceſſum terminantur. Quando pus ſanguineum paucum ex iis prodit, facile, ſed gradatim plerunque detumescunt ſine alia noxa. Si vero ſuppuratio gravis fuerit, ſæpe fiſtulam relinquit; ſicuti etiam antiquæ, vel irritatæ in ulcera, aliaque mala ſæpe deſinunt. In pueris, & adoleſcentibus imbecillam valetudinem earum fluxus indicat, & cum in his facile ſupprimatur, chronicis morbis viam parat. Qui poſt trigeſimum annum accedit, ſtatiſque temporibus recurrit, melioris ominis eſt. Saluberrimus eſt in corpore plethorico, alioquin bene valente; quinquageſimo demum, vel ſexageſimo ætatis anno certis ſtatis periodis recurrens. Si in his ſupprimatur, ſubiti, & graviſſimi morbi ſuperveniunt. Immodicus vero ſi fuerit, cachexiam, hydropem, tabem inferre conſuevit. In morbis gravioribus, ſi copioſius fluant hæmorrhoides, morbumque levent, aut tollant, *criticæ* ſunt; contra *ſymptomaticæ*. Si loco ſanguinis mucum, aut ſerum album, aut ichoroſum fundant; laxitatem, obſtructionem glandularum, inteſtinorum anguſtiam, ulcera, ſcirrhos, cancros, fiſtulaſque declarant.

Quando fiſtulas, ulcera, morbos chronicos inducunt.

Alia boni, & mali exitus præſagia.

§. CXX.

Fluentium bona ex HIPPOCRATE prognoſtica.

Hæmorrhoides *fluentes* plethoram potiſſimum, & cacochymiam tollunt. Hinc HIPPOCRATES inquit: *Qui hæmorrhoidibus laborant*,

neque pleuritide, neque peripneumonia, neque ulcere phagedenico, neque furunculis, neque terminthis (*), *fortaſſe neque lepra, neque aliis corripiuntur* (*a*). *Melancholicis, & nephriticis hæmorrhoides ſupervenientes, bonum* (*b*). *Inſanientibus ſi varices, aut hæmorrhoides ſupervenerint, inſania ſolvitur* (*c*). GALENUS *melancholiam*, & *nephritim curari per hæmorrhoides* inquit, utpote quæ *ſanguinis veluti fæcem evacuare* ſoleant. In *Coacis* item habetur: *Quæ apoplecticis veniunt hæmorrhoides, ſalutares* (*d*). *Quæ phthiſicis* autem *accidit ſputorum ſuppreſſio, dementiam nugacem infert: his ſpes eſt apparituram hæmorrhoidem* (*e*).

(*) Tumores ſubnigro-virides *termintha* ſunt, terebinthi fructum æmulantes.
(*a*) *Lib.* VI. *epidem. ſect.* III. *text.* XXVIII., & *lib. de humorib.*
(*b*) *Aphor.* XI. *ſect.* VI. (*c*) *Aphor.* XXI. *ſect. ead.* (*d*) *Coac. n.* 478.
(*e*) *Ibid. n.* 437.

Curatio.

§. CXXI.

Cæcis, dolentibus, inflammatis vena in brachio, imo etiam in pede ſecta prodeſt, itemque hirudinum applicatio. Si tumeant pertinaciter, etiam incidi, & referari poſſunt. Ceterum emollienti, anodyno, reſolventi fotu; cataplaſmate; linimento leniendæ ſunt. Pulmento ex malis acidulis, & vino rubro coctis confecto, ac ope lintei repetitis vicibus ano impoſito dolorem earum leniri, tradit LANGEUS (*a*). Verbaſci flores decocti, ſambuci folia ad putrilaginem cocta, aut etiam contuſa, & crebro admota a RIVERIO laudantur. Ex ſemper vivi ſucco, aut portulacæ, & butyro recenti egregium fit linimentum. Celebratur ab HORSTIO, aliiſque pluribus unguentum de linaria, quod ex foliis, & floribus linariæ in adipe ſuillo coctis, & expreſſis, vitello ovi addito, paratur. Nec ſua laude caret unguentum populeon nutritum; oleum ſeminum lini; butyrum *cacao*; oleum vitelli ovorum; & alia hujuſmodi. Injectionibus præterea; clyſmatibus; eccoproticis ex caſſia, aut manna, aut ſale medio alvus aperta ſervetur. Flores ſulphuris ex pulpa caſſiæ dati cæcas aperire, ſiſtere immodicas dicuntur.

V. S. *Hirudines.* *Inciſiones.* *Emollientia, & reſolventia.* *Succus ſemper vivi.* *Unguentum de linaria, populeon, nutritum.* *Oleoſa.* *Injectiones; clyſmata; eccoprotica.*

(*a*) *Miſcell. verit. faſcic.* I. *pag.* 7.

§. CXXII.

Nimium earum fluxum compeſcunt venæ ſectio, decoctum tamarindorum, prunorum noſtratium, urticæ mortuæ, acetoſæ,

Fluxum nimium compeſcentia.

corticis viridis aurantiorum, ſimaroubæ; pulvis myrobalanorum; trochiſci de carabe; pilulæ de bdellio, flores ſulphuris cum floribus caſſiæ, fungus melitenſis, coralia; terræ ſigillatæ; ſpiritibus acidis mineralibus, & iis extrinſecus admotis, quæ adſtringendi facultate pollent, qualia *vol.* III. *cap.* XII. in *hæmorrhagia narium* commendavimus. Ubi vero *hæmorrhoidum fluxus* habitualis, & conſuetus fuerit, cavendum eſt, ne penitus ſiſtatur. Aduri enim ſolent improvide a chirurgis, aliiſque remediis ſupprimi. Sed monet HIPPOCRATES, *a diuturnis ſanato hæmorrhoidibus, ſi una non ſervetur aperta, periculum eſſe, aquam intercutem, vel tabem advenire* (*a*). Si conſueta hæmorrhoidum evacuatio ſuppreſſa ſit, revocari poteſt vena pedis ſecta, pilulis ex aloe, myrrha, & croco; fotibus ano admotis; aquæ tepidæ vapore; foliis ficus affrictis; chalybe intus dato; & ſimilibus.

Habitualis non ſiſtendus omnino Chirurgorum imperitia.

Suppreſſus quomodo revocandus?

(*a*) *Aphoriſ.* XII. *ſect.* VI.

§ CXXIII.

Varia pro varietate cauſſarum curatio.

Quæ præcipue in uſum veniant?

Pro varia vero cauſſarum, a quibus hæmorrhoides excitantur, ratione modo aperientia, modo temperantia, modo ſaponacea, modo roborantia conveniunt. Hinc ſales medii; ſucci cichorei, agrimoniæ, naſturtii aquatici, boraginis, fumariæ, trifolii acetoſi, millefolii, plantaginis; chalybs; ſerum lactis, imo lac ipſum, ſi nutriendum etiam ſit, commendari ſolent. Tandem aquæ thermales efficaciſſimæ ſunt ad omnia e corpore inquinamenta eluenda. Victus ratio ſit blanda, nec acria, aut aromatica admittat. Motus tum corporis, tum animi nimii evitentur.

Vitæ regimen.

CAPUT X.

DE VERMIBUS INTESTINORUM.

§. CXXIV.

Vermium ſedes frequentior inteſtina.

Vix ulla humani corporis eſt pars, in qua *vermes* interdum quiſpiam non repererit, aut reperire ſibi viſus ſit. Frequentiſſime vero in inteſtinis ſtabulantur; & quidem genere, & magnitudine admodum varii, & multiplices. Præcipua eorum genera

ſunt *lumbrici*; *aſcarides*; *cucurbitini*; & *lati*, quibus etiam nomen eſt *tænia*, *folium*, & *vermis ſolitarius*, quod non plures uno in inteſtinis nidulari, & latere, ſed perperam, creditum eſt. *Lumbrici*, ut plurimum *tenuia* inteſtina occupantes, ſunt teretes, coloris albidi, interdum rufi, modo ſex vel octo pollices, modo pedem unum vel alterum longi; figura lumbricis terreſtribus ſimiles; ſtructura vero, tarditate, duritie ab iis valde diſcrepantes. *Aſcarides* ſunt teretes, albique & ipſi; ſed tenuiſſimi, vix tranſverſum digitum longitudine qui majores ſunt æquantes; *acaris*, qui caſeo innaſcuntur, valde affines; plerunque inteſtino tantum *recto* inhabitantes. Differunt ab *acaris*, quod nullam ſubeant metamorphoſim; a *lumbricis* vero, quod minimi ſint, & numero copioſiſſimi (*).

Præcipua eorum genera.

LUMBRICI.

Sedes eorum.

In quo differant a terreſtribus.

ASCARIDES.

Ab acaris quomodo differant, atque a lumbricis?

(*) Vid. VAN-PHELSUM *hiſt. phyſ. aſcaridum*. *Luvard.* 1768.

§. CXXV.

Vermes *cucurbitini* ſemen cucurbitæ, vel potius cucumeris quodammodo referunt, unde eorum nomen. Inteſtina *craſſa* plerunque incolere creduntur, & ſæpe fæcibus immixti prodeunt. Hos AMATUS LUSITANUS, & LOULETUS *aſcarides* nominarunt. Ex his mutuo junctis, & in longum diſpoſitis *vermem latum*, ſive *tæniam* conſurgere putavit VALLISNERIUS. Negant vero recentiores; qui tamen fatentur, *tæniam*, quam dicunt *cucurbitinam* PALLASII, PLATERI, & *articulis longioribus* præditam BONETI, ſæpe extremos, ac veteres ſuos articulos dimittere, nimirum in vermes *cucurbitinos* viventes, mobileſque diſſolvi; quod mihimetipſi pluries vidiſſe contigit. Germanis, belgis, & aliis europæ populis familiares *cucurbitini*.

CUCURBITINI.

Eorum ſedes.

An TÆNIA ex his coaleſcat?

Qui illis obnoxii?

§. CXXVI.

Utcunque vero res ſe habeat, *tænia* eſt lumbricus latus, articulis quibuſdam diſtinctus, decem, viginti, triginta, & plures ulnas longitudine ſæpe numero adæquans. Plures ejus ſpecies a medicis deſcribuntur præter illam, quæ ex *cucurbitinis* coaleſcere videtur, quamque paullo ante (§. CXXV.) memoravimus. In primis binæ aliæ notatu dignæ ſunt, videlicet tænia *capitata* helvetis potiſſimum, & quadrupedibus infeſta; & tænia *acephala*, ſive non capitata: quæ ſpecies ambæ articulis minori-

TÆNIÆ deſcriptio.

Multæ ejus ſpecies.

Capitata, & acephala.

bus quidem conſtant, ſed unum, ac ſimplicem vermem efficiunt, ut anatome, microcoſpia, injectiones oſtendunt. Inteſtina *tenuia* præſertim incolere traduntur, verum haud raro alibi etiam repertæ fuere. Qui plura de *tæniis* deſideret, conſulat VALLISNERIUM, PLATERUM (*a*), HILDANUM, CLERICUM (*b*), ANDRYUM, RAULLINIUM, GONTARDIUM, LINNÆUM (*c*), VOGELIUM (*d*), BONETUM (*e*), alioſque naturalis hiſtoriæ ſcriptores.

Sedes tæniæ.

(*a*) *Tænia prima artic. min.* PLATERI, & *tænia ſecunda*, ſeu *vermis cucurbitinus* ejuſdem. Vid. *Prax. med.* PLATER.

(*b*) *Tænia prima* LE CLERC. *Hiſt. des vers pl.* V. *f.* 1., *pl.* VI. *f.* 2., *pl.* VII. *f.* 1., *pl.* II. *f.* 1. 2. 4. *Tænia ſecundi generis ejuſdem*. *Ibid. pl.* I. *A.*, & *pl.* II. &c.

(*c*) *Syſtem. natur. Tænia vulgaris*, & *Tænia lata*; *tænia oſculis marginalibus*, *ſolitariis* &c.

(*d*) *De cognoſc. & curand. hum. corp. affect. Capitata*, & *acephala*; & *tænia cucurbitina ejuſdem*.

(*e*) *Mém préſent. à l'acad. des ſcienc.* T. I. *Tænia à anneaux courts*; & *tænia à anneaux longs*. Item *tænia*, aut *folium à épines*, & *anneaux* ANDRYI; & *folium ſans épines ejuſdem* ANDRYI. Item *lumbricus latus* TYSON. *Act. angl. ann.* 1683. *n.* 146. &c. &c. *Ex ſched. auct.*

§. CXXVII.

FASCIOLA, & TRICHURIS.

Præter hæc vermium genera in hominum inteſtinis repeperiuntur quoque *faſciola* (quæ non articulata eſt, ſed craſſior, & obeſior ipſa tænia), & *trichuris*, vermiculus nempe gracillimus, tenuiſſimus, albidus, ſplendens, pellucens, corpore tereti, rotundo VII. linearum, & proboſcide filiformi XV. linearum longitudine; incola plerunque inteſtini *recti*, & *cæci*, interdum etiam ventriculi. Horum deſcriptio videatur apud ROEDERERUM (*a*), & WAGLERUM (*b*), nec non apud GUILL. FABRICIUM, qui eos *lumbricellos aciculares* vocat. Sed præterea multi alii vermes, eorumque varietates a medicis rariorum hiſtoriarum collectoribus referuntur, nimirum *nigri*, *virides*, *rubri*, *piloſi*, *cornuti*, *mirificoque capite* præditi, & innumeris pene qualitatibus monſtroſi (*).

Sedes trichuridis.

Innumeræ aliæ varietates.

(*a*) *Guett. Gel. anz.* 1761. *n.* 25. (*b*) *Differt. de morb. mucoſo* &c.

(*) PAULLUS LUPIUS obſervavit quamdam vermium ſpeciem, *poduram datiſcam Linn.* nuncupatam, de qua fit mentio in diario italico *Avviſi ſulla ſalute umana* ann. 1780. Vide *ibid.* In eodem *diario italico Florentiæ a* JOH. ALOISIO TARGIONIO *edito anno* 1782. *n.* 50. de his plura reperies. Conſulendus quoque ROSENSTENIUS eſt = *Maladies des enfans* &c. *Ex ſched. auct.*

§.

§. CXXVIII.

Diſſenſus de origine vermium in corpore humano.

De origine vermium in humano corpore diſputatum a medicis, & philoſophis diu eſt, nec certi adhuc quidquam ſtatutum. Sed *lumbricorum* genus, cui pares nullibi hactenus reperti ſunt, eorumque frequentia in quavis ætate, & quocunque ſexu, non exceptis recens natis, & lactentibus, imo *uterino fœtu*, in quo vermes *latos* enaſci docuit HIPPOCRATES (*a*), favere videtur eorum opinioni, qui homini hæc animalcula ingenita eſſe putant. An idem affirmari poſſit de *aſcaridibus*, de *cucurbitinis*, de *tæniis*, non admodum facile eſt definitu. Id tantum videtur experientia comprobari, quædam hujuſmodi hoſpitum generationi, & propagationi favere, quædam eoſdem irritare, ac in furorem agere, ita ut vel numero, & conſumptione chyli, vel pravis halitibus, & excrementis, vel punctione, irritatione, morſu nobis non levia inferant damna. Eorum germinationem promovent ea omnia, quæ idoneum ipſis nidum præbent, aut alimentum, uti viſcida, & farinacea legumina; abuſus carnium; fructus horæi; lac, & lacticinia; debilis, & laxa corporis conſtitutio; aer humidus, & calidus; locorum paluſtrium inhabitatio; aquæ impurioris potus; bilis inertia; & cetera, quibus copioſiores viſciditates in inteſtinis progignuntur, atque accumulantur. His etiam dulcia, & ſaccharo confecta adnumerari ſolent. Verum REDIUS dulcibus, acidiſque ſuccis affuſis eos, ſaltem *lumbricos*, laceſſi, mirifice torqueri, ac convelli vidit.

LUMBRICI ingeniti eſſe videntur humano corpori.

Aſcaridum, cucurbitinorum, tæniarum origo incertior.

Quænam eorum geneſim foveant?

(*a*) *Lib.* IV. *de morb.* XXVII. *n.* 2.

Diagnoſis,

§. CXXIX.

Omnis ætas, & ſexus vermibus ſubjicitur.

Qua ſpecie infantes, & pueri; qua viri; qua feminæ torqueantur?

Nulla plane ætas, ut diximus, a vermibus immunis videtur; minime omnium infantilis, & puerilis, in qua ideo ſemper de vermibus ſubſpicari licet. Aſt infantes, & pueri longe frequentius ab *aſcaridibus*, & *lumbricis*; viri autem magis a *cucurbitinis*, & *tæniis*, interdum etiam *faſciolis*, & *trichuridibus* vexantur; feminæ vero crebrius adhuc quam maſculi: ſic porro ut omnis ætas hominis alicui ex his *vermium* ſpeciebus obnoxia fit. Latent plerunque vermes in corporibus, nec ſatis certis indiciis ſe

Vermium ſigna obſcura, & equivoca.

produnt, ſigna enim aut obſcura, aut equivoca eſſe ſolent, cum variæ, ac diverſæ cauſſæ eoſdem ſæpe gignant effectus, aut ſimilitudinis ſpecie decipiant. Etenim haud raro evenit, vermes fuiſſe repertos, ubi nulla de iis oborta fuerat ſuſpicio; aut penitus abfuiſſe, ubi multa eorum præſentiam indicare videbantur; quod poſtremum duabus hiſtoriis confirmatum eſt a cl. TODIO (*a*). Sola itaque vermium per os, aut anum expulſio omnem dubitationem, & diagnoſeos ambiguitatem tollit.

Unicum ſignum evidens quodnam ſit?

(*a*) *Coll. ſoc. med. haunienſ. vol.* I. *p.* 21.

§. CXXX.

Signa diagnoſtica frequentiora.

Generatim vero ſcire licet, eos, in quibus vermes latent, plerunque languidos eſſe, & nauſea affectos; quandoque etiam vehementer appetere, dum tamen eorum corpus non alitur, & macie conficitur; halitum ab ore acidum emittere; tuſſicula ſicca ſubinde vexari; animi deliquiis facile corripi; ſudore frigido perfundi; faciei colore vario, modo nempe pallido, modo rubro, ſed plerunque pallido infici; pupillæ dilatationem, ſive *mydriaſim* exhibere (*a*); ſalivam uberiorem exſpuere; multa ſiti teneri; ſæpe convelli, in primis infantes, & pueros; ſomniis turbulentis, & pavoribus agitari; dentibus ſtridere; ſæpius deglutire, quaſi bolum faucibus hærentem haberent; in ventrem revolvi, qui plerunque tumet, & tenditur; doloribus colicis, aut cardialgicis, aut morſibus crebris circa umbilicum torqueri, quod manu ad ventrem admota, & ejulatibus, contorſionibuſque ægri ſignificant; quandoque jejunos gravius affici, alimento vero ſumpto relevari; alvo modo adſtricta, modo fluxa eſſe; fæces cinereas, albidas, aut virides, fœtorem acidum plerunque ſpirantes dejicere; narium pruritui moleſtiſſimo, & ſanguinis ab iis identidem ſtillicidio ſubjici; ac febribus erraticis prehendi. Pulſum exiliſſimum, & ſingultum in pueris ſemper ſignum vermium ponit BAGLIVIUS (*b*). Solet vero pulſus eſſe inæqualis, obſcurus, deficiens, recurrens. Addunt alii tremores, ſpaſmum cynicum, oculorum contorſiones, fugaces genarum rubores. Ex JOH. HENR. RAHNIO habemus, *mydriaſim* ſæpe ſignum eſſe vermium in inteſtinis latentium (*c*). ANTONIUS COCCHIUS (*d*) monet, a vermibus interdum omnia fere *ſymptomata paſſionis hypochondriacæ* inferri. In febre quadam epidemica, quam *putridam verminoſam*,

& *malignam* vocavit cl. LEPECQUIUS DE LA CLOTURE, & quæ erat *gaſtrico-putrida verminoſa*, obſervavit ut peculiarem ſignum roſionem ventriculi (*e*).

Roſio ventriculi.

(*a*) RAHN. *in diſſertat. de viſc. abdom.* 1771. *p.* 20.
(*b*) *Giornale di medic. di Venez.* 1774. *p.* 217. (*c*) *L. c.*
(*d*) *Bagni di Piſa p.* 228.
(*e*) *Obſervations ſur les maladies épidemiq. p.* 91. *Ex ſch. auct.* Vid. *vol.* I. *de febribus* §. CCCLXXXVI.

§. CXXXI.

Fere omnes morbos a vermibus genitos auctores obſervarunt.

Nullum demum fere tam grave ſymptoma eſt, quod interdum *vermes inteſtinorum* non excitaverint. BOERHAAVIUS ab iis ortas vidit *febres acutas*, *lentas*, *hecticas*, *malignas*, *putridas*, *epidemicas*, *famem caninam*, *bulimum*, *ſoporem*, *delirium*; BARTHOLINIUS *nauſeas*, *vomitus*, *dyſenterias*; PARACELSUS *phrenitidem*; MARCELLUS DONATUS, & SCHENCKIUS *catalepſim*; FORESTUS *aphoniam*; ZACUTUS LUSITANUS, GRUELINGIUS, RHODIUS, MOEBIUS viderunt *epilepſiam*, quam in ſe ipſo quoque vidit FABIUS COLUMNA; *febres vehementes*, & *erraticas*, *ſyncopes*, *præfocationem*, *colicos dolores*, *manias* RIVERIUS, HOFFMANNUS, LUDWIGIUS; *febres putridas contagioſas*, *epidemicas* MOREALIUS, & antea jam ETTMULLERUS; *palpitationes*, *capitis dolores*, *vertigines*, *cæcitatem*, *tuſſes*, *ſingultus* TOZZIUS; *ileum*, *volvolum* LIEUTAUDIUS; *pleuritidem*, *iſchuriam*, *ventriculi* & *inteſtinorum perforationem* (*) HOFFMANNUS, & NOS, paſſimque clinici omnes, ſpeciatim VOGELIUS, SCHULTZIUS, DOEVERENIUS, STÖRCKIUS, aliique. In maniaco, qui ante mortem *lumbricorum* copiam vomuit, invenit LUDWIGIUS tres magnos *lumbricos teretes* mortuos, veſiculæ felleæ incluſos (*a*). LIEUTAUDIUS etiam (*b*) reperit in cadavere pueri febre acuta extincti *lumbricum proceriorem*, quo ductus *choledochus* obturabatur. Illuc autem videbatur delatus fuiſſe ex cyſtide fellea. Idem narrat (*c*) quod mirabilius eſt, ſe inveniſſe in cadavere feminæ febri maligna peremtæ *lumbricum* itidem in *ductum pancreaticum* adactum, planeque eum obſtruentem. Idemque in alio puero invenit inteſtinum *ileum* circa finem *glomere lumbricorum pugni magnitudinem æquante* penitus occluſum (*d*).

Obſervatio LUDWIGII.

Aliæ LIEUTAUDII.

(*a*) *Comment. de reb. in ſcient. nat.*, & *medicina geſtis vol.* XIV. *p.* 664.
(*b*) *Hiſt. anat. med. T.* I. *p.* 211. (*c*) *L. c. p.* 248. (*d*) *L. c. p.* 75.

(*) Exemplum perforationis inteſtinorum a vermibus videſis in diario (Journal de médécine) menſ. jun. ann. 1782. pag. 551. Ex ſched. auct.

§. CXXXII.

Signa magis propria cucurbitinorum, & tæniarum.

Vermium *cucurbitinorum*, ac *tæniarum* ſigna magis propria eſſe videntur *morſus* circa *ventriculum*, aut alicujus vivi animalis intus ſe moventis crebra, & moleſta ſenſatio; abdominis quædam inflationes, quæ ſubſidunt, poſteaque recurrunt; appetitus auctus; inſignis virium imminutio; macies; color faciei plumbeus, aut flavus; deliquia; viſus obſcuratio, oculorum lacrimatio (*); vertigo caduca; crurum vacillatio; & *ramenta quædam cum excrementis veluti ſemina cucurbitæ, aut cucumeris alvo interdum reddita* (a). In quibuſdam *vocis interceptio cum ſputis ex ore multis*, *tormine ventriculi*, *vel etiam dolore* (b). Plerunque hi-

Qui illis magis obnoxii? Aſcaridum ſigna.

ſce *vermibus* laborant, qui paluſtria loca incolunt, aquis impuris, victuque pravo utuntur. *Aſcarides* potiſſimum manifeſtantur pruritu circa anum, alvi frequenti dejectione, fœtore fæcum. Adultis æque ac pueris infenſi ſunt. HIPPOCRATES in *fœtu utero* eos etiam invenit.

Vulvæ mulierum ſæpe moleſti hujuſmodi vermiculi. Obſervationes. COUSINII.

Apud feminas ſæpe in vulvam prorepunt, & pruritum in ea intolerabilem excitant. Tunc non tantum in excrementis alvinis, ſed etiam in urina apparent. Cl. COUSINIUS narrat (c), militem per urethram ejeciſſe *vermem teretem* octo pollicum latitudine, & multos alios ſimiles a pluribus annis ejicere ſolitum. An ab inteſtinis aliqua cum ureteribus, aut

AUCTORIS.

reſecata præter naturam communicationis via? Vidimus in cadaveribus vermes ſibi ex œſophago viam paraſſe in cavum thoracis, per foramen in cavum abdominis. In puella decenni, viſce-

HALLERI.

ribus omnibus ſaniſſimis, a vermibus ſuffocata invenit HALLERUS os, & fauces lumbricis plenas, duos vero teretes in aſpera arteria ad *cordis ſedem*, inque *pulmonis principio* (d).

Hiſtoria morbi a tænia progeniti.

(*) SIBLOTI medici galli exſtat obſervatio (*Journal de méd. juill.* 1783. T. XI. p. 22.) de *tænia*, & *vermibus* cum *chorèa* s. *Viti*, ejuſque *ſignis*, quæ hujuſmodi eſt. „ Puella quædam annorum 11. ab octo diebus die, noctéque exagitabatur aſſiduis, & inordinatis motibus in brachiis, & cruribus. Difficulter loquebatur, impedita veluti lingua. Mens conſtabat. Ridicule incedebat trahendo veluti pedes alterne poſt ſe. Ægre admodum, & poſt varias motiones poculum ori admovebat, tumque hauſtu præcipiti bibebat. Oculi lacrimabant, & continuo in motu erant; atque os varie movebatur, ac torquebatur. Reſpiratio libera: pulſus parvus, celer, inæqualis: ſitis magna: urina aquea: venter tumidus. Dolebat circa umbilicum aſſidue; dejiciebat mollia, mucoſa, colore argillaceo; facies pallida, & corpus macie confectum, quamvis jam a ſex menſibus immodica, & inſatiabili fame

Unde diagnoſis?

vexaretur. *Lacrimæ oculorum*, *macies*, *tumor ventris*, *dolor circa umbilicum*, & *excrementa alvi* diagnoſim vermium fecere. Præmiſſo *clyſtere ex decocto fic. ping.*,

mane deinde datum remedium ex *unc.* jv. *infuſi helminthochorton*, *unc.* ij. *olei ricini*, & *unc.* j. *ſyrup. flor. perſici*. Quater puella dejecit cum quinque *lumbricis* variæ magnitudinis. Poſtero die repetitum remedium, datis prius jv. *granis mercurii dulcis*, & *granis* xij. *rhabarbari*. Octies alvus laxata eſt; & ejecta *TÆNIA* quinque cum dimidio pedes longa. Mox omnia ſymptomata evanuerunt, & convaleſcere ægra cœpit. Vino china china medicato cito bonum colorem, & habitum recuperavit. „ *Ex ſch. auct.* — *Curatio.*

(*a*) HIPPOCR. *De morb.* IV. 27. *n.* 39. (*b*) *Ibid. n.* 40.
(*c*) *Act. helvet. T.* VIII. *p.* 192. (*d*) *Opuſc. pathol. obſerv.* IX.

Prognoſis.

§. CXXXIII.

Periculo carent *aſcarides*, feliciuſque curantur. Neglecti tamen teneſmum, atque inflammationem, vel ulcera inteſtini recti inducere poſſunt. Non item *lumbrici*, & *tæniæ*. In his enim major difficultas ſæpe occurrit, nec vitæ deeſt periculum. Albi minus, quam nigri, aut rufi, difficultatis, & diſcriminis habent. *Vermes*, quando cum aliis morbis copulantur ſi prodeant, plerunque ſummam putrefactionem, quam effugere videntur, ſignificant. Sæpe autem cum excrementis exeunt morbo ad *judicationem* tendente; & tunc *bonum* eſſe HIPPOCRATES (*a*) docuit.

ASCARIDUM *prognoſtica.*

LUMBRICORUM, & TÆNIARUM.

Si cum aliis morbis conjunguntur; quid?

(*a*) *Prænot.* 72. *Coac.* 601. *De judicat.* V.

Curatio.

§. CXXXIV.

Indicationes ſunt vermes ſedandi, necandi, expellendi; nidos eorum deturbandi; ſymptomata leniendi; & cauſſas, a quibus foventur, removendi. Oleoſa in primis, amaricantia, ac opium habentia vermibus ſtuporem inducunt, ſymptomata leniunt, & ad exitum, expulſionemque præparant. Gummata, graveolentia, ſalina ſaburram viſcidam, in qua & naſcuntur, & creſcunt, non modo deſtruunt, ſed etiam vermes ipſos fugant. Enecare eos dicuntur oleoſa, acida tam e vegetabilibus, quam e foſſilibus elicita (*), & dulcia; ſed nullum certa fide remedium adhuc cognoſcitur, quod vere eos enecet. Sopitos, aut mortuos, aut languidos *anthelminthicis*, vel *opiatis*, ut PLANCO mos erat, redditos expellunt emetica, cathartica (*a*), & clyſteres in primis ex lacte, & ſaccharo parati. Inter hæc commen-

Indicationes.

Oleoſa, amaricantia, & opiata.

Acida tam vegetabilia, quam foſſilia.

Emetica, & cathartica.

dantur jalappa, diagrydium, mercurius dulcis, aloe, rhabarbarum, conſerva florum perſici, aut ex his compoſita. Pueris magis convenit ſyrupus cichorei cum rhabarbaro, aut florum perſici, aut rotulæ ex rhabarbaro. In his quoque utiliter extrinſecus illinitur abdomen oleo tanaceti, unguento arthanitæ majori, vel aloe hepatica, & myrrha felle bovillo ſubacta, quæ alvum leniter ſolvunt.

Pueris aptiora.

(*) *De anthelminthica acidorum foſſilium præſtanti vi ſæpe auctor voluminibus præcedentibus loquutus eſt, ideoque his addantur, quæ ibi leguntur.* Vid. §. CCCI., CCCCII., & alibi *volumine* I. &c., & hic quoque *P.* II. §. XXXII. &c.

(*a*) Vid. BIANYER. *Journal de monſieur* VANDERMONDE *T.* V. *octob.* 1756.

§. CXXXV.

Præſtantiora anthelminthica.

Vermes expellendi, & occidendi laude præſtant ſemen ſantonici, ſive cinæ; coralina maritima; ſummitates tanaceti, & hyperici; ruta capraria, ſive galega; ruta hortenſis; abſynthium; radix valerianæ ſilveſtris, filicis maris, graminis; cornu cervi uſtum, vel tantum limatum; teſtæ ovorum contuſæ; aſſa fœtida; myrrha; petroleum; oleum hyperici *Matthioli*; ſpiritus vitrioli; vitriolum martis; camphora; æthiops mineralis; pollen ſulphuris, aut ejuſdem accenſi in vinum immerſio. Cl. TODIUS ſummis laudibus extollit tartarum, & vinum emeticum, quibus ducenties ſe vidiſſe teſtatur (*a*) vermes dejectos. Quod remedii genus jam antea BROUZETUS (*b*) commendaverat. Aquam etiam non nulli laudant, in quam libra una, vel altera plumbi liquati fuerit injecta (*c*). Sed timendum eſt, ne aqua arſenicali vapore imbuta noxam inferat ægrotanti (*). Aqua olim etiam, in qua argentum vivum diu, multumque agitatum fuit, imo argentum vivum magni fiebant; hodie vero de eorum viribus anthelminthicis (**) dubitatur. Aqua autem multo ſale imbuta a nobis (*d*), & a THOMA LEIG (*e*) jure laudatur.

Tartarus, & vinum emeticum.

Argentum vivum an anthelminthicum?

(*a*) *Coll. ſoc. med. haunienſ. vol.* I. *p.* 21. (*b*) *Comment. de reb. in ſcient. natur., & medic. geſtis vol.* IV. *p.* 487. (*c*) *Gazzett. med. d' oltremonti ann.* 1762. *n.* 16.

(*) Vid. ſupra quæ traduntur de *dolore colico* a *ſaturninis* inducto.

(**) *Nullam vim anthelminthicam hydrargyro ineſſe uſque ab anno* 1753. AUCTOR *oſtendit peculiari opuſculo inſcripto* = De anthelminthica argenti vivi facultate = in 4. Faventiæ. *Id poſtea æthiope minerali, & unguento etiam mercuriali aliis initis experimentis, & obſervationibus confirmavit; quæ adhuc exſtant inter ejus inedita ſcripta.* Vid. *vol.* I. *de febrib.* cit. §. CCCCII. *Editor.*

(*d*) *Trattato delle acque di s. Criſtoforo. Faenza* 1761.

(*e*) *Opuſcoli medic. pratici di* LUIGI TARGIONI *T.* IV. *p.* 115.

§. CXXXVI.

Hiſce, & ſimilibus auxiliis non nunquam etiam *tæniæ* cedunt. Plerunque tamen pertinacius reſiſtunt. *Acta academica edimburgenſia* proponunt tanquam ſpecificum remedium ſtannum limatum, magna, & fere octupla ſacchari pinguis doſi exceptum. Sex drachmas prima die, altera tres, tantundem tertia deglutiendas præcipiunt; quarta vero alvum carthartico ducendam (*a*). Alii commendant portulacam, oleum e nucibus expreſſum, atque ex vino alicantino propinatum (*b*). Itemque vitrioli martis grana ſex extracto tanaceti excepta, ac in bolum redacta (*c*). Verum & ſtannum, & *martis vitriolum* æque ac *graveolentia*, & *ſales*, & *amara* ſæpe irrita fuiſſe certo ſcimus (*d*). Cl. RATHIERIUS potentiſſime expelli *tæniam* aſſerit (*e*) ſequenti remedio. ℞. *Pulv. ſabinæ gr.* XX., *ſem. rutæ gr.* XV., *mercur. dulc. gr.* X., *ol. tanaceti gutt.* XII., *ſyrup. flor. perſ. q. s. M. f. bolus; cujus dimidia pars detur mane; altera veſperi; & deſuper hauriatur cyathus vini, in quo nuclei perſicorum per hor.* XII. *fuerint macerati.* Cl. quoque BISSETUS cum cetera remedia fruſtra tentaverit, ſolum *gummi guttæ*, ſeu *cambogia* invenit efficax, & quaſi *ſpecificum*, cujus *grana* XV. *cum extracto gentianæ in forma pilulari pro una* doſi exhibuit (*f*). Huic ſimile videtur illud, quod Pariſiis juſſu regis vulgatum fuit, quodque magno pretio accepto revelavit vidua quædam helveta, NOUFFER cognomento dicta, *tæniarum* curationibus jamdiu celebris reddita (*). Præcipua componentia ſunt radix *filicis maris*, ſive *non ramoſæ C. B.*, *panacea mercurialis*, *reſina ſcammonii*, & *gummi gutta*. Sed illud primum tutius, & æque efficax eſt (*g*). *Arcanum* quoque HERRENSCHWANDII, ut ex VOGELIO habemus (*h*), conſtat ex *gummi gutta*, *ſale abſynthii*, & *carbone fraxini*. VOGELIUS ipſe nihil valentius noviſſe teſtatur adverſus *tænias*, quam radicem filicis in pulverem contritam ad ſcrupulum unum, vel ſemidrachmam cum granis tribus gummi guttæ circiter, mane, & veſperi per aliquot dies datam. Generatim ſane validiora purgantia ad *tænias* expellendas proponuntur, ut colocynthis, ſcammonium, gummi gutta; nec laudatoribus carent ſpiritus fermentati; vina generoſiora, uti alicantina, & hiſpanica, quorum uſu non raro ejectas legimus *tænias*. Sed tartarus emeticus aquæ copia dilutus, & epicratice datus nobis videtur ad tænias accommodatiſſimus (**).

TÆNIÆ curatio

Specificum acad. Edimburgenſis.

Alia remedia ab aliis commendata.

Exceptiones. RATHIERII remedium.

Aliud cl. BISSETI.

Specificum Noufferianum.

Arcanum HERRENSCHWANDII.

Aliud VOGELII.

Purgantia validiora.

Vina generoſiora.

Tartarus emeticus.

(*a*) *Vol.* V. *art.* 7. *p.* 103. (*b*) *Giorn. di med. veneto ann.* 1763. *n.* 22.
(*c*) *Ibid. n.* 8. 1764. *p.* 62. (*d*) TODE *Coll. ſoc. med. haun. vol.* I. *p.* 21.

(e) *Journ. de méd.* 1768. *T.* XXVIII. *p.* 44. (*ſ*) *Medical eſſays and obſervat. p.* 186.

(*) Aliud nuper in galliis remedium adverſus *tænias* mandato regis editum in vulgus, cujus auctor eſt cl. RENAUDIUS noſocomii barjacenſis medicus, quodque

Specificum RENAUDII *adverſus tænias.* tum etiam profuiſſe fertur, cum illud viduæ NOUFFER haud proſpere ceſſit. Eſt autem hujuſmodi. *Detur veſperi aquæ fontis clyſma cum ſaponis drachma una. Sequenti mane ſtomacho jejuno una item drachma pulveris rad. filicis maris cyătho aquæ*, pourpier *dictæ, exhibeatur admixta. Ita diebus quinque fit. Quibus elapſis pulveri eidem adjecta doſi aquilæ albæ, jalappæ, & rhabarbari cum melle q. s. f. boli ore ſumendi. Potus quotidianus ſit decoctum rad. mori.* Ex ſch. auct.

(g) *Scelta d' opuſcoli &c. di Milano* 1776. *T.* XIII.

(h) *Academ. prælection. de cognoſc., & curand. morb. p.* 652.

Exemplum curationis tæniæ ope emetici. (**) Femina quædam febri, dyſpnœa, virium proſtratione, & doloris punctorii ſenſu in dextro latere laborabat. Vena ſecta, datum enema. Menſtrua accedunt. His ceſſantibus *emeticum* ſumpſit. Quinquies & viginti alvus ſoluta eſt. Mixtura aſſumpta ex laudano liquido, & confectione hyacinthina, ejecit *tæniam* quinque ulnas longam. *Act. helvet. T.* VI. *p.* 216. Similem ego in viro habui obſervationem. *Ex adverſariis auct.*

Oleum ricini. Hic animadvertendum quoque eſt, cl. RAYMUNDIUM *tæniam* e corpore eduxiſſe ope *olei ricini*, & quandoque magna doſi *olei olivarum*, vel *amygdalar.* dulcium, ſuperadditis *duabus drachmis corticis rad. mori feminæ in pulverem redacti.* Vid. *Hiſt. de la ſocieté roy. de méd. vol.* II. *p.* 226. Ex ſched. auct.

§. CXXXVII.

Aſcaridum curatio. *Aſcarides* aqua tectucciana, aut porrectana, aut s. Criſtophori in agro faventino, quæ alvum ſubducat; ſale cathartico epſonenſi, mutinenſi, aut mirabili *Glauberi*; enematibus ex oleis expreſſis, vel decoctione tanaceti, lacte, ſaccharo, melle occiduntur; ſuppoſitoriis ex aloe, & melle averruncantur, deſtruuntur. LANGEUS pro infantibus utitur *feminibus citri. Conquaſſantur numero* XII., *vel* XV., & in *lac. vaccin. unc.* jv. *coquuntur*, & *deinde fortiter exprimuntur*. Continuatur remedium per tres, pluresve dies, uſque dum vermes cum ſcybalis ejiciuntur (*a*). In om-

Diæta. nium vero curatione vermium diætæ quoque ratio habenda eſt, quæ ſit cauſſis, a quibus vermes foventur, removendis opportuna.

(*a*) *Miſcell. verit. faſc.* I. *p.* 85.

CAPUT XI.

DE TYMPANITE.

§. CXXXVIII.

Ad inteſtina quodammodo pertinet illud morbi genus, quod

* *Tympanites.* ** *Tympanias.* * Τυμπανίτης, ſive ** Τυμπανίας appellatur. In eo abdomen univerſum ita intumeſcit, ac tenditur, ut manu percuſſum tanquam tympanum reſonet. Sed hujuſmodi tenſio, tumorque abdominis

reſo-

reſonans, ut *tympaniam* vere conſtituat, debet eſſe ſtabilis, & diuturnus. Reliquæ enim abdominis inflationes breves, & ſummopere variantes, aut in acutis morbis cito oborientes rectius *meteoriſmi* (*) nomine diſtinguuntur. Vocatur etiam *hydrops ſiccus*, & *flatulentus*.

Meteoriſmus.

Hydrops ſiccus.

(*) Pluribus de *meteoriſmo* ventris ab auctore diſputatum eſt *volum.* II. §§. CCCLXVII. CCCLXVIII. CCCLXIX., quæ hic quoque opportuna eſſe poſſunt, ſi in memoriam revocentur. *Editor.*

§. CXXXIX.

Frequentiſſima ejus cauſſa eſt ventriculi, & inteſtinorum, aut alterutrius tantum cavi ab aere intus collecto, ac urgente ingens diſtentio. Rarius vero aer in abdominis cavo extricatus, vel in ipſum ab inteſtinis irrumpens, totumque abdomen diſtendens: rariſſime demum idem aer intra inteſtinorum, aliorumque viſcerum tunicas collectus, ideſt verus eorum omnium *emphyſema*. Hinc a ſedibus, quas implet, diſtrahitque aer, variæ oriuntur *tympanitidis* differentiæ; nimirum tympanites *inteſtinalis* (*), *abdominalis* (**), *emphyſematicus* (***); vel ex his etiam *compoſitus*, & *mixtus*. Ratione cauſſæ etiam dicitur alius *ſpaſmodicus*, *aſciticus* alius, & ſic porro. Ratione originis alius *primarius*, *ſecundarius* alius &c.

Cauſſa proxima frequentior.

Minus frequens

Rariſſima.

A ſede triplex ſpecies. Inteſtinalis, abdominalis, emphyſematicus.

A cauſſis, & ab origine multiplex.

(*) SMETIUS, HILDANUS, SAXONIA *inteſtinalem* deſcribunt, ideo conſulendi ſunt. *Ex ſch. auct.*

(**) Penes VALLESIUM, BALLONIUM, COMBALUSIERIUM *abdominalis* deſcriptio eſt. *Ex ſch. auct.*

(***) De *emphyſematico* in *actis petropolitanis* COMBALUSIERIUS, & DUVERNEYUS agunt. *Ex ſch. auct.*

§. CXL.

Reliquas cauſſas, remotas nimirum jam memoremus. Hæ ſunt atonia fibrarum inteſtinalium, & ventriculi; inteſtinorum aliqua pars conſtricta (*) ſive organico vitio, ſive tumore, ſive ſpaſmo; dyſpepſia; apepſia; aer uberior inteſtina replens; colici dolores, & in primis ſpaſmodici, hyſterici, frequentius recurrentes; debilitas totius corporis, & viſcerum abdominalium; febres intermittentes non recte judicatæ, aut inopportune ſuppreſſæ; victus crudus, flatulentus, fermenteſcens; potus ſimilis, aut ſpiritu præditus, aut etiam ultra modum frigidus; mucus, & pituita

Cauſſæ remotæ

in inteſtinis collecta ; bilis defectus, aut inertia ; medicamenta cathartica, aut alia, quæ tonum inteſtinorum labefactarint ; opii, oleoſorum, aquæ tepidæ abuſus ; alvi adſtrictio diuturna ; aut contra nimia, & pertinax ſolutio, aut repentina fluxus ejus ſuppreſſio ; metaſtaſes ; inteſtinorum vulnuſcula, corruptio, ulcus, perforatio ; viſcerum putrefactio ; cyſtis felleæ ruptio, aut vulnus, unde bilis in cavum abdominis effundatur ; pus, aqua, ſanguis in eodem cavo collecta ; emphyſemata ; fluor albus ; lochiorum, aut catameniorum profluvium, aut retentio ; rhachitis ; icterus ; affectio hypochondriaca, & alia.

(*) Cl. BAGARDUS (*Traité pratiq. de l'hydropiſie, & de la jauniſſe par monſieur* MARQUET. *P.* III. *p.* 160.) obſervatione quadam oſtendit *tympanitim* intra peritonœum exiſtentem, ex qua mors poſt diem duodecimam ſequuta eſt. Inciſo enim abdomine aer cum ſonitu magno, & fœtore exiit. Inteſtina ter ſolito ampliora erant, hinc inde erant perforata, inflammata, gangrænoſa, potiſſimum qua *meſenterio* adhærent ; *rectum* ad ſex, vel ſeptem pollicum diſtantiam ab orificio ſumme *contractum*, ac ſi *ligatum* eſſet. Scybala omnia in colon. Cauſſa erat peſſarium in fundo vaginæ hærens, & *inteſtinum* comprimens, ac *ſtrangulans*. Cereum longum, & rotundum immiſſum remedio fortaſſe fuiſſet. *Comm. lipſienſ. vol.* XVII. *p.* 691. *Ex ſch. auct.*

Diagnoſis.

§. CXLI.

Signa quadam externa. Manu ventri admota dignoſcitur. Venter durus, & tenſus renititur ; nullam fluctuationem, ſi ſimplex ſit morbus, ſed ſonitum, leve murmur, & quemdam veluti rugitum reddit ; frequens ructus deſiderium eſt ; nulla fovea in tumore digitis preſſo remanet, niſi *anaſarca* ſimul concurrat ; nullum, aut leve ponderis augmentum corpus percipit ; reliquum corpus extenuatur ; pedes raro, & non uſque adeo, ut in aliis hydropis ſpeciebus, tument. Principium morbi plerunque leviter fertur ; quoniam ructus, & flatus emiſſi eum levant. Increſcente vero morbo flatus non amplius prodeunt ; anxietas, tuſſis ſicca, difficiliſque reſpiratio accedit ; pulſus fit vehementior, & celerior, & ſubdurior naturali ; alvus tardior magis magiſque evadit ; ſcybala duriora ægerrime ejiciuntur ; color faciei demum perit ; œdemata, aut anaſarca, interdum etiam aſcites ſuperveniunt, ac æger tunc miſere occumbit. *Quibus tormina*, inquit HIPPOCRATES (*a*), *& circa umbilicum dolores*, *& lumborum dolor*, *qui neque purgante*, *neque aliter ſolvitur*, *in hydropem ſiccum firmatur*.

Symptomata morbi progreſſum comitantia.

Id autem evenit, quod ejuſmodi dolores in ſuppuratum abeunt, effunditurque pus in cavum abdominis.

(a) *Aphor.* XI. *ſect.* IV.

§. CXLII.

Signa tumoris tubi inteſtinalis.

Interdum ſi pars aliqua tubi inteſtinalis magis turgeat, ibi etiam tumores oblongi, aut rotundi protuberant, & tactui ſe exhibent, quandoque etiam oculis. Ex loci vero tumefacti ſede modo ventriculus, modo colon, modo aliæ partes affici cognoſcuntur. In *emphyſematico* planior, ac æqualior tumor eſt, minorque reſonitus percipitur. In *tympanite* vero *abdominali* non tantum reſonat attactum abdomen, verum etiam aeris fluitantis motum, ſi utrinque manu admota percutiatur, & quaſi undulationem exhibet. Quod magis etiam patebit, ſi cauſſæ præceſſerint, quæ aerem in cavum abdominis immittere, aut extricare poſſunt, ſimulque vera alicujus humoris fluctuatio ſe prodat.

Emphyſematici.

Abdominalis.

Prognoſis.

§. CXLIII.

Quando ſpes ſalutis eſt aliqua?

Incipiente *tympanite* curationis ſpes aliqua affulget; nam interdum ex voto ſuccedit, in primis ſi atonia ſola, aut bilis defectus, aut multa pituita eum efficiat. Plures tamen ex his quoque pereunt, quam ſervantur. Inveterato vero malo vix quidquam ſpei ſupereſt. Si a læſis, ruptis, corruptis ventriculo, inteſtinis, viſceribus oriatur; aut cum aſcite aquoſo, aut purulento, aut anaſarca copuletur; tunc nullam recipit medelam. Nihil hic proficiunt flatuum exitus, aut alvi fluxus, qui potius exitium propinquum, ſi ſubitaneus, & frequens ſit, portendit. A mictu tamen cruento interdum ſolvi malum, auctor eſt VOGELIUS (a). Interdum detumeſcit non nihil venter, ac fallacem ſpem alit; ſed paullo poſt iterum invaleſcit tumor. *Vomitus cruentus* ſuperveniens fere lethalis eſt, præſertim ſi animi deliquia cum eo junguntur. Virium lapſus; macies; febris; appetitus dejectio; enteritis; ileus; iſchuria; dolor colicus ingraveſcens; umbilici, aut inteſtinorum inflammatio; & crurum ſphacelus ſi ſupervenerint, certam mortem ſignificant. Lethalis quoque eſt, qui a rupta cyſti felleæ, effuſaque bile oritur.

Quando non?

VOGELII *obſervatio.*

Signum lethale vomitus cruentus.

Alia ſigna lethalia.

(a) *De cognoſc., & curand. morb.* §. 665.

Curatio.

§. CXLIV.

Tympanitis curatio varia.

Quando *tympanites* a *vitiis coctionis primæ*; ab *atonia*, & *debilitate*; a *bilis defectu*, aut *inertia*; ab *alvo obſtructa*, ac *pigra* oritur, curari debet eccoproticis, amaris, ſaponaceis, aperienti- bus; uti ſunt pilulæ *becherianæ*, tartareæ BONTII, de gummi ammoniaco QUERCETANI; rhabarbarum; ſapo venetus; elixi- rium proprietatis PARACELSI; gummi ferulacea; extractum, & decoctum ex abſynthio, chamomilla, abrotano, baccis juniperi; cortex caſcarillæ, aurantiorum, peruvianus; ſemina aniſi ſtella- ti, dauci cretici, fœniculi, coriandrorum; ac demum chalybs. Enemata quoque acria ex decocto nicotianæ, rutæ, florum cha- mæmeli, meliloti, ſambuci; urina pueri, aut vituli, interdum frigida, laudantur. Sed in primis aerem ex inteſtinis eſſe exſu- gendum non nulli jubent per ſyringam ſtanneam ampliorem in anum immiſſam, embolo ſæpius educto, ſicque aere evocato. Extrinſecus fricandum abdomen eſt balſamis, oleis, ſpiritibus pe- netrantioribus; fovendum ſacculis ex furfure, ſale communi, & ſpeciebus carminativis calide applicitis; vel emplaſtris de galba- no, de meliloto, de baccis lauri; unguento de arthanita majo- ri; vel aqua frigida, quæ etiam potui danda eſt; vel faſcia cin- gendum, & leniter comprimendum. Similia conveniunt etiam emphyſematico.

Eccoprotica, amara, ſaponacea, aperientia, & roborantia.

Enemata acria quæ?

Aer ex ano ſyringa educendus.

Extrinſecus adhibenda?

Emphyſematici curatio eadem.

§. CXLV.

Si a *ſuppreſſis lochiis*, aut *catameniis* oriatur, ſanguinis miſ- ſio, hyrudinum applicatio, & lenia emmenagoga locum habent. Antiſpaſtica quoque, ubi *ſpaſmi*, & *convulſiones* morbum faciunt, opportuniſſima ſunt; inter quæ oleum, & laudanum, aqua fri- gida, aut nive glaciata tam intrinſecus, quam extrinſecus adhi- bita, & caſtoreum præſtant. Ubi *putrefactio*, aut *puris effuſio* mor- bo originem dedit, acida, reſinoſa, antiſeptica danda ſunt. Si demum aer in cavo abdominis contineatur, paracenteſi educi po- teſt, licet ſæpe, cauſſa remanente, morbus non tollatur, imo in pejus ſæpe ruat. A nimiis *evacuationibus* orto roborantia, amara, adſtringentia medentur (*).

Quando ſanguis mittendus?

Antiſpaſtica quæ, & quando?

Quando antiputrida adhibenda?

Paracenteſis.

Roborantia, & adſtringentia quando magis idonea?

(*) *Tympanitis anomalæ* curationem ſaponaceis, anthyſtericis, antiſcorbuticis, & martialibus remediis peractam videſis *vol.* I. *p.* 354. *comment. acad. edimburgenſ.*, auctore cl. ALEXANDRO MONROO. *Ex ſch. auct.*

CAPUT XII.

DE OBSTRUCTIONIBUS, ET TUMORIBUS VISCERUM ABDOMINIS.

§. CXLVI.

Quid ſit obſtructio?

Quotieſcunque viſcus aliquod durius, quam ejus natura ferat, aut mole auctum ſit, & renitatur, id eſſe *obſtructum* a medicis communiter dicitur. Sic *glandulas obſtructas* vocant, quando mole augentur, aut ex mollibus duræ, ac tactui reſiſtentes fiunt. *Obſtructionem* vero naſci tunc docent, quando *arteriæ minimæ*, quas *conicas* putant, anguſtiores ſive proprio vitio, ſive alieno factæ liquoribus trajiciendis non valent; aut liquores ipſi denſitatem, craſſitiem, viſciditatem eam obtinuerunt, propter quam in minima vaſorum capillamenta ingredi nequeunt; aut demum vis vaſorum contractilis ita langueat, ut humores propellere ulterius non poſſit. His omnibus cauſſis humores in minimis vaſis hærere, & colligi, partes dilatari, repleri, indureſcere, augeri tradunt, & *obſtructiones* progigni.

Boerhaaviana obſtructionum theoria.

§. CXLVII.

Repugnantia dictæ theoriæ demonſtratur ex figura minimarum arteriolarum, & legibus hydraulicis.

At multa obſtare videntur, quominus in ejuſmodi explicatione penitus conquieſcamus. Et primum arterias minimas non *conicas*, ſed *cylindricas* eſſe nuperrimæ anatomicorum obſervationes evincunt. Itaque humor, qui in eas ſemel ingreſſus eſt, a decreſcente vaſorum diametro impediri non poteſt, ne ulterius iter ſuum proſequatur. Sed demus, humorem vel vaſorum vitio, vel proprio in iis hærere. Tunc vaſa ab eodem repleta ut cœca, & ſolida ab hydraulicis habentur. Nihil vero in ea influere, nihil amplius recipi ab iis poteſt. Ergo neque diſtendi, neque in majorem molem dilatari poſſunt, nam humor appellens ſtatim eo ſe convertit, quo minor eſt reſiſtentia: in vaſa igitur libera, & patula; vel etiam retrogrado modo refluit. Si primum; poterit quidem vaſorum capacitas paullatim ab influente

In ea hypotheſi vel nequeunt vaſa mole augeri; vel ſi augentur, minime indureſcere.

liquore augeri, non vero pars indureſcere, & in tumorem attolli. Si alterum; nec vaſa dilatari, nec pars mole, & volumine adaucto naturæ limites excedere unquam poterunt. Oportet ergo mutationem aliquam in obſtructa parte contingere, quam ob rem ea & mole in dies excreſcat, & duritie acquiſita renitatur. Hæc autem mutatio quænam, quæſo, erit, niſi *celluloſi textus*, quo viſcera, & glandulæ pene conflantur, *dilatatio*, *extenſio*, & *repletio*? Si enim celluloſus textus laxetur; ſi vacua ejus ſpatia humori influenti magis, quam convenit, cedant; ſi copioſiorem, aut ſpiſſiorem admittant, nec valida ſatis vi eum propellant, & dimoveant; idque lente, & ſucceſſive contingat, prout nempe cellularis textura magis magisque enervatur, aut ab humore influente urgetur: expeditiſſimum eſt intelligere, quomodo paullatim cellulæ dilatatæ, ac humore congeſto diſtentæ non tantum partium molem auctam, verum etiam duritiem renitentem exhibeant; & quomodo ſimul aliquis humorum per reliqua earum vaſa circuitus perſeveret, ejuſque partis, quæ obſtructa eſt, nutritionem, & vitam conſervet.

Obſtructionum natura verius explicatur infarctu celluloſi textus.

Cellularum atonia; vis major in eas humores urgens; patentiora oriſicia ingredientium vaſorum, minora egredientium; copia, & viſciditas humorum cauſſam obſtructionis præbent.

Idem quoque eveniat neceſſe eſt, ſi, quæ in vaſorum tunicis foraminula exſtant, quæque pori inorganici vocantur, aut lateralia vaſcula, quæ in cellulas patent, ab humore per propria vaſa progredi impedito, ac aliorſum ſibi viam quærere coacto urgeantur, dilatentur, repleantur: nam tunc in celluloſa ſpatiola vaſis interjecta adigetur major humoris copia, qui ſi præterea lentus, viſciduſque ſit, eo magis ad omnia obſtructionum phænomena explicanda valebit.

Hinc continuata partis nutritio, ejuſque augmentum, & durities derivantur.

§. CXLVIII.

Obſtructionibus obnoxiæ eſſe poſſunt omnes noſtri corporis partes; ſed in primis ſunt *hepar*, *lien*, *meſenterium*, *omentum*, *pancreas*, *renes*, *ovaria*, *uterus*, & *corpora glanduloſa* (*). Si vero glandula aliqua, aut peculiaris celluloſi textus particula alicubi tantum intumeſcat, ac induretur, aut vas aliquod lymphaticum in ampullam expandatur (quod tamen non nulli hodie, quos inter PORTALIUS, fieri poſſe negant), varia tumorum genera oriuntur, nempe *ſolitaria*, *circumſcripta*, *membranis adnata*, *viſcerum ſuperficiei* ſæpe *adhærentia*, *ſtrumoſa*, *cyſtica*, *folliculata*, *hydatidea*, & ſic porro. Pro varia etiam humoris infarcientis natura, & diverſo obſtructionis gradu, aut tumoris forma, figura, ſymptomatis, varia etiam nomina ſortiuntur, *ſteatomatis*, *ſarcomatis*, *ſcirrhi*, *cancri* &c.

Præcipuæ partes h. c. obſtructionibus obnoxiæ.

A glandulis; a peculiari parte celluloſi textus; a vaſis lymphaticis tumores varii.

Varia quoque nomina ab humore infarciente, tumoris forma, figura &c. ſortiuntur.

(*) *Tumor durus*, *indolens in epigaſtrio* &c. deſcriptus ab auctore eſt *obſervatione* XXII. operis inſcripti: *Obſervationum medicarum*, *quæ anatomiæ ſuperſtructæ ſunt* &c., quas collegit, ediditque anno 1764. cl. BENVENUTUS lucenſis. *Editor*.

§. CXLIX.

Cauſſæ remotæ.

Remotas cauſſas ſuppeditant languida, & debilis corporis conſtitutio; fibrarum atonia; viſcidi, & craſſi humores; acida, auſtera, glutinoſa, pinguia, adſtringentia, coagulantia tum remedii, tum alimenti forma aſſumpta, aut applicita; imperfecta ciborum coctio; depravata chyloſis; febres diuturnæ, aut præpoſtere ſuppreſſæ; evacuationes nimiæ; aer paluſter; aquarum inſalubrium potus; vini, aut ſpirituum vinoſorum abuſus; vita deſes; animi curæ; mœror; affectio hypochondriaca, & hyſterica; ſpaſmi; aliaque omnia, quæ aut tonum partium lædunt, aut debitam ſanguinis craſim depravant, aut motum ejus retardant, impediuntque.

Diagnoſis.

§. CL.

Quæ pandunt viam diagnoſi? Signa obſtructionis jam præſentis.

Præteritorum commemoratio cauſſas, a quibus *obſtructio* oriri ſolet, patefacit, & ad ejus diagnoſim viam pandit. Signa vero præſentia præbet tenſio, gravitas, dolor fixus, & obtuſus, tumorque in aliqua abdominis parte. Interdum adeſt reſpirationis difficultas, & tuſſis profunda, & ſicca, quæ aut a diaphragmate ſurſum protruſo, aut a nervis conſentientibus originem ducit. Notandum tamen eſt, cum obſtructio parva & recens eſt, non facile eam percipi, ſolumque aliquam in ejus, quæ afficitur, partis actione læſionem apparere. Non vero ſtatim ac aliqua in functionibus viſcerum imi ventris læſio occurrit, obſtructiones accuſare licet; quia ſæpe mala hujuſmodi ab imbecillo, & male affecto ventriculo, aut a ſuccorum gaſtricorum depravatione, aut a ſpaſmis oriuntur. Dolor item omnis abeſt, ſi *ſcirrhoſam* naturam vetuſtate *obſtructio* acquiſiverit; aut contra acutus, & pungens, & cum ardoris ſenſu excitatur, quando in *carcinoma*, ſive *cancrum*, aut *abſceſſum* eadem commutetur. Hæc diu trahuntur, ſenſimque augentur. Accedunt demum malus corporis habitus, cachexia, macies, atrophia; febres lentæ; œdemata; urinæ craſſæ, lateritiæ; aſcites; anaſarca; & variæ hydropis aliæ differentiæ.

Recens obſtructio non facile percipienda.

Animadverſio.

Quando ſcirrhoſam, aut cancroſam naturam acquiſiverit?

Alia mala, quæ accedunt.

§. CLI.

Obſtructi hepatis ſigna. Si *hepar* obſtructum eſt, in hypochondrio dextro, aut in epigaſtrio, prout dexter, vel ſiniſter ejus lobus laborat, tumor, & reniſus percipitur, niſi ſub coſtis ſpuriis altius deliteſcat; facilius in dextrum latus decumbitur; & *icteri* ſymptomata, in primis ſi *concava hepatis* pars afficiatur, ſæpe ſe exſerunt. Si *Lienis obſtructi.* vero *lien* intumuerit, in ſiniſtro hypochondrio tactui ſe prodit; interdum antrorſum, aut deorſum prolabitur; ſiniſtro in latere commodior decubitus eſt; & ſi hunc corporis ſitum mutent ægri, in deſtramque partem recumbant, ponderis, & tractionis ſenſum in oppoſita percipiunt. Tumor, dolor, pondus tranſverſim ſub ventriculi fundo reſidet, ſi *pancreas* infarctu detineatur. *Pancreatis; omenti; meſenterii; renum; ovariorum; uteri.* Media vero in ventris regione, aut circa ilia, aut in hypogaſtrio *obſtructionis* ſymptomata notantur, ſi *meſenterium*, ſi *omentum*, ſi *renes*, ſi *ovaria*, ſi *uterus* laborent; adſuntque harum partium læſæ functiones. *Omenti* tumores multiplicis ſunt naturæ, prout vel *aqueus* humor, vel *gelatinoſus*, vel *pinguis*, vel alterius naturæ, vel *aer collectus* eos gignit. *Hydatides*, quæ reperiuntur in *omento*, non ex vaſis ſanguiferis, aut lymphaticis dilatatis, ſed ex *celluloſa* tela formari docet PORTALIUS (*a*). *Tumores omenti multiplices ſunt. Hydatides omenti ex celluloſa tela conflantur.* Flatu enim horum tumorum parietes in celluloſam telam ipſe mutavit, & non nunquam pinguedinem inter eorum laminas invenit. Tumores hi tactu percipiuntur regione, qua reſidet omentum. Sæpe ita mobiles ſunt, ut ægri ſitu mutato ex uno latere in aliud delabantur. *Earum ſedes, & mobilitas.* Si materia pingui, & craſſiori turgeant, & mole, ac pondere per morbum aucti ſint, moleſtas tractiones, tenſioneſque viſceribus, quibus adhærent, inferunt, in primis ventriculo; unde ſæpe moleſtiſſimus vomitus excitatur (*b*). *Signa earum, ſi a materia craſſiori, aut aucta mole ſint.* *Meſenterio* innati *tumores* profundius hærent, minus mobiles ſunt, & centrum ventris magis tenent. *Meſenterii tumores.* *Emphyſemate* etiam *omentum*, eodem PORTALIO teſte, interdum laborat, aere intra ejus laminas evoluto, & collecto: quod etiam ſine putredine accidit hypochondriacis, & hyſtericis. *Signa emphyſematis omenti; & ejus curatio, ſi hypochondriacis, aut hyſtericis accidat.* Tumor hinc ortus mobilis eſt, exterius tactu percipitur, & elaſticus eſt, quem curat equitatio, & balnei uſus. *Scirrhi* autem duritie, & abſentia doloris, ut ſupra innuimus, ſe produnt. *Scirrhus.* His obnoxiæ maxime mulieres, quæ pluries utero geſtarunt (*). *Qui ei magis obnoxii?* Scire vero oportet, hæc omnia ſæpe fallere ob viſcerum ſitum pluries variatum, aut inteſtinorum complicationes, tumoreſque adnatos, ut alibi ſæpius monuimus.

(*a*)

(a) *Hiſtoire de l' academ. roy. de l' année* 1770., & 1771. p. 541.

(b) *Comment. de reb. in ſcient. nat.*, & *medic. geſt.* Lipſ. T. XXI. p. 408.

(*) In graviditate ſæpe *omentum* ab utero premitur, repellitur, ac in ſe ipſum revolvitur, ut non nunquam inflammetur, indureſcat, & tumores variæ formæ efficiat duros, & oblongos, ſitum modo obliquum, modo tranſverſum occupantes. Hujuſmodi tumores in mulieribus, poſtquam peperere, inveniuntur in earum abdomine, & per multos etiam annos geſtantur ſine magno incommodo. RUYSCHIUS in mulieris cadavere obſervavit *omentum duos digitos craſſum, tres latum, ſpitham* 1./12. *longum, adipoſo-carnoſum*, imo *ſcirrhoſum*. *Ex ſched. auct.* *Tumores mulierum a graviditate.*

Prognoſis.

§. CLII.

Ex iis, quæ hactenus dicta ſunt, facile elici poteſt prognoſis. Generatim *obſtructio* recens, & juvenibus ſuperveniens reſolvitur; inveterata vero, ac ſenili ætate contingens ferme incurabilis eſt. Hæmorrhoidum fluxus; febris intermittens; interdum vomitus cruentus; diarrhœa non raro levamen afferunt. Interdum quoque narium hæmorrhagia *lieni tumido* remedio fuit, ut obſervavit MENGHINIUS bono nienſis.

Quid de recenti obſtructione? *Quid de inveterata?* *Quomodo interdum ſolvantur?*

Curatio.

§. CLIII.

Ad omnes vero *obſtructiones* reſerandas oportet craſſa attenuare; ſtagnantia dimovere; acria diluere; coacta fluida facere; vias patulas reddere; ſpaſmos ſedare, avertere; tonum fibris reſtituere; ac ſingulares antecedentes cauſſas arcere. Quæ ut aſſequamur, lenienda primum eſt alvus, &, ut dicitur, per epicraſim; imo id identidem, dum reliqua remedia, quæ aperiunt, & deobſtruunt, adhibentur, opportune faciendum eſt. Rhabarbarum, cremor tartari, tartarus ſolubilis, manna, aloe, pilulæ tartareæ *Bontii*, de ammonio *Quercetani*, de tribus cum rhabarbaro ceteris præferuntur. Clyſteres quoque frequenter injecti tam ſolvendæ alvi, quam proxime in viſcera per vaſa abſorbentia liquorem infundendi cauſſa a multis ſummopere commendantur. Nec alienum eſt ſanguinem mittere, ſaltem hyrudinum ope, ſi plethora, ſi graviditas, ſi catameniorum, aut hæmorrhoidalis fluxus ſuppreſſio morbo occaſionem dederit.

Indicationes. *Alvum leniens tia præcipua.* *Crebri clyſteres.* *Qui, & quando ſanguis mittendus?*

§. CLIV.

Aperientia e vegetabilibus ſelecta.

Quæ ſiccioribus temperamentis aptiora?

Quænam frigidis?

Decocta, & ſucci; addito ſero lactis.

Inter vegetabilia aperiendi vi prædita quinque radices aperientes, nimirum radix apii, aſparagi, fœniculi, petroſelini, & ruſci primum ſibi vindicant locum. In calidioribus, ſiccioribuſque temperamentis radix graminis, cichoreum, taraxacum, fragaria, acetoſa, agrimonia, fumaria, beccabunga ceteris antecellunt. In laxiori, frigidaque corporis conſtitutione radix rubiæ tinctorum, filicis, curcumæ; abſynthium; abrotanum; marrubium; naſturtium aquaticum; raphanus ruſticanus; cortex mali aurantii magis opportuna videntur. Decocta, & ſucci ex his expreſſi vere, aut concreti hieme adhibendi parantur; quibus addendum eſt ſerum lactis vaccini, aut caprilli. Simili laude præſtantiſſima ſunt ſaponacea, & incidentia, ut gummi ammoniacum, ſagapenum, opoponax; ſapo venetus; terra foliata tartari; liquor terræ foliatæ; ſales lixiviales; neutri; tartarus vitriolatus; ſal polychreſtus; arcanum duplicatum; ſal ammoniacum, ejus flores; tinctura antimonii acris; kermes minerale (*a*); mercurius dulcis. HUXHAMIUS teſtatur, ſe millies expertum vim medicam tartari regenerati, ſive terræ foliatæ in obſtructiones; imo etiam ei tanquam efficacius ſubſtituendum docet ſal volatile C. C. aceti ſpiritu ſaturatum (*b*). Saponem ex alkali puriſſimo, & oleo ſtillatitio coalitum, nempe *helmontianum*, laudat in frigidiſſimis corporibus BOERHAAVIUS (*c*). GEDEON HARVEJUS tincturæ ſalis tartari cochlear unum mane, & veſperi proponit (*d*). Obſtructiones reſerat, & urinas ciet. Tinctura hæc fit unciis ij. ſalis tartari calcinati in ſpiritu vini non rectificati, ſed optimi, ad quatuor digitorum ſupereminentiam, digeſti in igne arenæ, donec color flaveſcat. Tunc decantetur ad uſum. Succus uvarum recens expreſſus fundit omnia, & proinde reſerat, & obſtructa aperit, teſte SWIETENIO (*e*). GUILLELMUS FARRIUS uſu interno, & externo cicutæ *obſtructiones hepatis*, & *lienis*, a quibus & tuſſis, & aſcites, & anaſarca orta erat cum tertiana febri conjuncta, diſcuſſit (*f*). LANGEUS narrat, abſynthii extractum cum ſapone veneto ad ſemidrachmam in dies ſingulos intra tres hebdomadas mira præſtitiſſe in *hepatis*, & *lienis* obſtructionibus (*g*). Idemque affirmat, in atrophia infantum, & puerorum ab imi ventris, & meſenterii obſtructione ſal *glauberianum* in ſero lactis diu continuatum optime prodeſſe (*h*). LEDELEVRYUS laudat decoctum ſcrophulariæ, ſaponem venetum, & hipecacuanham refracta doſi; & in fine oleum ſeminum lini adhibet felici cum effectu (*i*).

Saponacea, & incidentia quæ?

Terra foliata tartari.

Sal volatile C. C.

Sapo helmontianus.

Tinctura ſalis tartari HARVEI.

Uvarum ſuccus recens expreſſus.

Externus, & internus uſus cicutæ.

Extractum abſynthii cum ſapone veneto.

Sal glauberianum cum lactis ſero in pueris.

Decoctum ſcrophulariæ. Sapo venet., & hipecacuanha; & oleum ſeminum lini in fine.

(a) Geoffroy *Mat. med. T.* I. p. 126. (b) *Obſervat. de aere, & morb. epidem.* T. I. p. 144. (c) *Chem.* T. I. p. 395. (d) *De art. curand. morb. exſpectat.* p. 25. (e) §. 605. n. VIII. (f) *Med. obſervat. and inquiries* T. IV. (g) *Miſcell. verit. faſcic.* I. p. 55. (h) *Ibid.* p. 79. (i) *Comment. lipſ. de reb. in ſc. nat., & med. geſt.* vol. VIII. P. III. p. 423. 424.

§. CLV.

His tempore idoneo, diuque adhibitis addenda deinde ſunt roborantia, uti millefolium, cortex peruvianus, ferrum, & eo parata. Inſuper fomenta, frictiones, inunctiones ex oleo capparum, chamomillæ, abſynthii; unguenta, & emplaſtra, uti de arthanita, de cicuta, de ranis cum mercurio, ſaponatum Barbettæ (additis pro re nata gummi ammoniaco, galbano, elemi) extrinſecus adhibita non negligantur. Æſtivo tempore conveniunt aquæ minerales acidulæ, aut catharticæ amaræ, aut ferratæ, & balnea. Sed nihil præſtantius eſt *embroche* ex lacte primum, aut decocto emollienti, deinde ex aqua thermali, aut ferrata, vel fabrorum. Adminiſtratur autem remedium iſtud, ut ſtillatim ex alto in affectam partem ejuſmodi liquores decidant. Cavendum autem in ejus adminiſtratione eſt a nimio impetu, qui dolorem aut inferre, aut intendere, ſi jam adſit, cum ægri damno poſſet. *Tumoribus mobilibus*, & pondere moleſtis levamini ſunt faſciæ abdomini circumductæ, quarum ope ſubleventur (a). Görterius animalia viventia, aut earum viſcera tepentia obſtructis jugiter applicata magnopere laudat, utpote calore naturali concretos a frigore, aliaque ſimili cauſſa humores optime reſolventia (b).

Roborantia. China china, & chalybeata. Quæ fomenta, inunctiones, & emplaſtra? Aquæ minerales, & balnea. Embroches, & ejus utendi ratio, & cautelæ. Quid tumores mobiles coerceat? Quid medetur frigidis humorum concretionibus?

(a) Portalius *l. c.* (b) *De ſecret. humor.* §. 33.

§. CLVI.

In victu cruda, farinoſa, pinguia, flatulenta, facile degenerantia, acida, auſtera vitentur. Potus ſit aqua puriſſima aut incoctis vegetabilibus, aut chalybe candenti immiſſo alterata, aut vinum tenue, album, abſynthites moderate uſurpatum. Aeris purioris delectus, equitatio, vectio, peregrinatio ita neceſſaria ſunt, ut his curatio carere non poſſit. Quid ſcirrhis (a), cancris, abſceſſibus (*), atrophiæ (**), hydropi (***) expediat, alibi jam pluries a nobis expoſitum eſt.

Victus, & potus. Aeris puri delectus. Equitatio &c. Quid ſcirrhis, cancris, abſceſſibus? Obſervationes variorum.

(a) Uteri *tumorem*, qui tangenti *ſcirrhoſus* videbatur, ſolo chamæpytis uſu, nullo exterius adhibito auxilio, nulla excretione ſubſequuta, feliciter diſcuſſit Albertinius. Morgagn. *Epiſt. anatom. med.* XXXIX. n. 35. Cave vero ab hoc remedio, ubi ſanguinis ex utero ſit profluvium. *Id. ibid.* Valsalva uteri, & mammarum *ſcirrhos* coercebat venæ ſectione bis vere, biſque autumno inſtituta.

Id. ibid. LANGEUS *glandularum tumores*, & recentes mammarum *ſcirrhos*, quos nec mercurius, nec cicuta attingeret, feliciſſime curat petroſelino conciſo, & ægrotantis urinæ incocto, partique induratæ impoſito. *Miſcell. verit. faſc.* I. *p.* 26. *Ex ſched. auct.*

(*) Vid. de *ſcirrhis*, *cancris*, & *abſceſſibus comm. de inflamm.* §. LXXVIII. *vol.* I., & §§. CCCVI. CCCVII. CCCVIII. CCCIX. *de febrib.*, & *vol.* II. §. CCCXXXIII. &c. *Vol.* III. §§. CCCLXXXVII. CCCLXXXIX. CCCXCVII. *Vol.* IV. *P.* II. §. XVI. &c.

(**) *De atrophia vol.* IV. *P.* I. *cap.* III. &c., aliiſque locis.

(***) *De hydrope* vid. *vol.* III. *cap.* II., & hic *P.* I. *cap.* V. *P.* II. *cap.* XI.

Nota Editoris. *De paracenteſi in* hydrope aſcitico *etſi opportunior loquendi locus videretur eſſe, ubi cap.* V. *primæ hujus vol. partis* AUCTOR de hydrope pectoris *ſpeciatim agens*, *de quolibet etiam hydrope humani corporis generatim agit; mihi tamen tunc aliis pluribus intento non eſt tempus relictum conſulendi hac de re ejus* medica adverſaria. *Hæc autem poſtea percurrenti mihi non nulla de ejuſmodi operatione in abdomine inſtituenda ab eo ibidem adnotata contigit obſervare, quæ adjicere hoc loco malui, etiam ſi minus proprius, nec nova eadem, & fortaſſe utilia videantur, quam penitus intercidere. En* AUCTORIS *ipſiſſima verba*. Paracenteſis eo in loco fieri debet, qui eſt medius inter umbilicum, & anteriorem ſpinam ilei. Hic neque nervi, neque vaſa inſignia, neque rectus muſculus ſunt. Securior igitur locus pro operatione eſt is. Aqua vero educi debet omnis una vice, ne ingreſſus aer corruptionem, aliave mala ſymptomata inducat per vices aquam educendo. Ne autem integræ aquæ extractioni ſuperveniant deliquia &c., proponitur cingulus, cujus deſcriptio, & uſus refertur a cl. ALEXANDRO MONROO *T.* I. *artic.* XVIII. *p.* 255. (*Eſſais de méd. d' Edimbourg*) *edit. pariſienſis*. Hoc enim cingulo ſic omnia abdominis viſcera comprimuntur, ut comprimerentur, ſi aqua adeſſet. Quo fit, ne deliquia, & ſyncopes, ut alias fieret, ſequantur ex relaxatis viſceribus, & nimium illico a pondere liberatis. GARENGEOTUS (*T.* I. *obſervation. p.* 298.) jubet, antequam *paracenteſis* celebretur, ut æger exercitio utatur, eo quidem conſilio, ut partes aquei humoris in cavitate ſtagnantis craſſiores tenuioribus probe miſceantur, & ſic facilius exeant. Quod ſi poſt paracenteſim dubium ſit, adeſſe hujuſmodi craſſas particulas retentas, injici vult aquam hordei ad eas eluendas, educendaſque. *Ex adverſar. auct.*

Paracenteſis abdominis in aſcite.

CAPUT XIII.

DE MORBO REGIO,

ET

DE CALCULIS FELLEIS.

§. CLVII.

Quid ſit morbus regius?

Nitidus, albus, roſeuſque cutis univerſæ color pluribus modis deturpari ſolet; nimirum vel præter modum flaveſcit, vel viret, vel nigricat, vel pallet, vel vario, & mixto quaſi pigmento inficitur. Hunc morbum græci * Ἴκτερον (*), noſtri *morbum regium* (**), modo *arquatum* (***), modo *auriginem*,

* *Icteron.*

Unde icterus plerunque fit?

modo *bilis ſuffuſionem* vocant. Ab hepatis morbis, atque a bilis excretione impedita, aut imminuta, etſi plerunque, non tamen ab hac ſola cauſſa, nec ſemper *icterus* naſcitur. Sæpe in *ictericis* nullum hepatis vitium, nulla ductuum biliferorum labes, nulli calculi fellei. Depravata enim ſanguinis mixtio, aut ſeri, aut lymphæ ejus vitiata natura, citra hepatis, aut bilis culpam, univerſæ cuti, ſalivæ, aliiſve corporis ſuccis alienum non raro inducit colorem (ut ex certiſſimis obſervationibus liquet), ſimilem nempe illi, quem bilis in ſanguinem refluens, ac per univerſum corpus diffuſa inferre conſuevit. Ille *magis proprie icterus*; hic *minus proprie*, & latius ſic vocatur (a). Color itaque ſanguinis, aut ejus ſeri, & lymphæ inſigniter a naturali ſtatu deflectens cauſſa hujuſce morbi proxima ſtatui poteſt.

Ab aliis eſt vitiis quoque; ſed tunc minus proprie icterus dicitur.

Cauſſa proxima icteri.

(*) *Ictidos vivena*, muſtelæ ſilveſtris ſpecies, cujus oculi *auriginoſi* ſunt. *Icteros* avis ejuſdem coloris, qua ſpectata *ictericum* curari, ipſam vero avem mori PLINIUS narrat. *Ex ſch. auct.*

(**) *Regius*, quia ſecundum eumdem PLINIUM hoc morbo aulici laborant plerunque. *Ex ſch. auct.*

(***) *Arquatus*, quod arcus cœleſtis, ſive iridis colorem refert. *Ex ſch. auct.*

(a) WEDELIUS, PARACELSUS, LANGIUS, STRAUSSIUS, BONETUS *Theſ. med.* T. II. p. 855.

§. CLVIII.

Cauſſæ remotæ.

Ad cauſſas vero remotas pertinent primum nimia bilis copia, aut rareſcens natura, qua fit, ut non omnis facile excerni poſſit, ſed pars aliqua in ſanguinem refluat (*); aut bilis acritas alkalina, qua ductus biliferi irritantur, contrahunturque; vel impedimentum aliquod in ductus hepatici ramis, vel in ejus trunco, vel in choledocho, quod bili ſecretæ ad inteſtinum duodenum liberum tranſitum deneget. Id autem efficiunt vel grumuli bilis viſcidioris coactæ; vel calculi fellei hepatici, vel cyſtici, quibus occluduntur ductuum biliferorum meatus; vel viſcidus mucus in inteſtino duodeno collectus; vel meconium in pueris, quo orificium choledochi obſtruitur; vel lumbrici inteſtinales in choledochum dilatatum ingreſſi (**); vel omnium horum ductuum imminuta capacitas. Hæc porro imminuitur vel ſpontanea, & lenta ductuum contractione, rigiditate, vel ſpaſmo; vel extrinſeca compreſſione ab infarctibus, congeſtionibus, tumoribuſque vicinarum, adſitarumque partium repetenda. Quo referuntur inflammatio, præſertim ſimæ hepatis partis; obſtructio; ſcirrhus; tubercula varii generis; ſpaſmi (***) hypochon-

Quomodo imminuatur ductuum biliferorum capacitas?

driaci, atque hyſterici; febres acutæ, vel intermittentes; venena acria, & draſtica, ut monet HOFFMANNUS, monentque alii; dolores colici; inteſtinorum, præſertim duodeni, & coli, diſtentio, aut inflatio; pancreatis moles aucta, & ſcirrhoſa; otium; deſidia diuturna, aut frequens corporis in anteriora inclinatio, cui quædam artes, ac litterarum ſtudia obnoxia ſunt; animi perturbationes; ira; terror ſubitus; mœror; victus durus, craſſus, viſcidus; ſpirituum ardentium abuſus; graviditas; hypochondrii dextri ictus; meconium retentum; ſubita corporis ex natatione refrigeratio; cachexia; lienis tumores, obſtructioneſque; viperæ, aliorumve animalium morſus venenati (****).

(*) Bilis per febrim mota, attenuata in ſanguinem reſorbetur, urinam, & oculos icterico fere colore tingit, docente SWIETENIO §. 587. Cl. MARCKARDUS in libro Lipſiæ edito ann. 1778., cui titulus = *Mediciniſche verſuche* I. &c. =, opinatus eſt, *icterum* non naſci a bile *hepatica* refluente, niſi *cyſtica* etiam influat. Sed ejus ſententia a TODIO in laudati libri recenſione refellitur. Vide argumenta apud HAENIUM *T.* I. *Prælect. in inſtit. pathol. p.* 119. *in additament. Ex ſch. auct.*

MARCKARDII opinio a TODIO rejecta.

(**) G. J. BEUTHIUS auctor eſt, non raro *vermes* ex duodeno in veſiculam felleam repere, ibique morando *icterum* efficere. Vidit ipſe *lumbricum* valde craſſum, & magnum *veſicula fellea* incluſum. Vid. *Comm. med. lipſienſia vol.* XVIII. *p.* 713. LIEUTAUDIUS quoque invenit *lumbricum choledochum* penitus obſtruentem. *Hiſt. anat. med. T.* I. *p.* 211. Tres pariter *lumbricos teretes* in eadem *cyſti fellea* vidiſſe ſe LUDWIGIUS affirmat. *Ex ſched. auct.*

(***) A ſpaſmis *icterum* naſci negant COE, & HEBERDENIUS; ſed *ſpaſmos* probant ſubiti ex pathemate *icteri* geniti, obſervantibus TODIO, CULLENIO, MONROO, ac DRUMONDIO poſt cl. SYDENHAMIUM. *Ex ſched. auct.*

(****) A *viperæ* morſu in quodam ſervo Imperatoris colorem *porraceum* totius corporis vidit GALENUS *De l. affect. l.* V. *c.* 8. A morſu interdum *boiciningæ*, ſive *crotalophori*, aliorumque ſerpentum corpus *flaveſcere* conſtat. *Icterum* a *felis domeſticæ* morſu XL. dies durantem vidit JOSEPH LANZONIUS. *Ephem. N. C. &c. Ex ſched. auct.*

§. CLIX.

Differentiæ morbi regii.

Diſtinguitur *morbus regius* in *primarium*, & *ſecundarium*; in *legitimum*, & *non legitimum*; in *criticum*, & *ſymptomaticum*; in *flavum*, & *nigrum*; in *periodicum*, & *non periodicum*; in *brevem fugacemque*, & *diuturnum*, ac *contumacem*. *Periodicum*, ſive potius *recurrentem* efficere plerunque *calculi fellei* creduntur. In *cyſti* præſertim *fellea* hi frequenter offenduntur; ſuntque lapilli variæ magnitudinis, figuræ, coloris, & ſubſtantiæ. Minimi, granuloſi, parvi, majores, maximi; anguloſi, aſperi, cubici, quadrati, quadrangulares, polygoni, conici, ſphærici, ovales, cylindrici; interdum ſejuncti, interdum in maſſulas coacti, & congeſti; flavi, ſublutei, lutei, crocei, pallidi, candicantes,

Calculi cauſa frequens periodici, ſive recurrentis.

Calculorum deſcriptio ſecundum infinitas eorum varietates.

albido-bruni, citrini, luteo-albi, fulvi, fuſci, ſubnigri, atri, cœrulei, cinerei, rubri, argentei; aurei, ſubvirides, variegati, pellucidi inſtar cryſtalli, aut carbunculi, aut chryſolithi ſpeciem referentes; aut gummi arabico ſimiles; ex variis quaſi ſtratis, ſive lamellis, aut radiatis ſtriis compacti; ducenti interdum, tercenti, ſeptingenti, milleni, &, ſi FASCHIO credendum eſt, bis mille, & ter mille ſexcentum quadraginta ſex; interdum pauciores olivæ, avellanæ, nucis, ovi columbini magnitudinem æquantes; interdum unici, & totam cyſtim opplentes; duri, molles, friabiles; aquæ ut plurimum innatantes; ad ignem flammam (ut flavi) concipientes; aut crepitantes, ut plerunque nigri, ſive calcarei; aut etiam liqueſcentes; & ſic porro (*a*).

(*a*) Vid. MORGAGNIUM *epiſt. anat. med.* XXXVII. SABBATIER *Tentam. med. de variis calculor. biliar. ſpecieb. &c.*, *&* BOUCHERUM *obſervationes ſur les pierres biliaires &c. Icteri ex calculis felleis hiſtoriam videre eſt* Tom. II. Eſſais de médéc. d'Edimbourg. *Ex ſch. auct.*

Diagnoſis.

§. CLX.

Icterus autem cognoſcitur potiſſimum ex vario cutis, oculorum, ac urinæ colore. In *ictero flavo*, ſive *bilioſo* cutis flaveſcit in primis circa tempora, aures, & pectus. Oculorum pars, quæ alba eſſe ſolet, lutea, bileque ſuffuſa apparet. Urinæ ſunt turbidæ, croceæ, eodemque colore immiſſum linteum inficiunt, quod aliæ urinæ non præſtant; imo non raro morbum ipſum antecedunt, ac præſagiunt tum, cum ſaturate rubræ, antequam alibi flavedo ſe exſerat, redduntur. Sputum, ſaliva, ſudor ex BORELLII obſervatione (*a*) interdum flaveſcunt; os amareſcit; & ſitis adeſt plerunque moleſta. Nec deſunt eorum exempla, quibus omnia flavo tincta colore videntur, quod a toto oculo, a cornea, ab humore aqueo infectis repetendum eſt (*b*). Tanta enim bilis per corpus univerſum diffuſio eſt, ut vaſa, muſculi, viſcera, oſſa (*), adeps lutea reperiantur (*c*). Ad hæc accedunt corporis gravitas; pondus circa ventriculum; interdum dolor; appetitus dejectio; nauſea; quandoque vomitus; agrypnia; pruritus in toto corpore, aut ſingularibus quibuſdam ejus partibus; alvus plerunque adſtricta; atque excrementa gryſea, cinerea, albicantia, quæ potiſſimum eveniunt, ubi bilis tota in ſanguinem refluere cogitur. Si enim choledochi iter non omnino occludatur, aut cauſſa *icteri* ſit in cyſtico ductu, tunc fæces tingi poſ-

Signa icteri flavi, aut bilioſi.

Oculorum color flavus.

Urinarum phænomena.

Sudoris, & ſalivæ.

Cur omnia quandoque ictericis flava eſſe videntur.

A bilis diffuſione omnes corporis partes intus etiam flaveſcunt.

Alia ſymptomata.

An fæces ſemper albicantes?

Febris nati o. ſunt (*d*)*. Febris quandoque initio *icterum* ſubſequitur, videturque excitari a repentina bilis in ſanguinem traductione; ſed hujuſmodi febris ſæpe brevis eſt, ac cito evaneſcit. Quandoque diuturniori tantum *aurigini* ſupervenit, & lenta eſt, ac diuturna. Interdum vero ea *icterum* antecedit, ut in morbis acutis; interdum ea ſibi comitem in qualibet acceſſione adjungit, ut in febribus tertianis ſæpe contingit. Ubi vero morbus diu trahitur, corpus totum vel cum virore (**) quodam palleſcit, vel temporis diuturnitate, flavedine in dies increſcente, nigrum colorem inducit; tuncque urinæ ipſæ fuſco, atroque colore opacantur. Interdum vero hujuſmodi nigricans color non ab *icteri flavi*, & *bilioſi* diuturnitate, aut intenſiore ejus gradu originem ducit, ſed a *liene tumido*, ac *atra bile* totum ſanguinem inficiente, nativumque corporis colorem commaculante; quod facile manu ipſa ad hypochondrium admota, aliiſque atrabilaris morbi notis innoteſcit.

Diuturnitas morbi viridem & nigrum inducit colorem.

Interdum a liene tumido, atraque bile oritur nigricans color.

(*a*) *Centur.* 1. *obſervat.* 68. (*b*) Non modo VARRO, LUCRETIUS, SEXTUS EMPIRICUS, CASSIUS, GALENUS, ſed & MERCURIALIS, HOFFMANNUS, SYDENHAMIUS, BOERHAAVIUS, SWIETENIUS, & nuperrime cl. DURAZZINIUS rem obſervationibus illuſtrarunt. *Ex ſch. auct.*

(*) Oſſa flavo colore tingi, & cartilagines etiam flavas obſervavit SWIETENIUS §. 950. Item BEUTHIUS *l. c.*, & MAXIMIL. STOLLIUS *Rat. medend. P.* III. *Sect.* V. *obſerv.* VII. *Ex ſched. auct.*

(*c*) Vid. *Ephemerid. N. C. dec.* 1. *ann.* IV. *obſerv.* 194., MORGAGNI. *Epiſtol. anat. med.* 37. citat., & cl. STÖRCK. *ann. medic.* I. *p.* 150.

(*d*) * HAENIUS *Rat. med. P.* IV. *c.* III. *p.* 120. Obſervat tamen idem HAENIUS *T.* I. *Prælect. tract. de ictero*, alvi excrementa interdum alba eſſe, quin *icterus* adſit. Tunc vero opinor, ſecretionem bilis non fieri. *Ex ſched. auct.* Obſervationes autem non deſunt MAX. STOLLII (*l. c. p.* 355.), ex quibus patet, ductus bilem ad inteſtina ferentes in *ictericis* apertos ſæpe inventos eſſe. Sed morbus erat plerunque cum *pulmonum*, & *pleuræ magna inflammatione*. An tum *icterus* erat a *ſpaſmo*? an a *bile exulcerante*? Item *ex ſched. auct.*

(**) In *ephemerid. N. C. obſervation.* XLI. *p.* 61. legimus, LANZONIUM vidiſſe *ictericum* quadragenarium, cui *facies tota uſque ad guttur virebat; dextera* autem *corporis pars nigricabat*, & *ſiniſtra flaveſcebat*; ita ut in eo tres diverſi notarentur colores. Mirum! quod partes, quæ prius virebant, paullatim flavæ factæ ſunt, & quæ atræ, flavæ deinde redditæ, & viciſſim læva jam flava paullatim nigra evaſit; donec poſt vigeſimum diem unus color flavus ubique fieret. In eodem opere *centur.* III. *obſervat.* LXIV. *p.* 145. BEHRENSIUS refert hiſtoriam *icteri* dimidii corporis in homine ſeptuagenario, qui ab ira in *apoplexiam* incidit, deinde in *hemiplegiam dextri lateris* derivantem, quod latus eodem tempore occupavit *icterus*, & ita exacte corpus diviſit, ut *dextra pars naſi* eſſet *icterica*, minime vero ſiniſtra. Vid. ETTMULLERUM *collect. oper. pract. T.* II. *p.* 844. Etiam MEINARDUS SIMON DUPUY in diſſertatione inaugurali *De homine dextro, & ſiniſtro* ſimilem prorſus habet obſervationem, quam tamen putat hactenus apud nullum alium auctorem reperiri. At, præter modo allatas, eamdem fecit obſervationem cl. VALSALVA, & phænomeni rationem explicat MORGAGNIUS ſæpe laudata *epiſtola* XXXVII., quam videſis. *Ex ſched. auct.*

Raræ obſervationes.

§.

§. CLXI.

Signa auriginis ortæ a ſanguinis depravatione, & a ſeri, lymphæque vitiis.

Ex ſanguinis depravata miſcela, ac ſeri, lymphæque vitiis *aurigo* naſci dignoſcitur, ſi nullus ad hepatis regionem doloris, aut moleſtiæ ſenſus ſit; ſi malus corporis habitus anteceſſerit; ſi urinæ *icteri* ſignum non exhibeant; ſi excrementa non albicent, & facile prodeant; ſi vipera, aliudve animalis venenati genus ante momorderit, aut venenum fuerit propinatum.

§. CLXII.

Icterus contumax, & recurrens haud ſemper a calculis eſt.

Neque, ut perperam credunt plerique, putandum eſt, *contumacem*, aut *recidivum icterum* a *calculis cyſticis* ſemper oriri (§. CLIX.). Nam ſæpiſſime in cyſti fellea reperti ſunt calculi, quin antea ulla *icteri* indicia ſe prodiderint. Id teſtantur LÆLIUS A FONTE, PECHLINIUS, ETTMULLERUS, VALLISNERIUS, HALLERUS, aliique multi memorati a cl. MORGAGNIO (*a*), cui etiam contigit videre undeviginti homines, præter alios quatuor a VALSALVA deſcriptos, qui *calculos* in *cyſti fellea* habebant, & nemo tamen ex his *morbo regio* laboraverat. Oſtendit præterea idem eruditiſſimus vir, in iis, qui *calculos cyſticos* habentes *ictero* obnoxii fuerunt, præter hoſce calculos alia hepatis vitia inventa fuiſſe. Quæ ſi probe notentur, & ſimul ea, quæ poſtea dicentur, animadvertantur; perſpicuum erit, nulla ſigna certa calculis hiſce pathognomonica eſſe, quidquid alii contendant, nec niſi conjectura ſubſpicari licere de eorum præſentia. Nam pondus, gravitas, dolor etiam ad mucronatam cartilaginem protenſus, icterus contumax, & periodicus, aliaque ejuſmodi aliis vitiis, aliiſque cauſſis communia ſunt. Sola igitur calculorum per inteſtina evacuatio, aut per os rejectio eos certo detegit. Ideo MORGAGNIUS diſſolvi fæces ſuadet, cribroque ſecerni, ut ſi tranſeant calculi, videri poſſit (*b*). Cavendum tamen eſt, ne cum iis *calculis*, qui forte *inteſtinorum* ſunt (*), confundantur. Mihi ſæpius accidit, vere *biliarios* vomitu ejectos intueri.

Calculi fellei ſine ictero ſæpe dantur.

Icterici aliis vitiis hepatis laborantes præter calculos felleos.

An ſignum ullum calculorum hujuſmodi pathognomonicum?

Confundendi non ſunt cum calculis inteſtinorum.

(*a*) *Epiſt. cit.* XXXVII. *n.* 31. Vide etiam SCARDONAM *lib.* III. *cap.* X. §. 10., ANTONIUM FELICIUM *Del preſagio medico p.* 185., & HALLERUM *Opuſcol. patholog. obſervat.* XXXIII. (*b*) *L. c. n.* 44.

(*) De calculis in inteſtinis, & variis corporis partibus inventis legendus eſt laudatus SCARDONA *l. c. cap.* XI. §. 1., MANETTUS in *notis ad* SAUVAGESII *diſſertationes pag.* 74., & *Gazzetta medica d'Oltremonti n.* 49. *ann.* 1763. &c. &c. *Ex ſch. auct.*

§. CLXIII.

Quando icterus vere a calculis eſt.

Itaque *calculi cyſtici* tunc ſolum *icterum* inferre poſſunt, quando figura acuminata, aut pondere cyſtim laceſſunt, ac diſtrahunt (*), aut extrinſeca vi comprimuntur, aut in cyſticum ductum a cyſtica bile, aut poſitu, & compreſſione adiguntur, inducuntque tantam *irritationem*, ut etiam ductus communis, ſive *choledochus ſpaſmo* afficiatur, biliſque excretionem impediat; vel demum quando in choledochum ingreſſi ibi hærent, ac eum penitus obſtruunt, clauduntque. Utroque vero caſu vel ab *irritata cyſti*, vel ab ejus nimia per bilem cyſticam copioſiorem *diſtentione* ingens dolor in hypochondrio dextro excitatur, *icterum*que antecedit, imo ſubinde revertitur, *icterum* item revocans, aut eum intenſiorem, coloratioremque faciens. *Colicam ictericam*, ſive *hepaticam* aptiſſime vocant. Hæc autem non ſemper a calculis; verum interdum a grumis bilis amurcoſæ ductum *choledochum*; aut a quacunque alia cauſſa eumdem ductum occludente; aut ab ipſa etiam bile cyſtica denſiori, & majorem juſto acritatem per moram adepta exoriri poteſt.

Irritatio, aut diſtentio cyſtis cum dolore ingenti, & ictero recurrenti COLICA ICTERICA, ſive hepatica dicitur.

Colica hæc ab aliis cauſſis quam a calculis oriri poteſt.

(*) Hæmorrhagias quandoque calculi inferunt. Diſrupti ab iis rami venæ portæ exemplum legimus in *Diario medico pariſienſi anni* 1782. *menſe julio*. Ex ſch. auct.

§. CLXIV.

Quinam obnoxii colicæ ictericæ, & quibus ea ſignis ſe prodit ab initio?

Colica autem *icterica* adultos, & ſenio proximos plerunque corripit, raro adoleſcentes. Præ ceteris eos, qui temperamento bilioſo, aut melancholico præditi ſunt, & vitæ deſidi, victuique lautiori, aut animi curis magis dediti. Initio ſe prodit moleſta tenſione, gravitate, pondere in hypochondriis, præſertim aliquo poſt cibum aſſumptum intervallo, & ſæpe intra plurium menſium ſpatium recurrit. Deinde doloris ſenſum infert modo obtuſi, modo acuti circa ventriculi, aut ſcrobiculi cordis regionem cardialgiæ inſtar cum continua ad hepatis locum anxietate, internaque inexplicabili moleſtia. Brevi vero aut ſponte, aut ope carminativi cujuſvis remedii deſinit, veluti a flatibus, aliove in victu errato penderet. Sed die poſtera, ſi attente inſpiciatur, album oculi, & ſpeciatim ad angulum majorem, plerunque leviter flavet, ac urina apparet ſolito ſaturatior, & fere rubea; imo ſæpe alvus dejicit multa ſubflava, aut ſubviridia; quod ubi accidit,

Levior morbus, veluti a flatu ortus, ab initio deſpicitur; citoque evaneſcit.

Signa in oculis reliqua, & urinis obſervanda.

non ſemper in oculis, ac urinis color, de quo modo dixi, ſe exhibet. Redit ſubinde malum, quandoque ad multos menſes, & eodem modo decedit, quin ægris, aut medicis timorem incutiat, cum nunquam deſit aliqua manifeſtior cauſſa, in quam facile rejiciatur; donec tandem vehementius corripiat, diutiuſque vexet, & manifeſtiſſima *aurigine* terminetur. Quæ intra paucos dies ut ſæpe evaneſcit, ſic etiam aut *critica*, aut *ſympathica* ab inteſtini duodeni dolorifica contractione haberi ſolet.

Facile abit, reditque iteratis vicibus.

Tandem in auriginem deſinit, quæ etiam cito, & ſæpe evaneſcens pro alius morbi ſymptomate accipitur.

§. CLXV.

Signa ingraveſcentis morbi.

Verum non diu in hac fallaci mentis perſuaſione licet verſari; nam, *ictero* vix diſcuſſo, aut ad finem properante, ex leviſſima quacunque cauſſa en redit dolor cum ſummæ diſtractionis, tenſioniſque ſenſu circa jecur, ventriculum, & cordis ſcrobiculum; anxietate irrequieta; tanto partium affectarum cruciatu, & tumore, ut ne levem quidem manus attactum ferant; magna pectoris anguſtia; nauſea; vomitione; aut ad vomendum incitamento. Quandoque dolor ad lumbos, dorſumque; quandoque ad umbilicum, ac enſiformem cartilaginem protenditur (*); illuc enim duodenum pertingit, huc hepatis ligamenta pertinent; quandoque febrem acutam cum pulſu citato, ac duro excitat; & adeo atrociter torquet ægrotantes, ut neque membra extendere, neque alia ratione decumbere, niſi in anteriora, & ventrem curvato corpore, poſſint. Hæc modo diutius, modo brevius trahuntur; & quemadmodum ſæpe initio repente invadunt, ſic interdum extemplo, & ſine ulla declinatione momento temporis decedunt; ſæpius tamen lente, & gradatim, ſubſequente ſemper totius corporis, aut ſaltem faciei, & pectoris colore icterico, alvo tarda, & adſtricta, urina pauca, & crocea. Decedunt momento temporis, quando cyſtis fellea unica veluti evacuatione depletur. Depletur autem, quando magno impetu effundit bilem in oppoſitum obſtaculum, & cum hoc ipſam in duodenum protrudit; vel quando, remanente obſtaculo, eam in hepaticum ductum, ejuſque ramos repellit, inque ſanguinis vias transfundit. Id vero aut propriis viribus, aut comprimentium muſculorum abdominis, & diaphragmatis contractione adjuta præſtat. Si non unico impetu, ſed repetitis concuſſionibus id fiat, lente etiam, & gradatim malum decedit. Quæ tunc ex alvo prodeunt excrementa, dura, & cinerea plerunque eſſe ſolent; imo talia ſæpe viſa ſunt, nimirum gryſea, pallida, argillacea, duobus, vel tribus diebus pro-

Tenſio, anxietas, cruciatus, & tumor.

Nauſea; vomitus, aut vomituritio.

Doloris ratio, & ſymptomata.

Hæc male inopinato invadunt, & inopinato decedunt; ſed ſæpius lente, & gradatim.

Quando, & quî repente decedunt?

Quando lente, & gradatim?

Quis color excrementorum?

xime acceſſionem morbi antecedentibus; quod ſane manifeſtum indicium eſt, jam tum bilem in inteſtina non trajici cœpiſſe. Interdum vero hæc ipſa alvi excrementa, ſi morbus inter initia ſit, leviorque fuerit acceſſio, hac evaneſcente flava, & bilioſa egeruntur; quod porro bilem impedimenta ſuperaſſe, ac tandem in inteſtina prorupiſſe ſignificat. Impedimenta autem ſuperantur aut dilatata viarum anguſtia, aut obſtaculo propulſo, ſive id concrementum bilioſum, ſive calculus fuerit, qui deinde in excrementis aqua ſolutis, & per cribrum trajectis reperiri ſolet.

(*) FRIDERIC. HOFFMANNUS obſervat (*Medic. ſyſtem. ration.*), in calculorum ſuſpicione *ponderis ſenſum ad cartilaginem enſiformem* adeſſe.

§. CLXVI.

Duratio acceſſionum morbi; & quietis intervalla.

Quælibet vero acceſſio non ultra diem unum, vel alterum, vel triduum, quod longiſſimum eſt intervallum, producitur. Nam intra hoc temporis ſpatium ceſſat omnis dolor, & quæcunque epigaſtrii, atque hypochondrii oppreſſio, & anxietas; eoque proximior videtur priſtina valetudo, quo jam cutis, & urinæ manifeſtius clareſcunt. Sed quietis ejuſmodi intervalla, redeuntiſque ſpem ſanitatis excipiunt modo ſingulis hebdomadis, modo ſingulis menſibus, modo citius, modo ſerius eodem ordine omnino memorata ſymptomata; & poſt crebros, iteratoſque cruciatus continua fit icterica cutis infectio, ſubinde tamen ſua incrementa habens, ſed mitiora, neque adeo gravia, quia fortaſſe viæ patentiores paullatim redditæ bilis reſorptioni magis favent.

Quando totum corpus aurigine inficitur; & omnia deteriora fiunt?

Diffunditur tunc per univerſum corpus aurigo, ſive bilis ſuffuſio; os amareſcit, & nauſeat; ciborum deſiderium non ſolum deletur, verum etiam eorum odium, ac averſatio accedit; pruritus intolerabilis cutim afficit; flavedo intenſior facta nigricat; corpus macie conficitur; pedes intumeſcunt; & pedetentim hydrops abdominis conſequitur.

In fine hydrops abdominis.

§. CLXVII.

Quando lenta morte omnia finiuntur?

Hic eſt frequentior, communiorque morbi inceſſus, quem, ni opportune curetur, lenta quidem, ſed certa mors manet. Interdum vero accidit, ut cyſtis fellea, quæ ſæpe turgida, & diſtenta, & infra jecoris limbum protuberans manu ipſa facile percipi ſolet, in vehementiore aliquo conflictu dehiſcat, effuſaque bile in cavum abdominis exitialem *tympanitem* repente pro-

Quando tympanites oriatur?

Quando hepatites, vel gangræna, vel tabes immineat?

erect. Interdum etiam dolor eſt adeo acutus, & ita vehemens febris, ut hepar inflammatione tentetur, hæcque vel gangræna, & morte celeri, vel ſuppuratione, & abſceſſu, vel tabe terminetur.

(*) *Colicæ ictericæ* abſolutiſſimam hiſtoriam, medendique rationem habet N. AUCTOR in laudato opere = *Trattato delle acque di s. Criſtoforo* &c. = a *pag.* 82. uſque ad *pag.* 118.

§. CLXVIII.

Corollaria. *Sedes morbi deſcripti; cauſſa ejus proxima; & remota.*

Ex his omnibus ergo eruitur, *colicæ ictericæ* ſedem in cyſti fellea, adnexiſque biliferis ductibus eſſe ſtatuendam, cauſſamque ejus proximam non aliam excogitari poſſe, quam cyſtis felleæ *vehementem* aut *irritationem*, aut *diſtentionem*; quarum alteram aut bilis cyſticæ denſitas cum acritate conjuncta, aut calculi cyſtici inferunt, aut etiam lumbrici per choledochum in cyſtim ingreſſi, quales BEUTHIUS obſervavit (*a*): alteram vero bilis ipſa e ſuo folliculo egredi cohibita ab aliquo impedimento, quod cyſticæ bili vel totum, vel magna ex parte iter præcludit, ne libere exire, & per choledochum in duodenum ſe transferre poſſit. Quo ſane diſcrimine differre videtur ab *ictero* ſimplici, & doloris experte; nam in hoc *bilis* ſpeciatim *hepatica* accuſanda eſt, quod neque ad cyſtim, neque ad inteſtina libere feratur: contra vero in illa *bilis* præcipue *cyſtica* aut denſitate, & acredine peccat, aut calculis ſcatet, aut choledochum præterfluere impedita refluit in cyſtim, ibique congeſta morbum facit (*). Quot autem modis id contingere queat, & qua ratione tam atrox malum excitetur, cum a nobis ſupra indicatum eſt, tum facile quiſque intelliget, ſi rem animo rite pervolverit.

Diſcrimen inter colicam ictericam, & icterum ſimplicem.

(*a*) *L. c.*
(*) Vide §. CLXIII.

Prognoſis.

§. CLXIX.

Icteri flavi, & nigri prognoſtica.
Critici, & a febribus geniti.
Epidemici.

Icterus flavus minus *nigro* periculoſus eſt. *Criticus* tutiſſimus omnium, & ſpeciatim qui in febribus die *ſeptima*, aut *nona*, aut *undecima*, aut *quartadecima* ſupervenerit, ſi *ſymptomata miteſcant*, ut monet BAGLIVIUS (*a*); *nec dextrum hypochondrium durum ſit* (*b*), *neu durum fiat* (*c*), ut notavit HIPPOCRATES. *Epidemicus* quo-

Ab hepatitide, ſcirrhis, abſceſſibus, & calculis.

que, & in infantibus recens natis facile diſcutitur. Non ita ſi ab hepatis inflammatione, ſcirrho, abſceſſu, aut a calculis oriatur. Facilius vero curatur in juvenibus, robuſtiſque corporibus, quam in ſenibus, infirmis, & cachexia laborantibus. Solvitur ſæpe urina turbida, craſſa, & multa; ſudore; diarrhœa; fluxu hæmorrhoidali. *Symptomaticus* porro plerunque exitium portendit; excepto eo, quem *febris* infert *intermittens*; nam febre per chinam chinam ſublata & ipſe evaneſcit. Nec valde timendus eſt, qui ab *hyſterica*, vel *hypochondriaca* affectione *convulſiva*, aut a ſola *graviditate* proficiſcitur: nam cito ſpaſmis ſedatis definit, vel fœtu edito tandem finitur. Qui *lienem durum* ſubſequitur, & *niger* eſt, non vacat periculo; quinimmo lethalis plerunque eſt, ſi ei ſingultus, & ſopor, aut vomitus bilis atræ, vel ſanguinis ſuperveniat. Item qui *diuturnus* eſt ob maciei, hecticæ, hydropis metum non caret periculo. Hunc etiam non raro ſubſequuntur atroces in abdomine dolores, & ſanguis magna copia ſurſum, & deorſum erumpens, unde animi deliquium & mors. Veriſimile tunc eſt, cancroſum acrem ichorem eroſiſſe vaſa (*d*). Longa enim bilis in ſanguine mora putridam, alkaleſcentemque diſſolutionem inducit. *Icterum* a gravi animi perturbatione ortum cum delirio, ſopore, febre, & convulſionibus die *quarta* mortiferum vidit VALSALVA (*e*). Alium *morbo regio* correptum, poſtridie quam ſubito vehementique terrore fuerat affectus, mox delirum, & convulſum intra horas ab incepto delirio *viginti quatuor* periiſſe, idem auctor commemorat (*f*). *Colica icterica*, etſi diuturna & contumax, ſi tamen rite tractetur, nec viſcerum labes, nec ætas obſtent, non raro remediis obtemperat. *Quibus jecur*, inquit HIPPOCRATES (*g*), *vehementer dolet*, *iis ſuccedens febris dolorem ſolvit*. Hoc verum ſæpe eſt in *colica icterica*; febris enim plerunque pendet ab evacuatione cyſtis, & a bilis in ſanguinem refluxu. Interdum vero *apoplexiam* ab *ictero flavo*, aut a *calculis cyſtis felleæ* ſubito natam non inficiamur. *Hæmorrhagiæ*, quæ ſepe *ictero* ſuperveniunt, compeſcuntur, ut docet HUXHAMIUS (*h*), decocto ſeminum cannabis ex lacte, emulſione ſeminum papaveris albi, & amygdalarum dulcium poſt levem ſanguinis miſſionem, ſi febricula poſtulet, & pulſus ferat, & lenem alvi expiationem.

Bonæ criſeos notæ.

Quid de ſymptomatico?

Quid de ictero ab hyſteria, vel hypochondriaſi, aut a graviditate orto?

Si niger, & ab indurato liene ſit?

Quinam exitus diuturni icteri?

Quid præſagiendum de ictero a gravi pathemate, & a ſubito, magnoque terrore?

Præſagia colicæ ictericæ.

Quid de hæmorrhagia, quæ ictero ſuperveniat?

(*a*) *De criſi, & diebus criticis &c.* (*b*) *Aphor.* 64. *ſect.* VI. (*c*) *Aphor.* 42. *ſect. ead.* (*d*) VANSWIETEN §. 946. (*e*) MORGAGN. *epiſt.* 37. *n.* 2. (*f*) *Id. ibid.* (*g*) *Aphor.* 52. *ſect.* VII. (*h*) *De aere, & morbis epidem.* T. I. p. 142.

Curatio.

§. CLXX.

Quando incipienda a V. ſectione?

In plethoricis, aut evacuationem aliquam ſuppreſſam habentibus; in *hepatitide*, aut ejus metu; in graviditate curatio a ſanguinis miſſione inchoanda eſt. Ubi copia, aut raritate, & acritudine bilis regurgitat, attemperetur, evacueturque diluentibus acidulis, & eccoproticis refrigerantibus; ſero lactis; ſuccis limonii, acetoſæ, endiviæ, cichorei; cremore tartari; tamarindis magna aquæ copia dilutis. Si viſciditas, inertia, denſitas in bile eminet, ſi obſtructionibus hepar laborat, aperientia omnia capite antecedenti XII. commendata optime conveniunt, & in primis ſales medii, itemque ſapo venetus, fel tauri inſpiſſatus, ac alvum lenientia; uti rhabarbarum, & tartarus ſolubilis, vel etiam vitriolatus, ſal epſonenſe. Aqua vero marina, aut *tectucciana*, & *S. Criſtophori*, vel quocunque modo imbuta ſale, jure & merito inter egregia medicamina refertur. Pueris, & infantibus, in primis ſi a meconio morbus eſt, ſyrupus cichorei cum rhabarbaro, decoctumque radicis graminis prodeſt. *Spaſmos*, ſi ab his fiat morbus, optime leniunt oleoſa; emollientia; opium; atque anthyſterica. Quem venena *icterum* intulerunt, morſus venenati, febres (*), aliique morbi, is non aliam curationem poſtulat, quam quæ morbis primariis convenit.

Temperantia, & diluentia, quæ, & quando?

Quando aperientia, alvumque lenientia?

Aqua ſale imbuta.

Quænam puerorum medela?

Quæ ſpaſmos leniant?

Si a venenis eſt morbus, a febribus &c.

(*) *Icterum*, qui *tertianis*, *quartaniſque* diuturnis, & vagis ſuperveniebat ſequenti electuario feliciſſime curabat SCARDONA.

℞. *Chin. chin. s. p. unc. j. ſal. abſynth. ſal. ammon. arcan. duplic. extract. rhabarb. ana drach. ij. M. & c. s. q. ſyrup. de cichor. cum rheo f. electuar. cap. mane ad drach. ij. Superbibend. decoct. theiform. ſummit. abſynthii, fol. verben., chamædr., agrimon.* Valet etiam ad curandas tertianas, quartanaſque contumaces, *Lib.* III. *cap.* V. §. 31. *Ex adverſar. auct.*

§. CLXXI.

Prima & praecipua curationis pars in colica icterica.

In *colica* vero *icterica* curationis prima, & præcipua pars eſt operam dare, cum dolor acerbiſſimus urget, ut *ſpaſmus* ſedetur, viæ biliferæ expediantur, & quidquid in iis hæret ad inteſtina per choledochum transferatur. Altera, poſtquam dolor conquieverit, ut ejus reditus præcaveatur; quod efficitur iis, quæ concretiones, & calculos vel diſſolvunt (*), vel expellunt, vel præcavent. Sunt autem ſingulæ hæ curationis partes ita diſtinguendæ, nec tempora confundenda. Sed ea ferme ratio obſervanda eſt, quæ in *calculi urinarii* curatione præ oculis haberi conſuevit (**).

Quæ ſecundo loco venit.

Calculorum curatio.

An mixturæ ætheris vitrioliici, & ſpiritus therebinthinæ calculos ſolvat?

(*) DURANDUS (*mém. de l'acad. roy. de médéc. T. I. p.* 288.) narrat, duas curationes peractas *calculorum felleorum* ope *mixturæ ætheris vitrioliei*, & *ſpiritus terebinthinæ*. Sed cl. GRÜNERUS in peculiari diſſertatione *de calculis felleis (vid. theſaur. diſſertat. medic. rarior. T. I. edit. ann.* 1784. *p.* 191.) inſtitutis experimentis nihil eſſe deprehendit, quod calculos diſſolvat, nec laudatam quidem *mixturam*. Concedit tamen aliquid præſtare *terram foliatam tartari*, *alkool vini*, eumdemque cum *naphtha nitri*, *ſpiritum nitri dulcem*, *liquorem antiſpaſmodicum* PROTESII. Non potuit vero confirmare laudes, quas tribuit MURRAYUS *alkooli*, *oleo terebinthinæ æthereo ſaturato*, & a PERCIVALIO prius commendato. *Ex ſched. auct.* *Calculos veſicæ felleæ* per inciſionem eductos fuiſſe, exempla habes in *commentariis medicis lipſienſib. T.* IV. *p.* 478. Vid. JOH. HENR. SCHULZE diſſertationem *an dentur medicamenta, quæ calculum in veſica comminuant? Ibid. vol.* VI. *P.* II. *p.* 232. *Ex ſched. auct.*

Calculi inciſione extracti.

(**) Vid. *eſſais de médéc. d'Edimbourg. T. I. artic.* 33. *p.* 369. & MORGAGNII *Epiſt. cit.* XXXVII.

§. CLXXII.

Qui dolori medendum?

Cum igitur *dolor* acceſſit, etiam atque etiam laxandum eſt oleoſis, emollientibus, diluentibus, demulcentibus, anodynis, &c., ubi vehementior eſt, etiam opium habentibus. Nec fotus, cataplaſmata, inſeſſus, inunctiones, clyſmata, quæ molliunt, quæque ſpaſmos leniunt, ommittenda ſunt. Si vero ſanguinis plenitudo eſt, vel febris ſupervenit, ejus etiam miſſio opportuna erit, non modo ut inflammatio præcaveatur, verum ne turgentia quoque vaſculorum viarum anguſtiæ augeantur. Ut porro quæ molliunt, ſedantque commendantur omnia, ita quæ irritant vehementer ſuſpecta habentur, uti emetica, & purgantia medicamenta, licet his interdum impedimenta ſublata narrentur. Etenim ni viæ ſatis laxatæ fuerint (quis autem ſatis eas laxatas cognoverit?), HOFFMANNO, ROVERHORSTIO, SCHEFFELIO, MORGAGNIO (*a*) aliiſque teſtibus, noxia, aut ancipitia eſſe ſolent.

Quando V. S. opportuna?

Cur emetica, & purgantia ſuſpecta habentur?

(*a*) *Epiſt. laudat. n.* 44., & *ſeqq.*

§. CLXXIII.

Biliariorum concretionum diſſolventia.

Diſſolvunt potenter concreta biliaria aqueus potus tepens; ſpiritus vini cum ſpiritu terebinthinæ commixtus; ſuccus graminis, & taraxaci; mel; tartarus ſolubilis; ſapo venetus; radix pareyræ bravæ; tinctura ſalis tartari; aquæ minerales ſalitæ; & demum frictiones lenes ad hepatis, & cyſtis regionem adhibitæ. His interpoſita lenia eccoprotica, & in primis rhabarbarum, tinctura ſacra LEMERYI, cremor tartari calculos ad excretionem, atque ad inteſtina alliciunt. Sed præ ceteris confert longus diuturnuſque vegetabilium aperientium, & emollientium uſus, quo ſolo multos novi feliciſſime curatos (*). Imo his ſolis etiam morbi reditum vidi ſublatum; quem in finem demum ea omnia, quæ

Eccoprotica.

quæ roborant, quæque cauſſas proegumenas, & procatarcticas avertunt, diutiſſime adhibenda ſunt. Hodie celebratur ut efficax biliarium calculorum diſſolvens æther vitrioli, ſed oleo terebinthinæ, ut irretiatur, ne avolet, ad æquas partes admixtum. Datur ex hac mixtura cochlear parvum a *caffè* mane, & veſperi (*a*). Aſellorum etiam in *ictero* curando non exigua laus eſt ex WILLISII, ac ETTMULLERI fide. Horum prior utitur formula hac. ℞. *milleped. viv. n.* L. *vel* LX., *croci orientalis ſemidrachmam, nucis moſchatæ drachmam unam. His una contuſis affund. aqu. chelidon. unc.* jv. *F. expreſſio, & bibatur.* Sed LANGEUS (*b*) monet rationem doſeos habendam eſſe; nam in tenellis hæmoptyſim induci a ſale alkalino, quo infecta hæc ſcatent, ipſe teſtatur (**).

Æther vitrioli, & oleum terebinthinæ.

Aſellorum uſus ex WILLISIO; *atque* ETTMULLERO.

Monitum LANGEI.

(*) Vere ſucco graminis ac ſero lactis, æſtate aquis ſpadanis, hieme ſapone veneto ad integrum biennium adhibitis SWIETENIUS *icterum* jam a XII. annis mulierem infeſtantem feliciſſime curavit. §. 950.

(*a*) *Elemens de chymie par* M. MORVEAU *T.* 3., & *Nuovo magazzino toſcano vol.* VIII. *p.* 30. Vide tamen quæ in *nota* * ad §. CLXXI. afferuntur ex ſchedis poſthumis auctoris.

(*b*) *Miſcelanea veritatis faſcic.* I. *p.* 56.

(**) Ceteris addere liceat medicamentis unum etiam a GREDINGIO propoſitum. *Formatur extracti belladonnæ partibus* VIII., & *pulveris foliorum ejus partibus* V. *maſſa pilularis; cujus pilulæ ex ſeſquigrano ſingulæ parantur.* Datur *una pro vice in ictero pertinaci.* Effectus ſunt inſignis calor, arteriarum omnium vehementior pulſatio, capitis temulentia, largus ſudor, dejectiones virides, urinæ copia. Intra decem dies hujus remedii ope curatio obtenta narratur. *Comm. med. lipſienſ. T.* XIX. *p.* 121. *Ex ſched. auct.*

GREDINGII *remedium.*

CAPUT XIV.

DE HEPATIS, LIENIS, PANCREATIS, OMENTI, MESENTERIIQUE INFLAMMATIONIBUS.

§. CLXXIV.

HEPATITIS.

Quæ hepar occupat inflammatio, * Ἑπατῖτις dicitur; morbus non ita frequens apud nos, ut in utraque India, ubi populariter graſſari ex fide HOMII, & LINDII a VOGELIO (*a*) perhibetur. Sed frequentiſſimam eſſe contendit FERREINIUS (*b*),

*Quid * hepatitis?*

An frequens morbus ſit?

Venoſa, & arterioſa.

ſæpiuſque ab ea *minorem* ejus *lobum* affici, quam *majorem*. Rarior eſt *venoſa*, quæ nimirum venæ portarum ramis hepar recipientibus inſidet, quam *arterioſa*, ac in primis ea, quæ ſuperficiem hepatis, adnexaſque membranas corripit, ſi LUDWIGIO fides habeatur.

(*a*) *Prælection. de morb.* §. 218. (*b*) *Hiſtoire de l' academ. roy. des ſcienc. annor.* 1766. ..67. ..68. *pag.* 121.

§. CLXXV.

Hepatitidis cauſſæ remotæ.

Cauſſæ communes alibi a nobis fuerunt expoſitæ. Fere propriæ ſunt temperamentum cholericum, & melancholicum; hypochondriaca affectio; calculi fellei; colica icterica; bilis craſſa, aut acris; ira vehemens; hæmorrhoidum fluxus cohibitus; febris ardens, biliofa, continua, aut intermittens; metaſtaſes; ictus gravior hepati illatus; aliæque. Signa quoque aliarum inflammationum huc transferenda ſunt, nimirum febris continua, ſitis, calor, pulſatio, & reliqua. Sed præcipue tanquam pathognomonicum ſignum habetur (*a*) dolor, quem preſſa hepatis aliqua pars excitat, vel auget. Tactu autem exploranda eſt ægro in dorſum decumbente, & genubus retractis, flexiſque, ut muſculi abdominis laxentur, & manui obediant.

Ejus notæ diagnoſticæ.

Signum ex FERREINIO pathognomonicum.

(*a*) FERREINIUS *l. c.*

§. CLXXVI.

Doloris ratio.

Dolor autem in hypochondrio potiſſimum dextro, & epigaſtrio, quæ tument, ſed ſine ulla externi coloris mutatione, inſidet modo vehemens, & continuus, modo tenſivus, & pungens, modo etiam obtuſior, & profundior, qui ſæpe dextrorſum ad pectus, ad jugulum, humerumque ejuſdem lateris propagatur; non nunquam torporem dextræ quoque manui infert, & decubitum in utroque latere moleſtum, ſed in primis in ſiniſtro reddit. Ob viciniam, & nexum diaphragmatis reſpirationis actio læditur; inſpiratio præſertim difficilior eſt; tuſſis accedit ſicca, frequens, brevis, & dolorem intendens; ab aſſumpto cibo magnæ oppletionis ſenſus; anxietas præcordiorum; pulſus debilis; frequens lipothymia inſurgunt. Interdum ventriculo, & duodeno in conſenſum tractis vomitus bilioſus, diarrhœa, & ſingultus prope ſtrangulans ſe adjungunt.

Torporem manus dextræ interdum excitat.

Reſpirationis læſio.

Tuſſis ratio.

Anxietates, lipothymiæ.

Vomitus bilioſus, diarrhœa, & ſingultus.

§. CLXXVII.

Si *gibba* hepatis pars tantum afficitur, veroſimile eſt, diaphragma magis, & reſpirationem pati, coloremque ictericum tunc abeſſe. Si vero *ſima* affecta ſit, ventriculum, & duodenum potiſſimum lædi arbitramur, *icterum* cum alvo adſtricta, aut excrementis albicantibus ſupervenire, pulſumque debiliorem, & animi deliquia crebriora eſſe (*). Icterus enim a compreſſo, vel ſpaſtice contracto choledocho oritur; pulſuum vero debilitas, animique defectiones non tantum a ſpaſmis, ſed etiam ab impedito ſanguinis per venam portarum ad cavam, & ad cor refluxu videntur repetendæ. FERREINIUS præter ſignum pathognomonicum ſupra (§. CLXXV.) notatum, & præter febrim, effectum etiam hujus morbi eſſe dolorem, qui cardialgiam mentitur, contendit (*a*).

Signa inflammationis gibbæ hepatis partis.

Simæ inflammatæ partis ſigna diagnoſtica.

Unde icterus, & animi defectio?

Dolor cardialgiam mentiens ex FERREINIO.

(*) Icterum cum hepate ſuppurato obſervatum, deſcriptumque vide *T.* II. *p.* 425. *Eſſais de méd. d'Edimbourg*. Ex ſch. auct.

(*a*) *L. c.*

§. CLXXVIII.

Non raro *hepatitis* ventriculi inflammationem, aut *pleuritidem* æmulatur. Interdum etiam cum *hepatite gaſtritis*, aut *pleuritis*, aut *peripneumonia* conjungitur. Interdum peripneumonia, aut alii pulmonum morbi *hepatitis* ſpeciem exhibent. Quod ne dum tironibus, verum etiam exercitatioribus, & veteranis errandi cauſſam præbet. VALSALVA enim (ut MORGAGNIUS refert (*a*)), & MICHAEL SARCONIUS (*b*) *inflammationem pulmonis* pro *hepatite* falſo crediderunt. Pulmonis enim dextri inflammatio poteſt ejus molem ita augere, maxime inferiorem partem occupans, ut diaphragma, & hepar deorſum protrudat. Tunc dolor pleuriticus inferior erit, locumque occupare videbitur, quo hepar ſitum eſſe ſolet. Obſervatio tamen SARCONII utrumque morbum potius una copulatum fuiſſe oſtendit, alterum nempe *ſuppuratione* terminatum, alterum *reſolutione*, uti *hepatis aucta moles* (*) innuere viſa eſt.

Interdum alias inflammationes vel mentitur, vel comitatur. Hinc fallax diagnoſis.

Magni viri decepti.

Cur inflammatio pulmonis hepatitim mentiatur?

Quid ſentiendum de Sarconiana obſervatione?

(*a*) *Epiſt. anat. med.* XX. *n.* 30. *&* 31. (*b*) *Parte* I. *pag.* 208.

(*) *Inter ſchedas auctoris non nulla ad* auctam hepatis molem *ſpectantia inventa ſunt, quæ hic addenda videntur, quoniam ex iis patet, quænam ſit ejus morboſæ indoles, & natura, ejuſque curandæ ratio, ſive acutus, ſive chronicus morbus ſit.*

Cl. CRAWFORD *hepatis auctam molem* ſine alio ejuſdem vitio obſervavit, diligenterque deſcripſit anno 1771. in opere, cui titulus: *Médec. de Lond. claſſ.* VII. *chap.* III. *pag.* 232. Signa ab eo ibi tradita hujuſmodi ſunt. Abdomen tu-

Exemplum hepatis inſigniter aucti tum ejus notis ex CRAWFORD.

meſit, atque indureſcit multum, & repente, quin ulla undulatio in eo percuſſione percipiatur. Reſpiratio difficillima, quod præcipuum ſymptoma eſt. Præceſſere virium omnium dejectio, adſtrictionis ſenſus in pectore, vertigo capitis ad quemlibet corporis motum. Subſequitur crurum, & pedum œdema; dorſum dolet; ſitis adeſt inexſtinguibilis, & cibi faſtidium. Pulſus eſt debilis, & parvus; qui tamen poſt ſanguinis miſſionem major, plenior, & diſtinctior fit. Facies eſt rubra, & florida. Prout augetur ventris tumor, augetur etiam reſpirandi difficultas. Hæc duo ſymptomata poſt paucos dies a morbi invaſione plurimum moleſta fiunt. Brevi poſt æger queritur oppreſſionem ad cordis regionem, & adſtrictionem ſub cartilagine enſiformi; quæ intolerabilia evadunt, ſuffocantque intra modicum temporis intervallum. Vertigo interdum corripit, ut ſtare non poſſit, ſeque lecto tradere debeat, ne in ſyncopem incidat. Aliqui ſentiunt hac occaſione cordis palpitationem. Sectio cadaveris oſtendit *immenſam hepatis molem* ambo hypochondria occupantem, & ad hypogaſtrium deſcendentem. Superior pars ſurſum reprimit diaphragma, & ſic pulmones comprimit. Morbus acutus eſt; cui venæ ſectio, & repetita purgantia remedio ſunt.

Symptoma præcipuum.

Sectio cadaveris.

Curatio.

J. FR. DE VILLIERS in *notis* ad dictam *medicinam practicam londinenſem* pag. 223. ex eodem vitio *chronicum* morbum fieri interdum tradit. Tum vero lente accedit ex lenta ſanguinis congeſtione tam in *hepate*, quam in *liene*. Eidem mulieres in primis poſt catameniorum diſceſſum obnoxiæ ſunt. Paullatim duo hæc viſcera mole augentur, vel eorum alterutrum. Mox ægrotans corripitur aſthmaticis inſultibus, pondere, dolore, & calore ad ſtomachi regionem, præſertim poſt cibum, quo tempore vapores ad caput aſcendunt. Plerunque adjungitur alvi adſtrictio, quæ malum adauget. Quando viſcera hujuſmodi aucta mole ſunt, ut cadant in hypogaſtrium; tunc tantum medicus conſulitur, quia amplius ægri nequeunt reſpirare, nec ventris ferre pondus. Dum hoc malum gignitur, quod ſæpe fit intra decem annorum ſpatium, natura interdum quærit ſe liberare modo narium hæmorrhagia, modo hæmorrhoidum fluxu, ſed ſemper imperfecte. Corpus languet, & pulſus; ſed venæ ſectio, & duæ, treſve purgationes vires, pulſuſque erigunt. Tunc pulſus fit durus, & plenus, ideoque ſecunda venæ ſectione opus eſt, aliiſque purgationibus. Veſicans loco affecto fructu non caret. VILLISIUS etiam de hoc morbo conſulendus eſt.

Signa ejuſdem morbi, quando chronicus eſt ex VILLIERSIO.

Qui ei obnoxii?

Signa diagnoſtica tum hepatis, tum lienis aucti.

Naturæ conamina.

Curatio.

§. CLXXIX.

Quam ob rem diligentiſſime omnia, & ſingula ſymptomata perpendenda ſunt, ut errori nullus locus relinquatur; aut certe a præcipiti nimis judicio cavere prudentiſſimum erit. *Hepatis* autem *inflammatio* definit vel in ſalutem, vel in mortem, vel in alios chronicos morbos, ut reliquæ inflammationes. *Singultus ab hepate inflammato malus dicitur* ab HIPPOCRATE. Abſceſſus interdum ad exteriora vergit, & peritonæo accretus manum chirurgicam expoſcit (*). Sponte reſolvitur urina multa, & ſubſidente; ſudore; diarrhœa; ſanguinis e naribus, aut hæmorrhoidibus profluvio; vomitu; ac interdum etiam expectoratione. Exitium affert, ſi pus aut in abdominis, aut in pectoris cavum effundatur. In cadavere viri poſt ſuperatum *icterum* de dolore hepatis, ac virium languore conqueſti, præter purulentam in abdomine

Prognoſis hepatitis.

In ea ſingultus malus.

Quid de abſceſſu?

PORTALII *obſervatio anatomica.*

colluviem, abſumptumque omentum, hepar magnum in inferiori ſua parte abſceſſum ingentem, pureque ſordido ſcatentem continens invenit PORTALIUS (a), & ei proxima pars coli erat putredine tacta. Sæpe *hepatitidem* cum *febribus intermittentibus* conjungi monet SWIETENIUS, ac in peſſimam dyſenteriam a corrupta bile tranſire, ſi febris in primis china china fuerit immature curata (b). Sed tanti viri pace ſæpe peruviano hujuſmodi cortice id mali averti poteſt, ut alibi (*vol.* I. *de febribus*) innuimus, & a nobis, aliiſque obſervatum eſt.

An vera ſit SWIETENII *opinio de china china noxia, quando intermittentibus adjungitur hepatitis.*

(*) Vide *tractatum de abſceſſibus hepatis Tom.* II. *Mém. de l'academ. roy. de chirurgie &c.*

(a) *Hiſtor. anatom. med. T.* I. *p.* 169. (b) §. 946.

§. CLXXX.

SPLENITIS.

Lienis quoque inflammatio vocatur ſuo nomine * Σπλήνιτις. *Splenitis vera*, & *primaria* rarior eſt; *ſecundaria* vero, lienique obſtructo ſuperveniens non infrequens. Dolet tunc hypochondrion ſiniſtrum modo ad lævam coli partem, aut claviculam, imo ſcapulam, humerumque ejuſdem lateris; itemque ad coſtas ſpurias dolor obſcurus, interdum etiam lancinans, & acutus fertur; modo epigaſtrium verſus protenditur. *Tumor* lienis figuram refert, tactus impatiens eſt, & modo in alterutrum latus decubitum impedit. *Pleuritidis* ſymptomata ſæpe adſunt (*), abſunt vero *nephritidis*. Si abſceſſus, vel ulcus fiat, iiſdem prope notis, quibus in hepate, poterit deprehendi. Involucrum lienis *oſſeum* interdum reperitur per morbi diuturnitatem (a).

* *Splenitis duplex eſt.*

Signa ejus.

Symptomata inflammatoria pleuritidis ſæpe adſunt; non vero nephritidis.

(*) Vide *Part.* I. *hujus vol.* IV. *caput* IV.

(a) MORAND. *Comm. acad. pariſienſ. vol.* VII. *p.* 188.

§. CLXXXI.

Pancreatis, *omentique* inflammationum ſigna obſcura admodum ſunt; ſed a loci, quo jacent hæc viſcera, & læſarum functionum ratione petuntur (*). *Meſenterii* vero *inflammatio* ſæpe cum *enterite* conjungitur, & ſimilia infert ſymptomata. Lenta interdum eſt, ac tabem, quam dicunt *meſentericam* comitatur (**). Locus vero doloris totam umbilicalem, lumbaremque regionem tenet.

Signa inflammati pancreatis, omenti, & meſenterii.

Tabes meſenterica.

(*) Abſceſſum in *omento*, & *peritonæo* cujuſdam aſciticæ ſine læſione hepatis, & lienis vidit COLUMBUS. *De re anatom. lib.* XV. *pag.* 491. *edit. pariſ. Ex ſch. auct.*

(**) De tabe dicta *meſenterica*, & ſimilibus conſulatur *caput* III. *de phthiſi Part.* I. *vol.* IV. §. LIV.

Curatio.

§. CLXXXII.

HEPATITIS curatio. *Hepatitis* curatio venæ ſectione, emollientibus, ac aperitivis, nec non blanda alvi ductione peragitur (*a*). Si alvum critice fluxurum prævideat clinicus, leniter ſollicitet enematibus emollientibus; fomentis ad lumbos, ad abdomen; potu ex lactis ſero depurato cum roob ſambuci, aut ſyrupo totius citri; decoctis ex herbis ſubacidis, reſolventibus, uti tamarindorum pulpa, vel caſſiæ floribus, melle, nitro, aut tartari cremore, & hujuſmodi. Acria purgantia, utpote quæ inflammationem augerent, contraindicantur. Ubi narium pruritus, rubicunda, tumenſque facies, pulſus dicrotus venturam hæmorrhagiam prænuncient, fomentis, ac vaporibus frontem, internaſque nares, & circumpoſitas partes laxare optimum erit. Inſuper materiam inflammatoriam e corporis peripheria ſudoris inſtar egredientem egregie promovent, ſuſtinentque lecti tepor, florum tiliæ, aut ſambuci fortis infuſio largiter hauſta, aut idem lactis ſerum calide potatum. Quod ſi criſis per urinæ, aut ſcreatus vias fieri incipiat, mitiſſima diuretica, & blandiſſima ſaltem expectorantia adhibeantur, illud HIPPOCRATIS monitum præ oculis ſemper habentes: *quæ ducere oportet, ducenda ſunt quo maxime vergat natura per loca conferentia*; & quidem eo, quod eidem naturæ placet, modo. Hæmorrhoidum quoque, aut uteri fluxu *hepatitis* ſolvi poteſt, quibus evacuationibus obſecundare, dummodo non excedant, ſummi erit momenti. Ceterum hepatis graviores inflammationes efficaciori antiphlogiſtica cura, alias deſcripta (*), tractandæ ſunt, ut forte abſceſſus plurimum metuendus anteverta-tur. Ramificationibus venæ portarum tantum inflammatis, quamminimos effectus edent venæ ſectiones. Quo in caſu hæmorrhoidibus externis, quæ per anaſtomoſes cum internis, proindeque cum vena portarum communicant, admovendæ hirudines ſunt. Decoctum arnicæ cum floribus, præmiſſa venæ ſectione in loco parti affectæ proximiori, aliis remediis præfertur, ex quacunque cauſſa ſtaſis ſanguinis alicubi ſit, ut inflammatio amoveatur (*b*).

Alvi criſim adjuvantia.

Hæmorrhagiam narium quid prænunciet, & foveat?

Diaphoretica.

Diuretica, & expectorantia quæ, & quando?

Qui ſolvatur interdum?

Quando inflammatio graviſſima eſt, quid præſtandum?

An V. S.?

Quando hirudines hæmorrhoidibus applicandæ?

Decocta arnicæ,

&

BAGLIVIUS ad præcavendam *gangrænam* in interiorum viſcerum inflammationibus decoctiones radicum, & foliorum ſcabioſæ plurimi facit (c). Epiſpaſtica dextro hypochondrio admota, ſi concava pars hepatis laboret, vix prodeſſe ſolent. Tamen reliquis parum proficientibus, hæc quoque addi poſſunt. Sæpe, diſcuſſa febre, qui ſupereſt tumor reſolvitur remediis balſamicis vegetabilibus, uti terebinthina, balſamo *Copaive* &c. Demum benigna manus mederi non ceſſet, donec & hepar, & univerſum corpus expurgatum non ſit.

Scabioſæ.

Epiſpaſtica.

Tumori ſuperſtiti, diſcuſſa febri, quomodo medetur?

(a) FERREINIUS *l. c.*

(*) Vid. *Comm. de inflammation. vol.* I., & *P.* I. *vol.* IV. *cap.* IV., & alibi. Item = *Diſputation. academ.* GINESII ROSSI &c., *præſide* J. B. BURSERIO, *de præcipuarum partium inflammationibus, Ticini habitam* 1771.

(b) LANGEUS (*Miſcell. verit. faſcic.* I. *p.* 69.), qui monet ibi, cavendum eſſe, ne *arnicæ* loco veniat *aſter luteus*. *Arnica foliis carnoſis, craſſis, & diſco floris lanuginoſo* ab omnibus aliis cognatis plantis diſtinguitur. *Ex ſch. auct.*

(c) *De febrib. malign., & meſentericis &c.*

§. CLXXXIII.

Eſſentiale nullum *hepatitidis* inter, & *ſplenitidis* curationem diſcrimen intereſt, niſi *topica* excipiantur, quæ ſiniſtro opponuntur hypochondrio, & primæ ſanguinis miſſiones, quarum inſtitutio juxta quorumdam opinionem ſiniſtro in cubito fieri debet. Hic obiter animadvertant velim tirones, *pancreatis*, *epiploi*, *meſenteriique* inflammationum certam ab exordio diagnoſim ſtatui non poſſe: graviora enim ſymptomata abſunt, levis eſt febris, dolor obſcurus, vix aliquis ineſt æſtus, ac ſitis; unde ſub iis vitæ munia obire homines poſſunt. Sæviens vero harum partium inflammatio iiſdem pene antea celebratis antiphlogiſticis fugatur ſubſidiis. Uno verbo illis artis adjumentis, quæ *pleuritis* poſtulat, etiam in hiſce morbis curatio perficienda eſt. Si qua differentia intercedit, eadem peti debet ab iis, quæ de *ictero*, *gaſtrite*, ac *enterite*, ſive *inteſtinorum doloribus* propoſita ſunt (*).

SPLENITIS *curatio.*

Topica; & V. S. quo in loco inſtituenda?

De pancreat., epiploi, meſenterii inflammationibus.

Quomodo curanda?

(*) Vid. *capita præcedentia* VI. VII. VIII., & XIII.

CAPUT XV.

DE NEPHRALGIA,

SIVE

DOLORE NEPHRITICO;

ET

DE CALCULIS URINARIIS.

§. CLXXXIV.

Definitio nephralgiæ. ** Nephralgia. ſive Colica nephritica, ſive nephritis. Vera, & ſpuria juxta aliquos. Differentiæ nephralgiæ juxta auctorem.*

Quicunque *dolor renes* ambos, vel eorum alterutrum, quod frequentius eſt, corripiat, is * Νεφραλγία, videlicet *renum dolor*, ſive *nephriticus*, itemque *colicæ nephritica* appellari conſuevit. Non nulli dolores renum uno *nephritidis* nomine complectuntur; ſed eam diſtinguunt in *ſpuriam*, & *veram*. *Vera* eſt, quam *renum inflammatio* excitat; *ſpuria*, quam aliæ cauſſæ. Cum vero omnis *renum dolor*, a quacunque cauſſa ortus, ſola ſymptomatum gravitate, & ſolo gradu differat, præſtat ſingulos cujuſvis generis demum fuerint *nephriticos* vocare, & perſpicuitatis cauſſa eos dividere in *inflammatorios*, & non *inflammatorios*; utroſque rurſus in *ſanguineos*; *rheumaticos*; *arthriticos*; *calculoſos*; *convulſivos*; *ulceroſos*; *purulentos*, & ſic porro; prout ſanguis, ſerum acre, arthritis, rheumatiſmus, calculus, ulcus, & abſceſſus eos procreaverint.

§. CLXXXV.

Cauſſæ communes. Cauſſæ magis propriæ.

Cauſſæ aliis doloribus communes hic quoque locum habent; ſed præcipue tanquam hujus affectus magis propriæ recenſendæ ſunt contuſio; vulnus; abſceſſus; ulcus (*); tumor; ſanguinis congeſtio; ſeri acrioris, arthritici, rheumatici, ſcorbutici, venerei appulſus; hærens urina ob itinera impedita; validi corporis niſus; diuturna equitatio, aut vectio in rheda; longus in dorſum decubitus; ſpaſticæ nervorum affectiones; calculi in renum pelvi (**), aut ureteribus infixi, aut exitum tentantibus; hereditaria labes; immodicus concubitus; acriora diuretica, & in primis ex cantharidibus petita, itemque externus earum nimius uſus.

(*)

(*) „ Puella XII. annorum dolorem in regione renum ad inguina uſque tendentem tres menſes perpeſſa eſt una cum calore urinæ, & acrimonia; copioſa in urinis purulenta materie; ſiti; calore hectico, ac tabe; & facie hippocratica, ita ut nec ſe erigere, nec recte ambulare poſſet. Ulcus renum recens, quia dolebat, creditum eſt. Igitur hæc præſcripta remedia ſunt. ℞. *Rhabarb. ſemidrachm., ſpermat. ceti, baccar. lauri ana ſcrup. j., opobalſam. gutt. x., terebinthinæ chiæ q. s., ut f. pilulæ mediocres. Sume jv. mane, & veſperi, ſuperbibendo hauſtum poſtetici radicib. althaeæ alterati. Sumat pro potu decoct. hordei ſyrupo althaeæ q. s. edulcatum: & duabus noctibus continuis pilul. Matthæi dimid. ſcrup.* Dolor lenitus eſt pilula Matthæi; ſitis hordei decocto lenita, & diluta. Hecticus calor, urinæque acrimonia eodem correcta, & ſyrupo althaeæ ad vias urinarias potius determinatus. Rhabarbarum deterſit, mundificavit, eodemque tendebat ſpermatis ceti vis reſolvens. Terebinthina, & opobalſamum ſerviebat ad corroborandas relaxatas partes. Baccarum lauri adjectio dolores ventris avertebat, & nauſeam. Intra menſem hæc remedia effecerunt, ut ægra libera e lecto ſurgere, & incedere potuerit, & intra tres menſes perfecte convaluerit. Sed ſemper in iis perſiſtere opus fuit, neque ad alia tranſitum fuit. „ HAMILTONUS *Prax. med. reg. pag.* 18. 19. 20. 21. *Ex adverſariis auctoris.*

Ulcus renum observatio HAMILTONI.

(**) *Inter adverſaria item auctoris ſequentem legimus hiſtoriam, quæ depromta eſt ex T. I. art. 20. p. 275. Eſſais de méd. d' Edimbourg.*

„ Vir LIII. annos natus robuſto corporis habitu, carnoſo, ſanguinis vaſis admodum late prominentibus, maxime in brachiis ante IV. annos laborare cœpit ex violentis doloribus, latus dextrum verſus dextri renis regionem occupantibus, qui dolores nunquam omnino quieverunt. Interdum tamen per intervalla remittebant, & in ceteris bene habebat. Multa remedia adhibuit ex conſilio PITCARNII, aliorumque medicorum, ſed ſine emolumento, ſi excipias aquam calidam ad 12. lib. pondus, quæ non nihil auxilio fuit. Sæpe integros menſes ita ſævis doloribus eſt vexatus, ut ſuper ſimplex linteum pavimento inſtratum jaceret; & aliquod percipiebat ſolamen latus affectum pavimento adprimendo fortiter. Quidquid per urinas reddebat dolorum tempore, paullo poſt ſpeciem albuminis ovi referebat. Obnoxius quoque erat frequentibus diarrhœis, quæ erant ſine dolore, & ab alvi tunc dejectione continere ſe poterat diem integrum. Urinam quoque colligere in veſica tunc poterat, donec impleta eſſet; & cum mingebat, interdum una vice ſola ſex urinæ libras ejiciebat. Vario victu utebatur, & potu; ovis ſcilicet, butyro, carne frixa, potionibus ſpirituoſis, & aromaticis, vino albo &c., quæ omnia dolores incitabant. Sola cereviſia tenuis eum aliquantum ſolabatur; quo fiebat, ut ſæpe de ea potaret. Sub initium anni 1731. rheumate decubuit graviori, quod tabes excepit, & die XXIX. martii obiit, licet antea nunquam pectoris affectibus laboraſſet. Sectione cadaveris in *dextri renis pelvi* repertus eſt *lapis*, qui dimidiæ unciæ pondus æquabat, figuram vero referebat triangularem, ſuperficiemque granuloſis accretionibus aſperam. In ſubſtantia vero renis alter lapis minor, qui tantum gr. XVI. ponderabat, erat formæ quadratæ irregularis. Præter hos duos lapides aderant hinc & inde variæ lapideæ concretiones, ſed præcipue in excretoriis glandularum locatæ. Harum multæ grano arenæ majori æquales erant. „ Vid. M. J. DOUGLAS *ibid.*

Lapis in renum pelvi alia DOUGLASSII.

Sectio cadaveris.

De geneſi, & principiis calculi ſi quis cupiat doceri, conſulat BOERHAAVIUM §. 1415., HALLER. in *opuſc. patholog.*, GEOFFROY. *Mater. med. T. I. p.* 51., SCARDONAM *Lib. III. cap. XI.* §. 11., & *Comment. med. lipſienſ. vol. VI. P. IV. p.* 628., alioſque plures. *Ex adverſ. auct.*

Diagnoſis.

§. CLXXXVI.

Varia doloris nephritici ratio.

Dolor in lumbis percipitur modo dextrum, modo ſiniſtrum, modo utramque partem tenens, prout alteruter, vel uterque *renum* afficitur: modo obſcurus eſt, & ſenſum ponderis gravantis affert; modo acutus, & pulſans eſt, increſcitque in iis corporis motibus, quibus lumbi tenduntur. Præterea dolor juxta ureterum ductum propagatur ad veſicam, teſteſque, qui ex eo latere, in quo morbus eſt, ſurſum ſæpe adducuntur. Id autem ex ſpaſmo paſſim explicatur. Sunt vero, inter quos primas tenet cl. RUTTYUS anglus, qui docent id fieri, quia ureteres ſubter vaſa deferentia decurrunt, ideoque vel ea urgent, vel irritant, ut contracta teſtem attollant. Stupor demum cruris accedit, ex nervorum ſcilicet cruralium compreſſione. Spaſmo enim muſculi *pſoas*, & *iliaci* interni affecti nervos ipſos ſtrangulant (*a*). Urina vero modo pauca, & rubra; modo pallida, & aquoſa; modo tenuis, & flammea; modo acris, & lixivialem ſpirans odorem; modo fœtida, purulenta, mucoſa, arenulis ſcatens ſe prodit. Alvus plerunque laxa eſt; in ſummo tamen cruciatu & ipſa adſtringitur, ac borborygmis obſtrepit. At frequentiſſime ob nervorum conſenſum hiſce omnibus vomitus, vomendique cupiditas adjungitur.

An a ſpaſmo uſque ad teſtes propagetur?

Cruris ſtupor ex cruralium nervorum compreſſione.

Urinæ variæ affectiones.

Alvi ratio.

Vomitus ſympathicus; aut vomiturītio.

(*a*) Vid. *Tab.* EUSTACH. XIX., & VAN-SWIETEN. *De nephrit.*

§. CLXXXVII.

Inflammationis quæ ſigna ſint?

Quæ omnia, ſi inflammatio dolorem efficiat, aut in eam dolor tranſierit, graviora tunc ſæpe fiunt, & febris acuta cum pulſu duro præſto ſimul eſt. Cum vero frequentiſſime *calculi* nephriticis doloribus cauſſam præbeant (nam etſi calculi ubique in noſtro corpore reperti fuerint *, in renibus tamen, & veſica urinaria præcipuam ſedem habent), non erit inutile de hiſce paullo fuſius agere. Et primo quidem pro diverſo loco, quem occupant, & varia, quam tenent, figura varietatem doloris aliquam faciunt. In renibus enim hærentes, & læves, & ſphærici obtuſum potius dolorem, & gravativum; contra vero acutum magis, ac acerbum inferunt, ſi aſperi, anguloſi, acuminative fuerint; & præ-

Cauſſa frequens dolorum a calculis.

CALCULI RENUM.

Calculorum varietates variant intenſitatem doloris.

ſertim hic tunc augetur, & ſævit, quando e renibus in uretceres deſcendunt; imo acutiſſimus plerunque evadit, cum anguſtum ureterum tractum, qui prope veſicam eſt, ſuperant, & in veſicam ipſam illabuntur. Ubi vero jam in veſica majus ſpatium invenerint, dolor ceſſat, aut ſolum pondus, aut aliquod in urina reddenda impedimentum, aut creber ad mingendum ſtimulus percipitur.

Acutiſſimus fit eorum tranſitione per ureteres in veſicam deſcendendo.

(*) Lapillos, ſive *calculos* vidit COLUMBUS in *renibus*, in *pulmonibus*, in *jecore*, in *vena portæ*, in *veſica*, in *inteſtino colo*, in *venis hæmorrhoidalibus*, in *umbilico*, in *cyſti fellea* (*De re anatom. lib.* XV. *p.* 491.). *Lapidem* quoque in *cavum abdominis* vidit LITTRIUS (*Mem. dell' accadem. di Parigi T.* VII. *p.* 229. *edit. venetæ*). Et J. G. KRÜGGERUS alium obſervavit *calculum* in *palato genitum*. Vid. *Comment. acad. ſcientiar. petropolitanæ T.* I. *P.* IV. *p.* 374. *Ex ſch. auct.*

§. CLXXXVIII.

Scire autem oportet, dolores ſubinde, aut etiam repente interdum conquieſcere; ſi nempe calculus iter in ureteres tentans iterum ſpaſtica eorumdem contractione ad pelvim repellatur; aut de loco anguſtiore in latiorem migret (ureterum enim capacitas ſæpe non una ubique eſt); aut poſitionem tranſitui aptiorem acquirat. Quod attinet ad doloris locum, atque ad urinæ conditionem, quando calculi morbum faciunt, cuique patet, illum in primis ſecundum ureteres dirigi veſicam, teſticuloſque verſus; hanc vero variam eſſe debere, initio plerunque tenuem, & parcam, imo interdum ſuppreſſam; progrediente calculo, aut jam in veſicam illapſo multam, turbidam, & ſæpe arenoſum ſedimentum habentem reddi. Non raro etiam aliquid cruenti urina exhibet; ſed id ſolum evenit, ubi *calculus* renum vaſa, aut aliarum partium, per quas tranſit, ſauciaverit.

Quomodo interdum dolor ſubſideat?

Sedes ejus, ſi a calculis eſt & urinæ conditio.

Cur interdum urina cruenta?

§. CLXXXIX.

Notandum vero eſt, arenulas, ſabulumque non ſemper calculi indicium præbere. Nam interdum hæ prorſus abſunt præſente calculo, qui quandoque repertus fuit in renibus, quin unquam dolor, aut arenulæ in urinis præceſſerint (*a*). Eas demum calculum ſignificare, aut ad calculoſas concretiones pertinere, quæ ſtatim ac urina reddita eſt ſubſident, nec exacte urinæ immiſcentur, digitiſque compreſſæ non ita facile comminui poſſunt (*). Quæ carent his notis, plerunque ſcorbuticæ, ac hypochondriacæ affectionis ſymptomata tantum haberi poſſunt. Atque hæc quidem de calculis renum ſatis.

Arenæ non ſemper ſunt calculi renum indicium.

Quando calculos indicant.

Quando aliorum morborum ſymptomata ſunt.

(a) In cadaveribus eorum, qui nunquam, dum viverent, *dyſuriam*, *iſchuriam*, *lumborum*, & *inguinum dolorem*, ſimileſque *nephriticos affectus* paſſi erant, reperti ſunt calculi, & lapilli, ut BONNIUS teſtatur *lib. De officio medic. cap. I. pag.* 14. *edit. lipſienſ. Ex ſch. auct.*

(*) *Vide notam ad* §. CCLXIX. *vol.* III. *ex cl.* MORGAGNIO *deprompiam, ubi fuſius hæc de arenalis doctrina ab auctore expoſita eſt.*

§. CXC.

Signa quædam calculi veſica contenti. Modo ea ſigna prætereunda non ſunt, quibus *calculus veſicæ*, quando in ea ſumpſerit incrementum, diſtingui ſolet. Hæc ſi non omnia, pleraque ſaltem obſervantur. *Pondus in perinæo.* Pondus in perinœo; *Mingendi impedimentum.* impedimentum quoddam inter mingendum, quo ſæpe urinæ fluxus intercipitur; facilior ejus exitus ſupino corpore, & adductis ad ventrem genubus; *Teneſmus.* teneſmus, aut crebrum mingendi, & dejiciendi ſimul deſiderium; *Dolor, & pruritus ad glandem penis.* dolor, & pruritus ad penis glandem moleſtus; penis frequentior rigiditas; & corporis in veſica moti quidam ſenſus, dum homo reclinatur, aut ſaltu vehementiore concutitur. *Interdum urinæ cruentæ.* *Calculo* aucto vectio, equitatio, & concitatior motus ferri nullo modo poteſt, ac urina tunc cruenta redditur. *Mucus albus in urinis.* Inveterato autem jam malo multum mucoſæ gelatinæ albuminis inſtar ad matulæ fundum urinæ deponunt. Verum hæc aut non ſemper ſe produnt, aut non ſatis certa calculi indicia habentur, *Omnia hæc incerta ſigna, quia ſcirrho communia.* quia *ſcirrho* veſicæ collo (*) innato, aut aliis *tumoribus* communia ſunt. Cl. BAGLIVIUS ait rectiſſime: *calculum veſicæ ad amuſſim mentitur ſcirrhus veſicæ, ut bis in cadaveribus vidimus* (a). Ad calculum dignoſcendum *Signum unicum quale?* catheterе in veſicam immiſſo, aut digito in anum inducto opus apprime eſt, ut certum de eo judicium ſtatui queat.

(*) *Hæc fere omnia ſymptomata diu paſſus eſt cl.* AUCTOR, *etſi nullus in ejus cadavere calculus repertus ſit, ſi lapideam concretionem excipias cartilaginea capſula magnitudinis avellanæ incluſam, quæ in cellulari textu ſcroti infixa erat. Abſceſſus quidem ingens detectus eſt tum in veſica urinaria, tum in dextro rene, cujus erat moles adaucta; & puris magna copia utrobique apparuit. Fortaſſe a ſcirrho intus genito, & poſtea ſuppurato morbus fuit, cujus quidem non leve indicium attulit calloſa durities, quæ in interiori veſicæ collo prominebat, & parvi ſcirrhi, quibus adnexæ partes hic illic ſcatere viſæ ſunt.* Editor ex hiſtoria *viſi*, & *reperti* a docto chiriatro prætorianorum GEORGIO KAVINA, qui præſto fuit anatomicæ ſectioni, ſcriptis mandata. *Obſervatio deprompta ex anatomica ſectione cadaveris cl. auctoris.*

(a) *Lib.* I. *Praxeos. Cap.* XIII. *Quanti interſit præcepta* &c. Vide quoque ANTON. DE HAEN. *P.* III. *cap.* IV. *p.* 176. *Rat. med.*

Prognoſis.

§. CXCI.

Nephritis tam *ſpuria*, quam *vera*, haud ſpernendum eſt malum. Inflammationis enim metum vel incutit, vel eam comi-

tem habet. Hinc omnes inflammationis exitus timendi ſunt. Multa pariter a ſolo vehementiori dolore, & ſpaſmo imminent, ut de urina retenta, ac in ſanguinem refluente nihil differam. Calculorum vero, ut nullum adhuc certum remedium detectum eſt, ſic nulla ſalutis ſpes, niſi in eorum expulſione, quando ea poſſibilis ſit (*), aut in ſectione chirurgica, quæ tamen plena diſcriminis ſæpe eſt. *Qui calculo renum pereunt, circa finem convulſionibus, aut delirio pereunt*, obſervante BAGLIVIO (a).

Inflammationis periculum, & damna.

An remedium calculi, & ſpes adſit ſalutis?

(*) Narrat DELAHIRIUS, quemdam ejiciſſe calculum olivaris magnitudinis, dum ſe humi pronus inclinaſſet, ibi non nullas litteras ſcriptitaturus. *Mém. de l'academ. de Paris T. VII. p. 237. edit. venet. Ex ſch. auct.*

(a) *De ictero flavo &c.*

Curatio.

§. CXCII.

Curatio *doloris nephritici* tentanda illico eſt ſanguinis miſſione primum e ſuperioribus, deinde etiam ex inferioribus partibus; oleo ſeminum lini, amygdalarum dulcium, aut olivarum; lenienti ex caſſia medicamento; emollientibus, quibuſcunque tam intrinſecus adhibitis, quam extrinſecus admotis, enematibus nimirum, fotibus, ſemicupiis, &, ſi neceſſitas poſtulet, etiam opiatis. Procul arceantur diuretica, niſi fuerint mitiſſima, & ad emolliendum idonea, aut temperantia; itemque acria, balſamica, & lithontriptica (*) quæcunque ita dicta. Potus ſit aqua ex malva, althæa, verbaſci floribus, foliis parietariæ, radice glycyrrhizæ, aut puriſſima fontana ſubacido ſucco vegetabili, aut nitri tantillo, aut oxymelle adjuta. Atque hæc fere ſingulis doloribus *nephriticis*, non exceptis quos calculi faciunt, opportuna ſunt.

Nephralgiæ curatio. V. S.

Lenientia, emollientia, enemata, fotus, ſemicupia.

Diuretica omnia, niſi mitiora, procul arcenda. Item acria, balſamica, & lithontriptica.

Potus danda.

(*) NATHANIEL HULMIUS ad calculos urinarios diſſolvendos ſequentem methodum evulgavit. *Solvantur* XV. *grana ſalis tartari in unciis quatuor aquæ puræ, & tota mixtura uno hauſtu ſumatur, cui ſtatim aliæ quatuor unciæ aquæ puræ ſuperbibantur, quibus* XX. *guttæ ſpiritus levis vitrioli addantur.* Utrumque remedium quater in die, & juſtis intervallis repetitur; ita per tres, aut quatuor hebdomadas continuatur. Si quis excitetur ardor in veſicæ ambitu, tunc ad dies aliquot ſuſpendatur, intereaque ſumantur emulſiones. Si venter non obtemperet, clyſteribus, & tantillo pulpæ caſſiæ adjuvetur. Potui aqua, & vini albi aliquantulum detur. Quæſo tamen animadvertatur, in veſica ægroti, quem curavit auctor, vel curaſſe credidit, poſtquam aliquo tempore obiit, multos calculos fuiſſe repertos, qui nondum certe ſoluti erant, ſicut teſtatur MEINARDUS SIMON DU PUI in diſſertatione *De homine dextro, & ſiniſtro. Ex ſch. auct.*

HULMII methodus ad calculos urinarios diſſolvendos.

Monitum.

§. CXCIII.

Ad prophylaxim. Dolore diſcuſſo, & reſoluta inflammatione, tentanda eſt prophylaxis iis remediis, quibus cauſſæ removentur. Generatim *Thermæ. Lac.* victus ratio accuratior; exercitatio moderata; aquarum thermalium potus; ſerum lactis; lac aſininum, & caprillum; abſtinentia vinoſorum liquorum omnibus convenire ſolent. *Calculoſis aptiora.* Calculoſis vero commendantur ſapo venetus (*), aqua calcis cruſtaceorum (*a*), *Aqua calcis cruſtaceorum.* virga aurea, uva urſina, radix cardui ſtellati, eryngii, ononidis, folia hederæ terreſtris, veronicæ, acemellæ, verbeſinæ, *Diuretica.* aliaque e vegetabilibus deſumpta & vi diuretica prædita; uti cœpæ, raphani, rapæ, paſtinacæ, porri, apium, petroſelinum, beta, tragopogon, ac ſimilia. *Betulæ ſuccus.* Succus betulæ e ſuperioribus ramis verno tempore ſauciatis, craſſitiem circiter trium digitorum habentibus, exſtillans ſingulis mane diebus ad aliquot cochlearia uſque ad levamen datus calculoſos, teſte primum HELMONTIO, & BOYLEO (*b*), deinde LANGEO (*c*), mirifice ſublevat. *Quomodo ad uſum ſervetur?* Eſt ſuccus acidulus. Servari poteſt in lagena vitrea, ſi in ea inverſa fili ſulphurati ardentis fumus excipiatur, & eo extincto ſtatim ſuccus immittatur, & orificium arcte deligetur ex CNOEFFELII fide. Sic incorruptus ſervari diu poteſt. Proponitur quoque contra podagricos dolores. *Adverſus arenulas.* *Arenulæ*, & *calculi minores* feliciter expelluntur pulvere baccarum juniperi, vel earum di- *Pulvis baccar. juniperi; vel cum lacte caprillo dilutum earum.* luto cum lacte caprillo æqua parte remixto, & per aliquot dies continuato (*d*). Nec ſua laude fraudanda eſt radix pareiræ bra- *Radix pareiræ bravæ ulceribus quoque prodeſt.* væ, quæ etiam tum locum meretur, cum *ulcera*, & *abſceſſus* in viis urinariis ſuborta fuerint (*e*). HAENIO quoque in ulcere renum, ureterum, & veſicæ cum calculi ſuſpicione proficua viſa eſt uva urſina (*f*). *Injectiones.* Laudantur etiam varia injectionum genera (**). *Antinephriticum MEIBOMII.* LANGEO eſt ſummum antinephriticum illud HENRICI MEIBOMII, quod fit ex æquali parte terebinthinæ venetæ, & extracti caſcarillæ. Datur ad grana ſex cum aqua nymphææ, donec urina clareſcat, & dolores ceſſent, & quod intra paucos dies evenire aſſerit (*g*). *Servatio præſervativa.* Juxta non nullos nitrum, ſi ſingulis XIV. diebus ſumatur juſta doſi, a calculis præſervat, ut SCARDONA animadvertit (*h*). Quod præſtare etiam tradunt mucilaginoſa, & unctuoſa, veluti lac, hordei, & oryzæ decocta. Carnes lixæ *Diæta.* magis calculoſis, quam frixæ conveniunt. Vina eligenda minus auſtera; aquæ potandæ leviſſimæ, & puriſſimæ fluminum, ſuadente MEADIO (*i*). Decubitus in dorſo vitandus; magis in latere renis affecti.

(*) Lixivium ipſum ſaponariorum optimum, & innocuum lithontripticum habetur. De hoc exſtat liber anglice ſcriptus ROBERTI HOME *chirurgi*, *& Londini* editus *in* 8. *ann.* 1783. Vid. *journal de médéc. T.* LX. *p.* 264. *Ex ſched. auct.*

(*a*) *Vol.* III. *p.* 10., & 52., & *vol.* IV. *p.* 611. *Comm. de reb. in ſc. nat.*, *& med. geſtis*: ubi plura ex WALPOLE, & WHYTTEO referuntur. Modus adhibendi dictam aquam ex oſtrearum calce habetur *ibidem p.* 613., *& vol.* V. *Tentaminum edimburgenſium* &c. Nimia tamen ejus doſis, ut obſervat HUXHAMIUS, *phthiſim*, *ſcorbutum*, & ſimilia inducit, quod monet etiam HAENIUS; & proprio tandem periculo oſtendit ipſe WALPOLE. *Ex ſched. auct.* *Obſervationes circa uſum aquæ calcis.*

(*b*) BOERHAAVIUS *chem. T.* II. *p.* 95. (*c*) *Miſcel. veritat. faſc.* I. *p.* 21.

(*d*) LANG. *l. c. p.* 22. HOFFMANNUS corticem radicis acaciæ, ejus decoctum, roob juniperi, & cynosbati ſpecifica quadam virtute pollere tradit, cum ex imbecilli, & remiſſo renum tono morbus eſt. Adverſus calculos non modo minores, ſed majores etiam MARIANUS celeber chirurgus remedium ſua experientia comprobatum proponit, quod eſt hujuſmodi. ℞. *Semin. apii ſilveſtr. drachm.* jv., *Florum cardui ſtellat. unc.* j. *Siccentur in furno*, *& deinde fiat pulvis. Doſis ſemidrachma*, *vel ſcrup.* ij. *ſemel*, *vel bis in die*. Injectione quoque utebatur ex carduo ſtellato. *Ex adverſ. auct.*

(*e*) Vid. GEOFFROYUM *T.* I. *p.* 189., & 190. *Formula* proſtat *p.* 443. Eſt autem hujuſmodi. ℞. *Radic. butuæ pulver. Radic. liquirit. pulv. ana ſcrup. ſem. Balſam. copaiv. q. s. M. f. b. cap. mane. & veſpere.* Vide de ulceribus renum, SCARDONAM *cap. de renum*, *& veſicæ calculis* §. 15. Si ulcera renum, & veſicæ eryſipelatoſa ſint, ut ſæpius contingit, detrimentum accipiunt, referente FR. HOFMANNO, *a balſamicis omnibus*, *reſinoſis*, *& oleoſis*. GEOFFROY. *l. c. p.* 438. *Ex adverſariis auct.*

(*f*) *Rat. med. P.* III. *c.* 4. *P.* IV. *c.* 7. Vid. BARBEJRAC. *medicament. form. p.* 163.

(**) Vid. *Comment. de reb. in S. N. & M. geſt. vol.* IV. *p.* 273., ubi fit mentio de libro a BUTTERO edito, in quo ratio exponitur calculi medendi injectionum ope. *Ex adverſ. auct.* Vid. DESSAULT *Diſſertation ſur les pierres* &c., *& Eſſais de méd. d'Edimb. vol.* VII. *p.* 124. &c.

(*g*) *L. c. p.* 30. (*h*) *Lib.* III. *cap.* XI. §. X. (*i*) *Monita*, *& præcepta medica cap.* X.

CAPUT XVI.

DE MICTU CRUENTO, ET HÆMORRHAGIA PENIS.

§. CXCIV.

Sanguis quandoque e *renibus*, *ureteribus*, & *veſica* cum urina fertur, eamque *cruentam* reddit. Raro purus & ſolus prodit, niſi ex urethera tantum profluat, * Αἱματουρίαν ſive *mictum cruentum* vocant. Cauſſæ ſunt, quæ reliquarum hæmorrhagiarum; *Definitio mictus cruenti.* * *Hæmaturian.* *Cauſſæ.*

ſed in primis plethora ; ictus ; calculi ; aut eorum tranſitus difficilior ; vehementior motus ; exercitatio , vectio ; hæmorrhoides veſicæ ; ulcera urinarias vias occupantia ; dyſcraſia ſcorbutica ; cantharidum uſus , conſuetæ ſanguinis evacuationis , quæ ex aliis partibus fieri ſolebat, ſuppreſſio (*).

(*) Legi meretur hiſtoria *mictus cruenti a callo* veſicæ, quam ZWINGERUS refert *T.* I. *act. helvet. p.* 13. *Baſileæ edit. ann.* 1757. *Ex ſched. auct.*

§. CXCV.

Diſcrimen inter urinam cruentam, & alias urinarum rubrarum ſpecies.

Urina rubra a febrili motu, aut aſſumpta radice rubiæ, aut fructibus opuntiæ commeſtis tincta , confundi cum urina *cruenta* non debet. Illa tenuis, perſpicua eſt, nec lintea immiſſa, aut chartam tingit, hæc vero turbida, craſſior, & ſæpe ſanguinem, vel ſanguinis grumulos ad fundum vaſis dejicit; ſignaque affectæ partis, e qua erumpit, plerunque non deſiderantur.

Diagnoſis.

§. CXCVI.

Sanguis e renibus, qui proprie hæmaturia eſt, ejuſque notæ?

An dolor eam comitetur?

Signa ſanguinis ab ureteribus erumpentis.

A veſica manantis ſigna.

Si e *renibus ſanguis* deſcendit (proprie tunc *hæmaturia* vocari poteſt), copioſus eſſe ſolet, & intime urinæ permixtus. Dolorem alii abeſſe, alii comitari tradunt. Sed neutrum conſtans eſt. Si ex *ureteribus* prorumpit, paucus, ſed tamen cum aliquo circa ilia, aut lumbos, aut umbilicalem regionem hypogaſtrium verſus dolore mingitur, & cauſſæ, quæ ureteres læſerint, antecedere illum conſueverunt. Ex *veſica* promanans pariter multus eſſe poteſt, plerunque in grumos, & thrombos coactus, interdum nigricans, interdum floridus, & purus, interdum urinæ, ſed non probe, commixtus. Atque is ſæpe cum dolore aut ardore, & aliqua etiam difficultate mejendi conjungitur. Sed hæc, aliaque ſigna quamplurimum variari poſſunt.

§. CXCVII.

HÆMORRHAGIA PENIS.

Stymatoſis.

Huc ſpectare videtur *hæmorrhagia penis*, ſive *ſtymatoſis*, plerunque a pathologis prætermiſſa. CŒLIUS AURELIANUS tamen de ea loquitur *libro* V. *capite* IV. Hac intelligimus *ſanguinis*

nis puri ex *interiori penis meatu*, ſive urinæ itinere, itemque ex *glande*, aut *præputio profluvium*; quod dum minime mingendi cupiditas eſt, ſine ulla urinæ emiſſione, ſine niſu, & ſæpe ſine dolore ex aperto, exeſoque ſanguifero vaſe contingit. In hoc profluvio modo penis flaccidus eſt, modo riget; ſanguinis quoque copia varia eſt, nam interdum intra aliquot uncias continetur, interdum ad plures etiam libras aſcendit. Quandoque intra unam vel alteram horam deſinit; alias diutius protrahitur. Nec deſunt exempla fluxus ejuſmodi ſæpius recurrentis, imo periodos ſtatas ſervantis, quales habet fluxus menſtruus, aut hæmorrhoidalis, aut etiam tunc ſolum erumpentis, quando coitus celebratur, aut pollutiones ſuperveniunt. Cauſſæ non aliæ, quam quæ ſupra memoratæ ſunt, hic quoque afferri poſſunt.

Quid hoc nomine intelligendum?

Ejus ſymptomata.

Penis conditio.

Copia ſanguinis.

Fluxus ratio.

Quandoque periodicus.

Cauſſæ quæ?

Prognoſis.

§. CXCVIII.

Magnitudo periculi in hoc morbo ex ſanguinis effuſi copia; ex continuatione, aut recurſu; ex ſymptomatibus, aut morbis conjunctis; ac demum ex partis affectæ ratione æſtimatur. Minus diſcriminis in eo eſt *ſanguinis fluxu*, qui ſedem in *pene* habet. Magis vero in eo, qui e *veſica*, & *ureteribus* proficiſcitur; omnium maxime demum timendus, qui e *renibus*. *Periodicus* autem, nec copia excedens, ſine noxa eſſe conſuevit.

Unde petenda?

Hæmorrhagia penis levior.

Ureterum gravior.

Renum graviſſima.

Curatio.

§. CIC.

Curaturo *mictum cruentum* tria potiſſimum incumbunt; cauſſæ ſcilicet ablatio; ſanguinis, ſi acritate, aut inquinamentis ſcateat, emendatio; & partium tandem, e quibus ſanguis effluit, confirmatio. Quare inquirendum primo eſt, an ſanguis copia peccet, an acritate, & diſſolutione? Copia tollitur illico vena ſecta in brachio, quo etiam auxilio illud conficitur, ut ſanguinis motus ad ſuperiora avocatus minori ad partem, unde elabitur, impetu feratur, locumque relinquat, ut aperta aut diſrupta vaſa ſe contrahant, coaleſcantque. Emitti etiam poterit hirudinum venis ſedalibus adplicatione, ſi fluxus hæmorrhoidalis ſuppreſſio, aut menſium morbo occaſionem dederit. Si vero ex

Indicationes.

V. S. in brachio ſi copia ſanguinis peccet.

Quando utilis hirud. applicatio venis ſedalibus.

ſignis alibi a nobis pluries expoſitis appareat, ſanguinem aut putredine colliqueſcere, aut acritatibus inquinari, ac diſſolvi (niſi cum hiſce vitiis magna vaſorum plenitudo conjungatur), omiſſa ſanguinis miſſione, præſtabit antiſepticis putredini, aut demulcentibus edulcantibuſque acritudini obviam ire. Inter quæ primum locum ſibi vindicant acida omnia tam vegetabilia, quam foſſilia (*); cortex peruvianus; ſimarouba; antiſcorbutica temperatiora; ſerum lactis acidulatum; emulſa e ſeminibus frigidis; mucilaginoſa quæcunque; gummi tragacantha, arabicum; atque his ſimilia. Sed præ ceteris aquæ frigidiſſimæ potus, & lac (**), in primis ovillum ut denſum, ignito chalybe alteratum, aut ſucco aliquo, qui peculiari & notæ acritudini adverſetur. Lac potiſſimum convenit, ſi cantharides, aut acria medicamenta morbum fecerint. Si vero motus vehemens corporis, ictus, contuſio, aut calculus vaſa ſanguifera (***) perruperit, aut dilaceraverit, iis, quæ ſanguinis copiam & motum imminuunt, addenda etiam ſumma tum corporis, tum animi quies eſt, tempe-ratiſſimoque in loco æger ſic collocandus, ut potius ad frigidum inclinet. Quæ obſervanda etiam ſunt pro rerum circumſtantium ratione in aliis etiam quibuſcunque morbi originibus; ſed ita ſit oportet ægri poſitus, ut dorſo lumbiſque quamminimum incumbat. Speciatim mictus ab ictu, aut contuſione ortus optime curari dicitur decocto florum, & foliorum arnicæ, aut radicis rubiæ tinctorum cum hydromelite.

Antiſeptica quæ, & quando?

Demulcentia.

Frigidiſſimus aquæ potus; & lac chalybe alteratum &c.

His addenda corporis, animique quies; & frigidus locus.

Quinam ægri poſitus?

Decoctum arnicæ; aut rad. rubiæ tinctorum

(*) Vid. *vol.* II. §. 242., & 271. Ibi præ ceteris *acidum vitriolicum* in *mictu cruento* excellere auctor tradit. Vide quoque, quæ ſupra propoſita ſunt §. LXX. & LXXI. adverſus *fluxum cruentum*.

(**) CLERICUS (*Hiſtoir. natur. de l'homme malad.* T. II. p. 31.) narrat, quemdam poſt varia, ac diuturna morborum genera, quibus vexatus fuit, incidiſſe in *mictum cruentum*. POISSONIERIUS ex reliquorum remediorum irrito uſu conjecit, medendi rationem immutandam eſſe, ideoque ei auctor fuit, ut lacte vaccino uteretur, & vacca furfuribus aqua ſubactis, urticiſque pungentibus veſceretur. Lacte ſic medicato æger convaluit. Tribus poſt annis obiit tamen æger ex fungo veſicæ innato; quod nullo modo officere obſervat CLERICUS medicatæ hujus lactis facultati, cum ſciamus xx. & ultra hæmoptoicos eodem remedio fuiſſe reſtitutos. *Ex ſched. auct.*

Obſervatio POISSONNIERII.

(***) Hæmorrhagiam a calculis inductam ob aliquem ramum venæ portæ diſruptum novimus ex obſervatione quadam inſerta in diario medico *journal de médéc.* menſis Julii ann. 1782. *Ex ſch. auct.*

§. CC.

Quod ſi *laxitas*, atque *atonia* cauſſam præbent, aut *mictum cruentum* ſubſequuntur, etiam adſtringentia in uſum vocanda

Adſtringentia quæ, & quando?

ſunt: uti ſuccus plantaginis, urticæ non urentis; decocta ex equiſeto, conſolida majore, millefolio, additis trochiſcis de charabe, aut Gordonii præ ceteris ab HOLLERIO, & DURETO laudatis; terra catechu; bolo armena; fungo melitenſi, atque aliis, de quibus dictum eſt, ubi de aliarum partium hæmorrhagiis verba fecimus. Neque vulneraria, lenique balſamica vi prædita remedia aliena ſunt, ſi ab *ulcere*, *abſceſſuque* ſanguis profundatur. Extrinſecus etiam & frigida actu, & leviter adſtringentia admoveri poſſunt.

Quando balſamica proſint?

Topica.

§. CCI.

In *penis hæmorrhagia*, ſi vere talis eſt, compreſſione, frigidæ adſperſione, injectiſque lenibus adſtringentibus, uti aqua vulneraria, vel Rabellii, vel plantaginis cum ſaccharo ſaturni, aut alumine crudo (*), vel decocto chinæ chinæ, & ſimilibus utendum eſt; niſi ſanguinis paucitas, & periodicus ejus fluxus periculi expers omnem curationem ſupervacaneam reddat. In hiſce autem morbis quies imperanda ad prophylaxim, & victus potiſſimum accuratiſſima ratio eſt. Motus, exercitatio, venus ſedulo vitentur. Pulmenta ex hordeo, & oryza, & juſcula cancrorum fluviatilium, imo eſus eorum laudantur. Aquæ item medicatæ æſtivo tempore.

Ad penis hæmorrhagiam.

Frigidæ aſperſio, compreſſiones, & injectiones adſtringentes.

Prophylaxeos regulæ.

(*) Videſis *vol.* II. §. *cit.* CLXXI. *in nota* formulas *ſeri lactis aluminoſi*, & *ſpecifici helvetiani*, & quæ ſequenti nota fuſe ibi ab auctore differuntur de acidorum vi, & natura.

CAPUT XVII.

DE DIABETE.

§. CCII.

A mictu cruento ad *nimiam urinæ profuſionem* progredimur; non quamcunque (nam ſæpe in hydropis aut acutorum morborum ſolutione, aut poſt perſpirationem cohibitam, aut uberiorem potum, ſpaſmoſque hypochondriacos ac hyſtericos innoxie profunditur), ſed eam, quæ vires proſternit, corpus tabefacit, & ſiti inextinguibili extorret (*). Hanc græco nomine * διαπήτην, ſive *diabetem* vocamus. Itaque urina in ejuſmodi morbo vel copioſius emittitur, quam aſſumpti potus, aut ſeri in ſanguine exi-

Quæ urinæ profuſio morboſa, de qua hic agitur?

** Diapeten.*

Urinarum ſymptomata, & varietates in diabete.

ſtentis quantitas poſtularet, & ſine dolore mingitur; vel ſaporem, odorem, coloremque potus aſſumpti parum aut nihil mutatum refert; vel chylo ipſi ſimillima eſt. Hinc in aliis aquea & cruda; in aliis pallida, turbida, aut craſſa; quandoque melle quaſi tincta, & ſimul dulcis (**); quandoque alba, ac inodora; interdum etiam violam redolens emittitur.

(*) Quæ copioſior urina ad humiditate in aere hoſpitante abſorpta redditur, utpote nihil noxæ inferens, a nobis plane excluditur.

(**) Quando urina mellis, aut ſacchari odorem, & ſaporem refert, *vera diabetes* eſt juxta quoſdam auctores; eamque *diabetem anglicam* appellat SAUVAGESIUS, quod anglis familiaris eſt. Vide TARGIONI *opuſcoli Fiſico-medici T. II. p.* 53. *Ex ſch. auct.*

§. CCIII.

Variæ diabetis ſpecies.

Hæ variæ urinarum excretiones uno vulgo nomine comprehendi ſolent. Sed præſtat eas cum ETTMULLERO in varias ſpecies diſtinguere, nimirum in *diabetem veram*; in *notham*, ſive *ſpuriam*; ac in *chyloſam* (*). *Vera* eſt cita per urinam potulentorum parum, aut nihil mutatorum tranſmiſſio: *diabetes* enim a * Διαβαίνω, quod eſt *cito tranſeo*, derivatur. *Notha*, ſive *ſpuria* ea eſt, in qua plus urinæ redditur, quam ſit potulentorum aſſumpta quantitas. In hac fere colliquatio quædam totius ſanguinis videtur adeſſe. In tertia demum *chylus* cum urina, aut urinæ loco mingitur. In *prima* igitur ſpecie *cruditas* potius, quam quantitas; in *altera immodica copia* conſiderantur. Inter has quemdam quaſi gradum conſtituit intermedium ea, quæ qualitate peculiari, & *chyloſo* ſucco ſe diſtinguit.

Vera.

* *Diabeno.*

Notha, & chyloſa.

Notæ ſingularum.

(*) ODOARDUS BARYUS diſtinguit *diabetem* in *quatuor* ſpecies. *Primam* confert cum diarrhœa, & dicit *chylum* in ea immutatum per renes excerni. *Secundam* repetit ex *tubulis renalibus* dilatatis ex compreſſione eorum aliquot ob *calculos*; unde reliqui dilatentur oportet. *Tertiam* a *ſanguinis colliquatione* ex vitiata bilis natura. *Quarta* eſt *nervoſa*, & *convulſiva*. *A treatiſe on the three different digeſtion &c. London* 1759. *ſect.* III. *cap.* 3. Ex ſch. auct.

Diviſio BARYI.

§. CCIV.

Multiplices cauſſæ proximæ.

Cauſſa non una eſſe poteſt. Modo hepatis, viſcerumque chylificationi dicatorum debilitas; modo ſanguinis colliquatio ſeroſa; modo renum laxitas & atonia; modo ex his plura ſimul concurrunt. Remotæ vero ſunt potus aquoſi, calidi, copia nimia, & diu aſſumpti; vini abuſus; nimius aquæ thermalis potus in primis valide urinam cientis; diuretica validiora (*a*); mercu-

Remotæ.

rialium, & reſolventium uſus diuturnus; venena acria, & colliquantia; vita nimis exercitata, aut otioſa nimis; veneris abuſus; umidi aeris conſtitutiones; refrigeratio corporis; renum morbi, uti nephritici dolores, abſceſſus, calculi; metaſtaſis arthritidis juxta SYDENHAMIUM; magna nervorum irritatio juxta WHITTEUM (*b*), ut in dentitione; hepatis (*), lieniſque obſtructiones; morbi acuti, aut chronici prægreſſi; morſus dypſadis (**); quibus adduntur ab aliis (*c*) primarum viarum ſaburra, digeſtio vitiata, aliæque ſimiles cauſſæ; ſed in his caſibus *diabetes ſympathicus* eſt.

(*a*) HILDANO, WILLISIO, LYSTERO obſervantibus.

(*b*) Vid. TISSOT. *epiſt. varii argum.*

(*) MEADIUS in *diabete* mortuis ſemper aliquid ſteatomatoſi referre *hepar* invenit; quod *craſſiores, & oleoſæ partes minus ſubactæ in refrigeratis corporibus figantur in hepate. De viper. pagin.* 117.

(**) A morſu ſerpentis, qui *dypſas* dicitur, ARETÆUS vidit *diabetem* exortum, ut memoratur ab AETIO *Tetrabibl.* IV.° *ſermon.* I. *cap.* 22. Ab hujusmodi ſerpente morſus obiit AULUS TUSCUS miles CATONIS in africa, LUCANO teſte. Serpens viperæ ſimilis eſt. Hic morbus vocatur διψακων, quod ſitim infert. Vid. PAUL. ÆGINET. *lib.* III, & BOMAR *Dictionn. de chymie* &c. *Ex. ſch. auct.*

(*c*) M. BAUMÉ *lettre à l'auteur du journal.* Vid. *vol.* LVII. *p.* 224. *du journ. de médécine de Paris.*

Diagnoſis.

§. CCV.

Quocunque modo *diabetes* corripiat, alimentum corpori ſubtrahitur: hinc macies ingens; ſitis; interdum febris hectica; & interiorum partium ſiccitas conſequuntur. Lumbi præterea, & coxæ ſæpe dolent; viſcera æſtuant; ſaliva crebro exſpuitur; nonnullis teſtes, & pedes leviter intumeſcunt; imo interdum in peripneumoniam (*), aut difficilem deglutitionem aliqui incidunt, qua demum finis malo imponitur, & vitæ.

Symptomata. Macies, ſitis, ſiccitas, & febris interdum hectica. Lumborum dolor. Crebra exſpuitio. Teſtium, & pedum ædema. In peripneumoniam deſinit.

(*) JOHANN. LOCKIUS, referente COCCHIO (*Bagni di Piſa p.* 271.), ſeptem ægros ex *diabete* laborantes vidit, qui poſt duos, vel tres annos obierunt ex *peripneumonia*, & ſanguinem exſpuerunt uno, vel altero ante mortem die. Idipſum vidi ego in comite SUMMARIVA laudenſi. *Ex ſch. auct.*

Obſervatio LOCKII *ex* COCCHIO.

Prognoſis, & Curatio.

§. CCVI.

Levior morbi gradus ſæpe curabilis eſt. Si jam invaluerit, vix remediis cedit, infirmis præſertim corporibus, cachecticis,

Quando curabilis eſt, quando non?

ſenibus, venere fractis ſuperveniens. Periculoſus ſummopere eſt in febribus ardentibus, aut malignis ante criſim contingens. *Curatio* autem cauſſis accommodanda eſt. In univerſum perficitur temperantibus, craſim ſanguini debitam, & robur ſolidis partibus, & maxime renibus reſtituentibus. Hinc omnia incraſſantia, ut ſerum lactis aluminoſum (*a*), lac vaccinum (*) cum aqua plantaginis coctum, aut cum philonio; gelatinæ extremitatum vituli, aut vervecis; juſcula ranarum; cremores oryzæ, hordei, avenæ; pulmenta farinacea ſagou, radicis ſaleb, aut orchidis morio; emulſiones e ſeminibus frigidis, ex amygdalis dulcibus; gummi-arabicum, tragacantha; & anodyna ex nymphæa, portulaca, & papavere albo parata. His quæ adſtringunt, & roborant addenda ſunt, jam ſupra memorata; ſed præcipue martialia, tinctura chinæ chinæ, coraliorum, conſerva roſarum antiqua, cotoneorum, ſorborum, & ſimilia. Quæ de tinctura canthari- dum adverſus *diabetem* referuntur (**), vix fidem merentur. In *diabete* a *diureticis* excitato rhabarbarum ad ſemidrachmam cum tartaro ſolubili ſæpius dandum ſuadet VOGELIUS. MEADIUS, aliique angli commendant aquam *briſtolenſem* aquæ calcis perſimilem (*b*). Imo WILLISIUS ipſam calcis aquam proponit (*c*), cui MACBRIDIUS adjici vult, infundique corticum quercus portionem (*d*). BAGLIVIUS laudibus effert pilulas ex catechù (*e*). Alii aquas ferratas. COCCHIO acidulæ cum diæta lactea probantur; item aqua glacie frigefacta (*f*). Alienum non eſt etiam externis adſtringentibus uti renum regioni admovendis (***). Ex his patet, quænam victus ratio eſſe debeat, & vitæ regimen. Potus ſit ex chalybe alteratus, & vinum auſterum, ac meracius.

CURATIO generalis. Temperantia, incraſſantia, & roborantia. Lac vaccinum medicatum. Demulcentia. Farinacea. Refrigerantia. Anodyna. Adſtringentia, & roborantia. Quid de tinctura cantharidum credendum? Aqua briſtolenſis. Aqua calcis. Aquæ ferratæ. Acidulæ.

(*a*) MEAD. *cap.* IX. *ſect.* II. *Monit. & præcept. med. Fit tribus drachmis aluminis pulverati, & in libras* jv. *lactis paullulum cocti injecti. Sumitur autem ad uncias* jv. *ter in die*. BRISBANIUS interim aſſerit, ſibi parum reſpondiſſe tum ſerum aluminoſum, tum corticem peruvianum, & reliqua adſtringentia. Utiles tamen reperit emulſiones amygdalarum dulcium cum gummi arabico. *Select. caſes in the practic. of medecin* &c. *London* 1772. *Ex ſch. auct.*

(*) *Hiſtoriam* diabetis ſpuriæ *ab* AUCTORE *curatæ, quam ex ejus diario italico anni* 1782. *deprompſimus, huc transferre libet, ut pateat non modo diætæ lacteæ utilitas, ſed quandoque etiam in hujuſmodi morbo ſanguinis miſſionem obtinere, & utilem eſſe poſſe. En hiſtoria ad verbum latine reddita.* „ Menſe majo hujus anni (1782.) rogatus præſto fui ſeni ſeptuagenario majori, ſanguineo, bilioſoque habitu prædito, qui, cum nondum ab *hemiplegia* penitus evaſiſſet, *diabete ſpuria* correptus copioſe ita mingebat, ut quotidie urinæ uncias amplius CLX., aut CLXX. redderet, quin tamen ejus potus tertiam ponderis partem æquaret. Urinæ quippe naturales erant, & clari, perſpicuique coloris. Sed duobus ab hinc menſibus omnia in caſſum adhibita remedia fuerant. Rhabarbarum ergo ad purgandum cum tamarindorum pulpa epicraticè ſumendum ſtatim ſuaſi, mittendumque item ſan-

Hiſtoria diabetis ab auctore curata.

guinem e pede, quod aberrationibus ferme maniacis rapi inciperet, & pulſus ſatis validi, ac duriuſculi eſſent. Tum longiorem lactis uſum, adjecta chinæ chinæ tinctura, præſcripſi. Hiſce remediis paullatim imminuta *diabetes*; atque menſe tranſacto, ex quo iiſdem utebatur ægrotus, a morbo omnino liber evaſit, & domo exivit. Quod vero attinet ad *ſanguinis miſſionem* in *diabete*, animadvertere hic volo, non multo pridem me conveniſſe quemdam eodem morbo laborantem, & ſimul ex veſicæ, renumque etiam fortaſſe abſceſſu jamdiu ſuppurationibus obnoxium, cui ſanguinem mitti pluries imperavi, quotieſcunque nimirum febri, ſpirandique difficultate fere peripneumonica corripiebatur: quod factum quidem optimo ſemper cum eventu eſt. Sanguis vero cruſta pleuritica contectus apparuit, reſponditque ad amuſſim duro, validoque pulſui. „ *Hactenus auctor. Æger primus, cujus hiſtoriam retulimus, fuit domnus* HIERONYMUS CASATUS, *qui Mediolani ad celſianum pontem habitabat*.

Sanguinis miſſio in diabete.

(**) MORGAN (*Practique mechanique &c.*) laudat *cantharidum tincturam*, quæ conficitur ex *ſemuncia cantharid. infuſ. in elixir. vitriol. lib. j.* Doſis *a guttis* XV. *ad* XXX. *vel* LX. *bis, terve in die; ſuperhauſtis aquis briſtolenſibus*. Eamdem tincturam etiam BRISBANIUS *l. c.* commendat, quia *diabetem* oriri putat ex *paralyſi nervorum renalium*. Vid. *Raccolta di opuſcoli fiſico-medici di* LUIGI TARGIONI *T. II. p. 7.* Noſter ob idipſum anglos reprehendit in fine §. CCXLII. *volum.* II. Vide ibi.

(*b*) *De viper. p.* 118. (*c*) *Cap. de diabete.*

(*d*) *A methodical introduction to te theory, and practict of phyſic. London* 1772.

(*e*) *Lib.* I. *cap.* XII. (*f*) *Bagni di Piſa p.* 270.

(***) TISSOTIUS præſcribit corpus univerſum oleo perfricari, datis interius interim roborantibus, & præſertim rheo; *morbus* enim fit *ex aucta inſpiratione cutanea, quæ enormis eſſe demonſtratur ex plurium obſervationibus, & præſertim cl.* MELZ, *&* KRATZENSTEIN. *Epiſt. var. argum. p.* 141., ubi etiam ſubdit: *cantharides cuti applicitas exſpirationem augere, inſpirationem imminuere; revellere; eutis functiones reſtituere*. Num ergo *diabeti* proſunt? *Ex ſch. auct.*

CAPUT XVIII.

DE

URINÆ INCONTINENTIA, EJUSQUE SUPPRESSIONE.

§. CCVII.

Quando urina e veſica, inſciis, aut nolentibus ægris, plerunque ſine ſtimulo exit, morbus vocatur *urinæ incontinentia*, ſive *enureſis* SAUVAGESII; quæ definiri poteſt *mictio involuntaria*, atque *inopportuna*. Pueris præſertim, ac puellis inter dormiendum accidit: ſomno enim obrutis vires animales ſopiuntur; aut ſphincter reſolvitur; aut ſtimulo, quin excitentur, ad mingendum quaſi evigilarent ſollicitati urinam emittunt. Paralyticis item,

Quid ſit incontinentia urinæ?

Qui ei obnoxii?

epilepticis, delirantibus, apoplecticis, & morti proximis frequens morbus eſt. Senes item; hernioſi; gravidæ; puerperæ; fiſtulis, aut calculis veſicæ laborantes; lithotomiam, aut vertebrarum luxationem paſſi; aliiſque viarum urinariarum vitiis affecti obnoxii huic morbo ſunt. Hinc *enureſis infantum*, ſive *nocturna*; *paralytica*; *ſpaſtica*; *calculoſa*; *primaria*; *ſecundaria*; *idiopathica*; *ſymptomatica* profluunt.

Differentiæ.

§. CCVIII.

Cauſſæ proximæ. Remotæ.

Cauſſa præcipua vel eſt ſphincteris veſicæ nimia laxitas; vel relaxatio, aut violenta, & ſpaſtica fibrarum veſicæ contractio, cui non ſatis reniti poſſit ſphincteris reſiſtentia. Cauſſæ remotæ facile ex dictis erui poſſunt. Contrarium huic vitium exhibet * Ἰσχουρία, ſive *urinæ ſuppreſſio*; cujus duplex genus eſt, *veræ* nimirum, & *ſpuria*. *Vera* dicitur, quando urina tota in veſica urinaria colligitur, & retinetur, nec quidquam ejus profluit. *Spuria* vero, quando veſica vacua eſt, nec ulla e renibus urina in ipſam deſcendit, quia vel in iis non ſecernitur, vel ſecreta nequit libere ſuum iter proſequi.

** ISCHURIA. Quid, & quotuplex? Quæ vera? Quæ ſpuria?*

§. CCIX.

Cur a renibus urina non ſecernitur? Vitia ſanguinis quæ, & quot? Quænam vitia renum?

In renibus autem non ſecernitur, vel ſecreta ad veſicam non fertur, primum vitio *ſanguinis*, ſi craſſus, viſcidus nimis fuerit; vel copioſior affluat ad renes; vel motu celeri eos prælabatur; vel a renibus arceatur, compreſſis vaſis emulgentibus ab aneuryſmate, aut a polypo obſtructis; deinde *renum* culpa, ſi ſpaſmo eorum tubuli ſint affecti; vel atonia, & paralyſi laborent; vel renes turgeant ob impeditum ſanguinis ab ipſis per venas emulgentes refluxum; vel extrinſecus compreſſi a pinguedine, a fæcibus coli, ab hydropicorum aqua, vel alia cauſſa ſuum munus obire non poſſint; vel obſtruantur a calculis, ab arenulis, a viſcidis, & craſſis humoribus, a pure, ab inflammatione, ab apoſtemate, a ſcirrho, aliove tumoris genere. Deferri ad veſicam urina demum non poterit, ſi ſimilia *ureteribus* accidant, quæ urinæ iter præcludant, & in primis ſi eorum extrema oſtia coaluerint.

Ureterum vitia.

§. CCX.

Cauſſæ impedientes excretionem urinæ.

In *veſicam* vero *urina* delapſa excerni prohibetur, ſi irritabilitas, aut nervea ejus vis langueat, aut deficiat, ut in ejus

para-

paralyſi accidit; ſi vires aliæ comprimentes minime eam afficiant; ut in abdominis muſculorum paralyſi, aut laxitate nimia; ſi ex diſtractione immodica elaſticitatem, & tonum veſica amiſerit; ſi in ſcrotum delapſa ſit, uti fit interdum in *herniis* ſcroti, ſive *cyſticis*, obſervante RUYSCHIO, & STOLLIO (*); ſi veſicæ *collum* durum, cartilagineum, rugoſumve (**), ut ſenibus accidit, evaſerit; ſi *interior veſicæ tunica* laxior facta prolabatur (***), vel vaſis varicoſis præter modum intumeſcat; ſi *ſphincter* ſpaſmo contractus ſit, neque cauſſis urinam impellentibus cedat; ſi *urethra* tam initio, quam progreſſu obſtruatur a calculo, a muco, glutine, pure craſſiore, a grumis ſanguinis (****), vel aliis corporibus alienis; vel ſi arctetur, claudaturve inflammatione, callo, tumoribus, ſcirrhis, carunculis, fungoſis excreſcentiis in ea natis, vel in locis ei proximis; nimirum *utero vagina*, *inteſtino recto*, *veſiculis ſeminalibus*, *proſtatis*, *glandulis cowperianis*, *perinæo* (*5), *ſcroto*, *pene*; vel etiam quocunque modo hiſce partibus ingenter tumentibus. Quibus omnibus addere oportet vulnera *renum*, *ureterum*, *veſicæ*, imo harum partium violenta diſruptio (*6).

Veſicæ paralyſis; vel abdominis muſculorum.

Diſtractio, vel delapſus veſicæ in ſcrotum.

Callus, rugæque colli veſicæ.

Hernia interioris ejus tunicæ; vel venæ varicoſæ.

Spaſmus ſphincteris.

Urethræ obſtructiones.

Eadem vitia innata proximis partibus.

Renum, ureterum, veſicæ vulnera, & diſruptio.

(*) Præter RUYSCHIUM STOLLIUS id, inquam, obſervavit; nam *part.* III. *Rat. med. p.* 429. refert exemplum herniæ ſcrotalis, in qua veſica urinaria comprehendebatur, quæ inter muſculos rectos abdominis a ſe invicem dimotos ſupra oſſa pubis hernioſe prodierat. *Ex ſch. auct.*

Hernia ex veſica in ſcrotum delapſa; STOLLII obſervatio.

(**) Id vidi ego in Jo. BAP. GUIDO medico faventino, viditque PORTALIUS (*Mém. de l'academ. de Paris &c. ann.* 1770...71. *p.* 236.); & GILCHRIST. (*Nov. act. phyſ. med. edimburg. T.* III.). *Ex ſch. auct.*

Rugæ colli veſicæ.

(***) BORDENAVIUS vidit veſicam hominis in duos veluti ſaccos diviſam. Revera alter ex his erat *hernia interioris ejus membranæ*, tranſverſim per interſtitia muſcularis protruſæ. Muſcularis fibræ erant invicem diductæ. Fibræ veſicæ muſculares ſunt tantum *longitudinales*, carent *circularibus*, & *tranſverſis* validis, quibuſcum colligantur; ideo facile a ſe invicem ſecedunt. Hinc intervalla, in quæ interiores tunicæ ſe ſe immittunt, maxime ad latera; quia ex lateribus veſica non fulcitur ullo munimine, ut anterius, & poſterius. *Hiſt. acad. ſcient. Pariſ. ann.* 1775. In *ventriculo* autem, etſi ejuſdem *herniæ* non deſint (*ut* §. LII. *jam diximus*), non fiunt ex interiori ejus membrana, quia in ea ſunt *fibræ circulares* varii ordinis. PETRIOLIUS (*Corſo anatom. p.* 92.) obſervationem habet ex medico DE RUBEIS depromptam de quadam puella, quæ in oppido Paliani agri romani iſchuria veſicali plures dies laboraverat, fruſtra adhibitis omnibus remediis, ne cathetere quidem excepto. Huic tertia die, qua curabatur, intumuit abdominis pars infima, & adeo atroci dolore vexata eſt, ut ei mors imminere videretur. Sed quarta die conatu magno mingere tentans ejecit paullo poſt per urethram oblongam membranam, flaccidam, mollem pro veſica putrefacta perperam habitam. Sed revera fuit veſicæ mucoſa membrana a nervea diſcreta propter craſſeſcentiam, & integra ejecta, quæ in fruſta diviſa ſæpe mingitur a calculoſis. Puella certe poſtea facile minxit, & ſanitati reſtituta plane eſt. Etiam ROHAULTIUS (*Memorie dell' accadem. di Parigi. Edit. venet. T.* VII. *p.* 236.) vidit fruſta veſicæ urinariæ ejecta in iſchuria veſicali. *Ex adverſar. auct.*

Hernia interioris membranæ veſicæ; obſervatio BORDENEAU.

Differt ab herniis ventriculi.

Veſicæ interior tunica mucoſa ejecta ex urethra.

Iſchuria veſicæ a grumis ſanguinis obſervatio D. DE LA PERCHE.

(****) *Iſchuriam veſicalem* ortam a *ſanguinis grumis* veſicæ adhærentibus ob hiatum *vaſorum varicoſorum in collo veſicæ* vidit, & curavit dominus DE LA PERCHE. Extraxit dictum ſanguinem ope ſyringæ, cui parvum clyſterem aptaverat, cera ad conjunctionis loca circumducta, eamque in modum tubi adſpirantis adhibuit. Idipſum etiam alio ſimili caſu præſtitit. Vide *Hiſt. de l'acad. roy. de méd. T. II. p.* 242. & 244. HALLERUS in hujusmodi iſchuria perinœi ſectionem, ut in lithotomia, proponit. *Ex ſch. auct.*

Stranguria a veſicæ hernia in perinœo; PIPLETI obſervatio.

(*5) PIPLETUS *junior* (*Mém. de l'acad. roy. de chirurg. T. XI. p.* 283.) ſtranguriam ab *hernia veſicæ* in *perinœo* ita deſcribit. „ Præceſſit contuſio, aut conatus aliquis enormis; acceſſit dolor primum acutus, deinde obtuſus in perinœo; difficilis mictus, & paucus pro qualibet vice; & manibus *perinœo* compreſſo facilior exitus urinæ. Si corpus anterius inflectebarur, *tumor* in *perinœo* apparebat mollis, rotundus, aut oblongus, & in horizontali poſitu preſſione evaneſcebat. Erat prope *urethram*, & parum ab *ano* diſtans. Cauſſa erat diductio fibrarum elevatorum ani, & muſculi tranſverſi, qui claudunt inferius pelvim. *Ex ſch. auct.*

Exempla ruptæ veſicæ urinariæ.

(*6) In partu difficiliori mulieris annorum XXXVIII. primiparæ *diſrupta eſt veſica* urinaria verſus ſuperiorem ejus partem, unde urina copioſe intra abdomen effuſa. Obiit nona a partu die. Vid. *Obſerv., & diſquiſit. med. ſociet. londinenſ. vol.* IV. *p.* 58. Lethalis uteri inverſio cum *veſicæ urinariæ ruptura* videatur in *Comment. de reb. in ſc. nat., & med. geſt. Lipſ. vol.* XVIII. *P.* III. *p.* 409. *Ex ſch. auct.*

Diagnoſis.

§. CCXI.

Signa iſchuriæ ſpuriæ.

Iſchuria notha, ſive *ſpuria* cognoſcitur, ſi veſica in tumorem non attollitur, ſi nullus circa pubem dolor, & nulla ad perinœum gravitas percipitur, ſi demiſſo in veſicam cathetere nulla urina invenitur. Contra in *vera* moleſtus gravitatis, doloris, & diſtractionis ſenſus circa lumbos eſt, vel renum, ureterumque affectorum ſigna ſe produnt; immo ſæpe ſuperveniunt ab urinoſo ſero retento, aut refluente anguſtiæ, & anxietates præcordiorum, ſenſuum torpor, ad ſomnum ſumma proclivitas; halitus fœtet; ſudor urinam redolet; corpus, & facies ut in anaſarca intumeſcit; & multa alia gravia ſymptomata accedunt, quæ mortem accelerant.

Signa veræ.

Prognoſis.

§. CCXII.

Quid ſperandum, quid timendum de urinæ incontinentia?

Urinæ incontinentia pro cauſſarum varietate plus, vel minus difficultatis habet. In pueris quæ *nocturna* dicitur temporis proceſſu ſponte plerunque tollitur. In adultis, & ſenibus raro curabilis eſt, vel ſaltem diuturna, & pertinax. Majus vero nego-

tium faceſſit, & majus affert periculum *iſchuria* tam *vera*, quam *ſpuria* ob inflammationis in primis metum, nec prius ceſſat, quam cauſſæ fuerint ſublatæ. *Secundaria* tollitur morbo, unde profecta eſt, curato, remotiſque impedimentis, ſi quidem removeri poſſunt.

Quid de iſchuria tam vera, quam notha?

Quid de ſecundaria?

Curatio.

§. CCXIII.

Ad ſphincteris laxitatem, aut paralyſim.

Tonica, & anodyna.

Topica.

Embroches.

Veſicatoria oſſi ſacro applicanda.

Sphincteris laxitas, atonia, paralyſis roborantia & nervina expoſcit, qualia ſunt cortex peruvianus, uva urſi, virga aurea, mars, terebinthina, ſuccinum, maſtiche; extrinſecus vero tum perinœo, tum oſſi ſacro, aut ſpinæ lumbari admovenda ſunt oleum terebinthinæ æthereum, ſuccini, formicarum; balſamum antiparalyticum Gherlii; ſtillicidia aquæ medicatæ, & ſimilia. Neque frigidæ adſperſiones omittendæ ſunt. Veſicantia ad quaſvis paralyſes commendari, neminem latet, & præſertim origini nervorum, qui ad partem paralyſi tactam procedunt, applicita. Quam ob rem ut in artuum ſuperiorum reſolutione nuchæ appoſita plurimum boni præſtant, ſic eadem de cauſſa oſſi ſacro in inferiorum paralyſi admovenda eſſe exiſtimat cl. Thomas Dickson (*a*); ejuſque auxilii utilitatem, & præſtantiam in urinæ incontinentia ex ſphincteris reſolutione pluribus hiſtoriis demonſtrat. Rem eamdem duobus exemplis confirmat etiam illuſtris Fothergillius (*b*). Pueris, & ſenibus atonia laborantibus Hoffmannus convenire docet millefolium, veronicam, hederam terreſtrem, fragariam, agrimoniam, & radicis acaciæ corticem. Sed pueris noctu inter dormiendum mingentibus (*) prodeſt veſperi a potu abſtinere, vel ſaltem parciſſimo uti, vel ſubinde a ſomno excitari, ut moniti mingant. Si veſicæ ſpaſmus, aut convulſivæ affectiones incontinentiam efficiant, anodyna ac antiſpaſtica convenientiſſima ſunt. Reliquas cauſſas accommodata remedia tollunt.

Obſervationes DICKSONIS, *&* FOTHERGILLII.

Senum, & puerorum incontinentiæ aptiora remedia.

Si a ſpaſmis, aut convulſivis affectibus ſit.

(*a*) *Medical obſervat. and inquiries by a ſociety* vol. II. p. 311., vol. III. p. 102. (*b*) *Ibid.* p. 138.

(*) *Nocturnam urinæ incontinentiam* Legerus chirurgiæ magiſter pariſinus in tribus puellis non minoribus XIII., XV., & XXIV. annorum curavit ſequenti remedio. ℞. *Pulv. cantharid. gr.* vj., *extract. borag. drachm.* ij. *Miſce probe, & divide in partes æquales num.* XXIV. *Detur una doſis ſingulis noctibus.* In ea, quæ ætate erat XXIV. annorum continuatum eſt remedium per ſeptuaginta dies, & ſubinde aucta doſis cantharidum. Si quid ardoris in urina ſub hoc remedio percipitur, commendatur decoctum ſeminum lini potandum. Vid. *Journal de médécine. Janvier* 1781. *pag.* 72. *Ex ſched. auct.*

Obſervatio LEGERI *de urinæ nocturna incontinentia curata.*

§. CCXIV.

Iſchuriæ veræ curatio. *Emollientia, & antiſpaſmodica.* *Candelulæ cathereticæ.* *Catbetere urina frequenter educenda.* *Quando acu triquetra, & qui veſica perforanda?* *Diuretica vitanda.* *TODII obſervatio de iſchuria ab urina retenta; ſive retardata mictione* *Quando ab atonia veſicæ eſt, quæ curatio?* *Cortex peruvianus.* *Spuriæ curatio.* *Diuretica hic non improbata.*

Iſchuriæ veræ modo emollientia, inſeſſus, ſemicupia; modo hæmorrhoidum aperitio, enemata, & lenia alvum ſolventia; modo nervina, roborantia, & antiſpaſmodica; modo candelulæ dilatantes, ſuppurationem inducentes, & leniter cathæreticæ pro varia cauſſarum ratione opportuniſſima ſunt auxilia. Sed in primis frequens, & diu continuata urinæ per catheterem eductio. Si catheter demitti in veſicam minime poſſit, acu triquetra ex perinœo, vel ex inteſtino recto (quod tutius eſt) in veſicam immiſſa novum urinæ iter parandum eſt. Diuretica vero, & acria evitentur (*). *Iſchuriam* veſicalem a retardata mictione natam Jo. CLEMENS TODIUS ſuſtulit inunctione perinœi, & hypogaſtrii ex oleo chamæmeli cocto, quo cum aliquid olei diſtillati ejuſdem erat commixtum. Iſchuriam ſubſequuta eſt urinæ incontinentia, ſive *enureſis* SAUVAGESII, quæ ſublata eſt aſperſa frigida (*a*) (**). Sæpe *iſchuria* oritur a laxitate, & atonia ipſius veſicæ, ut ſphincteris reſiſtentia ſuperari nequeat. Cl. MURDACKIUS MACKENZIE in hujuſmodi caſu poſt incaſſum adhibitam venæ ſectionem, clyſteres, ſemicupia, atque alia mollientia dedit corticem peruvianum ſummo cum effectu (*b*). In *ſpuria* vero fere eadem quæ in *vera* commendantur, excepto catheteris uſu, qui, ut patet, ſupervacuus eſt. Non reprobantur quoque, quæ urinam leniter cient, quæ vias laxant, & aperiunt, quæ craſſos denſoſque humores incidunt, attenuantque.

(*) Vid. §. CCLXXXIV. *vol.* II., ubi cl. auctor diuretica convenire poſſe tradit tantummodo in *iſchuria ſpuria*, *in qua urina deficit*, *quia in renibus non ſecernitur*; quemadmodum hic etiam innuit in fine paragraphi.

(*a*) *Collect. ſoc. med. haunienſ. vol.* I. *p.* 219.

Obſervatio auctoris.

(**) *In diario italico cl. auctoris anni* 1784. *ultimo loco adnotatam legimus ſequentem obſervationem*. „ Auguſto menſe comes SALAZZARIUS pater *iſchuria veſicali* laboravit. Sanguinis miſſionibus, clyſteribus, fomentis, ſemicupiis, cortice peruviano, frequentibus urinæ extractionibus, & ſimplicibus diluentibus anodynis curatio peracta. Quindecim elapſis diebus ſuppuratio aliqua orta eſt, nam, puris copia emiſſa, tum libere urinæ redditæ. A tuberculo in collo veſicæ genito morbi cauſſa mihi viſa eſt repetenda. „

(*b*) *Medical obſervat. and inquiries by a ſociety &c.* 1758. *p.* 81., & cl. Jo. BAPT. VIDEMARIUS clinicus mediolanenſis opere inſcripto = *De rariori quadam iſchuriæ ſpecie*.

Finis Partis II. Vol. IV.

De morbis imi ventris.